

รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ.2475 - 2487)

นางสาวเพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิมย์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ISBN 974-14-2948-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE THAI STATE AND THE CHINESE, 1932 - 1944

Miss Penpisut Intarapirom

สภามหาวิทยาลัยศิลปากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in History

Department of History

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic year 2006

ISBN 974-14-2948-7

Copyright of Chulalongkorn University

เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์ : รัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ.2475 - 2487). (THE THAI STATE AND THE CHINESE, 1932 - 1944) อ. ที่ปรึกษา : ผศ.ดร.สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ, อ.ที่ปรึกษาร่วม : ศ.ดร. สุภาวงศ์ จันทวานิช 514 หน้า. ISBN 974-14-2948-7.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการที่จะศึกษาถึงการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 - 2487) เพื่อที่จะศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยดำเนินการกับคนจีน และศึกษาถึงลักษณะการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทย รวมถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของรัฐที่มีต่อคนจีน โดยการศึกษาในครั้งนี้มีสมมุติฐานว่า รัฐไทยได้มีแนวคิด "ชาตินิยมไทย" จึงทำให้รัฐมีการดำเนินการกับคนจีนเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น โดยที่การดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนนั้นจะมีความแตกต่างหลากหลายอันสัมพันธ์กับทัศนคติและนโยบายของรัฐ ซึ่งได้ส่งผลให้คนจีนมีปฏิกริยาและการแสดงออกที่แตกต่างกันออกไปตามผลประโยชน์ของคนจีนแต่ละคน

ผลการวิจัยพบว่า สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นนั้น เนื่องมาจากการที่รัฐไทยมีแนวความคิดเกี่ยวกับ "ชาติ" และ "ชาตินิยมไทย" ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมโดยรัฐได้มีการใช้ "สัญชาติไทย" เป็นตัวกำหนดการเป็น "คนไทย" ทำให้ "คนจีน" ถูกแบ่งแยกออกไปจากการเป็นคนไทยอย่างชัดเจน จึงทำให้คนจีนไม่ได้รับสิทธิต่างๆ ที่คนไทยพึงจะได้รับ ประกอบกับการที่รัฐไทยได้มีการใช้นโยบาย "ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ" ซึ่งทำให้คนจีนได้รับผลกระทบจากการที่รัฐได้ดำเนินการเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน นอกจากนี้การที่รัฐเห็นว่าคนจีนเป็นปัญหาที่ยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ทั้งในเรื่องจำนวน การครอบงำทางเศรษฐกิจของไทย และการที่คนจีนได้มีการปลุกกระแส "ชาตินิยมจีน" ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการผสมกลมกลืนคนจีนเข้าสู่สังคมไทยก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีน อย่างไรก็ตาม รัฐไทยก็มิได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่รัฐได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ รัฐจะมีความเข้มงวดกับคนจีนในทางการเมือง แต่จะมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ และแทบจะไม่ดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งได้ส่งผลให้คนจีนมีปฏิกริยาตอบสนองในลักษณะที่แตกต่างกันออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่แสดงออกถึงการเป็น "คนไทย" ตามแนวทางที่รัฐต้องการ และกลุ่มที่ยังคงรักษาลักษณะคนจีนทางการเมืองเอาไว้

ภาควิชา ประวัติศาสตร์
สาขาวิชา ประวัติศาสตร์
ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนิสิต.....เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....สุภาวงศ์ จันทวานิช

XXXXXXXXXXX : MAJOR History

KEY WORD: REVOLUTION/ PHIBUL SONGKHRAM/ CHINESE SCHOOLS / XXX

Penpiset Intarapirom : THE THAI STATE AND THE CHINESE, 1932 – 1944. DISSERTATION
ADVISOR : ASST.PROF.Sutachai Yimprasert, Ph.D. DISSERTATION COADVISOR :
PROF.Supang Chantavanich, Ph.D. 514 pp. ISBN 974-14-2948-7.

The purposes of this dissertation are to study the actions of the Thai state which had affected the Chinese from the period of the revolution in 1932 to Prime minister Phibul Songkhram's administration (1938 – 1944); to understand causes and factors which the Thai state did on the Chinese; and to understand the nature of the Thai State's actions on the Chinese as well as the result os such actions. The assumption of this study is that, due to the Thai state in this period had the "Nationalism" idea, it treated the Chinese more strictly and seriously. Since the Thai state's actions on the Chinese were various and depended on the state's attitude and policy, the Chinese reacted and reflected differently on the benefit of each Chinese.

The findings reveal that the Thai state from 1932 revolution to the era of General Piboonsongkham treated the Chinese more strictly and seriously because the Thai state during this period had the ideas of "Nation" and "Thai Nationalism" in the different way; the Thai state employed the "Thai Nationality" to distinguish the "Thai", from the Chinese. The Chinese were not only unable to acquire the same rights as the Thais, but also were they affected from the Thai state's "Economic Nationalism" policy which aimed to decrease the role of Chinese in Thai economics.which aimed to decrease the role of Chinese in Thai economics. Futhermore, the fact, that the Thai state considered the Chinese as the seriously unresolved problem because of their quality, their domination on economics, and their "Chinese Nationalism" raising which are difficulties on harmonizing the Chinese with Thai society.However, the Thai state during that time did not treat all Chinese in the same way. It was strict to the Chinese in political, flexible to the Chinese in economics, and almost did nothing to the Chinese in social and cultural ways. According to the said action, the Chinese's reactions were dinided into 2 main groups which were the group expressing "Thai" and the group maintaining charactor of the Chinese in politic.

Department...History.....Student's Signature.....
Field of Study.History.....Advisor's Signature.....
Academic year 2006 Co-advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเสร็จสมบูรณ์ไม่ได้ ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนและการให้ความช่วยเหลือจากบุคคลต่างๆ ต่อไปนี้

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุธาศัย ยิ้มประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำตลอดจนความช่วยเหลือในทุกๆ เรื่องเป็นอย่างดีจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ และขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.สุภาวศ์ จันทวานิช ที่กรุณาเป็นที่ปรึกษาร่วมและให้คำแนะนำที่ดีในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รองศาสตราจารย์พิพาดา ยังเจริญ ที่กรุณาเป็นประธานกรรมการในการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ตันเสียงสม กรรมการในการสอบและได้ให้ความช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ และเป็นทีที่ปรึกษาที่ดีมาโดยตลอด กรรมการในการสอบ นอกจากนั้นขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ให้การสนับสนุนและคำแนะนำในเรื่องต่างๆ เสมอมา รวมถึงคุณครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้กรุณาสั่งสอนอบรมมาอย่างยากลำบาก ซึ่งมีส่วนกับความสำเร็จในวันนี้

ขอขอบพระคุณการสนับสนุนทั้งทางด้านกำลังใจและกำลังทรัพย์จากคุณพ่อ ประพันธ์ อินทรภิรมย์ และคุณแม่ พันทิพา อินทรภิรมย์ คุณปู่ที่ถึงแม้จะไม่ได้อยู่ร่วมชื่นชมกับความสำเร็จในวันนี้แต่ก็เป็นกำลังใจที่ดีที่ทำให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ มาได้ คุณย่า คุณยาย ที่ให้การสนับสนุนทั้งกำลังใจและคำแนะนำที่ดีๆ อยู่เสมอ และญาติผู้ใหญ่ทุกท่าน รวมถึงน้องชายที่น่ารัก พี่สาว และขอบคุณเป็นอย่างยิ่งสำหรับคุณอลงกรณ์ ทองมี และครอบครัวที่เป็นกำลังใจและให้การช่วยเหลือในทุกๆ เรื่องเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

นอกจากนั้นขอขอบคุณพี่อ้อย พี่ตัง ที่อดทนร่วมเรียนและคอยรับฟังปัญหาในเรื่องต่างๆ อยู่เสมอ พี่ๆ ที่เรียนปริญญาเอกทุกๆ ท่านที่ให้คำปรึกษาในการเรียนมาโดยตลอด เทอด แมน ยอด บอล พี่ไก่ ปลา พี่ฝน พี่จิน พี่กล้วย พี่ตัม พี่บอย พี่เน็ต พี่เอี้ยว หนู ก้อย แอม อ๋อง อ้อม น้องนิ น้องบลู น้องปู น้องปลา น้องป๊อก เพื่อนๆ ที่นครปฐมและที่เรียนภาษาจีนทุกคน รวมถึงน้องๆ ที่มศว. ประสานมิตร รุ่นน้องปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์ทุกคน ที่เป็นกำลังใจให้ความช่วยเหลือและช่วยให้ได้ผ่อนคลายจากความเหนื่อยล้ามาโดยตลอด และขอขอบคุณพี่สมพรและพี่ประสิทธิ์ที่ให้ความช่วยเหลือในทุกๆ เรื่อง กำลังใจและความช่วยเหลือทั้งหมดนี้มีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ.....	1
บทที่ 2 นโยบาย “ชาตินิยมไทย” กับการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม.....	16
2.1 การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์.....	17
2.2 นโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475: นโยบายที่นำไปสู่การดำเนินการกับคนจีน.....	26
2.3 นโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม: นโยบายที่นำไปสู่การดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น..	39
2.4 คนจีน: ปัญหาในสายตารัฐไทยที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง.....	62
บทที่ 3 การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 – 2481).....	71
3.1 การดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อที่จะควบคุมจำนวนคนจีน.....	74
3.2 การดำเนินการกับคนจีนทางด้านการเมืองของรัฐไทย: การดำเนินการที่มีความเข้มงวดรัดกุม.....	86
3.2.1 การดำเนินการของรัฐไทยต่อการรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ทางด้านการเมือง.....	86
3.2.1.1 การดำเนินการกับโรงเรียนจีน.....	86
3.2.1.2 การดำเนินการกับสิ่งพิมพ์ภาษาจีน.....	100
3.2.1.3 การดำเนินการกับการส่งเงินไปช่วยเหลือเมืองจีน.....	106
3.2.2 การดำเนินการของรัฐไทยเพื่อจำกัดสิทธิทางการเมืองของคนจีน.....	111
3.3 การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ: การดำเนินการที่รัฐไทยผ่อนผันให้..	119
3.3.1 การใช้มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ.....	119
3.3.2 ผลของการส่งเสริมบทบาทคนไทยในทางเศรษฐกิจของรัฐไทยที่มีต่อการดำเนินการกับคนจีน.....	129
3.4 การดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม: การดำเนินการที่รัฐไทยไม่แทรกแซง.....	141

3.5 การดำเนินการกับคนจีนของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน.....	142
3.6 บทสรุป.....	146
บทที่ 4 การดำเนินการกับคนจีนของประเทศไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 – 2487).....	148
4.1 สาเหตุที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้มาตรการทางกฎหมาย ในการดำเนินการกับคนจีน.....	148
4.2 การดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง: ลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยต่อต้าน..	168
4.2.1 การดำเนินการกับโรงเรียนจีน.....	169
4.2.2 การดำเนินการกับสมาคมลับของคนจีน.....	173
4.2.3 การสอดส่องความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองจีน ของคนจีน.....	185
4.3 การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ: ลักษณะของคนจีนที่รัฐไทย ยอมรับได้.....	187
4.3.1 การใช้มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการกับคนจีนในทาง เศรษฐกิจ.....	191
4.3.2 การส่งเสริมบทบาทคนไทยในทางเศรษฐกิจเพื่อลดบทบาทคนจีน.....	229
4.3.3 รัฐไทยกับการดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อลดบทบาทของคนจีน.....	240
4.3.3.1 การจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจ ของคนจีน.....	240
4.3.3.2 รัฐไทยกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมไทยเพื่อลดบทบาททาง เศรษฐกิจของคนจีน.....	267
4.3.4 การดำเนินการกับคนจีนทางสังคมและวัฒนธรรม: ลักษณะของคนจีน ที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซง.....	294
4.4 การดำเนินการเพื่อควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมือง.....	317
4.5 สรุป.....	320
บทที่ 5 ผลของการดำเนินการของประเทศไทยที่มีต่อคนจีน (พ.ศ.2475 – 2487).....	323
5.1 ปฏิกริยาของคนจีนที่มีต่อการดำเนินการของประเทศไทย.....	323
5.1.1 คนจีนกับการขอผ่อนผันต่อการดำเนินการของประเทศไทย.....	323
5.1.2 คนจีนกับการแสดงความไม่พอใจต่อการดำเนินการของประเทศไทย.....	327
5.1.2.1 คนจีนกับการตอบโต้การดำเนินการของประเทศไทย.....	327

5.1.2.2 คนจีนกับการตั้งรัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการ ของประเทศไทย.....	335
5.2 คนจีนกับทางเลือกในการแสดงออกถึงลักษณะของตนเองอันเกิดจาก การดำเนินการของประเทศไทย.....	367
5.2.1 คนจีนกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทย: ทางเลือกของคนจีน ที่รัฐไทยผ่อนผันให้.....	367
5.2.2 คนจีนกับความพยายามในการรักษาลักษณะของคนจีนในทาง การเมือง: ทางเลือกของคนจีนที่รัฐไทยไม่พึงปรารถนา.....	419
5.2.3 คนจีนกับกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทาง สังคมและวัฒนธรรม: ทางเลือกของคนจีนที่รัฐไทยไม่แทรกแซง.....	435
5.3 สรุป.....	453
บทที่ 6 บทสรุป.....	459
รายการอ้างอิง.....	472
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	514

สารบัญญัตินำ

ญ

ตาราง	หน้า
1. ผลที่เกิดขึ้นกับจำนวนคนจีนเข้าเมืองภายหลังจากที่รัฐไทยออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง.....	72
2. สถานการณ์ในเมืองไทยและเมืองจีนที่ส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐไทย.....	142
3. บัญชีรายการแสดงรายนามผู้ยื่นประมูลอาคารรังนกและจำนวนเงินอากร.....	386

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดเรื่อง “ชาติ” และ “ชาตินิยม” โดยมีการเน้นที่ “ความเป็นไทย” ดังคำกล่าวของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เรื่อง “ปาฐกถาเรื่องรัฐธรรมนูญ” ซึ่งแสดงทางวิฤกษ์กระจายเสียง เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2476 ว่า “...สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้...คนซึ่งอยู่ในเขตต์รั้วนับเป็นคนไทยด้วยกันทั้งหมด เราอาจมีไทยเหนือ ไทยใต้ ไทยอีสาน แต่เราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งหมด...”¹ โดยที่การเน้น “ความเป็นไทย” หรือการเป็น “คนไทย” ของรัฐนั้น จะใช้ “สัญชาติไทย” เป็นตัวกำหนด ดังจะเห็นได้จากการกำหนดเงื่อนไขของผู้ที่มีสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถือเป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยได้กำหนดว่าผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้ง หรือผู้ที่จะออกเสียงเลือกตั้งได้จะต้องมีสัญชาติไทย²

การใช้ “สัญชาติไทย” เป็นสิ่งที่กำหนดเงื่อนไขของการเป็นคนไทยที่จะมีสิทธิมีเสียงในการปกครองบ้านเมืองรวมถึงสิทธิและผลประโยชน์อื่นๆ ที่คนไทยจะได้รับตามกฎหมายและตามนโยบายของรัฐบาลดังกล่าว ทำให้คนจีนกลายเป็นคนต่างด้าวที่ไม่สามารถที่จะได้รับสิทธิหรือผลประโยชน์ต่างๆ เหล่านั้น นอกจากการไม่ได้รับสิทธิต่างๆ แล้ว การเป็นคนต่างด้าวหรือ “คนกลุ่มอื่น” ของคนจีนยังเป็นกลุ่มที่ได้รับผลจากการที่รัฐในช่วงเวลานี้ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จากที่รัฐในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม โดยรัฐจะไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ซึ่งได้ทำให้ชาวต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก จึงทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเห็นว่ารัฐควรที่จะเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจดังกล่าว เพื่อที่จะส่งเสริมให้ “คนไทย” ได้เป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ โดยการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวเท่ากับการที่รัฐไทยต้องดำเนินการเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนทำ

¹ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวมพิมพ์), *คู่มือระบอบใหม่*, (พระนคร: สยามพานิชยการ, 2477), หน้า 11.

² พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูต (รวบรวม), *เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ.2417 – 2477)*, (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532), หน้า 174.

ให้รัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการดำเนินการเพื่อจัดการกับคนจีนเพื่อให้เป็นไปตามข้อ 3 ของหลัก 6 ประการ อันเป็นนโยบายสำคัญในการปกครองของรัฐบาลไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ว่า รัฐ “ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”³

จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ความสำคัญกับ “ความเป็นไทย” ทั้งในทางการเมือง และทางเศรษฐกิจดังกล่าว เมื่อมาประกอบกับการที่ปัญหาคนจีนเป็นปัญหาที่ยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะปัญหาทางเศรษฐกิจที่คนจีนเป็นผู้ที่คุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยไว้เกือบทุกด้าน หรือปัญหาทางการเมืองอันเกิดจากการที่คนจีนในเมืองไทยเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว และยังคงกลายเป็น “ไทย” ได้ยากขึ้นกว่าแต่ก่อน อันเกิดจากความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่ทำให้คนจีนในเมืองไทยยังคงผูกพันและให้ความช่วยเหลือเมืองจีน ซึ่งบางครั้งได้ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในสังคมไทย รวมถึงไปถึงการที่หญิงจีนได้อพยพเข้ามาในไทยเป็นจำนวนมากและเป็นกลุ่มก้อน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการแต่งงานของคนจีน ซึ่งจะแต่งงานกันเองในระหว่างชายจีนและหญิงจีน จึงส่งผลกระทบต่อการเลี้ยงดูบุตรธิดาที่เกิดในเมืองไทยให้ยังรักษา “ความเป็นคนจีน” อยู่ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมไทย⁴ จึงทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ ได้เข้าดำเนินการกับ “คนจีน” ที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นทั้งในทางนโยบายและทางปฏิบัติ

ถึงแม้ว่าการดำเนินการกับคนจีนจะเคยเกิดขึ้นมาแล้วอย่างน้อยที่สุดในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ แต่การดำเนินการดังกล่าวก็เป็นเพียงการใช้บทพระราชนิพนธ์เพื่อโจมตี “คนจีน” ที่มีลักษณะบางประการเท่านั้น แต่จะยังไม่มีดำเนินการในทางปฏิบัติ โดยจะเห็นได้จากกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับดำเนินการกับคนจีนที่ออกในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นั้นได้จะมีผลบังคับใช้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติแปลงสัญชาติ ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) จะได้รับการปฏิบัติใช้ โดยการอนุญาตให้คนจีนแปลง

³ ยกเว้นคณะรัฐบาลชุดที่ 9 ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (วันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2485 – 24 กรกฎาคม พ.ศ.2487) เนื่องจากอยู่ในสถานการณ์สงคราม.

³ “ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1” ใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 169.

⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิภลย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ. บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540), หน้า 402.

สัญชาติเป็นไทย ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม⁵ หรือพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ.2457 ที่ต้องการจะควบคุมการเคลื่อนไหวของสมาคมคนจีนโดยให้สมาคมทุกสมาคมในเมืองไทยต้องมีข้อบังคับและต้องจดทะเบียนตามกฎหมาย⁶ แต่ในทางปฏิบัตินั้นก็ยังคงมีสมาคมจีนหลายแห่งที่จัดตั้งขึ้นภายหลังพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ยังคงไม่ยอมจดทะเบียนอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลไทย⁷ หรือพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 ที่ออกมาเพื่อตอกย้ำพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรให้โรงเรียนจีนต้องสอนภาษาไทยตามหลักสูตรของไทย เพื่อเป็นการควบคุมโรงเรียนจีนมากยิ่งขึ้น⁸ แต่กว่าจะได้มีผลบังคับใช้ในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนคนจีนที่ใหญ่ที่สุดก็ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปลายปี พ.ศ.2475⁹ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ นั้นจะเน้นการโจมตีด้วยบทพระราชนิพนธ์มากกว่าการดำเนินการในทางปฏิบัติ แต่รัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะมีการดำเนินการกับคนจีนที่แตกต่างออกไปโดยจะมีการดำเนินการทั้งในทางนโยบายและทางปฏิบัติที่จริงจังมากยิ่งขึ้น

ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาได้มีแนวความคิดที่เสนอในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2475 ในการที่จะห้ามการเข้าเมืองของคนจีน¹⁰ ซึ่งจากแนวความคิดดังกล่าวได้นำไปสู่การออกนโยบายและการดำเนินการในทางปฏิบัติที่หลากหลายและมีความจริงจังเพิ่มมากขึ้นกับคนจีนเรื่อยมาจนถึงในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม ทั้งการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วกับ “ความเป็นคนจีน” และการแก้ไขกฎหมายเก่าให้มีความเข้มงวดรัดกุมยิ่งขึ้นในการดำเนินการกับคนจีนรวมไปถึงยังได้มีการดำเนินนโยบายและการออกกฎหมายใหม่ และการนำไปปฏิบัติใช้กับคนจีนที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น เช่น “พระราชบัญญัติคน

⁵ สจข., เอกสาร (2) ส.ร.0201.82.2 / 1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม 9 มีนาคม พ.ศ.2476 – 19 กันยายน พ.ศ.2483.

⁶ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่นๆ (รวบรวม), “พระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ.2457”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 25, (พระนคร : เดลิเมิร์, 2477), หน้า 183.

⁷ ปรรธนา โกเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 246.

⁸ เสถียร ลายลักษณ์ และคนอื่นๆ (รวบรวม), ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 33 – 34 พ.ศ.2463 – 2464, (พระนคร : นิติเวช, 2477), หน้า 207.

⁹ ภูวดล ทรงประเสริฐ, “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - 2500)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2519), หน้า 68.

¹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 50/2475 เรื่องจีนในเมืองไทย วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2475.

เข้าเมืองแก้ไข เพิ่มเติม พุทธศักราช 2475” โดยมีการเพิ่มเติมการห้ามการเข้าเมืองของบุคคลที่มีอายุต่ำกว่ายี่สิบปีที่มีได้มากับบิดามารดา และบุคคลที่มีอายุสิบสองปีหรือมากกว่านั้น ที่อ่านและเขียนหนังสือไทยหรือภาษาของตนไม่ได้ และมีการขึ้นค่าเข้าเมืองจาก 30 บาท เป็น 100 บาท¹¹ ซึ่งเป็นอัตราที่สูงขึ้นมาก และการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พุทธศักราช 2479” กำหนดให้คนต่างด้าวที่มีอายุ 12 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรก่อนวันที่ใช้พระราชบัญญัติ จะต้องไปขอรับใบสำคัญประจำตัว เพื่อเป็นการควบคุมจำนวนคนจีน¹² และรัฐไทยยังได้ดำเนินนโยบายกวดขันการเข้าเมืองของหญิงจีน โดยหญิงคนใดที่มีหลักฐานไม่สมบูรณ์ก็จะไม่ยอมให้เข้าเมืองอีกด้วย

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความหลากหลายและเข้มงวดมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้นอกจากจะเกิดจากการที่รัฐไทยจะดำเนินการตามนโยบาย “ชาตินิยมไทย” มากยิ่งขึ้นแล้ว ยังเกิดจากการที่รัฐไทยได้มีในสนธิสัญญากับนานาชาติ¹³ ทำให้รัฐสามารถที่จะดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องชาวต่างประเทศได้อย่างเป็นอิสระจากข้อผูกมัดในสนธิสัญญาประกอบกับปัญหาคนจีนในบังคับของชาติตะวันตกก็หมดไป รวมไปถึงการที่สถานการณ์ความวุ่นวายในเมืองจีน เนื่องจากการที่ญี่ปุ่นรุกรานในขณะนั้นก็เอื้ออำนวยต่อการที่รัฐไทยจะดำเนินการกับคนจีน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้กล่าวว่า “...ปัญหาชาวจีนเป็นปัญหาที่ขบไม่แตกมานานแล้ว ถ้าจะต้องทำเป็นการใหญ่ ต้องทำในขณะนี้ที่ประเทศจีนมีกิจการอื่นพัวพันอยู่ มาก...”¹⁴ จึงทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ได้ดำเนินการกับคนจีนอย่างต่อเนื่องกับรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการดำเนินการกับคนจีนทั้งในนโยบายและทางปฏิบัติที่หลากหลายและมีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าวจะได้ดำเนินการกับคนจีนทั้งในทางนโยบายและทางปฏิบัติที่จริงจังมากยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยเองก็ยังคงตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่ง

¹¹ “พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475” ราชกิจจานุเบกษา (แผนกกฎหมาย), เล่ม 49 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2475, หน้า 609.

¹² เสถียร ลายลักษณ์, “พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.2479” ประชุมกฎหมายประจำศกเล่ม 50, (พระนคร: เดลิเมต์, 2480), หน้า 683 – 684.

¹³ รัฐบาลได้เจรจาเพื่อทำสัญญาใหม่กับนานาชาติให้มีความเสมอภาค และสามารถทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับนานาชาติได้เป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ.2480 และมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2481 โดยมีประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศสุดท้ายที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกับไทย เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2481 ซึ่งทำให้ไทยมีความเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์

¹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2481 เรื่องการปรับปรุงกรรมกรในประเทศ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

พาคณจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐไม่สามารถที่จะดำเนินการในการกำจัดคนจีนออกจากสังคมไทยทั้งหมดได้ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของหลวงประดิษฐมนูธรรม ในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ที่ได้มีการปรึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมสินค้าผลิตในเมืองไทยว่าควรจะส่งเสริมสินค้าของคนต่างด้าวที่ผลิตในเมืองไทยด้วยหรือไม่ ซึ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “เรายังไม่พร้อมที่จะเขาออกจากเมืองไทยทั้งหมด”¹⁵ ทำให้ในที่สุดมติคณะรัฐมนตรีก็ยอมรับที่จะให้มีการส่งเสริมสินค้าที่คนต่างด้าวผลิตขึ้นในเมืองไทยด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยเองก็ตระหนักดีถึงการที่จะต้องพึ่งพิงคนจีน อย่างน้อยที่สุดในทางเศรษฐกิจ ทำให้แม้ว่าในในช่วงเวลานี้รัฐไทยจะได้มีการดำเนินการกับคนจีน แต่ก็ยังมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในบางลักษณะเพื่อให้คนจีนที่มีลักษณะดังกล่าวที่รัฐตระหนักว่ามีประโยชน์ต่อสถานะและความมั่นคงของรัฐไทยยังสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย

นอกจากนั้นยังมีพฤติกรรมและการแสดงออกของคนจีนในอีกลักษณะหนึ่งที่ยังดำรงอยู่ในสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าวและได้รับการสืบทอดเรื่อยมา ซึ่งก็คือ พฤติกรรมและการแสดงออกของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงนี้แทบจะไม่ได้ดำเนินการใดๆ กับคนจีนในทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่พฤติกรรมและการแสดงออกดังกล่าวเป็นสิ่งที่คนจีนยึดถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน ซึ่งเป็นการยากที่รัฐจะเข้าไปจัดลักษณะดังกล่าวออกไป และถ้ารัฐเข้าไปดำเนินการใดๆ กับพฤติกรรมและการแสดงออกในทางวัฒนธรรมของคนจีนก็อาจจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้จากคนจีนที่จะทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยอันเป็นผลเสียต่อรัฐมากกว่าการที่รัฐจะปล่อยให้พฤติกรรมและการแสดงออกในทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนดำรงอยู่ ประกอบกับการคงอยู่ของพฤติกรรมและการแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นก็ดูเหมือนจะมีได้ส่งผลกระทบต่อกระเทือนต่อการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐมากนัก รัฐไทยจึงไม่เห็นถึงภัยอันตรายของการที่คนจีนจะยึดถือและปฏิบัติตนตามแนวทางทางสังคมและวัฒนธรรมของตนที่รัฐจะต้องเข้าไปจัดการ

จากการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่แตกต่างกันทั้งในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าคนจีนเป็น “ความแตกต่าง” ที่ต้องการจะจัดการออกไปจากสังคมไทย และคนจีนในลักษณะที่ผ่อนผันให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย รวมไปถึงลักษณะบางประการของคนจีนที่รัฐไทยจะไม่เข้าแทรกแซง

¹⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 64/2482 เรื่องการส่งเสริมเครื่องอุปโภคบริโภคที่กำเนิดหรือประดิษฐ์ขึ้นในประเทศไทย วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

การศึกษาเรื่องรัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ.2475 - 2487) เพื่อแสดงให้เห็นว่าการที่รัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดเกี่ยวกับ “ชาติ” “ชาตินิยม” และบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่เน้น “ความเป็นไทย” ประกอบกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากคนจีน ทำให้รัฐได้ดำเนินการกับคนจีนอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้นทั้งในทางนโยบายและการปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินการกับคนจีนของรัฐในช่วงเวลานี้ก็มิได้มีการดำเนินการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการที่จะ “จัดการ” กับคนจีนเท่านั้น แต่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในด้านหนึ่งเป็นการดำเนินการอย่างค่อนข้างจะเด็ดขาดและจริงจังกับคนจีนในทางการเมือง แต่ในอีกด้านหนึ่งรัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการที่จะต้องพึ่งพาคนจีนจึงได้มีการดำเนินการที่ผ่อนปรนต่อคนจีนในทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงการที่รัฐไทยจะไม่เข้าแทรกแซงคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้คนจีนสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย ซึ่งจากการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่แตกต่างกันดังกล่าวของรัฐไทยจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนแบบใดที่รัฐต้องการจะกำจัดออกจากสังคมไทย และลักษณะของคนจีนแบบใดที่รัฐเห็นว่าสามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคมไทยได้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุและปัจจัยที่นำไปสู่การที่รัฐไทยดำเนินการกับคนจีนที่มีอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยแรก
2. เพื่อศึกษาการดำเนินการที่แตกต่างและหลากหลายของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนในสมัยดังกล่าว
3. เพื่อศึกษาถึงผลที่เกิดจากการดำเนินการของรัฐไทยของตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยแรกที่มีต่อคนจีน

สมมุติฐาน

เนื่องจากรัฐไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยแรกได้มีแนวคิด “ชาตินิยมไทย” จึงทำให้รัฐมีการดำเนินการกับคนจีนเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่การดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนมีความแตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับทัศนะและนโยบายของรัฐ กล่าวคือ รัฐไทยมีการดำเนินการที่ค่อนข้างจะเข้มงวดกับคนจีนในทางการเมือง แต่มีการผ่อนปรนให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ในขณะที่แทบจะไม่มีมีการดำเนินการกับคนจีนในทางวัฒนธรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยดำเนินการกับคนจีนตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามสมัยแรก
2. ทำให้เข้าใจถึงการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนว่ามีความแตกต่างและหลากหลาย
3. ทำให้เห็นถึงผลจากการดำเนินการรัฐไทยที่มีต่อคนจีนในแต่ละลักษณะที่แตกต่างกัน

คำจำกัดความ

รัฐไทย ในการศึกษานี้หมายรวมทั้งประเทศไทยโดยส่วนรวมและรัฐบาลไทยในขณะนั้น ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาต้องการที่จะศึกษาถึงนโยบายและการดำเนินการกับคนจีน ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากการนำของรัฐบาลไทย ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดกระแสที่คนโดยส่วนรวมดำเนินการตามการนำของรัฐบาลไทย หรืออาจจะไม่เกิดกระแสการเคลื่อนไหวของคนไทยโดยส่วนรวมก็เป็นได้ แต่นโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลนั้นก็ช่วยสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยในช่วงเวลานั้นมีความคิดเห็นและความต้องการที่จะดำเนินการต่อคนจีนในลักษณะใด

ความเป็นไทยหรือความเป็นคนไทย ในการศึกษานี้หมายถึงพฤติกรรมและการแสดงออกถึงการเป็นคนไทยในมุมมองของรัฐบาลไทยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

ความเป็นจีนหรือความเป็นคนจีน ในการศึกษานี้หมายถึงพฤติกรรมและการแสดงออกถึงการเป็นคนจีนในมุมมองของรัฐบาลไทยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

วิธีการดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้านี้จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านเอกสาร (Documentary Research) ที่ใช้ประกอบการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

การศึกษานี้จะใช้เอกสารชั้นต้นจากหอสมุดแห่งชาติ สำนักจดหมายเหตุแห่งชาติ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี จากห้องสมุดสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร และใช้เอกสารชั้นรองที่ได้จากห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ ห้องสมุดรัฐศาสตร์ ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เป็นหลักในการศึกษา และใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ทบทวนวรรณกรรม

1. งานที่ศึกษาเกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

1.1 ภาวดี ทรงแพรเสริญ. นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 – 2500). วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2519.

จะกล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวจีนนับตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงปี พ.ศ.2500 ว่าในแต่ละรัฐบาลนั้นได้มีนโยบายอะไรที่ออกใช้กับชาวจีนบ้าง โดยเฉพาะนโยบายที่เป็นตัวกฎหมาย ซึ่งทำให้เห็นว่ารัฐบาลตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้มีนโยบายและการดำเนินการในทางปฏิบัติกับคนจีนที่มีลักษณะที่รัฐต่อต้านค่อนข้างจะเข้มงวดและจริงจัง แต่ในขณะเดียวกันด้วยความจำเป็นที่รัฐต้องพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐต้องประนีประนอมกับคนจีนโดยการเพิกเฉยในการปฏิบัติใช้นโยบายบางประการ แต่อย่างไรก็ตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็นำเสนอเพียงแต่ตัวนโยบายเท่านั้น มิได้อธิบายถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการกับคนจีนและไม่อธิบายถึงจุดประสงค์และผลกระทบที่รัฐไทยได้ออกนโยบายต่างๆ มาใช้ในการควบคุมชาวจีนอย่างชัดเจน รวมไปถึงไม่ได้มีการอธิบายแบ่งแยกให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐบาลไทยนั้นมีได้มีแบบเดียว แต่รัฐมีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความแตกต่างหลากหลาย จึงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าคนจีนแบบใดที่รัฐไทยต่อต้าน และคนจีนแบบใดที่รัฐไทยยอมรับให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้

1.2 ภาวดี รวมศิลป์. นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.2481 ถึง 2487. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2521.

จะกล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าตามนโยบายในการสร้างชาติไทยให้เจริญก้าวหน้าของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ว่ารัฐไทยได้มีนโยบายอะไรออกมาบ้าง และมีการดำเนินนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจเหล่านั้นอย่างไรบ้าง โดยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเพียงนโยบายทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ซึ่งจะมึนโยบายทั้งที่มีความเกี่ยวข้องกับการครองอำนาจเศรษฐกิจของชาวจีน ช่วยให้เห็นว่ารัฐมีนโยบายเกี่ยวกับคนจีนในทางเศรษฐกิจในลักษณะใด และนโยบายที่ไม่เกี่ยวข้องกับชาวจีน แต่เป็นความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของ “ชาติไทย” เอง จากการที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้กล่าวถึงเฉพาะเพียงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนเพียงด้านเดียว โดยไม่ได้กล่าวถึงนโยบายในด้านอื่นๆ จึงไม่ได้ให้ภาพของความพยายามของรัฐบาลไทยที่จะดำเนินการกับคนจีนว่ามีหลายลักษณะและการดำเนินการกับ คนจีนแต่ละลักษณะก็มีความแตกต่างกัน

1.3 เทียมจันทร์ อ่ำแหว. บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 - 2487). วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2520.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงการเข้ามามีบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากการที่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยการเป็น “ผู้นำ” คนหนึ่งของคณะราษฎร จึงทำให้ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงได้มีตำแหน่งทางการเมือง จนในที่สุดได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปี พ.ศ.2481 และจะกล่าวถึงจอมพล ป. ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยแรกว่าได้มีบทบาทอย่างไรบ้าง ทำให้เข้าใจถึงบริบททั้งในช่วงก่อนและในขณะที่ยอมพล ป. ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ดียิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีการกล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อคนจีนในสมัยที่ยอมพล ป. เป็นนายกรัฐมนตรีบ้าง แต่จะไม่ได้ให้ภาพเกี่ยวกับการควบคุมคนจีนที่สัมพันธ์กับการดำเนินการกับคนจีนจึงทำให้ไม่เห็นว่รัฐบาลไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างไรบ้าง และจุดประสงค์ที่รัฐดำเนินการกับคนจีนในแต่ละลักษณะคืออะไร

1.4 ปริติรัตน์ พัฒนมีชัย. นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้กล่าวถึงการใช้นโยบายชาติทางเศรษฐกิจของรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามว่าเป็นไปเพื่อการส่งเสริมความรู้สึกลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยเพื่อชักจูงให้คนไทยคล้อยตามเจตนารมณ์ของรัฐบาลในการพัฒนา และการสร้างชาติตามนโยบายเศรษฐกิจที่มีรากฐานอยู่บนแนวความคิดเรื่องชาตินิยม จากเนื้อหาของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้มีส่วนช่วยให้เห็นว่าการจัดการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจตามนโยบายชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจนั้นไม่ได้ผลในทางปฏิบัติมากนัก ทำให้เห็นว่รัฐบาลมิได้ต้องการที่จะจัดการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างจริงจัง ซึ่งช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงการจัดการกับคนจีนของรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. ได้ดียิ่งขึ้นว่รัฐบาลในสมัยนี้อาจจะมีได้มีนโยบายที่เข้มงวดต่อคนจีนในทุกๆ ด้านดังเช่นที่งานการศึกษาอื่นๆ ได้กล่าวถึง อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ก็เป็นการศึกษาที่เน้นแต่ตัวนโยบายในทางเศรษฐกิจของรัฐบาลเท่านั้น ทำให้ไม่เห็นนโยบายในด้านอื่นๆ และการดำเนินการกับคนจีนอย่างชัดเจน และการที่วิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาโดยใช้กรอบความคิดเกี่ยวกับความชอบธรรมทางการเมือง จึงทำให้เนื้อหาที่เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลนั้นจะเป็นเนื้อหาที่สอดคล้องกับแนวความคิดดังกล่าว จึงทำให้อาจจะมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาลในบางส่วนที่ยังไม่ “สมบูรณ์”

**1.5 พิชัย รัตนพล. วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน. วิทยานิพนธ์
รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
2512.**

จะกล่าวถึงนโยบายในการควบคุมโรงเรียนจีนตั้งแต่ครั้งแรกที่รัฐไทยได้มีนโยบายเพื่อควบคุมโรงเรียนจีนจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็จะกล่าวถึงการควบคุมโรงเรียนจีนในช่วงที่ทำการศึกษาด้วย โดยจะเน้นการกล่าวถึงพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ที่มีการแก้ไข และเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมโรงเรียน ทำให้ในที่สุดโรงเรียนจีนถูกปิดจนหมด ซึ่งก็ได้ช่วยให้ภาพส่วนหนึ่งของการดำเนินการกับ “ความเป็นคนจีน” ในลักษณะที่รัฐไม่ต้องถ่วง เนื่องจากแสดงให้เห็นว่าด้วยบทบาทและการเคลื่อนไหวของโรงเรียนจีนในลักษณะใดที่ทำให้รัฐไทยจึงต่อต้าน แต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็จะไม่ได้ให้กล่าวถึงการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะอื่นๆ ว่ามีอย่างไรบ้างและการดำเนินการในแต่ละลักษณะนั้นมีความแตกต่างกันอย่างไร ที่จะแสดงให้เห็นการดำเนินการกับคนจีนนั้นมีความแตกต่างกันหลากหลายมิได้มีเพียงแค่ความต้องการที่จะกดดันหรือใช้นโยบายที่รุนแรงต่อคนจีนเท่านั้น

**1.6 ทวี ธีระวงศ์เสรี. สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย.
กรุงเทพ ฯ : โอเดียนสโตร์ , 2517.**

จะกล่าวถึงนโยบายที่รัฐไทยมีต่อคนจีน โดยเน้นถึงนโยบายที่ออกมาเป็นกฎหมายตั้งแต่เริ่มแรกที่รัฐไทยได้มีนโยบายเกี่ยวกับคนจีนในประเทศไทย ซึ่งรวมถึงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย ช่วยทำให้เห็นถึงนโยบายของรัฐที่เป็นตัวบทกฎหมายที่มีต่อคนจีนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น แต่หนังสือเล่มนี้จะไม่ได้อธิบายสาเหตุและปัจจัยที่รัฐไทยได้ออกกฎหมายต่างๆ ออกมาและมีได้กล่าวถึงการนำนโยบายเหล่านั้นไปปฏิบัติใช้ ทำให้ไม่เห็นว่าการดำเนินการต่อต้านและคนจีนแบบใดที่รัฐยอมรับให้ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมต่อไปได้ ที่จะเห็นได้จากความเข้มงวดจริงจังในการบังคับใช้กฎหมายที่มีความแตกต่างกัน

**1.7 วิลเลียม จี สกินเนอร์. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิง
วิเคราะห์. พรณี ฉัตรพลกรั (และคนอื่น ๆ), แปล. กรุงเทพ ฯ : มูล
นิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529.**

จะกล่าวถึงคนจีนที่อยู่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณที่คนจีนได้เดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศไทยว่า เพราะเหตุใดคนจีนเหล่านี้จึงเดินทางเข้ามาในไทย เข้ามาในแต่ละช่วงเวลาเป็นปริมาณเท่าใด เมื่อเข้ามาแล้วได้ใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยอย่างไร และได้กล่าวถึงคนจีนหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่รัฐมีนโยบายที่เข้มงวดกับคนจีนมากขึ้น แต่หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงเพียงบางนโยบายเท่านั้นและจะมองว่านโยบายที่รัฐมีต่อคนจีนนั้นเพราะรัฐต้องการที่จะกดดันคนจีน รวมไปถึงไม่ได้มีการกล่าวถึงสาเหตุและปัจจัยที่รัฐไทยได้มีนโยบายที่เข้มงวดกับคนจีน และมีได้มีการแบ่งแยกให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐนั้นจะมีความแตกต่างกันหลากหลายซึ่งจะทำให้เห็นว่ารัฐมิได้ต้องการที่จะกดดันคนจีนแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

1.8 เรื่องวิทย์ ลืมปนาท. บทบาทของรัฐไทยในระบบทุนนิยมของไทย

(พ.ศ.2475 – 2500). วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติ
ศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงบทบาทของรัฐไทยในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ.2475 – 2500 จึงได้มีการกล่าวถึงบทบาทของรัฐไทยตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองถึง สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย โดยได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ในการดำเนินการเศรษฐกิจ จากการปล่อยให้เป็นไปตามระบบเสรีนิยม เป็นการที่รัฐจะเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจ การดำเนินการดังกล่าวก็เพื่อที่จะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของ “คนไทย” ตามหลัก 6 ประการที่เป็นนโยบายสำคัญในการปกครองของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ ซึ่งการที่รัฐต้องการจะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทยดังกล่าวทำให้รัฐได้มีนโยบายที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งวิทยานิพนธ์เล่มนี้ช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่าการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้มีนโยบาย “ชาตินิยม” นั้นได้ส่งผลกระทบต่อความคุ้มครองชาวจีนในทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็ได้อ้างถึงนโยบายของรัฐที่มีต่อชาวจีนเพียงด้านเดียวเท่านั้น ไม่ได้กล่าวถึงการดำเนินการของรัฐต่อคนจีนในด้านอื่นๆ จึงทำให้วิทยานิพนธ์นี้ไม่ได้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการของรัฐต่อคนจีนนั้นมีการดำเนินการที่หลากหลายและมีความแตกต่างกัน ที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นว่าคนจีนแบบใดที่รัฐต่อต้านและแบบใดที่รัฐยอมรับได้

2.งานที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของชาวจีน

2.1 พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล. พัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนใน

กรุงเทพฯ ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ. 2485 - 2535). วิทยานิพนธ์
สังคมวิทยาและมนุษยวิทยามหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,
2536.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของชาวจีนตั้งแต่ช่วงปลายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีในสมัยแรกในรูปของสมาคมของคนจีนที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากในช่วงนั้นเป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งจะเห็นบทบาทของสมาคมคนจีนในช่วงสงคราม ที่ไม่สามารถจะมีบทบาทในด้านอื่น ๆ ได้ เนื่องจากถูกควบคุมโดยรัฐไทย ซึ่งก็เป็น การให้ภาพส่วนหนึ่งของการปรับเปลี่ยนของคนจีนอันเป็นผลมาจากการดำเนินการกับคนจีน ของรัฐบาล แต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็ได้อ้างถึงการดำเนินการกับคนจีนในช่วงก่อนหน้านั้น และ มิได้แสดงให้เห็นว่าคนจีนในสายตารัฐนั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง และรัฐมีการดำเนินการกับคนจีน ในแต่ละลักษณะอย่างไร

2.2 ปรารภนา โโกเมน. สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440 - 2488.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงบทบาทของสมาคมจีนในตั้งแต่ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง การสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่จะให้ภาพของบทบาทของสมาคมจีนในช่วงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามไม่ชัดเจนนัก เพียงแต่กล่าวว่าสมาคมต้องลดบทบาทและเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานเนื่องจากถูกควบคุมโดยรัฐไทย ทำให้ไม่เห็นว่สาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐบาลไทยต้อง ดำเนินการกับคนจีนว่าเกิดขึ้นจากอะไร และรัฐได้มีการดำเนินการกับคนจีนในแต่ละลักษณะที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร รวมไปถึงว่ารัฐมีจุดประสงค์อย่างไรในการดำเนินการกับคนจีนในแต่ละลักษณะ

2.3 ยุพรศ มัลลิกาน. บทบาทชาวจีนในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2510.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะกล่าวถึงบทบาทของคนจีนในประเทศไทย ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ตั้งแต่ที่คนจีนได้เข้ามาอยู่ในประเทศไทย จนถึงหลังจากที่ประเทศจีนได้ เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งก็จะกล่าวถึงคนจีนในตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการ ปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย โดยจะเป็นการกล่าวถึงบทบาทของคนจีนในแต่ละ ด้าน เช่น บทบาทของหนังสือพิมพ์จีนและสมาคมลับจีนในช่วงเวลาดังกล่าว ถึงแม้จะมีได้ให้ รายละเอียดมากนักแต่ก็ช่วยให้เห็นถึงบทบาทและการเคลื่อนไหวของคนจีนที่เป็นสาเหตุส่วนหนึ่ง ที่ทำให้รัฐไทยได้ดำเนินการกับคนจีน แต่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทดังกล่าวใน ลักษณะของ “ความเป็นคนจีน” ที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย และมีได้กล่าวถึง “ความเป็นคนจีน” ในลักษณะอื่นๆ จึงทำให้ไม่เห็นว่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนในแต่ละ ลักษณะอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากการที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาค่อนข้างกว้างทั้งทางด้าน เวลา และเนื้อหา จึงทำให้ภาพที่ได้ไม่ชัดเจนนัก

2.4 วีรวัลย์ งามสันติกุล. ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย

พ.ศ.2420 –2513. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะกล่าวถึงเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางด้านสังคมสงเคราะห์ของ ชาวจีนนับตั้งแต่มีการรวมกลุ่มคนจีนในรูปของสมาคม ซึ่งก็ได้รวมถึงช่วงเวลาตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย โดยวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้แสดงให้เห็น ว่าคนจีนในช่วงเวลานี้ได้ดำเนินกิจกรรมทางด้านสังคมสงเคราะห์เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากการ ที่รัฐบาลมีนโยบายควบคุมสมาคมของคนจีน คนจีนจึงได้หันไปหาการแสดงออกทางด้านการให้

ความช่วยเหลือสังคมที่มีได้รับการควบคุมจากรัฐ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ทำให้เห็นถึงการที่คนจีนยังคงสามารถเคลื่อนไหวในกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ได้ตามปกติโดยมิได้รับการควบคุมจากรัฐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้ควบคุมคนจีนในทุกๆ ด้าน แต่วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้กล่าวถึงภาพการเคลื่อนไหวของคนจีนเพียงแค่กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ด้านเดียวเท่านั้น จึงทำให้ไม่เห็นภาพการเคลื่อนไหวของคนจีนในด้านอื่นๆ ที่จะให้เห็นภาพคนจีนที่หลากหลาย และวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ก็ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการของรัฐต่อคนจีนมากนักรที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นถึงจุดประสงค์ในการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทย

2.5 บำรุง สุพรรณณี. บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2524.

หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงบทบาทของชาวจีนในประเทศไทยในด้านต่างๆ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ทำให้เห็นถึงความสำคัญของคนจีนในสังคมไทย แต่หนังสือเล่มนี้จะไม่ได้เน้นนโยบายที่รัฐไทยมีต่อคนจีนมากนัก ทำให้ไม่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนผ่านทั้งนโยบายและการดำเนินการในทางปฏิบัติของรัฐในลักษณะใดบ้าง

2.6 ลิขิต ธีรเวคิน. ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย. [ม.ป.ท. : ม. ป. พ.] , 2521.

หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึง “ชนกลุ่มน้อย” กลุ่มที่สำคัญที่อยู่ในประเทศไทย ซึ่งรวมถึงคนจีนด้วย เพราะคนจีนเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย โดยจะกล่าวถึงทั้งบทบาทของชาวจีนในด้านต่างๆ และกล่าวถึงนโยบายของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนในสมัยต่างๆ ซึ่งรวมถึงตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามด้วย แต่จะไม่ได้ให้รายละเอียดมากนัก เพียงแต่แสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวรัฐไทยมีความเข้มงวดกับคนจีนมากขึ้น ทำให้ไม่เห็นถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยดำเนินการกับคนจีนและไม่เห็นถึงลักษณะในการดำเนินการกับคนจีนของรัฐว่ามีลักษณะอย่างไรบ้าง

2.7 เออิจิ มูราซึมา. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 -1945. วรศักดิ์ มหัทธโนบล , แปลและบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ ฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539.

หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงการเคลื่อนไหวของชาวจีนในประเทศไทยในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีต่อคนจีน รวมถึงผลที่เกิดจากนโยบาย ซึ่งได้มีการแบ่งคนจีนออกเป็นกลุ่ม ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นจากนโยบายของจอมพล ป. แต่หนังสือเล่มนี้จะกล่าวถึงนโยบายเพียงบางนโยบาย และมีได้กล่าวถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้รัฐไทยต้องดำเนินนโยบายกับคนจีน รวมถึงมิได้มีการแบ่งแยกและให้

รายละเอียดว่าคนจีนในลักษณะใดที่รัฐไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยและคนจีนในลักษณะใดที่รัฐผ่อนปรนให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยอย่างราบรื่น

2.8 พรรณี บัวเล็ก. ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2457 – 2482 :

บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม, กรุงเทพฯ : พันธกิจ, 2545.

หนังสือเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึง “ช่องว่าง” บางส่วนที่รัฐไทยตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เปิดไว้ให้กับคนจีนบางส่วน แต่หนังสือเล่มนี้จะมีได้กล่าวถึง “ช่องว่าง” อื่นๆ ที่รัฐเปิดให้กับคนจีนที่รัฐผ่อนปรนให้ดำรงอยู่ได้ และมีได้แสดงให้เห็นว่า “ช่องว่าง” ดังกล่าวที่รัฐเปิดนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการเพื่อที่จะให้คนจีนละทิ้งลักษณะบางประการที่รัฐไม่ต้องการให้ดำรงอยู่และผสานตัวเองเข้ากับลักษณะที่รัฐยอมรับได้ หนังสือเล่มนี้จึงไม่ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนที่แตกต่างหลากหลาย

2.9 ภาวดี ทรงประเสริฐ. จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: บริษัทแบรนต์เอจ, 2547.

หนังสือเล่มนี้ได้กล่าวถึงการเข้ามาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของคนจีนนับตั้งแต่ยุคเริ่มแรกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทำให้คนจีนมีการผสมกลมกลืนและตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงและกลายเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทและสำคัญโดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ รวมถึงในประเทศไทยได้ด้วย โดยหนังสือเล่มนี้ได้ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจถึงสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้คนจีนมีการเดินทางออกนอกประเทศและเลือกที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมไปถึงทำให้เกิดความเข้าใจถึงการที่คนจีนได้ก้าวขึ้นมา มีบทบาททางเศรษฐกิจในประเทศต่างๆ ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หนังสือเล่มนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายและการปกครองดูแลของรัฐต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีต่อคนจีนอีกด้วย ซึ่งได้ช่วยทำให้เข้าใจถึงการดำเนินนโยบายของรัฐต่างๆ รวมถึงรัฐไทยที่มีต่อคนจีนได้มากยิ่งขึ้น โดยที่ในระยะแรกรัฐเหล่านี้มีความต้องการแรงงานจึงมีนโยบายที่ค่อนข้างจะผ่อนปรนในการเข้ามาของคนจีน แต่ในระยะต่อมาเมื่อคนจีนมีจำนวนมากขึ้นและมีบทบาทและการเคลื่อนไหวในด้านต่างๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้นนั้นก็ทำให้รัฐเหล่านี้เริ่มมีนโยบายที่เข้มงวดกับคนจีนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่หนังสือเล่มนี้ได้แสดงให้เห็นว่าได้มีความเข้มงวดกับคนจีนเป็นอย่างมาก เนื่องจากคนจีนมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีน ซึ่งช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้มีความเข้มงวดกับคนจีนในทางการเมืองเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้จะเน้นให้เห็นถึงความเข้มงวดที่รัฐไทยมีต่อคนจีนเพียงด้านเดียว จึงมิได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินนโยบายต่อคนจีนของรัฐไทยในด้านอื่นๆ ที่จะแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของนโยบายที่รัฐไทยในสมัยนี้มีต่อคนจีน

2.10 William L. Swan. JAPANESE ECONOMIC RELATIONS WITH SIAM

Aspects of their Historical Development 1884 to 1942. A Dissertation

Submitted for the Degree of Doctor of Philosophy Australia:

Australian National University, 1986.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้กล่าวถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนับตั้งแต่สมัยเมอิจิของญี่ปุ่นจนกระทั่งสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทำให้ไทยมีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น โดยญี่ปุ่นได้เริ่มเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจของไทยเพิ่มมากขึ้น และได้นำไปสู่การมีความสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างใกล้ชิดระหว่างกันในการที่ไทยได้เข้าร่วมสงครามมหาเอเชียบูรพาพร้อมกับญี่ปุ่น โดยที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้พยายามแสดงให้เห็นว่าการที่ไทยเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นในครั้งนี้เป็นการที่จอมพล ป. เลือกดำเนินการตามสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้นที่ไทยไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงในการเข้าสงครามได้อีกมากกว่าจะเป็นการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นไว้ก่อนที่จะได้ประกาศสงครามอย่างเป็นทางการ และวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของชนจีนในเมืองไทยที่ยังคงมีความผูกพันและมีความเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนซึ่งมีส่วนช่วยทำให้เข้าใจถึงบทบาทและการเคลื่อนไหวของชนจีนในเมืองไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น จึงทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของชนจีนและนโยบายและการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อชนจีนในช่วงเวลานี้ที่จะช่วยแสดงให้เห็นถึงการดำเนินการกับชนจีนในลักษณะที่หลากหลายของรัฐไทยเท่าใดนัก และยังมีได้แสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่มีต่อชนจีนอันเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นอย่างชัดเจน

งานการศึกษาที่มีอยู่ในขณะนี้ทั้งที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และที่เกี่ยวข้องกับชนจีนนั้นส่วนใหญ่จะให้ภาพของการดำเนินนโยบายที่เข้มงวดจริงจังของรัฐที่มีต่อชนจีน แต่ยังมีได้มีงานการศึกษาใดเท่าที่พบในขณะนี้ที่จะมีการศึกษาถึงการดำเนินการของรัฐตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อชนจีนในแง่ของการดำเนินการต่อชนจีนที่มีลักษณะที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งน่าจะทำให้ภาพของชนจีนและการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทยต่อชนจีนที่มีความน่าสนใจและแตกต่างออกไปจากงานการศึกษาเท่าที่ผ่านๆ มา และสำหรับในส่วนของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาลนั้นก็มักจะเน้นการศึกษาถึงนโยบายที่เป็นตัวกฎหมาย แต่จะไม่ค่อยมีการศึกษาที่จะดูถึงจุดประสงค์ในการออกกฎหมาย และนโยบายที่เป็นมาตรการอื่นๆ รวมไปถึงการนำนโยบายไปปฏิบัติใช้ของรัฐบาลในสมัยนี้ว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร รวมไปถึงยังไม่มีงานการศึกษาใดที่จะแสดงให้เห็นว่าลักษณะของชนจีนแบบใดที่รัฐมีความเข้มงวดจริงจัง ลักษณะของชนจีนแบบใดที่รัฐมีการผ่อนปรน และลักษณะชนจีนแบบใดที่รัฐไม่แทรกแซง ซึ่งการศึกษาในที่นี่จะได้ศึกษาถึงประเด็นต่างๆ เหล่านี้

นโยบาย “ชาตินิยมไทย” กับการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

คนจีนได้เดินทางอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นคนจีนได้เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐบาลไทยในขณะนั้นมีนโยบายสนับสนุนให้คนจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทย เพราะรัฐบาลไทยมีความต้องการแรงงานและต้องการอาศัยความรู้ความชำนาญของคนจีนในทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนจีนจะมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นในเมืองไทย แต่รัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังคงถือปฏิบัติต่อคนจีนคล้ายคลึงกับที่เคยปฏิบัติมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ซึ่งก็คือไม่ได้ถือว่าคนจีนเป็นเสมือนชาวต่างประเทศ¹ รัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าวจึงยังมิได้มีนโยบายหรือการดำเนินการที่ชัดเจนกับคนจีน แม้ว่าในบางครั้งคนจีนจะก่อให้เกิดปัญหาความวุ่นวายภายในเมืองไทย เช่น การจัดตั้งสมาคมลับ หรือการลักลอบซื้อขายและสูบฝิ่นซึ่งเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายของไทยก็ตาม

ในเวลาต่อมาเมื่อคนจีนยังคงเดินทางเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมากยิ่งขึ้นเนื่องจากปัจจัยทั้งภายในเมืองจีนเองที่เกิดความไม่สงบภายในจากการจลาจลและการกบฏหลายครั้ง นอกจากนั้นยังเกิดภาวะอดอยากและแห้งแล้งอีกด้วย และปัจจัยภายในเมืองไทยที่สนับสนุนให้คนจีนเดินทางอพยพเข้ามา เนื่องจากรัฐบาลไทยได้ขยายกิจการค้ากับต่างประเทศ คนจีนจึงนิยมเข้ามาประกอบการค้าขายเพิ่มมากขึ้น และในเมืองไทยยังมีความต้องการและนิยมจ้างกรรมกรที่เป็นคนจีนทั้งในกิจการของเอกชนและรัฐบาลเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย² ประกอบกับการที่ในช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่รัฐไทยกำลังดำเนินการปฏิรูปประเทศเพื่อให้ทันสมัยตามแบบอย่างของตะวันตก จึงทำให้รัฐไทยในสมัยสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีนโยบายและการดำเนินการกับคนจีน ที่ชัดเจนและมีความแตกต่างจากรัฐไทยในช่วงก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังคงรักษาลักษณะการปกครองที่ถือว่าคนจีนเป็นเสมือนคนไทยอยู่เช่นเดิม ซึ่งทำให้แม้ว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้จะได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่ชัดเจนยิ่งขึ้นแต่ก็เป็นดำเนินการ

¹ พลกุล อังกินันท์ “บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ปริญญาณิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514), หน้า 23.

² ภูวดล ทวงประเสริฐ, “นโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ.2475 – 2500)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 6 – 7.

กับคนจีนในบางด้านที่รัฐไทยเห็นว่าก่อให้เกิดปัญหาต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเท่านั้น จึงทำให้ลักษณะการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในช่วงเวลานี้มีความแตกต่างจากการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475

2.1 การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์

การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะมีความแตกต่างจากการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง กล่าวคือ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นจะไม่แบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทย เนื่องจากรัฐต้องการเน้นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของราษฎรภายใต้พระบรมโพธิสมภาร รัฐไทยในช่วงเวลานั้นจึงได้มีการเน้นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชน กลุ่มต่างๆ ภายในรัฐรวมทั้งคนจีนว่า รัฐไม่ถือว่าคนจีน เป็น “ชาวต่างประเทศ” และรัฐได้ดูแลคนจีน เหมือนเป็น “คนไทย” อยู่โดยตลอด ซึ่งจะเห็นได้จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ว่า

ความคิดของเรานั้นย่อมมีอยู่แล้วเสมอว่าจีนในกรุงเทพฯ ควรจะได้มีโอกาสที่จะทำงานและมีประโยชน์เหมือนเช่นคนไทยเรา เราถือว่าคนจีนนั้นไม่เหมือนคนต่างประเทศ หากจะเป็นในเมืองเราส่วนหนึ่งและมีส่วนได้รับผลในความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมืองด้วยเหมือนกัน³

การที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ไม่แบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทยยังจะเห็นได้จากในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ซึ่งได้ปฏิรูปการปกครองที่พยายามมิให้มีการแบ่งแยกการปกครองคนจีนต่างหากจากคนไทย โดยได้มีการยุบกรมท่าซ้ายแล้วโอนการควบคุมดูแลคนจีนในกรุงเทพฯ ให้ขึ้นอยู่กับกระทรวงนครบาล และการควบคุมดูแลคนจีนในส่วนภูมิภาคในขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย⁴ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการดูแลความสงบเรียบร้อยของคนไทยด้วยเช่นเดียวกัน นอกจากนี้การปฏิรูปการปกครอง ยังทำให้มีการยุบเลิกศาลคดีจีนและกงสุลจีนในบังคับสยาม ที่ทำหน้าที่ในการควบคุมดูแลคนจีนและตัดสินคดีความที่คนจีนเป็นคู่ความกันเองที่แยกการควบคุมและการตัดสินคดีความของศาลไทย และได้โอนการตัดสินคดีความของคนจีนมาขึ้นกับศาลไทย⁵ รวมไปถึงยังได้ยกเลิกกรมการจีน ซึ่งประกอบไปด้วยปลัดจีนและนายอำเภอจีน ซึ่งแต่เดิมจะได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ และมีบทบาทค่อนข้างมากในการควบคุมและให้ความช่วยเหลือคนจีน โดยรัฐไทยได้แต่งตั้งตำแหน่ง “กรมการพิเศษ” ขึ้นแทน แต่กรมการพิเศษนี้

³ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, จดหมายเหตุประกอบเรื่องไกลบ้าน, (พระนคร: พระจันทร์, 2505), หน้า 106.

⁴ สจข. เอกสาร รัชกาลที่ 5 น.8.7 กองตระเวนแพนกัน กระทรวงนครบาล ร.ศ.127.

⁵ ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, “ควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ.2325-2435)” ศิลปวัฒนธรรม, (ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 กุมภาพันธ์ 2535), หน้า 194.

จะมีฐานะและอำนาจน้อยกว่ากรมการจีน เพราะได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าเมือง และเป็นเพียงที่ปรึกษาของเจ้าเมืองในปัญหาที่เกี่ยวกับคนจีน ไม่มีอำนาจในด้านการบริหารหรือพิจารณาคดีความแต่อย่างใด⁶

การเปลี่ยนแปลงวิธีการดูแลคนจีนดังกล่าวของประเทศไทยได้สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยในช่วงเวลานี้ไม่ต้องการให้มีการแบ่งแยกการปกครองคนจีนออกจากคนไทย ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความรู้สึกถึงความแตกต่างกันระหว่างคนจีนและคนไทยได้ ประเทศไทยจึงได้รวมการปกครองคนจีนและคนไทยให้อยู่ภายใต้หน่วยการปกครองเดียวกัน เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นอกจากนั้นแล้ว ประเทศไทยในสมัยนี้ยังได้ยกเลิกการผูกปี้ ซึ่งเป็นการเก็บภาษีที่จะเก็บเฉพาะจากคนจีนอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนจีนกับคนไทยอีกด้วย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเท่าเทียมกันของการเป็นพลนิกรภายใต้พระบรมโพธิสมภาร โดยได้มีการประกาศในปี พ.ศ.2452 ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.2453 เป็นต้นไป ชาวต่างประเทศทุกคนที่อยู่ภายใต้กฎหมายไทย คือ คนในบังคับฝรั่งเศสที่เกิดในเอเชีย ชาวอังกฤษที่เกิดในทวีปยุโรป และเอเชีย รวมทั้งคนจีน ต้องเสียเงินค่าราชการให้แก่ทางการไทยคนละ 6 บาทเป็นประจำทุกปี⁷ ซึ่งเป็นอัตราเดียวกันกับที่เก็บจากคนไทย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในสังคม

นอกจากนั้นแล้ว ประเทศไทยในสมัยนี้ยังได้มีความพยายามที่จะมิให้มีการแบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทย โดยการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่เปิดโอกาสให้คณะทูตของจีนสามารถที่จะทำการเจรจาทางการทูตเพื่อการจัดตั้งสถานกงสุลจีนในสยาม⁸ เพราะการจัดตั้งสถานกงสุลจีนจะมีผลทำให้คนจีนกลายเป็น “ชาวต่างชาติ” ที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของทูตหรือกงสุลจีนแทนรัฐบาลไทย และจะทำให้คนจีนแบ่งแยกออกไปกลายเป็น “ชาวต่างชาติ” ภายในสังคมไทยทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติด้วย

สิ่งที่ประเทศไทยในสมัยนี้ได้ดำเนินการกับคนจีนอีกประการก็คือ การพยายามควบคุมคนจีนในทางการเมืองที่ทำให้คนจีนมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับกิจการภายในของเมืองจีน จากแต่เดิมที่คนจีนเมื่ออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยแล้วจะมีการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรเพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปแบบของสมาคมอั้งยี่ ซึ่งต่อมาได้มีการกระทำที่ผิดกฎหมาย ประเทศไทยจึงได้จัดการการควบคุมสมาคมอั้งยี่ โดยได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยอั้งยี่ ร.ศ.116

⁶ บรรณานุกรม โกเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 28.

⁷ ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์, “ผูกปี้ : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 172.

⁸ บรรณานุกรม โกเมน, “สมาคมจีน พ.ศ.2440 – 2488”, หน้า 121 – 122.

(พ.ศ.2440) ทำให้อิทธิพลของสมาคมอั้งยี่เสื่อมลง และทำให้คนจีนเกิดการรวมกลุ่มกันในรูปลักษณะใหม่ ที่ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีน อันเนื่องมาจากปัญหาความแตกแยกทางการเมืองในเมืองจีนหลังสงครามฝิ่น ทำให้คนจีนในเมืองไทยได้เกิดการแบ่งกลุ่มกันตามลักษณะของกลุ่มการเมืองในเมืองจีนออกเป็น 2 กลุ่ม อันได้แก่ กลุ่มรัฐบาลราชวงศ์ชิง และกลุ่มปฏิวัติที่นำโดยซุนยัตเซน⁹

การเข้าไปสนับสนุนกลุ่มการเมืองภายในเมืองจีนของคนจีนในเมืองไทยนั้น ได้ส่งผลก่อให้เกิดกระแสความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” และความใกล้ชิดผูกพันกับเมืองแม่มากยิ่งขึ้นในหมู่คนจีนในเมืองไทย ทำให้คนจีนเกิดการตระหนักถึงความแตกต่างของตนกับคนไทยที่เป็นคนกลุ่มใหญ่ ซึ่งขัดกับความต้องการของประเทศไทยที่จะให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประเทศไทยในช่วงเวลานี้จึงได้พยายามติดตามควบคุมคนจีนในทางการเมือง ถึงแม้จะยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ออกมาจัดการการเคลื่อนไหวดังกล่าวอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม แต่ประเทศไทยก็ได้พยายามที่จะดำเนินการขัดขวางการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีน เช่น การไม่อนุญาตให้สยามพานิชจีนสโมสรได้รับการจัดตั้งเป็นองค์กรที่ถูกกฎหมาย เนื่องจากทราบว่าจะก่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลราชวงศ์ชิงของจีน¹⁰ อันทำให้คนจีนตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตน หรือการที่มีการเนรเทศซุนยัตเซนออกจากเมืองไทย เมื่อครั้งที่เข้ามาปาฐกถาชักชวนให้คนจีนในเมืองไทยสนับสนุนการปฏิวัติจีน ในปี พ.ศ.2451¹¹ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองภายในของจีน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จะมีการดำเนินการกับคนจีน แต่ประเทศไทยในช่วงเวลานี้ก็พยายามที่จะเน้นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างคนจีน กับคนไทย ซึ่งการดำเนินการกับคนจีนของประเทศไทยในสมัยนี้จะเน้นการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการจัดการปกครองคนจีนให้เหมือนกับคนไทย เพื่อก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในรัฐ หรือจะเป็นการพยายามควบคุมการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีนของคนจีนที่ก่อให้เกิดการปลุกกระแส “ชาตินิยมจีน” ในเมืองไทยก็ตาม

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 114.

¹⁰ พลภูล อังกินันท์, “บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”, หน้า 102-131.

¹¹ สจข. เอกสาร ร.5 น.8.7/8 หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาอมรราช ลงวันที่ 9 มกราคม ร.ศ.127.

แม้ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จะได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่เป็น
รูปธรรมชัดเจนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการใช้ “ลัทธิชาตินิยม”¹² เพื่อปลุกใจให้คนไทยมี
ความรู้สึก “ชาตินิยม” มีความรักและความหวงแหนในความเป็น “ไทย”¹³ ทำให้พระองค์ต้องหา
เป้าหมายในการโจมตีเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีและความยึดมั่นภายใน “ชาติ” ที่แน่นแฟ้นมา
มากขึ้น ด้วยเหตุนี้คนจีนจึงกลายเป็นเป้าหมายในการโจมตีของการสร้างความรู้สึก “ชาตินิยม”
ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างศัตรูร่วมของชาติ โดยที่พระองค์ทรงเป็น “ผู้นำ” ในการ
โจมตีเพื่อก่อให้เกิดศูนย์รวมกำลังของชาติไว้ที่จุดเดียวกัน¹⁴ ดังนั้นการโจมตีคนจีนจึงเป็นไปเพื่อ
ประโยชน์ทางการเมือง เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ในหมู่คนไทย ที่มีศูนย์กลางอยู่ที่
พระมหากษัตริย์ ซึ่งเท่ากับเป็นการเน้นความสำคัญเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงกับระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์มีอำนาจสูงสุด

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเลือกคนจีนเป็นเป้าหมายในการโจมตี
นั้น ก็อาจจะเกิดขึ้นเนื่องมาจากคนจีนเป็น “คนกลุ่มอื่น” ที่มีจำนวนมากในสังคมไทย และปัญหา
คนจีนในสังคมไทยเป็นสิ่งที่คนไทยโดยทั่วไปตระหนักได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการเข้ามาควบคุม
เศรษฐกิจของเมืองไทย ซึ่งคนไทยสามารถรับรู้ได้อย่างชัดเจน ในกรณีที่เกิดการนัดหยุดงานของคน
จีนในเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ.2453 ทำให้คนไทยต้องประสบความยากลำบากในการซื้อหาสิ่งของ
ต่างๆ ซึ่งทำให้การโจมตีคนจีนเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ง่าย¹⁵ รวมไปถึงการที่คนจีนยังคงตระหนักสำนึก
ใน “ความเป็นคนจีน” ของตนทำให้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองจีน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงการปกครองภายในจีนจากระบอบราชาธิปไตยเป็นระบอบ
สาธารณรัฐ ซึ่งได้ส่งผลต่อการวางแผนที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองในเมืองไทยตาม
แบบอย่างของจีนของคณะนายทหารไทยกลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า “กบฏ ร.ศ.130” ซึ่งประเด็นในเรื่อง
การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ให้ความสำคัญเป็น
อย่างมาก เนื่องจากพระองค์ทรงเห็นว่า ความนิยมในลัทธิการปกครองอื่นที่มีชื่อ “ราชาธิปไตย”

¹² ยูพา ชุมจันทร์, “พระบรมราโชบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว” จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 3/3 (เมษายน – มิถุนายน 2519), หน้า 27.

¹³ สนธิ เตชานันท์, “แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ศึกษา
เฉพาะกรณีการพัฒนาการเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (2453 – 2468)” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527) , หน้า70.

¹⁴ พัทยา สายหู, “องค์ประกอบกำลังอำนาจของชาติทางจิตสังคม” สังคมศาสตร์, (ปีที่ 6 ฉบับที่ 3
กรกฎาคม พ.ศ.2512).

¹⁵ นงเยาว์ จิตตะปุตตะ, “บทพระราชนิพนธ์เรื่องพวกยิวแห่งบูรพทิศ : แนวทางการปลุกฝังอุดมการณ์
ชาตินิยม” วารสารอักษรศาสตร์ ศิลปากร, (ปีที่ 4 ฉบับที่ 2, 2524), หน้า 128 – 129.

เป็นเรื่องของคนที่มีชื่อ “ไทย” เพราะเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับ “ชาติไทย”¹⁶ จึงมีส่วนทำให้พระองค์ใช้คนจีนเป็นเป้าหมายของการโจมตี เพื่อปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” ในหมู่คนไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้มีการดำเนินการกับคนจีน แต่การดำเนินการของพระองค์นั้นก็จะเป็นเพียงการใช้บทพระราชนิพนธ์ของพระองค์เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนจีนกับคนไทย และแสดงให้เห็นว่าพระองค์ไม่ต้องการที่จะให้คนจีนแสดงออกถึง “ความเป็นคนจีน” เพื่อที่จะกระตุ้นจิตสำนึกของคนจีนให้ละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” ที่พระองค์เห็นว่าเป็นความแตกต่างแล้วผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทย ดังเช่น บทพระราชนิพนธ์ที่ลงพิมพ์ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2457 ในหนังสือพิมพ์ไทย เรื่อง “เมืองไทยจึงตื่นเกิด คำเตือนสติคนไทย” ซึ่งพระองค์ต้องการกระตุ้นให้คนจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยก็ควรจะละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” และแสดงถึง “ความเป็นคนไทย” แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ดังใจความว่า

ส่วนคนจำพวกที่โฆษณาตนว่าเป็นไทย แต่ซึ่งบรรดามิตรและพวกพ้องที่เขาสมาคมนั้นล้วนเป็นคนจีน อีกทั้งแสดงความรู้สึกเข้าข้างจีนทุกคราวทุกสมัยที่จะแสดงได้เช่นนี้ ข้าพเจ้ายังมีความสงสัยในความตั้งใจของเขาอยู่ คนเราจำจะต้องเป็นไทยหรือจีนอย่างใดอย่างหนึ่ง จะเป็นทั้งสองอย่างในขณะเดียวกันไม่ได้ และคนที่ทำตัวเป็นทั้งสองอย่างเช่นนี้ โดยมากมักจะเป็นทั้งสองอย่าง คนชนิดนี้เปรียบเทียบกับกิ้งก่าซึ่งเปลี่ยนสีให้เหมาะแก่พื้นที่¹⁷

หรือบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “ไทยผสม เปนคนไม่พึงปรารถนา” ในหนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2458 ก็ได้แสดงให้เห็นว่าพระองค์ต้องการที่จะโจมตีคนจีนที่แสดงออกถึงทั้ง “ความเป็นคนจีน” และ “ความเป็นคนไทย” ในขณะเดียวกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่พระองค์ไม่ต้องการ แต่พระองค์ต้องการที่จะให้ละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” แล้วหันมาแสดงออกถึง “ความเป็นคนไทย” แต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งจะทำให้คนจีนสามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างราบรื่น ดังใจความว่า

ขอให้พวกจีนโนสยามเลิกเรียกตนเองว่าจีนโนสยาม ขอให้เขาแสดงว่าเขาทั้งหลายมีความปรารถนาจริงใจที่กลายมาเป็นไทยแท้ ไม่แต่ด้วยวาจาด้วยพร้อมทั้งกริยาและอาการที่กระทำด้วย ขอให้เขาตัดขาดซึ่งเยื่อใยแห่งความรู้สึกและความนิยมในชาติจีน และในที่สุดซึ่งยิ่งกว่าสิ่งอื่น ขอให้เขาพร้อมอยู่เสมอไม่ว่าในกาลใด ๆ ที่จะยกประโยชน์แห่งเมืองไทยและชาติไทยขึ้นเหนือประโยชน์

¹⁶ อัจฉราพร กมฺพพิสมัย, “อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย” เอกสารวิชาการหมายเลข 29 เพื่อประกอบการสัมมนา สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย 20 สิงหาคม 2525, หน้า 30. (อัดสำเนา).

¹⁷ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปณิธานคดี, (พระนคร: บรรณาคาร, 2515), หน้า 18-19.

อื่นๆ ทั้งสิ้น เมื่อเขาทั้งหลายได้ทำอย่างที่ว่านี้แล้วเมื่อใด เมื่อนั้นและไทยเราจึงจะสามารถรับเขาได้ด้วยความเต็มใจว่าเขาเป็นคน ๑ ในพวกเราโดยแท้¹⁸

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าคนจีนได้ถูกแสดงให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่แตกต่างจากคนไทย และเป็นสิ่งที่ไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาแล้วอย่างน้อยที่สุดก็ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ อย่างไรก็ตามการดำเนินการกับคนจีนในสมัยนี้ก็เพียงการโจมตีโดยการใส่บทพระราชนิพนธ์เพื่อกระตุ้นให้คนจีนละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” แล้วผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นคนไทย” เท่านั้น ซึ่งรัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีการกำหนด “ความเป็นคนไทย” ที่คนจีนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงออกได้ โดยที่พระองค์ได้กำหนดให้ดู “ความเป็นคนไทย” จากความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังความว่า

มีหลักเกณฑ์ได้อีกสถาน ๑ คือการที่จะตัดสินว่าผู้ใดเป็นชาติใดโดยแท้จริงนั้น ต้องพิจารณาว่าผู้นั้นมีความจงรักภักดีต่อใคร? ถ้าเขาจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม เขาจึงจะเปนไทยแท้¹⁹

จากแนวนโยบายของรัฐไทยที่ถือว่าคนจีน ไม่ใช่ “ชาวต่างประเทศ” ถึงแม้ว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสัญชาติไทย พุทธศักราช 2456 เพื่อเป็นการตอบโต้การประกาศพระราชบัญญัติสัญชาติของจีน ที่กำหนดให้บุตรที่เกิดจากบิดาที่เป็นคนจีนไม่ว่าจะเกิดในที่ใดก็ถือว่าเป็น “สัญชาติจีน” เพื่อที่จะทำให้นุตรคนจีนที่เกิดในเมืองไทยได้กลายเป็นคนไทยตามกฎหมายสัญชาติของไทย แต่ก็ยังมีได้มีการใช้สัญชาติในการแบ่งแยกพลเมืองของรัฐออกจากกัน ที่จะทำให้นุตรคนจีนสูญเสียสิทธิและผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐจากการที่มีได้มี “สัญชาติไทย” อย่างชัดเจน

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจจะถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาที่มีรูปแบบวิธีการในการดำเนินการกับคนจีนที่สืบเนื่องมาจากสมัยก่อนหน้านี้ กล่าวคือ ในสมัยนี้ก็มีความต้องการที่จะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในรัฐ มิให้เกิดความแตกแยกระหว่างชนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกับคนจีน ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกรณีที่คนจีน ในเมืองไทยยังคงมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีนอยู่โดยตลอด รัฐไทยในสมัยนี้จึงยังคงต้องดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง เพราะการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าวได้มีผลต่อการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ของคนจีนในเมืองไทยที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทย และการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองจีนภายในเมืองไทยนั้นยังได้ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคง

¹⁸ อัครพานู, “ไทยผสม เป็นคนไม่พึงปรารถนา” ไทย, วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2458.

¹⁹ อัครพานู, “ความเป็นชาติโดนแท้จริง”, ไทย ฉบับวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2458.

ของประเทศไทยอีกด้วย ซึ่งเป็นารขัดต่ออุดมการณ์ของประเทศไทยที่ต้องการจะสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชนกลุ่มต่างๆ ภายในรัฐ เพื่อความมั่นคงของประเทศไทย

ประกอบกับการที่ในสมัยนี้คนจีนยังคงอพยพเข้ามาในไทยเป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐไทยรู้สึกตื่นตัวเป็นอย่างมากเรื่องคนจีนอพยพ จึงทำให้รัฐไทยต้องดำเนินการออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2470²⁰ เพื่อควบคุมการเข้ามาของ “คนต่างด้าว” ที่ไม่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย ซึ่งคนจีนเป็นเป้าหมายสำคัญในเรื่องนี้ ทั้งนี้เพราะมีคนจีนอพยพเข้ามาสู่เมืองไทยมากกว่าคนสัญชาติอื่นๆ และต่อมาได้มีการออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2474 ซึ่งในกฎเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้เรียกค่าธรรมเนียมออกใบสำคัญและรูปพรรณในการเข้าเมืองเพิ่มสูงขึ้น จากเดิมตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2470 เรียกเก็บ 4 บาท แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้เรียกเก็บ 10 บาท และยังมีการเก็บค่าธรรมเนียมออกใบสำคัญอนุญาตให้กลับเข้าประเทศเป็นเงิน 5 บาท และให้เรียกค่าธรรมเนียมการออกใบสำคัญถิ่นที่อยู่เป็นเงิน 30 บาทอีกด้วย²¹

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้เห็นความสำคัญของการที่จะต้องดำเนินการเพื่อควบคุมจำนวนคนจีนที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีการเพิ่มค่าเข้าเมืองให้สูงขึ้น เพื่อที่จะควบคุมการเข้าเมืองของคนจีนให้ลดลง แต่จำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นอาจจะไม่ส่งผลกระทบต่อการค้ากับคนจีนมากนัก ดังจะเห็นได้ว่าคนจีนที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทยมิได้มีจำนวนลดลงภายหลังการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ และจำนวนคนเข้าเมืองยังคงมีจำนวนสูงกว่าคนเดินทางออกจากเมืองไทย²²

นอกจากนี้รัฐไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ยังได้พยายามที่จะดำเนินการกับคนจีนที่ยังคงจงรักภักดีต่อเมืองจีน เนื่องจากการที่คนจีนในช่วงนี้ได้มีการเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ภายในเมืองจีนใน พ.ศ.2470 ที่เกิดจากความแตกแยกของพรรคก๊กมินตั๋ง ออกเป็น 2 ฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งอยู่ภายใต้การนำของเจียงไคเช็ค โดยมีการจัดตั้งรัฐบาลอยู่ที่นานกิง และอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ภายใต้การนำของซู่ฮั่นหมิน ซึ่งมีการจัดตั้งรัฐบาลของตนอยู่ที่กวางตุ้ง*

²⁰ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 44 กฤษฎีกา ภาค 1 – 2 พ.ศ. 2470, หน้า 104.

²¹ “กฎเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2474 ว่าด้วยการกำกับตรวจตราคนต่างด้าวเข้าประเทศสยาม ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2474”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 48 กฤษฎีกา ภาค 1 – 2 พ.ศ.2474, หน้า 158.

²² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/10 การตรวจสอบบัญชีสถิติจากกองตรวจคนเข้าเมือง, ลงวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2478.

* เนื่องจากการขัดแย้งเกี่ยวกับเนื้อหาสาระในการร่างรัฐธรรมนูญการปกครองประเทศของจีน ซึ่งเจียงไคเช็คปรารถนาให้ธรรมนูญที่ร่างขึ้นนั้นมีเนื้อหาสาระในการรับรองอำนาจของตน ในขณะที่ซู่ฮั่นหมินไม่ยอมทำ

ซึ่งส่งผลให้หนังสือพิมพ์จีนในเมืองไทยล้วนแล้วแต่มีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองในเมืองจีนและการนำเสนอข่าวดังกล่าวก็เต็มไปด้วยความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” อย่างรุนแรง ทำให้รัฐไทยต้องเข้าควบคุม เพราะเกรงจะเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นภายในเมืองไทยได้²³

รัฐไทยจึงได้มีการยกร่างและประกาศพระราชบัญญัติหลายฉบับขึ้นพร้อมกัน เพื่อที่จะทำให้รัฐสามารถที่จะควบคุมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนได้ อันได้แก่ ฉบับแรกคือพระราชบัญญัติแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญา พุทธศักราช 2470 เพื่อห้ามการเผยแพร่ลัทธิการเมืองใดๆ อันเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของชาติ ฉบับที่สอง คือ พระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ พุทธศักราช 2470 เพื่อมุ่งป้องกันมิให้ตีพิมพ์ข้อความใด ๆ ที่จะยุยงให้เกิดการประทุษร้าย ดูหมิ่น เกลียดชังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัฐบาล หรือก่อให้เกิดการทำร้ายร่างกาย กระด้างกระเดื่องต่อแผ่นดิน ซึ่งเกี่ยวกับลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจอันเป็นภัยต่อประเทศ และฉบับที่สามคือ พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2470 เพื่อป้องกันและควบคุมการดำเนินการทางการเมืองในโรงเรียนจีน เนื่องจากมีการเผยแพร่ความคิดทางการเมืองทั้งคอมมิวนิสต์และลัทธิไตรราชฎีของพวกก๊กมินตั๋งในโรงเรียนจีน²⁴

จากการที่คนจีนในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีน ซึ่งมีรูปแบบการปกครองที่แตกต่างไปจากการปกครองในเมืองไทย การเคลื่อนไหวทางการเมืองจึงเป็นปัญหาต่อการเมืองการปกครองของไทยทำให้รัฐไทยต้องมีนโยบายเพื่อดำเนินการกับคนจีน อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะได้มีนโยบายที่เป็นรูปธรรมที่จะดำเนินการกับคนจีน แต่ในทางปฏิบัตินั้นรัฐไทยก็ยังผ่อนปรนต่อคนจีนอยู่มาก ดังจะเห็นได้จาก การออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎรฉบับแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อที่จะควบคุมการ

ตามความปรารถนาของเจียงไคเช็ค การปฏิเสธของฮูฮั่น หมินได้เป็นเหตุให้เขาถูกเจียงไคเช็คจับกุมตัวมาควบคุมไว้ เหตุการณ์ครั้งนี้ได้นำมาซึ่งความไม่พอใจของฝ่ายตรงข้ามของเจียงไคเช็ค ซึ่งได้รวมตัวกันจัดตั้งรัฐบาลของตนขึ้นมาที่มณฑลกวางตุ้ง เรียกกันว่า “รัฐบาลกวางตุ้ง” เพื่อให้เห็นว่าเป็นคนละฝ่ายกับ “รัฐบาลนานกิง” ของเจียงไคเช็ค และภายหลังรัฐบาลกวางตุ้งได้เปลี่ยนชื่อ โดยเรียกอย่างเป็นทางการใหม่ว่า “คณะกรรมการการเมืองประจำภาคหฺรดี” โดยมีฮูฮั่นหมินเป็นผู้นำด้านทฤษฎีให้กับคณะกรรมการชุดนี้ภายหลังจากที่เขาได้รับการปล่อยตัว รายละเอียดใน เออิจ มูราชิม่า, การเมืองจีนสยาม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 – 1941, วรรค์ดี มัทธโนบล, แปลและบรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 26.

²³ Claude A. Buss, *Asia in the Modern World: a history of China, Japan, South and Southeast Asia*, (New York: Macmillan, 1964), p.273.

²⁴ ณรงค์ พ่วงพิศ, “นโยบายเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว”, (ปริญญาณิพนธ์ปริญญาณมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514), หน้า 38 – 39.

ดำเนินการทางการเมืองในโรงเรียนจีน แต่ก็ยังมีได้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง โดยยังคงอนุญาตให้โรงเรียนจีนสามารถที่จะส่งสอนให้บุตรหลานจีนรักษาการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ทางการเมืองเอาไว้ได้ เพียงแต่ให้มีการอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานจีนมี “ความเป็นคนไทย” อยู่ด้วย เพราะรัฐไทยได้ให้คนจีนมีสิทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย ดังจะเห็นได้จากพระบรมราชาวาทของ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่กล่าวในการเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีนเด็ก ในปี พ.ศ.2470 มีใจความว่า

โรงเรียนของท่าน ท่านย่อมสั่งสอนให้นักเรียนรักประเทศจีนอันเป็นบ้านเกิดเมืองมารดร ชื่อนี้ย่อมเป็นของธรรมดาและของควร แต่นอกจากที่จะสอนให้รักประเทศจีน ข้าพเจ้าหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย เพราะท่านทั้งหลาย...มีสิทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย²⁵

จะเห็นได้ว่าแม้ว่ารัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะได้มีการดำเนินการกับคนจีนแล้วก็ตาม แต่การดำเนินการดังกล่าวก็ยังไม่เป็นนโยบายที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนและยังไม่มี การดำเนินการในทางปฏิบัติที่จริงจัง นอกจากนี้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีการเน้นว่าคนจีนไม่มีความแตกต่างจากคนไทย และยังคงได้รับสิทธิเช่นเดียวกันกับคนไทย รวมไปถึงการดำเนินการของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็จะเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองเพียงด้านเดียว ไม่ว่าจะเป็นการควบคุมการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีนของคนจีนในเมืองไทย หรือจะเป็นการควบคุมเพื่อพยายามสลายลักษณะ “ความเป็นคนจีน” ให้ผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นคนไทย” ก็ตาม ทั้งที่บทบาทที่สำคัญของคนจีนในเมืองไทยก็คือ บทบาทการควบคุมเศรษฐกิจของไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ตระหนักถึงเป็นอย่างดี แต่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังไม่มี การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจแต่อย่างใด

ทั้งนี้คงจะสืบเนื่องมาจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้มีนโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามหลักในสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีที่ได้ทำไว้กับนานาประเทศ และประกอบกับการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้เห็นว่าคนจีนไม่ใช่ “ชาวต่างประเทศ” จึงทำให้รัฐเห็นว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่อยู่ในมือคนจีนนั้นก็ยังคงถือได้ว่าเป็นผลประโยชน์ของประเทศ เพราะคนจีนอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทย

²⁵ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, “พระราชดำรัสคราวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน”, พระราชดำรัสและพระบรมราชาวาทในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, (พระนคร: ป.พิศนาคีการพิมพ์, 2507), หน้า 238 – 240.

2.2 นโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475: นโยบายที่นำไปสู่การดำเนินการกับคนจีน

เมื่อได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ โดยการจัดการปกครองในรูปแบบดังกล่าว คณะราษฎรได้พยายามสถาปนาอำนาจสูงสุดให้เป็นของราษฎร โดยการปฏิเสธอำนาจสูงสุดในระบอบเก่า และสถาปนาอำนาจใหม่โดยการยืนยันในรัฐธรรมนูญ คณะราษฎรได้พยายามที่จะให้รัฐธรรมนูญมีความหมายยิ่งขึ้นด้วยการประกาศอุดมการณ์ซึ่งถือเป็นนโยบายของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งในเวลาไม่นานทั้งรัฐธรรมนูญและนโยบายการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ถูกผสมผสานให้เกิดข้อสัมพันธ์กันตามการปกครองระบอบใหม่ นโยบายของคณะราษฎร ที่ได้ประกาศไว้ควบคู่กับการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญคือ หลัก 6 ประการ ได้แก่

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง การศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก
3. ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก
4. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)
5. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ข้างต้น
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร²⁶

คณะราษฎรต้องการสถาปนาหลัก 6 ประการ เป็นอุดมการณ์คู่กับการปกครองตามระบอบรัฐธรรมนูญ คณะรัฐบาลในระบอบใหม่จะต้องบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามหลัก 6 ประการ ซึ่งหมายถึง “จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ” และการที่ชาวต่างประเทศเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจอันเป็นปัญหาที่ตกค้างมาจากการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจโดยคนจีนยังมิได้รับการแก้ไข

นอกจากนั้นผู้ปกครองในระบอบใหม่ยังมีความเห็นว่า รัฐควรมีบทบาททางเศรษฐกิจมากกว่าการปกครองในระบอบเก่า ประกอบกับคำกล่าวเปรียบเปรยของหลวงประดิษฐมนูธรรมว่า

²⁶ “ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1” ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูตร (รวบรวม), เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ.2417 – 2477), (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532), หน้า 169.

“การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่ใช่ Coup d'Etat เป็น Revolution ในทางเศรษฐกิจ”²⁷ ทำให้การดำเนินการของรัฐบาลในระบอบใหม่ที่จะจัดการทางเศรษฐกิจจะต้องพยายามผลักดันมาตรการต่างๆ ในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของระบอบเก่า ไม่ว่าจะผ่านทางรัฐบาล หรือผ่านสภานิติบัญญัติก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐบาลในฐานะฝ่ายบริหารได้ประกาศนโยบายสำคัญคือ หลัก 6 ประการไว้ ซึ่งเสมือนเป็นข้อสัญญากับราษฎรว่ารัฐในระบอบใหม่จะทำให้ราษฎรมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้ราษฎรเกิดความคาดหวังและติดตามการปกครองของรัฐบาลในระบอบใหม่ ซึ่งในระบบการเมืองแบบใหม่นี้ รัฐบาลจะมีความชอบธรรมทางการเมืองได้ ย่อมขึ้นอยู่กับการบริหารราชการให้เป็นไปตามนโยบาย ดังนั้นรัฐบาลในระบอบใหม่ย่อมจะต้องพยายามดำเนินการจัดการทางเศรษฐกิจตามที่ประกาศไว้ในหลัก 6 ประการ²⁸ เพื่อส่งเสริมให้คนไทยมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น จึงทำให้รัฐในระบอบใหม่ดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ซึ่งเท่ากับการที่รัฐไทยต้องดำเนินการเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนอย่างจริงจัง

การที่รัฐต้องดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้นก็เพื่อก่อให้เกิด “ช่องว่าง” เพื่อให้คนไทยสามารถที่จะเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้เนื่องจากการที่คนจีนเป็นกลุ่มที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจของไทย รัฐไทยและคนไทยเองได้ตระหนักถึงบทบาทของคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากคำอธิบายเหตุผลของการออกพระราชบัญญัติควบคุมคนต่างด้าว ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2479 ตอนหนึ่งว่า

การอาชีพนี้เป็นปัญหาสำคัญมากที่รัฐบาลหรือสภาฯ นี้ควรพิจารณาเป็น
อย่างหนักให้ได้ผลตามสมควร และเวลานี้การกสิกรรม พวกชาวกสิกรโดยมากก็
เป็นชาวสยาม ส่วนการค้าขายหรือการอุตสาหกรรมอย่างอื่นนั้น ชาวต่างประเทศ
มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๘๕ เปอร์เซ็นต์²⁹

หรือการที่รัฐไทยได้ตระหนักถึงอิทธิพลทางเศรษฐกิจของคนจีนที่มีอยู่ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทที่สำคัญๆ ของเมืองไทย เช่น ในกิจการการค้าข้าว ซึ่งเป็นสินค้าหลักที่สำคัญของเมืองไทยก็อยู่ในมือคนจีน ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2480 ความว่า “...เวลานี้คนจีนเป็นเจ้าของการค้าข้าว เขาจะขายให้ใครก็ได้ ผลร้ายจึงไปตก

²⁷ เดือน บุญนาท, ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก, (กรุงเทพฯ : โพลีสามตันการพิมพ์, 2517), หน้า 158.

²⁸ เรื่องวิทย์ ลิ้มปนาท, “บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมของไทย (พ.ศ.2475 – 2500)” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 59.

²⁹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) ปี พ.ศ.2479, (พระนคร; สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2479), หน้า 351.

แก่ชาวนา...”³⁰ หรือในการทำประมงก็มีคนจีนทำอยู่เกือบทั้งหมด ดังในรายงานการประชุม คณะรัฐมนตรีในวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2478 ความว่า

ราษฎรที่เป็นชาวประมงในการทำโป๊ะแล้ว โดยปกติเป็นราษฎรที่สืบเนื่องมาจากจีนเป็นส่วนใหญ่ และจังหวัดใดที่มีการพาณิชย์ในเรื่องประมงบ้างแล้ว ย่อมมีชาวจีนเข้าเกี่ยวข้องกับด้วยเป็นส่วนมาก ทั้งนี้เพราะตลาดปลาตลาดเงินอยู่ในมือชาวจีนทั้งปลาเค็มและปลาสด ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผลแห่งการจับปลาของประเทศสยามนั้นอยู่ในมือชาวต่างประเทศเกือบร้อยละ 99³¹

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้ตระหนักถึงการที่เศรษฐกิจของไทยตกอยู่ในมือคนจีนเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังปรากฏบทความในหนังสือพิมพ์ที่แสดงให้เห็นว่าคนไทยโดยทั่วไป ก็ตระหนักถึงอิทธิพลในทางเศรษฐกิจของคนจีนเช่นเดียวกัน ดังเช่น เรื่อง “ไทยกับจีน” ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ความว่า

ชาวจีนมีห้างจำหน่ายอยู่ที่ฮ่องกงสิงคโปร์ ชะวาและคิวบา ข้าวเกือบทุกๆ กระสอบที่ออกในท่าเมืองเหล่านี้ ต้องผ่านพ่อค้าจีนทั้งนั้น ปีหนึ่งๆ เรามีข้าวจำหน่ายไปต่างประเทศราว ๑๐๐ ล้านบาท ในจำนวนนี้พ่อค้าจีนซื้อไปประมาณ ๗๕ ล้านบาท หรือเศษ ๓ ส่วน ๔ ของสินค้าข้าวของเรา เป็นจำนวนไม่น้อยเลย³²

หรือ “เรื่องจีนยิ่งกว่ายิว” ในหนังสือพิมพ์สยามปริวิิว ฉบับวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ผลประโยชน์ต่างๆ ของไทยอยู่ในมือคนจีนเป็นจำนวนมาก ดังนั้นคนไทยจึงไม่ควรกล่าวแสดงความไม่พอใจต่อคนจีน เพราะอาจจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของชาติได้ ดังใจความว่า

สยามมีแต่ทางเสียเปรียบทั้งขึ้นทั้งล่อง เพราะความเป็นอยู่ ของประเทศ ได้ล่องถลาล้างในทางสิทธิ ในทางจำนวนคน ในทางโภคกิจ และทางอื่นๆ ทั่วไปแก่จีนแล้วเช่นนี้ การจะมากกว่าประมาณจีนไปในทางอับประมงคลเช่นนี้ ได้รับประโยชน์อันใด? ประมาณแล้วแอนตี้แล้วสยามได้รับผลเจริญรุ่งเรืองงอกงามขึ้นมาอย่างใดบ้าง?³³

³⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 11/80 (สมัย 2) เรื่องกระทรวงเศรษฐกิจขออนุมัติหลักการ ในโครงการบางอย่างสำหรับ พ.ศ.2481 วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2480.

³¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 105/2478 เรื่องโรงเรียนการประมง วันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2478.

³² “เรื่องไทยกับจีน” ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

³³ “เรื่องจีนยิ่งกว่ายิว” สยามปริวิิว, ฉบับวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

หรือในเรื่อง “เปนภัยหรือไม่” หนังสือพิมพ์ชาตินิยม ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ซึ่งได้แสดงความไม่พอใจต่อการเข้ามากอบโกยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและแย่งการประกอบอาชีพของคนจีน ดังความว่า

งานประสิทธิผลเปงานงานที่คนไทยทำ แล้วคนไทยก็ไม่ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย เพราะถูกจีนคอยชุปมือเปิบและเบียดบังเอาด้วยเชิงการค้าเสียมาก...ไทยเราเป็นผู้ทำต่างหาก แต่เมื่อไทยเราสร้างทรัพย์ขึ้นมาแล้ว จีนก็เข้าเบียดแบ่งเอาและแบ่งเอาส่วนมากกว่าไทย ซึ่งเป็นผู้ทำเสียอีก...เพราะจีนไม่ประสงค์จะทำงานอย่างนั้น จีนต้องการอยู่แต่ในเมือง และคอยจ้องดูว่าไทยทำอะไรก็เบ่งเอา จีนรับของไทยทำเป็นผลขึ้นแล้วมาขาย ขายให้จีนด้วยกันราคาหนึ่ง ขายให้ไทยอีกราคาซึ่งแพงกว่าขายให้จีนด้วยกัน³⁴

หรือในเรื่อง “ตื่นเกิดชาวไทย” ในหนังสือพิมพ์ผดุงชาติ ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2481 ที่ได้แสดงการที่คนจีนเข้ามาดำเนินการทางเศรษฐกิจในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก คนไทยจึงไม่สามารถที่จะแข่งขันได้ เศรษฐกิจไทยจึงอยู่ภายใต้อิทธิพลของคนจีน ดังใจความว่า

การค้าขายทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยผู้ที่มีใจไทย เมื่อเป็นเช่นนี้รูปการณ์ก็แปลว่า เราหาเงินมาให้ผู้อื่นนั่นเอง เราสู้ไม่ได้เอง อิทธิพลของการเงินย่อมชนะความอ่อนแอเสมอ และเราจะถีบตัวเองให้ขึ้นสู้ช้อยโดยฝ่าอำนาจ ซึ่งหนาแน่นนั้นก็ย่อมไม่ได้อยู่เป็นธรรมดา และจะต้องพ่ายแพ้ลงทุกวัน³⁵

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าการที่คนจีนได้มีอิทธิพลอยู่ในเศรษฐกิจของไทยนั้นเป็นสิ่งที่รัฐไทยและผู้คนในสังคมไทยตระหนักรู้กันเป็นอย่างดี ดังนั้น เมื่อรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมีนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ ก็ย่อมจะส่งผลให้รัฐต้องดำเนินการเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนลง

แม้ว่ารัฐบาลไทยในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดา อาจจะมีได้มีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน แต่ก็ได้ “เริ่ม” มีการดำเนินการในทางเศรษฐกิจเพื่อที่จะส่งเสริมให้คนไทยเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลในสมัยนี้ที่เห็นว่า ปัญหาการบำรุงความสุขสมบูรณ์ของประชาชนหรือปัญหาทางเศรษฐกิจตามหลักข้อที่ 3 ของหลัก 6 ประการ เป็นปัญหาสำคัญมาก โดยเห็นว่ารัฐบาลควรที่จะเริ่มเข้าเป็นเจ้าของดำเนินการในทางเศรษฐกิจเสียเอง จึงมีความคิดที่รัฐบาลควรที่จะตั้งโรงงานบางอย่าง เพื่อเป็นการช่วยบำรุงความสุขในทางเศรษฐกิจให้กับประชาชน และรัฐบาลยังมีนโยบายที่จะส่งเสริมคนไทยใน

³⁴ เลือดสุวรรณภูมิ, “เปนภัยหรือไม่”, ชาตินิยม, ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

³⁵ “ตื่นเกิดชาวไทย”, ผดุงชาติ, ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2481.

การประกอบอาชีพ โดยมีความเห็นว่าควรจะเป็นเงื่อนไขให้ผู้ที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาล ให้ใช้กรรมกรที่เป็นคนไทยตามสัดส่วน และการทำงานของรัฐบาลก็จะพยายามใช้กรรมกรไทยอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้³⁶

หรือจะเห็นได้จากได้มีการเสนอความเห็นในการดำเนินการเศรษฐกิจที่มีลักษณะ เศรษฐกิจแบบชาตินิยม ดังเช่น การเสนอความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการเศรษฐกิจของ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ซึ่งได้แสดงปาฐกถาเรื่อง “สยามกับพาณิชย์” ที่สามัคยาจารย์สโมสร สถาน เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2475 โดยได้แสดงให้เห็นถึงการที่พ่อค้าคนกลางที่มีแต่ชาว ต่างประเทศและได้เข้ามามีบทบาทในการผลิตสินค้า และชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่สยามกำลังประสบ อยู่ในขณะนี้ก็คือ การขาดพ่อค้าไทย ดังนั้นรัฐบาลควรจะเข้ามามีส่วนในการดำเนินการเพื่อให้เกิด พ่อค้าไทยโดยการตั้งบริษัทจำกัดขึ้น³⁷ แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกชาตินิยมไทยที่ต้องการให้รัฐบาล ส่งเสริมให้เกิดพ่อค้าไทยที่จะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทยเพื่อแข่งขัน กับพ่อค้าชาวต่างประเทศ

รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้มีการเคลื่อนไหวผลักดันนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่ เริ่มประสบความสำเร็จอย่างชัดเจนจากการประกาศจัดตั้งแผนกน้ำมันเชื้อเพลิง สังกัด กระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2476 เพื่อทำหน้าที่ในการสั่งซื้อและขายน้ำมัน เชื้อเพลิงให้แก่กรมกองในกระทรวงทบวงต่างๆ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่รัฐไทยมี “แผนกน้ำมันเชื้อเพลิง ของชาติไทย”³⁸ ที่แสดงให้เห็นการดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบ “ชาตินิยม” ที่พยายามจะไม่พึ่งพิง ต่างประเทศในการซื้อขายน้ำมัน อาจจะได้ว่าหน่วยงานดังกล่าวเป็นการเริ่มต้นที่รัฐจะเข้ามา มีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจที่มีจุดประสงค์เพื่อที่จะ ดึงบทบาททางเศรษฐกิจกลับมาอยู่ในมือคนไทยที่ทำให้รัฐต้องมีการดำเนินการกับคนจีนในทาง เศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาจะเริ่มมีแนวคิดและการ ดำเนินการตามนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” แต่ก็ยังมีได้มีการดำเนินการที่จะส่งผล กระทบต่อการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจโดยตรง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากกาที่ สภาพการณ์ทางการเมืองและแนวนโยบายของรัฐบาลในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดา ยังคง

³⁶ สจ. เอกสาร (2) สร.0201.10/15 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลครั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็น นายกรัฐมนตรี, วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2475.

³⁷ อนุสรณ์งานศพนายกรรชิ่ง โชติกเสถียร ต.ช., เราต่างเป็นห่วงอย่างเดียวกัน, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า 56 – 63.

³⁸ วณิช ปานะนนท์, “ประวัตินายวณิช ปานะนนท์” ใน ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนายวณิช ปานะนนท์ วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2490, (กรุงเทพฯ: พระจันทร์, 2490), หน้า ประวัติ.

เน้นการดำเนินการทางเศรษฐกิจไปในทาง “เสรีนิยม”³⁹ เช่นรัฐบาลในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินการทางเศรษฐกิจมากเกินไป โดยรัฐบาลยังคงเคารพต่อกรรมสิทธิ์ของเอกชนที่คงมีอยู่⁴⁰ จึงทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมีได้มีดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจนนัก

การดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่จะก่อให้เกิดการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนในรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา เนื่องจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีแนวนโยบายค่อนข้างจะชัดเจนที่ต้องการจะส่งเสริมคนไทยให้เข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจเพื่อลดบทบาท “ชาวต่างประเทศ” และส่งเสริมบทบาทของรัฐในการดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อช่วยเหลือคนไทย ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลานี้ที่จะดำเนินการตามหลัก 6 ประการ เพื่อให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยรัฐจะสนับสนุนส่งเสริมให้คนไทยเกิดความรู้ความชำนาญและความนิยมในการค้า การกสิกรรมและการอุตสาหกรรม และจะจัดการส่งเสริมความเป็นอยู่ตลอดจนการศึกษาและอนามัยของกสิกรและกรรมกรไทยให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือกรรมกรไทย รัฐไทยในช่วงเวลานี้จะดำเนินการต่อจากรัฐไทยในสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาในการให้ความช่วยเหลือกรรมกรไทยทั้งในทางทุนและการจัดการงานให้ทำ รวมไปถึงการที่รัฐจะพยายามหาทางบำรุงสินค้าไทยให้ดีขึ้นอีกด้วย⁴¹

นอกจากนั้นยังเห็นได้จาก โครงการทางเศรษฐกิจของผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดแนวทางการดำเนินการทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ดังเช่น นโยบายในการดำเนินเศรษฐกิจของพระยาโกมารกุลมนตรี (ชื่น โกมารกุล ณ นคร) ผู้ดำรงตำแหน่งประธานกรรมการสภาเศรษฐกิจและรัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งได้เสนอแนวนโยบายเศรษฐกิจในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2477 ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ได้อย่างชัดเจน โดยได้ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายของการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจข้อหนึ่งว่า “ให้ฐานะการเป็นอยู่ของคนไทยเขยิบดีขึ้นเป็นขั้นๆ เป็นลำดับไป”⁴²

³⁹ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “พลังของแนวคิดชาติ-ชาตินิยม กับการเมืองไทยในสมัยแรกเริ่มของรัฐประชาชาติ”, รัฐศาสตร์สาร, (ปีที่ 21 ฉบับที่ 3, 2542), หน้า 67.

⁴⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/15 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลครั้งพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี, วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2475.

⁴¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) พ.ศ.2476, (พระนคร: สำนักเลขาธิการรัฐสภา, 2476), หน้า 37 – 38.

⁴² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22/3 เรื่องโครงการเศรษฐกิจสมัยพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี 18 มีนาคม พ.ศ.2475 – 6 ตุลาคม พ.ศ.2477.

โครงการเศรษฐกิจของพระยาสุรียานุวัต (เกิด บุนนาค) รัฐมนตรีในรัฐบาลพระยาพลพล พยุหเสนา (ตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2476 – 10 กันยายน พ.ศ.2479) ที่ได้แสดงให้เห็นถึงความคิด “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ในหลักการเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน ที่จะไม่ให้คนต่างด้าว มีสิทธิและกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นอันขาด ยกเว้นคนต่างด้าวที่อยู่ในประเทศไม่ต่ำกว่า 37 ปีต่อเนื่องกัน⁴³ โครงการเศรษฐกิจของนายพลเรือตรีพระยาศรยุทธเสณี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ในสมัยพระยาพลพลพยุหเสนาอีกท่านหนึ่ง ซึ่งได้เสนอโครงการตั้งกองพาณิชย์การสงเคราะห์ ที่แสดงให้เห็นถึงความคิด “ชาตินิยมไทย” โดยที่โครงการนี้ต้องการให้รัฐตั้งกองพาณิชย์การสงเคราะห์ขึ้นมา โดยจะทำการประเภทอิมพอร์ต (Import) เอ็กซ์พอร์ต (Export) เพื่อแข่งขันกับกิจการที่ชาวต่างประเทศดำเนินการอยู่⁴⁴ และโครงการส่งเสริมการค้าข้าวของพระยาบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจต่อจากพระยาศรยุทธเสณี (ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478 – 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485) ได้เสนอการส่งเสริมการค้าข้าวที่แสดงให้เห็นถึงความคิด “ชาตินิยมไทย” อย่างชัดเจน โดยกล่าวถึงคนต่างด้าวว่าได้ก่อความยุ่งยากให้แก่สินค้าข้าวหลายครั้ง จนกระทบกระเทือนฐานะเศรษฐกิจของประเทศ เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวจึงได้เสนอให้มีการตั้งโรงสีข้าวของรัฐขึ้น โดยจะต้องเป็นโรงสีข้าวขนาดใหญ่ และเสนอให้รัฐได้เข้าดำเนินการเกี่ยวกับการค้าข้าวทั้งกระบวนการ (การซื้อข้าวเปลือก, การสีข้าว, การขายข้าว) และยังสามารถเสนอมาตรการอื่นที่จะทำให้การค้าข้าวอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลยิ่งขึ้น⁴⁵ จากนโยบายของรัฐบาลและแนวความคิดต่างๆ ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิด “ชาตินิยมไทย” จึงทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีแนวคิดเรื่อง “ชาติ” และ “ชาตินิยม” ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังที่นายพันตรีหลวงสารานุประพันธ์ ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ชาติ คือ ประเทศ องค์ประกอบของชาติคือ

1. ประกอบไปด้วยพลเมืองที่รวมกันอยู่มีจำนวนมากพอสมควร
2. มีดินแดนที่มีอาณาเขตแน่นอน
3. มีเอกราชไม่ขึ้นแก่ใครสามารถใช้อำนาจอธิปไตยได้ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

⁴³ สจข. เอกสาร สร.0201.8/20 พระยาสุรียานุวัต (พ.ศ.2475 – 2479).

⁴⁴ สจข. เอกสาร (3) สร.0201.45/8 เรื่องโครงการพาณิชย์การสงเคราะห์, 21 พฤศจิกายน – 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478.

⁴⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.57.1/2 กระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว, 21 กรกฎาคม พ.ศ.2477 – 17 กันยายน พ.ศ.2492.

4. มีการปกครองที่จัดตั้งไว้ด้วยความมีระเบียบเรียบร้อย⁴⁶

จากองค์ประกอบของ “ชาติ” ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าประชาชนภายในประเทศมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของชาติร่วมกันไม่ว่าบุคคลนั้นจะอยู่ในภูมิภาคใดหรือนับถือศาสนาใด และเมื่อทุกคนในชาติเป็นเจ้าของชาติเสมอกันแล้ว การปฏิบัติตนเพื่อให้ชาติเจริญก้าวหน้าจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของทุกคน ซึ่งคณะราษฎรได้ดำเนินการปลูกฝังแนวคิดที่ว่าด้วยการสร้างสำนึกเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ให้แก่ราษฎร โดยจัดพิมพ์หนังสือคู่มือพลเมืองและการเปลี่ยนเนื้อหาแบบเรียนเพื่อเสนอแนวคิดเรื่องชาติและหน้าที่พลเมืองใหม่ให้แก่ราษฎร ในปี พ.ศ.2479 ดังนี้

พลเมืองทุกคนคือหน่วยที่สำคัญของชาติ และได้รวมกันเป็นชาติ ดังนั้น พลเมืองทุกคนนอกจากจะมีสิทธิและจะต้องมีหน้าที่ เพื่อจะทำให้ชาติเจริญ การรับผิดชอบภายในและต่อหน้าที่ของตน อันจะต้องรักและถนอมชาติ กระหายอยากที่จะทำให้แก่บ้านเมืองของตนดำเนินไปโดยเรียบร้อย และเจริญก้าวหน้า ทันเทียมอารยประเทศทั้งหลายโดยไม่ประพฤติดนเป็นที่ยืดขวางต่อความเจริญก้าวหน้า ต้องพักพร้อมเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน รักพวกเดียวกัน รักแผ่นดินที่เราอยู่ และรักหน่วยสำคัญคือชาติ⁴⁷

“ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงเป็นความรู้สึกชาตินิยมในความหมายใหม่ที่มีความแตกต่างจากความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ที่ได้รับการปลูกฝังในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ กล่าวคือ จากเดิมที่ “ชาตินิยมไทย” ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะมุ่งเน้นในเรื่องความจงรักภักดีที่มีต่อองค์พระมหากษัตริย์เป็นสำคัญ⁴⁸ เนื่องจากความเชื่อที่ว่าชาติคือพระมหากษัตริย์ แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วกลับได้รับคำอธิบายว่า “ชาติ” เป็นของราษฎรทุกคนที่มีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน และราษฎรทุกคนเป็นเจ้าของชาติอย่างเท่าเทียมกัน การปฏิบัติตนให้ชาติเจริญก้าวหน้าจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของทุกคน⁴⁹

⁴⁶ พ.ต.หลวงสารานุประพันธ์, “การป้องกันชาติ”, *ยุทธโศก*, 5: 1 (10 ตุลาคม 2479), หน้า 27.

⁴⁷ กระทรวงธรรมการ, *ประมวลการศึกษาพิเศษ ภาค 1 ตอนที่ 2 ประมวลการสอนชั้นมัธยมต้น*, (พระนคร: ช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480), หน้า 16.

⁴⁸ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. *หลักราชการ*. อ้างถึงใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. "ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบการปกครองสยามระหว่าง พ.ศ. 2470 - 2480". (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 106.

⁴⁹ ปรีศนีย์ เกศบุตร, “การจัดการศึกษาผู้ใหญ่กับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481 – 2487” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 5.

จากแนวความคิดเรื่อง “ชาติ” “ชาตินิยม” “การเป็นเจ้าของชาติ” และหน้าที่ของประชาชนในชาตินั้น แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นได้มีการเน้นถึง “ความเป็นไทย” “ความรักชาติไทย” และ ความเป็นพวกเดียวกันในหมู่ “คนไทย” เพื่อที่จะกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนไทย” ของประชาชนภายในชาติ ที่จะร่วมมือกันในการ “สร้างชาติไทย” ให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศ ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ เรื่อง “ปาฐกถาเรื่องรัฐธรรมนูญ” ซึ่งแสดงทางวิทยุกระจายเสียง เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2476 ว่า “...สยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกันจะแบ่งแยกไม่ได้...คนซึ่งอยู่ในเขตต์รั้วนับเป็นคนไทยด้วยกันทั้งหมด เราอาจมีไทยเหนือ ไทยใต้ ไทยอีสาน แต่เราเป็นคนไทยด้วยกันทั้งหมด...”⁵⁰ ซึ่งการเน้น “ความเป็นไทย” หรือการเป็น “คนไทย” ของประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น จะใช้ “สัญชาติไทย” เป็นตัวกำหนด ดังจะเห็นได้จากเงื่อนไขของผู้ที่มีจะสิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองผ่านสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถือเป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ที่ได้กำหนดว่าผู้จะสมัครรับเลือกตั้ง หรือผู้ที่จะออกเสียงเลือกตั้งได้จะต้องมีสัญชาติไทย⁵¹

การที่ประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองการดำเนินการเพื่อกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” มีหลักฐานจากการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ณ ที่ว่าการอำเภอจาง จังหวัดลำปาง ในวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2475 ซึ่งเป็นการประชุมตามคำสั่งของกระทรวงมหาดไทยเพื่อชี้แจงการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศตามพระราชบัญญัติธรรมนูญ ได้มีการกล่าวขอให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านต่างๆ ได้ออกชี้แจงกับประชาชนคนไทยให้มีการช่วยกันทำมาหากินเพื่อที่จะพึ่งตนเองให้ได้ เพื่อเป็นการช่วยเหลือตนเองและช่วยชาติบ้านเมือง และถ้าประชาชนพร้อมใจช่วยกันดังกล่าวแล้ว ก็จะทำให้ตลาดสินค้าของชาวต่างด้าวที่เข้ามาแย่งคนไทยอยู่ในเวลานี้ให้ลดน้อยลงได้ ซึ่งได้มีการกระตุ้นให้เห็นถึงอิทธิพลของชาวต่างชาติที่เข้ามาแย่งการทำมาหากินในเมืองไทย เพื่อที่จะให้คนไทยเกิดความตื่นตัวใน “ความเป็นคนไทย” ของตนที่จะให้ร่วมมือกับรัฐบาลที่มีนโยบายที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชนคนไทยให้ตลาดสินค้าในเมืองไทยเป็นของคนไทยขายสินค้าที่สร้างขึ้นในเมืองไทยเราจำหน่ายกันเอง⁵²

⁵⁰ บุญทอง เลขะกุล (ผู้รวบรวมพิมพ์), คู่มือระบอบใหม่, (พระนคร: สยามพาณิชย์การ, 2477), หน้า 11.

⁵¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินชั่วคราว พุทธศักราช 2475 ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรรณสูต (รวบรวม), เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ.2417 – 2477), หน้า 174.

⁵² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/3 รายงานการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านราษฎร, ลงวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2475.

การที่รัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาเร่งดำเนินการจัดให้มี “เพลงชาติ” ขึ้นอย่างเป็นทางการ ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความต้องการปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” ในความหมายใหม่ รัฐไทยจึงได้มีการวางระเบียบเรื่องการบรรเลงเพลงชาติกับเพลงสรรเสริญพระบารมี ในปี พ.ศ.2478 ดังใจความประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง การบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีและเพลงชาติ ว่า

(2) โอกาสอันใดสมควรจะบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และโอกาสอันใดสมควรจะบรรเลงเพลงชาตินั้น อาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้ คือในกรณีใดที่มุ่งหมายจะถวายความเคารพแด่พระมหากษัตริย์เฉพาะพระองค์ก็ดี หรือในฐานะที่ทรงเป็นประมุขแห่งชาติก็ดี สมควรบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี และในกรณีใดที่มุ่งหมายจะแสดงความเคารพต่อชาติ ก็สมควรจะบรรเลงเพลงชาติ... (4) ในกรณีอื่นๆ ที่เกี่ยวกับประชาชนนั้น โดยปกติสมควรบรรเลงเพลงชาติแบบสังเขป แต่ถ้าเป็นพิธีใหญ่ก็สมควรบรรเลงเพลงชาติแบบพิสดาร (5) ในการสโมสรสันนิบาต ถ้าตีถวายพระพรพระมหากษัตริย์ ก็สมควรบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ถ้าตีเพื่อความเจริญของชาติและรัฐธรรมนูญ ก็สมควรบรรเลงเพลงชาติ⁵³

จากระเบียบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองต้องการที่จะกระตุ้นให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน “คนไทย” นั้น เป็น “ชาติ” ที่แตกต่างไปจากเดิม ที่มีได้มีจุดศูนย์รวมอยู่ที่พระมหากษัตริย์อีกต่อไป การแสดงความเคารพต่อชาติกับการแสดงความเคารพต่อพระมหากษัตริย์จึงเป็นคนละส่วนแยกออกจากกันด้วยเพลงที่แสดงความเคารพในแต่ละสิ่ง นอกจากนั้นระเบียบดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นว่า “ชาติ” ในความหมายใหม่นั้นหมายถึง ประชาชนด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่ให้บรรเลงเพลงชาติในงานที่เกี่ยวข้องกับประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติกับประชาชน

หรือการที่รัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาได้มีนโยบายที่จะ “ปลูกใจให้ราษฎรรักชาติ” เป็นนโยบายของราชการส่วนรวม⁵⁴ ซึ่งการจะให้ได้ผลเป็นอย่างดีจะต้องมีการอบรมทั้งในเด็กและผู้ใหญ่ รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้มีการวางโครงการดังกล่าว สำหรับการดำเนินการในเด็กนั้นรัฐจะให้มีการดำเนินการทั้งภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน โดยภายในโรงเรียนนั้นก็ให้หนังสือเรียนมีเนื้อหาที่ประกอบไปด้วยประวัติของผู้กล้าหาญของประเทศทั้งบุรุษและสตรี ให้มี

⁵³ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 48 พ.ศ.2478, “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีที่7/182 พ.ศ.2478 เรื่องการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีและเพลงชาติ”, (พระนคร: นิตเวซซ์, 2478).

⁵⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 21/2478 เรื่องข้อหาหรือจากข้าหลวงประจำจังหวัด เรื่องปลูกใจให้ราษฎรรักชาติ, วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2478.

คุณธรรม อันเป็นเครื่องส่งเสริมให้เกิดความรักชาติ และให้ทุกโรงเรียนมีเสาธงชักรธงชาติ และควรมีข้อความจารึกให้มีคติเร้าใจให้ระลึกถึงชาติหรือการกระทำเพื่อชาติ เช่น รักชาติยิ่งชีพ ซึ่งข้อความที่จารึกนี้ให้ถือเสมือนหนึ่งเป็นมนต์ขลัง ฉะนั้นควรจะจารึกลงบนแผ่นกระดานปิดทอง รวมไปถึงให้ทุกโรงเรียนมีเพลงปลุกใจที่มีเนื้อเป็นคติให้รักชาติ สำหรับภายนอกโรงเรียนนั้นก็ให้พานักเรียนไปชมสถานที่ต่างๆ ที่ให้เห็นไปในทางก่อกู้และทรงไว้ซึ่งอิสสระภาพของไทย การถูกทำลายหรือถูกข่มเหงจากศัตรู และกิจการต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญก้าวหน้าของชาติ และถ้าเป็นนักเรียนมหาวิทยาลัย ก็ให้พาไปชมถึงประเทศใกล้เคียง เพื่อที่จะให้เด็กนักเรียนได้เห็นถึงความแตกต่างของเมืองไทยที่เป็นเอกราชกับประเทศใกล้เคียงที่อยู่ในฐานะประเทศราช ซึ่งจะช่วยให้เร้าใจให้เขารักชาติแน่นแฟ้นขึ้น⁵⁵

การอบรมประชาชนให้รักชาตินั้น ให้ดำเนินการโดยการหล่อนุสาวรีย์ผู้ที่ได้ทำคุณไว้ต่อชาติหรือยอมเสียสละให้แก่ชาติ เพื่อให้เป็นอนุสาวรีย์ และเป็นเครื่องระลึกเร้าใจประชาชนให้เห็นว่าเกียรติยศชื่อเสียงนั้นเป็นสิ่งควรหาควรเชิดชูชีวิตของตนหามีค่าควรเท่าเทียมไม่ ฉะนั้นเมื่อเกิดความจำเป็นขึ้น ก็อาจสละชีวิตของตนเพื่อชาติได้เสมอ และให้มีการชักรธงชาติ เนื่องจากเห็นว่าธงชาติเป็นเครื่องแทนชาติ ดังนั้นการเคารพธงชาติก็เสมือนเป็นการเคารพชาติของตน การเห็นธงชาติก็ให้นึกถึงชาติของตน รวมไปถึงให้มีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่าง เนื่องจากขนบธรรมเนียมเหล่านี้เป็นเครื่องทำให้ระลึกถึงชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันตรุษไทย ถ้าจัดให้เป็นระเบียบดีแล้วก็จะเร้าใจประชาชนไม่ให้ลืมชาติ⁵⁶

จากนโยบายที่รัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีความพยายามที่จะสร้างความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของประชาชน “คนไทย” ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีหน้าที่ต่อ “ชาติ” โดยยอมเสียสละผลประโยชน์ของตนเอง เพื่อให้ความช่วยเหลือชาติบ้านเมืองในด้านต่างๆ และปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล และเพื่อที่จะให้การปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” ในความหมายใหม่ได้ผลเป็นอย่างดี รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงได้มีความพยายามที่จะหาสัญลักษณ์แทน “ความเป็นชาติ” อันใหม่ ซึ่งรัฐไทยเห็นว่าธงชาติน่าจะเป็นสิ่งที่ใช้แทนชาติได้เป็นอย่างดี จึงได้มีการรณรงค์ให้สถานที่สำคัญต่างๆ มีการประดับธงชาติ และให้ประชาชนเคารพธงชาติ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อชาติ จึงได้มีการวางระเบียบในการชักรธงชาติให้เป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ โดยให้มีการชักรธงในสถานที่ราชการฝ่ายพลเรือน ที่สาธารณะสถาน สถานที่ของประชาชน และเรือเดินในลำน้ำ ซึ่ง

⁵⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79/2478 เรื่องการปลุกใจให้ราษฎรรักชาติ, วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2478.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

กำหนดให้มีการชกธงขึ้นในเวลา 08.00 นาฬิกา และชกธงลงในเวลา 18.00 นาฬิกา⁵⁷ และให้มีการยืนทำความเคารพธงชาติเมื่อมีการบรรเลงเพลงชาติในโรงแรมหรูต่างๆ ด้วย⁵⁸ แสดงให้เห็นความสำคัญของธงชาติที่เป็นสัญลักษณ์ของ “ความเป็นชาติ” จึงต้องมีการแสดงสัญลักษณ์ดังกล่าวในสถานที่สำคัญต่างๆ ทั่วประเทศ และประชาชนจะต้องแสดงความเคารพสัญลักษณ์ของชาติดังกล่าว เพื่อเป็นการแสดงความเคารพและระลึกถึงชาติอันจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกันใน “ความเป็นชาติ” หรือเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” นั่นเอง

จากการที่ธงชาติเป็นสัญลักษณ์แทน “ความเป็นชาติ” ดังกล่าวยังได้นำไปสู่การออกพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช 2478 เพื่อวางระเบียบการประดับธงชาติ และแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของธงชาติ โดยการที่รัฐห้ามไม่ให้ชกธงชาติอื่นในเมืองไทย ยกเว้นว่าจะได้รับอนุญาตบ้างในกรณีพิเศษ แต่ก็จะต้องชกธงชาติสยามคู่ไว้ด้วยทางด้านขวามือเสมอ⁵⁹

การปลูกฝังความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ในความหมายใหม่ดังกล่าว ก็เพื่อให้เพื่อให้ระบอบการปกครองใหม่มีความชอบธรรมและสามารถจะใช้ในการบริหารประเทศต่อไปได้ ซึ่งการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ในหมู่คนไทยก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการค้าและการกับ “คนกลุ่มอื่น” ในสังคม ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐจะดำเนินการเพื่อเชิดชู “ความเป็นไทย” ก็ย่อมจะทำให้รัฐต้องกด “ความเป็นอื่น” ในสังคมไทยเอาไว้ ซึ่ง “ความเป็นอื่น” ที่มีจำนวนมากที่สุด ซึ่งก็คือ คนจีน จึงดูเหมือนจะเป็นกลุ่มที่ได้รับผลจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวมากที่สุด

ประกอบกับการที่รัฐในช่วงเวลานี้ใช้ “สัญชาติไทย” เป็นสิ่งที่กำหนดเงื่อนไขของการเป็นคนไทยที่จะมีสิทธิมีเสียงในการปกครองบ้านเมืองรวมไปถึงสิทธิและผลประโยชน์อื่นๆ ที่คนไทย จะได้รับตามกฎหมาย คนจีนยังเป็นกลุ่มที่ได้รับผลจากการที่รัฐในช่วงเวลานี้เห็นว่ารัฐควรที่จะเข้ามา มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาการครอบงำทางเศรษฐกิจของ “คนต่างด้าว” เพื่อที่จะส่งเสริมให้คนไทยได้เป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ โดยการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ทำให้รัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีการดำเนินการเพื่อจัดการกับคนจีนเพื่อให้เป็นไปตามข้อ 3 ของหลัก 6 ประการ ที่ว่า รัฐ “ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ

⁵⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 75/2478 เรื่องระเบียบการชกธงชาติสยาม, วันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2478.

⁵⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 21/2478 เรื่องข้อหาหรือจากข้าหลวงประจำจังหวัด เรื่องปลูกใจให้ราษฎรรักชาติ , วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2478.

⁵⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 122/2478 เรื่องพระราชบัญญัติธง พุทธศักราช 2478, วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478.

โดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก”⁶⁰

ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” ดังกล่าวนั้น ได้ส่งผลให้คนไทยเองที่มีความตื่นตัวในเรื่องดังกล่าว ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการ “ปลุกใจให้คนไทยรักชาติ” จึงได้มีการเสนอให้จัดตั้ง “สมาคมบำรุงสินค้าไทย” ขึ้น เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2475 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะ

- 1.ปลุกความนิยมให้มหาชนใช้ สินค้าที่ทำได้ในเมืองไทย
- 2.เผยแพร่สินค้าที่ทำได้ในเมืองไทยให้เจริญยิ่งขึ้น
- 3.พะยุงสภาพของสินค้าที่ทำได้ในเมืองไทยให้มีคุณสมบัติดีขึ้นเสมอ
- 4.ผะดุงฐานะของผู้ทำสินค้าและพ่อค้าไทยให้สูงขึ้น
- 5.แนะนำกิจการอันเกี่ยวแก่การค้าทั้งปวง
- 6.อุดหนุนให้บรรดาอุตสาหกรรมซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคตให้เกิดขึ้นด้วยดี⁶¹

การเสนอความคิดให้จัดตั้งสมาคมดังกล่าว ก็เกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่กลุ่มผู้เสนอได้เกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ร่วมกัน ต้องการที่จะให้สมาคมมีส่วนร่วมในการปลุกใจคนไทยให้รักชาติ เนื่องจากเห็นว่าบ้านเมืองไทยเป็นของคนไทย ถ้าคนไทยมีของขายเอง คนไทยซื้อของไทย เงินจะอยู่ในประเทศ จะบำรุงความสุขของคนไทยได้มากขึ้น และถ้ามีอุตสาหกรรมไทย เพราะคนไทยนิยมของที่ทำได้ในเมืองไทย กรรมกรจะมีงานทำมากขึ้น รวมไปถึงการมีพ่อค้าและผู้ทำสินค้าเป็นคนไทยมากๆ คนไทยก็เป็นอิสระในการซื้อขาย และเห็นว่าเวลาที่พ่อค้าไทยมีฐานะตกต่ำก็เนื่องมาจากการมีความรู้่น้อยกว่าชาวต่างประเทศทำให้ไม่สามารถที่จะทำการค้าแข่งขันได้ สมาคมนี้อาจจะมีการปลุกกระแสให้คนไทยรักชาติไทย และนิยมใช้ของที่ทำในเมืองไทย รวมไปถึงการส่งเสริมความรู้ความชำนาญของพ่อค้าไทย เพื่อทำการค้าแข่งขันกับชาวต่างประเทศได้⁶²

หรือการที่นายกิมเซ็ง กิมสุวรรณ เสนอโครงการฉบับบริษัทสุวรรณ ในปี พ.ศ.2478 ก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงการที่คนไทยได้รับการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” เห็นได้จากการที่บริษัทนี้ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจของ “ประเทศชาติ” จึงได้คิดที่จะตั้ง “บริษัทไทย” เพื่อเป็นการช่วยเหลือการทำการค้าขายของคนไทย โดยมีนโยบายที่รับซื้อพืชผลทุกอย่างที่เกิดขึ้นในประเทศสยามและจะรับซื้อสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาขายให้แก่รัฐบาล เพื่อส่งเสริมฐานะเศรษฐกิจของ

⁶⁰ “ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1” ใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชิตติยา กรรณสูตร (รวบรวม), เอกสารการเมืองการปกครองไทย (พ.ศ.2417 – 2477), หน้า 169.

⁶¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/2 โครงการชั่วคราว “สมาคมบำรุงสินค้าไทย”, ลงวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2475.

⁶² เรื่องเดียวกัน.

ชาติและเป็นการช่วยเหลือคนไทยที่ทำการเพาะปลูกให้สามารถขายสินค้าได้ราคาดี และเพื่อที่จะทำให้รัฐบาลไม่ต้องพึ่ง “ชาวต่างประเทศ” ในการซื้อสินค้าที่จะทำให้ผลประโยชน์ตกไปอยู่ในต่างประเทศหรือในมือชาวต่างประเทศ แต่ต้องการที่จะให้ผลประโยชน์เหล่านั้นตกอยู่ในเมืองไทย และเป็นเงินหมุนเวียนเปลี่ยนมือกันในหมู่คนไทยและในเมืองไทยนี้เอง⁶³

การเสนอโครงการบริษัทดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้ส่งผลให้คนไทยเกิดความตื่นตัวในการที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐบาล และเห็นว่าคนไทยควรที่จะให้ความช่วยเหลือคนไทยด้วยกันเพื่อที่จะลดอิทธิพลของ “ชาวต่างประเทศ” อันเป็นผลจากการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทย สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ที่ก่อให้เกิดความตื่นตัวใน “ความเป็นไทย” นั้น ย่อมจะมีผลต่อการดำเนินการกับคนจีน

2.3 นโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม: นโยบายที่นำไปสู่การดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2481 แล้วได้มีนโยบายในการบริหารประเทศซึ่งอยู่ในกระบวนการเดียวกับการพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าของประเทศไทยสมัยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา ดังจะเห็นได้จากการยึดมั่นที่จะดำเนินนโยบายทั่วไปตามหลัก 6 ประการ โดยที่จะให้ความสำคัญกับการที่จะส่งเสริมการประกอบอาชีพของพลเมืองที่เน้นหนักไปในทางกสิกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม และรัฐไทยในสมัยนี้ยังให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้คนไทยนิยมอาชีพการค้า และหาช่องทางให้คนไทยได้ทำการค้ามากขึ้น นอกจากนี้รัฐไทยในสมัยนี้ยังคงให้ความสำคัญกับบทบาทของรัฐในการเข้าเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะเป็นการช่วยเหลือและส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทยให้ดียิ่งขึ้น และเป็นทางนำมาซึ่งความสมบูรณ์พูนสุขและความมั่นคงของประเทศชาติ⁶⁴

นอกจากนี้ก็คือ นโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ต้องดำเนินการกับคนจีน เพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนจึงจะทำให้คนไทยสามารถที่จะเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจได้ ดังเช่น การส่งเสริมการประกอบอาชีพต่างๆ ของคนไทยในกิจการที่มีคนจีนดำเนินการอยู่มาก หรือการส่งเสริมการใช้กรรมกรไทยในกิจการต่างๆ หรือการส่งเสริมให้คนไทยนิยมการทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อไว้บริโภคภายในครัวเรือนเอง จะได้ไม่ต้องพึ่งพาคน

⁶³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.23/19 เรื่องโครงการของบริษัทสุวรรณ, วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

⁶⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/15 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในสภา, ลงวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2481.

จีน⁶⁵ รวมไปถึงการจัดตั้งบริษัทที่รัฐบาลถือหุ้นเป็นส่วนใหญ่เพื่อเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ ในกิจการที่มีความสำคัญ เป็นต้น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการกับคนจีนที่ต่อเนื่องกัน ของรัฐไทยทั้งสองสมัย

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายการสร้างชาติ ของจอมพล ป. นั้น ได้ใช้อุดมการณ์ “ชาตินิยม” ในรูปแบบวิธีการบางอย่างที่แตกต่างออกไปจากอุดมการณ์ “ชาตินิยม” ของรัฐไทยใน สมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศของ รัฐไทยในสมัยนี้ได้เอื้ออำนวยต่อการที่รัฐจะนำนโยบาย “ชาตินิยม” มาใช้อย่างเข้มข้นและจริงจัง มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ สถานการณ์ภายในประเทศนั้น ได้มีความขัดแย้งทางการเมืองภายใน เนื่องจากการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่เพิ่งได้รับการเปลี่ยนแปลงนั้นยังไม่มี ความมั่นคง นัก จอมพล ป. จึงได้พยายามหาทางที่จะรักษาอำนาจทางการเมืองของตนไว้ด้วยการสร้างความชอบธรรมและหาการสนับสนุนจากประชาชนทั่วไปด้วยการใช้นโยบาย “ชาตินิยม” ที่เข้มข้น เพื่อที่จะกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนไทย” ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่จะให้ความร่วมมือกับ รัฐบาลที่จะช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงให้กับรัฐบาลในระบอบใหม่

สำหรับสถานการณ์ภายนอกประเทศที่ได้ส่งผลต่อการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยม” ที่เข้มข้น มากยิ่งขึ้น ก็คือ สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ได้เกิดขึ้นภายหลังจากที่จอมพล ป. ได้ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีไม่นานนัก จากการที่เยอรมนีได้เข้าโจมตีโปแลนด์ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2482 ซึ่ง ทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสประกาศสงครามกับเยอรมนีในวันที่ 3 กันยายน พ.ศ.2482 จอมพล ป. ในฐานะนายกรัฐมนตรีก็คงจะตระหนักดีถึงภัยของสงครามที่อาจจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยได้ จอมพล ป. จึงได้นำนโยบาย “การสร้างชาติ” เพื่อสร้าง “ชาติไทย” ให้มีความเจริญก้าวหน้าทั้ง ทางด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเตรียมรับมือกับสถานการณ์ของ สงครามโลกที่อาจจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทย ด้วยการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองขึ้นภายในชาติและเพื่อยกฐานะความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของไทยให้ทัดเทียม อารยะประเทศในขณะนั้น ดังที่จอมพล ป. ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า “สร้างชาติ” ไว้ว่า

คำว่าสร้างชาตินั้นเป็นคำสันธานได้ละความหมายไว้ให้เข้าใจกันมากกว่า
ตัวอักษรสองพยางค์ที่ปรากฏอยู่ เพราะฉะนั้นอาจมีผู้เถียงว่า ชาติมีมานานแล้ว
เหตุใดจึงจะต้องมาสร้างกันให้เป็นอะไรขึ้นมาอีก แท้จริงความหมายของการ
สร้างชาตินั้น มีว่า ชาติไทยมีอยู่แล้ว แต่สถานะบางอย่างของชาติยังไม่ถึงขั้น
ระดับสมความต้องการของประชาชาติไทย เราจำเป็นต้องพร้อมใจกันสร้าง

⁶⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 15/80 (ตอน 2) เรื่องส่งเสริมให้ราษฎรนิยมทำสวนครัวและ เลี้ยงสัตว์ วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2480.

เพิ่มเติมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ช่วยกันปรับปรุงไปจนกว่าเราทุกคนจะพอใจหรืออย่างน้อยก็ได้ระดับเสมออารยะประเทศ⁶⁶

แสดงให้เห็นว่า “การสร้างชาติ” ของจอมพล ป. นั้น คือการทำให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้า มีความเป็นสมัยใหม่และยิ่งใหญ่เทียบเท่ากับอารยประเทศทั้งหลาย ทั้งทางด้านวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ ซึ่งรัฐไทยได้มีการประกาศนโยบายต่างๆ เพื่อที่จะปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของคนไทยหลากหลายประการไม่ว่าจะเป็น การยกเลิกประเพณีดั้งเดิม อันได้แก่ การยกเลิกประเพณีการหมอบ คลาน และการบวงสรวงสังเวชนิพพาน การเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ 1 เมษายน เป็นวันที่ 1 มกราคม ในปี พ.ศ.2482 การยกเลิกบรรดาศักดิ์ การชักชวนให้เลิกความนิยมใช้ฤกษ์ การห้ามการกินหมาก และยังสามารถกำหนดวัฒนธรรมใหม่ให้คนไทยปฏิบัติตามอีกด้วย อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงการแต่งกายของประชาชน โดยให้แต่งกายแบบสากลนิยม ซึ่งกำหนดให้ทั้งชายและหญิงสวมหมวก สวมรองเท้า ผู้หญิงไม่ให้นุ่งผ้าโจงกระเบน ให้นุ่งกระโปรง⁶⁷

จากการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของประชาชนในลักษณะดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า “การสร้างชาติไทย” ที่มีความเจริญก้าวหน้าในสายตาของจอมพล ป. นั้นก็คือ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่างๆ โดยเลียนแบบชาติตะวันตก (Westernization) ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนค่อนข้างมาก ดังนั้นเพื่อที่จะการดำเนินการตามนโยบาย “สร้างชาติ” ประสบความสำเร็จนั้นจำเป็นต้องอาศัยการยอมรับและปฏิบัติตามจากประชาชนเป็นอย่างมาก รัฐไทยจึงได้นำนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ที่มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นมาใช้เพื่อที่จะกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนไทย” ที่จะให้ความร่วมมือในการดำเนินการตามนโยบายของรัฐที่จะนำไปสู่การพัฒนา “ชาติไทย” ให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ

นอกจากสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศดังกล่าวที่มีส่วนทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้นำนโยบาย “ชาตินิยม” ที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้นมาใช้เพื่อที่จะนำไปสู่ความสำเร็จใน “การสร้างชาติไทย” แล้ว การที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีนโยบาย “ชาตินิยม” ที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น ยังสืบเนื่องมาจากรัฐบาลจอมพล ป. ได้อิทธิพลจากอุดมการณ์ชาตินิยมของลัทธิฟาสซิสต์ของอิตาลีและ

⁶⁶ แผนกเก็บ ศลร , ปีกที่ 1 แฟ้มที่ 35 / 1 , เรื่องคำวิงวอนของนายกรัฐมนตรีนัดที่ห้องสตรีไทย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2484.

⁶⁷ รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 116 – 117.

ลัทธินาซีของเยอรมนี ซึ่งอุดมการณ์ทางการเมืองทั้งสองกำลังเฟื่องฟูอยู่ในยุโรป และได้สร้างความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากให้กับประเทศทั้งสอง

การรับรู้และความชื่นชมของจอมพล ป. ต่อดูมการณ “ชาตินิยม” แบบ ฟาสซิสต์และนาซี จะเห็นได้จากคำกล่าวของจอมพล ป. นับตั้งแต่ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้วที่จะแสดงความชื่นชมต่อดูมการณดังกล่าวทำให้ “ชาติ” เจริญก้าวหน้าขึ้นมาเป็นมหาอำนาจได้ ดังความในหนังสือศรีกรุง ฉบับวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2480 ว่า

ดูอย่างประเทศเยอรมันเมื่อเสร็จมหาสงครามประมาณ 20 ปีมาแล้ว ชาติเยอรมันหย่อนในทางการทหาร เพราะแพ้สงคราม ชาวเยอรมันมีแต่เสื่อมลงตลอดมา จนถึงสมัยที่มีรัฐบาลท่านฮิตเลอร์ ก็ตั้งต้นบำรุงกองทหารอย่างจริงจัง และรีบด่วน ในเวลา 2 – 3 ปี เยอรมันก็ประกาศอิสรภาพ... ในที่สุดไม่มีประเทศใดบังคับเยอรมันได้ เพราะเยอรมันมีกำลังทหารเป็นที่ครันคร้ามแก่ชาติทั้งหลายนั่นเอง บัดนี้เยอรมันกลับเป็นมหาประเทศอย่างเดิม และเป็นชาติที่น่าเกรงกลัวแก่ชาติอื่นมากอีกด้วย⁶⁸

นอกจากนั้นการที่ผู้ร่วมคณะรัฐบาลคนอื่นๆ ก็อาจจะมีการรับรู้และชื่นชมการดำเนินการปกครองของเยอรมัน ดังจะเห็นได้จากความใกล้ชิดระหว่างนายพันโทประยูร ภมรมนตรี ซึ่งเป็นรัฐมนตรีอยู่ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกับรัฐบาลเยอรมนี ทำให้นายพันโทประยูร ได้รับเชิญจากรัฐบาลเยอรมันให้ไปร่วมงาน Congrès de la paix ที่ประเทศเยอรมัน ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2482⁶⁹ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างบุคคลในรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเยอรมัน ซึ่งความใกล้ชิดดังกล่าวอาจทำให้ได้รับรู้ถึงวิธีการในการปกครองของเยอรมันและเกิดความรู้สึกชื่นชมในวิธีการปกครอง และอาจจะนำมาประยุกต์ใช้ในการปกครองของไทยก็เป็นได้ ดังจะเห็นได้ว่า การที่นายพันโทประยูร ขอเดินทางไปร่วมงานในประเทศเยอรมันในครั้งนี้ นอกจากรัฐบาลจะอนุญาตให้ไปร่วมงานได้แล้ว รัฐบาลยังได้มีคำสั่งให้นายพันโทประยูรไปดูการซ้อมรบและการยุวชนของเยอรมันด้วย⁷⁰ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้รับรู้ถึงการดำเนินการของเยอรมันและต้องการที่จะศึกษาให้มากยิ่งขึ้น อาจสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้มีความรู้สึกชื่นชมการดำเนินการของเยอรมัน และอาจจะทำให้รัฐไทยนำมาปฏิบัติใช้ในเมืองไทย

⁶⁸ ศรีกรุง, ฉบับประจำวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2480.

⁶⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่35/2482 เรื่องท่านฮิตเลอร์เชิญนายพันโทประยูร ภมรมนตรี ไปร่วมในงาน Congrès de la paix วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2482.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

หรือการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีความชื่นชมและเห็นว่า ควรดำเนินการตามแบบอย่างของเยอรมันในเรื่องการให้การศึกษาแก่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีความรู้และช่วยเหลือในการพัฒนาชาติบ้านเมืองได้ ดังใจความว่า

ครั้นเยอรมันแพ้สงครามปี ค.ศ.1918 อิกถูกบังคับให้มีทหาร 1 แสนคน เบนเวลา 12 ปี จึงขอแก้ด้วยการอบรมทหาร 1 แสนให้มีความรู้เป็นผู้บังคับบัญชาได้ ส่วนยุวชนทหารและทหารพลั่ว อบรมให้มีความรู้เป็นผู้บังคับหมู่และนายพวกได้ เมื่อประกาศสงครามประเทศเยอรมันนี้จึงมีทหารมาก การสงครามจึงแผ่ไพศาลเป็นสงครามทั้งชาติ ตามนี้จะเห็นได้ว่าประเทศเยอรมันนี้ได้ใช้ปัญญาแก้ไขปัญหาลุล่วงได้โดยอาศัยความกล้าหาญ ความมานะอดทน ความมีระเบียบเป็นเครื่องสนับสนุน...จึงขอเรียนให้ที่ประชุมทราบว่า รัฐบาลมีความประสงค์จะให้คนไทยรู้หนังสือไทยชนิดอ่านออกเขียนได้ พายใน พ.ศ.2486⁷¹

แสดงให้เห็นถึงความชื่นชมที่มีต่อเยอรมันที่ทำให้ประเทศของตนที่แม้จะมีกำลังทหารไม่มากนัก แต่ได้มีการอบรมให้มีความรู้ ทำให้เยอรมันสามารถที่จะกลับมาจะมีกำลังยิ่งใหญ่ในการทำสงครามได้อีกครั้ง ดังนั้นรัฐไทยจึงต้องการที่จะให้มีการอบรมประชาชนคนไทยให้มีความรู้หนังสือเช่นเดียวกับเยอรมัน เพราะเห็นจากตัวอย่างของเยอรมันว่าถ้าประชาชนมีความรู้แล้วก็จะ "...เป็นกำลังต่อสู้กับสงคราม..."⁷² ได้

จากความชื่นชมในอุดมการณ์ดังกล่าวของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็น่าจะเป็นส่วนที่ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้รับแนวทางการดำเนินการบางอย่างจากอุดมการณ์ดังกล่าวมาปรับใช้เพื่อให้นโยบาย "สร้างชาติ" ของรัฐไทยประสบความสำเร็จ ทั้งนี้จะเห็นได้จากการดำเนินการหลายประการของรัฐไทยในสมัยนั้นสอดคล้องกับหลักการของอุดมการณ์ดังกล่าว อาทิเช่น หลักรัฐนิยม (statism) หรือการให้ความสำคัญกับรัฐเป็นอย่างมาก อันเป็นแนวคิดพื้นฐานประการหนึ่งของอุดมการณ์ฟาสซิสต์ ดังจะเห็นได้จาก สัญลักษณ์ของพรรคฟาสซิสต์ของมุสโสลินีก็คือ มัดหวายที่มีหัวเป็นขวานซึ่งได้รับการตีความว่า มัดหวายก็คือ เอกภาพของประชาชนที่อยู่ภายใต้รัฐ และหัวขวานก็คือสิ่งที่แทนรัฐ⁷³

อุดมการณ์ฟาสซิสต์นั้นจะให้ความสำคัญกับรัฐมากกว่าปัจเจกบุคคล และความเข้มแข็งของรัฐจะขึ้นอยู่กับการทำงานอย่างสอดคล้องประสานกันเป็นเอกภาพสมบูรณ์ระหว่างองค์ประกอบทุก

⁷¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.24.5/7 บันทึกการประชุม เรื่องการปรับปรุงการศึกษานักใหม่, วันจันทร์ที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

⁷² เรื่องเดียวกัน.

⁷³ สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, (กรุงเทพฯ : (กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 2544), หน้า 100.

ส่วนของรัฐ ซึ่งก็คือการที่ประชาชนภายในรัฐต้องสละความเป็นปัจเจกชนของตน เพื่อดำเนินตามนโยบายของรัฐ ที่จะนำความเจริญก้าวหน้าและความเข้มแข็งมั่นคงมาสู่รัฐซึ่งเป็นจุดสูงสุด ดังนั้นรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จึงได้มีการประกาศ “รัฐนิยม” ซึ่งเป็นลักษณะชาตินิยม และ “เป็นแนวความคิดหรือลัทธิที่เน้นถึงความจงรักภักดีที่มีต่อชาติมากกว่าสิ่งอื่นใด”⁷⁴ การประกาศใช้รัฐนิยมนั้น จอมพล ป. ก็ได้กล่าวแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับรัฐหรือชาติว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด จึงทำให้ประชาชนภายในรัฐต้องดำเนินตามรัฐนิยมดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดแก่ชาติ โดยแสดงจุดประสงค์ของการปฏิบัติตามรัฐนิยมว่าเป็นการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับ

1. ชาติและประเทศชาติ
2. การผดุงฐานะความเป็นอยู่ของชาติไทยให้สมกับความเป็นไทย
3. สังคม เช่น มารยาท และการแต่งกายอันเป็นที่พึงปรารถนาของชาติไทย⁷⁵

นอกจากนั้นรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ยังได้แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับรัฐเป็นอย่างมาก และพยายามสลายความเป็นปัจเจกชนของประชาชน โดยถือว่ารัฐนิยมเป็นส่วนสำคัญในการ “สร้างชาติ” ซึ่งการสร้างชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนให้ความร่วมมือปฏิบัติตามที่รัฐบาลกำหนดแนวปฏิบัติ จะเห็นได้จากคำกล่าวของจอมพล ป. เกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า

ถ้าราษฎรทำตามคำสั่งชวชนของรัฐบาล ก็เท่ากับเป็นการฝึกหัดตามคำสั่ง ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญในการสร้างชาติเพื่อป้องกันรักษาชาติในยามคับขัน...ชาติไทยจะมีระเบียบอย่างอารยะชน ระเบียบอันดีนี้ก็เป็นสมบัติของชาติ⁷⁶

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การ “สร้างชาติ” ตามนโยบายของรัฐบาลนั้น หากดำเนินการประสบความสำเร็จแล้ว ก็จะสามารถป้องกันชาติในยามคับขันและยังทำให้ชาติมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่นเดียวกันกับชาติอื่นๆ ที่มีความเจริญแล้ว ดังนั้นการสร้างชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อประชาชนภายในรัฐปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาล สะท้อนให้เห็นว่าจอมพล ป. ให้ความสำคัญกับรัฐมากกว่าปัจเจกชน และยิ่งไปกว่านั้นยังเห็นว่าควรจะสลายความเป็นปัจเจกชนเพื่อปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาล อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่รัฐ ไม่ว่าจะประชาชนภายในรัฐจะเห็นด้วยกับการดำเนินการเหล่านั้นหรือไม่ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยสมัยจอมพล ป. นี้สอดคล้องกับอุดมการณ์รัฐนิยมของฟาสซิสต์

⁷⁴ จรุง สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 50.

⁷⁵ สุรุฒิ บัดโธสง, อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง : ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม : รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544), หน้า 106 – 107.

⁷⁶ ศจช. เอกสาร ศธ. 0701.29/5 ความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรม.

นอกจากหลักรัฐนิยมแล้ว ยังมีหลักการสร้างชาติอีกประการที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซี ก็คือ “ลัทธิผู้นำ” ซึ่งเป็นสิ่งที่อุดมการณ์ทั้งสองให้ความสำคัญเป็นอย่างสูง โดยที่มุสโสลินี เรียกตัวเองว่า “Il Duce” ส่วนฮิตเลอร์ เรียกตัวเองว่า “der Furthrer” ซึ่งแปลว่า “ผู้นำ” เหมือนกันทั้งสองคำ เนื่องจากอุดมการณ์นี้มีความเห็นว่าการเมืองและสังคมต้องมีกลุ่มที่ทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ทั้งทางการเมืองและสังคม และประชาชนไม่เหมาะที่จะปกครองตนเองได้ ซึ่งทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องผู้นำ⁷⁷

แม้ว่าจอมพล ป. อาจจะมีได้รับแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำในลักษณะดังกล่าวของอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซีมาทั้งหมด แต่แนวคิดเช่นนั้น ก็น่าจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ด้วยเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้มีการรณรงค์ให้เรียกจอมพล ป. ว่า “ผู้นำ” โดยที่ จอมพล ป. ได้ใช้สื่อมวลชนทางวิทยุกระจายเสียงและหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสร้างลัทธิ “ผู้นำนิยม” ให้ตนเองอย่างเต็มที่ กล่าวคือ สถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่เพียงสถานีเดียว คือสถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมโฆษณาการ รัฐบาลได้ใช้รายการสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ และนายคง รักไทย ซึ่งจัดโดยนายสังข์ พัดโนทัย และนายคงศักดิ์ ขำศิริ เป็นรายการระบอบเสียงท่านผู้นำ มีการพูดปลุกใจให้เกิดความรักชาติด้วยการเร้าใจประชาชนให้เชื่อและตามผู้นำ⁷⁸ และในรายการสนทนาทางวิทยุดังกล่าวยังได้มีการนำเสนอให้ใช้คำว่า “พิบูลสวัสดิ์” อันเป็นคำที่มีความหมายว่าจอมพล ป. จงมีความสวัสดิภาพ ปลอดภัย⁷⁹

นอกจากนั้นจอมพล ป. พิบูลสงครามยังได้ใช้หนังสือพิมพ์ต่างๆ ลงข้อความอันเป็นคำขวัญที่ยกย่องจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะ “ผู้นำ” เช่น

หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ	เสนอคำขวัญว่า “ความปลอดภัยแห่งชาติอยู่ที่เชื่อผู้นำ”
หนังสือพิมพ์ศรีกรุง	เสนอคำขวัญว่า “เชื่อพิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย”
หนังสือพิมพ์ประชามิตร	เสนอคำขวัญว่า “เชื่อพิบูลสงครามชาติปลอดภัย”
หนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์	เสนอคำขวัญว่า “เชื่อพิบูลสงครามชาติไม่แตกสลาย”
หนังสือพิมพ์ประมวลวัน	เสนอคำขวัญว่า “เชื่อผู้นำทำให้ชาติพ้นภัย”
หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ	เสนอคำขวัญว่า “เชื่อมั่นในท่านผู้นำชาติปลอดภัย”
หนังสือพิมพ์ข่าวภาพ	เสนอคำขวัญว่า “เชื่อและตามผู้นำชาติจะสวัสดิ์”

⁷⁷ สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, หน้า 103-104.

⁷⁸ ถนอมสุข นุ่มนนท์, “การสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2” ธรรม ปราชญ์จากสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ.2520-2521, (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2526), หน้า 88.

⁷⁹ สุรวุฒิ บัดโธง, อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง : ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม : รายงานการวิจัย, หน้า 135.

หนังสือพิมพ์ประชาชาติ เสนอคำขวัญว่า “ความปลอดภัยของชาติ อยู่ที่เชื่อและทำ
ตามท่านพิบูลสงคราม”

หนังสือพิมพ์นิกร เสนอคำขวัญว่า “แนวพิบูลสงคราม”

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนำอุดมการณ์ “ผู้นำ” ตามแบบลัทธิฟาสซิสต์ และนาซีมาใช้ในการปกครองยังเห็นได้จากกรณีที่มีการยกย่องจอมพล ป. พิบูลสงครามว่ามีความ เป็น “ผู้นำ” เท่าเทียมกันกับฮิตเลอร์และมุสโสลินี ดังความในบทสนทนาในรายการสนทนาระหว่าง นายมั่น ชูชาติ และนายคง รักไทย ในวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2485 ว่า

ในตำหรับ ภาควัดคีตา ของอินเดีย กล่าวไว้ว่า พระผู้เป็นเจ้าของจอมแบ่ง ภาคมาเกิด ในดินแดนที่ต้องการกอบกู้เพราะเหตุดังนี้เองท่านฮิตเลอร์ ท่าน มุสโสลินีและท่านพิบูลสงครามจึงได้มาเกิด เพื่อกอบกู้โชคชะตาประเทศชาติ ของ ท่านเหล่านี้⁸⁰

นอกจากนั้น เพื่อให้สถานะความเป็น “ผู้นำ” ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นที่เคารพ ศรัทธาของประชาชนโดยทั่วไป จะได้ปฏิบัติตามคำสั่งของ “ผู้นำ” โดยปราศจากความสงสัย จอม พล ป. จึงใช้สัญลักษณ์อันเป็นสื่อสารทางการเมืองด้วยสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของผู้นำ กล่าวคือ จอมพล ป. ได้ใช้ ไก่ และสีเขียวเป็นสัญลักษณ์ประจำตัว ซึ่งมีความหมายว่า ไก่ คือปีระกา และสีเขียวคือ วันพุธอันเป็นปีและวันเกิดของจอมพล ป. ภาพไก่นี้จะอยู่บนคอห่านเป็นเครื่องหมายของ นายกรัฐมนตรี ซึ่งได้มีการเผยแพร่ภาพไก่อันเปรียบเสมือนตัวแทนของจอมพล ป. นี้ออกไปทั่ว ประเทศเพื่อให้เป็นที่รู้จักและจดจำของประชาชน และในวันคล้ายเกิดของจอมพล ป. พิบูล สงคราม ก็ยังให้ประชาชนนำธมาประดับตามบ้านเรือนอย่างพร้อมเพรียงกัน ธงที่ใช้ประดับนั้นจะมีไก่กางปีกอันเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวของจอมพล ป. ติดอยู่ด้วย⁸¹

รัฐบาลยังได้มีคำสั่งชักชวนให้ประชาชนนำรูปภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มา ติดตามบ้านทุกหลังคาเรือน ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรได้รู้จักท่านผู้นำ⁸² การสร้างการยอมรับด้วยการใช้ รูปจอมพล ป. เป็นสื่อ นั้นยังได้ทำในรูปของการแสดงความเคารพอีกด้วย โดยกำหนดให้โรง ภาพยนตร์ทุกแห่งก่อนทำการฉายภาพยนตร์ให้ฉายภาพเต็มยศของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

⁸⁰ บทสนทนาระหว่างนายมั่น ชูชาติ และนายคง รักไทย เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2485.

⁸¹ แกมสุข นุ่มนนท์, “เมืองไทยยุคเชื่อผู้นำ” วารสารธรรมศาสตร์ (ปีที่ 6 เล่มที่ 1 มิถุนายน – กันยายน พ.ศ.2519), หน้า 120.

⁸² สจข. เอกสาร สร. 0201.103/12 เรื่องรูปท่านนายกรัฐมนตรีและทำเนียบรัฐบาล.

เพื่อให้ผู้ชมภาพยนตร์ลุกขึ้นเพื่อทำความเคารพในฐานะผู้นำของชาติ และขณะฉายภาพของจอมพล ป. นั้น จะมีเพลงสดุดีพิบูลสงครามบรรเลงประกอบอีกด้วย⁸³

นอกจากการดำเนินการเกี่ยวกับรัฐนิยมและลัทธิผู้นำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ฟาสซิสต์และนาซี ในการดำเนินนโยบาย “การสร้างชาติ” อันเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐในสมัยนี้แล้ว การจัดตั้งยุวชนทหาร ของจอมพล ป. ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ได้เลียนแบบมาจากพวกนาซีและฟาสซิสต์ ที่มีนโยบายชาตินิยมรุนแรงในขณะนั้นด้วย⁸⁴ ดังจะเห็นได้จากการที่นายพันโทประยูรได้รับคำสั่งให้ไปดูกิจการยุวชนของเยอรมันเมื่อครั้งที่ได้รับเชิญให้ไปร่วมงานที่เยอรมันในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ.2482 และนโยบายที่สำคัญเป็นอย่างมากอีกประการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ทางการเมืองดังกล่าวก็คือ “นโยบายชาตินิยม”

ชาตินิยม (nationalism) ถือเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของลัทธิฟาสซิสต์และนาซี แต่ไม่ใช่ชาตินิยมธรรมดา ชาตินิยมสำหรับลัทธินี้เป็นชาตินิยมที่เข้มข้น และเน้นการขยายดินแดน (militant and expansionist nationalism) ในกรณีของอิตาลี ลัทธิชาตินิยมไม่มีบทบาทมากเท่ากับการเน้นรัฐนิยมหรือการบูชารัฐ แต่ในกรณีของเยอรมนี การให้ความสำคัญแก่รัฐถือว่าเป็นรองการให้ความสำคัญแก่ชาตินิยมอย่างเข้มข้น ซึ่งแปลงรูปเป็นลัทธิเชื้อชาตินิยม (racialism) และการต่อต้านยิว (Anti – Semitism) ในที่สุด⁸⁵

ตามอุดมการณ์นี้ ชาติคือทุกสิ่งทุกอย่าง บั้จเจกชนไม่มีความหมายใดๆ หากไม่อุทิศตัวเพื่อชาติ และที่สำคัญชาติแบบรวมศูนย์นี้หมายถึง ชุมชนที่มีความบริสุทธิ์ทางชาติพันธุ์ (integral nation = exclusive ethnic community) เท่านั้น และการที่จะทำให้เกิดความรักและหยิ่งผยองในเชื้อชาติรุนแรงเร้าร้อนยิ่งขึ้น คือ ต้องหาศัตรูหรือแพะรับบาปที่มาเปรียบเทียบกับเชื้อชาติของตนเด่นชัดยิ่งขึ้น ซึ่งนำไปสู่การต่อต้านยิวอย่างรุนแรงของเยอรมัน กระแสการต่อต้านยิวในเยอรมนีมีความรุนแรงเป็นอย่างมาก มีการกล่าวโทษว่า ความพ่ายแพ้ของเยอรมันในสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น เป็นเพราะฝีมือของชาวยิว ซึ่งอาศัยอิทธิพลทางการเงินปีปธนาคาร ธุรกิจขนาดใหญ่

⁸³ คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงครามของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าทิพอาภา 19 ตุลาคม พ.ศ.2488.

⁸⁴ สุรพันธุ์ บุญยฆานพ, “การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้างปรักษ์ทางการเมืองในปี พ.ศ.2481” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บั้จชาติวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 132 – 136.

⁸⁵ สมเกียรติ วันทะนะ, อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย, หน้า 101.

รวมทั้งชนชั้นกลางให้ต้องอ่อนแอ และในทางเศรษฐกิจก็เปรียบเหมือนกับปลิงหรือทาก ที่เอาแต่ดูดเลือดเจ้าของบ้าน⁸⁶

รัฐไทยในสมัยนี้ได้รับอุดมการณ์ “ชาตินิยม” แบบเข้มงวดตามลัทธิฟาสซิสต์และนาซีมาใช้ ดังจะเห็นได้ว่าการเผยแพร่อุดมการณ์ดังกล่าวในสมัยนี้นั้นเป็นไปอย่างเข้มงวดและจริงจังยิ่งกว่าในช่วงที่ผ่านมา โดยรัฐไทยในสมัยนี้ได้ใช้วิธีการหรือกลไกที่หลากหลายในการ “สร้าง” เผยแพร่ และปลูกฝังอุดมการณ์ “ชาตินิยม” เพื่อให้อุดมการณ์นี้ฝังแน่นในจิตใจของ “คนไทย” และเมื่อคนไทยเกิดความรู้สึกร่วมตามอุดมการณ์ดังกล่าวแล้วก็จะทำให้ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลอย่างเคร่งครัด ซึ่งก็เท่ากับเป็นการให้ความสำคัญกับ “รัฐ” เหนือความเป็นปัจเจกชนของแต่ละคน

วิธีการหรือกลไกที่จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้ในการปลูกฝังอุดมการณ์ “ชาตินิยม” ได้แก่

1.หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ กรมโฆษณาการ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามจะเขียนบทความเพื่ออ่านออกในรายการวิทยุของนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย⁸⁷ และยังได้มีการเผยแพร่บทความของจอมพล ป. ในหนังสือพิมพ์อีกด้วย โดยจอมพล ป. จะใช้นามปากกาต่างๆ แทนชื่อจริง เช่น ออกไก่ 2475 สามัคคีไทย สามัคคีชัย ผึ้งไทย และแม่สาย เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วกรมโฆษณาการยังนำบทความตามแนวชาตินิยมของคนอื่นๆ ออกเผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียง และยังได้เปิดเพลงที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและความสามัคคีความเสียสละ⁸⁸ อันเป็นเพลงแนวชาตินิยมอีกด้วย

สภาวัฒนธรรม เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการเผยแพร่ วัฒนธรรมอันมีสาระที่เกี่ยวข้องกับลัทธิหรืออุดมการณ์ชาตินิยม ซึ่งทำการเผยแพร่ในรูปแบบของการประชุมประชาชน และการออกคำขวัญ

2.กฎหมาย ซึ่งเป็นลักษณะของการใช้อำนาจเพื่อบังคับให้คนในสังคมปฏิบัติตาม อันเป็นการสร้างการยอมรับในสิ่งที่รัฐต้องการให้ประชาชนปฏิบัติ

3.มหรสพ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการต่อจากรัฐไทยในสมัยพระยาพหลฯ โดยการจัดการแสดงที่ใช้บทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งมีเนื้อหาสาระเข้าใจให้คนดูเกิดความรู้สึก “ชาตินิยม” เป็นอย่างยิ่ง โดยนอกจากในบทละครนอกจากจะดำเนินการแสดงตามเนื้อเรื่องเกี่ยวกับ “ชาติ” “ความรักชาติ” “การเสียสละเพื่อชาติ” และ “ความสามัคคีภายในชาติ” แล้วยังมีเพลงประกอบอันเป็นการสร้างอารมณ์ร่วมให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตาม

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102 - 103.

⁸⁷ สจข. เอกสาร ส.ร. 0201.18/1 บทสนทนานายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย.

⁸⁸ รายละเอียดใน สุวิมล พลจันทร์, “กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ พ.ศ.2476 – 2478” (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531).

เนื้อหาในบทละครอีกด้วย⁸⁹ นอกจากนั้นยังมีการใช้เพลงปลุกใจ เพื่อเป็นสื่อร่ำให้เกิดความรู้สึก “ชาตินิยม”⁹⁰ อีกด้วย โดยได้มีการแต่งเพลงเพื่อใช้ในการร่ำวงออกมามากกว่า 60 เพลง เพื่อให้ข้าราชการชายหญิง ฟังร่ำวงทุกวันพุธ เนื้อเพลงที่ใช้ร่ำวงนี้ส่วนใหญ่เป็นเรื่องรักชาติ สร้างชาติและเชิดผู้นำ⁹¹ ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่สำคัญของประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

4.ประกาศเชิญชวนและคำขวัญ ที่เรียกร้องเพื่อให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามแนวทางอุดมการณ์ “ชาตินิยม” โดยให้ประชาชนให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของรัฐมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว และให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล ดังเช่นที่ปรากฏในคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่ประชาชนชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียงในอภิถันจิตสมัยแห่งวันทำยศ ในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2482

ในระบอบการปกครองปรึตยบันนี้ ความรุ่งเรืองสดใสของชาติจะเกิดได้อย่างรวดเร็วและตึยงนั้นก็ยอมขึ้นอยู่ในกรณีที่ว่ารัฐบาลกับราษฎรทุกคนจะต้องมีความเห็นตอเนื่องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน...เพื่อได้ร่วมมือกันกับรัฐบาล สร้างชาติของเราให้เป็นไปในแนวเดียวกัน...งานสร้างชาตินั้นเป็นงานใหญ่ ใหญ่ยิ่งสิ่งใดๆ ทั้งสิ้น เพราะเป็นแม่บทของการครองชีพแห่งประชากรในสวนรวม ฉะนั้นจึงจำเป็ยยิ่งที่จะต้งได้มีการร่วมมือกันอย่างแน่นแฟ้นระวางรัฐบาลกับราษฎรคือพี่น้องชาวไทยทุกคนนี้...ถ้าพี่น้องชาวไทยปรารถนาจะช่วยกันสร้างชาติให้เจริญก้าวหน้าจริงๆ แล้วก็ควรทำตามคำแนะนำของรัฐบาลที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ให้พร้อมเพรียงกันโดยไม่รอช้า ความสุขและความมั่งคั่งสมบูรณ์ก็จะมาประสพแก่ตัวท่านเองทุกๆ คน⁹²

หรือที่ปรากฏในสาสน์วิงวอนของนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2484 มีใจความว่า

⁸⁹ ประจรรตน์ บุรณะมาตร์, “วิเคราะห์บทบาทละครประวัตึศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 299 – 301.

⁹⁰ สิรินทร กิรติบุตร, “เพลงปลุกใจไทย (พ.ศ.1475 – 2525) : การวิเคราะห์ทางการเมืองไทย” (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 55–56.

⁹¹ ประจรรตน์ บุรณะมาตร์, “วิเคราะห์บทบาทละครประวัตึศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ”, หน้า 26.

⁹² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่ประชากรของชาติโดยทางวิทยุกระจายเสียง ในอภิถันจิตสมัยแห่งวันทำยศ, วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2482.

ข้าพเจ้าจึงขอเสนอคำวิงวอนของข้าพเจ้าต่อพี่น้องชาวไทยผู้ร่วมชาติร่วม
รับผิดชอบแห่งโชคชะตาของประเทศชาติของเรา ได้โปรดร่วมสามัคคีสมัครสมาน
เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในทุกทาง... ประกอบกับให้เชื้อเพลิงรัฐบาลอย่างเคร่งครัด
นโยบายของรัฐบาลประกาศให้ทราบอย่างใด จะต้องปฏิบัติตามนั้นเสมอเป็น
บทบัญญัติอันจะเอนเอียงแม้แต่น้อยมิได้เลยเป็นอันขาด⁹³

หรือในคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่พี่น้องชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียง ใน
วาระดิถีขึ้นปีใหม่ วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2485 มีใจความว่า

การที่จะช่วยกันเฝ้าระวังภัยอันตรายของชาติให้ลุกล่งไปได้ด้วยดี
อยู่ที่ท่านทั้งหลายจะต้องมีใจตรงกันกับรัฐบาล ต่างมุ่งช่วยกันปฏิบัติและทำ
หน้าที่โดยบริบูรณ์ให้แก่ชาติ ถึงเวลาแล้วที่พี่น้องชาวไทยทุกคนจะต้องนึกว่าท่าน
เป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย ไม่ใช่เป็นเวลาต่างคนที่ต่างนึกต่างทำ แต่เป็นเวลาที่จะต้อง
เสียสละเพื่อส่วนรวม⁹⁴

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้วิธีการในการประกาศเชิญ
ชวนให้ประชาชนชาวไทยเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ในฐานะที่คนไทยทุกคนมีส่วนร่วมในการ
เป็นเจ้าของ “ชาติไทย” ร่วมกัน ดังนั้นคนไทยมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อให้ชาติไทยผ่านพ้น
อุปสรรคต่างๆ ไปได้และมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น และเพื่อที่จะให้การพัฒนาชาติไทย
ดำเนินไปได้ด้วยดีนั้น คนไทยทุกคนจึงต้องเสียสละผลประโยชน์ของตนเอง เพื่อเห็นแก่
ผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ได้ดำเนินนโยบายชาตินิยมที่
ได้รับอิทธิพลจากลัทธิฟาสซิสต์ที่ความสำคัญกับผลประโยชน์ของรัฐเหนือปัจเจกบุคคล

5.การให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยในฐานะที่เป็นภาษาของ “ชาติ” ดังที่ จอมพล ป.
พิบูลสงคราม ได้เคยให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2483 ว่า “การแก้ไขให้
ราษฎรภาคใต้ พูดภาษาไทย เพราะราษฎรนิยมพูดภาษาอื่น และภาษาพื้นเมืองต้องแก้ไขให้ปฏิบัติ
ตามรัฐนิยมฉบับที่ 9”⁹⁵ หรือจะเห็นได้จากข้อเสนอของประธานกรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษา
ผู้ใหญ่เกี่ยวกับการที่รัฐต้องการจะส่งเสริมการศึกษาผู้ใหญ่ให้มีมากขึ้นนั้น ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐ

⁹³ เรื่องเดียวกัน, สาส์นวิงวอนของนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2484.

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่พี่น้องชาวไทยทางวิทยุกระจายเสียง ใน
วาระดิถีขึ้นปีใหม่, วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2485.

⁹⁵ สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.9.2.1/3 คำสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีแก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์. รัฐนิยม
ฉบับที่ 9 นั้นเป็นเรื่องภาษาและหนังสือกับหน้าที่พลเมือง ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ให้ชนชาติไทยจะต้องยกย่อง
เคารพ และนับถือภาษาไทย และต้องรู้สึกเป็นเกียรติในการพูดหรือใช้ภาษาไทย รายละเอียดใน รอง ศยามานนท์
, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ, หน้า 114.

ไทยในช่วงเวลานี้ได้ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาไทยเป็นอย่างมาก ดังที่ปรากฏในการเสนอ
แนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่

เพื่อส่งเสริมให้พลเมืองทั่วไปได้นิยมพูดภาษาไทยตามรัฐธรรมนูญ

เห็นสมควรสั่งให้ข้าราชการส่วนภูมิภาคพยายามชักจูงพลเมืองที่พูดแต่ภาษา
พื้นเมือง ให้พยายามพูดและเรียนภาษาไทย ถ้าข้าราชการผู้ใด มีความสามารถ
ทำให้คนพื้นเมืองเปลี่ยนเป็นพูดภาษาไทยหรือนิยมภาษาไทยได้เป็นส่วนมากแล้ว
ก็ควรได้รับความยกย่องชมเชยเป็นพิเศษ...เห็นสมควรได้ออกคำแนะนำหรือคำ
แถลงการอย่างหนึ่งอย่างใด ให้เรียกว่าภาษาไทยอย่างเดียวเท่านั้น ส่วนภาษา
พื้นเมืองนั้น ควรจะได้เรียกว่า สำเนียง (dialect) มากกว่าภาษา เพราะ ภาษา
หมายถึง คำพูดของชนอีกชาติหนึ่ง...เพื่อให้คนทั่วไปได้แลเห็นความสำคัญและ
การสนับสนุนภาษาแห่งชาติกันจริงๆ เป็นต้นว่า การติดต่อในทางราชการใดๆ ถ้า
ไม่มีความจำเป็นหรือเหตุพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ภาษาที่ใช้ในการติดต่อนั้น
ก็ควรเป็นภาษาไทย⁹⁶

หรือการที่รัฐได้แสดงให้เห็นความสำคัญของภาษาไทย โดยการมีการเสนอให้มีการใช้
ภาษาไทยทั้งในภาพยนตร์ต่างประเทศ ป้ายร้านค้า เอกสารสำคัญต่างๆ รวมไปถึงการติดต่อการ
งานด้วย ดังใจความว่า

ภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศ จะต้องมียกหนังสือไทยสีแดงเรื่องจึงจะ
อนุญาตให้ฉายได้...ป้ายประกาศต่างๆ เวลานี้บนจอภาษาต่างประเทศอยู่เป็นอัน
มาก จนแลดูตามถนนคล้ายกับไม่ใช่ประเทศไทย สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ได้ห่อหุ้ม
เบียดบังความสำคัญของภาษาไทยเสียสิ้น แม้ที่สุดไปสำคัญรับเงิน บัญชีห้างร้าน
ตลอดจนจดหมายติดต่อในทางการงาน ก็เป็นภาษาอื่นใช้กันอย่างแพร่หลาย
คล้ายกับว่าคนต่างดาวเข้ามาอยู่ในเมืองไทยแม้ไม่รู้ภาษาไทยก็หากินได้...ฉะนั้น
ถ้าจะปฏิวัติวิธีการใหม่คือ ในประเทศไทยนี้จะต้องใช้หนังสือไทยทั้งสิ้น...ถ้าทำได้
อย่างนี้จริงๆ แล้วจะเป็นคุณค่าแก่บ้านเมืองเหลือสิ้น⁹⁷

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ให้ความสำคัญกับ “ภาษาไทย” ในฐานะที่เป็น
ภาษาของ “ชาติไทย” เป็นอย่างมาก จึงได้ใช้วิธีการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาไทยให้เป็นภาษาหลัก

⁹⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.24.5/4 หนังสือประธานกรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ ถึง
นายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2483.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, บันทึกโครงการดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ชั้นวางราถานและขยายงาน, 20
พฤษภาคม พ.ศ.2486.

ในการติดต่อสื่อสาร และต้องการที่จะยกฐานะของภาษาไทยให้อยู่เหนือภาษาพื้นเมือง โดยการจะกำหนดให้เรียกภาษาพื้นเมืองอื่นๆ ว่า “สำเนียง” เท่านั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงฐานะที่ไม่เท่าเทียมกันของภาษาทั้งสอง จากความต้องการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยต้องการที่จะกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย จึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการใช้ภาษาไทยให้เป็นภาษาหลักในฐานะที่เป็นภาษาของ “ชาติไทย”

6. พระสงฆ์ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม “ให้พระไปเทศน์สอนประชาชนตามหลักนโยบายสร้างชาติของรัฐบาล”⁹⁸ เพื่อเป็นการปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” ซึ่งทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา พระสงฆ์จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจอันหนึ่งของคนไทย ดังนั้นการให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้สึกชาตินิยม ก็น่าจะมีส่วนทำให้คนไทยส่วนใหญ่ที่นับถือพุทธศาสนาคล้อยตามการเทศน์สั่งสอนของพระสงฆ์ได้โดยง่าย อันน่าจะมีส่วนทำให้คนไทยเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ตามนโยบายของรัฐบาล

นอกจากนั้นแล้ว รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ยังต้องการที่จะใช้พุทธศาสนาในการปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” อีกด้วย โดยการที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะให้คนไทยทุกคนหันมานับถือพุทธศาสนา ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2484 เนื่องจากคำถามของหลวงวิจิตรวาทาว่า “คนที่นับถือศาสนาอื่นแล้วไม่ยอมเปลี่ยนนั้น ทางราชการจะถือเป็นข้อรังเกียจไหม”⁹⁹ ซึ่งจอมพล ป. เห็นว่าการที่คนไทยไม่ยอมเปลี่ยนศาสนานั้นเป็นข้อรังเกียจ โดยเห็นว่าคนไทยทั้งหมดควรจะนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์ไทย เนื่องจากเป็นข้อกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ ดังนั้นคนไทยก็ควรที่จะเป็นพุทธมามกะเช่นเดียวกับพระองค์ และเห็นว่าทางราชการควรที่จะตั้งข้อกีดกันสำหรับคนไทยที่นับถือศาสนาอื่นไม่ให้ได้รับประโยชน์เช่นเดียวกันคนไทยที่นับถือพุทธศาสนา ทั้งนี้คงจะเพื่อต้องการให้คนไทยเหล่านั้นรู้สึกว่าการนับถือศาสนาอื่นนั้นทำให้ตนเสียประโยชน์ จะได้เปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา ดังใจความว่า

รังเกียจ ข้าพเจ้าถือว่าคนไทยทุกคนต้องเคารพพระเจ้าอยู่หัว ตามรัฐธรรมนูญบอกว่าองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ แล้วทำไมคนไทยจะต้องไม่เป็นพุทธมามกะ สำหรับทางกระทรวงกลาโหมนั้น เมื่อใครเปลี่ยนแล้วให้บวชด้วย และใครจะขอให้ทางจังหวัดทำพิธีเสียเช่นเดียวกับพระพุทธรูปทุกๆ

⁹⁸ สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.10/115 ขอความร่วมมือคณะสงฆ์ ในการสั่งสอนอบรมประชาชน.

⁹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 7/2484 เรื่องการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2484.

จังหวัด และใครจะขอให้ทุกๆ กระทรวงถือหลักการว่า ต่ไปใครถือศาสนาคริสต์
ไม่รับ¹⁰⁰

หรือความเห็นของจอมพล ป. ที่เห็นว่ามิคนไทยที่นับถือศาสนาอื่นเป็นจำนวนมาก ดังนั้น
ทางราชการควรจะทำกรเผยแพร่พุทธศาสนา เพื่อให้คนไทยทุกคนเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนา
ตั้งใจความว่า

ได้สั่งให้กระทรวงทบวงกรมต่างๆ สำนวจดูว่ามีผู้ใดบ้างที่ไม่ถือพุทธ
ศาสนา บัดนี้เขาได้รายงานมาแล้ว ปรากฏว่ามีข้าราชการเป็นจำนวนมากที่นับถือ
ศาสนาอื่น แม้แต่ในบ้านข้าพเจ้าก็มีผู้ถือคาโธลิก ตามรายงานสังเกตดูพวกผู้หญิง
ชอบเป็นคริสต์ดั่งมาก ฉะนั้นจึงขอชักชวนให้พวกเขาชักจูงคนถือศาสนาอื่นให้
เปลี่ยนเป็นพุทธมามกะเสีย คืออยากจะทำกรเผยแพร่พุทธศาสนา เพราะ
นับตั้งแต่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำกรเผยแพร่เลย
ส่วนในกรณีที่เราชักชวนคนไทยถือพุทธศาสนานั้น จะเรียกว่าผิดรัฐธรรมนูญไม่ได้
ถ้าใครมาถามว่าทำไมก็ให้บอกว่ เพราะแนวที่ ๕ เป็นพวกโรมันคาธอลิกทั้งนั้น
ในรัฐธรรมนูญก็บังคับให้ในหลวงเป็นพุทธมามกะ และให้ทุกๆ คนนับถือ
พระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะตามรัฐธรรมนูญ คนไทยทุกคนก็ต้องนับถือ
พุทธศาสนาเหมือนพระมหากษัตริย์ด้วย จึงจะถูกต้อง¹⁰¹

นอกจากการให้คนไทยทุกคนนับถือพุทธศาสนาจะเป็นนโยบายของรัฐที่ได้แสดงให้เห็น
อย่างชัดเจนดังกล่าวแล้ว รัฐไทยยังได้มีการดำเนินการในทางปฏิบัติ เพื่อที่จะกดดันคนไทยที่นับถือ
ศาสนาอื่นให้เสียประโยชน์ในการเข้ารับราชการ เพื่อที่จะให้คนไทยเหล่านั้นเปลี่ยนมานับถือพุทธ
ศาสนาอีกด้วย ดังปรากฏว่ากรมตำรวจได้มีระเบียบราชการที่ไม่ประสงค์จะรับคนนับถือศาสนาอื่น
เข้าทำงานในกรมตำรวจ เพื่อที่จะให้คนไทยที่ประสงค์จะทำงานในกรมตำรวจต้องเปลี่ยนมานับถือ
พุทธศาสนา ดังความว่า

กรมตำรวจจึงไม่ประสงค์จะรับคนที่นับถือศาสนาอื่นเข้าเป็นตำรวจ
ฉะนั้นจึงได้ออกข้อบังคับในการรับสมัครเข้าเป็นข้าราชการตำรวจขึ้นไว้มี
หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ ๑. ห้ามมิให้รับบุคคลซึ่งนับถือศาสนาอื่นนอกจากพุทธ
ศาสนาเข้าเป็นข้าราชการตำรวจ¹⁰²

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 8/2484 เรื่องเผยแพร่พุทธศาสนา วันที่ 12 กุมภาพันธ์
พ.ศ.2484.

¹⁰² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 23/2484 เรื่องการเปลี่ยนนามประเทศ วันที่ 30 เมษายน
พ.ศ.2484.

จากการวางหลักเกณฑ์ดังกล่าวนั้น จอมพล ป. ก็เห็นว่าเป็นนโยบายที่ดี จึงได้แสดงความเห็นว่า “เมืองไทยเป็นของไทยมิควรจะให้คนศาสนาอื่นอยู่ อยากจะขอเร่งกระทรวงต่างๆ ให้ดำเนินการตามแบบกรมตำรวจ...”¹⁰³ จากแนวนโยบายและการดำเนินการในทางปฏิบัติดังกล่าวของรัฐบาลไทยในสมัยนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ของรัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. ที่เห็นว่าเมืองไทยควรเป็นของ “ไทย” ดังนั้นรัฐบาลไทยในสมัยนี้จึงพยายามที่จะดำเนินการในวิธีการที่หลากหลายเพื่อที่จะกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” เพื่อให้ทุกสิ่งทุกอย่างในเมืองไทยมีแต่สิ่งที่รัฐเห็นว่ามี “ความเป็นไทย” ดำรงอยู่ ดังเช่น พุทธศาสนาซึ่งรัฐบาลไทยในสมัยนี้เห็นว่ามี “ความเป็นไทย” ดังนั้นคนไทยทุกคนก็ควรที่จะนับถือแต่ศาสนาที่เป็นของ “ไทย” ไม่ควรที่จะนับถือศาสนา “อื่น” จึงได้มีการวางแนวนโยบายในการเผยแพร่พุทธศาสนาและกีดกันศาสนาอื่น เพื่อให้คนไทยทุกคนหันมานับถือพุทธศาสนาด้วยกัน

การดำเนินนโยบายที่ต้องการให้คนไทยทุกคนนับถือพุทธศาสนาด้วยกัน ยังอาจจะแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะให้คนไทยทุกคนมีศาสนาพุทธเป็นอีกศูนย์รวมหนึ่งของ “ความเป็นไทย” นอกจากชาติ พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ที่รัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้พยายามที่จะส่งเสริมให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทย ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องจากการที่รัฐบาลไทยเห็นว่าคนที่คนไทยนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน อาจทำให้เกิดการแบ่งแยกคนไทยออกจากกันไปตามการนับถือศาสนา ดังเช่นที่เป็นอยู่ ทำให้ไม่เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่คนไทย ซึ่งขัดกับนโยบายของรัฐบาลไทยในสมัยนี้ที่ต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้น รัฐบาลไทยในสมัยนี้จึงได้ดำเนินการเพื่อที่จะแก้ปัญหา โดยการพยายามที่จะส่งเสริมพุทธศาสนาให้เป็นศาสนาของคนไทยทุกคน อันจะทำให้เกิด “ความเป็นไทย” ที่เป็นหนึ่งเดียวกัน สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลไทยในสมัยนี้ได้ใช้พุทธศาสนาและพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งในการปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” ตามนโยบายของรัฐบาล

7. สัญลักษณ์ ในรูปของอนุสาวรีย์ โดยเฉพาะอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ ดังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้กล่าวคำปราศรัยในวันเปิดอนุสาวรีย์นี้ ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2485 ว่า “...อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เป็นเป้าหมายแห่งการประสานความสามัคคีของพี่น้องไทยทุกเหล่าให้ร่วมมือร่วมใจกันศรัทธาความเป็นไทยของประเทศไทยไว้ตราบชั่ววันรันดร”¹⁰⁴

8. การเผยแพร่อุดมการณ์ “ชาตินิยม” ให้กับเยาวชน รัฐบาลไทยในสมัยนี้ได้มีการนำเยาวชนมาฝึกในกิจกรรมที่เรียกว่า “ยุวชน” เพื่อ “ให้ยุวชนมีความรู้ในการป้องกันบ้านเมืองมีน้ำใจกล้า

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁴ แปลก พิบูลสงคราม, อนุสรณ์ในพิธีบรรจจุลชีพ ๗ ฝนฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม, (พระนคร : โรงพิมพ์ภาคีประดิษฐ์, 2502), หน้า 65 – 66.

หาญมานะอดทน และเป็นรองผู้บังคับบัญชาทหาร เมื่อเกิดสงคราม”¹⁰⁵ ซึ่งเป็นการฝึกความรักชาติให้เกิดขึ้นตามอุดมการณ์ชาตินิยมนั่นเอง และรัฐยังใช้ให้ยุวชนกวัดขันดูแล ประชาชนทั่วไปให้ปฏิบัติตามอุดมการณ์ชาตินิยม โดยมีคำสั่งของนายกรัฐมนตรีให้ยุวชนทหารช่วยกวัดขันประชาชนให้ปฏิบัติตาม พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมและรัฐนิยมอีกด้วย¹⁰⁶

9.การเผยแพร่รัฐนิยมโดยการประกาศวันชาติ เปลี่ยนชื่อประเทศ และกำหนดวันรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม เป็น ไทย และคนสยาม เป็น คนไทย ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2482 และต่อมาก็เปลี่ยนคำร้องเพลงชาติให้สอดคล้องกับชื่อประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป¹⁰⁷

ภายหลังการเปลี่ยนชื่อประเทศแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อ้างว่าได้รับการสนับสนุน และยอมรับจากมิตรประเทศและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งการอ้างดังกล่าวของรัฐบาลนั้นแฝงไปด้วยเนื้อหาความเป็น “ชาตินิยม” ดังความว่า

อันความรักชาติ และความตื่นตัวในความรักชาติของพี่น้องชาวไทยในสมัยนี้ ได้ปรากฏชัดแจ้งยิ่งขึ้นเมื่อประชาชนทุกส่วนแห่งราชอาณาจักร ได้แสดงความเห็นสอดคล้องต้องกันกับรัฐบาลในการเปลี่ยนชื่อประเทศนี้ ประชาชนและสัญญาชาติว่าไทย อันเป็นมงคลนาม การที่ได้รับการรับรองและสนับสนุนจากรัฐบาลของประเทศมหามิตร และต่อมาก็ได้ความเห็นชอบร่วมใจเป็นสมานฉันท์จากสภาผู้แทนราษฎร ดังเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแก้ไข เพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศนั้นแล้ว ทั้งนี้เป็นสายชะนวนสำคัญที่นำไปสู่การประกาศใช้รัฐนิยมฉบับต่อๆ มา ตามแต่จะเหมาะสม และต้องด้วยมติมหาชนในอันที่จะช่วยกันส่งเสริมความวัฒนาของประเทศชาติในระบอบรัฐธรรมนูญ¹⁰⁸

นอกจากนั้นรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังได้กำหนดให้วันที่ 24 มิถุนายนของทุกปีเป็นวันชาติ และในวันที่ 10 ธันวาคม เป็นวันรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นวันสำคัญของชาติ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้วิธีการและกลไกที่หลากหลายในการที่ “สร้าง” เผยแพร่ และปลูกฝังอุดมการณ์ “ชาตินิยม” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับอุดมการณ์ดังกล่าวเป็นอย่างมาก และ

¹⁰⁵ สจข. เอกสาร ส.ร. 0201.88/22 เงินค่าส่งเสริมในการฝึกยุวชนทหาร.

¹⁰⁶ สจข. เอกสาร ส.ร.0201.55/11 ส่งยุวชนทหารช่วยให้การกวัดขันวัฒนธรรม.

¹⁰⁷ รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ, หน้า 110 – 113.

¹⁰⁸ วิลาศ โอสถานนท์, ความสืบเนื่องในงานฉลองรัฐธรรมนูญ บ.ป. 2482, (พระนคร : ม.ป.พ., 2482),

ต้องการให้เกิดผลในทางปฏิบัติและมีความเข้มงวดจริงจัง มิใช่เป็นเพียงแค่การเผยแพร่ในทางทฤษฎีเท่านั้น ดังจะเห็นได้จาก ความต้องการของรัฐที่จะให้ประชาชนปฏิบัติตามรัฐนิยม ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐให้ความสำคัญและเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างอุดมการณ์ “ชาตินิยม”

รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามรัฐนิยมเอาไว้ด้วย เช่น ในกรณีของรัฐนิยมที่ 10 เครื่องแต่งกายของประชาชนชาวไทยนั้น ได้มีมาตรการลงโทษสำหรับผู้กระทำผิดตามระเบียบการแต่งกายที่รัฐนิยมกำหนดเอาไว้ โดยมีตั้งแต่การให้เจ้าหน้าที่แนะนำตักเตือน การจับและปรับ การห้ามมิให้เข้ามาติดต่อในสถานที่ราชการ หรือรถประจำทางในบางพื้นที่ที่จะไม่รับผู้แต่งกายผิดระเบียบ¹⁰⁹ ซึ่งได้ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการลงโทษผู้ที่แต่งกายผิดระเบียบ ดังเช่น การที่ทางตำรวจนครบาลกลาง ได้จับกุมผู้กระทำผิดในจังหวัดพระนครไปทำการสอบสวนวันละหลายสิบรายและทุกรายได้เปรียบเทียบปรับรายละตั้งแต่ 25 สตางค์ ไปจนถึง 1 บาท¹¹⁰ หรือการที่ผู้ที่แต่งกายผิดระเบียบรัฐนิยมอาจจะเสียสิทธิบางประการ เช่น ในกรณีที่ร้านค้าในตลาดเขตเทศบาลเมืองปทุมธานี ได้พร้อมกันงดไม่ทำการติดต่อกับสตรีที่ยังนุ่งโจงกระเบนอยู่¹¹¹

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีความรู้สึกในเรื่อง “ชาตินิยม” อย่างจริงจังที่ต้องการให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกับอุดมการณ์ดังกล่าว และปฏิบัติตามคำสั่งที่รัฐบาลเห็นว่าก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ “ชาติ” อย่างเคร่งครัดอีกด้วย

นอกจากความเข้มงวดและจริงจังทั้งในการเผยแพร่และการปฏิบัติของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลอุดมการณ์ “ชาตินิยม” จากลัทธิฟาสซิสต์และนาซีแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติและเน้นการขยายดินแดนเช่นเดียวกับลัทธิฟาสซิสต์และนาซีด้วย จะเห็นได้จากการเปลี่ยนชื่อประเทศเป็น “ไทย” ของรัฐไทยในสมัยนี้ ก็เนื่องจากเห็นว่าควรตั้งชื่อประเทศตามเชื้อชาติ¹¹² และเห็นว่าชาติไทยเป็นชาติใหญ่เพราะมีคนเชื้อชาติไทยอยู่ในดินแดนต่างๆ เป็นจำนวนกว่า 36 ล้านคน และเห็นว่า “...คนเหล่านี้ยังถือตนเป็นไทยเรียกตัวเองว่าไทย พูดยาษาไทยซึ่งสามารถจะสนทนากับพวกเราให้

¹⁰⁹ ก้องสกุล กวินรวีกุล, “การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในรัชสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2481 – 2487” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต (มานุษยวิทยา) คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 162 – 163.

¹¹⁰ นิกร ฉบับวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2485, หน้า 1.

¹¹¹ สจข. เอกสาร ม.ท. 5.9/81 แนะนำสตรีเรื่องการแต่งกาย.

¹¹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2482 เรื่อง การเปลี่ยนนามประเทศ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

เข้าใจกันได้...¹¹³ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับเชื้อชาติ ซึ่งเป็นการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายคลึงกับของลัทธินาซีของเยอรมัน ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่คนโดยทั่วไปได้ตระหนักรู้กันเป็นอย่างดี

การที่รัฐไทยต้องการจะรวบรวมดินแดนที่มีคนเชื้อชาติไทยตามแนวทางของลัทธินาซีนั้น มิได้เป็นเพียงแค่ว่าความคิดหรือความเห็นเท่านั้น แต่รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้มีการดำเนินการในทางปฏิบัติ ดังเห็นได้จากกรณีการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ในปี พ.ศ.2483 ซึ่งได้แสดงให้เห็นการให้ความสำคัญกับ “เชื้อชาติไทย” และการขยายดินแดนไปยังบริเวณที่เห็นว่าเป็นดินแดนของคนที่มี “เชื้อชาติไทย” เช่นเดียวกับการกระทำของนาซี ดังปราศรัยทางวิทยุของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อชี้แจงเรื่องการปรับปรุงเขตแดนทางด้านอินโดจีน ว่า

ในเรื่องการเมืองอันเกี่ยวกับนานาประเทศนั้น พี่น้องทุกๆ คน จะต้องรู้สึกเป็นหน้าที่ที่จะรักษาไมตรีอันดีแก่ชาติไว้ ตามหลักนโยบายอันมั่นคงแก่ชาติไทยเรา เว้นแต่ชาติใดที่ขาดความยุติธรรมแก่ไทย ชาตินั้นเราก็ต้องถือเอาความสำเร็จตามทางยุติธรรมของไทยเป็นเบื้องต้น สำหรับพี่น้องของเราในแคว้นเขมรก็ดี หรือในแคว้นลาวก็ดี ซึ่งอาจมีผู้เข้าใจว่าเป็นชาติเขมรหรือเป็นคนเชื้อชาติลาวอันต่างกับชาติไทยนั้น ความจริงคำว่า “แคว้นเขมร” “แคว้นลาว” ก็มีลักษณะเดียวกันกับแคว้นกรุงเทพฯ แคว้นลพบุรี หรือแคว้นเชียงใหม่ตนเอง ซึ่งเป็นนามสถานที่ตามภูมิประเทศเหล่านั้น แต่ส่วนคนซึ่งตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่นั้นๆ เช่น ที่เชียงใหม่ ก็หาได้เป็นคนชาติอื่นไม่ แต่เป็นคนไทยพวกเดียวกันทั้งสิ้นฉันใดก็ดี คนที่อยู่ในแคว้นเขมร แคว้นลาวก็มีได้เป็นคนชาติเขมรชาติลาว แต่แท้ที่จริงเป็นคนไทยมีเลือดเป็นไทยทั้งสิ้น คือเป็นพี่น้องชาวไทยของเราทั้งสิ้น¹¹⁴

หรือจะเห็นได้จากคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าว ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2483 ในหัวข้อเรื่อง “ไทยจะชนะ” ซึ่งเป็นข้อความที่แสดงถึงความรักชาติตามอุดมการณ์ “ชาตินิยม” ว่า

ลัทธินาซีนิยมหรือที่ข้าพเจ้าชอบเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลัทธินาซี ได้ฝังตัวและแผ่ซ่านไปอย่างรุนแรง ทั้งในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และกรุงกัมพูชา รัฐนิยมฉบับที่ 2 ของเรากำลังได้รับการเผยแพร่อย่างดีในดินแดนเหล่านั้น พวกหมอลำ

¹¹³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2482 เรื่อง ร่างบันทึกของรัฐบาลเรื่องคิดที่จะเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

¹¹⁴ รอง ศยามานนท์, ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ, หน้า 144.

ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมีกายัพ บั้ง อุ่ม ร้องใหม่เป็นข้อความแสดงให้คนทั้งหลายรู้
สำนึกความเป็นไทยและการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ¹¹⁵

จากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับ “เชื้อชาติไทย” และความต้องการ “สร้าง”
กระแส “ชาตินิยมไทย” อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของลัทธิฟาสซิสต์และนาซีดังกล่าว ทำให้รัฐไทย
ในสมัยนี้ได้มีการดำเนินการแบบเดียวกันกับอุดมการณ์นาซีของเยอรมันที่ให้ความสำคัญกับเรื่อง
“ชาตินิยม” มากกว่าฟาสซิสต์ โดยการแปลงความรู้สึก “ชาตินิยม” เป็น “ลัทธิเชื้อชาตินิยม” ซึ่ง
ก่อให้เกิดการดำเนินการกับเชื้อชาติอื่นภายในประเทศของตน เพื่อที่จะทำให้กระแสความรักและ
ความภาคภูมิใจใน “เชื้อชาติ” ของตนรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในกรณีของเยอรมันก็คือ การต่อต้านยิว
และสำหรับในกรณีของไทยก็คือ คนจีน

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าอุดมการณ์ของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะได้รับ
อิทธิพลจากลัทธิฟาสซิสต์และนาซี แต่เนื่องจากสภาพการณ์ภายในเมืองไทยนั้นมีความแตกต่าง
จากสภาพของเยอรมันและอิตาลี ทำให้การจะนำอุดมการณ์ของลัทธิดังกล่าวมาใช้ในเมืองไทยนั้น
จะต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากกรณีเรื่อง “เชื้อชาตินิยม”
ในการต่อต้านกลุ่มคนเชื้อชาติอื่นนั้น รัฐไทยคงจะไม่สามารถดำเนินการตามลัทธินาซีของเยอรมัน
ได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากภายในเมืองไทยนั้นประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มี “เชื้อชาติ” ที่หลากหลาย
และมีการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติกันมาเป็นเวลายาวนาน

กล่าวเฉพาะแต่กรณีของคนจีน ที่ผู้ปกครองของไทยเปิดโอกาสให้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน
มาเป็นเวลายาวนานนับตั้งแต่ครั้งหลังของพุทธศตวรรษที่ 18 ก็ได้ปล่อยให้มีการแต่งงานปะปนกัน
ได้ระหว่างคนจีนกับคนไทยทั้งในระดับประชาชน เจ้านายและขุนนาง เป็นเหตุให้เกิดชุมชนใน
ระดับหมู่บ้าน และเมืองที่มีผู้คนเป็นเชื้อสายของคนจีน และเป็นกลุ่มชนที่มีอาชีพในด้านการ
ค้าขาย ทำให้จากกล่าวได้ว่า ชนชั้นปกครองของไทย เช่น เจ้านาย และขุนนาง มีการแต่งงานกับ
กลุ่มชนที่เป็นพ่อค้านี้มากกว่าคนทั่วไป เนื่องจากที่การค้าขายเป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่ในการ
ผูกขาดของชนชั้นปกครอง ชนกลุ่มพ่อค้าเหล่านี้จึงมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้ง และถูกผนวก
เข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ หรืออีกนัยหนึ่งแฝงอยู่รวมกันกับชนชั้นปกครองนั่นเอง ทำให้
คนจีนได้รับสิทธิพิเศษในการสร้างบ้านเรือน อีกทั้งเป็นข้าราชการและขุนนางที่ทำหน้าที่พิเศษ¹¹⁶
ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการผสมผสานทาง “เชื้อชาติ” ระหว่างคนจีนกับคนไทย รวมถึงชนเชื้อชาติอื่นที่มี

¹¹⁵ สจข. เอกสาร (2) ส.ร. 0201.35/7 สุนทรพจน์และคำปราศรัยของบุคคลสำคัญเนื่องด้วยการขอ
ปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทย - อินโดจีน - ฝรั่งเศส.

¹¹⁶ ศรีศักร วัลลิโกดม, “จีนในไทย”, ใน *คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร*, พิมพ์ครั้งที่ 2,
(กรุงเทพฯ: ศิริชัยการพิมพ์, 2525), หน้า 20 - 21.

มาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว ทำให้การจะแบ่งแยกความเป็น “เชื้อชาติไทยบริสุทธิ์” จาก “เชื้อชาติจีน” เพื่อที่จะดำเนินการต่อต้านอย่างเด็ดขาดนั้นเป็นไปได้ยาก

จากสาเหตุดังกล่าว ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้จึงน่าจะมีการปรับใช้อุดมการณ์ดังกล่าว ที่จะมีได้เน้นที่ความแตกต่างที่จะดำเนินการต่อต้านในด้านเชื้อชาติบริสุทธิ์แบบที่ฮิตเลอร์เน้นในเยอรมนี แต่จะเน้นที่ลักษณะการแสดงออกถึง ความเป็น “ไทย” ซึ่งอาจจะทำให้เกิดการเน้นไปที่ “สัญชาติไทย” มากกว่า “เชื้อชาติไทย” เพราะเมื่อมีการแสดงออกซึ่ง “ความเป็นไทย” แล้ว แม้ว่าบุคคลนั้นจะมีเชื้อชาติอื่นก็สามารถที่จะขอแปลงสัญชาติเป็นสัญชาติไทยได้ และก็ได้รับการยอมรับในสายตาของรัฐไทยและสังคมไทยด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้จาก การที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ยินยอมให้คนจีนเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทย และรัฐก็จะให้สิทธิเท่าเทียมกับคนไทยทุกประการ¹¹⁷ ซึ่งถึงแม้จะมีกฎหมายแปลงชาติมาก่อนหน้านี้ แต่คนจีนก็มีเคยได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติมาก่อนหน้าสมัยจอมพล ป. เอย¹¹⁸ หรือจะเห็นได้จากการที่แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีการดำเนินการต่อต้านคนจีน แต่ก็เปิดโอกาสให้ “ชาวจีนที่ใจไทย” สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการของรัฐ¹¹⁹ หรือการที่ในกิจการหลายอย่างที่ตั้งขึ้นโดยรัฐก็ได้อาศัยความร่วมมือจากคนจีน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะเน้นที่ “ความเป็นไทย” มากกว่าจะเน้นที่ “เชื้อชาติ” โดยตรง

นอกจากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการที่จะให้นโยบาย “การสร้างชาติไทย” ประสบความสำเร็จ จึงได้นำนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิฟาสซิสต์และนาซีเพื่อกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนไทย” ที่จะให้ความร่วมมือกับรัฐในการดำเนินการต่างๆ ซึ่งจากการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้นนั้นได้ส่งผลให้รัฐไทยในสมัยนี้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นกว่าการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว การที่รัฐไทยในสมัยนี้มีการดำเนินการกับคนจีนที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นยังน่าจะมีสาเหตุมาจากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นแม้จะมีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” แต่รัฐก็ยังไม่สามารถที่จะดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้บรรลุตามหลัก 6 ประการได้อย่างอิสระ ทั้งนี้เพราะเงื่อนไขที่ตกค้างมาจากระบบเก่า ซึ่งก็คือ การที่เมืองไทยได้ทำหนังสือสัญญาไม่เป็นธรรมไว้กับนานาประเทศตั้งแต่การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ.2398 ซึ่งประเทศตะวันตกต่างๆ ก็

¹¹⁷ “รายงานพิเศษเศรษฐกิจนิยมไทย ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475” ศิลปวัฒนธรรม, (ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2528), หน้า 82.

¹¹⁸ สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.82.2 / 1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม 9 มีนาคม พ.ศ.2476 – 19 กันยายน พ.ศ.2483.

¹¹⁹ สจข. เอกสาร (2) ส.ร. 0201.57.1/2 เรื่องกระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว หนังสือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2480.

ได้อาศัยหนังสือสัญญานี้เป็นข้อผูกมัดเมืองไทย ให้เปิดโอกาสให้ชาวตะวันตก (รวมทั้งคนต่างด้าวอื่นๆ เช่น คนจีน) ให้มีเสรีภาพทางการค้าขายเพื่อตัดวงจรผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งได้รับสิทธิในทางการศาลอีกด้วย ถึงแม้ว่ารัฐไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จะได้มีการดำเนินการเพื่อแก้ไขสนธิสัญญาพระราชไมตรีระหว่างเมืองไทยกับนานาประเทศในช่วง 2463 – 2468 มีผลทำให้เรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตผ่อนคลายเป็นไปได้ในระดับหนึ่ง แต่หนังสือสัญญาที่แก้ไขใหม่ก็ยังมีข้อผูกพันให้เมืองไทยต้องปฏิบัติตาม ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1. ด้านการศาล

การแก้ไขหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทำให้คนในบังคับของประเทศต่างๆ ตกอยู่ภายใต้อำนาจของศาลไทย โดยกงสุลของประเทศต่างๆ ก็ยังคงมีสิทธิในการถอนคดีกลับไปพิจารณา ในกรณีที่คนในบังคับของชาติตกเป็นจำเลยหรืออาจให้มีที่ปรึกษากฎหมายชาวยุโรปเข้าร่วมพิจารณาด้วย สิทธิดังกล่าวจะยังคงมีอยู่ได้อีก 5 ปีหลังจากที่ไทยประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวเมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๔๖๓ แสดงให้เห็นว่า เอกราชทางการศาลของไทยนั้นยังมีได้กลับคืนมาจนกว่าจะได้จัดทำประมวลกฎหมายครอบครัวเสียก่อน

2. ด้านเศรษฐกิจ

การแก้ไขหนังสือสัญญาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ยังมี 2 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจ คือ

2.1 ภาษีอากร การแก้ไขหนังสือสัญญาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ถึงแม้ว่าจะกำหนดให้สยามมีสิทธิในการกำหนดพิกัดอัตราภาษีอากรได้โดยเสรี แต่ก็มีข้อยกเว้นสำหรับสินค้าเข้าบางประเภท เช่น ฝ้าย ด้ายดิบ ฝ้าย ตลอดจนเหล็กและเครื่องจักรที่กำหนดให้ไทยมีสิทธิเก็บภาษีได้เพียงร้อยละ 5 เท่านั้น สินค้าบางอย่างที่สร้างขึ้นในประเทศคู่สัญญาพระราชไมตรี อันเป็นสินค้านำเข้ามายังไทย ก็จะถูกกำหนดให้ไทยมีสิทธิเก็บภาษีนำเข้าไว้ในอัตราที่ต่ำมาก

2.2 การผูกขาดทางเศรษฐกิจ หนังสือสัญญาพระราชไมตรีได้ระบุถึงหลักการในการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของไทย ที่จะต้องให้ประเทศคู่สัญญาได้รับสิทธิต่างๆ อย่างเท่าเทียมว่า

สิทธิ และเอกสิทธิ และเสรีภาพ และประโยชน์ที่โปรดให้ และความยกเว้นต่างๆ ในด้านค้าขาย และการเดินเรือเหมือนกันกับที่คนในบังคับของภาคีฝ่ายนั้นได้รับอยู่บัดนี้หรือจะได้รับต่อไปข้างหน้า¹²⁰

หลักการดังกล่าวจะปรากฏทั่วไปและสิทธิดังกล่าวจะรวมถึงกรณีที่ว่า หากไทยให้สิทธิใดๆ แก่ประเทศอื่นใดก็ดี ประเทศอื่นก็สามารถที่จะเรียกร้องเพื่อขอรับสิทธินั้นๆ ได้เช่นกัน นั่นย่อม

¹²⁰ ข้อหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับกรุงอังกฤษ ลงนามกัน ณ กรุงลอนดอน วันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2468 แลกเปลี่ยนสัตยาบัน 30 มีนาคม พ.ศ.2468.

หมายถึง การผูกขาดที่จะเป็นการให้สิทธิพิเศษแก่กิจการใดๆ จะเกิดขึ้นมิได้ เพราะนโยบายเศรษฐกิจของไทยจะต้องพยายามทำให้ทุกกลุ่มมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน ซึ่งหากรัฐไทยดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจนก่อให้เกิดการผูกขาดขึ้น รัฐไทยก็มีข้อผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามประเทศคู่สัญญาต่างๆ กันไป เช่น กรณีของอังกฤษจะต้องจ่ายค่าทดแทนแก่คนในบังคับและบริษัทหุ้นส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการที่จะมีการผูกขาด หรือกรณีของฝรั่งเศสนั้นไทยจะต้องได้รับความยินยอมจากอัครราชทูตฝรั่งเศสเสียก่อน ซึ่งจะมีรายละเอียดของเงื่อนไขที่แตกต่างกันไปตามสัญญาแต่ละประเทศที่ทำไว้กับไทย

จากข้อผูกพันในสนธิสัญญาพระราชไมตรีดังกล่าว ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองยังไม่มี “เอกราช” ในการจัดการกิจการภายในได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นเอกราชในทางการศาล หรือเอกราชในทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐไทยไม่สามารถที่จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุไปตามหลัก 6 ประการ อันเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการปกครองระบอบใหม่ และข้อผูกพันในสนธิสัญญาดังกล่าวยังน่าจะมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยยังไม่สามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนได้อย่างจริงจัง ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐยังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ เพราะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขในสนธิสัญญาดังกล่าว และยังมีปัญหาในเรื่องของคนจีนที่อยู่ในบังคับตะวันตกที่รัฐไทยยังไม่สามารถจะดำเนินการใดๆ ได้มากนัก เนื่องจากคนจีนเหล่านี้ก็จะได้รับการคุ้มครองจากชาติตะวันตกและอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสนธิสัญญาด้วยเช่นเดียวกัน

ดังนั้นเพื่อที่จะทำให้การดำเนินการตามหลัก 6 ประการให้ประสบความสำเร็จในการที่จัดการกิจการภายในประเทศได้อย่างอิสระและเต็มที่ และแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังกล่าวได้สำเร็จ รัฐไทยจึงจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือยกเลิกหนังสือสัญญาพระราชไมตรีที่ทำไว้กับนานาประเทศเสียก่อน ซึ่งในที่สุด รัฐไทยก็สามารถแก้ไขสนธิสัญญาพระราชไมตรีได้ เมื่อรัฐไทยได้พยายามเร่งรัดปฏิรูประบบกฎหมาย และได้ประกาศใช้ประมวลกฎหมายครอบครัวเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2478 รัฐบาลจึงได้เจรจาเพื่อทำสัญญาใหม่กับนานาประเทศให้มีความเสมอภาค และสามารถทำสนธิสัญญาได้เป็นผลสำเร็จในปี พ.ศ.2480 และมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2481 โดยมีประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศสุดท้ายที่ได้แลกเปลี่ยนสัตยาบันกับไทย เมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2481 ซึ่งทำให้ไทยมีความเป็นเอกราชโดยสมบูรณ์¹²¹

จากความสำเร็จในการแก้ไขสนธิสัญญาพระราชไมตรี ทำให้รัฐไทยได้มี “เอกราช” ในทางการศาล และทางเศรษฐกิจที่เสมอภาคกับนานาประเทศ ซึ่งถือได้ว่าการดำเนินการของรัฐบาล

¹²¹ ทรงศรี อัจจุรณ, การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมนิติศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506), บทที่ 7.

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อให้เป็นไปตามหลัก 6 ประการนั้นได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก และถือเป็น “จุดเริ่มต้น” ที่ดีที่จะดำเนินการตามหลัก 6 ประการในข้ออื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จต่อไป และเมื่อรัฐมีเอกราชในทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐไทยก็สามารถที่จะดำเนินการใดๆ เพื่อที่จะดึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่อยู่ในมือ “ชาวต่างชาติ” ที่แต่เดิมรัฐไม่สามารถที่จะเข้าจัดการได้เนื่องจากติดข้อผูกพันในสนธิสัญญาพระราชไมตรี กลับคืนมาอยู่ในมือคนไทยได้ และทำให้รัฐสามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนที่อยู่ในบังคับตะวันตกได้เนื่องจากคนเหล่านั้นจะไม่ได้รับสิทธิพิเศษที่เคยมีในเงื่อนไขของสนธิสัญญาอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้อาจจะทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จึงสามารถที่จะดำเนินการตามนโยบาย “ชาตินิยมไทย” และสามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนได้อย่างเข้มงวดจริงจังมากยิ่งขึ้น

2.4 “คนจีน” : ปัญหาในสายตารัฐไทยที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง

นอกจากการเน้น “ความเป็นไทย” เพื่อที่จะกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีการดำเนินการกับคนจีน เพื่อที่จะส่งเสริม “ความเป็นไทย” แล้ว การที่รัฐไทยเห็นว่าคนจีนเองก็เป็นปัญหาภายในสังคมไทยในด้านต่างๆ มาเป็นระยะเวลายาวนานและยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นการที่คนจีนเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ที่มีจำนวนมากที่สุดในเมืองไทย และเป็นผู้ที่คุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยไว้เกือบทุกด้าน ทั้งในฐานะพ่อค้าคนกลางรับซื้อและกระจายสินค้าเข้าจากตะวันตก พ่อค้ารายย่อย กรรมการโรงสีและโรงงานอื่นๆ ซึ่งเริ่มมีการจัดตั้งขึ้น ตลอดจนกรรมกรขนถ่ายสินค้าเข้าและขาออก รวมทั้งการทำงานทางด้านเกษตรกรรมและหัตถกรรมอีกด้วย¹²² ซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองตระหนักถึงเป็นอย่างดีแล้ว

นอกจากนั้น ยังอาจจะเกิดจากการที่คนจีนในเมืองไทยยังได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยได้มีการประมาณการว่าในช่วง พ.ศ.2461 – 2474 ซึ่งเป็นช่วงที่มีคนจีนอพยพเข้ามาเมืองไทยมากที่สุดนั้นมีคนจีนอพยพเข้ามาประมาณปีละ 95,000 คนต่อปี ทั้งนี้เนื่องจากการที่เศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลานั้นกำลังเจริญรุ่งเรืองด้วยยางพาราและดีบุกที่ทำให้มีความต้องการแรงงานสูง จำนวนคนจีนอพยพได้ลดลงเหลือประมาณ 33,800 คนต่อปีในช่วง พ.ศ.2475 – 2488 ซึ่งเป็นที่เชื่อกันว่ามีคนจีนประมาณ 2 – 3 ล้านคน หรือประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมดในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง¹²³

¹²² วิลเลียม จี สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, พรรณี ฉัตรพลรักษ์, แปล. (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), 219 – 222.

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า172 – 176.

นอกจากจะมีคนจีนเดินทางอพยพเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมากดังกล่าวแล้ว คนจีนในช่วงเวลานี้ยังกลายเป็น “ไทย” ได้ยากขึ้นกว่าแต่ก่อน เนื่องจากการที่คนจีนในช่วงเวลานี้ยังมีจิตสำนึกทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในเมืองจีนนับตั้งแต่ก่อนที่เมืองจีนจะมีการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐ ในปี พ.ศ.2454 กลุ่มการเมืองต่างๆ ภายในเมืองจีนก็ได้มีกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” โดยการหาเสียงสนับสนุนจากคนจีนโพ้นทะเล รวมทั้งคนจีนในไทยเพื่อให้สนับสนุนกลุ่มการเมืองของตนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในเมืองจีน ซึ่งทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความตระหนักสำนึกใน “ความเป็นพลเมืองจีน” ของตน และการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ดังกล่าวก็ได้ดำรงอยู่เรื่อยมา ภายหลังจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีน ทั้งนี้เนื่องจากความแตกแยกทางการเมืองภายในเมืองจีน และการที่เมืองจีนถูกรุกรานจากภายนอกทำให้มีความต้องการได้รับการสนับสนุน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจจากคนจีนในเมืองไทยด้วย

การตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ดังกล่าวทำให้การผสมกลมกลืนคนจีนกับ “ความเป็นไทย” ทำได้ช้าลง และยิ่งเมื่อมาประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนของคนจีนในเมืองไทย จากเดิมที่ผู้อพยพคนจีนส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ซึ่งง่ายต่อการที่จะผสมกลมกลืนกับ “ความเป็นไทย” เมื่อได้คู่สมรสเป็นหญิงไทย บุตรธิดาที่เกิดมาเพียงชั่วอายุคนเดียวก็จะกลายเป็น “ไทย” ทั้งนี้เพราะจากการเลี้ยงดูของมารดาที่เป็นไทย แต่เมื่อถึงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ หญิงจีนก็เริ่มอพยพเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมากและเป็นกลุ่มก้อน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการแต่งงานของคนจีน ซึ่งจะแต่งงานกันเองในระหว่างชายจีนและหญิงจีน จึงส่งผลกระทบต่อการศึกษาบุตรธิดาที่เกิดในเมืองไทยให้ยังรักษา “ความเป็นคนจีน” อยู่¹²⁴

นอกจากนั้นแล้ว การที่คนจีนในเมืองไทยยังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนเอง ทำให้คนจีนในเมืองไทยมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีนอยู่โดยตลอดเรื่อยมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อญี่ปุ่นทำการรุกรานจีนจนเกิดเป็นสงคราม ในปี พ.ศ.2480 ทำให้คนจีนในเมืองไทยมีการเคลื่อนไหวเพื่อสนับสนุนการทำสงครามของจีน และดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นภายในเมืองไทย โดยมีการดำเนินการปิดสินค้าญี่ปุ่นที่ได้ดำเนินไปอย่างรุนแรงมาก กล่าวคือ มีการฆ่า การทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สินของพ่อค้าที่ค้าขายกับญี่ปุ่นหลายราย รวมทั้งมีการทำร้ายคนญี่ปุ่น ฆ่าคนได้วันที่เป็นประชาชนของญี่ปุ่นด้วย ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยและความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่รัฐไทยนับตั้งแต่ภายหลัง

¹²⁴ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ.

การเปลี่ยนแปลงการปกครองพยายามที่จะสถาปนาขึ้นมา¹²⁵ ในฐานะที่ญี่ปุ่นได้กลายเป็นชาติมหาอำนาจในเอเชียที่ต้องคำนึงถึง ฉะนั้น การที่สมาคมลับและกิจกรรมต่อต้านญี่ปุ่นเกิดขึ้นในหมู่คนจีนในเมืองไทย อันเป็นผลมาจากความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ทำให้รัฐบาลไทยเพิ่มความกังวลเกี่ยวกับคนจีนมากยิ่งขึ้นจึงเป็นสาเหตุอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ ที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการที่รัฐไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีการสถาปนาความสัมพันธ์ที่ดีกับญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง รัฐบาลไทยได้ส่งพระยาอินทวิจิตซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากคณะราษฎรให้เป็นกงสุลประจำญี่ปุ่น และได้มีธุรกิจเอกชนของญี่ปุ่นเข้ามาตั้งบริษัทในเมืองไทยมากขึ้นนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมา ทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นต่างชาติที่เข้ามามีอิทธิพลภายในสังคมไทยแทนที่อังกฤษและฝรั่งเศส แต่ในช่วงก่อนที่ญี่ปุ่นจะส่งทหารเข้ามายึดครองในเมืองไทยอันจะนำไปสู่การเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นของไทยนั้น การกีดกันของญี่ปุ่นที่จะมีส่วนต่อการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยน่าจะยังมีไม่มากนัก ดังจะเห็นได้จากการที่คนจีนมีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นภายในเมืองไทยหลังจากที่ญี่ปุ่นได้รุกรานจีนในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2480 นั้น รัฐบาลไทยก็ยังมิได้ใช้ความรุนแรงในการจัดการกับคนจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้การต่อต้านญี่ปุ่นยังคงดำเนินอยู่ได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านการดำเนินชีวิตและเศรษฐกิจต่อคนญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก ซึ่งจะแตกต่างจากเมื่อญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทยที่ได้มีการจับกุมคนจีนที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก¹²⁶

หรือจะเห็นได้จากบันทึกของหลวงพิบูลสงคราม ถึง พระยาพหลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 เรื่อง “ขอให้รัฐบาลพยายามรักษาความเป็นกลางเนื่องในการสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น”¹²⁷ ที่ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้เข้าข้างญี่ปุ่นมากกว่าจีนในสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น หรือแม้แต่ความเห็นของฝ่ายญี่ปุ่นเองที่แสดงความไม่พอใจที่รัฐไทยยังคงปล่อยให้คนจีนต่อต้านญี่ปุ่น จนญี่ปุ่นเกิดความเสียหาย ทำให้ญี่ปุ่นต้องส่งทหาร 2 คน

¹²⁵ พรรณี บัวเล็ก, จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 – 2 (พ.ศ.2452 – 2484), (กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ, 2540), หน้า 49 – 63.

¹²⁶ เออิจิ มูราชิม่า, การเมืองจีนสยาม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย, วรศักดิ์ มหัทธโนบล, แปลและบรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 184 - 191.

¹²⁷ บันทึกหลวงพิบูลสงครามถึงพระยาพหลพลพยุหเสนา, ลงวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

เข้ามาประจำและทำรายงานเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ เอาไว้¹²⁸ ดังนั้นที่ความเห็นของมูไร ทูตญี่ปุ่น ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. ที่ได้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนนั้นเป็นการดำเนินการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศไทยเอง แต่ก็ได้ส่งผลให้ญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์ตามไปด้วย ความว่า

ชาวจีนส่วนหนึ่งที่เข้ามานั้นเป็นพวกนิยมความรุนแรง และกระทำการโฆษณาชวนเชื่อชาวจีนให้ต่อต้านญี่ปุ่น เมื่อรัฐบาลไทยทำการปราบปรามและได้พบความจริงเกี่ยวกับสมาคมลับได้ชัดเจนขึ้น จึงตระหนักว่าหากรัฐบาลไม่ปราบปรามชาวจีนอย่างแรงแล้ว ต่อไปชาวจีนเหล่านี้ก็จะสร้างปัญหาและผลกระทบต่างๆ ให้กับรัฐบาลไทยได้ไม่ยาก นโยบายเช่นนี้ของรัฐบาลไทยเองทำให้ญี่ปุ่นพลอยได้ประโยชน์ไปด้วยโดยปริยาย¹²⁹

หรือจะเห็นจากการที่ญี่ปุ่นได้พยายามหาวิธีการที่จะทำให้ประเทศไทยดำเนินการปราบปรามคนจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่น ดังปรากฏในโทรเลขของอัครราชทูตญี่ปุ่นคนเดียวกันนี้ที่มีไปยังรัฐบาลญี่ปุ่นในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2482 มีใจความว่า “...ทำให้ไทยพึ่งพาญี่ปุ่นในทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เมื่อนั้น ญี่ปุ่นก็ควรจะเรียกร้องจากไทยให้ปราบปรามคนจีนชาวจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นได้บ้าง...”¹³⁰ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของประเทศไทยนั้นมิได้เกิดขึ้นจากแรงกดดันของญี่ปุ่น จึงอาจทำให้ประเทศไทยมิได้ดำเนินการปราบปรามคนจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเข้มงวดเท่าที่ควร จึงทำให้ญี่ปุ่นต้องพยายามหาวิธีการที่จะกดดันให้ประเทศไทยดำเนินการกับคนจีนตามที่ญี่ปุ่นต้องการ

หรือแม้แต่ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นเข้าช่วยเหลือจลาจลเกลี้ยในการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศสนั้น ถึงแม้จะทำให้ประเทศไทยและคนไทยมีความชื่นชมญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น แต่ญี่ปุ่นกลับเห็นว่าสถานะของญี่ปุ่นในไทยยังไม่ดีเท่าที่ควร ดังปรากฏในรายงานของ พันเอก ทามูระ ชิโรชิ ทูตทหารในกรุงสุโขทัยประจำประเทศไทย ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2484 ว่า “ (ข้อ 1) อิทธิพลของญี่ปุ่นในไทยยังมีขอบเขตจำกัด... (ข้อ 3) คนไทยไม่ได้ซาบซึ้งกับความพยายามของญี่ปุ่นที่ช่วยยุติกรณีพิพาทชายแดน...”¹³¹

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹²⁸ เอลิจี มูราซิม่า, การเมืองจีนสยาม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนในพื้นที่ในประเทศไทย, หน้า 173.

¹²⁹ หอจดหมายเหตุการทูต, กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น.E.3.3.0 J/XI-SI 7, เรื่อง การคลังและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ, กรณีประเทศไทย”. (ภาษาญี่ปุ่น). อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 175.

¹³⁰ หอจดหมายเหตุการทูต, กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น.E.1.1.0.2-17, เรื่อง การคลังและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ, กรณีประเทศไทย”. (ภาษาญี่ปุ่น). อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 175.

¹³¹ โยชิโกวรา, รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แบชีฟิค, หน้า 13.

จากลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นดังกล่าวน่าจะแสดงให้เห็นว่า ในช่วงก่อนที่ญี่ปุ่นจะเข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทยและการที่ไทยเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นนั้น ญี่ปุ่นยังไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายในการดำเนินการต่อคนจีนของประเทศไทยมากนัก แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปและญี่ปุ่นได้เข้ามาในเมืองไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น บทบาทของญี่ปุ่นก็ น่าจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนต่อการดำเนินการกับคนจีนของประเทศไทยที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่มีการจับกุมคนจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นภายหลังจากที่ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทย หรือการที่ญี่ปุ่นกดดันให้รัฐบาลไทยต้องยอมให้ญี่ปุ่นจ้างแรงงานคนจีนไปทำการก่อสร้างทางรถไฟเพื่อใช้ในกิจการทหารของญี่ปุ่น¹³²

นอกจากนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการที่รัฐไทยเห็นว่าคนจีนเป็นปัญหาในด้านต่างๆ ที่ยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง รวมไปถึงบทบาทของญี่ปุ่นในช่วงที่ญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทย จะเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการกับคนจีนแล้ว สถานการณ์ภายในเมืองจีนเองก็มีส่วนที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้สามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนได้มากยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมืองจีนในช่วงเวลานี้นั้นเป็นช่วงที่มีปัญหาความวุ่นวายทั้งที่เกิดจากการเมืองภายในและการถูกรุกรานจากภายนอก

สำหรับสถานการณ์ทางการเมืองภายในเมืองจีนนั้นก็เกิดการแตกแยกกันระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ.2470 ทั้งนี้เนื่องจากการที่เจียงไคเช็ค ผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งคนใหม่ได้ยุติการรับความช่วยเหลือจากโซเวียตที่ทำให้การสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์จีน และได้ใช้กำลังทหารปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์ ถึงแม้ว่าในปี พ.ศ.2471 เจียงไคเช็คจะสามารถรวบรวมประเทศจีนได้สำเร็จ แต่พรรคคอมมิวนิสต์ก็ได้กลายเป็นศัตรูสำคัญของรัฐบาลก๊กมินตั๋ง และได้มีการสู้รบกันอย่างรุนแรงระหว่าง 2 ฝ่ายเกือบตลอด 10 ปี จนกระทั่งในปี พ.ศ.2480 เมื่อเกิดสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นขึ้นแล้ว การต่อสู้ระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์จึงได้ยุติลงชั่วคราว¹³³ การแตกแยกที่นำไปสู่การสู้รบกันอยู่โดยตลอดดังกล่าวนี้ทำให้แม้ว่าพรรคก๊กมินตั๋งจะได้จัดตั้งรัฐบาลกลางแต่ก็เป็นรัฐบาลที่ขาดเสถียรภาพและความมั่นคง

¹³² เอลิ จูราซิม่า, การเมืองจีนสยาม: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย, หน้า 190 - 193.

¹³³ จากแต่เดิมที่พรรคก๊กมินตั๋ง ภายใต้การนำของซุนยัตเซนได้ตกลงเป็นพันธมิตรกันอย่างเป็นทางการกับพรรคคอมมิวนิสต์ ในปี พ.ศ.2466 รายละเอียดใน เทอด ประชาธรรม, เหมาเจ๋อตงผู้นำจีนใหม่, (กรุงเทพฯ: แสงตะวัน, 2518), หน้า 142 - 145.

¹³³ ปรรารถนา โกเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 - 2488”, หน้า 287.

นอกจากการเมืองภายในจะขาดเสถียรภาพแล้ว เมืองจีนยังถูกรุกรานจากศัตรูภายนอก ประเทศอีกด้วย กล่าวคือ ญี่ปุ่นได้รุกรานจีนถึง 2 ครั้งในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับสมัยของประเทศไทย ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยในครั้งแรกนั้นญี่ปุ่นได้บุกและยึดครองแมนจูเรีย ในปี พ.ศ.2474 และตั้งแมนจูเรียเป็นประเทศใหม่เรียกว่า “แมนจู๊กว” และในครั้งที่สองก็คือ เหตุการณ์ปะทะกันระหว่างทหารจีนและทหารญี่ปุ่นที่ตำบลลูเกาเจียวนอกกรุงปักกิ่ง เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2480 เหตุการณ์นี้เองได้กลายเป็นที่มาของสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นโดยไม่มีการประกาศอย่างเป็นทางการ¹³⁴ ซึ่งได้ขยายตัวเป็นสงครามขนาดใหญ่ โดยในเวลา 2 ปีของการสู้รบ ญี่ปุ่นก็สามารถครอบครองมณฑลชายทะเลได้ทั้งหมด และยึดเมืองสำคัญของจีนเช่นนานกิง เซียงไฮ้ ปักกิ่ง กวางตุ้ง รวมทั้งเมืองท่าชัวเถาใน พ.ศ.2482 จึงทำให้รัฐบาลกลางของจีนภายใต้การนำของเจียงไคเช็ค ต้องหนีไปตั้งอยู่ที่เมืองจุงกิง¹³⁵ ในมณฑลเสฉวน

ต่อมา ในปี พ.ศ.2483 ญี่ปุ่นก็ได้ตั้งรัฐบาลจีนชุดใหม่ของตนขึ้น โดยตั้งเมืองหลวงอยู่ที่นานกิง และให้หวังจิงเหว่ย อดีตผู้นำก๊กมินตั๋งและเคยเป็นคู่แข่งของเจียงไคเช็ค เป็นหัวหน้าคณะ ดังนั้น เมืองจีนจึงถูกแบ่งออกเป็น 2 รัฐบาล คือ รัฐบาลหวังจินเหว่ยภายใต้การยึดครองของญี่ปุ่น ตั้งอยู่ที่นานกิง และรัฐบาลเจียงไคเช็ค ตั้งอยู่ที่จุงกิง และทั้ง 2 ฝ่ายก็ยังคงทำการสู้รบกันไปจนกระทั่งเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองในเอเชียในปี พ.ศ.2484 สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นจึงได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสงครามโลกด้วย

จากสถานการณ์ภายในและภายนอกเมืองจีนดังกล่าว ทำให้รัฐบาลจีนเป็นรัฐบาลที่ไร้เสถียรภาพและไม่มีสถานะที่มั่นคงเพียงพอที่จะต่อรองกับรัฐบาลไทยเพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือคนจีนในเมืองไทย ซึ่งความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลจีนนั้นก็เป็นที่รัฐไทยได้ตระหนักถึงเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้ทราบข่าวจากอัครราชทูตไทยประจำญี่ปุ่น ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2478 ว่าญี่ปุ่นจะเข้าจัดการปกครองดินแดนทางภาคเหนือของจีนให้แยกออกจากการปกครองของรัฐบาลจีน ดังความว่า

รายงานอัครราชทูตสยาม ณ กรุงโตเกียวเกี่ยวกับนโยบายของญี่ปุ่นในวิธีการดำเนินการในประเทศจีนภาคเหนือ ซึ่งกำลังเตรียมตัวเป็นเอกราชไม่ขึ้นแก่รัฐบาลนานกิง และต่อไปจะได้อำนาจขึ้นกับประเทศแมนจู๊กวโดยตรง¹³⁶

¹³⁴ จอห์น เค. แฟร์แบงก์, เอ็ดวิน โอไรซาเวอร์ และแอลเบิร์ต เอ็มเครท, เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 3, กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยโชค จุลศิริวงศ์, แปล, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525), หน้า 890 – 894.

¹³⁵ เขียน ธีรวิทย์, วิวัฒนาการการปกครองของจีน, (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2509), หน้า 326 – 329.

¹³⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 92/2478 เรื่อง รายงานอัครราชทูตณกรุงโตเกียวรายงานเกี่ยวกับนโยบายของประเศญี่ปุ่นในประเทศจีนภาคเหนือ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2478.

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้รัฐไทยยิ่งเห็นถึงการไร้เสถียรภาพมากยิ่งขึ้นของรัฐบาลจีน เพราะนอกจากญี่ปุ่นจะยึดแมนจูเรียแล้ว ญี่ปุ่นยังได้ดินแดนในภาคเหนือของจีนไปอีก และรัฐไทย ก็ยังได้รับทราบถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีนมากยิ่งขึ้น เมื่อจักรวรรพทุตไทยประจำ ประเทศญี่ปุ่นได้รายงานเพิ่มเติมมาอีกในเดือนธันวาคม พ.ศ.2478 ว่า

ถึงแม้รัฐบาลนานกิงจะส่งทหารไปปราบพวกที่จะตั้งตนเป็นเอกราชทาง ฝ่ายเหนือ ๔ มณฑลแล้ว มณฑลฟูเกี้ยนก็จะลุกและร่วมมือกับมณฑลฝ่ายเหนือ ทั้งหมดฝ่ายใต้ทั้งหมดจะมาร่วมมือกับญี่ปุ่น และจะขอความช่วยเหลือจาก ญี่ปุ่นในการปรับปรุงรัฐบาลด้วย¹³⁷

จากการที่รัฐไทยเห็นถึงการที่จีนไม่สามารถที่จะต้านทานการรุกรานของญี่ปุ่นได้ตลอดมา ทำให้เมื่อเกิดสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในปี พ.ศ. 2480 รัฐไทยจึงเห็นว่าการทำสงครามระหว่าง ญี่ปุ่นกับจีนในครั้งนี้ จีนคงจะไม่สามารถสู้ญี่ปุ่นได้ เนื่องจากญี่ปุ่นได้ยึดเมืองสำคัญของจีนได้ ซึ่ง ส่งผลให้การใช้กำลังทหารของญี่ปุ่นในการทำสงครามครั้งนี้มีจำนวนลดน้อยลง ดังปรากฏใน รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2480 มีใจความว่า

เหตุการณ์ในประเทศจีนเวลานี้ได้ผันแปรไปบ้างแล้ว การที่ญี่ปุ่นตีเชียงไฮ้ แตกแล้ว และตีซานซีเกือบเสร็จแล้วนั้นย่อมแสดงว่าจุดมุ่งหมายของญี่ปุ่นได้ หมดแล้ว...สรุปความว่าการใช้กำลังของญี่ปุ่นในจีนจะมีแต่น้อยลง¹³⁸

การที่รัฐไทยเห็นว่าจีนไม่สามารถที่จะสู้ญี่ปุ่นได้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้ตระหนัก ถึงการไร้ประสิทธิภาพของรัฐบาลจีน และจากสถานการณ์ดังกล่าวทำให้สถานะของรัฐบาลจีนไม่ มั่นคงเพียงพอที่จะดำเนินการต่อรบกับประเทศอื่นๆ จึงอาจจะมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ จึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น และทำให้รัฐบาลตระหนักดีว่า สามารถที่จะบายเบี่ยงการเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับจีนได้

นอกจากนั้นแล้ว รัฐไทยยังอาจจะสามารถทราบข่าวสถานการณ์ความไม่มั่นคงของ รัฐบาลจีนได้จากหนังสือพิมพ์ภาษาไทยที่มีการนำเสนอข่าวสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นอย่าง ต่อเนื่องนับตั้งแต่เริ่มสงคราม ดังปรากฏการนำเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2480 เกี่ยวกับการที่ญี่ปุ่นได้เกิดการส่งครามกับจีนที่ลูเกาเซียว¹³⁹ หรือดังที่ ปรากฏในหนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2480 ที่ได้นำเสนอข่าวการปะทะ

¹³⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 99/2478 เรื่อง จักรวรรพทุตสยามนครุงโตกิโอรายงาน เกี่ยวกับนโยบายของญี่ปุ่นในประเทศจีน วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2478.

¹³⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 22/2480 (ตอน 2) เรื่องชำระเงินกู้ปี 1905 และ 1907 วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2480.

¹³⁹ "จีนกับญี่ปุ่นเกิดยิงกันขึ้นที่ลูเกาเซียว", ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

กันระหว่างกองทัพจีนกับกองทัพญี่ปุ่น แถบกรุงปักกิ่ง ซึ่งการนำเสนอข่าวดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่ากองทัพจีนมีประสิทธิภาพในการรบที่ด้อยกว่ากองทัพญี่ปุ่น โดยได้กล่าวว่า "ทัพจีนญี่ปุ่นปะทะกันแล้ว บริเวณเกิดการยิงกัน คือ แถบกรุงปักกิ่ง ญี่ปุ่นใช้ปืนใหญ่ระดม จีนมีแต่ไรเฟิล"¹⁴⁰ หรือการนำเสนอในหนังสือพิมพ์ประชาชาติฉบับวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2480 ที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีนที่มีมากยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพที่ไม่มั่นคงของรัฐบาลจีน ดังความว่า

รัฐบาลนานกิงจะเกิดปะทะกับญี่ปุ่นขึ้นอีก จีนดูช่างไร้ความสงบสุขเสียจริงๆ ยิ่งนานวันข่าวโทรเลขซึ่งส่งมาจากต่างประเทศได้สแดงให้เห็นว่า เมฆแห่งการสงครามได้เลื่อนลอยปกคลุมอยู่เหนือจีนมากขึ้น¹⁴¹

จากการนำเสนอข่าวดังกล่าวก็น่าจะมีส่วนทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ได้ตระหนักถึงสถานการณ์ความไม่มั่นคงและไร้เสถียรภาพของรัฐบาลจีนได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดจริงจังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในเมืองจีนดังกล่าว คงจะทำให้รัฐบาลจีนเข้ามาแทรกแซงการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนได้ยากมากยิ่งขึ้น

รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ตระหนักดีถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีนดังกล่าว จึงมีความเห็นว่าถ้าจะดำเนินการกับคนจีนอย่างจริงจังนั้นจะต้องดำเนินการในช่วงเวลานี้ที่เมืองจีนมีความวุ่นวายมาก ดังรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 มีใจความว่า

ปัญหาจีนเป็นปัญหาที่ขบไม่แตกมานานแล้ว ถ้าจะต้องทำเป็นการใหญ่ และต้องทำในขณะนี้ซึ่งประเทศจีนมีกิจการสำคัญอื่นพัวพันอยู่ หากเหตุการณ์ปกติแล้วก็อาจจะไม่หวังอีกก็ได้¹⁴²

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ตระหนักดีถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีน และแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยเห็นว่าจะต้องรีบดำเนินการกับคนจีนในช่วงเวลาดังกล่าว เพราะหากเมืองจีนผ่านพ้นสถานการณ์เหล่านั้นไปได้แล้ว ก็อาจจะทำให้รัฐไทยไม่สามารถที่จะดำเนินการใดๆ กับคนจีนได้อีก จึงอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลาได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดจริงจังมากยิ่งขึ้น

¹⁴⁰ "ทัพจีนญี่ปุ่นปะทะกันแล้ว" สยามนิกร, ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

¹⁴¹ "เสี่ยวสุดเสียงพูดเรื่องกบฏในเมืองซีอาน", ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

¹⁴² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2481 เรื่องกระทรวงเศรษฐกิจขอทราบนโยบายเกี่ยวกับปัญหากรรมกร วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

จากสาเหตุต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น ทั้งจากการดำเนินนโยบายของรัฐเองและการที่คนจีน เป็นปัญหาในด้านต่างๆ ในสายตารัฐไทย รวมไปถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีน ดังกล่าว ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมีการดำเนินการกับคนจีนในหลากหลายด้าน อย่างจริงจังมากขึ้น ซึ่งแตกต่างไปจากการดำเนินการของรัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยการที่รัฐไทยได้ใช้ “สัญชาติไทย” ตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติสัญชาติ พุทธศักราช 2456 ที่ได้กำหนดว่า... ในการกำหนดการเป็น “คนไทย” ที่จะมีสิทธิและหน้าที่ของ “ความเป็นพลเมืองไทย” ได้ส่งผลให้คนจีนถูกกันออกไปจากการเป็น “คนไทย” อย่างชัดเจน ดังที่ได้ปรากฏอย่าง ชัดเจนในการให้สิทธิเลือกตั้งและรับสมัครเลือกตั้งในธรรมนูญการปกครองสยามชั่วคราว พ.ศ.2475 ที่ได้กำหนดว่า...ซึ่งเท่ากับเป็นการกันคนจีนออกไปจากการมีสิทธิในการออกเสียง เลือกตั้งและลงสมัครรับเลือกตั้งอันเป็นสิทธิที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการเป็น “พลเมืองไทย” ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ดังนั้นเมื่อรัฐไทยต้องการที่จะเน้น “ความเป็นไทย” โดยใช้สัญชาติไทยเป็นตัวกำหนด “ความเป็นไทย” ดังกล่าวในการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐ เพื่อนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของ “ชาติไทย” จึงมีผลต่อการที่รัฐต้องดำเนินการกับคนจีน ซึ่งเป็น “คนกลุ่มอื่น” ที่มีจำนวนมากที่สุด และมีบทบาทในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รวมไปถึงมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับ ดินแดนอื่นเป็นอย่างมาก อันเป็นกระทำที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ไม่ต้องการที่จะให้เกิดการกระตุ้น ความรู้สึก “ชาตินิยม” ของ “ชาติอื่น” ขึ้นในเมืองไทย รัฐไทยจึงจำเป็นต้องดำเนินการกับคนจีนทั้ง ในทางนโยบายและทางปฏิบัติที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงก่อน
สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 – 2481)

จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้ดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ประกอบกับปัญหาที่เกิดจากคนจีนเองยังมิได้รับการแก้ไข รวมไปถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีนที่ทำให้รัฐบาลจีนไม่มีเสถียรภาพและความมั่นคงเพียงพอที่จะดำเนินการต่อกองกับรัฐบาลไทย จึงทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการดำเนินการกับคนจีน โดยได้มีการเสนอความเห็นในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2475 ในการที่จะห้ามการเข้าเมืองของคนจีน ซึ่งมติของที่ประชุมนั้นก็เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว และให้มีการหาวิธีทางอ้อมในการห้ามคนจีนเข้าเมือง โดยการเก็บภาษีเข้าเมืองให้แรงขึ้น¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมีแนวความคิดที่ต้องการจะดำเนินการกับคนจีน ในเมืองไทยมิให้มีปริมาณเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวจะได้ส่งผลต่อการดำเนินการกับคนจีนทั้งในทางนโยบายและทางปฏิบัติในเวลาต่อมา โดยได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2475 เพื่อที่จะแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ซึ่งได้มีการเสนอให้เพิ่มค่าธรรมเนียมคนเข้าเมือง และการจดทะเบียนคนต่างด้าว เพื่อป้องกันภัยแก่เศรษฐกิจ และความปลอดภัยเมื่อเมืองจีนมีอำนาจเพิ่มมากขึ้น ที่อาจจะนำไปสู่การขอตั้งกงสุล²

จากข้อเสนอดังกล่าว ได้นำไปสู่การดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นในหลายๆ ด้าน และในเวลาต่อมารัฐไทยยังได้ตั้ง “คณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน” ขึ้นมาในปี พ.ศ.2477 เนื่องจากเห็นว่าปัญหาของคนจีนมีอยู่มาก³ จึงต้องมีคณะกรรมการเพื่อวางแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการวางแนวทางในการดำเนินการกับคนจีนอย่างมีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น และเพื่อที่จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาคนจีนได้เป็นอย่างดี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 50/2475 เรื่อง จีนในเมืองไทย วันที่ 27 กันยายน พ.ศ.2475.

² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 77/2475 เรื่อง พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2475.

³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1 / 2477 เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาชาวจีน วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

นอกจากสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นแล้ว สถานการณ์ภายในเมืองไทยและสถานการณ์ภายในเมืองจีนในช่วงเวลาดังกล่าวก็ถือว่ามีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนในลักษณะต่างๆ ดังนั้นในตารางด้านล่างจึงได้แสดงสถานการณ์สำคัญๆ ภายในเมืองไทยและเมืองจีน เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนนั้นมีผลต่อการเคลื่อนไหวของคนจีนในเมืองไทยซึ่งได้ส่งผลให้รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

สถานการณ์ในเมืองไทยและเมืองจีนที่ส่งผลต่อการดำเนินการของรัฐไทย

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ในเมืองไทย	สถานการณ์ในเมืองจีน
2461 – 2474	เป็นช่วงที่คนจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก	เกิดความตื่นตัวทางด้านการเมืองภายหลังการปฏิวัติ ปี พ.ศ.2454 มีการปลุกกระแส “ชาตินิยมจีน” ไปในดินแดนต่างๆ ที่มีคนจีนอาศัยอยู่
2470	รัฐไทยออกพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีน	เป็นช่วงเวลาที่คนจีนอพยพเข้ามาในเมืองไทยเป็นอย่างมาก และภายในเมืองจีนมีการแตกแยกทางการเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับคอมมิวนิสต์
2471	-สมาชิกก๊กมินตั๋งในเมืองไทยมีประมาณ 20,000 คน -คณะเลือดและเหล็กในเมืองไทยทำร้านคนจีนที่ค้าขายกับญี่ปุ่น	เกิดการพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นที่ซินาน ซึ่งนำไปสู่การปิดสินค้าญี่ปุ่นของคนจีนในที่ต่างๆ
2472	การขยายตัวในการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีนของคนจีนในเมืองไทยเพิ่มมากขึ้น	
2472 – 2473	คอมมิวนิสต์จีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น	
2474		ญี่ปุ่นได้บุกและยึดครองแมนจูเรียน

ปี พ.ศ.	สถานการณ์ในเมืองไทย	สถานการณ์ในเมืองจีน
2474 - 2475	หนังสือพิมพ์จีนในเมืองไทยนำเสนอข่าวโจมตีญี่ปุ่นอย่างรุนแรง และคนจีนมีการเคลื่อนไหวเพื่อปิดสินค้าญี่ปุ่น	
2475	เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นประชาธิปไตย	
2474 - 2476	การค้าระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้น	
2476	การคว่ำบาตรญี่ปุ่นของคนจีนยังคงดำเนินอยู่	
2480	คนจีนในเมืองไทยต่อต้านญี่ปุ่นอย่างรุนแรงมาก ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยและความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น	การปะทะกันระหว่างทหารจีนกับทหารญี่ปุ่นซึ่งได้นำไปสู่สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น

จากตารางที่แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ทั้งในช่วงก่อนและภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นได้สะท้อนให้เห็นว่า สถานการณ์ภายในเมืองจีนนั้นมีส่วนสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของคนจีนในเมืองไทย ซึ่งได้นำไปสู่การที่รัฐไทยมักจะเข้ามาดำเนินการกับการเคลื่อนไหวต่างๆ ของคนจีน ดังที่จะเห็นได้จากในช่วงปี พ.ศ.2470 ที่ในเมืองจีนเกิดการแตกแยกทางการเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งทำให้ภายในเมืองจีนเกิดความวุ่นวายนั้นได้ส่งผลให้คนจีนเดินทางอพยพออกนอกเมืองจีนเป็นจำนวนมาก ซึ่งทำให้รัฐไทยต้องมีการออกกฎหมายเพื่อที่จะใช้ในการดำเนินการกับคนจีนถึง 4 ฉบับ⁴ ด้วยกันเพื่อที่จะควบคุมทั้งจำนวนและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีน หรือในกรณีที่ญี่ปุ่นได้รุกรานและยึดแมนจูเรียของจีนนั้นก็ได้ส่งผลให้คนจีนใน

⁴ ณรงค์ พ่วงพิศ, “นโยบายเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว”, (ปริญญาณิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร, 2514), หน้า 38 – 39.

ที่ต่างๆ รวมถึงในเมืองไทยมีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งก็น่าจะส่งผลให้รัฐไทยต้องมีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะดำเนินการกับการกระทำดังกล่าวของคนจีน

ดังนั้นจากการที่คนจีนในเมืองไทยมีการเดินทางเข้ามาในเมืองไทยอย่างต่อเนื่องและยังได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองในลักษณะที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในเมืองจีนทั้งในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและยังคงดำรงอยู่ในช่วงที่รัฐไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประกอบกับการที่ภายในเมืองจีนนั้นมีความแตกแยกทั้งการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศ รวมไปถึงการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีแนวคิดทางการเมืองและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่ได้กล่าวไปแล้ว จึงน่าจะเป็นส่วนที่ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ ที่เข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นในหลากหลายด้าน

3.1 การดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเพื่อที่จะควบคุมจำนวนคนจีน

รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมีนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทย ในขณะที่คนจีนเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทย ประกอบกับคนจีนได้เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเป็นจำนวนเพิ่มมากยิ่งขึ้น ทำให้ในบางครั้งการดำเนินการในด้านต่างๆ ของคนจีนเป็นปัญหาในสายตาของรัฐไทย และการที่มีคนจีนเดินทางเข้ามาเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ก็มีส่วนในการช่วยรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ในหมู่คนจีนในเมืองไทย รัฐไทยจึงต้องการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการควบคุมจำนวนคนจีนที่จะเข้ามาในเมืองไทย เพื่อที่จะลดคู่แข่งและเป็นการให้คนไทยได้มีโอกาสเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น โดยได้มีการเสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับการห้ามการเข้าเมืองของคนจีนและการแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองซึ่งได้นำไปสู่การประกาศใช้พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2476 ซึ่งกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมในการเข้าเมือง โดยมีการห้ามการเข้าเมืองของบุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสี่สิบปีที่มีได้มากับบิดามารดา และบุคคลที่มีอายุสิบสองปีหรือมากกว่านั้น ที่อ่านและเขียนหนังสือไทยหรือภาษาของตนไม่ได้⁵ และได้เก็บค่าธรรมเนียมการออกไปสำคัญถิ่นที่อยู่ในการเข้าเมืองเป็นเงิน 100 บาท⁶ จากแต่เดิมที่รัฐเก็บเพียง 30 บาท⁷

⁵ “พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475” ราชกิจจานุเบกษา (แผนกฤษฎีกา) เล่ม 49 พ.ศ.2475 วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2475 , หน้า 609.

⁶ เสถียร ลายลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 45 พ.ศ.2475, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร: นิติวณิช, 2483), หน้า 465 – 466.

⁷ เสถียร ลายลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 40 พ.ศ.2470, (พระนคร: นิติวณิช, 2477), หน้า 384.

การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ก็เนื่องมาจากการที่รัฐบาลคณะราษฎรเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องจำกัดจำนวน และกำหนดคุณภาพของคนจีนที่จะเข้ามาในเมืองไทย⁸ เพื่อที่จะเป็นการเลือกเฉพาะคนจีนที่สามารถจะจ่ายค่าเช่าเมืองได้และพอที่จะมีความรู้อย่างน้อยที่สุดก็ในภาษาของตนเอง การควบคุมจำนวนคนจีนดังกล่าวก็เพื่อที่จะไม่ให้เกิดการแข่งขันในการประกอบอาชีพมากเกินไป และเลือกสรรคนจีนที่เห็นว่าเมื่อเข้ามาในเมืองไทยแล้วจะสามารถประกอบกิจการอาชีพได้ ไม่เป็นภาระของรัฐ เนื่องจากรัฐเองก็ยังเห็นความจำเป็นในการที่จะให้คนจีนเข้ามาเพื่อประกอบกิจการอาชีพ ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้ว่า รัฐบาลไม่กีดกันการที่คนจีนจะเข้ามาตั้งภูมิลำเนาในสยาม ถ้าสามารถที่จะเสียเงินค่าธรรมเนียมเข้าเมืองและปฏิบัติตามกฎต้องตามพระราชบัญญัติเข้าเมือง และสามารถที่จะเลี้ยงดูตัวเองได้ แต่ถ้าไม่สามารถที่จะเลี้ยงดูตัวเองได้ตกเป็นภาระที่ประชาชนจะต้องเลี้ยงดูก็ต้องให้เนรเทศออกไป ดังปรากฏในความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศที่ได้พิจารณาเกี่ยวกับการที่คนจีนเข้ามาในเมืองไทย ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2481 ความว่า

กระทรวงการต่างประเทศพิจารณาแล้วเห็นว่า คนต่างด้าวที่จะเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม ถ้าสามารถที่จะเสียเงินค่าธรรมเนียมเข้าเมือง และปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแล้วก็ไม่น่าจะกีดกันอย่างไร และ...เมื่อเห็นว่าเป็นบุคคลที่จะไม่ตกเป็นภาระประชาชนต้องเลี้ยงดูแล้ว ก็อนุญาตให้อยู่ต่อไปได้ ถ้าหากเห็นว่าน่าจะตกเป็นภาระที่ประชาชนจะต้องเลี้ยงดูแล้ว หรือเป็นบุคคลที่ไม่น่าไว้วางใจก็ไม่อนุญาตให้อยู่⁹

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐได้มีเงื่อนไขในการเข้าเมืองที่มากยิ่งขึ้นและมีการเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราสูงก็เพื่อที่จะจำกัดจำนวนคนจีน ทำให้คนจีนส่วนหนึ่งไม่สามารถที่จะเข้าเมืองได้ จึงเกิดการลักลอบเข้าเมืองทั้งการหลบหนีเข้าเมืองทางชายตามชายแดนแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2476 ว่า ตามที่ได้เพิ่มค่าธรรมเนียมเข้าเมืองเป็น 100 บาทนั้น เป็นเหตุให้จีนเปลี่ยนมาเข้าทางเขตต์ฝรั่งเศส ซึ่งเสียเงินเข้าเมืองเพียง 4 เปียส์ แล้วเลยลักลอบข้ามแดนสยาม¹⁰ จึงทำให้รัฐไทยต้องการที่จะตั้งด่านตรวจ

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 464.

⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2481 เรื่อง จีนและยิวเข้ามาประเทศไทย วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481.

¹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2481 เรื่อง จีนลักลอบเข้าเมืองทางชายเขตต์แดนแม่น้ำโขง วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2476.

คนเข้าเมืองเพิ่มขึ้นที่นครพนม หนองคาย มุกดาหาร และบ้านบ่อ¹¹ และยังได้มีการหลบหนีเข้าเมืองตามชายแดนทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย และที่อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา¹² ประเทศไทยจึงได้อนุมัติให้ตั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองใน 5 แห่งนี้ และต่อมาในปลายปี พ.ศ.2478 ประเทศไทยยังได้ตั้งด่านตรวจคนเข้าเมืองเพิ่มขึ้นอีก 19 แห่ง¹³ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองของคนจีนดังกล่าว เพื่อที่จะเป็นการควบคุมจำนวนและคุณภาพของคนจีนให้เป็นไปตามที่รัฐกำหนดในพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง

การที่มีคนจีนลักลอบเข้าเมืองเพิ่มมากขึ้นดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นว่าการแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองนั้นได้ส่งผลกระทบต่อ การเข้าเมืองของคนจีน ทำให้คนจีนเข้าเมืองอย่างถูกต้องตามกฎหมายได้ลำบากมากยิ่งขึ้น จึงมีการลักลอบเข้าเมือง ซึ่งจะเห็นได้ว่าข้อกำหนดที่เปลี่ยนแปลงในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ส่งผลกระทบต่อ การเข้าเมืองของคนจีนเป็นอย่างมาก ดังปรากฏถึงรายงานความเดือดร้อนของคนจีนจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ดังความว่า

บรรดาพวกจีนในกรุงเทพฯ นี้ กำลังพูดกันหนาหูมากกว่า รัฐบาลสยามมีความเข้มงวดเกินไป โดยที่ออกกฎหมายคนเข้าเมืองใหม่ ๓ ข้อ คือ ๑/ เรียกค่าคนเข้าเมืองแรง ผู้ที่ยากจนทางเมืองจีนจะเข้ามาทำมาหากินในสยามไม่ได้ ถ้าเป็นคนมั่งมีก็คงจะไม่เข้ามาทำกินในนี้...๒/ ผู้ที่ไม่รู้จักหนังสือเข้าประเทศสยามไม่ได้ เรื่องนี้ทางประเทศจีนคนสมัยเก่าและพวกที่เป่นกสิกรและหัตถกรกับกรรมกรโดยมากไม่รู้จักหนังสือ...๓/ เรื่องอายุ ถ้าอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี แล้วจะเข้ามาโดยลำพังไม่ได้ ต้องมีผู้ปกครองนำเข้ามา หรือมิฉะนั้นต้องเป่นเด็กที่มีภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยามแล้วจึงจะให้เข้าได้...เนื่องแต่ผลที่ได้กราบเรียนมานี้...เห็นว่า ถ้าเป่นโอกาสที่จะช่วยผ่อนผันให้หนักเป่นเบาได้ก็จะเป่นประโยชน์อย่างใหญ่หลวง¹⁴

แสดงให้เห็นว่าข้อกำหนดที่เพิ่มเติมขึ้นของพระราชบัญญัตินี้ นั้น ได้ส่งผลกระทบต่อ การเข้าเมืองของคนจีน สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ของประเทศไทยในสมัยนี้ ก็เพื่อที่จะนำมาใช้ในการควบคุมการเข้าเมืองของคนจีน มิให้มีคนจีนเข้าเมืองได้มากเหมือนเช่นในอดีตและเพื่อที่จะควบคุมคุณภาพของคนจีนที่จะอนุญาตให้เข้ามาในเมืองไทยให้เป็นบุคคลที่รัฐเห็นว่าเมื่อ

¹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 32 / 2476 เรื่อง ด่านตรวจคนเข้าเมือง วันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2476.

¹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 36 / 2479 เรื่อง กระทรวงมหาดไทยขออนุมัติเปิดด่านตรวจคนเข้าเมืองตามจังหวัดชายแดน วันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2479.

¹³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79 / 2479 เรื่อง การเพิ่มด่านตรวจคนเข้าเมือง วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2479.

¹⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/4 หนังสือของขุนอนุสนธิสารลี, ลงวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2476.

เข้ามาแล้วสามารถจะประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ไม่เป็นการเดือนร้อนรัฐและประชาชน นอกจากนั้นผลกระทบของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่มีต่อคนจีน ยังเห็นได้จากภายหลังการออกพระราชบัญญัตินี้ที่มีความเข้มงวดในการควบคุมการเข้าเมือง ทำให้ปริมาณการเข้าเมืองของคนจีนที่เคยอยู่ในอัตราสูงมาโดยตลอดได้มีปริมาณลดลงเป็นอย่างมาก

ดังจะเห็นได้จากบัญชีสถิติคนจีนเข้าเมืองที่ได้มีการบันทึกไว้ภายหลังการประกาศใช้พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับแรกในปี พ.ศ.2470 ซึ่งก็ยังมีได้ส่งผลกระทบต่อปริมาณคนเข้าเมืองเท่ากับพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยในปี พ.ศ.2471 มีคนจีนเข้าเมืองจำนวน 88,045 คน ปี พ.ศ.2472 มีคนจีนเข้าเมืองจำนวน 70,552 คน ปี พ.ศ.2474 มีคนจีนเข้าเมืองจำนวน 76,369 คน ปี พ.ศ.2475 มีคนจีนเข้าเมืองจำนวน 51,599 คน แต่ภายหลังการบังคับใช้พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่ม พ.ศ.2476 แล้ว ในปี พ.ศ.2476 มีคนจีนเข้าเมืองจำนวน 15,648 คน¹⁵ ซึ่งมีปริมาณลดลงจากเดิมเป็นอย่างมาก

ผลที่เกิดขึ้นกับจำนวนคนจีนเข้าเมืองภายหลังจากที่รัฐไทยออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง

พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองปี พ.ศ.	ใจความของพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง	ผลที่เกิดกับการเข้าเมืองของคนจีน	
2470	เริ่มควบคุมคนเข้าเมืองโดยการกำหนดค่าธรรมเนียมเข้าเมืองคนละ 4 บาท	คนเข้าเมืองในปี พ.ศ.2471	มีจำนวน 88,045 คน
		คนเข้าเมืองในปี พ.ศ.2472	ลดลงเหลือ 70,552 คน
2474	- เรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการออกใบสำคัญและรูปพรรณในการเข้าเมืองเพิ่มสูงขึ้นจาก 4 บาท เป็น 10 บาท - มีการเก็บค่าธรรมเนียมออกใบสำคัญอนุญาตให้กลับเข้าประเทศเป็นเงิน 5 บาท	คนจีนเข้าเมืองในปี พ.ศ.2474	มีจำนวน 76,369 คน

¹⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/10 การตรวจสอบบัญชีสถิติจากกองตรวจคนเข้าเมือง, ลงวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2478.

ปี พ.ศ.	ใจความของพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง	ผลที่เกิดกับการเข้าเมืองของคนจีน	
2474	-ให้เรียกค่าธรรมเนียมการออกใบสำคัญถิ่นที่อยู่เป็นเงิน 30 บาทอีกด้วย	คนจีนเข้าเมืองในปี พ.ศ.2475	มีจำนวน 51,599 คน
2476	- มีการห้ามการเข้าเมืองของบุคคลที่มีอายุต่ำกว่ายี่สิบปีที่มีได้มากับบิดามารดา และบุคคลที่มีอายุสิบสองปีหรือมากกว่านั้น ที่อ่านและเขียนหนังสือไทยหรือภาษาของตนไม่ได้ - เก็บค่าธรรมเนียมการออกใบสำคัญถิ่นที่อยู่ในการเข้าเมืองเป็นเงิน 100 บาทจากแต่เดิมที่รัฐเก็บเพียง 30 บาท	คนจีนเข้าเมืองปี พ.ศ.2476	มีจำนวน 15,648 คน

การที่รัฐไทยได้เพิ่มความเข้มงวดในการเข้าเมืองของคนจีนนั้นได้ส่งผลกระทบต่อกรเข้าเมืองของคนจีน ทำให้อัตราการเข้าเมืองของคนจีนลดลงภายหลังจากที่รัฐเพิ่มความเข้มงวดในการออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง แต่การลักลอบเข้าเมืองของคนจีนกลับมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้น จากการที่รัฐไทยปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองที่รัฐจะเน้นในเรื่องการขึ้นค่าธรรมเนียมการเข้าเมืองนั้น อาจสะท้อนให้เห็นว่า การกำหนดอัตราในระดับเดิมนั้นยังไม่สามารถควบคุมจำนวนการเข้าเมืองของคนจีนได้ในระดับที่รัฐต้องการ รัฐจึงได้มีการกำหนดค่าเข้าเมืองเพิ่มขึ้นเพื่อที่จะควบคุมการเข้าเมืองของคนจีนให้มีจำนวนลดลง

จากการปรากฏถึงหลักฐานของการหลบหนีเข้าเมืองที่มักจะเป็นคนจีนนั้น แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ประสบความสำเร็จพอสมควร เนื่องจากทำให้คนจีนจำนวนหนึ่งไม่สามารถที่จะเดินทางเข้าเมืองไทยได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายจึงต้องมีการลักลอบเข้าเมืองด้วยวิธีการต่างๆ ดังนั้นการออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองก็น่าจะทำให้รัฐสามารถที่จะควบคุมการเข้าเมืองของคนจีนได้ในระดับหนึ่ง และจากหลักฐานการหลบหนีเข้าเมืองของคนจีนดังกล่าวก็อาจจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็คือ คนจีนที่ไม่สามารถจะเดินทางเข้าเมืองไทยได้สะดวกเช่นเดิม ซึ่งก็อาจจะช่วยกลับไปเน้นย้ำให้เห็นว่า การออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อที่จะนำมาใช้ในการควบคุมจำนวนการเข้าเมืองของคนจีน

อย่างไรก็ตาม การที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ส่งผลกระทบต่อปริมาณการเข้าเมืองของคนจีนดังกล่าว ซึ่งก็ได้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐด้วย ทำให้รัฐไทยมีการผ่อนผันข้อกำหนดบางประการให้กับการเข้าเมืองของคนจีน โดยการยกเลิกการสอบความรู้คนต่างด้าวที่จะเข้าเมืองตามข้อกำหนดว่าคนต่างด้าวจะต้องรู้ภาษาไทยหรืออย่างน้อยที่สุดหนังสือของตนเอง เนื่องจากคนจีนที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทย มักจะเป็นแรงงานและไม่มีรู้หนังสือ ซึ่งการปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว ได้ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้ซึ่งรัฐยังคงมีความต้องการ ไม่สามารถที่จะเข้ามาในเมืองไทยได้ ทำให้เกิดความขาดแคลน รัฐไทยจึงได้งดการสอบความรู้เรื่องการอ่านและเขียนหนังสือแก่คนต่างด้าวเมื่อ พ.ศ.2478 เพื่อที่จะทำให้คนจีนที่จะเข้ามาเป็นแรงงานสามารถเข้าเมืองได้¹⁶ แสดงให้เห็นว่าคนจีนยังเป็นสิ่งที่จำเป็นในการดำเนินกิจการต่างๆภายในเมืองไทย รัฐไทยจึงได้มีการผ่อนผันการควบคุมการเข้าเมือง เมื่อเห็นว่าการควบคุมนั้นส่งผลกระทบต่อการใช้เมืองของคนจีนอันจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐมากเกินไป

การที่คนจีนได้มีการกระทำผิดพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 โดยการลักลอบเข้าเมืองนั้น ก็เป็นสิ่งที่รัฐจะต้องควบคุม เพราะนอกจากเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายแล้ว ยังทำให้รัฐสูญเสียผลประโยชน์ที่จะได้จากการเข้าเมืองโดยถูกกฎหมาย รวมไปถึงการลักลอบเข้าเมืองนั้นทำให้รัฐไม่สามารถที่จะควบคุมคนจีนเหล่านั้นได้ เพราะรัฐจะไม่ทราบเรื่องราวของคนจีนที่ลักลอบเข้าเมือง จึงได้มีการเสนอให้ตั้งแผนกทะเบียนกลางคนต่างด้าวเพื่อที่จะให้การควบคุมจำนวนคนจีนในเมืองไทยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเพื่อที่จะทำการรวบรวมทะเบียนคนต่างด้าวให้ทราบสัญชาติและบังคับแห่งที่อยู่ และทราบว่าเข้ามาอยู่ในเมืองไทยตั้งแต่เมื่อใด เพื่อประโยชน์ในการควบคุมคนต่างด้าว และได้สถิติคนต่างด้าวที่แน่นอนมากยิ่งขึ้น และเป็นวิธีที่จะยังให้เกิดความสะดวกในอันที่จะสืบสวนจับกุมคนต่างด้าวที่หลบหนีเข้าเมืองด้วย¹⁷

นอกจากนั้นแล้ว การที่รัฐจะให้มีการจดทะเบียนคนต่างด้าวนั้น ยังเกิดขึ้นเนื่องจากรัฐต้องการที่จะควบคุมคนจีนให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้นมากกว่าที่จะควบคุมชาวต่างด้าวอื่นๆ ทั้งนี้เพราะคนจีนนั้นมีจำนวนมากที่สุด และมีความตื่นตัวทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และ ความรู้สึก “ชาตินิยม” มากกว่าชาวต่างชาติอื่นๆ ประกอบกับการที่การปกครองคนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นมีปัญหาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากรัฐไทยในช่วงเวลานี้เห็นว่า รัฐไม่

¹⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/9 เรื่องกระทรวงมหาดไทยขอจัดการสอบความรู้หนังสือคนต่างด้าวเข้าเมือง, ลงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

¹⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 37 / 2479 เรื่อง กระทรวงมหาดไทยขออนุมัติตั้งแผนกทะเบียนกลางคนต่างด้าวด้วยสังกัดกรมตำรวจ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2479.

สามารถที่จะปกครองคนจีนเช่นรัฐในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่ปกครองคนจีนเสมือนเป็น “คนไทย” ได้ เพราะคนจีนในช่วงเวลานี้ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากคนจีนได้เกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่เข้มข้นมากขึ้น และมีการผสมกลมกลืนกับ “ความเป็นไทย” ได้ยากมากยิ่งขึ้น รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงเห็นว่า รัฐไม่สามารถที่จะปกครองคนจีนในลักษณะเดิมได้อีกต่อไป ดังนั้นเมื่อคนจีนไม่ใช่ “คนไทย” แล้ว ก็ไม่สามารถอยู่ในระบบการควบคุมเช่นคนไทย ที่จะผ่านการสำรวจสำมะโนครัวได้ จึงต้องให้มีการจดทะเบียนคนต่างด้าวขึ้นต่างหากออกไป¹⁸

จะเห็นได้ว่าจากการที่รัฐตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเห็นว่าคนจีนไม่ใช่ “คนไทย” นั้นได้นำไปสู่การกำหนดแนวทางในการควบคุมคนจีนในด้านต่างๆ และทำให้เกิดการเสนอความเห็นให้มีการจดทะเบียนคนต่างด้าว เพื่อที่จะควบคุมคนจีนให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น จากแต่เดิมที่คนจีนจะมีแค่ใบสำคัญถิ่นที่อยู่ ซึ่งจะได้รับเมื่อเสียค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองแล้ว ซึ่งรัฐในช่วงเวลานี้เห็นว่าไม่เพียงพอที่จะควบคุมคนจีน จึงให้การจดทะเบียนคนต่างด้าวเป็นการควบคุมอีกชั้นหนึ่ง เพื่อที่จะได้ทราบที่อยู่ในปัจจุบัน และเมื่อจะย้ายถิ่นฐานไปที่แห่งใด ก็จะต้องแจ้งกับเจ้าหน้าที่ ทำให้รัฐสามารถที่จะตรวจสอบจำนวนคนจีนได้แน่นอนมากขึ้น และยังสามารถตรวจสอบคนจีนที่ลักลอบเข้าเมืองได้อีกด้วย เนื่องจากคนที่ลักลอบเข้าเมืองจะไม่มีใบสำคัญที่อยู่ ก็ไม่สามารถมาจดทะเบียนคนต่างด้าวได้ เมื่อรัฐพบว่าคนจีนคนใดไม่ได้จดทะเบียนคนต่างด้าว ก็ทำให้ทราบว่า เป็นคนจีนที่ลักลอบเข้าเมือง ซึ่งรัฐจะสามารถเนรเทศออกไปได้¹⁹

นอกจากนั้น รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมีความเห็นว่า การจดทะเบียนคนต่างด้าว สามารถที่จะช่วยแก้ปัญหาที่กำลังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในขณะนั้นว่า สมควรที่จะให้คนจีนได้เป็น “คนไทย” ที่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งและรับสมัครเลือกตั้งหรือไม่ เนื่องจากการที่รัฐจะสามารถดูเจตนาของคนจีนที่เข้ามาอยู่ในสยามเป็นเวลานานก่อนที่จะมีการจดทะเบียนการเลือกตั้งได้ว่าคนจีนเหล่านี้ต้องการที่จะเป็น “คนไทย” หรือจะยังคงเป็นคนจีน จากการกำหนดจำนวนวันที่จะให้คนจีนมาจดทะเบียนคนต่างด้าว หากคนจีนคนใดไม่มาจดทะเบียนในเวลาที่กำหนดแสดงว่าต้องการที่จะละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” และต้องการที่จะได้รับ “สัญชาติไทย” การกำหนดดังกล่าวทำให้สามารถที่จะแยกแยะคนจีนที่มีใจไทยออกจากคนจีนที่ยังรักษา “ความเป็นคนจีน” ได้ ซึ่งรัฐไทยก็จะสามารถที่จะปกครองคนที่แสดงเจตนาที่ละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” และยอมรับ “สัญชาติไทย” ได้เช่น “คนไทย”²⁰

¹⁸ สจ. เอกสาร (2) สร.0201.76/2 Memorandum on Registration of Aliens, ลงวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2476.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

รัฐไทยยังเห็นว่าการแบ่งแยกดังกล่าวนั้น สามารถแก้ปัญหาที่จะเกิดขึ้นหากรัฐบาลไทยไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการกับทำสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนที่จะทำให้มีการตั้งทูตจีนเข้ามาปกครองคนจีนในเมืองไทย ซึ่งทูตจีนก็อาจจะอ้างว่าคนจีนเหล่านี้มีสัญชาติจีนต้องอยู่ในปกครองของรัฐบาลจีน ทางรัฐบาลไทยก็จะอ้างได้ว่าคนจีนที่ไม่ได้จดทะเบียนคนต่างด้าว แสดงว่าคนจีนเหล่านี้ไม่ถือตนเองว่าเป็นคนต่างด้าวและได้แสดงเจตนาที่จะละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” แล้ว ฉะนั้นคนจีนเหล่านี้ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทย²¹

แนวความคิดเกี่ยวกับการจดทะเบียนคนต่างด้าวดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเห็นว่าคนจีนไม่ใช่ “คนไทย” นั้น นอกจากจะเกิดจากการที่คนจีนเหล่านี้ไม่มี “สัญชาติไทย” ตามกฎหมายแล้ว ยังเกิดจากการการเปลี่ยนแปลงของคนจีนเอง จากเดิมที่จะมีการผสมกลมกลืนกับ “ความเป็นไทย” ได้ง่าย กลับเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” และพยายามรักษา “ความเป็นคนจีน” ของตนเองเอาไว้ด้วยการมีภรรยาเป็นคนจีน และการได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีน ทำให้คนจีนยังคงความจงรักภักดีต่อรัฐบาลจีนเอาไว้ รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงไม่อาจที่จะปกครองคนจีนเสมือนเป็น “คนไทย” ได้ อย่างไรก็ตาม รัฐไทยก็ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐมิได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนทั้งหมด หากคนจีนแสดงให้เห็นถึงเจตนาที่จะละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” และแสดงความจงรักภักดีต่อเมืองไทย รัฐไทยก็จะปกครองคนจีนเหล่านี้เสมือนเป็น “คนไทย” เช่นเดิม

จากการเสนอแนวความคิดดังกล่าวได้นำไปสู่การออกพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พุทธศักราช 2479 โดยกำหนดให้คนต่างด้าวที่มีอายุ 12 ปีบริบูรณ์ขึ้นไปซึ่งอยู่ในราชอาณาจักรก่อนวันที่ใช้พระราชบัญญัติ จะต้องไปขอรับใบสำคัญประจำตัว ภายใน 90 วันนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ และคนต่างด้าวที่เข้ามาอยู่ภายหลังจากการใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ไปขอรับใบสำคัญประจำตัว ภายใน 30 วันนับแต่วันที่ได้รับอนุญาตให้เข้าเมือง²² เพื่อเป็นการควบคุมจำนวนและการหลบหนีเข้าเมืองของคนจีนให้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น และการกำหนดช่วงเวลาในการไปรับใบสำคัญประจำตัวก็อาจจะเป็นไปดังความต้องการที่รัฐได้กล่าวไว้ว่า จะดูเจตนาของคนจีนว่าต้องการจะยืนยัน “ความเป็นคนจีน” ของตนด้วยการไปขอรับใบสำคัญประจำตัว หรือต้องการที่จะละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” และยอมรับ “ความเป็นไทย” เพื่อที่จะได้จัดการปกครองคนจีนให้สอดคล้องกับลักษณะของคนจีน

²¹ เรื่องเดียวกัน.

²² เสถียร ลายลักษณ์ “พระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว พ.ศ.2479” ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 49 พ.ศ.2479, (พระนคร: เดลิเมต์, 2480), หน้า 683 – 684.

ถึงแม้ว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้จะได้มีการดำเนินการในการควบคุมจำนวน “คนจีน” ที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นทั้งในทางนโยบายและทางปฏิบัติดังกล่าว แต่จำนวนคนจีนที่มีอยู่ในเมืองไทยก็ยังมีเป็นจำนวนมาก จากการสำรวจจำนวนคนจีนในปี พ.ศ.2480 มีคนจีนถึง 542,062 คน เมื่อเปรียบเทียบกับในปี พ.ศ.2472 ที่มีคนจีน 313,764 คน²³ และจำนวนคนจีนที่แท้จริงน่าจะต้องมียิ่งมากกว่าจำนวนที่สำรวจได้ เนื่องจากการสำรวจของไทยยังมีข้อบกพร่องอยู่ ประกอบกับการที่รัฐไทยเองก็ตระหนักว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับเดิมนั้นยังไม่รัดกุมในการที่จะควบคุมป้องกันในการเข้าเมืองของคนต่างด้าว ตลอดจนเจ้าของ ผู้ควบคุมยานพาหนะ และคนประจำยานพาหนะอย่างเพียงพอ เพราะยังมีช่องทางให้คนต่างด้าวหลีกเลี่ยงหลบหนีและเป็นทางให้เจ้าของและผู้ควบคุมยานพาหนะใช้อุบายหลีกเลี่ยงพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองอยู่มาก

รัฐไทยจึงได้ออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับใหม่ พุทธศักราช 2480 โดยมีหลักการเพื่อที่จะจัดการและควบคุมการเข้ามาของคนต่างด้าวให้ดีและรัดกุมยิ่งขึ้น กับเพื่อควบคุมเจ้าของผู้ควบคุม และคนประจำยานพาหนะให้เป็นระเบียบ²⁴ ทั้งนี้เนื่องจากมีการลักลอบเข้าเมืองโดยทางเรือเป็นจำนวนมาก และในมาตรา 48 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้กำหนดให้เรียกค่าใบสำคัญถิ่นที่อยู่เป็นเงินไม่เกิน 200 บาท จากแต่เดิมที่รัฐไม่ต้องการที่จะเพิ่มค่าธรรมเนียมดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าถ้าควบคุมดีก็ได้เพิ่มขึ้นโดยไม่ต้องขึ้นค่าธรรมเนียม แต่ในที่สุดกระทรวงมหาดไทยก็ขอแก้ไขเพื่อเพิ่มค่าธรรมเนียม²⁵ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะต้องการเพิ่มรายได้จากค่าธรรมเนียม หรืออาจจะเป็นเพราะต้องการที่จะเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมการเข้าเมืองของคนจีน เนื่องจากอัตราค่าธรรมเนียมที่สูงขึ้นนั้นก็น่าจะมีผลทำให้คนจีนที่ส่วนมากเป็นคนยากจนเข้าเมืองได้ยากขึ้น

อย่างไรก็ตามภายหลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐไทยก็ยังคงเก็บค่าธรรมเนียม 100 บาทเช่นเดิม มิได้ขึ้นค่าธรรมเนียม 200 บาทในทันที ดังจะเห็นได้จากการยืนยันของหลวงประดิษฐมนูธรรม ในฐานะที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2480 ว่ารัฐไทยจะยังไม่ขึ้นค่าธรรมเนียมเข้าเมือง เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับคนจีนว่ารัฐไทยมิได้จะเก็บค่าธรรมเนียมในอัตราที่สูงขึ้นเพื่อจะกีดกันการเข้าเมืองของคนจีนแต่อย่างใด และรัฐยังยินดีสนับสนุนการของคนจีนอีกด้วย ดังใจความว่า

²³ กองประมวลสถิติ, กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สถิติพยากรณ์รายปีประเทศไทย, บรรพที่ 20, พ.ศ.2480 - 2481, หน้า 47.

²⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 76 / 2479 เรื่องร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2479.

²⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 86 / 2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองและร่างพระราชบัญญัติจดทะเบียนคนต่างด้าวเข้าเมือง วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2479.

ค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองจะขึ้นไปตามเดิม และจะเพิ่มขึ้นต่อเมื่อจำเปนนเท่านั้น ความจริงมันก็อยู่ในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดให้ กฎหมายบัญญัติให้เราเรียกเอาไม่เกิน ๒๐๐ บาท แต่ว่าที่เรียกเพียง ๑๐๐ บาทก็เพื่อจะสนับสนุนให้จีนเข้าเมืองมากขึ้นนั่นเอง...จีนมาเมืองไทย มาทำเงิน เราไม่คิดอะไรมากไปกว่านี้ ตรงกันข้ามเรายินดีต้อนรับเขาและปฏิบัติต่อเขาด้วยความเสมอภาค... เราต้องการให้จีนเข้าประเทศ เราไม่ได้กีดกันเขา²⁶

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมเข้าเมืองที่สูงขึ้นในพระราชบัญญัติเข้าเมือง พุทธศักราช 2480 แต่รัฐไทยก็ยังมิได้มีการบังคับใช้ในทางปฏิบัติ อันอาจจะส่งผลให้จำนวนคนจีนเข้าเมืองลดลงได้ และยังสามารถแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้เกิดความเข้าใจผิดต่อคนจีนในเรื่องการขึ้นอัตราค่าธรรมเนียมดังกล่าว ซึ่งอาจจะส่งผลให้คนจีนเกิดการเคลื่อนไหวแสดงความไม่พอใจต่อค่าธรรมเนียมที่สูงขึ้นดังกล่าวได้ รัฐไทยจึงได้มีการชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจกับคนจีนว่ารัฐไทยยังไม่ได้จะขึ้นค่าธรรมเนียมตามข้อกำหนดในพระราชบัญญัติและยังแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ได้ต้องการที่จะกีดกันการเข้าเมืองของคนจีนแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามรัฐไทยกับยินดีต่อการเข้ามาของคนจีนที่มีส่วนในการสร้างความเจริญให้กับเมืองไทยอีกด้วย ทั้งนี้ก็คงจะเพื่อที่จะทำให้คนจีนไม่เกิดความรู้สึกว่ารัฐไทยออกพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีน

การที่รัฐไทยได้มีการกำหนดค่าธรรมเนียมในอัตราที่สูงขึ้นในพระราชบัญญัตินี้แต่ยังมิได้มีการบังคับใช้ทันที จึงอาจจะเป็นการกำหนดเพื่อที่จะเพิ่มอำนาจให้รัฐสามารถที่จะขึ้นค่าธรรมเนียมไปได้ถึง 200 บาท เมื่อรัฐเห็นความจำเป็นที่จะต้องขึ้นค่าธรรมเนียม ไม่ว่าจะขึ้นเพื่อต้องการควบคุมจำนวนคนเข้าเมือง หรือต้องการรายได้เพิ่มขึ้นก็ตาม รัฐก็จะสามารถขึ้นค่าธรรมเนียมได้ทันที โดยมีต้องออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับใหม่ ดังจะเห็นได้จากรายงานของกระทรวงมหาดไทยเพื่อขอเก็บค่าธรรมเนียมเพิ่มขึ้นเป็น 200 บาท ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481 ว่า

ฉะนั้นจะสมควรเพิ่มการเรียกเก็บเงินค่าใบสำคัญถิ่นที่อยู่หรือไม่ เวลานี้

เราเก็บอยู่ 100 บาท ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง ๒๔๘๐ มาตรา ๔๘ ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่จะเพิ่มได้ถึง ๒๐๐ บาท²⁷

การที่รัฐไทยไม่ขึ้นค่าใบสำคัญถิ่นที่อยู่ทันทีเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ก็อาจจะแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ยังมีการผ่อนผันในการควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมือง เนื่องจากการขึ้น

²⁶ “สยามจะไม่ขึ้นค่าธรรมเนียมเข้าเมือง”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2480.

²⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2481 เรื่องเงินและยิวจะเข้ามาประเทศสยาม วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481.

ค่าใบสำคัญถิ่นที่อยู่ที่มีมากขึ้นถึงหนึ่งเท่าตัว น่าจะมีผลทำให้จำนวนคนจีนเข้าเมืองลดลงได้ แต่การที่รัฐยังไม่ประกาศขึ้นค่าธรรมเนียมในทันที ก็น่าจะแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยยังคงยอมรับการเข้าเมืองของคนจีน และอาจจะแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้เน้นในเรื่องคุณภาพของคนจีนที่จะเข้าเมืองไทยมากกว่าปริมาณ ดังจะเห็นได้จากรัฐข้อกำหนดอื่นๆ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมคุณภาพของคนจีนที่จะเข้าเมืองไทย โดยการกำหนดลักษณะของบุคคลที่ห้ามไม่ให้เข้ามาในราชอาณาจักร อันได้แก่

1. บุคคลที่ไม่มีหนังสือเดินทางอันถูกต้องที่ออกให้โดยรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลสยามได้รับรองแล้ว
2. บุคคลที่ไม่มีรายได้พอเลี้ยงตนเองและไร้อุปการะจากผู้อื่น
3. บุคคลที่ไม่สามารถเสียเงินตามพระราชบัญญัติฉบับนี้หรือตามกฎหมายกระทรวงซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติฉบับนี้
4. บุคคลที่เป็นอันธพาล หรือเป็นคนน่าก่อเหตุร้าย หรืออันตรายต่อความปลอดภัยของประชาชนหรือราชอาณาจักรสยาม²⁸

แสดงให้เห็นว่ารัฐเห็นว่าการควบคุมคุณภาพของคนจีนที่จะเข้าเมืองไทยนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญ จึงได้กำหนดลักษณะของบุคคลที่รัฐเห็นว่าไม่มีคุณภาพ เพื่อไม่ให้คนจีนเหล่านั้นเข้ามาในเมืองไทย นอกจากนี้พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังบัญญัติไว้ว่า “ให้รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดให้คนต่างด้าวคนหนึ่งๆ ซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักรสยามต้องมีเงินประจำตัวติดมา คนต่างด้าวผู้ใดไม่มีเงินประจำตัวมาตามจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในประกาศนั้น ห้ามมิให้คนต่างด้าวผู้นั้นเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม”²⁹ และ “รัฐมนตรีมีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อกำหนดจำนวนคนต่างด้าวสัญชาติใดหรือจำนวนใดที่จะเข้ามาในราชอาณาจักรสยาม ในระยะเวลาเท่าใด เป็นจำนวนชายหญิงเท่าใด เมื่อได้ประกาศห้ามมิให้คนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักรสยามเกินจำนวนที่ได้กำหนดไว้ในประกาศนั้น”³⁰ แต่รัฐในช่วงเวลานี้ก็ยังมีได้กำหนดจำนวนของคนจีนที่จะให้เข้าเมือง

อย่างไรก็ตาม การที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เพิ่มเงื่อนไขและข้อกำหนดในการเข้าเมืองที่เข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น และได้ให้อำนาจกับรัฐมนตรีในการควบคุมคนต่างด้าวมากยิ่งขึ้น รวมไปถึงถึงการห้ามคนต่างด้าวที่มีลักษณะที่ไม่เป็นที่ต้องการของรัฐเข้าเมืองนั้นก็น่าจะมีผลต่อการเข้า

²⁸ เสถียร ลายลักษณ์, “พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2480” ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 50 ภาค 2 พ.ศ.2480 (พระนคร: เดลิเมล์, 2482), หน้า 1019 - 1020.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1022 - 1023

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1025.

เมืองของคนจีนที่จะมีความลำบากมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากภายหลังการออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับนี้แล้ว ทำให้มีคนไทยพากันหลบหนีเข้าเมืองโดยทางเรือไปส่งขึ้นบกตามท้องที่ในจังหวัดต่างๆ ซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลเป็นจำนวนมาก จึงทำให้กระทรวงมหาดไทยต้องออกกฎกระทรวงมหาดไทยเพื่อที่จะให้ผู้บังคับการเรือตรวจการประมงของกองทัพเรือหรือผู้รักษาการแทนเป็นเจ้าพนักงานตรวจคนเข้าเมืองตลอดเขตต์น่านน้ำสยามได้ เพื่อที่จะช่วยเหลือตรวจตราในทางทะเลเพื่อป้องกันมิให้เรือใบบรรทุกคนจีนไปส่งให้หลบหนีขึ้นบกได้³¹ แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ส่งผลกระทบต่อ การเข้าเมืองของคนจีน ทำให้มีคนไทยพยายามที่จะหลบเลี่ยงกฎหมาย รัฐไทยจึงต้องหาทางที่จะควบคุมการเข้าเมืองของคนจีนให้รัดกุมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า รัฐได้มีความพยายามในการแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการดำเนินการควบคุมการเข้าเมืองของคนจีน และได้มีการออกพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าว เพื่อที่จะให้ทราบจำนวนที่แน่นอนของคนจีน เพื่อการวางแผนทางการควบคุมคนจีนในด้านอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเมื่อเกิดปัญหาการหลบหนีเข้าเมืองด้วยวิธีการต่างๆ รัฐไทยก็พยายามที่จะแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นเพื่อที่จะทำให้การควบคุมจำนวนคนจีนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจะมีความพยายามในการที่จะควบคุมจำนวนคนจีนที่จะเข้ามาในเมืองไทย แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงความจำเป็นของเมืองไทยที่ยังต้องอาศัยคนกลุ่มนี้ จึงทำให้รัฐยังมีการผ่อนผันให้กับการเข้าเมืองของคนจีน และยังไม่มีการห้ามคนจีนเข้าเมืองไทย แม้ว่าจะมีการเสนอความเห็นให้ดำเนินการดังกล่าว แต่รัฐเห็นว่ารัฐควรที่จะกระทำโดยทางอ้อมเพื่อที่จะควบคุมจำนวนและคุณภาพของคนจีนมากกว่าที่ดำเนินการห้ามการเข้าเมืองของคนจีนโดยตรง นอกจากนั้นรัฐไทยยังได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยยังไม่พร้อมที่จะกีดกันการเข้าเมืองของคนจีน ดังจะเห็นได้จากเมื่อนายเอื้อน ณ สงขลา ผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2481 เพื่อให้กีดกันคนต่างด้าวเข้าเมืองที่จะเข้ามาแย่งอาชีพและทำให้คนไทยถูกกดขี่ในทางเศรษฐกิจแทบทุกทาง แต่รัฐบาลกลับไม่รับร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ โดยให้เหตุผลว่า "...สยามยังไม่พร้อมและสมบูรณ์เพียงพอที่จะกีดกันคนต่างด้าวมิให้เข้าเมืองในทางที่จะให้กระทบกระเทือนโดยรู้สึกในทางฐานะประเทศ..."³² และรัฐไทยยังได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไม่ได้ต้องการที่จะกีดกันการเข้าเมืองของคนจีน ถ้า

³¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3 / 2480 เรื่อง ร่างกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2474 วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

³² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/ 2481 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองของนายเอื้อน ณ สงขลาวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2481.

เป็นคนจีนที่มีคุณภาพที่จะสามารถประกอบอาชีพต่างๆ ที่จะเลี้ยงดูตนเองได้ รัฐไทยจึงได้เน้นการควบคุมจำนวนคนจีนโดยทางอ้อมที่เน้นในเรื่องคุณภาพของคนจีนที่จะเข้ามา ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481 มีความว่า

กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาแล้ว เห็นว่า คนต่างด้าวที่จะเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม ถ้าสามารถที่จะเสียเงินค่าธรรมเนียมเข้าเมือง และปฏิบัติถูกต้องตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแล้ว ก็ไม่น่าจะกีดกันอย่างไร³³

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีน เนื่องจากการตระหนักถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากการที่คนจีนจะเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการในทางเศรษฐกิจ ที่จะก่อให้เกิดรายได้กับรัฐ ทั้งรายได้จากค่าธรรมเนียมการเข้าเมืองของคนจีนและรายได้จากภาษีอากรอันเกิดจากการประกอบอาชีพของคนจีน รวมไปถึงการที่คนจีนเข้ามาประกอบอาชีพก็มีส่วนสำคัญในส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของไทยอีกด้วย รัฐไทยในช่วงเวลานี้ถึงแม้จะมีระเบียบที่เข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้นในการควบคุมจำนวนคนจีน แต่รัฐก็ยังเห็นความจำเป็นในการที่จะต้องพึ่งพิงคนจีน โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ รัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงไม่ได้มีการห้ามการเข้าเมืองของคนจีน

3.2. การดำเนินการกับคนจีนทางด้านการเมืองของรัฐไทย: การดำเนินการที่มีความเข้มงวดรัดกุม

3.2.1 การดำเนินการต่อการรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ทางด้านการเมือง

3.2.1.1 การดำเนินการกับโรงเรียนจีน

ในขณะที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นที่จะสร้าง “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้น คนจีนเองก็ได้พยายามที่จะรักษา “ความเป็นคนจีน” ในทางการเมืองไว้ภายในชุมชนของตนและมีการถ่ายทอด “ความเป็นคนจีน” ดังกล่าวให้คงอยู่ในบุตรหลานของตนโดยผ่านกระบวนการในการเรียนการสอนภายในโรงเรียนจีน กล่าวคือ โรงเรียนจีนนั้นจะทำให้บุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยได้รับการศึกษาเหมือนกับที่อยู่ในเมืองจีน ทำให้บุตรหลานจีนเกิดความรู้สึกผูกพันกับเมืองจีน แทนที่จะผูกพันกับเมืองไทยอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของตน ซึ่งมีผลต่อการที่ลูกหลานจีนที่ได้รับการศึกษาแบบจีนยังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนอยู่โดยตลอด

ดังเช่นในกรณี บุตรธิดาของเหี้ยกวงเอี่ยมคนจีนรุ่นแรกที่เดินทางมาจากเมืองจีน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำ “คนจีน” ที่มีบทบาทสำคัญคนหนึ่ง โดยได้ดำรงตำแหน่งประธานสโมสรพาณิชย์จีนในระหว่างปี พ.ศ.2479 – 2482 ต่อมาในปี พ.ศ.2480 ได้รับตำแหน่งประธานมูลนิธิปอเต็กตึ๊ง และใน

³³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2481 เรื่อง จีนและยิวจะเข้ามาประเทศสยาม วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481.

ปี พ.ศ.2481 ได้ร่วมกับพ่อค้าคนสำคัญจัดตั้งสมาคมแต่จิ๋ว³⁴ ที่ถึงแม้ว่าบุตรธิดาของเขาจะเกิดจากมารดาที่เป็นลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยซึ่งน่าจะมี “ความเป็นไทย” มากกว่าหญิงจีนที่เดินทางมาจากเมืองจีน เนื่องจากการเกิดและเติบโตในสังคมไทยน่าจะทำให้ซึมซับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยได้มากกว่า ซึ่งอาจจะส่งผลต่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาของตนให้มี “ความเป็นไทย” แต่ทว่ากรณีที่เหียงกงเอี่ยมได้ส่งบุตรธิดาให้ได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนกลับทำให้บุตรธิดาของเขายังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” เป็นอย่างมาก

เห็นได้จาก ในช่วงกลางปี พ.ศ.2481 ขณะที่สงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นที่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ.2480 ยังคงดำเนินอยู่นั้น ได้มีเจ้าหน้าที่ระดับสูงของมณฑลกว๋างตุ้งได้เดินทางเข้ามาเมืองไทยเพื่อรายงานข่าวการรบให้คนจีนในเมืองไทยได้รับทราบ พร้อมทั้งดำเนินการเรียไ้เงินจากคนจีนในเมืองไทยเพื่อสนับสนุนการรบของรัฐบาลจีนนั้น ก็ได้ทำให้กระแสการเข้าร่วมกู้ “ชาติจีน” ของคนจีนแพร่กระจายทั่วไปในชุมชนคนจีนในเมืองไทย รวมถึงในโรงเรียนจีนด้วย ทำให้บุตรธิดาของเหียงกงเอี่ยมที่ในขณะนั้นกำลังเรียนชั้นประถมก็ยังสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระแสการเคลื่อนไหวนี้ด้วย โดยบุตรธิดาของเหียงกงเอี่ยมจะร่วมบริจาคเงินจากค่าขนมของตนครั้งหนึ่งเป็นอย่างน้อยเพื่อนำไปสนับสนุนการทำสงครามของรัฐบาลจีน³⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่บุตรหลานคนจีนที่เกิดในเมืองไทยได้รับการศึกษาแบบจีนในโรงเรียนจีนทำให้บุตรหลานคนจีนเหล่านี้ยังคงรักษา “ความเป็นคนจีน” ของตนสืบต่อมาได้แทนที่จะผสมกลมกลืนและกลายเป็น “ไทย” ได้ในคนจีนรุ่นที่สองหรือสาม

หรือในกรณีของ พ.ต.อ.ประสิทธิ์ รักประชา ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของการศึกษาในโรงเรียนจีน ที่มีผลทำให้ “บุตรหลานจีน” ที่เกิดในเมืองไทยยังคงมีความผูกพันกับเมืองจีน และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีนในทุกๆ ด้าน แม้ว่าการให้ความช่วยเหลือนั้นจะทำให้เขาต้องเดินทางออกจากเมืองไทย และไปเผชิญกับความยากลำบากก็ตาม ดังที่ พ.ต.อ.ประสิทธิ์ รักประชา ซึ่งเป็นรุ่น “หลานจีน” เกิดในเมืองไทยที่จังหวัดสมุทรสงคราม เชื้อสายจีนไหหลำ ซึ่งถือเป็นรุ่นที่ 3 ที่อยู่ในเมืองไทยที่น่าจะผสมกลมกลืนกับ “ความเป็นไทย” ได้มากขึ้น เนื่องจากบิดาของ พ.ต.อ. ประสิทธิ์ รักประชา ก็จะไม่ถือว่าเป็น “คนต่างด้าว” และตามกฎหมายสัญชาติก็ถือว่าเป็น “คนไทย” และมีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งและมีสิทธิในการเลือกตั้งตามกฎหมายสัญชาติ แต่ทว่ากรณีที่ พ.ต.อ.ประสิทธิ์ รักประชา ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนจีน โดยเรียนที่โรงเรียนหวังหุน ที่เซียงสะพานพุกท และหลังจากนั้นก็เข้าโรงเรียนจงหวาวิทยาลัย ที่สาทร

³⁴ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, (เขียน), รักชาติยิ่งชีพ : ชีวิตประวัติเหียงกงเอี่ยม, ดร.เสาวคนธ์ รัตนวิจิตราศิลป์, (แปลและเรียบเรียง), (กรุงเทพฯ :มีเดียเพลส, 2537), หน้า 99 – 102.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129 – 130.

ในปี พ.ศ.2478 ทำให้ พ.ต.อ.ประสิทธิ์ รักประชา ต้องมีชื่อภาษาจีนที่ใช้ในโรงเรียน ก็มีสวนที่ทำให้เกิดการตระหนักรู้ใน “ความเป็นคนจีน” ของตนเองมากยิ่งขึ้น และเมื่อได้รับการศึกษาเกี่ยวกับเมืองจีนและภาษาจีนมากยิ่งขึ้น ก็น่าจะยิ่งส่งผลทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับเมืองจีนมากขึ้น แม้ว่าจะไม่เคยเดินทางไปเมืองจีนมาก่อนเลย จนทำให้ในที่สุด เมื่อเกิดสงครามจีน - ญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.2480 พ.ต.อ.ประสิทธิ์ รักประชา จึงได้เดินทางกลับไปเมืองจีนเพื่อเข้าศึกษาที่โรงเรียนนายร้อยหวังฝู เพื่อที่เมื่อจบออกมาแล้วจะได้เป็น “ทหารจีน” ไปทำสงครามกับญี่ปุ่น³⁶

แสดงให้เห็นว่า การได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนมีผลอย่างมากต่อการที่บุตรหลานคนจีนที่เกิดและเติบโตในเมืองไทย จะยังคงมีสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตน ที่จะต้องให้ความช่วยเหลือเมืองจีนในทุกๆ ด้าน แม้ว่าการให้ความช่วยเหลือนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อการค้าเงินชีวิตในเมืองไทยก็ตาม ซึ่งบทบาทของโรงเรียนจีนที่มีผลต่อการรักษา “ความเป็นคนจีน” ดังกล่าวที่รัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองต้องการที่จะควบคุม เนื่องจากทำให้บุตรหลานจีนเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” แทนที่จะเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ตามนโยบายของรัฐไทยนั้น จะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของ พ.ต.อ.ประสิทธิ์ รักประชา เอง ในหนังสือเรื่อง “ร้อยคำบอกเล่าเรื่องมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง” ที่กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เขาเกิดความรู้สึกรักเมืองจีนและต้องการให้ความช่วยเหลือเมืองจีน ถึงกับยอมสละชีวิตความเป็นอยู่ “ที่ดี” ในเมืองไทยกลับไปเผชิญอันตรายที่เมืองจีนว่า เกิดจากการได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนนั่นเอง ดังมีใจความว่า

แต่เมื่อมาถึง พ.ศ.2480 ได้เกิดสงครามญี่ปุ่นมานุกรุกประเทศจีน สงครามนี้มีผลกระทบกระเทือนต่อคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ในเมืองไทยนี้มาก เพราะว่าพวกเราเยาวชนได้รับการศึกษาจีน รู้ประวัติศาสตร์ของจีนว่าเป็นเชื้อชาติที่ใหญ่ในโลกนี้ และมีวัฒนธรรมมายาวนานประมาณ ๕,๐๐๐ ปี เพราะฉะนั้นทุกคนจึงมีความภูมิใจในประเทศชาติของตน เมื่อญี่ปุ่นมานุกรุกรานประเทศจีน คนจีนจึงมุ่งหวังชัยชนะในการทำสงครามกับญี่ปุ่น จะได้หลุดพ้นจากการดูถูก พวกเราต่างรู้สึกเจ็บแค้น ที่ญี่ปุ่นดูถูกประเทศจีน จะเอาประเทศจีนเป็นเมืองขึ้น เขาอย่างอังกฤษที่จะเอาอินเดียเป็นเมืองขึ้นนั่นเอง ด้วยได้รับการศึกษาจากจีน เราจึงมีจิตใจรักประเทศจีน³⁷ (ขีดเส้นใต้ - - ผู้เขียน)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึง บทบาทของโรงเรียนจีนที่มีผลอย่างมากต่อการกระตุ้นให้คนจีนในเมืองไทย เกิดความตระหนักรู้ใน “ความเป็นคนจีน” ของตน แม้ว่า คน

³⁶ กรรณิการ์ ต้นประเสริฐ, (บรรณาธิการ, ร้อยคำบอกเล่าเรื่องมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง, (กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาคารพิมพ์, 2543), หน้า 102 – 104.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

จีนเหล่านั้นจะไม่ได้เกิดในเมืองจีน หรือไม่เคยเดินทางไปเมืองจีนมาก่อน อย่างกรณีของ พ.ต.อ. ประสิทธิ์ รักประชา แต่การได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาและความยิ่งใหญ่ของเมืองจีน ก็ทำให้คนจีนในไทยเหล่านี้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของเมืองจีนและเกิดความรู้สึกผูกพันเสมือนตนเองเป็นส่วนหนึ่งของ “ชาติจีน” ที่ทำให้เกิดความรู้สึกเจ็บแค้นเมื่อเมืองจีนถูกญี่ปุ่นรุกราน จึงได้พากันให้ความช่วยเหลือเมืองจีนในรูปแบบต่างๆ กัน ที่แสดงให้เห็นว่า การศึกษาในโรงเรียนจีนนั้นมีผลอย่างมากต่อการเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ซึ่งเป็นการดำเนินการของคนจีนที่รัฐไทยนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองต้องการที่จะควบคุม ทั้งนี้ นอกจากจะเนื่องมาจากการที่คนจีนเกิดความรู้สึกดังกล่าวแล้ว ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ “แตกต่าง” จาก “ความเป็นไทย” ที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้พยายามดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อให้เกิดขึ้นในสังคมไทยแล้ว การดำเนินการของโรงเรียนจีนที่มีส่วนในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” นั้นยังเป็นส่วนสำคัญที่ขัดขวางการที่บุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยจะผสมกลมกลืนกับ “ความเป็นไทย” อีกด้วย

ประเด็นสำคัญที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้จะต้องดำเนินการควบคุมการรักษา “ความเป็นคนจีน” ก็คือ การที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้ใช้ “สัญชาติไทย” เป็นเกณฑ์ในการกำหนดความเป็น “คนไทย” ซึ่งก็ย่อมจะถือว่าบุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยเหล่านี้ถือเป็น “คนไทย” ตามกฎหมาย ดังคำกล่าวของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ที่กล่าวถึงฐานะของลูกหลานคนจีนในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2476 ว่า “...เด็กเหล่านี้กำเนิดขึ้นเหล่านี้...เป็นชาวสยาม เด็กเหล่านี้จะมีสิทธิทางการเมืองในประเทศสยาม...”³⁸ รัฐไทยจึงไม่อาจที่จะปล่อยให้โรงเรียนจีนดำเนินการเรียนการสอนในทางที่จะช่วยในการรักษา “ความเป็นคนจีน” เอาไว้ในหมู่บุตรหลานคนจีนได้

รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจึงได้ดำเนินการที่จะควบคุมหลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนจีน โดยการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 ในพระนครและธนบุรีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีชุมชนคนจีนอยู่อย่างหนาแน่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2475 ซึ่งการบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนั้นนั้น รัฐไทยในสมัยนี้ได้เน้นในเรื่องการกำหนดให้โรงเรียนที่จะเป็นโรงเรียนประถมศึกษาจะต้องมีการสอนวิชาที่เป็นภาษาไทยเป็นหลัก เป็นเวลา 23 ชั่วโมง ส่วนเวลาที่เหลือจากการสอนวิชาที่ใช้ภาษาไทยจะสอนวิชาอะไรก็ได้³⁹ ทำให้โรงเรียนจีนที่เคยสอนภาษาจีนและการเรื่องราวเกี่ยวกับเมืองจีนที่มีผลต่อการรักษา “ความเป็นคนจีน” ของบุตรหลานคนจีน ต้องเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนโดยลดเวลาในการสอนภาษาจีนลงให้เป็นไปในแนวทางที่รัฐกำหนด ซึ่งคนจีนรู้สึกว่าการบังคับพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นการควบคุมคนจีนมากเกินไป

³⁸ “ประชาชาติกับมนุษยธรรม” ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2476.

³⁹ “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๔๖๔”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๓๔, หน้า 24.

สมาคมพณิชยจีน (เซี่ยงหวย) จึงได้นำประชุมผู้แทนโรงเรียนจีนต่างๆ ในกรุงเทพฯ และหัวเมือง ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 200 คน ในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2475 เพื่อหารือที่จะขอผ่อนผันจากการเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาที่จะให้มีการสอนภาษาจีนเพิ่มมากขึ้น⁴⁰ โดยจะขอสอนภาษาไทยเพียงสัปดาห์ละ 15 ชั่วโมง และในอัตราเวลา 15 ชั่วโมงนั้นจะสอนเป็นภาษาไทย ฉะเพาะวิชาภาษาไทย และความรู้เรื่องเมืองไทย วิชาอื่นจากนั้นจะขอสอนในภาษาจีน แต่รัฐไทยเห็นว่าไม่ควรอนุญาตกับข้อเรียกร้องดังกล่าวเป็นอันขาด เนื่องจากเห็นว่าภาษาจีนเป็นเพียงภาษาต่างประเทศ ไม่ถือว่าเป็นภาษาที่จะนำไปใช้สำหรับการศึกษาวิชาอื่นๆ ที่เห็นว่าจะต้องสอนเป็นภาษาไทย และในการเรียนการสอนนั้นควรจะสอนภาษาต่างประเทศให้น้อยที่สุด⁴¹ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้เห็นว่า “ความเป็นคนจีน” นั้นเป็น “ความเป็นอื่น” ที่ไม่ควรจะให้มีฐานะเทียบเท่ากับ “ความเป็นไทย” ดังนั้นการเรียนการสอนที่จะทำให้เกิดการรักษา “ความเป็นคนจีน” เอาไว้ในบุตรหลานคนจีนที่ถือได้ว่าเป็นคนไทยตามกฎหมายก็ไม่ควรอนุญาตให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย

นอกจากการเรียกร้องของสมาคมพณิชยจีนที่แสดงความไม่พอใจของคนจีนที่มีต่อการบังคับใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวแล้ว ยังได้มีการแสดงความไม่พอใจของโรงเรียนจีนเองด้วย โดยการที่โรงเรียนชินหมินได้ส่งใบแจ้งความถึงผู้ปกครองนักเรียนเพื่อที่จะร่วมกันขอร้องให้รัฐบาลไทยผ่อนผันให้มีชั่วโมงการสอนภาษาจีนเท่ากับการสอนภาษาไทย ซึ่งรัฐบาลก็มีได้ผ่อนผันให้แต่ประการใด เนื่องจากเห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ไม่ใช่พระราชบัญญัติใหม่ แต่พียงนำมาใช้ในกรุงเทพฯ เท่านั้น และการบังคับใช้ดังกล่าวก็มีได้จำกัดสิทธิคนจีนเกินไป และเห็นว่าแจกใบแจ้งความดังกล่าวของโรงเรียนจีนเป็นการยุยงให้คนจีนในสยามพากันเกลียดชังรัฐบาลจึงควรที่จะลงโทษผู้แจกใบปลิวดังกล่าว⁴² ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยจะไม่ยอมผ่อนผันให้ในเรื่องของโรงเรียนจีนที่มีผลต่อการรักษา “ความเป็นคนจีน” ให้กับบุตรหลานจีนที่ควรจะต้องเป็น “คนไทย” แต่อย่างใด

ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจะมีการร้องเรียนของโรงเรียนจีนอีกเพื่อที่จะขอให้รัฐบาลผ่อนผันในการเรียนภาษาจีน ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2476 ว่า

⁴⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/6 หนังสือผู้ทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียน นายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2475.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เรียนนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2475.

⁴² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 98 / 2475 เรื่อง โรงเรียนชินหมินส่งใบแจ้งความถึงผู้ปกครองนักเรียน วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2475.

มีชาวจีนประมาณ 6,000 คนยื่นเรื่องราวขอให้โรงเรียนจีนได้สอนภาษาจีนตามเดิม และขอให้ครูจีนที่มาจากเมืองจีนไม่ต้องรู้ภาษาไทย แต่รัฐบาลเห็นว่ารัฐบาลได้วางหลักปฏิบัติแก่โรงเรียนชาวต่างประเทศต่างๆ อย่างเสมอกันอยู่แล้ว ก็ไม่ควรที่จะยกเว้นให้กับโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่ง⁴³

การที่รัฐไทยบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการปิดโรงเรียนที่ฝ่าฝืนกฎหมาย มีผลทำให้จำนวนโรงเรียนจีนนั้นลดลง จากเดิมในปี พ.ศ.2476 มีโรงเรียนจีนทั้งสิ้น 271 แห่ง ซึ่งในจำนวนนี้เป็นโรงเรียนมัธยมอยู่ 17 แห่ง แต่มาในปลายปลายปี พ.ศ.2477 โรงเรียนจีนที่เปิดแผนกประถมเหลือเพียง 193 แห่ง และโรงเรียนมัธยมเหลือเพียง 2 แห่งเท่านั้น⁴⁴ และเนื่องจากการที่รัฐได้มีการปิดโรงเรียนจีนไปเป็นจำนวนมากดังกล่าว จึงเกรงว่าการปิดโรงเรียนจีนดังกล่าวจะกระทบกับการศึกษาภาษาจีน เนื่องจากเห็นความจำเป็นของการใช้ภาษาจีนในการทำการค้าขาย รัฐไทยจึงได้มีการเสนอที่จะให้รัฐจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นเอง⁴⁵ ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นไปเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนให้กับนักเรียนในโรงเรียนจีนที่ถูกสั่งปิดเนื่องจากไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้แล้ว⁴⁶ การที่รัฐจะจัดสอนภาษาจีนเองนั้นยังอาจจะเกิดขึ้นจากการที่รัฐเห็นว่าหากรัฐจัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนเองนั้นรัฐก็สามารถที่จะควบคุมการเรียนการสอนให้เน้นเฉพาะการสอนภาษาจีนซึ่งถือว่าเป็นภาษาหนึ่งที่สำคัญในการทำการค้าขาย ไม่ใช่ให้มีการสอนภาษาจีนโดยมีการเรียนการสอนที่เน้นเรื่องราวของเมืองจีนที่จะส่งผลต่อสำนึก “ความเป็นคนจีน” ของบุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทย

จากการปิดโรงเรียนจีนเป็นจำนวนมากดังกล่าว จึงทำให้คนจีนพากันตื่นตัวหันเหใจกับการกระทำของรัฐไทย รัฐบาลจึงเกรงว่าการดำเนินการดังกล่าวของรัฐจะทำให้คนจีนเกิดความไม่พอใจ และอาจจะกระทำการใดๆ ที่จะเป็นผลเสียต่อรัฐบาลได้ รัฐบาลจึงได้ให้กระทรวงธรรมการแถลงการณ์เพื่อสร้างความเข้าใจต่อคนจีนเกี่ยวกับการที่รัฐต้องปิดโรงเรียน ก็เนื่องมาจากการที่โรงเรียนจีนได้มีการปฏิบัติที่ผิดพระราชบัญญัติประถมศึกษาและพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ มิได้เกิด

⁴³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 17 / 2476 เรื่อง ร้องให้โรงเรียนปฏิบัติไปตามเดิม วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2476.

⁴⁴ Department of Secretary General of Council, Statistical Year Book of Kingdom of Thailand, No.18 (B.E.2476 – 2477), pp.418 – 419.

⁴⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 28 / 2476 เรื่อง กระทรวงธรรมการเสนอตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นเอง วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2476.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน.

จากการที่รัฐต้องการที่จะกีดกันโรงเรียนจีนแต่อย่างใด⁴⁷ แต่ในแถลงการณ์นี้รัฐไทยก็ได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐจะผ่อนผันใดๆ ให้กับการดำเนินการกับโรงเรียนจีน

การที่รัฐไทยไม่ยอมผ่อนผันให้กับการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองนี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อรัฐไทยได้มีจดหมายไปยังโรงเรียนสอนภาษาจีนบางโรงเรียนว่า รัฐจะถอนการอนุมัติให้เทียบหลักสูตรประถมศึกษาของโรงเรียนสอนภาษาจีน ในเดือนมกราคม พ.ศ.2477 ซึ่งจะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2478 ทำให้โรงเรียนจีนที่ต้องการจะได้รับการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาที่จะทำให้นักเรียนได้รับประกาศนียบัตรประถมศึกษาของทางราชการจะต้องยกเลิกการสอนภาษาจีน และจะต้องสอนเป็นภาษาไทยแทน ซึ่งการถอนอนุมัติให้เทียบหลักสูตรประถมศึกษานั้น รัฐไทยมุ่งไปที่โรงเรียนจีนโดยเฉพาะ ดังจะเห็นได้ว่าโรงเรียนฝรั่ง เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ เซนต์คาเบรียล เซนต์ปอล เป็นต้นนั้น ที่มีการสอนภาษาอังกฤษ หรือภาษาฝรั่งเศส เป็นภาษาต่างประเทศนั้น รัฐไทยอนุมัติให้เทียบหลักสูตรประถมศึกษาได้⁴⁸ แต่สำหรับโรงเรียนจีน ไม่ว่าจะเจ้าของจะเป็นฝรั่ง คนไทย หรือคนจีนก็ตาม รัฐก็ดำเนินการถอนการอนุมัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษา

ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องของการเมืองอยู่มาก โดยเห็นว่าการเรียนการสอนหนังสือภาษาจีนมีความปรารถนาแรงกล้าจะแบ่งแยกการศึกษาของบุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยและมาจากอื่นให้เล่าเรียนอย่างในเมืองจีน เพื่อประโยชน์ของคนจีนและประเทศจีน⁴⁹ และเห็นว่าการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนนั้นมีผลในการรักษา “ความเป็นคนจีน” ของบุตรหลานคนจีนที่จะต้องเป็น “คนไทย” ตามพระราชบัญญัติสัญชาติทำให้บุตรหลานจีนต้องแตกออกจากการเป็นคนไทย ซึ่งรัฐไม่อาจยอมให้การศึกษาที่ทำให้คนไทยตามกฎหมายต้องแตกออกจากกัน⁵⁰ คงอยู่ได้ รัฐไทยจึงได้ดำเนินการถอนการอนุมัติหลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียนจีน จึงทำให้โรงเรียนจีนได้รับผลกระทบจากการดำเนินการดังกล่าว

เนื่องจากการถอนอนุมัติจะทำให้นักเรียนจีนที่จบจากโรงเรียนจีนจะไม่ได้ รับประกาศนียบัตรประถมศึกษา ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถเข้าประกอบการทำงานที่กำหนดให้จบการศึกษา

⁴⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 46/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477) เรื่องกระทรวงธรรมการออกคำแถลงการณ์เรื่องปิดโรงเรียนจีน วันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2477.

⁴⁸ (2) สร.0201.24.2/1 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี 28 มีนาคม พ.ศ.2477.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หนังสือปลัดกระทรวงธรรมการ ทูล ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ, มีนาคม พ.ศ.2477.

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, บันทึกของพระสารสาสน์พลขันธ์ เรื่อง การถอนอนุมัติหลักสูตร ฯลฯ ประถมศึกษา, ไม่ปรากฏวันที่.

ในระดับประถมศึกษา หรือเรียนต่อในระดับสูงขึ้นซึ่งต้องมีประกาศนียบัตรประถมศึกษา รวมไปถึง การที่จะไม่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 ซึ่งได้กำหนดไว้ว่า

ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลต้องมีคุณสมบัติไว้ว่า มี สัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่ถ้าบิดาเป็นชาวต่างประเทศ จะได้แต่งงานกับ มารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เล่าเรียนหนังสือไทยจน ได้ประกาศนียบัตรชั้นมัธยมปีที่ 3 หรือได้รับราชการประจำการตาม พระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารแล้ว หรือได้รับราชการประจำแผนกอื่นๆ ใน ตำแหน่งตั้งแต่เสมียนพนักงานขึ้นไปโดยมีเงินเดือนประจำแล้วไม่ต่ำกว่า 5 ปี⁵¹

ทำให้บุตรคนจีนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนประถมศึกษาที่สอนภาษาจีน ไม่มีสิทธิ ดังกล่าว และยังทำให้ไม่มีสิทธิที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการ เลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 มาตรา 6 กล่าวว่า “ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรต้องมีความรู้เทียบชั้นประถมสามัญ”⁵²

จากการถอนอนุวัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาให้กับโรงเรียนจีน ที่จะส่งผลกระทบต่อ บุตรหลานคนจีนค่อนข้างมาก ทั้งในเรื่องการศึกษาต่อ การประกอบกิจการอาชีพ และการถูก จำกัดสิทธิในฐานะที่เป็น “พลเมืองไทย” แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมี ความเข้มงวดจริงจังเป็นอย่างมากต่อการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐไม่ยอมให้มีการผ่อนผันในการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาให้กับโรงเรียนจีน แม้ว่าจะมี โรงเรียนสอนภาษาจีนทั้งของฝรั่ง คนจีน และคนไทย อันได้แก่ โรงเรียนมิชชันนารีคาทอลิก แผนก ภาษาจีน⁵³ โรงเรียนกว๋องสิ่ว 1 โรงเรียนกว๋องสิ่ว 2 โรงเรียนชู้ยี่น โรงเรียนหวงหวง 2 โรงเรียน ซินหมิน โรงเรียนเหม่งเหม่ง โรงเรียนท๋อมีน⁵⁴ จะได้ยินเรื่องขอยกเลิกการถอนอนุวัติเทียบหลักสูตรฯ ดังกล่าวก็ตาม แต่รัฐก็ไม่ยอมผ่อนผันให้ แสดงให้เห็นว่าความเข้มงวดของรัฐนั้นมิได้เน้นไป ที่การที่จะต้องการกีดกันคนจีน เนื่องจากรัฐมิได้มุ่งการควบคุมไปที่โรงเรียนของคนจีน แต่เน้นการ

⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

⁵² เรื่องเดียวกัน.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หนังสือผู้จัดการโรงเรียนมิชชันนารีคาทอลิก กรุงเทพฯ ขอเรียน นายพันเอกพระยา พลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477.

⁵⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 48 / 2477 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนจีนร้องเรียนกระทรวงธรรม การสั่งให้สิ้นภาวะโรงเรียนประถมศึกษา วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2477.

ควบคุมไปที่การสอน “ภาษาหนังสือจีน” ในโรงเรียนของคนทุกชาติ⁵⁵ แสดงให้เห็นว่ารัฐต้องการที่จะควบคุมการเรียนการสอน “ภาษาหนังสือจีน” เนื่องจากรัฐเห็นว่าการเรียนการสอนของโรงเรียนเหล่านี้จะมีการเรียนการสอนเหมือนที่อยู่ในเมืองจีนที่จะเน้นเรื่องแต่ราวของเมืองจีนและการใช้ภาษาจีน ซึ่งมีผลต่อการทำให้บุตรหลานคนจีนยังคง “ความเป็นคนจีน” เอาไว้ ทำให้เกิดการแบ่งแยกออกจาก “ความเป็นไทย”

ความเข้มงวดต่อการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองจากกรณีดังกล่าว จะเห็นได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น เมื่อการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยได้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาจากคนจีน โดยหนังสือพิมพ์จีนที่เมืองฮ่องกงและเซียงไฮ้ได้ลงข่าวว่าจีนจะบอยคอตข้าวสยาม เนื่องจากเห็นว่ารัฐบาลไทยใช้กฎหมายที่แรงไปในการบังคับโรงเรียนจีน⁵⁶ และต่อมานักเรียนไทยในประเทศจีนได้มีการประชุมกันในเดือน พฤษภาคม พ.ศ.2478 เพื่อหารือเกี่ยวกับการที่จะขึ้นภาษีชาวไทย เพื่อเป็นการตอบโต้การที่รัฐไทยถอนการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาดังกล่าว และได้แจ้งถึงการที่จะดำเนินการตอบโต้ดังกล่าวให้รัฐบาลไทยทราบด้วย⁵⁷ ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องจากต้องการที่จะให้รัฐบาลไทยยกเลิกการดำเนินการดังกล่าว แต่รัฐไทยก็ไม่ได้ยกเลิกแต่อย่างใด แม้ว่าจะมีแนวโน้มว่าจีนจะบอยคอตข้าวไทยจริงตามที่นักเรียนไทยในประเทศจีนได้ส่งหนังสือมาแจ้งรัฐบาลไทย เพราะปรากฏว่ารัฐบาลไทยได้กล่าวว่า ได้รับข่าวจากพ่อค้าจีนที่เชื่อถือได้ว่าประเทศจีนงดการซื้อข้าวสยามแล้ว⁵⁸ รัฐไทยจึงได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อที่จะหาทางดำเนินการแก้ไขหากเกิดการที่จีนงดซื้อข้าวสยามเกิดขึ้น⁵⁹

แม้ว่าต่อมาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2478 อัครราชทูตจีนที่ญี่ปุ่นจะได้รับการรับรองว่าข่าวลือเรื่องการที่จีนจะปิดข้าวสยามนั้นไม่เป็นความจริง และคิดว่าข่าวดังกล่าวคงจะเกิดจากคนจีนที่รู้สึกว่าการตนเองถูกรัฐบาลสยามกดขี่ปลุกปั่นข่าวขึ้นมา⁶⁰ แต่รัฐบาลก็ยังคงเชื่อว่าข่าวดังกล่าวมีมูลแห่ง

⁵⁵ (2) สร0201.24/1 หนังสือปลัดกระทรวงธรรมการ ทูล ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ, มีนาคม พ.ศ.2477.

⁵⁶ (2) สร.0201.92/9 คำแปลจากหนังสือพิมพ์ใต้กวงป้อเมืองฮ่องกง ฉบับวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478

⁵⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16 / 2478 เรื่อง สมาคมนักเรียนต่างด้าวเปิดประชุมเกี่ยวกับการขึ้นภาษีข้าวสยาม วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

⁵⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 23/2478 เรื่อง จีนปิดข้าวสยาม วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2478.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 25/2478 เรื่อง ชาวจีนปิดข้าวสยาม วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2478.

ความจริง เนื่องจากการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำของเอกชนจีน และเห็นว่าการดำเนินการกับโรงเรียนจีนเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนจีนจะดื้อซื้อข้าวไทย รัฐไทยจึงต้องหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจากจีนเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย การไม่ซื้อข้าวของจีนจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2478 รัฐไทยจึงได้ส่งผู้แทนของไทย คือ นายวิลาศ โอสถานนท์ ไปสืบเหตุการณ์ดังกล่าวในเมืองจีน ซึ่งนายวิลาศ ได้กลับมายืนยันว่าการดำเนินการกับโรงเรียนจีนของรัฐไทยนั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้จีนไม่ซื้อข้าวไทย⁶¹ ซึ่งรัฐไทยเห็นว่าในเรื่องโรงเรียนจีนเป็นเรื่องที่ยังไม่มีความเข้าใจกันดีพอ ให้ทำความเข้าใจกับคนจีนในเมืองไทย แต่รัฐไทยก็มีได้มีนโยบายที่จะยกเลิกการดำเนินการดังกล่าวแต่อย่างใด⁶²

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ยอมผ่อนผันให้กับการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองแม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวนั้นจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐ แต่รัฐก็ยังคงยืนยันในการดำเนินการดังกล่าว โดยพยายามหาทางแก้ไขในทางอื่นตามที่ได้เคยมีการกำหนดแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหากว่าจีนได้ดำเนินการปิดข้าวสยาม ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478 เช่น การให้สมาคมพาณิชย์จีนและโรงสีไฟมีโทรเลขร้องคัดค้านเกี่ยวกับการงดซื้อข้าวไทยไปยังสมาคมเชียงใหม่หรือการพยายามหาทางส่งข้าวไปเมืองจีนทางอ้อม โดยการส่งข้าวไปยังสถานที่ใดที่หนึ่งซึ่งข้าวจะสามารถส่งเข้าไปขายในเมืองจีนได้อีกต่อหนึ่ง หรือการหาตลาดข้าวใหม่ หรือการพยายามทำให้คนจีนเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นกับรัฐ โดยดูว่าสิ่งใดที่จีนต้องการ ถ้าเป็นสิ่งที่รัฐจะแก้ไขให้ได้ ก็แก้ไขให้⁶³ ซึ่งการวางแนวทางแก้ปัญหาของรัฐไทยนั้นก็น่าจะได้ผลในการสร้างความเข้าใจกับคนจีน เนื่องจากปรากฏว่าในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2478 ได้ยกเลิกคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องจีนปิดข้าวสยาม⁶⁴ ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวได้ยุติลงแล้ว รัฐบาลจึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการชดเชยดังกล่าว จึงได้ยกเลิกคณะกรรมการชดเชยดังกล่าว แต่ก็ไม่ปรากฏหลักฐานว่ารัฐได้ยกเลิกการถอนอนุวัติการเทียบหลักศูตรฯ แต่อย่างใด

สำหรับโรงเรียนภาษาจีนนั้นก็ได้อาทางแก้ปัญหาในการที่รัฐไทยได้ถอนการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาโดยการเปิดระดับมัธยมศึกษาเพิ่มมากขึ้น เช่น การตั้งแผนกมัธยมในโรงเรียนช่งชิต

⁶¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2478 เรื่อง นายวิลาศ โอสถานนท์ รายงานการไปประเทศจีน วันที่ 7 สิงหาคมพ.ศ.2478.

⁶² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 28/2478 เรื่อง คณะกรรมการพิจารณาเรื่องจีนปิดข้าวสยาม เสนอรายงานการประชุม วันที่ 21 มิถุนายนพ.ศ.2478.

⁶³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 เรื่อง จีนปิดข้าวสยาม วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478.

⁶⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 127/2478 เรื่อง ตั้งซ่อมกรรมการต่างๆ และยุบกรรมการบางคณะ วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2478.

โรงเรียนยอกหมิน โรงเรียนเผยอิง และการเปิดแผนกมัธยมในโรงเรียนประถมตามจังหวัดใหญ่ๆ อีกหลายแห่ง⁶⁵ และยังได้มีการเปิดแผนกฝึกหัดครูที่โรงเรียนหวงหวอน และการเคลื่อนไหวจัดตั้งมหาวิทยาลัยพาณิชยศาสตร์ที่ชื่อว่า หว่าเจียววิทยาลัย ภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมพาณิชยจีน⁶⁶ อันจะทำให้บุตรหลานคนจีนที่เข้าศึกษาในระดับประถมของโรงเรียนจีนสามารถที่จะเข้าเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาที่จะได้ประกาศนียบัตรในระดับมัธยมศึกษาที่จะทำให้บุตรหลานคนจีนไม่เสียสิทธิต่างๆ ของตนเองทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ทำให้โรงเรียนประถมศึกษาที่สอนภาษาจีนยังคงตั้งอยู่ได้ แม้ว่าจะไม่ได้รับการรับรองจากรัฐไทยก็ตาม

อย่างไรก็ตาม จากการที่รัฐได้ดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองอย่างเข้มงวดรัดกุมโดยการถอนการอนุมัติหลักสูตรประถมศึกษาของโรงเรียนภาษาจีน ซึ่งทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ของคนจีนที่ค่อนข้างจะรุนแรง และส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐค่อนข้างมากดังกล่าว ก็อาจจะมีส่วนทำให้รัฐไทยเห็นว่าในการที่จะดำเนินการกับคนจีนนั้นสมควรจะใช้วิธีการดำเนินการที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนจนเกินไป ดังนั้นเมื่อรัฐไทยจะออกกฎกระทรวงการออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษาในปี พ.ศ.2478 ซึ่งเป็นระยะเวลาไม่นานนักหลังจากการถอนการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาดังกล่าว รัฐไทยจึงค่อนข้างมีความระมัดระวัง เนื่องจากเห็นว่ากฎกระทรวงดังกล่าวเกี่ยวข้องกับคนจีนอยู่ด้วยจึงได้ให้ส่งให้คณะกรรมการพิจารณาเรื่องปัญหาคนจีนพิจารณาก่อนที่จะประกาศใช้⁶⁷ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวก็ได้พิจารณาและเห็นว่าควรตัดคำว่า “คนไทย” ออกจากการกำหนดว่า ครู ป.1 – ป.4 จะต้องเป็น “คนไทย” เนื่องจากคณะกรรมการเห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวจะกระทบกับคนจีน และเกรงว่าจะเกิดปัญหาความวุ่นวายตามมา ซึ่งที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2478 ก็เห็นด้วยกับความเห็นของคณะกรรมการฯ จึงได้มีการตัดคำว่า “คนไทย” ออกจากข้อกำหนดในพระราชบัญญัติดังกล่าว⁶⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทย

⁶⁵ William G. Skinner, *Chinese Society in Thailand, An Analytical History*, (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1962), p.233

⁶⁶ กรมวิสามัญศึกษา, “โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน”, *เอกสารการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ฉบับที่ 7*, (พระนคร: ช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2500), หน้า 10.

⁶⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 95/2478 เรื่อง กฎกระทรวงการออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2478. ซึ่งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนในขณะนั้นประกอบด้วย หม่อมเจ้าสกลวรรณการ วรวรรณ เป็นประธาน และ ขุนสมานหาริตะคดี, หม่อมเจ้าวรรณไวทยการ วรวรรณ, นายพันตำรวจเอก หลวงอดุลเดชจรัส, นายนาวาโท หลวงสุนาวันวิวัฒน์ และขุนสุนทรวิศึกษากร เป็นกรรมการ

⁶⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 99/2478 เรื่อง กฎกระทรวงการออกตามความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2478.

ได้ดำเนินการตามนโยบายที่ได้วางไว้ในทางที่จะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นต่อรัฐไทยที่ว่า “ถ้าเป็นสิ่งที่รัฐจะแก้ไขให้ได้ ก็แก้ไขให้”⁶⁹

การแก้ไขข้อความในกฎหมายดังกล่าวนั้นถ้าจะพิจารณาแล้วในสายตาของรัฐก็อาจจะมีผลได้มากกว่าผลเสีย เนื่องจากการมีข้อความว่า “ครู ป.1 – ป.4 จะต้องเป็น “คนไทย” ย่อมกระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของคนจีนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นช่วงระยะเวลาไม่นานนักหลังจากคนจีนเพิ่งรู้สึกว่ตนเองถูกกดขี่จากการถอนการเทียบหลักสูตรโรงเรียนประถมให้กับโรงเรียนภาษาจีน ก็อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายที่จะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐอย่างมากก็ได้ ทั้งนี้เนื่องจากคนจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในเมืองไทย และเมืองจีนเองก็เป็นตลาดสินค้าที่สำคัญของไทย รัฐไทยคงจะไม่อยากให้เกิดความกระทบกระเทือนดังกล่าว และแม้ว่ารัฐจะไม่ได้ระบุลงไปว่าครูต้องเป็น “คนไทย” เพื่อที่จะใช้กฎหมายดังกล่าวในการควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนภาษาจีนให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้นก็ตาม แต่รัฐก็สามารถที่จะใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วในการควบคุมโรงเรียนจีนได้ เนื่องจากโรงเรียนจีนก็มักจะมีการฝ่าฝืนกฎหมายโดยการสอนภาษาจีนเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดอยู่แล้ว⁷⁰ ซึ่งรัฐก็สามารถที่จะสั่งปิดโรงเรียนเหล่านั้นได้โดยมีต้องแก้ไขกฎหมายใหม่

จากการที่โรงเรียนจีนยังสามารถที่จะเปิดทำการสอนอยู่ได้ ซึ่งอาจจะโดยการหลีกเลี่ยงข้อกำหนด หรือการยอมปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาในการสอนภาษาไทยเป็นหลักตามที่รัฐกำหนด แต่ภายในโรงเรียนอาจจะมีการหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินั้น รัฐจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เพื่อที่จะสามารถควบคุมโรงเรียนราษฎร์ โดยเฉพาะโรงเรียนจีนที่รัฐเห็นว่าเป็นปัญหาดังที่กล่าวไปแล้วให้รัดกุมยิ่งขึ้น รัฐไทยจึงได้ออกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479 ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐและเพิ่มความเข้มงวดในการที่จะนำมาใช้ควบคุมโรงเรียนจีนได้อย่างเข้มงวดมากยิ่งขึ้น

โดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีการกำหนดคุณสมบัติข้อหนึ่งของโรงเรียนที่จะจดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์นั้นจะต้อง “...ไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่า ทางดำเนินการของโรงเรียนเป็นหรืออาจจะเป็นปฏิปักษ์ต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย

⁶⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 เรื่อง จีนปิดข้าวสยาม วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478.

⁷⁰ Kenneth Perry Landon, *Siam in Transition*, (New York: Greenwood Press, Publishers, 1968), p.270 – 271.

บ้านเมือง”⁷¹ และได้กำหนดคุณสมบัติข้อหนึ่งของผู้ที่จะเป็นครูใหญ่ว่า “...ผู้ขอได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมูล หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๖ ของกระทรวงธรรมการ หรือเป็นครูมีวิทยฐานะอันรัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่ากันเป็นอย่างต่ำ...”⁷² และคุณสมบัติข้อหนึ่งของผู้ที่จะเป็นครูว่า “...ผู้ขอได้รับประกาศนียบัตรครู หรือสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ ๓ ของกระทรวงธรรมการ หรือผู้มีวิทยฐานะอันรัฐมนตรีเห็นว่าเทียบเท่ากันเป็นอย่างต่ำ...”⁷³

การกำหนดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐสามารถที่จะนำพระราชบัญญัติฉบับนี้มาใช้ในการควบคุมโรงเรียนจีนได้อย่างเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากโรงเรียนจีนในบางครั้งจะได้รับการจัดตั้งจากการอุดหนุนขององค์กรทางการเมืองหรือสมาคมที่มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีน ดังเช่น โรงเรียนฮั่วเอียะ ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2451 (ค.ศ.1908) ที่ตรอกกัปตันบุช กรุงเทพฯ โดยปรากฏหลักฐานว่าการก่อตั้งโรงเรียนนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีนด้วย กล่าวคือ สมาคมเม่งหวยซึ่งศูนย์กลางตั้งขึ้นในเมืองจีนและเมื่อศูนย์กลางได้เดินทางมาหาเสียงสนับสนุนจากคนจีนในเมืองไทย ในปี พ.ศ.2451 (ค.ศ.1908) ได้มอบหมายให้สมาคมนี้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้น เพื่อเผยแพร่ลัทธิไตรราชาฎร์ ซึ่งเป็นอุดมการณ์สำคัญของขบวนการปฏิวัติของศูนย์กลางในหมู่คนจีนในเมืองไทย และเพื่อเป็นหน่วยหาเสียงสนับสนุนขบวนการปฏิวัติด้วย⁷⁴ หรือการที่สมาคมพาณิชย์จีนซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับรัฐบาลจีนได้ให้การอุปถัมภ์แก่วิทยาลัยพาณิชย์จีนที่จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2473 และได้มีโครงการที่จะปรับปรุงวิทยาลัยโดยจะให้ชื่อว่า “หว่าเจียววิทยาลัย”⁷⁵ การกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวจึงทำให้รัฐไทยสามารถที่จะไม่อนุญาตให้โรงเรียนที่รัฐเห็นว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับองค์กรหรือสมาคมที่มีการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้รับการจัดตั้งขึ้นได้ หรือรัฐสามารถที่จะใช้คุณสมบัติดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการไม่อนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนจีนก็ได้ ทำให้การจัดตั้งโรงเรียนจีนมีความลำบากมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นโรงเรียนจีนยังมักจะใช้ครูที่มาจากเมืองจีน และครูเหล่านี้ก็มักจะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีน และนำความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” มาเผยแพร่ให้กับบุตรหลานจีนในเมืองไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้น ดังนั้นการกำหนดคุณสมบัติของครู

⁷¹ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๗๙” ประชุมกฎหมายประกาศ เล่ม 50 พ.ศ.2480, หน้า 301.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 302.

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 302.

⁷⁴ ยูพเรศ มิลลิแกน, “บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 60.

⁷⁵ กรมวิสามัญศึกษา, “โรงเรียนราษฎรเพื่อสอนภาษาจีน”, เอกสารการศึกษารวมวิสามัญศึกษา ฉบับที่ 7, หน้า 9.

ใหญ่และครูที่จะต้องได้รับประกาศนียบัตรทางการศึกษาของไทยนั้น ก็ทำให้ครูที่มาจากเมืองจีน เหล่านั้นจะไม่สามารถทำการสอนในโรงเรียนจีน เท่ากับเป็นความพยายามในการควบคุมการเรียน การสอนในโรงเรียนจีนเพื่อให้ไม่ให้เกิดการเกี่ยวข้องกับการเมืองจีนและการเผยแพร่ความรู้ถึง “ชาตินิยมจีน”

พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้เพิ่มการควบคุมโรงเรียนจีนที่จะขอเป็นโรงเรียนประถมศึกษา ที่จะได้รับการรับรองจากรัฐว่าจะ “...ต้องปฏิบัติตามกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติ ประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 ในส่วนที่ว่าด้วยครู ภาคเรียน หลักสูตร การสอน หนังสือ เครื่องใช้ ในการเรียน และระเบียบการปกครองโรงเรียน...”⁷⁶ และ “การสอนต้องสอนเป็นภาษาไทย เว้นแต่ การสอนใดซึ่งรัฐมนตรีจะได้อนุญาตให้สอนเป็นภาษาอื่นในชั้นนั้นๆ ได้”⁷⁷

ข้อกำหนดดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามของรัฐที่จะกำหนดให้โรงเรียนจีนต้อง ปฏิบัติในการทำการสอนเรื่องราวของ “ความเป็นไทย” และเน้นการใช้ “ภาษาไทย” ในการเรียน การสอนที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้ใช้ภาษาไทยทั้งหมดมิใช่ให้สอนอย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงเช่นในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461⁷⁸ เนื่องจากการสอน ดังกล่าวจะส่งผลให้บุตรหลานจีนมี “ความเป็นไทย” ตามที่รัฐต้องการ เพื่อที่จะทำให้โรงเรียนจีนไม่ สามารถทำการสอนที่จะก่อให้เกิดการแบ่งแยกบุตรหลานจีนออกไปจาก “ความเป็นไทย” และการ กำหนดดังกล่าวยังอาจจะเป็นไปเพื่อการควบคุมโรงเรียนจีนที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าว ซึ่ง โรงเรียนจีนก็มักจะมีการฝ่าฝืน และรัฐจะถือได้ว่าโรงเรียนดังกล่าวทำผิดพระราชบัญญัติ รัฐก็มี อำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่จะสามารถขอตรวจสอบโรงเรียนที่รัฐมีความสงสัยว่ากระทำ ผิดพระราชบัญญัติ และถ้าพบว่ามี การฝ่าฝืนรัฐก็มีอำนาจที่จะสั่งปิดโรงเรียนจีนเหล่านั้นได้⁷⁹

นอกจากนั้นแล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้กำหนดให้รัฐสามารถที่จะสั่งปิดโรงเรียนที่ “...ใช้สถานที่หรือบริเวณโรงเรียนเพื่อการอันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือ ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือไม่สมควรแก่กิจการของโรงเรียน”⁸⁰ และโรงเรียนที่ “...ทำ การสนับสนุนหรือสอน หรือเตรียมการจะสนับสนุนหรือสอน ในสถานที่หรือบริเวณโรงเรียน ซึ่งลัทธิ หรือแบบแผนใดๆ อันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี หรือความสงบเรียบร้อยของ

⁷⁶ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๗๙” ประชุม กฎหมายประจำศก เล่ม 50 พ.ศ.2480, หน้า 304.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁸ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช ๒๔๖๑” ประชุม กฎหมายประจำศก เล่ม 31 พ.ศ.2461, (พระนคร: นิติวอร์ช, 2478), หน้า 294.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 309 – 310.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 307.

ประชาชน...”⁸¹ และบุคคลที่เป็นผู้ดำเนินการให้เกิดการกระทำดังกล่าวในโรงเรียนยังมีความผิด ซึ่งมีโทษปรับ หรือจำ หรือทั้งจำทั้งปรับอีกด้วย⁸² ทั้งนี้โรงเรียนจีนก็มักจะมีการเผยแพร่เกี่ยวกับความเป็นไปของเมืองจีนและชักจูงให้ลูกหลานจีนส่งเสริมสนับสนุนการปกครองของจีน และบางครั้งมีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านต่างชาติที่รุกรานจีน ซึ่งรัฐอาจจะถือว่าการดำเนินการดังกล่าวนั้นขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนที่เจ้าหน้าที่รัฐสามารถสั่งปิดโรงเรียนจีนได้ทันที เพราะการพิจารณาว่าการดำเนินการใดขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นสำคัญ

จากการที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มีข้อกำหนดที่ค่อนข้างกว้างขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐ และการให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่รัฐมากขึ้นในการสั่งปิดโรงเรียน รวมไปถึงการถอนใบอนุญาตผู้จัดการโรงเรียน ครูใหญ่ และครูได้⁸³ ทำให้พระราชบัญญัติฉบับนี้น่าจะสามารถนำมาใช้ในการควบคุมโรงเรียนจีนได้อย่างมีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานอย่างแน่ชัดว่ามีโรงเรียนจีนจำนวนมากน้อยเท่าใดที่ได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวในช่วงเวลานี้ แต่ความเข้มงวดของพระราชบัญญัตินี้ต่อการควบคุมโรงเรียนจีนนั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ได้ใช้ข้อกำหนดของพระราชบัญญัตินี้ในการควบคุมโรงเรียนจีน ทำให้โรงเรียนถูกปิดจนเกือบจะหมด เนื่องจากการกระทำผิดไม่ข้อใดข้อหนึ่งในพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดรัดกุมของพระราชบัญญัตินี้ในการควบคุมโรงเรียนจีนได้เป็นอย่างดี

3.2.1.2 การดำเนินการกับสิ่งพิมพ์ภาษาจีน

นอกจากการที่รัฐไทยจะควบคุมการรักษา “ความเป็นคนจีน” ที่มักจะผ่านการอบรมบุตรหลานคนจีนในโรงเรียนจีนแล้ว รัฐไทยยังได้ควบคุมสื่อต่างๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อการรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ที่จะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่จะทำให้คนจีนคอยให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ในเมืองจีนอยู่โดยตลอด โดยการควบคุมทั้งแบบเรียนภาษาจีน ซึ่งรัฐไทยได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 19 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2461 ซึ่งบัญญัติว่า “เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีอำนาจที่จะประกาศห้ามไม่ให้ใช้สมุดหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งเป็นเครื่องศึกษาในโรงเรียน ถ้าพิจารณาเห็นว่าเป็นทำนองฝ่าฝืนคัลลของศีลธรรมอันดีงาม หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือจูงใจให้กุลบุตรฟุ้งสร้านเสียมรรยาท เมื่อจะห้ามสมุดหนังสือเล่มใดกระทรวงธรรมการจะได้ลงโฆษณาระบุชื่อสมุดหนังสือเล่มนั้นในราชกิจจานุเบกษา”⁸⁴ กระทรวงจึง

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 307 – 308.

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 312.

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 309.

⁸⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 315.

ได้สั่งห้ามการใช้หนังสือจีนต่างๆ 50 เล่ม ในปี พ.ศ.2475⁸⁵ และได้สั่งห้ามไม่ให้ใช้หนังสือตำราเรียนในโรงเรียนจีนอีก 39 เล่ม ในปี พ.ศ.2479⁸⁶

การที่สิ่งพิมพ์ภาษาจีนมีผลต่อการรักษา “ความเป็นคนจีน” ของคนจีน เนื่องจากทำให้คนจีนยังคงผูกพันกับเมืองจีน เนื่องจากการที่ได้รับทราบถึงเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับ “ความเป็นคนจีน” และสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนอยู่โดยตลอด ประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจึงต้องการที่จะควบคุมสิ่งพิมพ์ภาษาจีนให้มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ ในปี พ.ศ.2475 เพื่อให้สามารถควบคุมสิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนให้ได้ผลดีมากยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐบาลไม่ต้องการให้หนังสือพิมพ์นำเสนอข่าวที่มีส่วนในการยุยงส่งเสริมให้เกิดความแตกร้างอันเป็นเหตุมาซึ่งความไม่สงบหรือกล่าวความอันเป็นเหตุมาซึ่งความยุ่งยากในทางต่างประเทศซึ่งรัฐบาลถือว่าเป็นของไม่พึงปรารถนา⁸⁷

พระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475 นี้ได้เพิ่มอำนาจแก่รัฐบาลมากยิ่งขึ้น เพราะตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ข่าวหนังสือพิมพ์ทุกฉบับก่อนที่จะนำไปตีพิมพ์จำหน่ายต้องส่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลตรวจข่าวเสียก่อน ซึ่งเจ้าพนักงานตรวจข่าวมีอำนาจที่จะห้ามไม่ให้โฆษณาหนังสือพิมพ์นั้นทั้งหมด หรืออนุญาตให้โฆษณาได้แต่ต้องเอาข้อความบางตอนออกหรือปิดข้อความบางตอนเสียไม่ให้เห็น ตามแต่พนักงานผู้ตรวจข่าวจะเห็นสมควร และพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังได้ให้อำนาจแก่พนักงานการพิมพ์ที่จะสั่งห้ามจำหน่ายแจกหนังสือพิมพ์ใดๆ รวมทั้งสั่งปิดหนังสือพิมพ์ใดๆ ก็ตามที่ฝ่าฝืนกฎหมายที่เห็นสมควรได้อีกด้วย⁸⁸

จากการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยต้องการที่จะเพิ่มความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการตรวจสอบสิ่งตีพิมพ์ เพื่อไม่ให้มีการนำเสนอข่าวซึ่งรัฐเห็นว่าอาจเป็นอันตรายและอาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในสังคมไทย ซึ่งก็น่าจะแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยต้องการที่จะใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อที่จะควบคุมหนังสือพิมพ์ภาษาจีนด้วย ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือพิมพ์

⁸⁵ Richard Coughlin, *Double Identity: The Chinese in Modern Thailand*, (Hong Kong: Hong Kong University Press, 1960), p.229.

⁸⁶ “ประกาศกระทรวงธรรมการเรื่องห้ามไม่ให้ใช้สมุดหนังสือเป็นเครื่องศึกษาในโรงเรียน”, *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 53 ลงวันที่ 8 และ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2479 และวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2479, หน้า 2110 – 2112, หน้า 2242 และ หน้า 3984.

⁸⁷ “คำแถลงการณ์คณะกรรมการราษฎรเกี่ยวแก่พระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475”, *ราชกิจจานุเบกษา (แผนกกฎหมาย)* เล่ม 49 .ศ.2475, ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2475, หน้า 407.

⁸⁸ “พระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475” *เรื่องเดียวกัน*, ลงวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2475, หน้า 404 – 406.

ภาษาจีนมักจะมีการนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ภายในเมืองจีน ที่มีส่วนกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของคนจีนในเมืองไทยที่จะทำการเคลื่อนไหวเพื่อให้การสนับสนุนกิจการต่างๆ ในเมืองจีน

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลานั้นคนจีนได้เป็นปฏิบัติต่อญี่ปุ่น เนื่องจากการที่ญี่ปุ่นเข้า รุกรานจีนมาโดยตลอด และได้ทำการยึดแมนจูเรียซึ่งจีนถือว่าอยู่ภายใต้การปกครองของตนไปในปี พ.ศ.2474 จึงทำให้หนังสือพิมพ์จีนมักมีการนำเสนอข่าวและบทความที่แสดงถึงการต่อต้าน ญี่ปุ่นอยู่เสมอ และในบางครั้งการนำเสนอข่าวดังกล่าวก็ได้นำไปสู่ความวุ่นวายในเมืองไทย ดังเช่น การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์กั๋วหมินเยอะเป้า เรื่องญี่ปุ่นบุกโจมตีประเทศจีน ก็ได้ส่งผลให้คนจีนในกรุงเทพฯ เดินขบวนในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2475 เพื่อมุ่งไปทำลายร้านค้าของญี่ปุ่น ทำให้รัฐบาลไทยต้องเข้าไปให้ความคุ้มครองชาวญี่ปุ่น และจับกุมคนจีนถึง 170 คน⁸⁹ รัฐบาลไทยจึงได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติดังกล่าวในการสั่งปิดหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เป็นเครื่องมือหนึ่งที่รัฐไทยใช้ในการควบคุมสิ่งพิมพ์จีนที่มีส่วนในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่มีผลต่อการรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของคนจีนในเมืองไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีการเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมสิ่งพิมพ์จีน ที่มีส่วนในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ดังกล่าวก็ตาม แต่คนจีนก็พยายามที่จะหาทางหลีกเลี่ยงการควบคุมของกฎหมายเพื่อจะดำเนินการเพื่อให้การช่วยเหลือเมืองจีน โดยเมื่อหนังสือพิมพ์ฉบับใด ถูกจับกุมและสั่งปิด เจ้าของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นก็จะไปตั้งหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ขึ้นมาแทน ดังเช่น การปิดหนังสือพิมพ์กั๋วหมินเยอะเป้า จากการนำเสนอข่าวระหว่างญี่ปุ่นกับจีนดังกล่าว นั้น เจ้าของหนังสือพิมพ์ก็ได้เปิดหนังสือพิมพ์ฉบับใหม่ขึ้นมา โดยใช้ชื่อว่า หมิวกั๋ว เยอะเป้า ซึ่งใช้เจ้าหน้าที่กองบรรณาธิการเดิมทั้งหมด⁹⁰ แสดงให้เห็นว่าคนจีนเองก็เห็นว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ดีในการที่จะกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ในหมู่คนจีนในเมืองไทย จึงพยายามหาทางหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพื่อให้หนังสือพิมพ์จีนยังคงสามารถนำเสนอข่าวความเคลื่อนไหวต่างๆ ในเมืองจีนอยู่ได้ ซึ่งการที่หนังสือพิมพ์มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ดังกล่าวก็อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลในสมัยต่อมา คือรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้พยายามที่จะกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น จึงไม่อาจที่จะปล่อยให้หนังสือพิมพ์ภาษาจีนแสดงบทบาทในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” อยู่ได้ รัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมหนังสือพิมพ์จีนมากยิ่งขึ้น จนทำให้หนังสือพิมพ์จีนในช่วงเวลาดังกล่าวถูกปิดเกือบทั้งหมด (จะกล่าวถึงต่อไป)

⁸⁹ William G. Skinner, *Chinese Society in Thailand. An Analytical History*, p.239.

⁹⁰ Ibid.

นอกจากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะพยายามควบคุมหนังสือพิมพ์แล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังพยายามที่จะควบคุมสิ่งพิมพ์ภาษาจีนอื่นๆ โดยเฉพาะสิ่งพิมพ์ที่นำเข้ามาจากภายนอกประเทศ เนื่องจากสิ่งพิมพ์ดังกล่าวมักจะเผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับเมืองจีน ซึ่งถือสำคัญในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” และในบางครั้งก็ได้มีการนำเสนอข่าวโจมตีรัฐบาลไทยที่มีผลให้คนจีนเกิดความไม่พอใจรัฐบาลไทย โดยที่รัฐไทยไม่อาจตรวจสอบหรือตัดข้อความบางอย่างของสิ่งพิมพ์ดังกล่าวได้เหมือนสิ่งพิมพ์ที่พิมพ์ในเมืองไทย

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยได้มีการออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2476 เพื่อเพิ่มอำนาจให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐมากยิ่งขึ้นทั้งในการควบคุมสิ่งพิมพ์ภายในประเทศ โดยเจ้าหน้าที่รัฐสามารถที่จะตรวจตราหนังสือพิมพ์ก่อนที่จะตีพิมพ์ได้ และสามารถที่จะขอตรวจสถานที่ที่ใช้พิมพ์ได้ และถ้าพบว่ามีกรกระทำที่ฝ่าฝืนข้อความในใบอนุญาตหรือพระราชบัญญัตินี้ ก็สามารถที่จะถอนใบอนุญาตโรงพิมพ์ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่การพิมพ์ยังสามารถที่จะถอนใบอนุญาตบรรณาธิการ ผู้พิมพ์โฆษณา และเจ้าของหนังสือพิมพ์ได้อีกด้วย และพระราชบัญญัตินี้ยังเพิ่มการควบคุมสิ่งพิมพ์ที่นำเข้ามาจากต่างประเทศ โดยเจ้าหน้าที่มีอำนาจออกคำสั่งในการที่จะห้ามการส่งหรือนำสิ่งตีพิมพ์ต่างประเทศเข้ามาในเมืองไทย ซึ่งผู้ที่ส่งหรือนำสิ่งพิมพ์ที่ถูกห้ามเข้ามา รวมถึงผู้จำหน่ายสิ่งพิมพ์นั้นจะมีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้⁹¹

ทั้งนี้การออกพระราชบัญญัติฉบับนี้นั้น ก็เนื่องมาจากการที่รัฐต้องการที่จะควบคุมหนังสือพิมพ์ให้มีการดำเนินการที่ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน รัฐไทยจึงเห็นว่าควรที่จะมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกำหนดโทษของหนังสือพิมพ์และการเพิ่มอำนาจให้กับเจ้าพนักงานของรัฐในการตรวจสอบหนังสือพิมพ์ด้วย ดังจะเห็นถึงเหตุผลและแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้ของรัฐไทยได้จากการกล่าวของพระยามานวราชเสวี กรรมการสะสางแก้ไขพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับนี้ ในรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476 ดังใจความว่า

ในการรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีเกี่ยวแก่การเขียนและการพิมพ์นี้ กรรมการเห็นว่าบัดนี้ยังมีความจำเป็นที่จะต้องมีบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำผิด...กรรมการได้ร่างบทกำหนดให้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจข่าวหนังสือพิมพ์ได้ก่อนออกจำหน่าย⁹²

⁹¹ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2476”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 พ.ศ.2476, (พระนคร: นิตเวชท์, 2477), หน้า 839 – 848.

⁹² สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) ปี พ.ศ.2476, (พระนคร: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2476), หน้า 806.

การที่รัฐไทยแก้ไขพระราชบัญญัติการพิมพ์ที่เพิ่มอำนาจให้รัฐมากขึ้นดังกล่าว ทำให้รัฐสามารถที่จะควบคุมสิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนได้อย่างเข้มงวดมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากภายหลังการออกพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวแล้วรัฐไทยได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ห้ามไม่ให้สิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทยหลายฉบับด้วยกัน เช่น ในระหว่างเดือนมิถุนายน-สิงหาคม พ.ศ.2478 รัฐไทยได้สั่งห้ามหนังสือพิมพ์จีนที่ออกในสิงคโปร์ ฮองกง และเซี่ยงไฮ้ รวม 5 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ลิ้นปือ ไต้กวงป้อ ชิงนุ่นป้อ แซจิวยิดป้อ และซ่งฮ่วงยิดป้อ ทั้งนี้เนื่องจากหนังสือพิมพ์ทั้ง 5 ฉบับได้ลงข้อความที่รัฐเห็นว่าแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาล⁹³ อันเกี่ยวข้องกับยุ้งให้คนจีนไม่พอใจรัฐบาลสยามที่ได้มีมาตรการในการควบคุมคนจีน และชักชวนให้คนจีนตอบโต้รัฐบาลไทยด้วยการงดซื้อข่าวจากเมืองไทย⁹⁴ ข้อความในหนังสือพิมพ์ภาษาจีนดังกล่าวอาจทำให้คนจีนเกิดความไม่พอใจรัฐบาลไทยมากยิ่งขึ้นและอาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในเมืองไทยและส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐได้ รัฐบาลจึงต้องห้ามการนำเข้าหนังสือพิมพ์ภาษาจีนดังกล่าวเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทย

รัฐไทยยังได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัตินี้ห้ามหนังสือจีนที่ออกในเมืองจีน รวมทั้งหนังสือจีนต่างๆ ที่มักใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนประถมของจีนเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทย⁹⁵ อีกด้วย และต่อมาในปี พ.ศ.2479 รัฐไทยยังได้ประกาศห้ามสิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนเข้ามาในเมืองไทยอีก 4 เล่ม⁹⁶ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้นำเอามาตรการทางกฎหมายดังกล่าวมาใช้เพื่อควบคุมสิ่งพิมพ์ภาษาจีน ซึ่งรัฐเห็นว่ามิได้ก่อการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” รัฐไทยจึงต้องดำเนินเพื่อที่จะควบคุมการกระตุ้นความรู้สึกดังกล่าว ซึ่งการควบคุมที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นดังกล่าวของรัฐไทยทำให้สิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนทั้งที่ออกในเมืองไทยและนำเข้ามาจากภายนอกประเทศมีจำนวนลดลง ก็อาจจะมีผลทำให้คนจีนทราบความเคลื่อนไหวในเมืองจีนได้ยากขึ้น ความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่ถูกกระตุ้นด้วยสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ก็อาจจะลดลง และอาจจะทำให้ความรู้สึกผูกพันกับเมืองจีนของคนจีนลดลง ซึ่งน่าจะเป็นผลดีต่อการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐไทย รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมสิ่งตีพิมพ์ภาษาจีน

⁹³ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “ประกาศห้ามมิให้สิ่งพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์เข้ามาในสยาม”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 48 พ.ศ.2478, หน้า 400, 768 – 769, 939 และ 995. .

⁹⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลจากหนังสือพิมพ์ไต้กวงป้อเมืองฮ่องกง ฉบับวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478

⁹⁵ “ประกาศกระทรวงมหาดไทยห้ามมิให้สิ่งตีพิมพ์เข้ามาในสยาม”, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ภาค 1 พ.ศ.2478, ลงวันที่ 20 และ 21 สิงหาคม พ.ศ.2478, หน้า 1688 – 1689.

⁹⁶ “ประกาศห้ามสิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนเข้ามาในสยาม” ราชกิจจานุเบกษา พ.ศ.2479 ลงวันที่ 23 เมษายน และ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2479, หน้า 220 – 221.

นอกจากนั้นแล้ว รัชไทยยังได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ในการควบคุมหนังสือพิมพ์จีนที่ออกจำหน่ายในเมืองไทยด้วย เนื่องจากหนังสือพิมพ์จีนมักจะมีการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวข้องกับเมืองจีน ซึ่งในบางครั้งอาจจะเป็นสื่อที่กระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ของคนจีนในเมืองไทย ทำให้อาจจะเกิดความวุ่นวายภายในเมืองไทยขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เกิดสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2480 นั้น หนังสือพิมพ์จีนก็ได้เป็นสื่อที่สำคัญในการรายงานสถานการณ์ภายในเมืองจีน พร้อมกับปลุกเร้าให้คนจีนในเมืองไทยต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีน และทำการต่อต้านญี่ปุ่น จึงทำให้รัชไทยได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ในการดำเนินการกับหนังสือพิมพ์จีนที่กระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ดังกล่าว

ดังจะเห็นได้จากการปิดหนังสือพิมพ์หัวเฉียว ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2480 ของนายวชิรชิตวิ เป็นเวลา 15 วัน เนื่องจากได้มีการนำเสนอข่าวสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น และได้มีการกระทบกระทั่งถึงประเทศญี่ปุ่น และในเวลาต่อมารัชไทยยังได้ใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ในการดำเนินการกับหนังสือพิมพ์หัวเฉียว โดยการสั่งให้หนังสือพิมพ์หัวเฉียวจะต้องนำข่าวที่จะนำเสนอมาให้ทางการตรวจสอบก่อนที่จะนำเผยแพร่ ซึ่งเป็นข้อกำหนดข้อหนึ่งของพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการตรวจสอบหนังสือพิมพ์ที่รัฐเห็นว่ามีการนำเสนอข่าวที่อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นได้

การที่หนังสือพิมพ์หัวเฉียวได้รับการลงโทษครั้งนี้ ก็เนื่องมาจากหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้มีการนำเสนอบทความชื่อ “กลับไป” ในหนังสือพิมพ์ฉบับวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2480 ที่ได้มีข้อความแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลญี่ปุ่นเกี่ยวกับกรณีญี่ปุ่นได้ทำสงครามกับจีน อันอาจเป็นเหตุให้คนจีนในเมืองไทยก่อความวุ่นวายขึ้นได้⁹⁷ ซึ่งการกระทำดังกล่าวของหนังสือพิมพ์หัวเฉียวนั้น เป็นการกระทำที่รัชไทยถือว่าผิดตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ฉบับนี้ จึงทำให้รัชไทยสามารถที่จะใช้ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติฉบับนี้ในการดำเนินการกับหนังสือพิมพ์จีนที่มีการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ให้เกิดขึ้นได้

จากการดำเนินการกับคนจีนดังกล่าวของรัชไทยอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า การออกพระราชบัญญัติการพิมพ์ พุทธศักราช 2476 โดยมีการให้อำนาจเจ้าหน้าที่รัฐในการตรวจสอบหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ต่างๆ ทั้งที่พิมพ์ภายในประเทศและนำเข้ามาจากภายนอกประเทศได้มากยิ่งขึ้นนั้น ทำให้รัชไทยสามารถที่จะใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ในการที่จะดำเนินการกับสื่อสิ่งพิมพ์จีนประเภทต่างๆ ที่มีการปลุกกระแส “ชาตินิยมจีน” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีนในเมืองไทยได้อย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะป้องกันมิให้มีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์จีนไปในทางที่จะช่วยรักษาอำนาจ

⁹⁷ “เซนเซอร์หัวเฉียว”, ประชาชาติ, วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2480.

ใน “ความเป็นคนจีน” ที่ยังคงผูกพันและให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ในเมืองจีน ซึ่งมีส่วนขัดขวางในการที่คนจีนจะผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย”

3.2.1.3 การดำเนินการกับการส่งเงินไปช่วยเหลือเมืองจีน

การที่คนจีนยังคงรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ใว้ นั้นทำให้คนจีนมีความสนใจการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดในเมืองจีน และเมื่อเมืองจีนเกิดปัญหาความเดือดร้อน คนจีนในเมืองไทยก็ได้ให้ความช่วยเหลือในกิจการต่างๆ ซึ่งการช่วยเหลือที่สำคัญประการหนึ่งที่คนจีนในเมืองไทยให้กับเมืองจีนก็คือ การให้การช่วยเหลือทางการเงิน ดังจะเห็นได้จากการที่โรงเรียนจีนได้มีการเรียโรเงินจากพ่อค้าจีนเพื่อนำไปช่วยเหลือเมืองจีน ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2477 ซึ่งรัฐไทยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรให้เกิดขึ้น รัฐจึงได้ตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาการที่โรงเรียนจีนเรียโรเงินพ่อค้า เพื่อที่จะกวดขันไม่ให้มีการเรียโรเงินเพื่อส่งออกไปนอกประเทศดังกล่าว⁹⁸ หรือกรณีของบุตรธิดาของเหยือกวงเอี่ยมที่ได้ร่วมกันบริจาคเงินเมื่อเมืองจีนถูกญี่ปุ่นรุกราน ในปี พ.ศ.2480 ที่มีผลทำให้เงินตราที่คนจีนได้มาจากการดำเนินเศรษฐกิจในเมืองไทยนั้นถูกส่งกลับไปเมืองจีน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้น เพราะนอกจากจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยแล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นว่าคนจีนยังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนที่มีหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือบ้านเมืองของตน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการ รัฐไทยจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติควบคุมการเรียโร พุทธศักราช 2480 ซึ่งได้ประกาศใช้ในวันที่ 4 เมษายน พ.ศ.2480 เนื่องจากเห็นว่าการเรียโรบางอย่างควรจะเป็นสิ่งที่ห้ามดำเนินการโดยเด็ดขาด⁹⁹

จากข้อห้ามในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยสามารถที่จะนำพระราชบัญญัติมาใช้ในการควบคุมการส่งเงินไปช่วยเหลือเมืองจีนได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ข้อห้าม 3 ใน 5 ข้อของการเรียโร คือ 1.การเรียโรอันอาจเป็นเหตุให้เสื่อมทรมแก่ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน 2.การเรียโรอันอาจเป็นเหตุกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงถึงทางพระราชไมตรีต่อรัฐบาลต่างประเทศ และ 3.การเรียโรเพื่อจัดหายุทธภัณฑ์ให้แก่ต่างประเทศ¹⁰⁰ ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะใช้พระราชบัญญัตินี้เพื่อที่จะควบคุมการส่งเงินออกนอกประเทศของคนจีน เพราะการส่งเงินไปช่วยเหลือเมืองจีนเพื่อดำเนินการในกิจการต่างๆ และการป้องกันการรุกรานของญี่ปุ่นนั้น เป็นการดำเนินการที่รัฐถือได้ว่าผิดตามข้อห้ามข้อใดข้อ

⁹⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 8/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477) เรื่อง ตั้งคณะกรรมการพิจารณาเรื่องกระทรวงธรรมการขอให้กวดขันโรงเรียนจีนที่เรียโรพ่อค้า วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2477.

⁹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79/2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติควบคุมการเรียโร วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2479.

¹⁰⁰ เสถียร ลายลักษณ์, “พระราชบัญญัติควบคุมการเรียโร พุทธศักราช 2480”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 50 ภาค 2 พ.ศ.2480, หน้า 1044 – 1046.

หนึ่งใน 3 ข้อดังกล่าว ซึ่งการออกกฎหมายดังกล่าวก็เป็นการเพิ่มอำนาจให้รัฐสามารถที่จะเข้าควบคุมห้ามปรามการส่งเงินออกนอกประเทศของคนจีนอันเกิดจากการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของคนจีนในเมืองไทยได้

การออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ของรัฐไทยทำให้รัฐสามารถที่จะควบคุมการเรียไ้เงินของคนจีนเพื่อส่งไปช่วยเหลือกิจการในเมืองจีนอันเกิดจากการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนนั้น จะเห็นได้จากการที่หลวงสิทธิสุโรประการ (หลงจู๊บัก) นายอึ้ง แซ่เตี้ย เจ้าของร้านง่วนเลียงไถ่ และนายเซ็กควัน แซ่ห่อ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์หัวเดียว ได้ดำเนินการเรียไ้เงินจากคนจีนเพื่อนำไปช่วยเหลือการทำสงครามในเมืองจีน ซึ่งรัฐไทยสามารถที่จะใช้ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไ้เงินเอาผิดกับบุคคลทั้งสามได้ ทำให้บุคคลทั้งสามต้องถูกจับกุมในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2481 เนื่องจากการกระทำผิดพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไ้เงิน¹⁰¹ แสดงให้เห็นว่าการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ของรัฐไทยนั้น น่าจะทำให้การดำเนินการเพื่อเรียไ้เงินของคนจีนเป็นไปได้ยากลำบากมากยิ่งขึ้น เพราะได้รับการควบคุมจากรัฐที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นและมีการลงโทษอย่างค่อนข้างจะจริงจัง

แต่อย่างไรก็ตามคนจีนก็ยังคงสามารถที่จะส่งเงินกลับไปให้ความช่วยเหลือเมืองจีนได้ ดังจะเห็นได้จากเมื่อญี่ปุ่นรุกรานจีนในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2480 คนจีนในเมืองไทยได้มีการส่งเงินไปช่วยเหลือเมืองจีนกันเป็นจำนวนมากมหาศาล ดังที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ “หัวเดียวเขียนพง” เล่มที่ 1 ฉบับที่ 16 ตอนปลายปี พ.ศ.2482 ได้ลงข้อความเกี่ยวกับเงินที่ เขียวกวงเอี่ยมในฐานะประธานสมาคมพาณิชย์จีนได้ทำหน้าที่รวบรวมไปช่วยในการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่นว่า

นับจากเวลาที่สงครามเริ่มขึ้นจนถึงบัดนี้ เงินที่คุณเขียวบริจาคด้วยตนเอง และที่นำชาวจีนในประเทศสยามเข้าร่วมบริจาค และได้นำมอบให้แก่รัฐบาลจีนเพื่อ

การที่คนจีนยังคงสามารถที่จะเรียไ้เงินเพื่อส่งไปช่วยเหลือเมืองจีนได้ แม้ว่ารัฐไทยจะมีช่วยในกิจการสงครามแล้ว เป็นจำนวนมากถึงกว่าหกล้านหยวน¹⁰² การดำเนินการที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น ก็เนื่องมาจากการที่คนจีนจะใช้การเรียไ้เงินที่ค่อนข้างจะเป็นความลับและจะทำการเรียไ้เงินกันเป็นกลุ่มเล็กๆ จะไม่กระทำการเรียไ้เงินใหญ่โตให้เป็นที่สังเกตของเจ้าหน้าที่รัฐ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของบุตรธิดาของเขียวกวงเอี่ยมที่จะมีการเรียไ้เงินกันภายในโรงเรียน หรือการที่สมาคมคนจีนต่างๆ จะเปิดประชุมสมาชิกและใช้การเรียไ้เงินเป็นการภายใน หรือใช้การขายพันธบัตร ซึ่งจะไม่ใช้การประกาศขายโดยเปิดเผย แต่จะใช้การส่งคนออกเรียไ้เงิน และขายพันธบัตรไปตามบ้านโดยแยก

¹⁰¹ “ให้ประกันพ่อค้าจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2481.

¹⁰² อัมพร เอี่ยมสุริย์, รัชชาติยิ่งชีพ: ชีวิตประวัติเขียวกวงเอี่ยม, หน้า 125.

เป็นกลุ่มเล็กๆ เพื่อไม่ให้เป็นที่สังเกต รวมไปถึงการใช้วิธีการจัดการแสดงการกุศลเพื่อหารายได้¹⁰³ ซึ่งไม่ได้เป็นการแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าเป็นการเรียกรับเงิน

แสดงให้เห็นว่าแม้ว่ารัฐไทยพยายามที่จะมีการดำเนินการเพื่อห้ามปรามการส่งเงินออกนอกประเทศของคนจีน อันเกิดจากการสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ที่มีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้นก็ตาม แต่คนจีนในเมืองไทยก็ยังคงหาช่องทางที่จะทำการเรียกรับเงินเพื่อที่จะส่งไปช่วยเหลือเมืองจีนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อไม่ให้ถูกจับกุม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนจีนยังคงมีความผูกพันและตระหนักถึงหน้าที่ของการเป็นคนจีนที่มีต่อเมืองจีนเป็นอย่างมาก จึงได้พยายามดำเนินการในวิธีการต่างๆ เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีนให้ได้ แม้ว่าจะตระหนักดีว่าการดำเนินการของตนเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายของไทยก็ตาม ดังนั้นจึงทำให้รัฐไทยในสมัยต่อมายิ่งเพิ่มความเข้มงวดในการพยายามที่จะทำให้คนจีนละทิ้งการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ที่ยังคงให้ความจงรักภักดีและให้ความช่วยเหลือเมืองจีน และให้เปลี่ยนมามีความจงรักภักดีต่อเมืองไทยมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าคนจีนจะยังคงมีลักลอบเรียกรับเงินเพื่อส่งไปให้ความช่วยเหลือเมืองจีนอยู่ แต่การออกกฎหมายดังกล่าวของรัฐไทยก็เป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้มีความพยายามที่จะจัดการกับการส่งเงินออกนอกประเทศของคนจีน ซึ่งจากการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนที่ยังคงผูกพันและจงรักภักดีต่อเมืองจีนและให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ในเมืองจีนอยู่โดยตลอด โดยการใช้วิธีการที่หลากหลายๆ ที่จะควบคุมห้ามปรามทั้งการเรียนการสอนและสื่อที่มีส่วนกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” และควบคุมการดำเนินการของคนจีนที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันกับเมืองจีน ถึงแม้ว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังไม่อาจที่จะห้ามปรามสื่อต่างๆ และดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาดก็ตาม

การที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างจะเด็ดขาดและจริงจัง จะเห็นได้จากการที่รัฐได้ดำเนินการอย่างเด็ดขาดกับคนจีนที่มีการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้มีการสังเวยคนจีน 14 คนในข้อหาที่เป็นหัวหน้าคณะอั้งยี่ออกจากเมืองไทย ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2480* เนื่องจากได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้การช่วยเหลือเมืองจีน โดยมีการต่อต้านญี่ปุ่นในเมืองไทย¹⁰⁴ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่ญี่ปุ่นได้รุกรานจีนตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2480

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125 – 132.

* ตามการนับศักราชแบบเก่า ที่จะขึ้นปีใหม่ในเดือนเมษายน.

¹⁰⁴ “นครเทศหัวหน้าอั้งยี่ ๑๔ คนจากสยามแล้ว”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2480.

นั้น คนจีนในเมืองไทยได้เกิดการตระหนักรู้ในความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ได้ให้ความช่วยเหลือการทำสงครามในเมืองจีน และทำการต่อต้านญี่ปุ่นเช่นเดียวกับคนจีนในที่อื่นๆ

โดยที่คนจีนในเมืองไทยได้มีการประกาศห้ามพ่อค้าจีนขายของญี่ปุ่น และมีคำขู่ว่าจะทำร้ายเจ้าของห้างร้านจีนบางแห่งที่ขายสินค้าญี่ปุ่น¹⁰⁵ ทำให้การปิดสินค้าญี่ปุ่นได้ดำเนินไปอย่างรุนแรงมาก กล่าวคือ มีการฆ่า การทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สินของพ่อค้าจีนที่ค้าขายกับญี่ปุ่นหลายราย ดังเช่น การที่มีคนจีนที่เป็นสมาชิกของสมาคมลับได้ใช้มีดแทงนายซัง แซ่เคี้ยว เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2480 เนื่องจากนายซังเป็นพ่อค้าขายข้าวสารได้ขายข้าวให้กับญี่ปุ่น¹⁰⁶ รวมทั้งได้มีการทำร้ายชาวญี่ปุ่น ฆ่าชาวไต้หวันที่เป็นประชาชนของญี่ปุ่นด้วย¹⁰⁷ ซึ่งจากการดำเนินการที่รุนแรงของคนจีนดังกล่าวประกอบกับการที่คนจีนส่วนหนึ่งได้เกิดตระหนักรู้ใน “ความเป็นคนจีน” ทำให้พ่อค้าจีนไม่ต้องการที่จะทำการค้าขายสินค้าญี่ปุ่น ส่งผลให้สินค้าญี่ปุ่นที่ส่งเข้ามาในเมืองไทยได้ลดจำนวนลงเป็นอันมาก¹⁰⁸ และยังส่งผลให้คนจีนส่วนหนึ่งมีความหวาดระแวงภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการที่ถูกล่ามว่ามีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นซึ่งเท่ากับทรยศต่อ “ชาติจีน”

ดังจะเห็นได้จากกรณีของนายของเขียน สีนุกูญเรื่อง ซึ่งเป็นบุตรชายของเขี้ยวสุดแสง และได้เข้าไปรับราชการทหารในมณฑลกว๋างตุ้ง ประเทศจีน แต่กลับถูกล่ามว่าจากหนังสือพิมพ์จีนในเมืองไทยชื่อ “หว่าเซ็ง” ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2480 ว่า “...นายของเขียนเป็นผู้ขายชาติจีนและถูกจับไปยิงเป้าเสียแล้ว...”¹⁰⁹ นายของเขียนจึงต้องยื่นฟ้องหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว เนื่องจากการนำเสนอข่าวดังกล่าวทำให้เขาเกิดความเสียหายเป็นอย่างมาก และเกรงว่าการนำเสนอข่าวดังกล่าวอาจจะทำให้เขาได้รับอันตรายจากความรุนแรงที่กำลังเกิดขึ้นในหมู่คนจีน ดังใจความว่า

การที่จำเลยลงข่าวเช่นนี้ โจทก์ได้รับความเสียหายอย่างมากมาย เพื่อนฝูงที่ไม่ทราบความจริงพากันด่าและเกลียดชัง ทำให้โจทก์เสียหายในวงกรมสมาคม หากโจทก์อยู่ที่ประเทศจีนก็อาจจะถูกฆ่าตาย แม้ในประเทศสยามก็ไม่ปลอดภัย เคยมีคนที่บัตรสนเท่ห์แสดงความอาฆาตมาดร้ายโจทก์ โจทก์เคย

¹⁰⁵ “ปิดประกาศห้ามพ่อค้าจีนขายของญี่ปุ่นเกลื่อนกลาดตามถนน”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2481.

¹⁰⁶ “ถูกแทงตายเพราะคิดว่าติดต่อกับญี่ปุ่น”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2480.

¹⁰⁷ พรหมณี บัวเล็ก, จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 – 2 (พ.ศ.2452 – 2484), (กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ, 2540), หน้า 49 – 63.

¹⁰⁸ “ข่าวประชาคม”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2480.

¹⁰⁹ “นายพันโทของเขียนฟ้องหนังสือพิมพ์จีน ในข้อที่ลงข่าวเท็จหาว่าเปนคนขายชาติ”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2481.

ทราบว่าเป็นสยามนี้ได้มีการแทงกันตาย เพราะผู้ถูกแทงต้องหาว่าทรยศต่อชาติ
จีน¹¹⁰

แสดงให้เห็นว่าการใช้ความรุนแรงของคนจีนดังกล่าว ได้ส่งผลให้คนจีนโดยทั่วไปมีความหวาดระแวงว่าจะถูกทำร้าย แม้เพียงจะเป็นแค่การกล่าวหา จึงต้องพยายามสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับคนจีนโดยทั่วไปว่าการกล่าวหาเช่นนั้นไม่เป็นความจริง เพื่อความปลอดภัยของตนเอง ฉะนั้นอาจเป็นไปได้ว่าการใช้ความรุนแรงดังกล่าวอาจจะมีส่วนทำให้คนจีนเกิดการตระหนกสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนมากขึ้น อย่างน้อยที่สุดก็อาจจะไม่ทำการใดๆ ที่แสดงให้เห็นว่าไม่จงรักภักดีต่อ “ชาติจีน” หรือถ้าหากไปกว่านั้นก็อาจจะให้การร่วมมือในการช่วยเหลือกิจการต่างๆ ในเมืองจีน

ด้วยเหตุดังนี้ จึงทำให้รัฐไทยต้องใช้วิธีการที่เด็ดขาดในการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง ด้วยการส่งเนรเทศคนจีนออกจากเมืองไทย ทั้งนี้นอกจากจะเป็นเพราะการใช้ความรุนแรงดังกล่าวจะก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในเมืองไทย และส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของเมืองไทย รวมไปถึงส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นแล้ว ยังอาจจะเกิดจากการใช้ความรุนแรงดังกล่าวของคนจีนได้สะท้อนให้รัฐไทยเห็นว่าคนจีนยังคงตระหนกสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนเป็นอย่างมาก จึงพร้อมที่จะดำเนินการทุกอย่างเพื่อจะให้การช่วยเหลือเมืองจีน แม้ว่าอาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายในเมืองไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนจีนให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของ “ชาติจีน” มากกว่า “ชาติไทย” และการใช้ความรุนแรงดังกล่าวยังอาจจะทำให้คนจีนอื่นๆ เกิดความตื่นตัวที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีนอีกด้วย จึงทำให้รัฐไทยไม่อาจจะปล่อยให้สำนึกและการกระทำดังกล่าวของคนจีนดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย

จากหลักฐานดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นเพียงตัวอย่างเดียวของคนจีนที่ถูกดำเนินการอย่างเด็ดขาดโดยรัฐบาลไทย ซึ่งอาจจะเห็นว่าเป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย ทั้งนี้ก็อาจจะเกิดจากการที่คนจีนมักจะมีการดำเนินการในรูปของสมาคมลับ จึงอาจจะทำให้ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะเนรเทศคนจีนทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านญี่ปุ่นได้ และถ้าเป็นการต่อต้านโดยการไม่ใช้วิธีการรุนแรงรัฐไทยก็ไม่สามารถที่จะเอาผิดกับคนจีนเหล่านั้นได้ จึงอาจจะทำให้คนจีนที่รัฐไทยสามารถที่จะเนรเทศได้จะต้องเป็นคนจีนที่กระทำความผิดอย่างรุนแรงและมีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจน จึงทำให้มีจำนวนคนจีนไม่มากนักที่ได้รับการเนรเทศ

อย่างไรก็ตาม อาจจะมีจำนวนคนจีนจำนวนมากกว่าที่ปรากฏในหลักฐานนี้ที่ได้รับการเนรเทศ แต่เนื่องจากข้อบกพร่องของหลักฐานทำให้ไม่สามารถจะระบุถึงจำนวนคนจีนที่ได้รับการเนรเทศจากกรณีดังกล่าวได้ทั้งหมด แต่จากตัวอย่างการลงโทษคนจีนที่ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่น

¹¹⁰ “ศาลรับพิจารณาคดีของนายพันเอกจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2481.

อย่างเด็ดขาดที่ปรากฏในหลักฐานดังกล่าว ก็แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีน ในทางการเมืองที่เข้มงวดจริงจังมากยิ่งขึ้น โดยที่จะไม่ยอมให้คนจีนที่ยังคงตระหนกดำเนินใน “ความเป็นคนจีน” ในทางการเมือง ที่พร้อมจะดำเนินการในทุกวิถีทางเพื่อให้การช่วยเหลือเมืองจีน ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย

3.2.2 การดำเนินการของรัฐไทยเพื่อจำกัดสิทธิทางการเมืองของคนจีน

การที่รัฐไทยได้กำหนดในธรรมนูญการปกครองชั่วคราว พ.ศ.2475 ว่าผู้ที่จะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งและออกเสียงเลือกตั้งจะต้องเป็นผู้ที่มี “สัญชาติไทย” เท่านั้น นอกจากจะเป็นเพราะว่า “คนไทย” เป็นคนกลุ่มใหญ่ที่สุดของประเทศแล้ว ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐต้องการที่จะกำหนดลงไปให้ชัดเจนเพื่อเป็นการควบคุมมิให้คนจีนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากอยู่แล้ว ได้มีสิทธิซึ่งจะนำไปสู่การมีอำนาจทางการเมือง

นอกจากนั้นรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองยังได้ดำเนินการเพื่อที่จะควบคุมสิทธิทางการเมืองของคนจีนให้มีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยได้มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะมีสิทธิทางการเมืองให้รัดกุมยิ่งขึ้น ในการออกพระราชบัญญัติเลือกตั้ง พุทธศักราช 2476 เพื่อที่จะควบคุมไปถึง “ลูกจีน” ที่เกิดในเมืองไทยที่จะได้รับสิทธิทางการเมืองตามธรรมนูญการปกครองสยามด้วย ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากรัฐเห็นว่าการที่ลูกจีนที่มี “สัญชาติไทย” ตามกฎหมายนั้นยังไม่เพียงพอที่จะให้มีสิทธิทางการเมือง รัฐจึงต้องการที่จะให้ลูกจีนเหล่านั้นผ่านกระบวนการทำให้เป็น “ไทย” ตามแนวทางของรัฐเสียก่อน จึงจะมีสิทธิทางการเมืองดังกล่าว รัฐจึงได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งในมาตรา ๕ ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า

ราษฎรผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนตำบลต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1. มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย แต่

(ก) ถ้าบิดาเป็นชาวต่างประเทศ จะได้แต่งงานกับมารดาโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ต้องเป็นผู้ที่ได้เรียนหนังสือไทยจนได้ประกาศนียบัตรชั้นมัธยมปีที่ ๓ หรือได้รับราชการประจำการตามพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารแล้ว หรือได้รับราชการประจำแผนกอื่นๆ ในตำแหน่งตั้งแต่เสมียนพนักงานขึ้นไปโดยมีเงินเดือนประจำแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี

(ข) ถ้าเป็นคนแปลงชาติมาเป็นไทยต้องมีคุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กำหนดไว้ใน (ก) หรือได้อยู่ในพระราชอาณาจักรสยามเป็นเวลาติดต่อกันนับแต่เมื่อได้แปลงชาติมาแล้วไม่ต่ำกว่าสิบปี¹¹¹ ...

และยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิรับสมัครเลือกตั้งในมาตรา ๖ ว่า

¹¹¹ เสถียร ลายลักษณ์, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 พ.ศ.2476, หน้า 254 – 255.

ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนตำบลหรือเป็นผู้แทนราษฎร...จะต้องมี

คุณสมบัติดังต่อไปนี้อีก...๓.มีความรู้ตามที่จะได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดไว้¹¹²

ซึ่งพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พ.ศ.2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 ฉบับที่ 2 มาตรา 6 กล่าวว่า “ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรต้องมีความรู้ เทียบชั้นประถมสามัญ”¹¹³

จากคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าเป็นการควบคุมสิทธิทางการเมืองของ “ลูกจีน” เนื่องจากคนจีนโดยทั่วไปที่ไม่มี “สัญชาติไทย” ก็จะมีได้รับสิทธิทางการเมืองดังกล่าวอยู่แล้ว แต่คุณสมบัติดังกล่าวยังทำให้ลูกจีนที่เกิดในเมืองไทย แม้ว่าจะมี “สัญชาติไทย” แต่ก็ยังถูกควบคุมด้วยเงื่อนไขทางการศึกษาที่ต้องผ่านการศึกษาที่รัฐไทยให้การรับรองก็จะต้องมีการศึกษาที่เน้นการเรียนเรื่องราวของ “ความเป็นไทย” และภาษาไทย ทำให้บุตรหลานจีนที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนที่รัฐไม่ได้ให้การรับรองก็จะไม่ได้รับสิทธิทางการเมืองดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะควบคุมให้ผู้ที่จะมีสิทธิทางการเมืองนั้น เป็นผู้ที่ได้ผ่านกระบวนการที่รัฐเห็นว่าสามารถที่จะทำให้มี “ความเป็นไทย” ได้ ก็คือ การศึกษาในโรงเรียนไทย เพื่อเป็นการควบคุมลูกจีนที่ต้องการจะได้รับสิทธิทางการเมืองดังกล่าวให้ต้องเข้าศึกษาในโรงเรียนไทย แต่ถ้าลูกจีนยังคงรักษา “ความเป็นคนจีน” โดยการศึกษาในโรงเรียนจีน ก็จะไม่ได้รับสิทธิทางการเมือง

สิ่งที่แสดงให้เห็นอีกประการหนึ่งว่า รัฐไทยต้องการควบคุมสิทธิทางการเมืองของคนจีนก็คือการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ยินยอมให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย แม้ว่าพระราชบัญญัติแปลงสัญชาติจะมีการออกมาตั้งแต่ ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) แล้ว แต่รัฐไทยก็ยังไม่ยินยอมให้คนจีนแปลงชาติเป็น “ไทย” โดยอาศัยมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติแปลงชาติ ร.ศ.130 ที่ว่า “การที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้แปลงชาตินั้น สุดแล้วแต่รัฐบาลจะเห็นสมควรทั้งสิ้น”¹¹⁴ สำหรับคนจีนที่รัฐอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้นั้นจะเป็นคนจีนในบังคับชาติตะวันตก หรือลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยแต่ได้มีการลงสัญชาติเป็นจีนไว้ก็

¹¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 255.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 794.

¹¹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2477 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

สามารถแปลงสัญชาติเป็นไทยได้¹¹⁵ แม้ว่าในช่วงเวลานี้จะมีคนจีนในบังคับสยามยื่นเรื่องขอแปลงชาติเป็นจำนวนมากขึ้น แต่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังไม่อนุญาตให้คนจีนเหล่านั้นแปลงสัญชาติ¹¹⁶

การที่คนจีนขอแปลงสัญชาติเพิ่มมากขึ้นนั้น อาจจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีความเข้มงวดในการดำเนินการกับคนจีนมากยิ่งขึ้น จึงทำให้คนจีนไม่ต้องการที่จะได้รับผลกระทบจากการดำเนินการดังกล่าวจึงได้ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย แต่รัฐไทยก็ไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติ ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไม่ต้องการที่จะคนจีนมีสิทธิเลือกตั้ง ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477 ว่า “...แต่ข้อสำคัญถ้าอนุญาตให้แปลงชาติ แล้วจะมีสิทธิตามกฎหมายเลือกตั้งขึ้น เข้าใจว่ารัฐบาลยังไม่ประสงค์ให้สิทธินี้ จึงเห็นว่าไม่ควรให้จีนแปลงชาติเป็นไทย...”¹¹⁷ เนื่องจากข้อกำหนดในกฎหมายเลือกตั้งได้อนุญาตให้ผู้แปลงสัญชาติมีสิทธิในการเลือกตั้งได้ รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงเห็นว่าไม่ควรอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติอันจะทำให้ได้รับสิทธิดังกล่าว

การที่รัฐไทยไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงชาตินั้น นอกจากการที่รัฐต้องการที่จะควบคุมสิทธิทางการเมืองดังกล่าวแล้ว ยังอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐมองว่าคนจีนมีฐานะไม่เท่ากับคนไทย จากการที่รัฐให้เหตุผลของการที่รัฐไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงชาติว่า “...ยังไม่มีกฎหมายให้ราษฎรโอนมาเป็นพลเมืองได้”¹¹⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยเห็นว่าคนจีนมีฐานะเป็นเพียง “ราษฎร” แต่ไม่ได้เป็น “พลเมือง” ที่จะมีสิทธิและหน้าที่ตามที่รัฐได้กำหนดไว้ใน “คู่มือพลเมือง” ซึ่งได้แสดงให้เห็นว่าคนที่รัฐจะถือว่าเป็น “พลเมือง” ของ “ชาติ” จะต้องเป็น “...คนผู้สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งเดียวกัน พูดภาษาเหมือนกัน กับศาสนาเหมือนกัน”¹¹⁹ และยังได้อธิบายว่า พลเมืองในระบบประชาธิปไตยคือ ผู้ที่มีสิทธิและหน้าที่อย่างพร้อมมูล มีสิทธิในการได้รับความคุ้มครองทางกฎหมาย ในการทำมาหากิน ในการนับถือศาสนา พลเมืองในรัฐแบบประชาธิปไตยมีความเสมอภาคและไม่มีชนชั้น และมีหน้าที่โดยเริ่มจากครอบครัวไปสู่หน่วยใหญ่

¹¹⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2480.

¹¹⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 45/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477) เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2477.

¹¹⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2477 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁹ กรมโฆษณาการ, คู่มือพลเมือง, (พระนคร: อักษรนิติ, 2479), หน้า 5.

ที่สุดคือชาติ มีหน้าที่ต่อศาสนา หน้าที่ต่อพระมหากษัตริย์ หน้าที่ต่อรัฐธรรมนูญ และหน้าที่ในการออกเสียงเลือกตั้ง รวมเป็นหน้าที่ที่พึงมีต่อชาติ¹²⁰

จากลักษณะของการเป็น “พลเมือง” ดังกล่าว ทำให้ “คนจีน” ไม่มีฐานะเป็น “พลเมือง” ตามการกำหนดของรัฐและไม่มีสิทธิต่างๆ ที่ “พลเมือง” พึงจะได้รับตามกฎหมาย รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงเห็นว่าไม่ควรอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติ เนื่องจากจะทำให้คนจีนได้กลายเป็น “พลเมือง” ที่จะมีสิทธิต่างๆ โดยเฉพาะสิทธิทางการเมืองที่รัฐไม่ปรารถนาที่จะให้คนจีน โดยเฉพาะคนจีนที่ยังรักษา “ความเป็นคนจีน” ในทางการเมืองได้รับ ดังนั้นรัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงยืนยันถึงการที่จะไม่ยอมให้คนจีนแปลงชาติอยู่โดยตลอด¹²¹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะแบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทย และควบคุมสิทธิทางการเมืองของคนจีน แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพาคนจีน โดยเฉพาะในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ รัฐไทยจึงยังไม่ต้องการที่จะผลักดันคนจีน ดังจะเห็นได้จากที่กระทรวงยุติธรรม ซึ่งทำหน้าที่ในการพิจารณาเกี่ยวกับการที่คนจีนขอแปลงสัญชาติได้ชี้แจงเหตุผลที่รัฐยังไม่ควรจะอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477 ว่า “...สิทธิของชาวจีนที่ไม่ได้แปลงชาติก็ไม่แตกต่างจากสิทธิของคนไทยก็มากนัก...”¹²² หรือดังปรากฏในเหตุผลที่คณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน ซึ่งได้รับมอบหมายให้พิจารณาเรื่องคนจีนขอแปลงชาติเป็นไทยเห็นว่าควรใช้ในการชี้แจงกับคนจีนถึงการที่รัฐเห็นว่ายังไม่ควรเปลี่ยนแปลงนโยบายที่ไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2480 ว่าเป็น “...เพราะคนจีนได้รับความคุ้มครองอย่างคนไทยอยู่แล้วโดยทั่วไป...”¹²³ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าการที่รัฐไทยไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงชาตินั้นรัฐไม่ได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีน แต่รัฐเห็นว่าคนจีนมีสิทธิไม่แตกต่างจากคนไทยอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเห็นว่ายังไม่มีความจำเป็นที่จะอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติ ทั้งนี้การที่รัฐชี้แจงดังกล่าวก็เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจกับคนจีน เพื่อไม่ให้คนจีนรู้สึกว่ารรัฐไทยไม่ยอมรับคนจีนเข้าเป็น “พลเมือง” ของรัฐ อันอาจจะมีผลทำให้คนจีนเห็นว่ารัฐไทยต้องการจะผลักดันตนออกไป ทำให้ยิ่งสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้น

¹²⁰ กรมอาชีวศึกษา, หน้าที่พลเมืองชั้นประถมศึกษาที่ 3, (พระนคร: โรงเรียนการพิมพ์สังเวท 2485), .

¹²¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 5/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

¹²² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2477 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

¹²³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2480.

นอกจากนั้นแล้ว ประเทศไทยยังไม่ต้องการที่จะผลักดันคนจีนให้มีฐานะเป็น “พลเมืองจีน” ภายในประเทศไทยอย่างเต็มที่ โดยการที่จะมีผู้แทนรัฐบาลจีนเข้ามาจัดการปกครองคนจีนซึ่งจะทำให้คนจีนไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลไทยอีกต่อไป ซึ่งจะเห็นได้จากในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2475 ที่รัฐไทยไม่อนุญาตให้ข้าหลวงพาณิชย์จีนที่มีหน้าที่ในการสลักหลังบัญชีสินค้าจากเมืองไทยที่จะส่งไปขายเมืองจีนทำหน้าที่เป็นทูตหรือกงสุล ให้มีหน้าที่เฉพาะในการประทับตราประทานสินค้าเท่านั้น ทั้งนี้การที่รัฐไทยต้องยอมให้รัฐบาลจีนมีการแต่งตั้งข้าหลวงพาณิชย์จีนที่ถือได้ว่าเป็นผู้แทนของรัฐบาลจีนในเมืองไทยนั้น ก็เนื่องมาจากการที่รัฐบาลจีนได้ออกกฎหมายว่าสินค้าที่จะเข้าไปในประเทศจีน จะต้องให้กงสุลจีนประจำประเทศที่ส่งสินค้าประทับตราในประทานสินค้าเสียก่อนจึงจะสามารถส่งเข้าไปจำหน่ายในประเทศจีนได้ แต่สำหรับเมืองไทยที่ไม่มีกงสุลนั้นให้แต่งตั้งข้าหลวงพาณิชย์จีนเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งรัฐไทยไม่สามารถปฏิเสธการแต่งตั้งผู้แทนของรัฐบาลจีนเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวเพื่อให้สามารถที่จะส่งสินค้าไปจำหน่ายในเมืองจีนได้ เนื่องจากจีนเป็นตลาดสินค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองไทย แต่รัฐไทยก็ยังคงยืนยันที่จะไม่ยอมให้ผู้แทนรัฐบาลจีนดังกล่าวมีฐานะและอำนาจหน้าที่อื่นใดนอกเหนือไปจากการดำเนินการตามกฎหมายดังกล่าวของจีน โดยเฉพาะในทางการเมืองโดยการเป็นทูตหรือกงสุลที่จะเข้ามาปกครองดูแลคนจีนแทนรัฐบาลไทย ดังที่พระยาศรีวิศาลวาจา ได้กล่าวในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2475 ว่า “...ให้เป็นที่เข้าใจว่าข้าหลวงนี้ไม่มีฐานะเป็นทูตหรือกงสุล จะมีหน้าที่เฉพาะในการประทับตราประทานสินค้าเท่านั้น...”¹²⁴

หรือการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับเมืองจีน ที่จะทำให้มีการตั้งทูตจีนเข้ามาดูแลปกครองคนจีนในเมืองไทยที่จะทำให้คนจีนมีฐานะเป็น “พลเมืองจีน” ภายในประเทศไทยอย่างเต็มที่ จากการทำผู้แทนของ “ชาติจีน” เข้ามาดูแลปกครองแทนที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทย ดังปรากฏถึงการยืนยันในนโยบายไม่ทำสนธิสัญญากับเมืองจีนในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478 ว่า

ฝ่ายจีนได้เคยทาบถามขอทำหนังสือสัญญากับเราและขอตั้งทูตในประเทศสยามมานานแล้ว และในชั้นหลังนี้ยังได้ไปพูดจาทาบถามกับท่านอีก นโยบายของฝ่ายเราก็ได้พยายามปิดเป่า ประวิงการไว้ตลอดมา¹²⁵

หรือการที่รัฐไทยได้ให้เหตุผลถึงการไม่ยอมให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยก็เนื่องจากเกรงว่าการอนุญาตให้แปลงสัญชาติจะเท่ากับเป็นการยอมรับว่ารัฐไทยปกครองคนจีนยิ่งหย่อนไปกว่า

¹²⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2475 วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2475.

¹²⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 41/2478 เรื่องนโยบายเกี่ยวกับจีน วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

คนไทย คนจีนที่ต้องการได้รับการปกครองที่ดีกว่าจึงต้องมีการขอแปลงสัญชาติ และจะเป็นเหตุให้รัฐบาลจีนเร่งรัดในการทำสนธิสัญญากับไทย ซึ่งรัฐไทยยังไม่ต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับจีนในเร็ววันนี้ ดังความว่า

โดยชี้แจงว่านโยบายที่ไม่ยอมให้คนจีนแปลงชาติเป็นไทยในขณะนี้ยังเป็นประโยชน์ดีอยู่ เพราะคนจีนได้รับความคุ้มครองอย่างคนไทยอยู่แล้ว โดยทั่วไป แม้โดยพฤตินัยจะมีผลแตกต่างกับคนไทยอยู่บ้างก็ตาม เมื่อเทียบเคียงกับคนต่างด้าวอื่นๆ คนจีนยังได้รับผลดีกว่า และประเทศสยามก็ยังไม่ปรารถนาจะทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับประเทศจีนในเวลาเร็ววันนัก ถ้ายอมให้คนจีนแปลงชาติเป็นไทยได้ ก็เสมือนหนึ่งยอมรับว่า คนจีนในประเทศสยามมีฐานะยิ่งหย่อนกว่าคนไทยมาก และไม่มั่นคงเสียแล้ว ซึ่งอาจจะเป็นเหตุหนึ่งที่จะเร่งเร้าให้มีสัญญาทางพระราชไมตรีขึ้น จึงยังไม่สมควรจะเปลี่ยนแปลงนโยบายในขณะนี้¹²⁶

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยไม่ต้องการที่จะทำสนธิสัญญากับจีน จึงพยายามที่จะดำเนินการให้เห็นว่ารัฐไทยได้ปกครองคนจีนเช่นเดียวกับคนไทยอยู่แล้ว รัฐบาลจีนจะได้ไม่มีข้ออ้างที่จะขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี อย่างไรก็ตาม รัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังคงให้ความสำคัญกับการรักษาสัมพันธไมตรีที่ดีกับรัฐบาลจีน ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐบาลจีนจะส่งข้าราชการจีนประมาณ 15 คนเข้ามากรุงเทพฯ เพื่อเยี่ยมเยียนคนจีนและแสดงสันถวะไมตรีต่อรัฐบาลไทย แต่ยังมีได้กำหนดเวลาเดินทางไว้นั้น จึงได้ถามมาทางรัฐบาลไทยก่อนในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2478 ว่า ยินดีจะอำนวยความสะดวกให้กับข้าราชการจีนหรือไม่ ซึ่งทางรัฐบาลก็ได้ตอบว่า “...ยินดีจะให้ความสะดวกและความช่วยเหลือแก่คณะข้าราชการจีนตามที่ควรโดยอภัยาศัยไมตรี”¹²⁷ โดยที่รัฐบาลไทยจะให้การรับรองข้าราชการจีนคณะนี้เช่นเดียวกับการรับรองผู้แทนพาณิชย์ของญี่ปุ่นและเยอรมนีที่ได้เดินทางเข้ามาก่อนหน้านี้ เนื่องจากเห็นว่าแม้ไม่มีสนธิสัญญาต่อกันก็สามารถที่จะให้การรับรองได้¹²⁸ ซึ่งการเดินทางเข้ามาของข้าราชการจีนครั้งนี้ได้เดินทางเข้ามาในเดือน มิถุนายน พ.ศ.2479 และอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลา 1 เดือน จากแต่เดิมที่ขออนุญาตอยู่เพียง 3 สัปดาห์ และในการเดินทางครั้งนั้นนอกจากจะมาที่กรุงเทพฯ แล้ว ยังได้มีการเดินทางไปเยี่ยมเยียนคนจีนทั้งใน

¹²⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2480.

¹²⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 58/2478 เรื่อง รัฐบาลจีนจะส่งข้าราชการเข้ามาเยี่ยมแสดงสันถวะไมตรี วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2478.

¹²⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 8/2479 เรื่อง รัฐบาลจีนจะส่งข้าราชการ 15 นายเข้ามากรุงเทพฯ วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2479.

ภาคเหนือและภาคใต้ด้วย ซึ่งทางการไทยก็มีได้ชัดซ่งแต่อย่างใด และยังให้การรับรองเป็นอย่างดี เช่นเดียวกับผู้แทนจากประเทศอื่นที่ได้เข้ามาในเมืองไทยอีกด้วย¹²⁹

ข้าหลวงจีนที่เดินทางเข้ามาในครั้งนี้เองก็รู้สึกพอใจเป็นอย่างมากในการให้การต้อนรับเป็นอย่างดีจากรัฐบาลไทย จึงได้มีหนังสือไปยังหนังสือพิมพ์ต่างๆ ในเมืองไทย เพื่อที่จะแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับการมาเยี่ยมเมืองไทยในครั้งนี้ โดยได้แสดงให้เห็นว่าจากการเดินทางเข้ามาเยี่ยมคนจีนในเมืองไทย และการให้การต้อนรับของรัฐบาลไทยนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกว่ารัฐบาลไทยเองต้องการที่จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีระหว่างจีนกับไทย และในหมู่ประชาชนก็เห็นว่าคนจีนกับคนไทยมีความสนิทสนมกันเป็นอย่างมาก¹³⁰ จากความรู้สึกดังกล่าวของข้าหลวงจีนก็อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลไทยในสมัยนี้มีได้ต้องการที่จะแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อทั้งคนจีนและเมืองจีน จึงได้พยายามรักษาความสัมพันธ์ที่ดีดังกล่าวให้เป็นที่ยอมรับของผู้แทนรัฐบาลจีน

การกระทำดังกล่าวของรัฐบาลไทยแสดงให้เห็นว่า การที่รัฐบาลไทยหลีกเลี่ยงการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนนั้น มิได้เกิดจากการที่รัฐบาลไทยต้องการที่จะตัดความสัมพันธ์กับรัฐบาลจีน แต่น่าจะเกิดจากการที่รัฐบาลไทยยังไม่ต้องการให้คนจีนกลายเป็น “ชาวต่างประเทศ” อย่างแท้จริงโดยการไปอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลประเทศอื่น ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของไทย ทั้งในทางการปกครองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของเมืองจีนในฐานะที่เป็นตลาดสินค้าที่สำคัญของไทย ถ้าหากไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการค้าขายในเมืองจีนได้

การที่รัฐบาลไทยในช่วงเวลาให้ความสำคัญกับการรักษาสัมพันธไมตรียังเห็นได้จาก ในเวลาต่อมาเมื่อญี่ปุ่นได้รุกรานจีน และได้มีการประชุมถึงเรื่องนี้ในที่ประชุมสันนิบาตชาติเพื่อให้ประเทศสมาชิกลงมติเกี่ยวกับการกระทำของญี่ปุ่นในครั้งนี้ ในเดือนกันยายน พ.ศ.2480 ซึ่งรัฐบาลไทยได้งดไม่ลงมติในปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลไทยไม่ยากที่จะเข้าข้างชาติใดชาติหนึ่ง เพราะอาจจะก่อให้เกิดความไม่พอใจกับอีกชาติหนึ่งซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยมากกว่าการไม่ลงมติ ดังที่รัฐได้กล่าวถึงเหตุผลในการงดไม่ลงมติในเรื่องดังกล่าวว่าเพื่อ “...ไม่ให้บัวช้ำน้ำขุ่น...”¹³¹ และถึงแม้รัฐบาลไทยจะเลือกดำเนินการในวิถีทางที่เห็นว่าเป็นประโยชน์กับรัฐมากที่สุด

¹²⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 12/2479 เรื่อง เงินค่าใช้จ่ายในการรับรองคณะข้าหลวงเศรษฐกิจจีน วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2479.

¹³⁰ “นายพลกวางตั้งพูดชมเชยรัฐบาลสยามว่ามุ่งจะส่งเสริมไมตรีระหว่างไทยกับจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2481.

¹³¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 15/2480 (ตอน 2) เรื่อง คำชี้แจงของกระทรวงการต่างประเทศในการที่ผู้แทนสยามลงมติในสันนิบาตชาติได้งดไม่ลงมติในปัญหาข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่น วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2480.

แล้ว แต่เนื่องจากการงดไม่ลงมติดังกล่าว อาจจะทำให้เกิดความไม่พอใจต่อรัฐบาลจีนได้ เพราะเป็นการกระทำที่เสมือนเข้าข้างญี่ปุ่นโดยไม่ยอมประณามการที่ญี่ปุ่นรุกรานจีน รัฐบาลไทยจึงมีความกังวลว่าจีนจะรู้สึกอย่างไร จึงได้มีการสังเกตท่าทีของผู้แทนรัฐบาลจีนที่มีต่อการกระทำของรัฐบาลไทย เพราะเกรงว่าจะกระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีน และได้มีรายงานจากผู้แทนไทยที่สันนิบาตชาติว่าการกระทำดังกล่าวนั้น “...จีนไม่พอใจ แต่ไม่ถึงกับโกรธ...”¹³² ซึ่งจากท่าทีของจีนดังกล่าว ก็ทำให้รัฐบาลไทยคลายความกังวล¹³³

แสดงให้เห็นว่าการเลือกวิถีทางดังกล่าวของรัฐบาลไทยนั้น มิใช่เป็นเพราะรัฐบาลไทยไม่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับจีน หรือต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์กับจีนจึงไม่ยอมประณามญี่ปุ่น แต่เป็นเพราะการที่รัฐบาลไทยมีผลประโยชน์อยู่กับทั้งญี่ปุ่นและจีน รัฐบาลไทยจึงยังคงต้องการที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับทั้งสองชาติต่อไป จึงไม่ต้องการที่จะให้เกิดการขัดแย้งกับชาติใดชาติหนึ่งอย่างเปิดเผย และยังจะเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อรัฐบาลไทยในสมัยนี้ได้แสดงท่าทีเกี่ยวกับการรับรองรัฐบาลแมนจูเกา ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478 ว่า

แม้ในเรื่องพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับมันจูเกานั้น ผู้แทนฝ่ายสยามณสันนิบาตชาติจะไดงดการออกเสียงลงมติ...แต่เรื่องการรับรองรัฐบาลมันจูเกานั้น จะต้องสังเกตเหตุการณ์ต่อไปก่อน...ฉะนั้นในขณะนี้ขออย่าให้ดำเนินการอย่างใดที่จะเป็นการผูกมัดรัฐบาลให้รับรองมันจูเกา¹³⁴

ท่าทีดังกล่าวของรัฐบาลไทยน่าจะแสดงให้เห็นว่า การเลือกวิถีทางดังกล่าวของรัฐบาลมิได้ต้องการที่จะเอาใจญี่ปุ่นเป็นพิเศษ โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์กับจีน แต่เป็นการดำเนินการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐ ดังนั้นถ้าเป็นการดำเนินการที่จะแสดงให้เห็นถึงการเข้าข้างใดข้างหนึ่งอย่างชัดเจนดังเช่นการรับรองรัฐบาลแมนจูเกา ซึ่งเท่ากับเป็นการเห็นด้วยกับการที่แมนจูเกาจะแยกตัวเป็นอิสระจากเมืองจีนนั้น รัฐบาลไทยก็ยังไม่ต้องการที่จะดำเนินการ โดยรัฐบาลได้ให้เหตุผลถึงการไม่ต้องการที่จะรับรองรัฐบาลแมนจูเกาว่า “...จะเป็นการกระทบกระเทือนถึงความสัมพันธ์กับจีนด้วย เพราะฉะนั้นจึงจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ”¹³⁵

จากการดำเนินการเพื่อควบคุมสิทธิทางการเมืองของคนจีนแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้ต้องการให้ผู้รัฐเห็นว่ามี “ความเป็นไทย” อย่างแท้จริงสามารถที่จะมีสิทธิทางการเมือง รัฐบาลจึงได้มีการกำหนดคุณสมบัติหลายประการของผู้ที่จะได้รับสิทธิทางการเมือง โดยผู้ที่จะมีสิทธิทาง

¹³² เรื่องเดียวกัน.

¹³³ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 41/2478 เรื่อง มันจูเกา วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

¹³⁵ เรื่องเดียวกัน.

การเมืองในสายตารัฐนั้น นอกจากจะมี “สัญชาติไทย” ตามกฎหมายแล้ว ยังจะต้องผ่านกระบวนการทำให้เป็น “ไทย” โดยผ่านการศึกษาในโรงเรียนที่สอนภาษาไทยอีกด้วย ซึ่งการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิทางการเมืองดังกล่าวนี้เป็นดำเนินการกับคนจีน ทั้งกับผู้ที่เป็นคนจีนโดยสมบูรณ์ตามกฎหมาย และผู้ที่มิได้เป็นคนจีนตามกฎหมาย แต่ยังคงรักษา “ความเป็นคนจีน” ในทางปฏิบัติเอาไว้ โดยการไม่ยอมปฏิบัติตามกระบวนการทำให้เป็น “ไทย” ตามที่รัฐกำหนด ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะทำให้ “ลูกจีน” ที่ต้องการได้รับสิทธิทางการเมืองต้องดำเนินการตามกระบวนการทำให้เป็น “ไทย” ที่จะทำให้เป็น “คนไทย” อย่างแท้จริง

จากการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง นั้น จะเห็นได้ว่ารัฐไทยค่อนข้างจะมีความเข้มงวดจริงจังในการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง โดยจะเห็นได้ว่ารัฐแทบจะไม่ผ่อนปรนให้กับคนจีนในลักษณะดังกล่าว แม้ว่าการดำเนินการนั้นจะส่งผลกระทบต่อคนจีนเป็นอย่างมากและได้นำไปสู่การแสดงปฏิกิริยาตอบโต้การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทย แต่รัฐไทยก็ยังคงยืนยันในการดำเนินการของรัฐที่ต้องการจะดำเนินการกับ คนจีนในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้เน้นในเรื่อง “ความเป็นไทย” ดังนั้นรัฐไทยในสมัยนี้จึงไม่ต้องการที่จะให้สิ่งที่เป็นความแตกต่างจาก “ความเป็นไทย” และก่อให้เกิดการแบ่งแยกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “พลเมือง” ของรัฐ ให้มี “ความเป็นอื่น” และจงรักภักดีต่อ “ชาติอื่น” ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย รัฐไทยจึงได้ดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการกับการกระทำของคนจีนที่มีส่วนในการช่วยรักษา “ความเป็นคนจีน” ที่ทำให้คนจีนมีความจงรักภักดีต่อเมืองจีนนั้น รัฐไทยจะมีการดำเนินการอย่างค่อนข้างจะมีความเข้มงวดและจริงจัง

3.3 การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ: การดำเนินการที่รัฐไทยผ่อนผันให้

3.3.1 การใช้มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

เมื่อรัฐไทยในช่วงเวลานี้มีแนวความคิด “ชาตินิยมไทย” ทางเศรษฐกิจ (ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่แล้ว) ที่ต้องการจะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ ก็ย่อมจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของ “ชาวต่างประเทศ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีนเพื่อที่จะทำให้เกิด “ช่องว่าง” ทางเศรษฐกิจที่คนไทยจะสามารถเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจได้ ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีนโยบายในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจนและเข้มงวดมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่รัฐบาลได้มีแนวความคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก “ชาตินิยม” ของรัฐ ที่ต้องการจะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ในการที่รัฐไทยได้เสนอความเห็น ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2476 ที่ต้องการจะให้รัฐบาลเข้าเกี่ยวข้องในการจัดตั้งโรงรับจำนำเสียเอง ทั้งนี้เนื่องจากเห็นว่าโรงรับจำนำในเมืองไทยเวลานี้

เป็นของคนจีนเกือบทั้งหมด¹³⁶ ถึงแม้ว่ารัฐไทยจะยังมีได้ดำเนินการดังกล่าวโดยทันที ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐเกรงว่าการกระทำดังกล่าวจะขัดกับสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีที่ทำไว้กับประเทศต่างๆ เพราะการดำเนินการดังกล่าวเป็นลักษณะของการผูกขาด แต่รัฐก็เห็นว่าแนวความคิดดังกล่าวเป็นความคิดที่ดี ที่ควรจะได้รับการพิจารณาในการดำเนินการต่อไป¹³⁷ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยเห็นถึงบทบาททางเศรษฐกิจที่มีอยู่มากของคนจีนและต้องการที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนลง โดยการที่รัฐจะเข้าดำเนินการในกิจการที่คนจีนควบคุมอยู่เพื่อเพิ่มการแข่งขันซึ่งเป็นการลดการผูกขาดของคนจีนและส่งเสริมบทบาทของคนไทยแทนที่ อันเป็นการดำเนินการตามแนวทาง “ชาตินิยมไทย” ทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้นรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองยังได้มีนโยบายทางเศรษฐกิจที่เป็นมาตรการทางกฎหมายกฎหมาย เพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอีกด้วย อันได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำในเขตต์จับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477 ทั้งนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดว่า

ห้ามมิให้ออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำ หรือเครื่องมือจับสัตว์น้ำ
(ก) ให้แก่คนต่างด้าวคนใดคนหนึ่ง หรือ (ข) ให้แก่ห้างหุ้นส่วนสามัญใดๆ เว้นแต่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดมีสัญชาติไทย หรือ (ค) ให้แก่ห้างหุ้นส่วนจำกัดใดๆ เว้นแต่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมด ซึ่งรับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดจำนวนนั้นมีสัญชาติไทย หรือ (ง) ให้แก่บริษัทใดๆ เว้นแต่ (๑) บริษัทนั้นได้ตั้งขึ้นตามกฎหมายสยาม และ (๒) ร้อยละเจ็ดสิบห้าแห่งทุนของบริษัทผู้มีสัญชาติไทยเป็นผู้ถือ¹³⁸

และได้กำหนดว่า “ห้ามมิให้เรือต่อไปนี้ทำการจับสัตว์น้ำในเขตต์จับสัตว์น้ำสยาม (๑) เรือที่มีสัญชาติต่างประเทศ และ (๒) เรือจับสัตว์น้ำสยามซึ่งมีคนประจำเรือไม่ว่าในฐานะใดๆ เป็นคนต่างด้าวรวมอยู่ด้วย¹³⁹

พร้อมกับการออกพระราชบัญญัติดังกล่าว รัฐไทยยังได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477 เพื่อที่จะกำหนดลักษณะของเรือที่จะถือว่าเป็นเรือจับสัตว์น้ำสยาม ที่จะมีสิทธิในการจับสัตว์น้ำในน่านน้ำสยามได้อันได้แก่

¹³⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 14/2476 เรื่อง โรงรับจำนำ วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2476.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹³⁸ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำในเขตต์จับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 47 พ.ศ.2477, (พระนคร: นีติเวชช์, 2478), หน้า 556.

¹³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 456 – 457.

เรือจับสัตว์น้ำซึ่งเป็นของบุคคลสัญชาติไทยคนเดียวหรือหลายคนก็ตาม ให้ถือว่าเป็นเรือจับสัตว์น้ำสยาม

แต่ถ้าเจ้าของเรือ หรือคนหนึ่งในพวกเจ้าของเรือทั้งหมดเป็นห้างหุ้นส่วน จำกัดหรือบริษัทที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมายสยามไซร์ มิให้ถือว่าเป็นเรือจับ สัตว์น้ำสยามเว้นแต่

ในกรณีที่ เป็นห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้ถือหุ้นทั้งหมดมีสัญชาติไทย

ในกรณีที่ เป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด ผู้ถือหุ้นทั้งหมดซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันโดย ไม่จำกัดจำนวนมีสัญชาติไทย

ในกรณีที่ เป็นบริษัทจำกัด กรรมการหรือถ้าบริษัทนั้นมีกรรมการสองคน กรรมการทั้งสองคน หรือถ้าบริษัทมีกรรมการมากกว่าสองคน กรรมการฝ่ายข้างมาก ต้องมีสัญชาติไทย และร้อยละเจ็ดสิบห้าแห่งทุนของบริษัทนั้น ผู้มีสัญชาติไทย เป็นผู้ถือ¹⁴⁰

จากข้อกำหนดของพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่ามาตรการทาง กฎหมายนี้ได้ส่งผลในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ทำให้กิจการเดินเรือที่ เป็นของคนจีนจะไม่สามารถที่เดินเรือจับสัตว์น้ำในน่านน้ำสยามได้ และทำให้คนจีนยังไม่สามารถ ที่จะเป็นคนประจำเรือได้ ทั้งที่อาชีพการประมงนี้อยู่ในมือคนจีนเป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏว่ารัฐไทย ได้ตระหนักดีถึงบทบาทของคนจีนในการประกอบอาชีพการประมง ว่า

ราษฎรที่เป็นชาวประมงในการทำโป๊ะแล้ว โดยปกติเป็นราษฎรที่สืบ เนื่องมาจากจีนเป็นส่วนใหญ่ และจังหวัดใดที่มีการพาณิชย์ในเรื่องประมงบ้าง แล้ว ย่อมมีชาวจีนเข้าเกี่ยวข้องด้วยเป็นส่วนมาก ทั้งนี้เพราะตลาดปลาตลาดเงิน อยู่ในมือชาวจีนทั้งปลาเค็มและปลาสด ดังนี้จึงเห็นได้ว่าผลแห่งการจับปลาของ ประเทศสยามนั้นอยู่ในมือชาวต่างประเทศเกือบร้อยละ 99¹⁴¹

ดังนั้นการออกพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับของรัฐไทยก็น่าจะเป็นไปเพื่อดำเนินการกับ คน จีนในทางเศรษฐกิจเพื่อที่จะควบคุมการประกอบอาชีพการประมงของคนจีน ซึ่งจากข้อกำหนด ดังกล่าวก็ทำให้คนจีนได้รับผลกระทบในการประกอบอาชีพประมง ดังปรากฏในการรายงานข่าว ในหนังสือพิมพ์หัวเฉียว (จีน) ฉบับวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ว่า

¹⁴⁰ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกไปอนุญาตสำหรับ เรือจับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477”, เรื่องเดียวกัน, หน้า 550 – 551.

¹⁴¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 105/2478 เรื่องโรงเรียนการประมง วันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2478.

พระราชบัญญัติการจับปลาในน่านน้ำสยาม (พระราชบัญญัตินี้ได้บังคับให้ผู้ประกอบการอาชีพในทางจับปลาต้องใช้คนงานสัญชาติไทย 75 เปอร์เซ็นต์) ยังผลให้ชาวประมงจีนในจังหวัดชุมพรต้องไร้งาน¹⁴²

แสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติทั้งสองได้มีผลต่อการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจและรัฐไทยเองก็คงจะตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวต่อคนจีนว่าอาจจะทำให้คนจีนรู้สึกไม่พอใจ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่มีข่าวว่าเมืองจีนจะไม่ซื้อข้าวจากเมืองไทยนั้น รัฐไทยจึงคิดว่าการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนจีนตอบโต้ด้วยการไม่ซื้อข้าวไทย¹⁴³ แต่ภายหลังจากการส่งเจ้าหน้าที่ไปสอบสวนถึงกรณีดังกล่าวในเมืองจีนจึงทำให้ทราบว่ สาเหตุของการที่จีนจะไม่ซื้อข้าวไทยนั้นเกิดจากการที่รัฐเพิกถอนใบอนุญาตโรงเรียนประถมศึกษาที่สอนภาษาจีน¹⁴⁴ อย่างไรก็ตามการที่รัฐคิดว่าการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้จะทำให้คนจีนดำเนินการตอบโต้ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ตระหนักถึงผลกระทบของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวที่จะมีต่อการประกอบอาชีพของคนจีนเป็นอย่างมากจนอาจจะทำให้คนจีนแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ได้

แม้ว่ารัฐจะตระหนักดีว่าการออกพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวอาจจะทำให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างมากของคนจีน แต่รัฐไทยในสมัยนี้ก็คงจะมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจในการควบคุมการประกอบอาชีพดังกล่าวของคนจีน ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐบาลต้องการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนไทย แต่มีคนไทยประกอบอาชีพประมงเพียงเล็กน้อยและส่วนใหญ่ก็ไม่ทำเป็นลำเป็นสันหรือทำการค้า ทำให้แม้ว่าเมืองไทยจะมีปลาอุดมสมบูรณ์ก็ยังคงต้องซื้อปลาจากภายนอกประเทศเข้ามาจำหน่าย ประกอบกับการที่การจับปลาด้วยเรือของคนจีนนั้นทำให้จับปลาได้มากกว่าการทำโป๊ะซึ่งคนไทยใช้อยู่ จึงทำให้คนไทยไม่สามารถประกอบอาชีพนี้แข่งขันกับคนจีนได้ รัฐไทยจึงต้องออกพระราชบัญญัตินี้เพื่อที่จะควบคุมการจับปลาของ “ชาวต่างประเทศ” เพื่อที่จะเป็นการช่วยเหลือให้คนไทยสามารถเข้าประกอบอาชีพทางการประมงได้อย่างเป็นลำเป็นสัน¹⁴⁵

¹⁴² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 ข่าวหนังสือพิมพ์จีน, 29 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

¹⁴³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 เรื่อง จีนปิดสินค้าข้าวสยาม วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478.

¹⁴⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2478 เรื่อง นายวิลาศ โอสถานนท์รายงานการไปประเทศจีน วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2478.

¹⁴⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 105/2478 เรื่อง โรงเรียนการประมง วันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2478.

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยเองก็คงจะตระหนักดีถึงความสามารถของคนไทยในการประกอบอาชีพดังกล่าว ดังนั้นแม้ว่ารัฐจะออกพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อเป็นการควบคุมการประกอบอาชีพประมงของคนจีน และส่งเสริมบทบาทของคนไทยเข้าแทนที่ แต่รัฐไทยก็ยังคงเกรงว่าคนไทยอาจจะยังไม่สามารถที่จะทำอาชีพนี้ได้ทั้งหมด ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของรัฐโดยรวม รัฐจึงได้มีข้อกำหนดที่เป็นการผ่อนผันไว้ให้กับคนจีน โดยที่แม้รัฐจะมีข้อกำหนดเรือจับสัตว์น้ำของคนต่างด้าวจับสัตว์น้ำในน่านน้ำสยาม แต่รัฐก็ยังกำหนดข้อยกเว้นว่า

แต่คนต่างด้าวคนใด ซึ่งมีใบอนุญาตให้ใช้เครื่องมือสำหรับจับสัตว์น้ำอยู่แล้วในเวลานี้ จะทำการจับสัตว์น้ำต่อไปรวมทั้งการใช้เรือที่ได้รับอนุญาตแล้วก็ได้ และใบอนุญาตสำหรับเครื่องมือและเรือนั้นจะต่ออายุอีกก็ได้ ถ้าหากว่าผู้รับใบอนุญาตมิได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติใดๆ แห่งกฎหมายว่าด้วยการจับสัตว์น้ำและกฎกระทรวงซึ่งออกตามความในกฎหมายนั้น¹⁴⁶ และยังมีข้อยกเว้นเกี่ยวกับคนประจำเรือที่เป็นคนต่างด้าว ว่า

แต่คนต่างด้าวผู้ซึ่งได้อาศัยอยู่ในสยามเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ย่อมเป็นคนประจำเรือจับสัตว์น้ำได้ ถ้าหากว่าคนต่างด้าวเหล่านั้นรวมกันไม่มากกว่าร้อยละยี่สิบห้าแห่งจำนวนคนประจำเรือ¹⁴⁷

รัฐไทยยังตระหนักดีถึงความสามารถของคนไทยในการประกอบอาชีพการประมงที่ถ้าปล่อยให้ทำเองก็ไม่อาจที่จะแข่งขันกับชาวต่างประเทศได้ รัฐจึงได้กำหนดข้อผ่อนผันว่า “มิให้ถือว่าคนประจำเรือเป็นคนต่างด้าว ถ้าหากคนต่างด้าวนั้นเป็นครูสอนวิชาการประมง”¹⁴⁸ เพื่อที่จะอาศัยความรู้ความชำนาญของ “ชาวต่างประเทศ” ในการสอนการทำประมงให้กับคนไทยเพื่อที่คนไทยจะสามารถเข้าประกอบอาชีพนี้แทนชาวต่างประเทศได้ในที่สุด ดังการให้เหตุผลของน.ต. หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีรักษาราชการแทนรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2478 เกี่ยวกับการยกเว้นให้กับชาวต่างด้าวที่เป็นครูประมง ว่า

ในภายหน้าในเรื่องการประมงซึ่งเป็นอาชีพของราษฎรนั้นอาจจะแพร่หลายยิ่งขึ้น และในการแพร่หลายนั้น เราอาจจะนำเอาวิธีการต่างๆ ซึ่งเป็นวิธีการในทางวิทยาศาสตร์ที่ดี หรือวิธีการซึ่งผิดจากธรรมเนียมประเพณีที่ชาวประมงของเราได้ใช้อยู่ก็ดี เพราะฉะนั้นในกรณีเช่นนี้อาจจะมีเทศบาลใดเทศบาลหนึ่ง ซึ่งอาจ

¹⁴⁶ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำในเขตต์จับสัตว์น้ำสยาม”, หน้า 556.

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 557.

¹⁴⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 557.

จะตั้งโรงเรียนจับสัตว์น้ำขึ้น เพราะฉะนั้นจึงได้เขียนเองไว้ว่า (ครูประมงชาวต่าง
 ตำบล...ผู้เขียน) โรงเรียนละไม่เกิน ๕ คน¹⁴⁹

อย่างไรก็ตาม การกำหนดดังกล่าวก็อาจจะกลายเป็น “ช่องทาง” ที่ทำให้คนจีนสามารถ
 ประกอบอาชีพประมงต่อไปได้ถ้าถือว่าคนจีนเป็นครูการประมง ซึ่งการกำหนดข้อยกเว้นต่างๆ
 ดังกล่าวก็ทำให้คนจีนส่วนหนึ่งยังคงสามารถประกอบอาชีพการประมงต่อไปได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
 แม้ว่ารัฐไทยจะต้องการส่งเสริมให้คนไทยมีบทบาททางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยก็ยังคง
 ตระหนักถึงการที่จะต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอยู่ เพื่อมิให้กระทบกระเทือน
 กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวม รัฐจึงได้กำหนดข้อยกเว้นเพื่อเป็นการผ่อน
 ผันให้กับคนจีนดังกล่าว

การที่อาชีพการประมงยังคงอยู่ในการควบคุมของคนจีน นอกจากจะเนื่องมาจากการผ่อน
 ผันของรัฐดังกล่าวแล้ว ยังน่าจะเนื่องมาจากความบกพร่องของข้อกำหนดในพระราชบัญญัติที่ยัง
 ไม่มีความชัดเจนเพียงพอทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมิได้ออกกฎกระทรวงเพื่อที่จะทำให้เกิดการ
 บังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹⁵⁰ ดังปรากฏในการชี้แจงของกระทรวง
 เศรษฐกิจการ ซึ่งทำหน้าที่ในการบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ ถึงสาเหตุที่ทำให้รัฐยังไม่สามารถ
 ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 14 ตุลาคม
 พ.ศ.2479 ว่า

กระทรวงเศรษฐกิจชี้แจงว่า เหตุที่กฎกระทรวงต้องออกล่าช้าก็เพราะ
 พระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำ
 พ.ศ.2477 บางมาตรายังไม่มีความชัดเจน ในเรื่องการจดทะเบียนและการตรวจ
 เรือ ซึ่งจำเป็นจะต้องแก้ไขใหม่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งข้อบัญญัติแห่ง
 พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังขัดต่อหลักการสมภาพในการเก็บภาษีอากรด้วย จึงเป็น
 การจำเป็นที่จะต้องจัดการแก้ไขพระราชบัญญัติฉบับนี้เสียก่อน ถ้าหากได้แก้ไข
 แล้วเมื่อใด กฎกระทรวงก็จะออกได้ทันที¹⁵¹

และจากความไม่ชัดเจนของข้อกำหนดดังกล่าวทำให้การนำนโยบายดังกล่าวไปปฏิบัติใช้
 ของเจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีความบกพร่อง จึงทำให้ไม่สามารถควบคุมการประกอบอาชีพประมงของ
 คนจีนได้อย่างรัดกุมเพียงพอ ดังปรากฏรายงานเกี่ยวกับการนำพระราชบัญญัติว่าด้วยการจด

¹⁴⁹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) ปี พ.ศ.2478,
 (พระนคร; สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2478), หน้า 2458.

¹⁵⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 51/2479 เรื่อง พระราชบัญญัติการจดทะเบียนและการออก
 ใบอนุญาตเรือจับสัตว์น้ำ พ.ศ.2477 วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2479.

¹⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

ทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477 ไปปฏิบัติใช้ว่า “...ยากแก่การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่จะบริหารงานให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัตินี้ บางมาตราบกพร่องไม่สามารถจะควบคุมให้อาชีพการประมงเป็นไปตามนโยบาย...”¹⁵² ประกอบกับการที่รัฐเองก็ไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอที่จะทำการจดทะเบียนเรือที่จะอนุญาตให้เป็นเรือจับสัตว์น้ำสยาม จึงทำให้รัฐมีการผ่อนผันในการจดทะเบียนเรือ โดยให้ถือว่าเรือที่ไม่ได้จดทะเบียนเพราะเจ้าหน้าที่ไม่พอนั้นไม่มีความผิด สามารถที่จะเดินเรือจับสัตว์น้ำต่อไปได้¹⁵³

แสดงให้เห็นว่ามาตรการกฎหมายดังกล่าวและการนำกฎหมายไปปฏิบัติใช้นั้นยังมีความบกพร่องที่ยังไม่สามารถออกกฎกระทรวงมาบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวได้ ทำให้คนจีนอาจจะอาศัยข้อบกพร่องของกฎหมายดังกล่าวและการผ่อนผันของรัฐดังกล่าวทำการเดินเรือประมงของตนต่อไปได้ ทำให้รัฐไม่สามารถที่จะส่งเสริมอาชีพการประมงให้เป็นของคนไทยได้ตามจุดประสงค์ของการออกพระราชบัญญัติดังกล่าว ทำให้คนจีนยังสามารถควบคุมการประกอบอาชีพประมงอยู่ได้ รัฐจึงต้องออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2479 เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพการประมงของคนไทย โดยยกเว้นให้เรือขนาดเล็กไม่ต้องมาจดทะเบียน ทั้งนี้เพื่อผ่อนผันให้คนไทยที่มีอาชีพประมงเพียงหาเช้ากินค่ำไม่ต้องนำเรือมาจดทะเบียนเป็นเรือจับสัตว์น้ำ จะได้สามารถทำอาชีพดังกล่าวได้ต่อไป¹⁵⁴ แต่ข้อกำหนดในพระราชบัญญัตินี้คงจะไม่ส่งผลกระทบต่อการค้าเงินการกับคนจีนเท่าใดนัก เนื่องจากเป็นข้อกำหนดที่มีจุดประสงค์ที่จะผ่อนผันให้คนไทยได้ทำอาชีพการประมงเล็กๆ น้อยๆ มากกว่าที่ต้องการจะดำเนินการกับคนจีน

จากการที่รัฐไทยได้ตระหนักดีถึงการที่พระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำสยามและพระราชบัญญัติการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตเรือจับสัตว์น้ำ พุทธศักราช 2477 ยังมีข้อความที่บกพร่อง ทำให้การนำปฏิบัติเพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนทำได้อย่างไม่เต็มที่ แต่รัฐก็ยังมิได้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อที่จะทำให้การดำเนินการกับคนจีนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อาจจะแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยเองก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องอาศัยคนจีนในการประกอบอาชีพการประมงเพื่อผลประโยชน์ของรัฐโดยส่วนรวม รัฐจึงยังคงมีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพ

¹⁵² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 55/2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2479 วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2479.

¹⁵³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 13/2481 เรื่อง การออกกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช.2477 วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

¹⁵⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 55/2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2479 วันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ.2479.

ประมงต่อไปได้ โดยการไม่แก้ไขพระราชบัญญัติให้มีความเข้มงวดรัดกุมในการดำเนินการกับคนจีนมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการที่รัฐมีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ทางเศรษฐกิจ รัฐจึงต้องแสดงให้เห็นว่ารัฐได้มีการดำเนินมาตรการเพื่อที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการประกอบอาชีพดังกล่าว แต่เนื่องจากคนไทยยังไม่สามารถที่จะทำการประมงขนาดใหญ่ได้ รัฐจึงได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีน และหันมาเน้นการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำประมงขนาดเล็ก เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและไม่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศ

นอกจากนั้นแม้ว่าการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิจับสัตว์น้ำในเขตต์จับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม พุทธศักราช 2477 จะเป็นการที่รัฐต้องการที่จะควบคุมการประกอบอาชีพประมงของคนจีน แต่ก็มิได้เป็นการที่รัฐต้องการจะแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีน เนื่องจากการที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดว่าการห้ามดังกล่าวนี้ใช้สำหรับ “คนต่างด้าว” ซึ่งก็หมายถึง “ชาวต่างประเทศ” ทั้งหมด มิได้หมายถึงแต่คนจีนแต่เพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น ดังจะเห็นได้ว่าชาวญี่ปุ่นที่มีอาชีพประมงในเมืองไทยก็ได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัตินี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งทำให้ชาวญี่ปุ่นต้องถูกจับกุม เนื่องจากการที่ยังคงทำการจับสัตว์น้ำในน่านน้ำของไทยอยู่ภายหลังจากที่พระราชบัญญัตินี้ประกาศใช้แล้ว ซึ่งทำให้ชาวญี่ปุ่นรู้สึกว่าการออกพระราชบัญญัตินี้ที่ออกมากเพื่อที่จะเจาะจงใช้เพื่อควบคุมชาวญี่ปุ่น รัฐบาลไทยจึงต้องชี้แจงว่ารัฐบาลได้บังคับใช้กับชาติอื่นๆ เช่นเดียวกัน¹⁵⁵

ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478 ถึงการที่รัฐไทยได้มีการลงโทษชาวญี่ปุ่นที่ยังคงจับสัตว์น้ำ อันเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายของไทย มีใจความว่า

ปัญหาที่อาจมีข้อขัดข้องหมองใจกับญี่ปุ่นขึ้นได้ เท่าที่สังเกตเห็นก็มีเรื่องญี่ปุ่นเข้ามาจับสัตว์น้ำในพระราชอาณาเขตต์อยู่เรื่อยๆ ในเรื่องนี้ทางฝ่ายเรามีพระราชบัญญัติห้ามการจับสัตว์น้ำในพระราชอาณาเขตต์ ก็จำเป็นต้องดำเนินการจับกุมฟ้องร้องลงโทษตามพระราชบัญญัตินั้น¹⁵⁶

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้เลือกปฏิบัติหรือเจาะจงที่จะใช้พระราชบัญญัตินี้ในการดำเนินการกับคนจีนโดยเฉพาะ แต่รัฐไทยได้ดำเนินการกับชาวต่างชาติชาติอื่นๆ ที่ไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยเช่นเดียวกัน แม้ว่ารัฐไทยจะได้รับการทักท้วงถึงการดำเนินการดังกล่าว

¹⁵⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 41/2478 เรื่องการเจริญทางพระราชไมตรี วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

¹⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

กับชาวญี่ปุ่นจากรัฐบาลญี่ปุ่นที่รัฐไทยต้องการจะส่งเสริมความสัมพันธ์อันดี ดังปรากฏในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478 ว่า "...เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ที่จะให้มิตรระหว่างญี่ปุ่นกับสยามสนิทสนมยิ่งขึ้น..."¹⁵⁷ แต่รัฐไทยก็ยังคงยืนยันที่จำเป็นจะต้องลงโทษชาวญี่ปุ่นที่ฝ่าฝืนกฎหมายไทยเช่นเดียวกันกับชาวต่างชาติชาติอื่นๆ

หรือการที่ชาวญี่ปุ่นได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัตินี้ที่ทำให้ชาวประมงญี่ปุ่นไม่สามารถประกอบอาชีพได้ ชาวญี่ปุ่นจึงพยายามหาทางหลีกเลี่ยงโดยการที่จะขอเป็นครูประมงเพื่อสอนการประมงให้กับชาวไทย ที่จะทำให้ชาวญี่ปุ่นสามารถที่จะประกอบอาชีพประมงต่อไปได้ตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติฉบับนี้¹⁵⁸ แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการพยายามหาทางหลีกเลี่ยงข้อกฎหมายของชาวญี่ปุ่น ในที่สุดจึงไม่อนุญาตให้ชาวประมงญี่ปุ่นเป็นครูสอนการประมง และให้ส่งชาวประมงญี่ปุ่นเหล่านี้กลับประเทศญี่ปุ่น¹⁵⁹ จากกรณีของชาวญี่ปุ่น แสดงให้เห็นว่าการออกพระราชบัญญัติดังกล่าวนั้นมีได้แสดงว่ารัฐไทยเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีนโดยตรง เนื่องจากรัฐได้บังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้กับ "ชาวต่างประเทศ" ชาติต่างๆ เช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากการที่คนจีนประกอบอาชีพนี้อยู่เป็นจำนวนมากที่สุดจึงได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัติมากที่สุด ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ออกมาเพื่อที่จะแสดงการเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีน

นอกจากการดำเนินมาตรการทางกฎหมายกับคนจีนในทางเศรษฐกิจด้วยการออกพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการประมงแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้ออกพระราชบัญญัติอีกฉบับหนึ่งที่ได้ส่งผลในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งก็คือ พระราชบัญญัติล้อเลื่อน พุทธศักราช 2478 ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่คนจีนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบอาชีพลากรถและเมื่อมีรถจักรยานสามล้อรับจ้างออกมาใช้ คนจีนก็ยังคงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบอาชีพดังกล่าวอีกด้วย ในขณะที่คนไทยเองก็ต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการประกอบอาชีพดังกล่าวแต่ไม่มีโอกาส ดังที่ปรากฏในบทความในหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2475 ความว่า

ถ้าพูดด้วยความเป็นธรรมไม่มีอคติอย่างใดแล้ว เรายุ้สึกว่ากรรมกรรถลากที่เป็นชาวไทยอย่างน้อยควรจะได้มีส่วนร่วมอยู่ครั้งต่อครั้ง การที่กรรมกรไทยไม่ลากรถ ข้อที่จริงที่สุดคือกรรมกรไทยถูกกีดกันมาช้านานตั้งแต่รัฐบาลเก่า โดยผู้มี

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁵⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 42/2478 เรื่อง การขออนุญาตให้ชนชาติญี่ปุ่นเป็นครูสอนวิชาการประมงในเขตจังหวัดฉะเชิงเทรา วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

¹⁵⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 66/2478 เรื่อง ตั้งโรงเรียนการประมง วันที่ 18 กันยายน พ.ศ.2478.

อำนาจบางคนวางใจและวางงานไม่ถูก แม้กรรมกรไทยจะอยากลากรถเงินใจแทบขาดก็ไม่ได้ลากกับเขา¹⁶⁰

จากปัญหาการที่คนจีนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการลากรถและขับซ็องจักรยานสามล้อ และการที่รัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา มีแนวทางในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่แตกต่างจากรัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่รัฐไม่เข้าแทรกแซงการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้การผูกขาดการประกอบอาชีพดังกล่าวของคนจีนไม่ได้รับการแก้ไข รัฐไทยในสมัยนี้จึงเห็นความจำเป็นที่รัฐจะต้องควบคุมบทบาทในการลากรถและการขับซ็องจักรยานสามล้อของคนจีนเพื่อที่จะเปิดโอกาสให้คนไทยสามารถที่จะเข้าประกอบอาชีพดังกล่าวได้ รัฐไทยจึงได้ออกพระราชบัญญัติล้อเลื่อน พุทธศักราช 2478 โดยการกำหนดคุณสมบัติประการหนึ่งของผู้ออกอนุญาตเป็นผู้ขับล้อเลื่อนว่า “จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ภาษาไทยพอสมควร ผู้ที่มีคุณสมบัตินี้เท่านั้นที่พนักงานเจ้าหน้าที่รับจดทะเบียนจะออกใบอนุญาตให้เป็นผู้ขับล้อเลื่อนได้”¹⁶¹

การกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่ารัฐต้องการที่จะควบคุมการประกอบอาชีพลากรถและขับซ็องจักรยานสามล้อของคนจีน ทั้งนี้เนื่องจากการกำหนดดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการได้รับอนุญาตเป็นคนลากรถและขับซ็องจักรยานสามล้อของคนจีน โดยเฉพาะ “จีนใหม่” ที่เพิ่งเดินทางเข้ามาเมืองไทยที่ยังไม่รู้ภาษาไทย ซึ่งจะทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพดังกล่าวได้ ทั้งที่ผู้ประกอบอาชีพนี้ส่วนมากก็มักจะเป็น “จีนใหม่” เนื่องจากอาชีพนี้ถือได้ว่าเป็นอาชีพเริ่มแรกของคนจีนที่เพิ่งเข้ามาอยู่ในเมืองไทย เนื่องจากเป็นอาชีพที่ประกอบง่าย และไม่มีผู้ยึดติดกับอาชีพนี้มานาน ทำให้คนจีนที่อพยพเข้ามาใหม่มีช่องทางที่จะประกอบอาชีพนี้ได้¹⁶²

แต่เมื่อรัฐไทยได้กำหนดคุณสมบัติดังกล่าวในพระราชบัญญัติฉบับนี้แล้วก็จะส่งผลให้ “จีนใหม่” รวมถึงคนจีนที่ยังไม่รู้ภาษาไทยจะไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้อีกต่อไป ทั้งนี้การกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวของรัฐก็คงจะเป็นไปเพื่อต้องการที่จะลดจำนวนคนจีนในการประกอบอาชีพนี้ เพื่อให้คนไทยสามารถที่จะเข้าประกอบอาชีพนี้ได้ด้วย และการกำหนดคุณสมบัติดังกล่าวก็เป็นไปตามความต้องการของรัฐในพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2475 ที่ต้องการให้คนจีนที่จะเข้าเมืองมีความรู้ภาษาไทย ซึ่งทำให้คนจีนที่ต้องการเข้ามาเมืองไทยและประกอบอาชีพดังกล่าว ได้มีการเรียนรู้อาษาไทยก่อนที่จะเข้ามา แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับ “ภาษาไทย” เพราะถ้าคนจีนรู้ภาษาไทยก็จะไม่ถูกกีดกันทั้งในการเข้าเมืองและการประกอบอาชีพ

¹⁶⁰ ศรีกรุง, ฉบับวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2475, หน้า 9.

¹⁶¹ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติล้อเลื่อน พุทธศักราช 2478” ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 49 พ.ศ.2479, (พระนคร: เติลเมล์, 2480), หน้า 71.

¹⁶² พรรณี บัวเล็ก, กฏลากลากับประวัติศาสตร์แรงงานไทย, (กรุงเทพฯ: ด้านสหภาพการพิมพ์, 2542), หน้า 20.

และการรู้ “ภาษาไทย” ยังอาจจะช่วยให้คนจีนผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” ได้ง่ายขึ้น เพราะสามารถที่จะติดต่อสื่อสารกับคนไทยที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ของ “ความเป็นไทย” ได้ จึงทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้ใช้ “ภาษาไทย” เป็นตัวกำหนดในการดำเนินการกับ คนจีน อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยต้องการให้คนไทยได้เข้ามามีส่วนในการประกอบอาชีพนี้ แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงความชำนาญของคนจีนในการประกอบอาชีพนี้ เนื่องจากคนจีนได้ประกอบอาชีพนี้มาเป็นเวลานาน และตระหนักดีว่าคนไทยเองก็ไม่นิยมการประกอบอาชีพใช้แรงงานเท่าใดนัก รัฐไทยจึงได้มีการผ่อนผันในการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ จากที่มีผู้เสนอให้กำหนดคุณสมบัติของที่จะได้รับอนุญาตให้ขยับเขยื้อนเลื่อนว่าต้อง “รู้หนังสือไทย” แทน “รู้ภาษาไทย”^{*} แต่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2478 ไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว เนื่องจากเกรงว่าถ้าบังคับว่าจะต้องรู้หนังสือไทยนั้นอาจเกิดปัญหากับคนจีนทำให้ไม่สามารถขยับเขยื้อนได้¹⁶³ จาก การยืดหยุ่นในการกำหนดคุณสมบัติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ได้ต้องการที่จะผลักดันคนจีนให้ออกไปจากการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการผ่อนผันเพื่อให้คนจีนสามารถที่จะมีบทบาทในการประกอบอาชีพต่อไปได้ ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยเห็นถึงความจำเป็นที่รัฐจะต้องพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจ จึงไม่ต้องการที่จะให้มีการกำหนดเงื่อนไขในการประกอบอาชีพที่จะทำให้คนจีนจำนวนมากไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพดังกล่าวได้

3.3.2 ผลของการส่งเสริมบทบาทคนไทยทางเศรษฐกิจของรัฐไทยที่มีต่อการดำเนินการกับคนจีน

นอกจากการที่รัฐไทยจะมีการดำเนินการมาตรการทางกฎหมายที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐได้ดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะเปิด “ช่องทาง” ให้คนไทยได้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแล้ว รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมีนโยบายทางเศรษฐกิจที่ต้องการจะให้คนไทยเลือกมโนในการกรรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม และให้ฐานะความเป็นอยู่ของคนไทยดีขึ้น¹⁶⁴ รัฐไทยจึงต้องมีการดำเนินการเพื่อส่งเสริมคนไทยให้เข้าไปมีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการทำงานกับคนจีนในทาง

^{*} การรู้หนังสือไทย ในความหมายของรัฐไทยที่ใช้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ หมายถึง การฟัง พูด อ่าน เขียนภาษาไทยได้.

^{**} การรู้ภาษาไทย ในความหมายของรัฐไทยที่ใช้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ หมายถึง การฟังและพูด เพื่อให้สามารถติดต่อสื่อสารในการประกอบอาชีพได้เท่านั้น.

¹⁶³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 141/2478 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติเลื่อน วันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2478.

¹⁶⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2476 เรื่อง หน้าที่ราชการของสภาเศรษฐกิจ วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2476.

เศรษฐกิจ ในฐานะที่คนจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทต่างๆ

การดำเนินการของรัฐไทยในช่วงเวลานี้เพื่อที่จะส่งเสริมคนไทยให้มีบทบาททางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมกรรมกรไทยให้เข้าประกอบกิจการต่างๆ ซึ่งรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้ให้ความสำคัญกับการให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ "กรรมกรไทย" ได้มีงานทำเป็นอย่าง มาก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่อาชีพกรรมกรนั้นเป็นอาชีพที่คนไทยเข้ามาประกอบการอย่างจริงจังในระยะเวลาไม่นานนัก เนื่องจากแต่เดิมคนไทยจะนิยมอาชีพทางการเกษตรกรรมมากกว่าที่จะประกอบอาชีพทางด้านการใช้แรงงาน จึงทำให้คนจีนได้เข้ามาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการประกอบอาชีพกรรมกรมาเป็นระยะเวลานานแล้ว

เนื่องจากการที่คนจีนมีนิสัยอดทน แข็งแรง กลัวความยากจนและไม่ยอมเป็นขอทาน¹⁶⁵ ประกอบกับการที่คนจีนไม่รังเกียจอาชีพใช้แรงงาน ในขณะที่คนไทยถือว่าเป็นอาชีพชั้นต่ำ จึงไม่มีคนไทยแข่งกับคนจีนในการประกอบอาชีพนี้¹⁶⁶ คนจีนที่อพยพเข้ามาในเมืองไทยมักจะยึดอาชีพกรรมกรนี้เป็นอาชีพแรก จึงทำให้คนจีนได้เข้าเป็นแรงงานที่สำคัญในการประกอบอาชีพกรรมกรในประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกรรมกรในเมืองแร่ดีบุก¹⁶⁷ กรรมกรในงานทางด้านเกษตรกรรม เช่น แรงงานในสวนยาง ไร่อ้อย ฝ้าย ยาสูบ ปลูกผักและผลไม้ต่างๆ เป็นต้น¹⁶⁸ กรรมกรในการก่อสร้าง สาธารณูปโภค¹⁶⁹ กรรมกรในอุตสาหกรรม เช่น โรงงานทำน้ำตาล รวมไปถึงกรรมกรที่เป็นแรงงานฝีมือ เช่น ช่างไม้ ช่างทำตู้ ช่างทำรถม้า และช่างเงินช่างทอง ช่างตีเหล็ก ช่างต่อเรือ ช่างทำภาชนะ ช่างตัดเสื้อ ช่างทำเครื่องหนัง ช่างทำรองเท้า และงานด้านเครื่องจักรยนต์กลไก เป็นต้น¹⁷⁰

¹⁶⁵ Joseph P.L. Jaing, "The Chinese in Thailand: Past and Present", *J.S.A.H.*,7 (March, 1966), pp.46.

¹⁶⁶ W.A.Graham, *Siam a Handbook of Practical Commercial and Political Information*, (London: Alexander Morning Limited, The Dela More Press, 1912) pp.139.

¹⁶⁷ พรรณี อวนสกุล, "กิจการเหมืองแร่ดีบุกกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภาคใต้ประเทศไทย พ.ศ.2411 - 2474" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522) , หน้า 163.

¹⁶⁸ วิลเลียม จี สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, พรรณี ฉัตรพลรักษ์, แปล. (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), หน้า 112.

¹⁶⁹ มัลลิกา เรืองระพี, "บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 69.

¹⁷⁰ วิลเลียม จี สกินเนอร์, *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*, หน้า 118.

จากการที่คนจีนได้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบอาชีพกรรมกรดังกล่าว ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองที่ต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ จึงได้ให้ความสำคัญในการช่วยเหลือและส่งเสริมการประกอบอาชีพกรรมกรของคนไทย เพราะหากรัฐไม่เข้ามาช่วยคงจะเป็นไปได้ยากที่คนไทยจะสามารถเข้าประกอบอาชีพนี้แข่งขันกับคนจีนที่มีความรู้ความชำนาญและประกอบอาชีพนี้มาเป็นระยะเวลาได้ ซึ่งการที่รัฐต้องการจะส่งเสริมบทบาทของกรรมกรไทย ก็น่าจะส่งผลต่อการที่รัฐต้องดำเนินการกับคนจีนซึ่งมีบทบาทที่สำคัญในการประกอบอาชีพกรรมกรอยู่ โดยที่รัฐต้องดำเนินการเพื่อลดบทบาทของกรรมกรจีนและส่งเสริมบทบาทของกรรมกรไทยเข้าแทนที่

รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงได้เน้นการให้ความช่วยเหลือกรรมกรไทยให้มั่งงานทำมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการแถลงนโยบายของรัฐบาลในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2475 ซึ่งรัฐบาลแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือกรรมกรไทยที่ไม่มั่งงานทำ โดยได้จัดให้มีทะเบียนกรรมกรที่ไม่มั่งงานเพื่อให้รู้ว่าใครไม่มั่งงานทำบ้างใครต้องการงานทำบ้าง เมื่อเวลาต้องการจะได้เรียกจัดหาได้ และรัฐบาลยังได้มีความคิดที่จะกำหนดเงื่อนไขในการให้สัมประทานของรัฐว่า ผู้ที่รับสัมประทานของรัฐนั้นจะต้องใช้กรรมกรไทยตามส่วน รวมไปถึงการงานที่เป็นของรัฐบาลเอง รัฐก็จะพยายามใช้กรรมกรไทยให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งรัฐบาลก็ได้เริ่มจัดให้กรรมกรแผนกช่างก่อสร้างได้มั่งงานทำบ้างแล้ว¹⁷¹

จากนโยบายของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ที่ต้องการจะส่งเสริมบทบาทของกรรมกรไทยดังกล่าว ได้นำไปสู่การกำหนดในระเบียบการจ้างเหมาทำของ, ทำการก่อสร้าง และการจ้างซ่อมแซมในหน่วยงานของรัฐบาลว่า ผู้ที่จะได้รับจ้างงานต่างๆ ดังกล่าวของรัฐบาลได้ต้องใช้กรรมกรที่เป็น คนไทย¹⁷² อย่างไรก็ตามรัฐไทยเองก็ตระหนักดีว่าคนไทยไม่ค่อยนิยมการประกอบอาชีพกรรมกรเท่าใดนัก และขาดความรู้ความชำนาญในการทำงานดังกล่าว จึงได้กำหนดเป็นเงื่อนไขยกเว้นว่าถ้าไม่สามารถที่จะใช้กรรมกรเป็นคนไทยได้ทั้งหมด อย่างน้อยก็ขอให้มีการกรไทยรวมอยู่ด้วย โดยจะมีจำนวนคิดเป็นร้อยละเท่าใดของกรรมกรที่ใช้ทั้งหมดนั้นให้พิจารณาตามลักษณะแห่งงาน ซึ่งคนไทยจะทำได้มากหรือน้อย¹⁷³

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ตระหนักดีถึงความสามารถของกรรมกรไทยที่ยังไม่สามารถที่จะทำงานในด้านต่างๆ ได้ทั้งหมด จึงได้มีเงื่อนไขยกเว้นและไม่ระบุอัตราส่วนที่แน่นอนตายตัวของ

¹⁷¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) ปี พ.ศ.2475, (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, พ.ศ.2475), หน้า 693.

¹⁷² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2478 เรื่อง ระเบียบการจ้างเหมา วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.

¹⁷³ เรื่องเดียวกัน

กรรมกรไทยที่ต้องใช้ในการทำงาน แต่กลับให้ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่คนไทยสามารถทำได้มากหรือน้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐมีการผ่อนผันในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แม้ว่ารัฐจะต้องการส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนไทย แต่รัฐก็ตระหนักดีถึงข้อจำกัดของคนไทย ซึ่งถ้ารัฐดำเนินการแบบเข้มงวดเกินไปในทางเศรษฐกิจก็จะทำให้ใช้กรรมกรไทยทั้งหมดก็จะส่งผลกระทบต่อภารกิจก่อสร้างซ่อมแซมของรัฐเอง เนื่องจากอาจจะไม่สามารถที่จะหาผู้รับจ้างที่มีกรรมกรเป็นไทยทั้งหมดมาทำงานให้รัฐได้

ดังนั้นเพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์โดยส่วนรวมรัฐจึงได้มีเงื่อนไขยกเว้นดังกล่าวไว้เพื่อให้ผู้รับจ้างยังสามารถจะใช้กรรมกรจีนต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีการผ่อนผันให้ยังคงใช้กรรมกรจีนต่อไปได้ แต่การที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้เข้ามากำหนดให้ต้องมีการใช้กรรมกรไทยในการรับเหมางานของรัฐบาลนั้น ก็น่าจะส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของผู้ที่รับจ้างงานของรัฐบาลนั้นต้องลดปริมาณการใช้กรรมกรคนจีนลง เพื่อที่จะใช้กรรมกรไทยเข้าแทนที่ในงานที่เห็นว่าคนไทยสามารถที่จะทำได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการที่รัฐดำเนินการส่งเสริมบทบาทของคนไทยนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนไทยได้เข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจรัฐบาลจึงได้ส่งเสริมให้ “พ่อค้าไทย” มีการรวมกันให้เป็นกลุ่มก้อนเพื่อที่รัฐบาลจะได้ให้การสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง “หอการค้าไทย” ซึ่งได้เริ่มต้นขึ้นมาจากการที่มีพ่อค้าคณะหนึ่งภายใต้การนำของนายเล็ก โกเมศ ได้ร่วมประชุมกันเป็นครั้งแรก ณ ตำบลตรอกกัปตันบุช โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนั้น 6 คนคือ พระยาภิรมย์ภักดี, นายเล็ก โกเมศ, นายเจือ เพ็ญภาคกุล, นายทองดี อิศระกุล, นายเชษฐ์น ینگฮั่ว และนายสิริบุญรัตน์ ภาคสุวรรณ ต่อมา ดร.โชติ คุ่มพันธ์, นายประทุม สุสังกร์กาญจน์ และหลวงบูรณเวทวณิชย์ ได้เข้าร่วมด้วย และที่ประชุมได้มอบให้พระยาภิรมย์ภักดี, พระชัยสิทธิเวช, หลวงนรเศรษฐสุนทิ และขุนเลิศดำรงให้การ เป็นผู้ไปจดทะเบียนก่อตั้งเป็นสมาคม โดยกำหนดเอาวันพฤหัสบดีที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2476 เป็นปฐมฤกษ์ในการจดทะเบียน โดยมี “พระยาภิรมย์ภักดี” เป็นนายกสมาคมหอการค้าคนแรก และประกอบด้วยกรรมกรอีก 25 ท่าน¹⁷⁴ ซึ่งรัฐบาลได้ให้การอุปถัมภ์อย่างเต็มที่ตั้งแต่เริ่มต้น¹⁷⁵

หอการค้าไทยที่สร้างขึ้นมีวัตถุประสงค์สำคัญ 6 ประการ คือ

- 1) เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้ากับประชาชน

¹⁷⁴ หอการค้าไทย, บทบาทของหอการค้าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ, (กรุงเทพฯ: แผนกวิจัยและวางแผน หอการค้าไทย, 2525), หน้า 1 – 3.

¹⁷⁵ ณรงค์ เพชรประเสริฐ, “สมาคมการค้าและหอการค้าในประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), (อัคราเนนา), หน้า 36.

- 2) แลกเปลี่ยนและให้ความรู้
- 3) ช่วยเหลือพ่อค้าไทยเท่าที่จะทำได้
- 4) ส่งเสริมการติดต่อระหว่างพ่อค้าไทยและนอกประเทศ
- 5) บำรุงและส่งเสริมพ่อค้าไทย
- 6) ปลุกฝังคนไทยให้นิยมการค้ามากขึ้น¹⁷⁶

ถึงแม้ว่าในระยะแรกหอการค้าไทยจะยังไม่มีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากการที่พ่อค้าไทยไม่สามารถที่จะรวมตัวกันได้เหนียวแน่น และยังมีปัญหาในเรื่องทุนที่จะใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่หอการค้าไทยขอเงินสนับสนุนจากรัฐบาลในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2477 เพื่อจัดงานออกร้านเป็นประจำทุกปี เนื่องจาก “หอการค้าก็เพิ่งจะเริ่มเกิดทุนรอนก็ยังไม่มามากพอที่จะทำได้โดยลำพัง...”¹⁷⁷ หรือการที่รัฐไทยได้มีการอนุมัติเงินช่วยเหลือหอการค้าไทยในเดือนมกราคม พ.ศ.2479 เพื่อที่จะนำไปใช้ในการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าที่ประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้เนื่องจาก “...หอการค้าไทยแจ้งว่ามีทุนรอนไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้...”¹⁷⁸ แสดงให้เห็นถึงปัญหาการขาดแคลนทุนของหอการค้าไทย ซึ่งอาจจะส่งผลให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจของหอการค้าไทยเป็นไปได้อย่างล่าช้า จึงทำให้ในระยะนี้หอการค้าไทยยังไม่มีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจมากนัก

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐไทยให้ความช่วยเหลือหอการค้าไทยนับตั้งแต่การเริ่มจัดตั้ง จนกระทั่งให้ความช่วยเหลือในเรื่องทุนในการดำเนินกิจการต่างๆ ของหอการค้าไทยก็แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะดึงอำนาจทางเศรษฐกิจกลับมาอยู่ในมือชาวไทย หรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการทางเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งก็เท่ากับเป็นความต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจลง ถึงแม้หอการค้าไทยยังไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวของรัฐบาล แต่หอการค้าก็ได้พยายามทำหน้าที่ในการส่งเสริม “ความเป็นไทย” ในทางเศรษฐกิจ โดยการเผยแพร่สินค้าไทยเพื่อให้คนไทยนิยมใช้ “สินค้าไทย” แทน “สินค้าต่างด้าว”

ดังจะเห็นได้จากการที่พระยาภิรมย์ภักดี นายกหอการค้าไทย ได้ขออนุญาตจากรัฐบาลเพื่อจะจัดงานแสดงสินค้าของประเทศไทย โดยจะจัดในเดือนมกราคมเป็นงานประจำปี ปีละครั้ง

¹⁷⁶ สมาคมพ่อค้าไทย, “ประวัติสมาคมพ่อค้าไทย”, ที่ระลึกเปิดอาคารสมาคมพ่อค้าไทย, (พระนคร: กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2514), หน้า 3.

¹⁷⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 42/2477, เรื่อง หอการค้าไทยขออนุญาตมีงานออกร้านวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2477.

¹⁷⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 71/2479, เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจขออนุมัติจ่ายเงินช่วยเหลือหอการค้าไทย, วันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2479.

ซึ่งจะเริ่มครั้งแรกในเดือนมกราคม พ.ศ.2477 เนื่องจากเห็นว่าการจัดงานดังกล่าวจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติในการที่จะทำให้ “สินค้าไทย” ได้รับความนิยมเพิ่มมากยิ่งขึ้น¹⁷⁹ แสดงให้เห็นว่า หอการค้าไทยก็ได้ตระหนักถึงวัตถุประสงค์ที่รัฐไทยให้การสนับสนุนในการจัดตั้งองค์กรแห่งนี้ ก็เพื่อที่จะส่งเสริม “ความเป็นไทย” ในทางเศรษฐกิจ หอการค้าไทยจึงได้พยายามดำเนินการเพื่อที่จะให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวเท่าที่สามารถจะดำเนินการได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้ว่าการสนับสนุนการจัดตั้งหอการค้าไทยของรัฐไทยจะยังไม่สามารถลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจลงได้มากนัก แต่การสนับสนุนและการให้ช่วยเหลือหอการค้าไทยดังกล่าวของรัฐไทยก็ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น อันสอดคล้องกับนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ทางเศรษฐกิจของรัฐไทย

นอกจากรัฐไทยในช่วงเวลานี้จะทำการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการดำเนินการทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐยังได้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจเองอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากภารกิจของรัฐในสมัยนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของรัฐทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปจากรัฐในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมีแนวคิดที่ว่า รัฐควรจะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ มิใช่ปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเสรีเหมือนเช่นรัฐในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์¹⁸⁰ ด้วยเหตุนี้รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้เข้าเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจโดยตรง โดยการก่อตั้งบริษัทที่รัฐเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ เพื่อเข้าประกอบการในกิจการที่รัฐเห็นว่ามีความสำคัญ และ “เอกชนไทย” ไม่สามารถที่จะเข้าประกอบการกิจการนั้นๆ ได้ด้วยตนเอง รัฐจึงเข้าเป็นผู้ดำเนินการเพื่อเป็นการริเริ่มกิจการของคนไทย เพื่อที่จะทำการแข่งขันกับกิจการ “ชาวต่างประเทศ” เพื่อลดการครอบงำทางเศรษฐกิจของ “ชาวต่างประเทศ” โดยเฉพาะคนจีน และเมื่อ “เอกชนไทย” สามารถที่จะดำเนินกิจการนั้นๆ ได้ด้วยตนเองแล้ว รัฐก็จะปล่อยให้เอกชนไทยดำเนินกิจการนั้นต่อไป

ดังที่ปรากฏในนโยบายของรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ที่เข้ารับตำแหน่งในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477 ที่มีแผนดำเนินการทางเศรษฐกิจว่า

กิจการบางอย่างที่เป็นสาธารณูปโภค รัฐบาลอาจเข้าควบคุมตลอดจนร่วมทุนร่วมงานกับบริษัทหรือเอกชนเป็นรูปบริษัทสาธารณะ บางอย่างสมควรจะจัดทำเองก็จะจัดทำ และกิจการที่ไม่เป็นสาธารณูปโภค จะปล่อยให้พลเมืองทำ

¹⁷⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 42/2477, เรื่อง หอการค้าไทยขออนุญาตมีงานออกร้าน วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2477.

¹⁸⁰ เรื่องวิทยุ ลิมปนาท, “บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมของไทย” (พ.ศ.2475 – 2500), (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537), หน้า 73.

กันเอง นอกจากสิ่งใดเป็นของสำคัญสำหรับชาติควรจัดทำก่อน แต่ถ้ายังไม่มีผู้เริ่มทำ รัฐบาลจะเป็นผู้นำหรือสนับสนุนหรือเข้าร่วมมือด้วย เมื่อเห็นว่าควรจะปล่อยได้ ก็จะได้ปล่อยให้บริษัทหรือเอกชนดำเนินการต่อไป¹⁸¹

ด้วยนโยบายดังกล่าวของประเทศไทยจึงทำให้รัฐได้เริ่มเข้าประกอบการทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมีสนธิสัญญาพระราชไมตรีที่ได้ทำไว้กับประเทศต่างๆ จึงทำให้รัฐยังไม่อาจเข้าไปมีส่วนในกิจการประเภทต่างๆ ได้มากนัก เพราะยังมีข้อผูกพันที่ต้องทำตามสัญญา โดยเฉพาะในประเด็นจะต้องปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจเป็นไปอย่างเสรีไม่เกิดระบบผูกขาด จึงทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังไม่สามารถที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่นัก แต่เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐ แต่รัฐไทยในช่วงเวลา ก็ได้มีการเริ่มดำเนินการในกิจการบางอย่างบ้างแล้ว อันได้แก่ บริษัทกระดาษ โรงงานสาวไหม¹⁸² โรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาล และได้เริ่มวางโครงการบริษัทข้าวไทย ในปี พ.ศ.2480¹⁸³

การที่รัฐได้เข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจเองดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของประเทศไทยที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการตั้งโรงงานน้ำตาลสยามของรัฐ ที่รัฐได้สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจในการเลือกที่ตั้งของโรงงาน ซึ่งรัฐเห็นว่าจังหวัดที่มีความเหมาะสมที่จะเป็นที่ตั้งของโรงงานมีอยู่ด้วยกัน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดลำปาง แต่รัฐเห็นว่าจังหวัดนครปฐมและชลบุรีไม่เหมาะสม เพราะนอกจากการคมนาคมไม่สะดวกแล้ว ยังเป็นเพราะ “...ผู้ที่ทำการปลูกอ้อยเป็นอาชีพก็เป็นคนจีนหรือลูกจีนโดยมาก ซึ่งมีขนบธรรมเนียมเอนโอนไปชาวจีน”¹⁸⁴ แสดงให้เห็นว่ารัฐไม่ต้องการให้คนจีนมีบทบาทในการปลูกอ้อยที่จะนำมาใช้ในการทำน้ำตาลในโรงงานของรัฐ เนื่องจากรัฐต้องการที่จะให้โรงงานแห่งนี้เป็นกิจการที่ส่งเสริมบทบาทของ คนไทยในทางเศรษฐกิจ ดังที่รัฐได้ให้เหตุผลในการที่จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดที่เหมาะสมที่จะเป็นที่ตั้งโรงงานน้ำตาลของรัฐ คือ “...พวกที่ทำการปลูกอ้อยเป็นคนไทยทั้งสิ้น”¹⁸⁵

¹⁸¹ เสถียร ลายลักษณ์, “คำแถลงนโยบาย”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 47 พ.ศ.2477, หน้า 406.

¹⁸² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79/2479 เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจขอดำเนินงานอุตสาหกรรมสาวไหม และทำน้ำตาลเป็นแบบบริษัท วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.

¹⁸³ C.D. Cowan, *The Economic Development of Southeast Asia: Studies in Economic History and Political Economy*, (London: George Allen and Unwin Ltd., 1964), p.104.

¹⁸⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 57/2479 เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจเสนอที่ๆ จะจัดการโรงงานทำน้ำตาล วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

จากเหตุผลดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการที่รัฐเข้ามีบทบาททางเศรษฐกิจนั้นก็เพื่อที่จะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทย และลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน เช่นเดียวกันกับการวางโครงการจัดตั้งบริษัทข้าวไทยนั้น ก็เนื่องมาจากรัฐเห็นว่า “...การค้าข้าวเวลานี้อยู่ในมือคนจีน ถ้าคนจีนไม่ทำ เราจะลำบาก ฉะนั้นมีปัญหาว่าเราจะทำหรือไม่”¹⁸⁶ ซึ่งในที่สุดที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2480 ก็รับหลักการในการดำเนินการตามโครงการค้าข้าวของรัฐ ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งบริษัทข้าวไทย แม้ว่าในที่ประชุมครั้งนี้จะมีการพิจารณาแล้วว่าการดำเนินการดังกล่าวอาจจะไม่ได้กำไร แต่ก็เห็นว่าไม่อาจที่จะปล่อยให้คนจีนควบคุมการค้าข้าวได้อีกต่อไป ดังนั้นรัฐควรที่จะลงมือทำก่อน และถ้ากิจการไปได้ดีก็อาจจะปล่อยให้คนไทยเข้ามาทำแทน¹⁸⁷ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าจุดประสงค์ที่รัฐไทยเข้าประกอบการในกิจการค้าข้าว นั้น เนื่องจากรัฐต้องการที่ดำเนินการกับคนจีนที่ควบคุมการค้าข้าวอยู่

นอกจากการจัดตั้งบริษัทของรัฐดังกล่าวที่ได้มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในรัฐบาลในช่วงเวลานี้ เพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังได้มีการวางโครงการที่จะเป็นผู้ประกอบการในกิจการหลายๆ ประเภท ซึ่งทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามได้รับไปดำเนินการต่อในการจัดตั้งบริษัทตามโครงการเหล่านั้น เพื่อที่จะดำเนินการกับ คนจีนในทางเศรษฐกิจ และส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมการค้า ยาง¹⁸⁸ และการทำเหมืองแร่ โดยรัฐพยายามที่จะสงวนการทำสวนยางและการเหมืองแร่ให้คนไทย ซึ่งจากนโยบายดังกล่าวก็น่าจะมีผลต่อการดำเนินการกับคนจีน เนื่องจากเป็นกิจการที่มีคนจีนดำเนินการอยู่มากพอสมควร

ดังจะเห็นได้จากการทำเหมืองแร่นั้น ก็ได้เป็นที่ตระหนักและยอมรับว่าการทำเหมืองแร่ นั้น ได้ถูกควบคุมโดย “คนต่างด้าว” ทั้งสิ้น จึงทำให้นายมังกร สามเสน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอนุญาตให้ร่อนแร่และขุดหาแร่ชั่วคราว พุทธศักราช 2477 เพื่อที่จะเปิดให้คนไทยได้ขุดหาแร่ เพื่อได้ยังชีพ อันจะเป็นไปตามหลัก 6 ประการที่จะให้ราษฎรประกอบอาชีพ โดยทั่วไป มีเสรีภาพที่จะประกอบอาชีพ มีงานทำไม่อดอยาก¹⁸⁹ ซึ่งทางฝ่ายรัฐบาลก็ได้รับเรื่องและ

¹⁸⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2480 (สมัยที่ 2) เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจการขออนุมัติหลักการในโครงการบางอย่าง วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2480.

¹⁸⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 11/2480 (ตอน 2) เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจการขออนุมัติหลักการในโครงการบางอย่าง สำหรับ พ.ศ.2481 วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2480.

¹⁸⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2480 (สมัยที่ 2) เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจการขออนุมัติหลักการในโครงการบางอย่าง วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2480.

¹⁸⁹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) พ.ศ.2477, (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2477), หน้า 329.

ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณา โดยที่ความเห็นฟ้องในทางหลักการ ตามคำกล่าวของนายไต้ ปาณิกบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งร่วมเป็นกรรมธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ มีความว่า "...ในอดีต เราได้เขียนกฎหมายพลาดไป ฉะนั้นเห็นว่าเราพลาดไปแล้ว ก็ควรจะ แก้ไขเสีย โดยให้สิทธิคนไทยเป็นพิเศษ (ในการขุดหาแร่ - - ผู้เขียน)"¹⁹⁰ แต่การจะดำเนินการในเรื่องนี้ก็มีปัญหา เนื่องจากเป็นการขัดกับสัญญาทางพระราชไมตรี ดังที่หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ ที่ปรึกษารัฐบาล ได้อธิบายว่า "การที่เราจะเขียนกฎหมายให้สิทธิเป็นพิเศษเฉพาะคนไทย และจำกัดสิทธิคนชาติอื่นๆ ทำไม่ได้ เพราะเป็นการขัดต่อสัญญาทางพระราชไมตรี..."¹⁹¹ ทำให้ต่อมารัฐบาลก็ได้ยอมถอนร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ เพื่อมิให้เกิดความยุ่งยากทางการเมืองการบริหาร และกระทบต่อความสัมพันธ์กับต่างประเทศ¹⁹²

ถึงแม้รัฐไทยจะเห็นว่ายังไม่สามารถที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อควบคุมการทำเหมืองแร่ของคนต่างด้าว และให้สิทธิคนไทยเป็นพิเศษได้ แต่รัฐไทยก็ได้ล้มเลิกความตั้งใจดังกล่าว รัฐจึงได้มีนโยบายในทางปฏิบัติอย่างชัดเจนที่จะกีดกันการให้สัมปทานกับ "ชาวต่างประเทศ" ให้มีจำนวนน้อยที่สุด เพื่อที่จะสงวนเหมืองแร่ส่วนหนึ่งไว้เป็นของรัฐ และรัฐจะให้สัมปทานดังกล่าวแก่คนไทย¹⁹³ และโดยที่คนจีนก็เป็น "ชาวต่างประเทศ" กลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทในการทำเหมืองแร่ ดังจะเห็นได้จากการประเมินแร่ที่ขุดได้ของไทยในปี พ.ศ.2480 ได้มีรายงานว่ามีเหมืองของคนจีนอยู่ประมาณ 228 แห่ง (ทั้งนี้ยังไม่นับรวมเหมืองที่เป็นของลูกหลานคนจีน) ในขณะที่ของชาวต่างประเทศอื่นมีประมาณ 54 แห่ง และของคนไทยมีประมาณ 8 แห่ง¹⁹⁴

ดังนั้นนโยบายการสงวนแร่ให้คนไทย ดังกล่าวก็น่าจะต่อการดำเนินการกับคนจีน เพราะพื้นที่ในการที่รัฐจะให้สัมปทานกับชาวต่างประเทศจะต้องลดลง และรัฐก็เพิ่มความเข้มงวดมากขึ้นในการให้สัมปทานกับชาวต่างประเทศโดยจะพิจารณาว่าผู้ได้รับสัมปทานจะต้องนำที่ดินที่ได้รับสัมปทานไปทำเหมืองแร่จริงๆ ไม่ใช่เอาสัมปทานไปเก็บไว้เฉยๆ และไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์ใน

¹⁹⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.60/12 บันทึกการประชุมโดยย่อ ร่างพระราชบัญญัติให้ร่อนและขุดหาแร่ พ.ศ.2477, ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2477.

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹² เรื่องเดียวกัน, สำเนารายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 43/2478 วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

¹⁹³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 34/2478 เรื่อง ขอกอกและโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก และวุลแฟรม วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2476.

¹⁹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 6/2480 (พิเศษ) เรื่อง บริษัทไซมิสทินไมนส์ขอให้รัฐบาลร่วมมือในการบังเกิดดีบุก วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

ที่ดินที่ได้รับสัมปทาน¹⁹⁵ และควบคุมการขอสัมปทานของผู้ที่จะนำสัมปทานที่ได้ไปโอนให้กับชาวต่างประเทศ รวมไปถึงพยายามที่จะกำหนดอายุสัมปทานของชาวต่างประเทศให้มีระยะเวลา น้อยลงด้วย¹⁹⁶ จากนโยบายดังกล่าวจะทำให้พื้นที่ที่รัฐจะให้สัมปทานกับชาวต่างประเทศมี จำนวนลดลงและระยะเวลาสัมปทานก็อาจจะน้อยลงด้วย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่และ ระยะเวลาที่คนจีนจะได้รับสัมปทานอาจจะลงน้อยลงไปด้วย และยังอาจจะทำให้คนจีนที่จะขอ สัมปทานต้องได้รับการตรวจสอบที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น ทำให้การได้รับสัมปทานของคนจีนมี ความลำบากมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

จากนโยบายที่จะสงวนการทำเหมืองแร่ไว้ให้คนไทยดังกล่าวได้นำไปสู่การออก พระราชบัญญัติควบคุมแร่ดีบุก พุทธศักราช 2479 ซึ่งได้มีข้อกำหนดในกฎกระทรวงเกษตรราธิการที่ ออกตามความในมาตรา 6 และมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงเกษตรราธิการเป็นผู้ควบคุมการทำเหมืองแร่ และการซื้อ - ขาย แร่ดีบุก ซึ่งได้กำหนดให้ มี การสงวนโควตาของประเทศเพื่อกันไว้สำหรับจำนวนแร่ในครอบครอง โดยจำนวนโควตาของ ประเทศที่สงวนไว้เพื่อรัฐนั้น รัฐอาจขุดหาเอง หรือโอนให้ผู้อื่นขุดหาแร่หรือร่อนหาแร่ก็ได้¹⁹⁷ การ สงวนโควตาค่าการทำเหมืองแร่ไว้ให้แก่อุตสาหกรรม ก็เป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับนโยบายของ รัฐไทยในสมัยนี้ดังกล่าวข้างต้นที่จะสงวนแร่ให้คนไทยเพราะการสงวนแร่ไว้เพื่อรัฐ รัฐสามารถนำ ไปให้สัมปทานแก่คนไทยได้ เพื่อเป็นการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำเหมืองแร่ ซึ่งก็เท่ากับ เป็นการพยายามที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจให้มีบทบาทลดลงในการทำเหมืองแร่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการดำเนินการดังกล่าวของรัฐจะได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการกับ คนจีนที่อาจจะทำเหมืองแร่ได้น้อยลง แต่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังมิได้มีนโยบายเข้มงวดถึงขั้นการ ไม่อนุญาตให้คนจีนได้รับสัมปทานการทำเหมืองแร่ ดังจะเห็นได้จาก รายงานการขอสัมปทานการ ทำเหมืองแร่ ซึ่งยังคงมีรายชื่อของคนจีนได้รับสัมปทานในการทำเหมืองแร่ในที่ต่างๆ อยู่เรื่อยมา ภายหลังการออกพระราชบัญญัติฉบับนี้¹⁹⁸ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้มีการผ่อนผันให้ผู้ประกอบการ

¹⁹⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2479 เรื่อง ขอลอกและโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก และวุลแฟรม นายเง่า ทายชายกับพวกรวม 23 นายกับข้อสังเกตของอนุกรรมการ วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2479.

¹⁹⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 2/2479 เรื่อง ขอลอกและโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก วุลแฟรม และทองคำ วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.

¹⁹⁷ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, "กฎกระทรวงเกษตรราธิการออกตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมแร่ดีบุก พุทธศักราช ๒๔๗๙ (ฉบับที่ ๑)", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 49 พ.ศ.2479, หน้า 867.

¹⁹⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2479 เรื่อง กระทรวงเกษตรราธิการออกและโอน ประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกและวุลแฟรม รวม 27 นาย วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2479.

คนจีน ทั้งนี้ก็อาจจะเป็นเพราะการที่รัฐไทยยังคงต้องอาศัยคนจีนที่ทำเหมืองแร่มานานและมีความชำนาญในการทำเหมืองแร่ เนื่องจากคนไทยยังไม่มีควมชำนาญในการทำเหมืองแร่มากพอที่จะรับสัมปทานในการทำเหมืองแร่แทนที่คนจีนได้ทั้งหมด ซึ่งถ้ารัฐก็กดดันคนจีนทั้งหมดก็อาจจะส่งผลกระทบต่อรายได้ของประเทศจากการทำเหมืองแร่ได้ ดังจะเห็นได้จากความกังวลของรัฐเกี่ยวกับการทำเหมืองแร่ของคนไทยในพื้นที่ที่รัฐสงวนไว้ให้ นั้น อาจจะไม่สามารถทำได้ ซึ่งจะทำให้รัฐบาลต้องทำเองซึ่งรัฐอาจจะได้ผลประโยชน์เพียงเล็กน้อยว่า “...โควตาที่เหลือสงวนเพื่อรัฐ 28 เปอร์เซ็นต์ ตั้งใจไว้ให้คนไทยทำ แต่เมื่อสำรวจแล้วคนไทยไม่สามารถทำได้ รัฐก็ต้องทำเอง ถ้ามีเงินนั้นก็ต้องเฉลี่ยให้คนอื่นทำ รัฐก็จะได้แต่ค่าโอน และค่าภาคหลวง...”¹⁹⁹

จากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ตระหนักถึงการที่คนไทยยังไม่มีควมรู้ความชำนาญในการทำเหมืองแร่ดังกล่าว ทำให้อาจจะไม่สามารถทำเหมืองแร่ให้ประสบความสำเร็จได้ รัฐจึงได้มีการกำหนดเงื่อนไขในการโอนโควตาของรัฐให้คนไทยนั้นจะให้เป็นการทำเหมืองแร่ในระยะเวลา 3 เดือนก่อน เพื่อที่จะดูว่าคนไทยสามารถที่จะทำได้หรือไม่ ถ้าทำไม่ได้รัฐก็จะได้ยกเลิกโควตา²⁰⁰ เพื่อมิให้กระทบกระเทือนกับผลประโยชน์ของประเทศโดยส่วนรวม ซึ่งอาจจะทำให้รัฐต้องนำโควตาดังกล่าวกลับมาขายให้ “คนอื่น” ทำ ดังที่รัฐได้แสดงความกังวลไว้ข้างต้นก็เป็นได้ ซึ่งทำให้ “คนอื่น” ยังคงมีบทบาทในการทำเหมืองแร่ต่อไป ดังนั้นการที่คนไทยยังขาดความรู้ความชำนาญในการทำเหมืองแล้ว จึงทำให้การจะให้คนไทยเข้าทำเหมืองแร่แทนคนจีนทั้งหมดจึงเป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐจึงยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในการทำเหมืองแร่ได้ต่อไป เพื่อมิให้กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของรัฐคนจีนจึงยังคงมีบทบาทในการทำเหมืองแร่อยู่ได้

จากการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา ได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ทั้งการดำเนินการผ่านนโยบายและทางปฏิบัติที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น จากแต่เดิมที่รัฐไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์แทบจะไม่เข้ามาดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจเลย แต่การจะดำเนินการของรัฐไทยในช่วงนี้ก็ยังคงมีปัญหาอยู่บ้างในเรื่องของสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีที่ได้ทำไว้กับนานาประเทศ ทำให้รัฐยังไม่สามารถที่จะออกกฎหมายที่จะส่งผลกระทบต่อควบคุมการดำเนินการทางเศรษฐกิจของ “ชาวต่างประเทศ” ได้อย่างเต็มที่ แต่รัฐไทยในช่วงนี้ก็พยายามที่จะดำเนินการเพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจในหลากหลายวิธี

¹⁹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 6/2480 (พิเศษ) เรื่อง บริษัทไชนีสทินไมนส์ขอให้รัฐบาลร่วมมือในการบังเกิดตึก วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

²⁰⁰ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, “กฎกระทรวงเกษตรราธิการออกตามความในมาตรา ๖ และมาตรา ๑๓ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมแร่ตึก พุทธศักราช ๒๔๗๙ (ฉบับที่ ๑)”, หน้า 868.

การ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวของรัฐก็น่าจะส่งผลกระทบต่อคนจีนในการประกอบอาชีพต่างๆ ที่เคยทำได้เป็นอย่างดีจะเสรี แต่ในช่วงนี้จะถูกควบคุมมากยิ่งขึ้น การจะประกอบอาชีพต่างๆ โดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรสำคัญของเมืองไทย เช่น ข้าว ดีบุก และยางพารา เป็นต้น จะต้องมีความลำบากมากยิ่งขึ้น เพราะรัฐต้องการที่จะส่งเสริมให้คนไทยเป็นผู้ควบคุมการประกอบอาชีพที่สำคัญต่างๆ เหล่านี้

อย่างไรก็ตาม จากการที่คนจีนเป็นผู้ประกอบการในกิจการต่างๆ มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน และมีความชำนาญ รวมถึงการที่คนไทยเองก็ไม่สนใจในการเข้าประกอบกิจการต่างๆ ดังกล่าวเท่าใดนัก จึงทำให้รัฐไทยยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในการประกอบการอยู่ ดังจะเห็นได้จากบทความของผู้ที่ใช้นามปากกา “555” ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2481 เรื่อง “คนจีนเงินไทย” ที่สะท้อนให้เห็นว่าเศรษฐกิจของไทยนั้นยังคงต้องอาศัยคนจีนในการเป็นผู้ดำเนินการเศรษฐกิจประเภทต่างๆ อยู่ แม้ว่าทำให้คนจีนเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจจะทำให้ผลประโยชน์ของไทยต้องรั่วไหลออกไปนอกประเทศบ้าง แต่ผลประโยชน์ที่ “ชาติไทย” ได้รับจากการอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจนั้นมีมากกว่าผลประโยชน์ที่สูญเสียไปมาก ดังความว่า

สถานะเศรษฐกิจของเมืองไทยเทียบกับสำมะโนครัวคนไทยแล้ว ยังต้องการแรงคนต่างชาติอีกมากมายนัก... แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าเงิน...ได้ทำประโยชน์ให้แก่เมืองไทยยิ่งกว่าเงินที่เขาส่งออกไปเมืองนอกมากมายเท่านี้ เราจึงต้องการเซอวิสของชนต่างชาติอีกมาก เพราะเซอวิสของคนไทยไม่พอ ถ้าจะกันคนต่างชาติออกไปให้หมดลองดูสิ รายได้ของประเทศจะได้ไม่ถึงครึ่ง...ควรส่งเสริมให้เข้ามาหากินช่วยกันทำให้ทรัพยากรเกิดให้มากขึ้น คนไทยจะได้รับประโยชน์ยิ่งขึ้นนั้นจะผิดกว่าหรือ²⁰¹

หรือการที่รัฐไทยตระหนักดีว่า รัฐยังไม่สามารถที่จะห้ามคนจีนเข้าเมืองไทยได้ ถึงแม้จะตระหนักดีว่าการที่มีคนจีนเข้ามาจำนวนมากจะทำให้เกิดการแย่งการประกอบอาชีพของคนไทย และทำให้คนไทยถูกกดขี่ทางเศรษฐกิจแทบทุกทางก็ตาม เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวม²⁰² ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยตระหนักดีถึงการที่จะต้องพึ่งพาคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐไทยได้มีการผ่อนผันในทางปฏิบัติให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ จึงทำให้คนจีนยังคงเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่

²⁰¹ 555 “คนจีนเงินไทย”, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

²⁰² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2481 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองของนายเอื้อน ณ สงขลาวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2481.

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้มีการดำเนินการ โดยเฉพาะการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อนำมาปฏิบัติใช้ในการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการดำเนินการกับคนจีนในทางด้านการเมืองนั้นรัฐไทยในช่วงเวลานี้จะมีความเข้มงวดและจริงจัง แทบจะไม่มีผ่อนผันให้ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนจีนยังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ที่จะมีความจงรักภักดีต่อเมืองจีนและคอยให้ความช่วยเหลือเมืองจีนอยู่โดยตลอด ซึ่งบางครั้งได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายในเมืองไทยและส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของเมืองไทย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการตระหนักสำนึกดังกล่าวนี้ทำให้คนจีนเกิดการแบ่งแยกตัวเองออกจาก “ความเป็นไทย” อันเป็นนโยบายสำคัญที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้เน้นที่จะให้เกิดขึ้นในสังคมไทย แต่สำหรับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้นรัฐค่อนข้างจะมีการผ่อนผันให้ เนื่องจากรัฐตระหนักดีถึงการที่ยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในทางเศรษฐกิจอยู่ ดังนั้นสิ่งใดที่รัฐเห็นว่า จะส่งเสริมให้คนไทยทำได้รัฐก็จะส่งเสริม แต่สิ่งใดที่เห็นว่าคนไทยไม่สามารถทำได้หรือทำได้ไม่ดีนัก ซึ่งจะกระทบกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม รัฐก็จะผ่อนผันให้คนจีนสามารถจะดำเนินการต่อไปได้

3.4 การดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม: การดำเนินการที่รัฐไทยไม่แทรกแซง

สำหรับการดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น เนื่องจากรัฐไทยในสมัยนี้ยังมีได้มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรมของคนไทยที่จะส่งผลกระทบต่อคนจีน หรือนโยบายที่แสดงให้เห็นว่ารัฐต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมวัฒนธรรม และคนจีนเองก็ยังสามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตนได้ ดังจะเห็นได้จากศาลเจ้าของคนจีนก็ยังสามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในการเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของคนจีน หรือจะเห็นได้จากการที่การแสดงงิ้ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นการแสดงที่แสดงถึงลักษณะของคนจีนทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ทั้งในเรื่องที่ใช้แสดงภาษาและการแต่งกายที่ใช้ในการแสดง รวมไปถึงความนิยมที่คนจีนมีต่อการแสดงงิ้ว แต่รัฐไทยก็ได้ดำเนินการใดๆ ในการที่ห้ามปรามการแสดงงิ้วแต่อย่างใด ทำให้ยังคงการแสดงงิ้วอยู่ได้ตามปกติ ดังปรากฏรายงานเกี่ยวกับการแสดงงิ้วในงานรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ.2480 ว่า

ในงานฉลองรัฐธรรมนูญปีนี้มีงิ้วแสดงในสวนสราญรมย์ คือ วันที่ 8 - 9 ธันวาคม งิ้วยี่ห่อเล่าเจี้ยนเทียนเฮียงประชันกับงิ้วเล่าไป๋ซุ่นเฮง วันที่ 10 - 11 ธันวาคม งิ้วยี่ห่อเล่าจี่ไฉ่ซุ่นประชันกับงิ้วยี่ห่อตงเจ๊กก็เฮียง วันที่ 12 - 13 ธันวาคม

จิวอี้ห้องเล่าบ้วยเจียงประชันกับจิวอี้ห้อเล่าไซโบฮง วันที่ 14 ธันวาคม จิวอี้ห้อเซียะจี้กประชันกับจิวอี้ห้อซิมเซีย²⁰³

แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยคงจะมีได้มีการห้ามปรามการแสดงจิวภายในชุมชนจีน ดังจะเห็นได้จากยังคงมีคณะจิวหลายคนที่สามารถทำการแสดงอยู่ได้ และในงานที่ถือได้ว่าเป็นการเฉลิมฉลองของคนไทยที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประเทศไทยยังได้อนุญาตให้การแสดงที่แสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถที่จะเปิดการแสดงที่จะมีส่วนร่วมในการเฉลิมฉลองกับคนไทยได้อีกด้วย ฉะนั้นการแสดงจิวที่เป็นการแสดงภายในชุมชนจีนก็ไม่น่าที่จะได้รับการห้ามปรามจากรัฐ ดังนั้นจากการที่สิ่งที่แสดงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมยังคงสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยโดยมิได้รับการดำเนินการใดๆ จากรัฐไทย จึงอาจจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้มิได้มีการดำเนินการใดๆ กับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม โดยยังคงอนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเอาไว้ภายในครอบครัวและชุมชนของตนได้

3.5 การดำเนินการกับคนจีนของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน

เนื่องจากรัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาเห็นว่าปัญหาคนจีนนั้นมียู่อยู่มากมาย จึงเห็นควรที่จะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าว จึงได้เกิดการตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนขึ้น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477 ซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวประกอบด้วย

1. หม่อมเจ้าสกลวรรณากร วรวรรณ	ประธานกรรมการ
2. นายดิเรก ชัยนาม	กรรมการ
3. พระยานลราชสุวัจน์	กรรมการ
4. นายวิลาส ไอสถานนท์	กรรมการ
5. นายพันเอก พระสิทธิเรืองเดชพล	กรรมการ
6. พระยาสุรียานุวงศ์ประวดี	กรรมการ
7. นายพันตำรวจตรี หลวงอดุลเดชจรัส	กรรมการ
8. พระประมณฑ์ปัญญา	กรรมการ ²⁰⁴

โดยวางแนวทางในการพิจารณาการดำเนินการกับคนจีนว่า ให้พิจารณาทั้งทางโคคกิจและทางการเมือง รวมทั้งการควบคุมด้วย²⁰⁵ แต่จากการดำเนินงานของคณะกรรมการคณะนี้ จะ

²⁰³ “จิวในงานรัฐธรรมนุญ”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2480.

²⁰⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2477 เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

เป็นลักษณะของการแก้ปัญหาคนจีนที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้ามากกว่าที่จะเป็นการวางแผนที่จะดำเนินการกับคนจีนอย่างจริงจังในระยะยาว ดังจะเห็นได้จาก ในกรณีที่มีคนจีนขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นจำนวนมาก คณะรัฐมนตรีได้ประชุมในวันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2477 โดยให้ถือปฏิบัติตามนโยบายเดิม คือ ไม่ยอมให้คนจีนแปลงสัญชาติแล้วให้ส่งเรื่องนี้ให้คณะกรรมการนี้พิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง แต่คณะกรรมการนี้ก็ได้มีการเสนอแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการในเรื่องนี้แต่อย่างใด²⁰⁶ ในที่สุดเรื่องนี้ก็เงียบไป และจะมาจากบทบาทของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนเกี่ยวกับเรื่องคนจีนขอแปลงสัญชาติอีก ก็เมื่อมีคนจีนเคลื่อนไหวขอแปลงสัญชาติเป็นจำนวนมากอีก ในปี พ.ศ.2480²⁰⁷ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการคณะนี้เป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาคคนจีนที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้ามากกว่าที่จะวางแผนในการแก้ไขปัญหในระยะยาวตามจุดประสงค์ของการตั้งคณะกรรมการนี้

หรือจะเห็นได้จากเมื่อได้มีการตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้นใหม่ในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ประกอบด้วย

1. หม่อมเจ้าสกลวรรณกร วรวรรณ	เป็นประธานกรรมการ
2. พระสารสาสน์ประพันธ์	เป็นกรรมการ
3. ขุนสมานหาริตะคดี	เป็นกรรมการ
4. หม่อมเจ้าวรรณไวทยากร วรวรรณ	เป็นกรรมการ
5. นายพันตำรวจเอก หลวงอดุลเดชจรัส	เป็นกรรมการ
6. นายนาวาโท หลวงสุนาวันวิวัฒน์	เป็นกรรมการ
7. ขุนสุคนธ์วิทศึกษากร	เป็นกรรมการและเลขานุการ

โดยให้ถือแนวทางในการพิจารณาเช่นเดิม คือในทางภาคกิจ ทางการเมือง และการควบคุม พร้อมกับได้ส่งเรื่องที่ยังค้างพิจารณาให้คณะกรรมการคณะนี้ได้พิจารณาหลายเรื่องด้วยกันอันได้แก่ 1. เรื่องคนจีนขอแปลงสัญชาติเป็นไทย 2. เรื่องเงินขอทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับกรุงสยาม 3. เรื่องเงินจะพิจารณาห้ามส่งสินค้าข้าวเข้าไปจำหน่ายเพื่อเป็นการทดแทนในการที่รัฐบาลสยามเพิ่มค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองกับการที่ให้เด็กจีนเรียนหนังสือไทย และ 4. เรื่องการเศรษฐกิจ

²⁰⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/6 เรื่องตอบชี้แจงในการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน, ลงวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2477.

²⁰⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 45/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477) เรื่องคนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2477.

²⁰⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 5/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

และการเมืองในประเทศจีน²⁰⁸ แต่คณะกรรมการคณะนี้ก็ยังมีได้ดำเนินการเพื่อที่จะพิจารณา ปัญหาต่างๆ ดังกล่าวแต่อย่างใด จนทำให้คณะรัฐมนตรีต้องเร่งให้คณะกรรมการชุดนี้จัดการ ประชุมเพื่อพิจารณาปัญหาดังกล่าว เพราะเป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่สำคัญ ดังความว่า “...ขอให้ คณะกรรมการเริ่มประชุมโดยด่วนเสียสักคราวหนึ่ง เพราะมีเรื่องที่จะต้องพิจารณาหลายเรื่อง แล้ว”²⁰⁹ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าคณะกรรมการคณะนี้ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด และสำหรับเรื่องจีนจะห้ามส่งข้าวไปขายนั้น รัฐบาลก็ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาเพื่อพิจารณา ปัญหาดังกล่าวโดยเฉพาะเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขให้กับรัฐบาล คณะกรรมการนี้จึงไม่ต้องพิจารณา ปัญหาเรื่องดังกล่าว

หรือการที่จะเห็นบทบาทของคณะกรรมการคณะนี้ ก็ต่อเมื่อรัฐได้มีนโยบายซึ่งอาจจะ ส่งผลกระทบต่อคนจีน ก็จะทำให้คณะกรรมการคณะนี้พิจารณาก่อนว่านโยบายดังกล่าวมีความ เหมาะสมหรือควรแก้ไขประการใดหรือไม่ ดังเช่น เมื่อรัฐจะออกกฎกระทรวงการออกตาม ความในพระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2478 ซึ่งมีนโยบายเกี่ยวกับคนจีน รัฐก็จะ “... ให้ส่งร่างกฎกระทรวงนี้ให้คณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน พิจารณาเสนอความเห็น ประกอบการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีโดยด่วน”²¹⁰ ซึ่งคณะกรรมการก็ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับ เรื่องดังกล่าวให้รัฐพิจารณา (ดังที่ได้กล่าวไปแล้ว)

บทบาทที่ไม่ชัดเจนของคณะกรรมการคณะนี้ ยังเห็นได้จากการตั้งคณะกรรมการคณะนี้ จะไม่มีความแน่นอน ดังจะเห็นได้จากการตั้งคณะกรรมการคณะนี้ครั้งแรกในเดือนเมษายน ปี พ.ศ.2477 แต่เมื่อถึงพฤษภาคม ปี พ.ศ.2478 ปรากฏว่าได้มีการตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้นใหม่ เนื่องจากเมื่อเปลี่ยนคณะรัฐบาลใหม่ เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477 รัฐยังไม่ได้คณะกรรมการ คณะนี้ และมีปัญหาเกี่ยวกับคนจีนหลายปัญหา จึงเห็นควรให้ตั้งคณะกรรมการคณะนี้ ดังปรากฏ ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ถึงการเสนอเกี่ยวกับการ แต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนในประเทศไทย ความว่า

เลขาธิการคณะรัฐมนตรีเสนอว่า คณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคน จีนในประเทศไทย เมื่อเปลี่ยนคณะรัฐบาลใหม่ ไม่ได้ตั้งคณะกรรมการนี้ไว้ จึง

²⁰⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/6 เรื่องตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนในประเทศไทย, ลง วันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

²⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ทูล ประธานคณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนใน ประเทศไทย, ลงวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2478.

²¹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 95/2478 เรื่อง กฎกระทรวงการออกตามความใน พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2478 วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2478.

ขอเสนอว่าจะควรตั้งคณะกรรมการนี้ต่อไปหรือ
ที่ประชุมตกลงให้ตั้ง
คณะกรรมการนี้ต่อไป²¹¹

หรือการที่รัฐให้ยุบเลิกคณะกรรมการคณะนี้ ในวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ.2480 แต่ต่อมาเมื่อมีปัญหา
คนจีนขอแปลงชาติเป็นจำนวนมาก รัฐก็ให้ตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้นใหม่ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์
พ.ศ.2480²¹² ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐจะตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้นมา เมื่อรัฐเห็นว่ามีปัญหาคนจีนที่
ควรได้รับการแก้ไข แต่เมื่อรัฐเห็นว่าปัญหาเหล่านี้คลี่คลายลงไป รัฐก็ให้ยุบเลิกคณะกรรมการคณะ
นี้ หรือถ้าเห็นว่ายังไม่มีปัญหาคนจีนใดๆ ก็จะไม่แต่งตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้น เมื่อมีการ
เปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า คณะกรรมการนี้ไม่มีบทบาทมากนักในการ
ดำเนินการกับคนจีน และจะมีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาคคนจีนที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้า
มากกว่าที่จะวางแนวทางเพื่อที่จะให้เกิดผลในทางปฏิบัติในการดำเนินการกับคนจีนอย่างจริงจัง
และมิได้มีวางแนวทางในการดำเนินการกับคนจีนในระยะยาว ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐ
ไทยในช่วงเวลานี้จะตระหนักดีถึงปัญหาคคนจีน จึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนด้วยวิธีการต่างๆ
รวมถึงการตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้นมา แต่รัฐก็ยังมิได้เห็นถึงความสำคัญที่จะต้องมีการกำหนด
แนวทางที่จะดำเนินการกับคนจีนอย่างจริงจังในระยะยาว เพื่อที่จะขจัดคนจีนออกไปจาก
สังคมไทย แต่รัฐต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนเป็นเรื่องๆ โดยเฉพาะเรื่องที่จะส่งผลกระทบต่อ
นโยบายที่สำคัญของรัฐดังนโยบายที่รัฐต้องการเน้น “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้นในสังคมทั้งในทาง
การเมืองและเศรษฐกิจ ดังนั้นรัฐจึงต้องดำเนินการกับคนจีนในทั้งสองส่วนดังกล่าว เพื่อมิให้ส่งผล
กระทบต่อนโยบายสำคัญของรัฐ แต่การจะดำเนินการกับคนจีนในด้านใดในลักษณะอย่างไหนนั้นก็
ขึ้นอยู่กับความสำคัญของปัญหาของคนจีนในด้านนั้นและผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ (ดังที่
กล่าวไปแล้ว)

นอกจากนั้นการที่คณะกรรมการนี้ไม่มีบทบาทมากนักในการดำเนินการกับคนจีนยัง
อาจจะเนื่องมาจาก การที่ปัญหาคคนจีนนั้นเป็นปัญหาหลายด้าน จึงเกี่ยวข้องกับหน่วยงานของ
รัฐบาลหลายหน่วยงานด้วยกัน ซึ่งอาจจะทำให้แต่ละหน่วยงานได้มีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา
และวางแนวทางในการดำเนินการกับคนจีนได้อย่างเข้มงวดรัดกุมเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้
จากตัวอย่างของการพิจารณาเรื่องคนจีนขอแปลงสัญชาตินั้น เมื่อเกิดปัญหาที่มีคนจีนขอแปลง

²¹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 14/2478 เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนใน
ประเทศไทย วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

²¹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 17/2480 (ตอน 2) เรื่อง ชาวจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่
7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2480.

สัญชาติเป็นจำนวนมากในปี พ.ศ.2477 ประเทศไทยได้มอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้พิจารณาว่า ควรมีการอนุญาตให้แปลงสัญชาติหรือไม่²¹³ แต่ต่อมาเมื่อเกิดการขอแปลงสัญชาติของคนจีนขึ้น อีกในปี พ.ศ.2480 นั้น รัฐจึงได้มอบให้คณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนเป็นผู้พิจารณา²¹⁴ จึงทำให้คณะกรรมการคณะนี้ไม่ได้มีบทบาทในการกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ของคนจีนมากนัก

แต่ที่รัฐได้ตั้งคณะกรรมการคณะนี้ขึ้นมาก็คงจะเป็นไปเพื่อพิจารณาปัญหาคนจีน โดยทั่วไปที่เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่ไม่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานใดโดยเฉพาะ เพื่อที่จะให้การดำเนินการกับคนจีนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาคนจีนเฉพาะหน้า คณะกรรมการนี้ก็มิได้มีบทบาทมากนักที่จะเสนอแนวทางการดำเนินการที่จะให้มีผลปฏิบัติใช้กับคนจีน ทั้งนี้ก็อาจจะเนื่องจากการที่คณะกรรมการนี้เป็นคณะกรรมการเฉพาะหน้าเพื่อเสนอความเห็นในการแก้ไขปัญหาเท่านั้น จึงไม่มีอำนาจที่จะเสนอแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับมาตรการทางกฎหมาย ซึ่งน่าจะเป็นวิถีทางที่จะดำเนินการกับคนจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด

3.6 สรุป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีนโยบายที่จะส่งเสริม “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้นจึงทำให้รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนที่อาจจะถือได้ว่าเป็น “ความเป็นอื่น” ที่เห็นได้อย่างค่อนข้างจะชัดเจนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นในทางการเมืองที่คนจีนกำลังตื่นตัวกับการปลุกเร้ากระแสความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” และในทางเศรษฐกิจที่คนจีนได้เข้ามากุมอำนาจทางเศรษฐกิจในเมืองไทย ทำให้คนจีนน่าจะเป็นกลุ่มที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้เห็นว่าเป็นปัญหาที่จะต้องทั้งดำเนินการและใช้ในการกระตุ้นให้คนไทยเห็นถึงความแตกต่างที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในเมืองไทย เพื่อปลุกกระแส “ความเป็นไทย” รัฐไทยจึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ

โดยลักษณะของคนจีนในทางการเมืองนั้นเป็นสิ่งที่รัฐไทยให้ความสำคัญค่อนข้างมาก เนื่องจากลักษณะของคนจีนในทางการเมืองนั้นก่อให้เกิดการแบ่งแยกออกจาก “ความเป็นไทย” อย่างชัดเจนทั้งคนจีนในรุ่นแรกและที่สำคัญในหมู่บุตรหลานคนจีนที่ควรจะเป็นคนไทยตามกฎหมาย รัฐไทยจึงได้มีการดำเนินการที่ค่อนข้างจะเข้มงวดและรัดกุมต่อคนจีนในทางการเมือง แต่สำหรับลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น แม้ว่ารัฐจะใช้บทบาทในทางเศรษฐกิจของคนจีน

²¹³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2477 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

²¹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2480.

เป็นสิ่งปลูกเร้ากระแส “ความเป็นไทย” เพื่อให้คนไทยตื่นตัวในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจ แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีว่าอย่างไรก็ตามคนจีนก็ยังเป็นกลุ่มคนที่รัฐไทยยังคงต้องพึ่งพาอาศัยในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะมีการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองและเศรษฐกิจ แต่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ก็ยังมิได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทุกๆ ด้านอย่างเข้มงวดและจริงจังนัก ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมิได้มีการดำเนินการใดๆ กับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม และการดำเนินการในทางการเมืองและเศรษฐกิจนั้นก็มิได้เข้มงวดจนเกินไปนัก ทำให้คนจีนยังคงรักษาทั้งองค์ประกอบและบทบาทในทางการเมืองและเศรษฐกิจเอาไว้ได้ ซึ่งการดำเนินการที่ยังไม่เข้มงวดและจริงจังจนเกินไปของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ อาจเกิดจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมิได้มีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ที่เข้มขัน ประกอบกับการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังติดขัดข้อผูกมัดตามสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีทำให้รัฐไทยยังไม่สามารถที่จะเข้ามีบทบาทในทางเศรษฐกิจที่จะดำเนินการกับคนจีนได้อย่างจริงจังมากนัก คนจีนจึงยังคงรักษาลักษณะทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของตนเอาไว้ได้ ทำให้รัฐไทยในสมัยต่อมาที่มีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” เป็นนโยบายสำคัญ เห็นว่าลักษณะต่างๆ ของคนจีนดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ “แตกต่าง” จาก “ความเป็นไทย” จึงต้องได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง รัฐไทยในสมัยต่อมาจึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 – 2487)

จากที่กล่าวถึงในบทที่ 3 ได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น เนื่องจากการดำเนินการตามนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ประกอบกับการที่รัฐไทยเห็นว่าคนจีนเป็นปัญหาที่ยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง รัฐไทยจึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่การที่รัฐไทยยังไม่สามารถที่จะแก้ไขสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับนานาชาติได้ ทำให้รัฐไทยไม่สามารถที่จะเข้าไปดำเนินการใดๆ กับคนจีนได้อย่างเต็มที่นัก หากจะเป็นการละเมิดสัญญาดังกล่าว จึงทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังมิได้มีการดำเนินการกับคนจีนในหลากหลายด้านที่เข้มงวดและรัดกุม

ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่าจะมีการดำเนินการกับคนจีนในบางประการที่ต่อเนื่องจากรัฐไทยในช่วงก่อนหน้านี้ โดยจะครอบคลุมการเคลื่อนไหวของคนจีนในหลากหลายด้านที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยได้มีการดำเนินการตามนโยบาย “ชาตินิยมไทย” อย่างจริงจังมากขึ้น ประกอบกับการที่รัฐไทยสามารถที่จะแก้ไขสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับนานาชาติได้เป็นผลสำเร็จทำให้สามารถจะดำเนินการในด้านต่างๆ ที่เคยเป็นข้อผูกพันตามสนธิสัญญาดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ และสถานการณ์ในเมืองจีนที่ต้องประสบปัญหาทั้งความแตกแยกภายในและการรุกรานจากภายนอกประเทศ ทำให้รัฐบาลกลางของจีนไม่ค่อยมีเสถียรภาพและขาดความมั่นคง รวมไปถึงการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในช่วงก่อนหน้าที่ยังไม่ได้ผลมากนัก เนื่องจากคนจีนยังคงสามารถที่จะรักษาบทบาทและการเคลื่อนไหวในด้านต่างๆ ของตนเองเอาไว้ได้ รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากขึ้นทั้งในทางนโยบายและทางปฏิบัติ

4.1 สาเหตุที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการกับคนจีน

การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองที่จะเน้นในเรื่องการออกนโยบายและการนำไปปฏิบัติใช้ในการดำเนินการกับคนจีน ได้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กล่าวคือ เนื่องจากรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดเป็นหลักในการปกครองประเทศ ทำให้การปกครองของรัฐจะยึดการใช้กฎหมายเป็นหลัก ดังนั้นการดำเนินการกับคนจีนของรัฐจึงมักจะเป็นการดำเนินการที่ผ่านตัวบทกฎหมายและการนำกฎหมายนั้นๆ ไปปฏิบัติใช้

สำหรับรัฐไทยในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะมีนโยบายต่อคนจีน แต่รัฐจะไม่ใช้การดำเนินการผ่านตัวบทกฎหมายเป็นหลัก แต่จะรณรงค์ผ่านบทพระราชนิพนธ์เป็นจำนวนมากของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานั้น เป็นการปกครองแบบ “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ซึ่งพระมหากษัตริย์มีอำนาจสิทธิ์ขาดในการปกครองประเทศ และสถานะของพระมหากษัตริย์ในสมัยพระองค์ก็มีความมั่นคงเป็นอย่างมาก เนื่องจากการแก้ไขกฎหมายเทียบบาลและการสืบสันตติวงศ์โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹ ทำให้พระมหากษัตริย์สามารถที่จะแสดงความคิดเห็นของพระองค์โดยเปิดเผย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของ “ชนกลุ่มน้อย” ได้ โดยที่พระองค์จะมีได้รับปฏิกริยาตอบกลับที่รุนแรงถึงขั้นที่จะสั่งปลดถอนสถานะของพระองค์

จากความแตกต่างกันในเรื่องระบอบการปกครองและการใช้อำนาจของรัฐดังกล่าว ทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะพยายามไม่ใช้การแสดงออกของรัฐในการที่จะดำเนินการกับคนจีน โดยผ่านการพูด การเขียนผ่านสื่อต่างๆ หรือวิธีการที่เปิดเผยโดยตรงว่าต้องการจะดำเนินการกับคนจีน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้ดำเนินการในลักษณะเช่นเดียวกัน ทั้งนี้นอกจากจะเป็นด้วยเหตุผลเดียวกันแล้ว ยังน่าจะเกิดจากกรณีที่หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงปาฐกถาในช่วงก่อนที่จอมพล ป. จะได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไม่นานนัก โดยได้มีข้อความที่สื่อให้เห็นว่ารัฐต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีน ซึ่งอาจจะเป็นครั้งเดียวที่บุคคลของรัฐได้ใช้วิธีการพูดแสดงความไม่พอใจต่อคนจีนอย่างเปิดเผย เนื่องจากการกระทำดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดปฏิกริยาต่อต้านและความวุ่นวายเกิดขึ้นเป็นอย่างมาก

หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงปาฐกถาเรื่อง “การรวมออสเตรียเข้ากับเยอรมนี” เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้มีการกล่าวกระทบกระทั่งเปรียบเปรยว่า “จีนยิ่งกว่ายิว” ซึ่งการแสดงปาฐกถานี้สืบเนื่องมาจากการจัดแสดงละครเรื่องพระเจ้ากรุงธนบุรีของกรมศิลปากร ที่จัดแสดงในปลายปี พ.ศ.2480 เพื่อที่จะนำเงินไปสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี แต่ปรากฏว่ามีคนจีนมาชมการแสดงละครน้อยมาก แต่เมื่อคนจีนได้นำละครเรื่องนี้ไปจัดแสดง เพื่อที่จะนำไปบอภัยทุกข์ยากในประเทศจีนนั้น ปรากฏว่ามีคนจีนไปชมการจัดละครในครั้ง

¹ ราม วัชรประดิษฐ์, “พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ.2411 – 2487”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 90-92.

ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก หลวงวิจิตรฯ จึงมีความเห็นว่า คนจีนไม่สนใจที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับเมืองไทยเลย โดยได้กล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่า “จีนยิ่งกว่ายิว”² ดังใจความว่า

มีบางท่านชอบเอายิวขึ้นมาเทียบกับจีน แต่หาเป็นถูกต้องไม่ ยิวกับจีน ผิดกันมาก ผิดอย่างเปรียบเทียบไม่ได้ทีเดียว ยิวไม่มีประเทศอยู่เป็นถิ่นฐานหลัก แหล่งคือว่าเกิดมาก็ไม่มีที่อยู่ของชาติตน ยิวจึงไม่มีที่ๆ จะขนเงินส่งไปหลักแหล่งเดิม ซึ่งเพราะยิวไม่มีเลย...พวกยิวโดยมากเมื่อทำการค้าขายร่ำรวยขึ้นแล้ว ก็ซื้อที่ดินกว้างขวาง สร้างซาโดคฤหาสน์ใหญ่โตสวยหรูสำหรับหาความสุขความสบายในประเทศนั้น ใช้จ่ายเงินในประเทศนั้น ทรัพย์สินอยู่ในประเทศนั้น แต่ยิวไม่ได้ส่งเงินออกไปที่อื่น ยิวจะทำอะไรก็ตามแต่ไม่ได้เอาเงินไปส่งที่ไหนเลยจะเทียบกับจีนไม่ได้ จีนเขาทำเงินได้เขาส่งเงินไปประเทศ ดังนี้เราจะพูดว่าจีนยิ่งกว่ายิวก็พูดได้³

นอกจากนั้นหลวงวิจิตรฯ ยังได้กล่าวถ้อยคำที่แสดงการตำหนิติเตียนคนจีนว่า มุ่งหวังแต่ผลประโยชน์จากเมืองไทย แต่มิได้มีความปรารถนาที่จะช่วยในการพัฒนาเมืองไทยเลย ดังความว่า

เขา (คนจีน - - ผู้เขียน) จะยอมทำอะไรๆ ได้ ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นจะเกิดประโยชน์แก่เขาเท่านั้น อย่ว่าจะทำสิ่งซึ่งได้ประโยชน์แก่ไทย และจีนไม่ได้ประโยชน์เลย แม้แต่สิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งไทยและจีน เขาก็ไม่ยอมทำ เขาจะทำก็ต่อเมื่อเป็นประโยชน์สำหรับจีนอย่างเดียว นี่เป็นพะยานแห่งความรักชาติของจีนในเมืองไทย⁴

จะเห็นได้ว่า การแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ นั้นเป็นการกล่าวตำหนิติเตียนคนจีนที่ไม่ยอมให้ความช่วยเหลือในกิจการของเมืองไทย ซึ่งเป็นความพยายามเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าคนจีนนั้น เป็น “สิ่งอื่น” ที่แตกต่างหากจากคนไทยเพราะ คนจีนนั้นมิได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือในกิจการต่างของไทย และการดำเนินการต่างๆ ของคนจีนนั้นก็ไปเพื่อผลประโยชน์ของคนจีนด้วยกันเองและชาติจีนมากกว่าเพื่อผลประโยชน์ของคนไทยและชาติไทย เป็นสิ่งกระตุ้นให้คนไทยมีความสามัคคีเป็นปึกแผ่นที่จะร่วมมือกันสร้างผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชาติไทย

เมื่อหนังสือพิมพ์ได้นำปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการพิมพ์เผยแพร่ออกไป ทำให้เกิดการถกเถียงกันขึ้นทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์และในรัฐสภา กล่าวคือ ในหนังสือพิมพ์เมื่อได้มีการเผยแพร่

² “คำพูดรัฐมนตรี” ประชามิตร, ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

³ “หลวงวิจิตรฯ กล่าวว่ายิวยิ่งกว่ายิวเสียอีก” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

⁴ “ประชาชนคับคั่งฟังปาฐกถารัฐมนตรี” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

ปาฐกถาก็ได้เกิดการแตกแยกกันขึ้นในระหว่างหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ โดยแบ่งออกเป็นฝ่ายที่สนับสนุนคำกล่าวของหลวงวิจิตรฯ ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์ผดุงชาติ ชาตินิยม ประชาชาติ วารศัพท์ และดาวนคร กับฝ่ายที่คัดค้านคำกล่าวของหลวงวิจิตรฯ ซึ่งได้แก่ หนังสือพิมพ์หลักเมือง ไทยใหม่ สยามรีวิว และประชามิตร⁵ โดยที่ทั้งสองฝ่ายได้มีการตอบโต้กันเกี่ยวกับปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ผ่านหน้าหนังสือพิมพ์เป็นระยะเวลาานาน จนกระทั่งได้มีการนำเรื่องดังกล่าวไปตอบกระทู้ในรัฐสภา

โดยฝ่ายที่สนับสนุนหลวงวิจิตรฯ นั้น เห็นว่า คนจีนได้เข้ามาเอาเปรียบคนไทยจริงๆ ตามที่ปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ดังที่หนังสือพิมพ์ผดุงชาติซึ่งเป็นในหนังสือพิมพ์ที่เห็นด้วยกับหลวงวิจิตรวาทการได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ในฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ความว่า

จีนในเมืองไทยมิใช่ว่าจะไม่ทำประโยชน์ให้แก่ไทยเท่านั้นก็หาเสมอ หรือมิฉะนั้นก็ช่วยเมื่อเขาได้รับผลตอบแทนพอแล้วจึงทำต่างหาก ปาฐกถาของหลวงวิจิตรว่าจีนไม่ทำในสิ่งที่ทำประโยชน์แก่ไทย และแม้ส่วนรวมของชาตินั้น ข้าพเจ้าเข้าใจว่าผู้ปาฐกถาหมายถึงทำโดยบริสุทธิ์ใจไม่หวังผลตอบแทนนั่นเอง ดังตัวอย่างที่จะเห็นได้ก็เช่นจีนคนจนอยู่ในเมืองไทย ยกเว้นผู้ที่มั่งมีจากเมืองไทย หรือได้ผลตอบแทนจากเมืองไทยแล้ว เขาเสียสละเพื่อไทยหรือเปล่า ข้าพเจ้าเข้าใจว่าท่านตอบยาก⁶

สำหรับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการกล่าวกระทบคนจีนของหลวงวิจิตรฯ นั้น จะเห็นว่าคนจีนกับคนไทยเป็นมิตรกัน ไม่ควรที่จะทำอะไรให้กระทบถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างชนทั้งสองกลุ่ม และคนจีนที่อยู่ในเมืองไทยก็ได้ทำประโยชน์ให้เมืองไทยมากมาย และเห็นว่าการกล่าวกระทบถึงคนจีนนั้นจะส่งผลกระทบต่อสถานะทางเศรษฐกิจของไทยเอง ดังเช่น การกล่าวของหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ว่า

ชนชาติจีนบรรดาที่ได้เข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภารนี้ ถ้าพูดถึงส่วนไม่ดีก็มีไม่ได้อยู่บ้าง แต่จะพูดถึงในทางดีที่เป็นประโยชน์แก่ไทย ก็มีไม่น้อยเช่นกัน ซึ่งทั้งนี้ก็เป็นธรรมชาติของชนหมู่มาก ที่ย่อมมีดีบ้างชั่วบ้าง แต่ในการกล่าวสารวมกันไปทั้งหมดในทางร้าย พวกที่คิดมีสัมมาอาชีวะก็ย่อมจะเสียใจ...การเพาะความแตกร้าวระหว่างไทยกับจีนนั้น บัดนี้เราแน่แท้ใจเราว่า ชาวสยามเราพร้อมที่จะรับช่วงมาทำการค้าในทันทีแล้วหรือ?...จุมุกหายใจในทางการค้าขายของเรานั้น ไม่ได้อยู่จะเพาะเท่าที่มองเห็นในประเทศสยาม หรือเพียงในกรุงเทพฯ ดอก เราต้องอาศัย

⁵ สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 3, ใบปลิวทิ้งตอนเช้ามีด, ลงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2481.

⁶ สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, ผดุงชาติ, ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

ตลาดต่างประเทศซื้อข้าวของเราเองด้วย แม้ท่านรัฐมนตรีผู้กล่าวนั้นก็ย่อมจะรู้อยู่
แล้วว่่าคือ จีน⁷

แม้ว่าหนังสือพิมพ์ภาษาไทยจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันเกี่ยวกับการแสดงปาฐกถาของ
หลวงวิจิตรฯ แต่ว่่าทั้งสองฝ่ายก็มีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่่า การแสดงปาฐกถานั้นมี
จุดประสงค์ที่จะแสดงให้เห็่นว่่าคนจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยนั้นได้เอาเปรียบคนไทย และคนจีน
เหล่านั้นยังคงมีความรักชาติจีนให้ว่่าสำคัญกับชาติจีนมากกว่าชาติไทย เพื่อที่จะแบ่งแยกคนจีน
ให้เป็น “ความเป็นอื่น” ของ “ความเป็นไทย” และ ชาติไทยเพื่อที่จะใช้ความรู้สึกต่อต้านคนจีน
กระตุ้นให้เกิด “ความเป็นไทย” และความรักชาติไทย เพื่อให้คนไทยเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกันในการที่จะเข้าดำเนินการในทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีน เนื่องจากคนจีนได้เข้ามาเอา
เปรียบคนไทยในทางเศรษฐกิจมาเป็นเวลานานแล้ว และแทนที่คนจีนจะนำเงินที่ได้จากการดำเนิน
ธุรกิจในเมืองไทยมาพัฒนาเมืองไทยต่อไป คนจีนกลับส่งเงินเหล่านั้นไปช่วยเมืองจีน ดังในกรณี
ของการจัดการแสดงละครพระเจ้ากรุงธนบุรีเพื่อนำเงินไปสร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสิน คน
จีนกลับไม่ให้ความร่วมมือ แต่เมื่อต้องการนำเงินไปช่วยเมืองจีน คนจีนกลับให้ความสนใจไปชม
การแสดงเป็นจำนวนมาก⁸ ซึ่งเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็่นอย่างชัดเจนถึงการไม่ให้ว่่าความช่วยเหลือ
เมืองไทยของคนจีนที่หลวงวิจิตรฯ ได้ยกขึ้นมากล่าวเพื่อที่จะกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นไทย”

นอกจากการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ จะก่อให้เกิดการโต้ตอบกันในหนังสือพิมพ์
ฉบับภาษาไทยฉบับต่างๆ ในลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังทำให้หนังสือพิมพ์ภาษาจีนในเมืองไทยมี
ความไม่พอใจต่อการแสดงปาฐกถาอีกด้วย โดยหนังสือพิมพ์ตงฮั่วมิงป้อ ฉบับวันที่ 21 กรกฎาคม
พ.ศ.2481 ได้ลงเรื่อง “หลวงวิจิตรวาทการแอบอิงหัวข้อ ปาฐกถาเรื่อง ‘เยอรมันรวมเอ้าสะเดรีย’
โจมตีชนจีนในสยาม” แสดงความไม่พอใจต่อการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ และได้แสดงให้
เห็่นว่่าการกล่าวเปรียบเทียบกับ “จีนยิ่งกว่ายิว” นั้น ได้ทำให้เกิดความไม่พอใจในหมู่คนจีนใน
เมืองไทยเป็นอย่างมากอีกด้วย ซึ่งหนังสือพิมพ์หลักเมืองได้แปลข้อความของหนังสือพิมพ์ตงฮั่วมิง
ป้อมาลงในฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม ดังความว่่า

หลังจากเรา (ตงฮั่วมิงป้อ) ได้นำข้อความแห่งปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ
เสนอต่อผู้อ่านแล้ว ได้ก่อให้เกิดความเอาใจใส่ในระหว่างชนจีนเป็นอันมาก ชาว
จีนส่วนมาก เห็่นว่่าการที่หลวงวิจิตรฯ โจมตีชาวจีนในสยามเป็นส่วนรวมเช่นนี้ ก็
เพราะมีความเข้าใจในจีนอย่างผิดพลาดเกิดขึ้นแก่หลวงวิจิตรฯ...การกระทำเช่นนี้
อาจจะทำให้เกิดความรู้สึกอันไม่งามขึ้นในระหว่างชาติไทยกับชาติจีน ทางด้าน

⁷ เรื่องเดียวกัน, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

⁸ “ประชาชนคับคั่งฟังปาฐกถารัฐมนตรี” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

พวกจีนก็อาจจะมีความสงสัยในนโยบายของรัฐบาลว่า ปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ อาจจะเป็นภัยแก่ชนจีนในสยามอย่างร้ายแรง...เราหวังว่าหลวงวิจิตรฯจะได้เข้าใจในชนจีนดีขึ้น เมื่อได้ทราบคำแถลงของเราแล้ว หวังว่าหลวงวิจิตรฯ จะไม่แสดงความคิดและคำพูดที่ไม่เป็นประโยชน์แต่กลับจะเป็นการทำลายความสามัคคีระหว่างจีนกับไทยเท่านั้น⁹

นอกจากนั้นแล้วหนังสือพิมพ์ภาษาไทยยังได้ลงข้อความที่ได้แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของคนจีนในเมืองไทยที่มีต่อการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ดังในหนังสือพิมพ์สารสยาม ฉบับวันที่ 24 กรกฎาคม ได้ลงข่าวเรื่อง “ชาวจีนในกรุงเทพฯ ว่าไทย-จีน แยกกันไม่ออกแม้แต่หลวง วิจิตรฯ” มีใจความว่า

บ่ายวันนี้ (ที่ ๒๓) เราได้รับข่าวด่วนจากที่ต่างๆ หลายทางด้วยกันว่า ชาวจีนในกรุงเทพฯ กำลังมีความรู้สึกนึกคิดกรุ่นอยู่ด้วยเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตร วาทการรัฐมนตรี เราได้ส่งเจ้าหน้าที่ข่าวของเราออกสดับตรับฟังข่าวเรื่องนี้ในที่ต่างๆ คงประมวลได้สร้อยเดียวกันว่า ชาวจีนรู้สึกไม่พอใจในน้ำคำของท่านรัฐมนตรี ความรู้สึกไม่พอใจนั้น ได้ขยายตัวออกไปกลเป็นการใหญ่โตเสมือนหนึ่งว่า จะก่อให้เกิดความผัดฟ้องหมองใจระหว่างชนชาติ (จีน-ไทย) ที่เป็นพี่น้องกันมาแต่บรรพกาลนั้นอย่างรุนแรง¹⁰

นอกจากการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ จะก่อให้เกิดการแตกแยกในหมู่หนังสือพิมพ์ในระหว่างคนไทยด้วยกัน และในระหว่างคนไทยกับคนจีนแล้ว การแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ยังก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในรัฐสภาของไทยอีกด้วย ทำให้นายอรุณ แสงสว่างวัฒนะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครสวรรค์ ได้มีการตั้งกระทู้ถามในรัฐสภาเกี่ยวกับการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ทั้งนี้เนื่องจากการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ได้มีการเปรียบเทียบว่า “จีนยิ่งกว่ายิว” และกล่าวถึงการปราบปรามยิวของฮิตเลอร์ ซึ่งอาจทำให้มีผู้เข้าใจผิดได้ว่า การกล่าวของหลวงวิจิตรฯ นั้นเป็นไปในนามตัวแทนของรัฐบาลไทย ที่สะท้อนถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อคนจีน เนื่องจากหลวงวิจิตรฯ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้นด้วย¹¹

⁹ สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “เรื่องไม่คู่ละคร”, หลักเมือง, ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, “ชาวจีนในกรุงเทพฯ ว่าไทย-จีน แยกกันไม่ออกแม้แต่หลวงวิจิตรฯ”, สารสยาม, ฉบับวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

¹¹ “รัฐบาลไม่รับผิดชอบในความคิดเห็นบุคคล” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

รัฐบาลโดยพระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ตอบกระทู้เพื่อสร้างความเข้าใจทั้งในหมู่คนไทย และในระหว่างคนไทยกับคนจีน โดยได้แสดงให้เห็นว่าความเห็นของหลวงวิจิตรฯ นั้นเป็นความเห็นส่วนบุคคล ไม่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐบาล และได้ยืนยันว่ารัฐบาลไทยมิได้มีนโยบายที่ต้องการจะกีดกันคนจีน ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อยุติความแตกแยกที่เกิดขึ้น นอกจากกระทู้ของนายอรุณ แสงสว่างวัฒนะแล้ว ก็ยังมีกระทู้ของนายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2481 ซึ่งเป็นกระทู้ที่สืบเนื่องมาจากกระทู้ของนายอรุณ โดยนายเลียง ได้ถามว่า “ตามที่นายกรัฐมนตรีตอบกระทู้ของนายอรุณ เรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรนั้นว่าทราบภายหลัง ส่วนนโยบายของรัฐบาลนั้นได้แถลงไว้ชัดเจนแล้วนั้น ขอรทราบว่าปาฐกถาของหลวงวิจิตรนั้นขัดกับนโยบายของรัฐบาลหรือไม่ ถ้าขัดจะจัดการอย่างไร”¹²

นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และทำหน้าที่รักษาการแทนนายกรัฐมนตรีได้ตอบกระทู้ของนายเลียง ไชยกาลว่า “ความตามปาฐกถานั้นเป็นความเห็นไม่ใช่ข้อเท็จจริงจะให้ตอบก็ยากที่จะตอบให้ตรงกับคำถามได้ ส่วนจีนในเมืองไทยนั้นรัฐบาลก็มีนโยบายประสานให้สนิทสนมตามหลักที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่แล้ว”¹³

การตอบคำถามของรัฐบาลในครั้งนี้ก็เช่นเดียวกันกับกระทู้แรก ซึ่งเป็นไปเพื่อยืนยันให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อคนจีน ว่ารัฐไทยมิได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีต่อคนจีนและมิได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีน ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกันระหว่างชนทั้งสองกลุ่ม เนื่องจากรัฐบาลไทยเองก็คงจะตระหนักดีถึงผลเสียที่จะตามมาหากว่ารัฐไทยมีการต่อต้านคนจีนตามปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ซึ่งอาจจะทำให้คนจีนเกิดการต่อต้านรัฐไทยและส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่คนจีนเป็นผู้ดำเนินการที่สำคัญได้

นอกจากการตั้งกระทู้และตอบกระทู้ดังกล่าวจะสะท้อนให้เห็นถึงความไม่ต้องการที่จะขัดแย้งกับคนจีนโดยเปิดเผยของรัฐไทยแล้ว การตั้งกระทู้ดังกล่าวยังได้นำไปสู่ความวุ่นวายในรัฐสภา เมื่อในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2481 สมาชิกประเภท 2 อันได้แก่ นายพันตรีขุนนิรันดรชัย นายวิเชียร สุวรรณทัต นายวิลาส โอสถานนท์ หลวงอรรถสารประสิทธิ์ และนายชุนห์ ปิณฑานนท์ ไม่พอใจการตั้งกระทู้ของนายเลียง จึงได้ตรงเข้าหานายเลียง โดย นายวิเชียร สุวรรณทัต และนายวิลาส โอสถานนท์ ได้ตรงเข้าแบกเก้าอี้ที่นายเลียงนั่งและพาลูกหามออกจากสโมสรสถาน ผ่านเข้าเขตพระราชฐานชั้นในคือ บริเวณพระที่นั่งอัมพรสถาน นายวิเชียร และนายวิลาส ได้วางนายเลียงลง

¹² “หลวงพิบูลฯ ตอบกระทู้เรื่องหลวงวิจิตร” ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2481.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

บนขอบสระ และขุนนิรันดร์ชัยได้ใช้มือผลักนายเลียงลงไปใบบ่อ ซึ่งมีน้ำอยู่ประมาณ 75 เซนติเมตร นายวิเชียร ได้โยนผ้าขาวผืนใหญ่ลงไปให้นายเลียงเกาะ แต่นายเลียงมิได้เกาะขึ้นมา¹⁴

จะเห็นได้ว่า จากการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ที่มีการกล่าวเปรียบเทียบว่า “จีนยิ่งกว่ายิว” ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความวุ่นวายทั้งในหน้าหนังสือพิมพ์และในรัฐสภา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลเสียของการโจมตีคนจีนโดยเปิดเผย ที่ทำให้เกิดความแตกแยกกันในระหว่างคนไทยด้วยกันเอง แทนที่จะเกิดความร่วมมือร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังที่รัฐไทยต้องการ นอกจากนั้นแล้วการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ยังได้ส่งผลให้ประชาชนคนไทยโดยทั่วไปเกิดความแตกแยกกันอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากจดหมายของคนไทยที่ส่งมาถึงหนังสือพิมพ์เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงปาฐกถาก็มีการแบ่งเป็นสองฝ่ายเช่นเดียวกัน ซึ่งหนังสือพิมพ์สยามนิกร ได้นำจดหมายทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ พิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการกล่าวโจมตีคนจีนของหลวงวิจิตรฯ ดังตัวอย่างจดหมายของ “สาราญ” ที่เห็นด้วยกับการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ในหนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2481 ความว่า

หากสิ่งใดไม่ก่อประโยชน์ให้แล้วชาวจีนจะไม่พยายามทำเลย การประสานสนิทสนมระหว่างชาวจีนกับชาวไทยมีมานานมาก นานพอที่ชาวจีนในเมืองไทยจะเป็นชาวไทยแล้วทั้งหมด แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ชาวจีนยังคงพยายามเป็นเงินตลอดมา¹⁵

สำหรับฝ่ายประชาชนที่ไม่เห็นด้วยกับการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ก็ได้เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นของตนมาลงหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน ดังจดหมายของ หรือจดหมายของ “ลายไทย” ความว่า

ปัญหาที่เรากำลังสนใจก็คือว่า การรักษาดีด้วยวิธีแสดงถ้อยคำประณามเขา เช่นนั้นได้ผลอะไร? การปลุกใจคนไทยนั้นเป็นที่รู้กันอยู่แล้วว่า ไทยต้องรักไทย... ถ้าหลวงวิจิตรฯ ฉลาดพอที่จะเสนอโครงการณ์กฎหมายควบคุมจำกัดสิทธิเพื่อช่วยคนไทย นั้นไม่ได้ผลดีกว่าหรือ?¹⁶

¹⁴ ถ้าไม่พอใจที่จับเลียงโยนน้ำ ถอดเสื้อกำแสดงกิริยาฮึดฮัด” ประชามิตร, ฉบับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2481.

¹⁵ สาราญ, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

¹⁶ ลายไทย, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2481.

นอกจากนั้นแล้วปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯยังได้นำไปสู่การทิ้งใบปลิวตามถนนในกรุงเทพฯ ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2481 ของผู้ที่เรียกตัวเองว่า คณะ “รักชาติ” ที่มีเนื้อหาโจมตีทั้งคนจีนว่า คนจีนเข้ามาแย่งการประกอบอาชีพของคนไทย และยังได้กล่าวโจมตีผู้แทนราษฎรที่ผู้ทำใบปลิวเห็นว่าเป็นผู้แทนให้กับคนจีน โดยกล่าวว่าบุคคลเหล่านี้เป็นพวกขายชาติ รวมไปถึงยังได้มีการโจมตีหนังสือพิมพ์ที่คัดค้านการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ว่า เป็นหนังสือพิมพ์ที่ได้รับการอุปถัมภ์ จากคนจีนเพื่อเขียนตำหนิคนไทยและกล่าวชื่นชมว่าคนจีนดีกว่าคนไทย ซึ่งเป็นการกระทำของพวกขายชาติ ดังใจความว่า

พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย จีนมีเชื้อผืนหมอนใบหลังไหลเข้ามาในประเทศไทย สยามอันเป็นที่รักของเรา เข้ามาแย่งงานการ แย่งการทำมาหากิน เบียดเบียนคนไทยจนเกือบหมดทางดำรงอาชีพ จีนไม่ได้ประกอบก่อโทษภัยอันใดให้แก่เมืองไทย จีนเป็นแต่มาคอยดูว่าคนไทยเราทำอะไร แล้วก็แย่งทำ...จีนมีอำนาจแผ่เข้าไปในสภา เวลานี้ผู้แทนราษฎรที่คอยเป็นผู้แทนของจีน คือ นายเลียง ไชยกาล นายทองอินทร์ ฐริพัฒน์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายผล แสนสระดี นายดาบสงวน พงษ์พงศ์ และนายพันธ์ อินทวงศ์ พวกนี้ทุกคนได้รับสินบนของจีน เพื่อทำประโยชน์แก่จีน พวกนี้ทุกคนเป็นพวกขายชาติ...หนังสือพิมพ์ หลักเมือง, ไทยใหม่, สยามรีวิว, ประชามิตร เป็นปากเสียงของจีน...ได้รับอุปถัมภ์จากคนไทย สำหรับเขียนตำหนิคนไทยทั้งเมือง เพื่อให้เห็นว่า จีนดีกว่าไทย พวกนี้ทั้งหมดกำลังทำการขายชาติ¹⁷

จากเนื้อหาของใบปลิว สะท้อนให้เห็นว่าการทิ้งใบปลิวก็เพื่อต้องการที่จะให้คนไทยสนับสนุนฝ่ายของหลวงวิจิตรวาทการในการโจมตีคนจีน จึงทำให้เกิดความเห็นที่ว่าใบปลิวนี้น่าจะมาจากฝ่ายหลวงวิจิตรฯ และเมื่อทางตำรวจได้สอบสวนและพิสูจน์หลักฐานแล้วก็ปรากฏว่าทางตำรวจเห็นว่า เครื่องพิมพ์ของกรมศิลปากร จะเป็นเครื่องที่ใช้พิมพ์ใบปลิว¹⁸ ในฐานะที่หลวงวิจิตรฯ ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรอยู่ในขณะนั้น ตำรวจจึงได้เชิญไปสอบสวนและเห็นว่าหลวงวิจิตรฯ อาจจะเกี่ยวข้องกับเรื่องใบปลิวเดือนในครั้งนี้ จึงตั้งข้อกล่าวหา แต่ก็ได้ให้หลวงวิจิตรฯ ประกันตัวเองออกไปได้¹⁹

¹⁷ สจข. เอกสาร สบ.9.2.3/5 ใบปลิวทิ้งตอนเช้ามีด, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2481.

¹⁸ “หลวงวิจิตร ถูกตำรวจเชิญไปไต่สวน สงสัยว่าเครื่องพิมพ์ดีดในกรมศิลปากรพิมพ์ใบปลิวค่าผู้แทน”, ประมวณวัน, วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2481.

¹⁹ “ให้หลวงวิจิตรวาทการประกันตัวเองอาจได้ผู้ต้องหาอีกหลายคน”, ประชามิตร, วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2481.

แม้ว่าในท้ายที่สุดแล้ว อัยการจะสั่งไม่ฟ้องหลวงวิจิตรฯ เนื่องจากไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่า หลวงวิจิตรฯ ได้เกี่ยวข้องกับกรณียุติกรรมครั้งนี้²⁰ แต่จากการทิ้งใบปลิวที่ได้นำไปสู่การจับกุมหลวงวิจิตรฯ ก็ได้แสดงให้เห็นว่า การใช้วิธีการโจมตีคนจีนโดยตรงนั้นได้ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในหมู่ประชาชนเป็นอย่างมาก จนทำให้เกิดการแบ่งฝักฝ่ายและมีการโจมตีซึ่งกันและกันทั้งในรูปแบบที่อยู่ในขอบเขตของกฎหมายก็คือ การโจมตีกันผ่านทางหน้าหนังสือพิมพ์โดยใช้ถ้อยคำที่ไม่รุนแรงจนเกินไปนัก และการโจมตีที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายก็คือ การใช้ใบปลิวโจมตีอีกฝ่ายหนึ่งด้วยถ้อยคำที่รุนแรงซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ทำให้หลวงวิจิตรฯ ผู้เริ่มในการโจมตีคนจีนด้วยการแสดงปาฐกถาต้องได้รับข้อกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับการทิ้งใบปลิวโจมตีคนจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความแตกแยกและความวุ่นวายเป็นอย่างมากที่เกิดขึ้นในสังคมไทยจากการใช้วิธีการโจมตีคนจีนโดยเปิดเผย

ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่คนจีนถึงแม้จะไม่ใช่นักส่วนใหญ่ของสังคมไทย แต่ก็ยังเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมาก เพราะนอกจากจะมีคนจีนที่เพิ่งเดินทางอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยเป็นรุ่นแรกแล้ว ยังมีกลุ่มคนที่เป็นเชื้อสายของคนจีนในรุ่นที่สองและรุ่นต่อๆ มาอีกด้วย ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้แม้ว่าจะถือว่าเป็นคนไทยตามกฎหมาย แต่ก็อาจจะยังคงความผูกพันกับการที่บรรพบุรุษสืบเชื้อสายมาจากคนจีน ทั้งจากการที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีน และการอบรมสั่งสอนภายในครอบครัว ที่น่าจะทำให้ยังมีสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของคนอยู่ ประกอบกับการที่คนจีนได้เข้ามาอยู่อาศัยในเมืองไทยมาเป็นเวลานานและมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับคนไทย ทำให้เมื่อเกิดการโจมตีคนจีนโดยเปิดเผยด้วยถ้อยคำที่ค่อนข้างจะรุนแรงจึงได้รับความสนใจและการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อการกล่าวโจมตีดังกล่าวจากทั้งคนจีนและกลุ่มคนที่เป็นเชื้อสายของคนจีนที่มีจำนวนค่อนข้างมาก รวมไปถึงคนไทยเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้การใช้วิธีการโจมตีคนจีนโดยเปิดเผยนั้นกลายเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนาน และได้เพิ่มความแตกแยกในสังคมไทยให้ขยายออกไปมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ที่กล่าวโจมตีคนจีนนั้นได้มีการขยายประเด็นจากที่เป็นการถกเถียงกันในหมู่นักหนังสือพิมพ์และประชาชนทั้งคนไทยและคนจีน ก็ได้ นำไปสู่การแตกแยกในระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และในที่สุดได้นำไปสู่คดีความเกี่ยวกับใบปลิวโจมตีคนจีนที่ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงความแตกแยกระหว่างฝ่ายที่เห็นด้วยกับการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ และฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย สะท้อนให้เห็นความแตกแยกกันทางความคิดเกี่ยวกับการโจมตีคนจีนในลักษณะดังกล่าว ที่แสดงให้เห็นว่าการโจมตีคนจีนโดยเปิดเผยนั้นได้ก่อให้เกิดความแตกแยกในระหว่างคนไทยมากกว่าที่จะทำให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

²⁰ “ส่งให้สันติบาลสืบสวนคดีใบปลิวเดือนต่อไปอีก”, ประชาชาติ, วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2481.

ด้วยเหตุดังนี้จึงน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้จะพยายามไม่ใช้วิธีการแสดง ความไม่พอใจต่อคนจีนและคนไทยโดยเปิดเผย เนื่องจากได้เห็นถึงผลจากการแสดงปาฐกถาใน ครั้งนี้ที่ก่อให้เกิดความไม่พอใจทั้งในหมู่คนจีนและคนไทยด้วยกันเอง และได้นำไปสู่ความวุ่นวาย ในรัฐสภาซึ่งเป็นหน่วยงานสำคัญในการปกครองประเทศตามระบอบประชาธิปไตยที่อาจจะ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลได้ ซึ่งรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองอาจจะตระหนักถึงผล ที่จะเกิดจากการใช้วิธีการดังกล่าวมาก่อนแล้ว เนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนสามารถที่จะเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิของตนและแสดงความคิดเห็นได้อย่างค่อนข้าง จะเสรี รวมไปถึงการที่รัฐสภามีสิทธิและอำนาจในการตรวจสอบรัฐบาลได้ ถ้ารัฐบาลก่อให้เกิด ความวุ่นวายหรือดำเนินนโยบายที่แสดงให้เห็นถึงความไม่ถูกต้องและเป็นธรรมในสังคม ก็อาจจะ ถูกถอดถอนได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีการลาออกทั้ง 3 ครั้งของพระยาพระหลพลพยุหเสนา ก็เกิด จากการที่รัฐสภาเห็นว่าดำเนินงานของรัฐบาลไม่ถูกต้อง²¹ ซึ่งจากการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตร ๗ นี้ก็ได้แสดงให้เห็นว่าได้มีการตระหนักถึงสถานะที่แตกต่างกันระหว่างรัฐไทยในสมัยสม บูรณาญาสิทธิราชย์กับรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นอย่างดี ดังความว่า

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่ ๖ ก็เคยว่าๆ “จีนคือยิวแห่งบูรพทิศ” และ ว่าไม่เห็นมีเรื่องมีราวอะไร ข้าพเจ้าใคร่ขอถามว่า หลวงวิจิตรฯ มีสถานะอย่างไร รัชชกาลที่ ๖ หรือ? หลวงวิจิตรวาทการเป็นใคร? สืบมาทางใด? รัชชกาลที่ ๖ เป็น ใคร? สืบมาทางใด? และเวลาซึ่งพระองค์ท่านรับสั่งพระองค์ท่านอยู่ในตำแหน่ง ะไร? และขณะที่หลวงวิจิตรฯ พุด หลวงวิจิตรฯ อยู่ในตำแหน่งอะไร? สถานะ ของโลกในเวลาโน้นเป็นอย่างไรร? และเวลานี้เป็นอย่างไรร? ข้าพเจ้าเห็นว่าเปน เหตุผลที่อ้างมาอย่างไม่เข้าท่า!²²

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวเปรียบเทียบการดำเนินการต่อคนจีนของพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าฯ กับของหลวงวิจิตรฯ ว่า ถึงแม้จะเป็นการดำเนินการในลักษณะเดียวกันแต่การดำเนิน การของหลวงวิจิตรฯ ก็เป็นสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ เนื่องจากสถานะที่แตกต่างกันของบุคคลทั้งสอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความแตกต่างในรูปแบบการปกครองของรัฐไทยทั้งสองสมัยนั้น ที่ทำให้ สถานะของ “ผู้ปกครอง” มีความแตกต่างกันนั้น เป็นที่ทราบกันอย่างน้อยที่สุดก็ในหมู่ผู้ที่มีการ ศึกษา ซึ่งย่อมหมายรวมถึงกลุ่มผู้ปกครองประเทศใหม่ด้วย ซึ่งเมื่อผู้ปกครองประเทศตระหนักถึง สถานะของตนในการทำการปกครองประเทศเป็นอย่างดี และได้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากใช้วิธีการ

²¹ รายละเอียดใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, ประวัติการเมืองไทย 2475 – 2500, (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ ดำรงศิลปวัฒนธรรมและมนุษยศาสตร์, 2544), หน้า 169 – 170.

²² สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1 “แก้ตัวให้หลวงวิจิตร?”, ไม่ปรากฏวันที่.

โจมตีคนจีนโดยเปิดเผยมาแล้ว จึงน่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้พยายามที่จะไม่นำวิธีการดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการกับคนจีน แต่จะใช้การดำเนินการผ่านการออกนโยบายต่างๆ ที่จะไม่ได้ระบุว่าจะใช้กับคนจีนโดยตรง แต่จากเนื้อหาของสาระของนโยบายต่างๆ นั้นจะส่งผลกระทบต่อกรดำเนินการกับคนจีน ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้ต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ

จากปัญหาที่ตามมาภายหลังจากรัฐไทยได้มีการแสดงถึงการต้องการดำเนินการกับคนจีนโดยตรง ทั้งจากกรณีการถอนใบอนุญาตการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาให้กับโรงเรียนจีนของรัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา และการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการดังกล่าว น่าจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ากรดำเนินการกับคนจีนโดยเปิดเผยนั้น จะก่อให้เกิดความวุ่นวายตามมามากกว่าที่รัฐจะได้ประโยชน์ในการจัดการกับคนจีน จึงทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยังคงดำเนินการตามแนวทางของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองที่พยายามจะไม่ใช้วิธีการในการดำเนินการกับคนจีนโดยตรง แต่จะใช้มาตรการทางกฎหมายและการดำเนินการในทางปฏิบัติในการดำเนินการกับคนจีน

นอกจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะไม่ใช้การดำเนินการกับคนจีนโดยเปิดเผยแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังพยายามแสดงให้เห็นถึงการรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนไทยและคนจีนของรัฐ ดังจะเห็นได้จากการกล่าวปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงของจอมพล ป. ที่มีต่อคนจีน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ที่รัฐได้พยายามแสดงให้เห็นว่ารัฐมิได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีต่อคนจีน รัฐไทยได้ปกครองดูแลคนจีนเหมือนกับคนไทย และการดำเนินการใดๆ ของรัฐก็เพื่อประโยชน์ของคนจีนเองด้วย ดังมีใจความว่า

การที่ข้าพเจ้าถือโอกาสมาสนทนาเรื่องนี้ ก็เนื่องด้วยได้คำนึงถึงสัมพันธภาพอันใกล้ชิดระหว่างไทยกับจีน ซึ่งมีต่อเนื่องกันมาตั้งแต่โบราณกาล โดยชาวจีนได้เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และมีฐานะเสมือนคนไทย... รัฐบาลนี้จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศซึ่งมีอยู่แล้วเป็นอย่างดีนั้นให้สนิทสนมยิ่งขึ้นโดยทั่วกัน ชาวจีนซึ่งมาพำนักอยู่อาศัยในประเทศไทย เมื่อไคร่ครวญโดยน้ำใจอันสุจริตเที่ยงธรรมแล้วก็จะเห็นได้ว่าได้รับสิทธิเสรียิ่งกว่าชนต่างด้าวอื่นใดเสียอีก เพราะเป็นมิตรต่างด้าวซึ่งสนิทสนมและมีความสัมพันธ์มากกับไทยช้านานกว่าชนชาติอื่น...ประเทศไทยได้ให้การปฏิบัติและความคุ้มครองต่อชาวจีนดีกว่าที่ชนจีนจะพึงได้รับหลายแห่งในต่างประเทศ...ขอพี่น้องชาวจีนที่มีใจเป็นธรรมจงโปรดเชื่อคำของข้าพเจ้านี้เถือ ข้าพเจ้าพูดด้วยบริสุทธิ์ใจ โดยหวัง

ดีเต็มที่ต่อพี่น้องชาวจีนทั่วไปเปนนื่องหน้า ขอความสวัสดิจึงมีแต่พี่น้องชาวจีน
ของข้าพเจ้า และของชาวไทยทั่วไป²³

เมื่อรัฐไทยตัดสินใจจะเข้าร่วมสงครามมหาเอเซียบูรพากับญี่ปุ่นนั้น จอมพล ป. ก็ได้ปราศรัย
กับคนจีนเพื่อหาหรือถึงวิธีการร่วมมือกับไทยและญี่ปุ่น ในการก่อรัฐอิสรภาพและความไพบูลย์ของ
ทวีปเอเซีย ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2484 ซึ่งรัฐไทยก็ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยคำนึงถึง
ความสำคัญของคนจีนในฐานะที่เป็น “ประชาชน” กลุ่มหนึ่งของรัฐ ที่รัฐจะต้องแถลงนโยบายที่รัฐ
จำเป็นจะต้องเข้าร่วมสงครามในครั้งนี้ เพื่อให้คนจีนเกิดความเข้าใจและให้ความร่วมมือในการ
ดำเนินนโยบายของรัฐ ดังใจความว่า

ชาวจีนและชาวไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทุกอย่าง ตลอดถึงความ
เกี่ยวพันทางสายโลหิตติดกัน เราได้ร่วมสุขร่วมทุกข์กันมาตลอดประวัติศาสตร์ เมื่อ
ถึงคราวคับขันเช่นที่เป็นอยู่ในเวลานี้ก็ยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นที่จะต้องร่วมแรง
ร่วมใจกัน...บัดนี้ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่นได้ลงนามสัญญาพันธมิตรเพื่อ
ประกอบภารกิจอันใหญ่หลวงที่จะสร้างมหาเอเซียเป็นที่บำรุงความไพบูลย์ให้แก่
ชาวเอเซีย... เมื่อประเทศไทยได้ดำเนินการเช่นนี้แล้วก็ อยากได้เห็นพี่น้องชาวจีน
ได้รับความสมบูรณ์พูนสุขร่วมกัน...ข้าพเจ้าจึงหวังเป็นอย่างมากว่าจะได้เห็น
ความร่วมมือร่วมใจของชาวจีนต่อดินแดนซึ่งอาศัยเป็นที่ร่มเย็นมาแล้ว เป็นการ
ร่วมมืออย่างใหญ่หลวง ตามที่รัฐบาลได้แถลงไว้แล้วรัฐบาลไทยยอมให้ความ
คุ้มครองและป้องกันผลประโยชน์ตามทำนองคลองธรรมตลอดไปถึงแม้ในกาล
เช่นนี้ข้าพเจ้าเองก็ได้นึกถึงประโยชน์ของท่านเป็นอย่างดี²⁴

แม้แต่การที่จอมพล ป. ได้กล่าวสุนทรพจน์ต่อคนไทยเนื่องในโอกาสจิตสมัยแห่งวันท้ายศก
วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2481 ถึงการที่รัฐไทยได้มีนโยบายที่จะให้ความช่วยเหลือในการประกอบ
อาชีพของคนไทย ในเรื่อง “นายกรัฐมนตรีว่าพยายามหาอาชีพให้ขอให้ประชาชนชาวไทยช่วยกัน
รักษา” จอมพล ป. ก็ยังได้กล่าวเพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่คนจีน ว่า การกระทำดังกล่าวของรัฐนั้น
มิได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนหรือต้องการจะขับไล่คนจีนออกจากเมืองไทย เพียงแต่รัฐบาลมีความ
จำเป็นที่จะต้องให้ความช่วยเหลือคนไทยซึ่งเป็นเจ้าของประเทศให้มีอาชีพและมีสภาพชีวิตความ
เป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังมีใจความว่า

เมื่อเรารวๆ นี้ ได้เคยทดลองหาอาชีพให้กับผู้มีทุนน้อยด้วยวิธีขอแบ่งเอามา
จากชนต่างด้าว อาทิ ก็คือการค้าเล็กๆ น้อยๆ ตามสถานที่ของรัฐบาล การจับขยาน

²³ สจข. เอกสาร ส.บ.6.2.3/1 เรื่อง นายกฯ พุดกับชาวจีน, ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

²⁴ “สาส์นของนายก ถึงชนชาวจีน”, ผดุงชาติ, ฉบับวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2484.

พาหนะเป็นต้น นั่นก็โดยหวังที่จะให้คนไทยพอมีงานอาชีพเลี้ยงตัวขึ้น ซึ่งเป็นของ
 คนไทยทำ หากโชเจตนาจะขับไล่ชนต่างด้าวไม่ให้หากินในบ้านเราเสียเลย
 มิได้...ข้าพเจ้าจึงขอถือโอกาสให้ชาวไทยตลอดจนชนต่างด้าว ซึ่งหากจะได้ฟัง
 ความนี้ ทราบสถานะความเป็นจริงของการที่รัฐบาลปฏิบัติไปด้วยดี รัฐบาลมิได้มี
 มุ่งมาดปรารถนาจะกีดกันอาชีพของชนต่างด้าวหรือจะพยายามขับไล่ชนต่างชาติ
 ประการใดๆ เลย รัฐบาลนี้รับรองว่าจะไม่ทำเป็นอันขาด²⁵

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้นได้พยายามแสดงให้เห็นว่าการดำเนิน
 นโยบายต่างๆ ของรัฐไทยนั้น มิได้เป็นไปเพื่อต้องการที่จะกีดกันหรือขับไล่คนจีนเพื่อแสดงให้เห็น
 ว่ารัฐไทยยังคงมีความปรารถนาดีต่อคนจีน ซึ่งการกระทำดังกล่าวของรัฐไทยในสมัยนี้ก็เท่ากับเป็น
 การย้ำให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้คงจะไม่เลือกใช้ชีวิตการดำเนินการกับคนจีน โดยการกล่าวโจมตี
 อย่างเปิดเผย ทั้งนี้เพราะถ้ารัฐกล่าวโจมตีโดยเปิดเผยแล้ว รัฐคงไม่จำเป็นที่จะต้องกล่าวสร้าง
 ความเข้าใจอีก เพราะคงยากที่จะมีผู้ใดคล้อยตามการกล่าวของรัฐ นอกจากนั้นการกล่าวแสดงความ
 เข้าใจของรัฐก็ยังสามารถแสดงให้เห็นว่า การดำเนินการที่แสดงให้เห็นถึงการต่อต้านคนจีนของรัฐไทย
 นั้นเกิดจากการดำเนินมาตรการทางกฎหมายของรัฐ ซึ่งทำให้คนจีนเกิดความเข้าใจผิดว่ารัฐไทย
 ต้องการที่จะต่อต้านคนจีน ดังที่ปรากฏในใจความของการปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงของจอม
 พล ป. ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ว่า

การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องไปถึงชนจีนก็มีอยู่หลายประการ ซึ่งชาวจีนอาจ
 ล้ำคิดไปว่าเป็นปฏิบัติต่อชาวจีน ดังเช่นการงดใบอนุญาตโรงเรียนและ
 หนังสือพิมพ์จีน การดำเนินการกับผู้ที่เกี่ยวข้องเงิน อันผิดกฎหมาย และส่งเงินไป
 ต่างประเทศ การดำเนินการกับผู้ที่เกี่ยวข้องพันในกิจการแห่งสมาคมลับ การใช้
 พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์เป็นต้น²⁶

อย่างไรก็ตาม รัฐไทยก็พยายามยืนยันให้เห็นว่าการดำเนินการต่างๆ ดังกล่าวของรัฐไทยนั้น
 มิได้มีจุดประสงค์ที่จะกีดกันคนจีน แต่เป็นการดำเนินการที่รัฐไทยเห็นว่าเป็นไปเพื่อรักษาความ
 สงบเรียบร้อยภายในรัฐ และรัฐก็เห็นว่าคนจีนโดยทั่วไปก็จะได้รับประโยชน์มากกว่าที่จะได้รับ
 ผลกระทบจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวด้วย ดังใจความตอนหนึ่งว่า
 อันการปฏิบัติต่างๆ เหล่านี้ ถ้าใครครวญให้รอบคอบด้วยเหตุผลตาม
 ทำนองคลองธรรมแล้งก็จักเห็นได้ว่ามิได้เป็นการดำเนินทำนองปฏิบัติต่อชาวจีน

²⁵ “นายกรัฐมนตรีว่าพยายามหาอาชีพให้ขอให้ประชาชนชาวไทยช่วยกันรักษา”, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 7
 เมษายน พ.ศ.2482.

²⁶ สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/1 เรื่อง นายกฯ พูดกับชาวจีน, ลงวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

เลย แต่เป็นการผดุงความสงบและความปลอดภัยของประเทศ ซึ่งชาวจีนที่พำนัก
อยู่ในประเทศนี้ย่อมมีส่วนได้รับประโยชน์ด้วย²⁷

แสดงให้เห็นว่า การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้น รัฐได้ใช้การ
ดำเนินการทางกฎหมายเพื่อจัดการกับลักษณะของคนจีนบางประการที่รัฐไม่พึงปรารถนาให้มีอยู่ใน
สังคมไทย ซึ่งถึงแม้รัฐไทยจะมีได้กล่าวโจมตีคนจีนอย่างเปิดเผย ก็ทำให้คนจีนเองก็ตระหนักได้ถึง
ความไม่พอใจที่รัฐไทยมีต่อลักษณะดังกล่าวของคนจีนนั้นได้ จนทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์การ
ดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อคนจีน จึงทำให้จอมพล ป. ในฐานะนายกรัฐมนตรีต้องกล่าวสุนทร
พจน์เพื่อสร้างความเข้าใจกับคนจีนโดยทั่วไป แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมีต้องการก่อให้เกิดความ
ขัดแย้งกับคนจีนทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยนั้น รัฐไทยได้มี
การจำแนกแยกแยะลักษณะของคนจีนออกเป็น คนจีนที่มีลักษณะที่รัฐต่อต้าน โดยการดำเนิน
นโยบายเพื่อที่จะจัดการปราบปรามลักษณะดังกล่าวของคนจีน และคนจีนที่มีลักษณะที่รัฐเห็นว่า
สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยต่อไปได้ ที่รัฐจะพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีเอาไว้ ทั้งนี้ก็จะ
เนื่องจากการที่รัฐไทยตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงคนจีนในทางเศรษฐกิจอยู่ จึงไม่อาจที่
จะสร้างความขัดแย้งกับกลุ่มคนจีนทั้งหมดได้

การดำเนินการที่สำคัญอีกประการหนึ่งของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ที่สะท้อนให้เห็นว่า
รัฐไทยในสมัยนี้แม้จะมีการดำเนินการกับคนจีนที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยในสมัยนี้ก็มิได้
ต้องการที่จะกีดกันคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย ก็คือ การที่รัฐไทยในสมัยนี้จึงมีการอนุญาตให้
คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้เป็นครั้งแรก แม้ว่าจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแปลงชาติมา
ตั้งแต่ ร.ศ.130 (พ.ศ.2454) แต่รัฐไทยก็ไม่เคยอนุญาตให้คนจีนได้รับการแปลงสัญชาติมาก่อน²⁸
ดังจะเห็นได้จากที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองได้ยืนยันนโยบายเดิมที่จะไม่
อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติ

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาตินั้นก็เนื่องมาจากการที่รัฐ
ไทยต้องการที่จะให้คนจีนกลายเป็น “ไทย” ดังจะเห็นได้จากการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อร่าง
นโยบายของรัฐบาล ในวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2481 ได้มีการเสนอนโยบายว่า “...คนจีนในเมือง
ไทย ถ้าทำให้เป็นไทยได้ก็ทำไป...”²⁹ หรือการเสนอความเห็นของจอมพล ป. ในการประชุมคณะรัฐ
มนตรี วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482 ว่า “ส่งไปยังข้าหลวงประจำจังหวัดให้ทำแจกพวกนี้ให้เป็นไทย

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

²⁸ สจข., เอกสาร (2) ส.ร.0201.82.2 / 1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม 9 มีนาคม
พ.ศ.2476 – 19 กันยายน พ.ศ.2483.

²⁹ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2481, เรื่อง นโยบายของคณะรัฐบาล วันที่ 24 ธันวาคม
พ.ศ.2481.

เสียบ้างไม่ได้หรือ”³⁰ นอกจากนั้นรัฐไทยในสมัยนี้ยังต้องการได้พลเมืองเพิ่มขึ้นอีกด้วย³¹ รัฐจึงต้องการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติได้ แสดงให้เห็นว่ารัฐมิได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนออกจากสังคมไทย แต่ต้องการให้คนจีนละทิ้งลักษณะบางประการของ “ความเป็นคนจีน” ซึ่งก็คือ “สัญชาติจีน” เพื่อให้คนจีนผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” ได้อย่างชัดเจน

ทั้งนี้เนื่องจากการที่คนจีนยังคงรักษา “สัญชาติจีน” เอาไว้นั้นทำให้คนจีนคนนั้นยังคงความเป็น “พลเมืองจีน” อยู่ เนื่องจากบุคคลผู้นั้นจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายของเมืองจีน และจะถือเป็น “คนต่างด้าว” ของเมืองไทยตามกฎหมาย ดังนั้นผลประโยชน์ต่างๆ ของบุคคลนั้นก็จะต้องถือว่าเป็นผลประโยชน์ของ “คนต่างชาติ” แทนที่จะเป็นผลประโยชน์ของคนไทยและชาติไทย ดังที่ปรากฏในบทความหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับการส่งเงินรายได้ของคนจีนที่ยังคงมี “สัญชาติจีน” ซึ่งทำให้คนจีนเหล่านั้นยังคงมีความผูกพันกับเมืองจีน จึงได้มีการส่งเงินกลับไปเมืองจีน แทนที่รายได้เหล่านั้นจะนำมาใช้ในการพัฒนาเมืองไทยถ้าหากว่าคนจีนเหล่านั้นละความผูกพันกับเมืองจีน แล้วหันมาให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของเมืองไทย ซึ่งจะเกิดขึ้นได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมก็ต่อเมื่อคนจีนแสดงความจงรักภักดีต่อเมืองไทย โดยแสดงความต้องการที่จะละทิ้งสิ่งที่ทำให้คนจีนคงไว้ซึ่งความเป็น “พลเมืองจีน” ตามกฎหมาย นั่นก็คือ “สัญชาติจีน” แล้วแปลงชาติเป็น “ไทย” ที่แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาที่จะเป็นส่วนหนึ่งแห่งชาติไทยอย่าง “แท้จริง” ดังบทความเรื่อง “555 กับผู้เขียน” ในหนังสือพิมพ์วารศัพท์ ฉบับวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2481 มีความว่า

เงินที่ส่งไปเมืองจีนปีละ ๓๗ ล้านบาทนั้น... ข้าฯ เห็นแย้งกับท่านว่า ถ้าเงิน ๓๗ ล้านบาท ตกอยู่ในเมืองไทย โดยไม่ต้องส่งไปนอกประเทศเลยแล้ว สยามจะรุ่งเรืองมากขึ้นมิใช่หรือ เศรษฐกิจหมุนเวียนภายในประเทศ ย่อมพอกพุลรายได้ให้แก่เราใช่ไหม?³²

หรือบทความเรื่อง “พูดกันวันว่าง” ในหนังสือพิมพ์วารศัพท์ ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481 มีใจความว่า

แต่การที่ท่านจะว่าเงินคนหนึ่งส่งเงิน ไปเมืองจีนเพียงปีหนึ่งคนละ ๓๗ บาทนั้นมันน้อยอยู่หรือ คนจีนสองล้านเศษนั้นปีหนึ่งเป็นเงินเท่าไร - หา เรามาพูดกันในแง่เศรษฐกิจเถอะ - - - อยากรู้จักว่ามีประเทศใดบ้างที่เขาอยากให้เงินของตนหนีออกนอกประเทศ - ถ้า จะมีสักรัฐบาลหนึ่งรัฐบาลนั้นคงไม่ใช่รัฐบาล

³⁰ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 76/2482, เรื่อง การจับปลาทะเล วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482

³¹ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2481 (ตอนที่ 2), เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาวางแผนในการแปลงชาติ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

³² “555 กับผู้เขียน” วารศัพท์, ฉบับวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

ของชาติ - และการที่จะมาขอร้องให้ใช้ของที่ทำในประเทศนั้น คงไม่ได้ผลแน่ๆ เราเป็นไทย เราก็ออยากให้เห็นเงินทองหมุนเวียนอยู่เฉพาะในเมืองไทย ถ้าเมื่อไม่มี ความจำเป็นจริงๆ จะต้องให้เงินออกนอกประเทศแล้ว เราก็ไม่ควรทำ - - - จริง แม่ะ³³

แสดงให้เห็นว่าการที่คนจีนนั้นยังคงรักษา “ความเป็นคนจีน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทาง กฎหมาย ซึ่งก็คือ “สัญชาติจีน” นั้น ทำให้คนจีนยังคงมีความผูกพันกับเมืองจีนเป็นอย่างมากคนจีน จึงยังคงมีการนำผลประโยชน์ที่ตนหาได้ในเมืองไทยส่งกลับไปยัง “บ้านเกิดเมืองนอน” ของตน ทำให้ชาติไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์ปีหนึ่งเป็นจำนวนเงินมหาศาล ซึ่งถ้าหากคนจีนมิได้ถือว่าตน เป็น “พลเมืองจีน” อยู่ เงินรายได้เหล่านั้นก็อาจจะไม่ถูกส่งกลับออกไป

ฉะนั้นการที่จะทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจำนวนมหาศาลที่เกิดจากการประกอบการ ของคนจีนได้นำมาพัฒนาเมืองไทยให้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาอารยประเทศ ตามนโยบายการ “สร้างชาติ” ของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้น ก็จำเป็นที่จะต้องทำให้คนจีนเหล่านั้นมีความรักและ ผูกพันกับเมืองไทย และรู้สึกที่เมืองไทยเป็นดินแดนของตน ซึ่งการที่จะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึก ดังกล่าวนี้ได้ ก็จะต้องทำให้คนจีนรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทย ซึ่งน่าจะเกิดขึ้นได้โดยการ ที่คนจีนได้กลายเป็น “พลเมืองไทย” อย่าง “สมบูรณ์” โดยการมี “สัญชาติไทย” ที่จะทำให้คนจีนมี สิทธิเท่าเทียมกับคนไทยทุกประการ และการที่จะทำให้คนจีนเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง ตนเองเข้ากับ “ความเป็นไทย” โดยการแปลงสัญชาตินั้น ก็จะต้องทำให้คนจีนรู้สึกว่าการที่คนจีน ยังคงรักษา “สัญชาติจีน” เอาไว้นั้นจะทำให้คนจีนได้รับผลกระทบที่หลากหลายจากนโยบายของรัฐ ไทยในสมัยนี้ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าคนจีนไม่ยอมรับผลกระทบคนจีนก็ต้องดำเนินตาม แนวทางที่รัฐไทยได้วางไว้ ก็คือ การขอแปลงสัญชาติเป็นไทย

รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. คงจะเห็นว่า การอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็น “ไทย” นั้น รัฐไทยจะได้ประโยชน์มากกว่าการดำเนินตามนโยบายเดิมที่ไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงชาติได้ เนื่องจากว่า การที่คนจีนจะขอแปลงชาตินั้น อย่างน้อยที่สุดก็ได้แสดงให้เห็นว่า คนจีนเหล่านั้น พร้อมที่จะละลักษณะของ “ความเป็นคนจีน” บางประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็น “พลเมือง จีน” ตามกฎหมาย นอกจากนั้นการที่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติได้ก็จะทำให้รัฐไทยได้รับผล ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น จากการดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนจีนที่ได้แปลงสัญชาติแล้ว เนื่องจาก รัฐไทยก็จะถือได้ว่าผลประโยชน์ของคนจีนนั้นก็คือผลประโยชน์ของคนไทยและชาติไทยนั่นเอง

จากความต้องการที่จะผสมกลมกลืนคนจีนเข้ากับ “ความเป็นไทย” เพื่อผลประโยชน์ของ รัฐไทยดังกล่าวจึงทำให้รัฐไทยได้มีการวางเงื่อนไขในการแปลงสัญชาติขึ้นใหม่ เพื่อที่จะไม่ให้มี

³³ “พูดกันวันว่าง” วารศัพท์, ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

ความเข้มงวดรัดกุมมากจนเกินไป เพราะเกรงว่าจะทำให้คนจีนแปลงสัญชาติไม่ได้ ดังจะเห็นได้จากเงื่อนไขข้อหนึ่งของการแปลงสัญชาติ กล่าวคือ ตามปกติคนจีนที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้นั้นจะต้องหลุดจากสัญชาติเดิม ตามระเบียบของแต่ละชาติก่อน ซึ่งถ้าคนจีนจะสามารถแปลงสัญชาติเป็นไทยได้นั้น คนจีนก็ต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงมหาดไทยของจีนเสียก่อน เพื่อจะนำใบอนุญาตแล้วนำมาแสดงเพื่อขอเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทย แต่ทางรัฐไทยเกรงว่าถ้ากำหนดตามลักษณะดังกล่าวจะทำให้คนจีนไม่สามารถที่แปลงสัญชาติเป็นไทยได้ จึงได้กำหนดเงื่อนไขโดยเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่รัฐไทยได้ใช้ดุลยพินิจในการอนุญาตไม่ต้องขึ้นอยู่กับใบอนุญาตสละสัญชาติจากรัฐบาลจีน รัฐไทยจึงกำหนดในแบบเรื่องราวว่า “หนังสืออนุมัติการแปลงชาติหรือหนังสืออนุญาตสละสัญชาติเดิม ข้าพเจ้ามี คือ... ข้าพเจ้าไม่มีเพราะว่า... เพื่อทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไทยเป็นผู้ชี้ขาดในการอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้หรือไม่”³⁴ ซึ่งจะทำให้คนจีนสามารถที่จะแปลงสัญชาติเป็นไทยได้สะดวกมากขึ้น

นอกจากนั้นแล้วในการกำหนดลักษณะของคนจีนที่รัฐจะอนุญาตให้แปลงชาติเป็นไทยในเงื่อนไขการแปลงชาตินั้น ยังได้สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนแบบใดที่รัฐไทยนอกจากจะยินยอมให้อยู่ในสังคมไทยได้แล้ว ยังยินดีจะรับเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นไทย” อีกด้วยจากการที่รัฐได้กำหนดเงื่อนไขสาระสำคัญโดยคำพิงที่จะอนุญาตให้คนจีนที่มีลักษณะดังต่อไปนี้สามารถที่จะแปลงชาติได้ คือ ผู้ที่เป็นกสิกร ผู้ที่เป็นเจ้าของอสังหาริมทรัพย์เกินกว่า 2 ปีมาแล้วโดยไม่มีการระงับของผูกพันอสังหาริมทรัพย์นั้นอยู่ในขณะที่ร้องขอแปลงชาติ ถ้าเป็นที่ดินในเมืองมีปริมาณตั้งแต่ 1 ไร่ขึ้นไป และถ้าเป็นที่ดินในชนบท มีปริมาณตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป โดยเจ้าของเป็นผู้จัดทำผลประโยชน์ในที่ดินชนบทนั้นด้วย และผู้ขอเสียภาษีเงินได้หรือภาษีการค้า³⁵ แสดงให้เห็นว่า คนจีนที่รัฐไทยมีความต้องการที่จะให้ผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” นั้น นอกจากจะเป็นคนจีนที่สามารถพึ่งพาเลี้ยงดูตนเองได้และยังสามารถที่จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับรัฐได้อีกด้วย หรืออาจจะกล่าวได้ว่าลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยยอมรับให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้นั้นจะเป็นลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจ

การอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยของรัฐไทยยังได้สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนแบบใดที่รัฐไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย ที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดก็คือ “สัญชาติจีน” รัฐไทยไม่ต้องการให้คนจีนยังคงรักษาสัญชาติจีน อันเป็นการแสดงสถานะของการเป็น “พลเมืองจีน” ที่ยังคงให้ความจงรักภักดีต่อเมืองจีนอยู่โดยตลอด รัฐไทยจึงต้องการให้คนจีนละทิ้งลักษณะ

³⁴ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 11/2481 (ตอนที่ 2), เรื่อง เงื่อนไขในการแปลงชาติ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

ดังกล่าว โดยการที่รัฐไทยได้เปิดโอกาสให้คนจีนสามารถที่จะได้รับสัญชาติไทยแทนการรักษา สัญชาติจีนเอาไว้ ดังจะเห็นได้จากเงื่อนไขในการแปลงสัญชาติที่ได้กำหนดว่าผู้ที่ได้รับอนุญาต ให้แปลงสัญชาตินั้นจะต้องแสดงความจงรักภักดีต่อชาติเดิมจริงๆ และจะต้องมีเจตนาที่จะเป็นคน สัญชาติไทยโดยบริสุทธิ์ใจจริงๆ³⁶ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนจีนรักษาลักษณะที่ ยังคงมีความจงรักภักดีต่อชาติจีน แต่รัฐต้องการที่จะให้คนจีนมีความจงรักภักดีต่อชาติไทยซึ่งเป็น ถิ่นที่อยู่อาศัย รัฐไทยจึงได้ดำเนินนโยบายเพื่อที่จะให้คนจีนละทิ้งสัญชาติจีนแล้วผสมกลมกลืนเข้า กับ “ความเป็นไทย”

การที่รัฐไทยต้องการให้คนจีนละทิ้งสัญชาติจีน และความจงรักภักดีต่อเมืองจีนยังจะเห็น ได้จากการที่รัฐไทยได้กำหนดในเงื่อนไขข้อหนึ่งว่าการจะอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติได้หรือไม่ นั้น จะต้องดูความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนกับเมืองจีนด้วยว่า คนจีนยังมีความผูกพันอยู่กับเมืองจีน มากน้อยเพียงใด เช่นว่า ถ้าเป็นการอุปถัมภ์เพียงแต่บิดามารดาในเมืองจีนเท่านั้น รัฐไทยก็ไม่รังเกียจ ในการจะแปลงสัญชาติ แต่ถ้ามีบุตร ภรรยา ญาติพี่น้องอยู่ในเมืองจีนเป็นจำนวนมากดังกล่าว รัฐ ไทยเห็นว่าจะต้องระมัดระวังในการที่จะอนุญาตให้แปลงสัญชาติ³⁷ ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการที่ยังมี ความผูกพันอยู่ในเมืองจีนมาก ก็อาจจะทำให้คนจีนเหล่านั้นยังมีความกังวลเกี่ยวกับสถานการณ์ ต่างๆ ในเมืองจีนมาก ทำให้ไม่สามารถละทิ้งความผูกพันและการให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของเมืองจีน เพื่อความมั่นคงปลอดภัยของญาติพี่น้องของตนได้ ทำให้คนจีนเหล่านั้นยังรักษาความ จงรักภักดีต่อเมืองจีนอยู่ จึงเป็นสิ่งที่รัฐไทยต้องระมัดระวังการที่จะอนุญาตให้คนจีนที่ยังไม่ สามารถที่จะละทิ้งลักษณะดังกล่าวได้แปลงสัญชาติเป็นไทย

ความต้องการของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ที่จะให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้น จะ เห็นได้จากความเห็นของคณะรัฐมนตรีที่ได้กล่าวถึงการที่รัฐไทยได้มีความพยายามช่วยเหลือให้คน จีนสามารถที่จะแปลงสัญชาติได้อย่างรวดเร็ว ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2486 มีใจความว่า

จอมพล ป. พิบูลสงคราม: สำหรับชนชาวจีนเวลานี้แก่ก็ว่าแห้ว หากถือ นโยบายให้เสมือนกับพวกนี้ ได้ขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรับไป จัดการเงินหัวหน้าที่มาเลี้ยงดู

³⁶ เรื่องเดียวกัน.

³⁷ เรื่องเดียวกัน.

พล.ต.ท. อ. อดุลเดชจรัส (รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย): แกกั
พยายามเป่นไทยหญู่แล้ว ทางค่านแปลงชาติก็ได้อลุ่มอล่วย เพียงพุดไทยได้ เซ่นชื้อ
ได้เราก็ยอม³⁸

หรือจะเห็นได้จากคำสั่งของจอมพล ป. ในวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2486 ความว่า

บอกท่านที่ปรึกษา (ม.จ.วรรณไวทยากร วรวรรณ - - ผู้เขียน) ว่า หากเรา
จะประกาศให้จีนเป็นสัญชาติไทยหมด หรือบางประเภท เพื่อให้การสนับสนุนให้
พวกจีนซึ่งมีการกินอยู่ใกล้ไทย และในยามคับขันนี้ เพื่อจะได้ช่วยดูแลทุกข์สุขให้
ได้อย่างเต็มที่อย่างคนไทยดั่งนี้จะได้ทำได้ใหม่³⁹

ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้มีได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนออกจากสังคมไทย แต่ต้องการที่
จะให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย จึงได้เปิด “ช่อง” ไว้สำหรับคนจีนที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลง
ตนเองตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนด

จากการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้เป็นครั้งแรกและเงื่อนไขในการอนุญาต
ให้แปลงสัญชาตินั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจีนในสายคารัฐไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น
มิได้มีคนที่มึลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียว ที่รัฐไทยต้องการที่จะกีดกันออกไปจากสังคมไทย แต่มี
ลักษณะของคนจีนในสายคารัฐที่แตกต่างกัน กล่าวคือลักษณะของคนจีนที่รัฐไม่ต้องการให้ดำรงอยู่
ในสังคมไทย หรือลักษณะของคนจีนที่รัฐต้องการที่จะให้คนจีนละทิ้ง นั่นก็คือสัญชาติจีนอันเป็น
ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่ยังคงจงรักภักดีต่อเมืองจีน ซึ่งเมื่อคนจีนละทิ้งแล้วก็จะ
สามารถดำรงอยู่ในสังคมไทยได้อย่างราบรื่น เนื่องจากเมื่อคนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว รัฐก็จะ
ถือว่าคนจีนเหล่านั้นมีสถานะเป็น “คนไทย” คนหนึ่ง ที่จะได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคนไทยโดยกำเนิด
ทุกประการ ดังจะเห็นได้จากการกำหนดลักษณะของการเป็นคนไทยที่รัฐจะอนุญาตให้เข้ารับ
ราชการซึ่งรัฐต้องการที่จะสงวนการประกอบอาชีพดังกล่าวไว้ให้แก่คนไทย ว่า

เรื่องรับคนเข้ารับราชการวิสามัญ และลูกจ้างก็คืออยากให้เจ้าหน้าที่
พิจารณาบรรจุแก่คนไทย คนไทยมีหลายอย่าง เช่น คนแปลงชาติมา คนที่ผ่าน
โรงเรียนของไทยมา ซึ่งบางทีเจ้าหน้าที่ของเราไม่เฉลียวใจคิดว่าเป็นคนไทย จึง
ใคร่จะขอให้ระมัดระวังให้มากสักหน่อย⁴⁰

³⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ -/2486, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับคนจีน วันที่ 9 มิถุนายน
พ.ศ.2486.

³⁹ “อยากประกาศให้คนจีนถือสัญชาติไทย” ใน บันทึกคำสั่งทางเศรษฐกิจ อ้างถึงใน อ. พิบูลสงคราม,
จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : พรักหวานกราฟฟิค, 2540), หน้า 290.

⁴⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2482 เรื่อง การบรรจุข้าราชการวิสามัญในกรมศิลปากร
วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2482.

หรือการที่รัฐได้ทำความเข้าใจกับหน่วยงานต่างๆ ของรัฐเกี่ยวกับคำว่า “คนไทย” ว่า “... หมายถึง ผู้มีสัญชาติไทย ไม่ว่าจะโดยแปลงชาติหรือโดยกำเนิด...” แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ ได้ถือว่า คนที่ได้รับการแปลงสัญชาติก็มีสถานะเหมือน “คนไทย” ที่จะได้รับสิทธิต่างๆ ที่รัฐสงวนไว้ให้แก่คนไทยเช่นเดียวกัน และลักษณะของคนจีนที่รัฐยอมรับให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้และมีความยินดีถ้าคนจีนที่มีลักษณะดังกล่าวจะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ “ความเป็นไทย” ซึ่งลักษณะของคนจีนดังกล่าวก็คือ คนจีนที่สามารถช่วยก่อให้เกิดผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจกับรัฐไทยได้ หรืออาจจะเรียกได้ว่าเป็นลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจนั่นเอง

การอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้นยังเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้น ได้ดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” อย่างจริงจัง โดยนอกจากที่จะดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ด้วยการปลูกกระแส “ความเป็นไทย” โดยการใช้คนจีนเป็น “ความเป็นอื่น” เพื่อกระตุ้นให้คนไทยเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แบ่งแยกตนเองออกจากคนจีนแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังต้องการที่จะแผ่ขยาย “ความเป็นไทย” ให้กว้างขวางออกไปครอบคลุม “ประชาชน” กลุ่มอื่นภายในรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนจีนซึ่งเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ที่มีจำนวนมากที่สุดและเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของเมืองไทย เพื่อให้กลุ่มคนเหล่านี้เกิดความสำนึกที่ต้องการที่จะเป็น “พลเมือง” ของชาติไทยเพื่อที่จะได้ดำเนินการต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของเมืองไทย ซึ่งวิธีการที่รัฐไทยใช้เพื่อการแผ่ขยาย “ความเป็นไทย” ไปยังคนจีนก็คือ การดำเนินมาตรการต่างๆ อย่างเข้มงวดและจริงจังกับลักษณะของคนจีนที่รัฐไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ เพื่อที่จะให้คนจีนละทิ้งลักษณะดังกล่าวที่จะนำไปสู่การผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” โดยการขอแปลงสัญชาติเป็นไทย

4.2 การดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง: ลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยต่อต้าน

นอกจากสัญชาติจีนจะเป็นลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยแล้ว ยังมีลักษณะของคนจีนอื่นๆ ที่รัฐไทยในสมัยนี้มีต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยอีก ได้แก่ “การศึกษาแบบจีน” หรือ “โรงเรียนจีน” และ “การรวมกลุ่มสมาคมในลักษณะอั้งยี่” ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ว่า “ทำอะไรรู้ก็ตาม แต่ขอโรงเรียนจีนกับอั้งยี่ไม่ให้มี”⁴¹

การที่รัฐไทยเห็นว่าลักษณะของคนจีนทั้งสองเป็นสิ่งที่มีความอยู่ในสังคมไทยก็คงจะเนื่องมาจากการที่คนจีนในเมืองไทยยังคงมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีนอยู่โดยตลอด สืบเนื่องมาตั้งแต่ในช่วงปลายสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ก่อนที่จะเมืองจีนจะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐในปี พ.ศ.2454 กลุ่มการเมืองต่างๆ ภายในเมือง

⁴¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2.11 สำเนารายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62 / 2482 วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

จีนก็ได้มีกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” โดยการหาเสียงสนับสนุนจากคนจีนโพ้นทะเล รวมทั้งคนจีนในไทยเพื่อให้สนับสนุนกลุ่มการเมืองของตนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในเมืองจีน ทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตน ซึ่งการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ดังกล่าวก็ได้ดำรงอยู่เรื่อยมาภายหลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐของจีน ทั้งนี้เนื่องจากความแตกแยกทางการเมืองภายในเมืองจีน และการที่เมืองจีนถูกรุกรานจากภายนอกทำให้มีความต้องการได้รับการสนับสนุน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจจากคนจีนในเมืองไทยด้วย

รัฐบาลสาธารณรัฐจีนก็ยังให้ความสำคัญกับคนจีนในเมืองไทย โดยถือว่า คนจีนในเมืองไทยเป็นสมาชิกทางการเมืองของจีน และทายาทของคนจีนโพ้นทะเลไม่ว่าที่ชั่วอายุคนล้วนเป็นพลเมืองที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของจีนทั้งสิ้น⁴² ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลจีนได้รับความช่วยเหลือจากคนจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงคนจีนในเมืองไทย ทำให้รัฐบาลสามารถที่จะดำเนินการต่างๆ ได้ประสบความสำเร็จ รัฐบาลจีนจึงให้ความสนใจดูแลคนจีนในเมืองไทย ซึ่งทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความรู้สึกผูกพันกับเมืองจีนและตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนอยู่โดยตลอด คนจีนในเมืองไทยจึงยังคงมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเมืองจีน รัฐบาลไทยมีความเห็นว่าได้ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในเมืองไทยและยังกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยอีกด้วย ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวของคนจีนนั้นถือได้ว่าเป็นลักษณะของการตั้งรัฐบาลจีนขึ้นซ้อนในรัฐไทยอันเป็นสิ่งที่รัฐบาลไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้น

โดยการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนที่มีผลทำให้เกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” เป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย ได้ดำเนินการผ่านองค์กรที่สำคัญอย่างน้อยที่สุด 2 องค์กรที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ก็คือ โรงเรียนจีน และ สมาคมลับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยในสมัยนี้มีต้องการให้ดำรงอยู่ก็คือ คนจีนที่ผ่านการศึกษาระบบจีน และ คนจีนที่เข้าร่วมในของสมาคมลับ

4.2.1 การดำเนินการกับโรงเรียนจีน

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ถือว่าโรงเรียนจีนเป็นสิ่งที่รัฐจะดำเนินการต่อต้าน ก็คงจะเนื่องมาจาก การที่โรงเรียนจีนมีบทบาทอย่างสำคัญมากในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ในหมู่คนจีนในเมืองไทยซึ่งทำให้คนจีนยังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตน กล่าวคือโรงเรียนจีนนั้นจะทำให้บุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทย ได้รับการศึกษาแบบเดียวกับในเมืองจีน ที่

⁴² Lea E. William, *The Future of Oversea Chinese in Southeast Asia*, (New York : McGraw – Hill Book Co., 1966), p.4.

มีผลทำให้เกิดการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของตนอยู่โดยตลอด (ดังที่ได้กล่าวถึงอิทธิพลของโรงเรียนจีนที่มีต่อบุตรหลานคนจีนในบทที่แล้ว)

การแสดงการต่อต้านคนจีนที่ผ่านการศึกษาแบบจีนในโรงเรียนจีนจะเห็นได้จากการแสดงความเป็นปฏิปักษ์เป็นอย่างมากต่อโรงเรียนจีนในสมัยจอมพล ป. โดยเริ่มตั้งแต่ในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2482 ที่ได้มีการปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาเรื่องโรงเรียนจีน โดยนายพลเรือตรี หลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้เสนอว่า “เรื่องโรงเรียนจีนเราควรตกลงกันว่าพร้อมที่จะให้เลิกหรือไม่ เพราะการปิดโรงเรียนจีนไม่ได้ผล”⁴³ การที่รัฐไทยมีความเห็นว่าควรจะดำเนินการกับโรงเรียนจีนอย่างจริงจังนั้น ก็เนื่องมาจากการที่จอมพล ป. เห็นว่าโรงเรียนจีนนั้นมักจะมีเรื่องของการเมืองในเมืองจีนแอบแฝงอยู่ ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้บุตรหลานจีนเกิดความสนใจต่อสถานการณ์ต่างๆ ภายในเมืองจีน อันทำให้บุตรหลานจีนที่ควรจะเป็นคนไทยตามกฎหมายเหล่านี้ยังคงรักษา “ความเป็นคนจีน” อยู่ ซึ่งเป็นการขัดกับนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐ ทำให้ในที่สุดที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการว่าไม่ควรให้มีโรงเรียนจีน โดยมอบอำนาจการตัดสินใจต่างๆ ให้อยู่ในดุลยพินิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ถ้าหากเห็นสมควรให้ปิดโรงเรียนจีนก็ปิดได้เลย และเมื่อโรงเรียนใดถูกปิดแล้ว ไม่ยอมให้มีการตั้งใหม่⁴⁴

ความกังวลของรัฐไทยเกี่ยวกับการที่โรงเรียนจีนมีการเมืองแอบแฝงอยู่ภายใน ยังเห็นได้จากคำสั่งของจอมพล ป. ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2482 ให้ระมัดระวังโรงเรียนจีน เนื่องจากบุคคลที่มีอำนาจในโรงเรียนจีนเหล่านี้มักจะเป็นคนสัญชาติจีนที่จะให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของชาติจีนเป็นสำคัญ ดังนั้นควรจะหาทางป้องกันการดำเนินการของโรงเรียนจีน⁴⁵ โดยให้การตรวจสอบภายในโรงเรียนจีน ถ้าหากพบว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีนก็ให้สั่งปิดเสีย⁴⁶ และจอมพล ป. ยังได้ยืนยันความเห็นเดิมในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482 เกี่ยวกับการที่ไม่ต้องการให้โรงเรียนจีนดำรงอยู่ในสังคมไทยว่า “...โรงเรียนจีนก็ไม่ควรมี”⁴⁷

⁴³ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2482, เรื่อง ปัญหาโรงเรียนจีน วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2482.

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁵ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 31/2482, เรื่อง สมาคมและโรงเรียนคนต่างด้าวที่ไม่มีสนธิสัญญากับประเทศไทย วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2482.

⁴⁶ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 33/2482, เรื่อง ธนาคารโอเวอร์ซี กับธนาคารกวางตุ้ง วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2482.

⁴⁷ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 78/2482, เรื่อง ควบคุมคนจีนที่เข้ามาในเมืองไทย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2482.

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้มีนโยบายที่เข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นในการดำเนินการกับโรงเรียนจีน จากแต่เดิมที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะพยายามควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนให้เกิด “ความเป็นไทย” ขึ้นภายในโรงเรียน หากโรงเรียนใดไม่ทำตามก็จะสั่งปิดโรงเรียน เนื่องจากการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายของไทย แต่รัฐไทยในสมัยนี้เห็นว่าการปิดโรงเรียนเนื่องจากการฝ่าฝืนกฎหมายนั้นไม่ได้ผล เพราะโรงเรียนจีนอาจจะขอจัดตั้งขึ้นใหม่โดยใช้ชื่ออื่นได้ รัฐไทยในสมัยนี้จึงเห็นควรที่จะกำหนดเป็นนโยบายตั้งแต่ต้นว่าไม่ควรที่จะให้มีโรงเรียนจีน เพราะเมื่อกำหนดเป็นนโยบายแล้ว รัฐก็สามารถที่จะนำกฎหมายที่มีอยู่แล้วมาบังคับใช้ในการปิดโรงเรียนจีน พร้อมกับไม่อนุญาตให้มีการจดทะเบียนโรงเรียนจีนขึ้นใหม่ได้ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการทำให้โรงเรียนค่อยๆ หดไปจากสังคมไทย

จากความต้องการที่จะดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. เห็นว่าการอบรมสั่งสอนในโรงเรียนจีนที่มักจะมีการเมืองแอบแฝง หรืออย่างน้อยที่สุดก็มีส่วนสำคัญในการที่ทำให้บุตรหลานจีนยังคงรักษา “ความเป็นคนจีน” ของตนไว้นั้น เป็นปัญหาที่สำคัญมากที่รัฐที่มีนโยบายที่จะปลูกกระแส “ความเป็นไทย” ขึ้นภายในสังคมจะต้องเร่งรีบดำเนินการเพื่อที่จะป้องกันมิให้บุตรหลานจีนที่เป็นคนไทยตามกฎหมาย ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของ “ชาติอื่น” มากกว่า “ชาติไทย” หรือมีลักษณะของ “ความเป็นอื่น” แทนที่จะมี “ความเป็นไทย”

ด้วยเหตุดังนั้น รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จึงได้ดำเนินการกวาดล้างโรงเรียนจีนให้ปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479⁴⁸ อย่างเข้มงวด หากมีการฝ่าฝืนข้อกำหนดข้อใดข้อหนึ่งในพระราชบัญญัติที่รัฐมีอำนาจที่จะสั่งปิด รัฐก็จะสั่งปิดโรงเรียนจีน และถือนโยบายไม่ยอมให้โรงเรียนจีนจัดตั้งขึ้นอีก จากความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นในการนำกฎหมายมาปฏิบัติใช้ของรัฐไทยในสมัยนี้ ได้ส่งผลให้โรงเรียนจีนถูกปิดลงเป็นจำนวนมาก ดังที่ปรากฏตามสถิติของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี พ.ศ.2481 แจ้งว่า มีโรงเรียนราษฎร์สอนภาษาจีนอยู่ทั่วประเทศรวม 293 โรงเรียน โรงเรียนเหล่านี้ได้เลิกสัปดาห์ไปเอง 51 โรงเรียน ทางกระทรวงศึกษาธิการสั่งปิดในระหว่าง พ.ศ. 2481 - 2483 รวม 242 โรงเรียน ซึ่งเท่ากับว่าไม่มีโรงเรียนจีนเหลืออยู่เลย ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้เป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นถูกต้องตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ แต่โดยทั่วไปแล้วก็มักจะมีการฝ่าฝืนข้อกำหนดในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ข้อใดข้อหนึ่งอยู่แล้ว จึงทำให้โรงเรียนจีนเหล่านี้ถูกสั่งปิด⁴⁹ อย่างไรก็ตาม ตามหลักฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ปรากฏว่า

⁴⁸ "พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 55 พ.ศ.2479 วันที่ 3 พฤษภาคม 2480, หน้า 356.

⁴⁹ สภาวิจัยแห่งชาติ. รายงานขั้นต้นการวิจัยเรื่องปัญหาคนจีนในประเทศไทย. (พระนคร : สภาวิจัยแห่งชาติ, 2506) (อัดสำเนา), หน้า 35. อ้างใน พิชัย รัตนพล, "วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน", หน้า 93.

ขณะนั้นยังมีโรงเรียนจีนเหลืออยู่อีกหนึ่งโรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีชื่อไทยว่า "โรงเรียนจีนวิทยากร" เข้าใจว่าการที่ยังสามารถเปิดอยู่ได้เป็นเพราะทั้งเจ้าของผู้จัดการและครูใหญ่เป็นคนไทย ต่อมาได้ขยายกิจการใหญ่โตและสมาคมแต่ใจแห่งประเทศไทยได้รับโอนกิจการมาจัดทำเอง และเปลี่ยนชื่อเป็น "โรงเรียนโกศลวิทยา"⁵⁰

นอกจากนั้นแล้วรัฐบาลยังได้ดำเนินนโยบายควบคุมการศึกษาของคนจีนในระยะยาวอีกด้วย โดยรัฐบาลได้ประกาศยกเลิกและแก้ไขบทบัญญัติบางมาตราของพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2479 เพื่อเพิ่มความเข้มงวดและขยายอำนาจของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น แล้วประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับต่างๆ เช่น พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2482 เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลไทยในสมัยนี้ที่จะไม่อนุญาตให้โรงเรียนที่ถูกสั่งปิดแล้วได้รับการจัดตั้งขึ้นใหม่ รัฐบาลจึงได้กำหนดเงื่อนไขในการขอจัดตั้งโรงเรียนเรียนราษฎร์ ในมาตรา 7 ว่า

โรงเรียนจะตั้งขึ้นได้ต่อเมื่อผู้ขอเป็นเจ้าของจัดตั้งโรงเรียนได้รับ

ใบอนุญาตจากข้าหลวงประจำจังหวัดแล้ว ข้าหลวงประจำจังหวัดจะออกใบอนุญาตให้ได้ด้วยความเห็นชอบของรัฐมนตรีเมื่อปรากฏว่า... (๓) ไม่มีเหตุอันควรสงสัยว่า ทางดำเนินการของโรงเรียนเป็นหรืออาจจะเป็นปฏิปักษ์ต่อศีลธรรมอันดีหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย (๔) การขอจัดตั้งโรงเรียนได้ขอโดยสุจริต เป็นต้นว่ามีใช่เป็นการขอจัดตั้งโรงเรียนที่ได้ถูกถอนใบอนุญาตแล้วไม่ว่าจะขอใช้ชื่อใหม่หรือชื่อเดิมก็ตาม⁵¹

แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยสามารถใช้ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติฉบับนี้เพื่อห้ามการจัดตั้งโรงเรียนจีนได้ทั้งในเรื่องการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีและความสงบสุขของประชาชน ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่กว้างที่รัฐสามารถนำมาเป็นข้ออ้างในการห้ามจัดตั้งโรงเรียนจีนและการไม่ให้โรงเรียนที่ถูกปิดแล้วจัดตั้งขึ้นใหม่ได้ เพราะถือว่าเป็นการจัดตั้งโรงเรียนที่ไม่สุจริต จากข้อกำหนดดังกล่าวว่าจะส่งผลให้การดำเนินการกับโรงเรียนจีนเป็นไปตามนโยบายที่รัฐไทยได้วางไว้ในกรณีที่ปิดโรงเรียนจีนและไม่ให้มีการจัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อที่จะไม่ให้โรงเรียนจีนดำรงอยู่ในสังคมไทย

จากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้เพิ่มความเข้มงวดในการสั่งปิดโรงเรียนจีนดังกล่าวคงจะทำให้คนจีนที่ต้องการให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาแบบจีนมีการฝ่าฝืน โดยอาจจะจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเองโดยไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาล จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ต้องมีการออกพระราช

⁵⁰ เอกสารการศึกษา กรมวิสามัญศึกษา ฉบับที่ 7 , หน้า 13. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 92.

⁵¹ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), "พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๕", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ.2482, (พระนคร: นิติเวช, 2483).

บัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับที่ 4 พุทธศักราช 2484 เพื่อเพิ่มโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนกฎหมายในการตั้งโรงเรียนเถื่อนและสอนลัทธิต่างๆ โดยเพิ่มโทษเป็นจำคุกแทนการลงโทษปรับเช่นในอดีตที่ผ่านมา⁵² ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อต้องการที่จะดำเนินการกับโรงเรียนจีนให้เป็นไปตามนโยบายที่จะไม่ให้มีโรงเรียนจีน แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาแบบจีนในฐานะที่มีผลต่อการรักษา “ความเป็นคนจีน” ของบุตรหลานจีนเป็นอย่างมาก รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้ดำเนินการในหลายหลายวิธีการเพื่อที่จะอุดช่องโหว่ของกฎหมายที่คนจีนใช้ในการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย อันจะทำให้การศึกษาแบบจีนยังคงดำรงอยู่ในสังคมไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่พึงปรารถนา ดังนั้นรัฐไทยในสมัยนี้จึงได้เพิ่มเข้มงวดทั้งในทางนโยบายและความจริงจังในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้นในการที่จะปราบปรามการศึกษาแบบจีน

ความเข้มงวดในทางนโยบายและการปฏิบัติการที่จริงจังต่อการดำเนินการกับโรงเรียนจีนดังกล่าวของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ถือว่าลักษณะของคนจีนที่ผ่านการศึกษาแบบจีนในโรงเรียนจีนอันทำให้บุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยยังคงตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” และมีความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” นั้น เป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้ดำรงอยู่และได้ดำเนินการต่อต้านอย่างเข้มงวดและจริงจังเพื่อให้คนจีนละทิ้งลักษณะดังกล่าวเมื่อคนจีนไม่สามารถละทิ้งได้เอง ซึ่งแม้ว่าวิธีการของรัฐจะดูเหมือนเป็นวิธีการที่เด็ดขาดและรุนแรงต่อความรู้สึกของคนจีน แต่ถ้าวินิจฉัยแล้วปล่อยให้โรงเรียนจีนปลูกกระแส “ชาตินิยมจีน” และก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในเมืองไทยต่อไป อันเป็นเสมือนการจัดตั้งรัฐจีนขึ้นในรัฐไทย ก็จะต้องส่งผลกระทบต่อสถานะและความมั่นคงของรัฐไทยเอง ฉะนั้นรัฐไทยจึงยอมไม่ได้ที่จะให้มีลักษณะของคนจีนที่ผ่านการศึกษาแบบจีนภายในเมืองไทย

4.2.2 การดำเนินการกับสมาคมลับของคนจีน

ลักษณะของคนจีนอีกประการที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ยอมที่จะให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยก็คือลักษณะของคนจีนผ่านการเข้าร่วมสมาคมลับในลักษณะสมาคมอั้งยี่ ทั้งนี้เนื่องจากสมาคมลับของคนจีนมีบทบาทเป็นอย่างมากในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อดำเนินการต่อต้าน “ศัตรู” ของเมืองจีน ซึ่งในขณะนั้นก็คือ ญี่ปุ่น บทบาทของสมาคมลับคนจีนจะเห็นได้มาโดยตลอดเมื่อมีการปิดสินค้าญี่ปุ่นก็จะมีคนจีนที่เป็นสมาชิกของสมาคมลับดำเนินการเพื่อข่มขู่ ทำร้าย หรือฆาตกรรมชาวญี่ปุ่นหรือคนจีนที่ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น ดังเช่น การปิดสินค้าญี่ปุ่นในปี พ.ศ.2480 นั้นสมาคมลับหัวคัง (Hua Kang) หรือเซคัง (Sea Khang) ซึ่งเป็นองค์กรใต้ดินที่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคก๊กมินตั๋งและพรรคคอมมิวนิสต์ของจีน สมาคมลับหัวคังนี้ถือเป็นสมาคม

⁵² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2484 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2484 วันที่ 3 ธันวาคม 2484.

ลับที่มีอิทธิพลที่สุดในขณะนั้น ได้ดำเนินกิจกรรมที่สำคัญในการชักชวนให้คนจีนปิดสินค้าญี่ปุ่น และได้ใช้วิธีการที่รุนแรงกับพ่อค้าที่คัดค้าน นอกจากนั้นสมาคมลับนี้ยังได้ทำงานผิดกฎหมายหลายอย่างอีกด้วย⁵³

บทบาทของสมาคมลับที่จะมีการทำงานที่ผิดกฎหมาย และมีการดำเนินการอันสัมพันธ์อยู่กับการเมืองภายในเมืองจีนอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายของเมืองไทย และได้ก่อให้เกิดความวุ่นวายในเมืองไทย รวมถึงการถึงการที่สมาคมลับนั้นมีความต้องการที่จะให้คนจีนในเมืองไทยยังยึดมั่นใน “ความเป็นคนจีน” ของพวกตน ซึ่งถ้าหากคนจีนมีไม่แสดงออกถึง “ความเป็นคนจีน” ด้วยการให้ความร่วมมือกับสมาคมลับ สมาคมลับก็จะใช้วิธีการรุนแรงกับคนจีนนั้นๆ ซึ่งก็อาจจะมีผลทำให้คนจีนที่เกรงกลัวปฏิบัติตามคำแนะนำของสมาคมลับแม้ว่าจะขัดต่อความสงบเรียบร้อยภายในเมืองไทย และยังทำให้คนจีนเหล่านั้นเกิดความผูกพันใกล้ชิดกับเมืองจีน เนื่องจากได้ทราบสถานการณ์ต่างๆ อยู่โดยตลอด อันมีผลต่อการรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ให้ดำรงอยู่ในกลุ่มคนจีนในเมืองไทย

จากการที่สมาคมลับมีผลต่อความผูกพันและความตระหนักรู้สำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ประกอบกับการที่สมาคมลับถือเป็นองค์กรที่ผิดกฎหมายเพราะมิได้รับการรับรองจากทางราชการไทย และมีการกระทำที่ผิดกฎหมายอันแสดงถึงการไม่เคารพกฎหมายและอำนาจของรัฐไทย ซึ่งเท่ากับเป็นการจัดตั้งองค์กรของตนเองเพื่อจัดการดูแลคนจีนด้วยกันเอง โดยมีการใช้ความรุนแรงกับคนจีนคนอื่นที่เห็นว่าไม่ปฏิบัติตามแนวทางของสมาคมลับในการให้ความช่วยเหลือเมืองจีน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการดำเนินการนอกขอบเขตของกฎหมายอย่างชัดเจน น่าจะเป็นเหตุผลที่ทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีต้องการให้ ลักษณะของคนจีนที่ผ่านการเข้าร่วมสมาคมลับดำรงอยู่

รัฐไทยจึงได้ดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อจะกำจัดลักษณะของคนจีนดังกล่าว โดยได้มีการจับกุมผู้นำคนจีนหลายคนที่มีบทบาทร่วมมือกับสมาคมลับในการต่อต้านญี่ปุ่น เช่น การจับกุมผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการและเสมียนของธนาคารโอเวอร์ซีและธนาคารกวางตุ้ง จำกัด สาขาในกรุงเทพฯ ในวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2482 ทั้งนี้เนื่องจากธนาคารทั้งสองให้การสนับสนุนสมาคมลับ โดยทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียกรับเงินจากคนจีนเพื่อนำไปช่วยเหลือกิจการในเมืองจีน⁵⁴ รัฐไทยจึงเห็นว่าการดำเนินการที่แสดงให้เห็นถึงการตระหนักรู้สำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ของเจ้าหน้าที่

⁵³ พรณี บัวเล็ก, จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 (พ.ศ.2452 – 2484), (กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ, 2540), หน้า 61.

⁵⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 33/2482 เรื่อง ธนาคารโอเวอร์ซีกับธนาคารกวางตุ้ง วันศุกร์ที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2482.

ธนาคารทั้งสองแห่ง เป็นสิ่งที่ไม่อาจปล่อยให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ จึงได้จับกุมเจ้าหน้าที่ของธนาคาร และต้องการให้มีการเนรเทศออกจากเมืองไทย รวมไปถึงยังต้องการที่จะสั่งปิดธนาคารเนื่องจากธนาคารเป็นสถานที่ที่สมาคมลับใช้เคลื่อนไหวเพื่อผลประโยชน์ของชาติจีนเป็นสำคัญ⁵⁵

ดังนั้นภายหลังจากการประกาศนโยบายที่ชัดเจนของรัฐบาลไทยที่ต้องการจะปราบปรามสมาคมลับคนจีนให้หมดไปนั้น รัฐบาลไทยจึงได้จับกุมคนจีนที่คิดว่าเกี่ยวข้องกับสมาคมลับเป็นจำนวนมากเพื่อนำมาสอบสวน และหากพบหลักฐานว่าคนจีนเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับสมาคมลับก็จะสั่งเนรเทศคนจีนเหล่านั้น ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2482 เกี่ยวกับจำนวนคนจีนที่ถูกคำสั่งเนรเทศ เนื่องจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมลับว่า “...ขณะนี้มีคนต่างด้าวเนรเทศถึง 92 คน...”⁵⁶ แสดงให้เห็นว่ารัฐเองก็ตระหนักว่าจำนวนดังกล่าวเป็นจำนวนที่มากพอสมควร แต่รัฐก็ต้องเนรเทศเนื่องจากคนจีนเหล่านี้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมลับที่มีจุดประสงค์ทางการเมืองแอบแฝง ที่จะช่วยเหลือเมืองจีนในการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น อันเป็นการแสดงถึงลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยไม่พึงปรารถนาให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย

การนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2482 เรื่อง “จับพ่อค้าเงินนักร้อย” เกี่ยวกับการจับกุมพ่อค้าเงินจำนวนมากที่รัฐเห็นว่าอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเจ้าหน้าที่ธนาคารวางตุ้งที่ถูกเนรเทศเนื่องจากเกี่ยวข้องกับสมาคมลับ ก็แสดงให้เห็นว่ามีคนจีนเป็นจำนวนมากที่ถูกจับกุม เนื่องจากการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมลับ ดังใจในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2482 ความว่า

เมื่อประมาณ ๒ เดือนล่วงมานี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลได้ทำการจับกุมผู้จัดการเบงกั้ววางตุ้งและเจ้าของภัตตาคารในกรณีที่ส่งเงินไปช่วยประเทศจีน และก่อความไม่สงบขึ้นในประเทศไทย กรมตำรวจได้ดำเนินการไต่สวนคดีนี้เป็นอันดับมา และเนรเทศผู้ต้องหาไปจากประเทศไต้หวันแล้วนั้น ต่อมาอธิบดีกรมตำรวจได้มีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจทุกสถานีดำเนินการจับกุมและเชิญพ่อค้าเงินคนสำคัญ...มีจำนวนไม่น้อยกว่า ๒๐๐ คน เพื่อทำการไต่สวน ในกรณีที่พัวพันกับผู้ที่ถูกเนรเทศไปแล้ว...ผู้ต้องสงสัยบางคนยังอยู่ในระหว่างสอบสวน เพื่อดำเนินการพิจารณาต่อไป⁵⁷

⁵⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁵⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 31/2482 เรื่อง สมาคมและโรงเรียนคนต่างด้าวที่ไม่มีสนธิสัญญากับประเทศไทย วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2482.

⁵⁷ “จับพ่อค้าเงินนักร้อย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2482.

ในเวลาต่อมาประเทศไทยยังได้มีการจับกุมคนจีนที่เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับสมาคมลับเพิ่มมากขึ้นอีก ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2482 เรื่อง “พ่อค้าจีนนับพันถูกสอบสวนอีก” มีใจความว่า

การกระทำแก่พ่อค้าจีนครั้งนี้มิใช่จะกระทำแต่ในจังหวัดพระนครเท่านั้น แม้ตามต่างจังหวัดทั่วพระราชอาณาจักร... (ต้นฉบับขาดหาย...ผู้เขียน) ตำรวจก็ได้สั่งให้... (ต้นฉบับขาดหาย...ผู้เขียน) พ่อค้าจีนที่จะต้องถูกจับและถูกนำตัวมาสอบสวนมีจำนวนนับพันดังกล่าวแล้ว⁵⁸

การนำเสนอความลับหน้าในการดำเนินการกับพ่อค้าจีนที่ถูกจับกุม ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ก็ได้เน้นย้ำให้เห็นว่าการจับกุมพ่อค้าเป็นจำนวนมากดังกล่าวนั้นก็เนื่องจากเห็นว่าพ่อค้าจีนเหล่านั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับสมาคมลับ ดังความว่า

หนังสือพิมพ์นี้เคยเสนอเรื่องพ่อค้าจีนถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตามสถานีต่างๆ เรียกตัวไปสอบสวนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมาคมลับ อันมีการเรียกรับเงินส่งไปยังประเทศจีน มีจำนวนกว่า ๑๐๐๐ ราย⁵⁹

นอกจากการที่รัฐไทยจะจับกุมคนจีนที่เกี่ยวข้องกับสมาคมลับแล้ว รัฐไทยยังได้มีการจับกุมบุคคลที่มี “สัญชาติไทย” ตามกฎหมาย แต่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมลับของคนจีนอีกด้วย ดังที่ได้ปรากฏว่ารัฐไทยได้มีการจับกุมนาย ต. บุญเทียม อังกินันท์ เจ้าของหนังสือพิมพ์หลักเมืองในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2482 เนื่องจากปรากฏหลักฐานว่านาย ต. บุญเทียม ได้เป็นกรรมการสมาคมก๊กมินตั๋ง สาขาประจำประเทศไทย และยังได้เป็นสมาชิกของสมาคมฮั่วคัง และสมาคมเคียงหยาง ที่มีวัตถุประสงค์ที่จะให้การช่วยเหลือเมืองจีนทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น โดยจะควบคุมไม่ให้พ่อค้าจีนทำการจำหน่ายสินค้าญี่ปุ่น ซึ่งสมาคมที่นาย ต. บุญเทียมเป็นสมาชิกเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นสมาคมที่ไม่ได้รับการจดทะเบียนจากรัฐบาลไทย หรือมีฐานะเป็นสมาคมลับนั่นเอง จึงทำให้นาย ต. บุญเทียมถูกจับกุมและได้ส่งฟ้องศาล เนื่องจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย⁶⁰ แต่รัฐไทยก็ไม่สามารถที่จะลงโทษขั้นเด็ดขาดด้วยการเนรเทศออกจากเมืองไทยได้ เนื่องจาก “...นาย ต. บุญเทียม เป็นคนไทย...”⁶¹

อย่างไรก็ตาม การจับกุมและส่งนาย ต. บุญเทียม ฟ้องศาลของรัฐไทยก็ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะดำเนินการอย่างจริงจังที่จะจะสามารถเอาความผิดได้ในกระบวนการ

⁵⁸ “พ่อค้าจีนนับพันถูกสอบสวนอีก”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2482.

⁵⁹ “ตรวจคดีพ่อค้าจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁶⁰ “สืบว่านายต. บุญเทียมเป็นพรรคสมาคมลับ”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁶¹ “พะยานไม่กล้ามาศาลโดยกลัวอิทธิพล”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

ยุติธรรมของไทยได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนจีนที่เข้าร่วมกับสมาคมลับ ดำรงอยู่ในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบุคคลที่ถือว่าเป็นคนไทยตามกฎหมาย ที่ควรจะมีแต่ “ความเป็นไทย” แต่กลับได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีการรักษา “ความเป็นคนจีน” เอาไว้อย่างเหนียวแน่น รัฐไทยจึงไม่อาจที่จะปล่อยให้คนไทยเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมลับที่มีจุดประสงค์ เพื่อให้ความช่วยเหลือเมืองจีนที่มีผลต่อการรักษาสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ดำรงอยู่ได้ รัฐจึงต้องมีการจับกุมและลงโทษ เพื่อที่จะทำให้คนไทยละทิ้งการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมลับของคนจีน

จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีและการนำเสนอข่าวดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า น่าจะมีคนจีนที่ได้ถูกจับกุมและลงโทษ เนื่องจากเข้าเกี่ยวข้องกับสมาคมลับเป็นจำนวนมาก ทั้งในกรุงเทพฯ และตามจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศนั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้มีนโยบายที่เข้มงวดและการปฏิบัติที่จริงจังมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะปราบปรามสมาคมลับของคนจีนที่มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ในหมู่คนจีนในเมืองไทยให้ได้อย่างเด็ดขาด

นอกจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะมีการดำเนินการกับสมาคมลับของคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังดังกล่าวแล้ว รัฐบาลยังได้มีคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าตรวจค้น โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์จีนต่างๆ อีกด้วย ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นเพราะรัฐไทยเห็นว่าโรงพิมพ์หนังสือพิมพ์จีนจะมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสมาคมลับของคนจีนแล้ว ยังเกิดจากการที่รัฐไทยเห็นว่าหนังสือพิมพ์จีน ได้มีบทบาทเป็นอย่างมากในการกระตุ้นความรู้สึกและสำนึก “ชาตินิยมจีน” อยู่โดยตลอด ซึ่งอาจจะสัมพันธ์กับการดำเนินการของสมาคมลับหรืออาจจะเป็นการดำเนินการของหนังสือพิมพ์เองก็ตาม ก็เป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้มีอาจให้การส่งเสริมสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ดำรงอยู่ได้ ในขณะที่รัฐไทยพยายามที่จะกระตุ้นส่งเสริมสำนึกใน “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้นกับคนกลุ่มต่างๆ ภายในรัฐไทย ไม่เว้นแม้แต่คนจีนที่รัฐไทยก็ต้องการที่จะโน้มน้าวให้มาเป็นคนไทย⁶² เช่นกัน

จากความต้องการที่จะดำเนินการอย่างเข้มงวดและจริงจังกับโรงพิมพ์หนังสือพิมพ์จีน ดังกล่าว จึงทำให้รัฐบาลได้สั่งปิดโรงพิมพ์หนังสือพิมพ์จีนทันทีเมื่อพบหลักฐานว่ามีการให้ความร่วมมือกับสมาคมลับเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นและให้ความช่วยเหลือเมืองจีน พร้อมกันนั้นก็จับกุมผู้ที่ร่วมงานกับโรงพิมพ์นั้นๆ เพื่อรอการเนรเทศต่อไป ทำให้รัฐไทยได้สั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนทั้งใหญ่และเล็กเกือบจะหมดนับตั้งแต่เดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2482 เหลือเพียงหนังสือพิมพ์จุงหยวนเป่า (Chung-yuan Pao) ฉบับเดียว เนื่องจากรัฐบาลสามารถที่จะควบคุมการนำเสนอข่าว

⁶² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2.12 เรื่องการควบคุมชาวจีนในประเทศไทย ของนายวิจิตร วิจิตรวาทการ ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2485.

ของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้⁶³ การดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจังในลักษณะดังกล่าวของประเทศไทย ก็เนื่องมาจากการที่รัฐบาลจอมพล ป. ไม่ต้องการที่จะให้มีการดำเนินงานของสมาคมลับของคนจีนในเมืองไทยอย่างเด็ดขาด⁶⁴

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. ก็ได้ต้องการที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทยทั้งหมด ดังจะเห็นได้จาก ภายหลังเหตุการณ์การจับกุมคนจีนที่เกี่ยวข้องกับสมาคมลับเป็นจำนวนมากดังกล่าว ซึ่งอาจจะทำให้คนจีนเกิดความหวาดระแวงว่ารัฐไทยมีนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีน และต้องการที่จะกำจัดคนจีนออกจากเมืองไทย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรี จึงต้องพยายามสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับคนจีน โดยการกล่าวปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ว่าการดำเนินการดังกล่าวของประเทศไทยมิใช่รัฐไทยจะมีนโยบายที่จะเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีน แต่การที่รัฐไทยจะต้องดำเนินการเช่นนั้น เพราะมีคนจีนส่วนหนึ่งได้กระทำการที่เป็นการขัดต่อกฎหมายของไทย รัฐจึงจำเป็นต้องรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคม ซึ่งจะประ โยชน์ต่อคนจีนส่วนใหญ่ด้วย ดังใจความว่า

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มีโอกาสสนทนากับท่านในวันนี้

ความสำคัญที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไปนี้ จะได้ปรับความเข้าใจกับชาวจีน...การปฏิบัติที่ขาดไปถึงชนจีนมีอยู่หลายประการ ซึ่งชาวจีนอาจสำคัญผิดไปว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีน ดังเช่น...การดำเนินการกับผู้ที่เกี่ยวข้องกันในกิจการแห่งสมาคมลับ...การปฏิบัติกรต่าง ๆ เหล่านี้ถ้าใครครวญให้รอบคอบรอบด้วยเหตุผลตามทำนองคลองธรรมแล้ว ก็จักเห็นได้ว่ามิได้เป็นการดำเนินทำนองปฏิปักษ์ต่อชาวจีนเลย แต่เป็นความสงบและความปลอดภัยของประเทศชาติ ซึ่งชาวจีนที่พำนักอยู่ในประเทศนี้ย่อมมีส่วนได้รับประโยชน์ด้วย⁶⁵

หรือในใจความอีกตอนหนึ่งที่เน้นย้ำให้เห็นว่าการจับกุมคนจีนที่เกี่ยวข้องกับสมาคมลับคนจีนดังกล่าว ก็เพื่อประโยชน์แห่งความสุขของคนจีนส่วนใหญ่ ดังใจความว่า

การปราบปรามองค์การหรือบุคคลชาวจีนที่ชอบจีนที่ชอบก่อให้เกิดความแตกร้างแห่งสัมพันธภาพระหว่างไทยกับจีน เพื่อความผาสุกและมิตรภาพแห่งชาวจีนส่วนมาก⁶⁶

⁶³ วิลเลียม จี สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, พรณี ฉัตรพลรักษ์, แปล. (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), หน้า 272.

⁶⁴ สจข. เอกสาร (2) สร0201.77/2.11 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 33/2482 เรื่องปัญหาคนจีน., วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁶⁵ “ท่านนายกรัฐมนตรีปราศรัยกับชาวจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁶⁶ “นายกฯ ปราศรัย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

จากการปราศรัยของจอมพล ป. เพื่อสร้างความเข้าใจกับคนจีนต่อการจับกุมคนจีนเป็นจำนวนมากนั้น แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยในสมัยนี้มีได้ต้องการที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย ประเทศไทยจึงต้องยื่นต่อคนจีนว่า ประเทศไทยยังคงมีนโยบายที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับคนจีนและยังคงยินดีต้อนรับให้คนจีนเข้ามาอาศัยอยู่ในเมืองไทยเหมือนเช่นเดิม ดังใจความหนึ่งของการปราศรัยในครั้งนั้นว่า

ตามนโยบายของรัฐบาลในทางการต่างประเทศ ก็ได้ปรากฏแจ้งชัดอยู่แล้วว่ารัฐบาลนี้จะส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ซึ่งมีอยู่แล้วเป็นอย่างดีนั้น ให้สนิทสนมยิ่งขึ้นโดยทั่วกัน ชาวจีนซึ่งมาพำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทย เมื่อใคร่ครวญโดยน้ำใจอันสุจริตที่ขงธรรมแล้ว ก็จะเห็นได้ว่าได้รับสิทธิเสรียิ่งกว่าชนต่างด้าวอื่นเสียอีก เพราะเป็นมิตรต่างด้าวซึ่งสนิทสนมและมีความสัมพันธ์กับไทยมาช้านานกว่าชาติอื่น จำนวนชนจีนได้มาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทยเป็นผาสุกจนถึงฝักรกรากในนี้ก็มีอยู่เป็นอันมาก และยิ่งในยามที่ประเทศจีนกำลังตกอยู่ในสถานการณ์อันยุ่งยาก เมืองไทยก็ยังคงเป็นที่พึ่งอันผาสุกของชนจีนดังเดิมมิได้เปลี่ยนแปลง⁶⁷

สะท้อนให้เห็นว่า การที่ประเทศไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่เกี่ยวข้องกับสมาคมลับอย่างค่อนข้างจะเด็ดขาดและจริงจังนั้น ก็เนื่องมาจากการที่รัฐบาลไทยเน้นที่จะจัดการกับการดำเนินการของคนจีนที่มีส่วนกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” ที่ยังคงให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของ “ชาติจีน” โดยไม่คำนึงว่าจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของเมืองไทยเท่านั้น ประเทศไทยจึงต้องพยายามสร้างความเข้าใจกับคนจีนถึงนโยบายและการดำเนินการกับคนจีนของประเทศไทยที่มีได้ต้องการจะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย

อาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าลักษณะของคนจีนที่ประเทศไทยได้แสดงการต่อต้านและดำเนินการปราบปรามในทางปฏิบัติเพื่อให้หมดสิ้นไปจากสังคมไทยอย่างจริงจัง ด้วยการใช้ทั้งมาตรการทางกฎหมายและการลงโทษอย่างเด็ดขาดและจริงจังนั้น จะเป็นลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ที่ทำให้คนจีนยังคงรักษาความเป็น “พลเมืองจีน” ที่ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของเมืองจีนของตนเอาไว้ ประกอบกับการดำเนินการต่างๆ ของคนจีนนั้นมีลักษณะของการจัดตั้งรัฐของคนจีนขึ้นภายในรัฐไทย ซึ่งน่าจะมีผลต่อความมั่นคงของอำนาจรัฐในฐานะผู้ปกครองประเทศ เพราะเท่ากับเป็นการเพิกเฉยต่ออำนาจของรัฐไทย ซึ่งถ้ารัฐไทยปล่อยให้คนจีนดำเนินการดังกล่าวได้ ก็อาจจะส่งผลให้คนกลุ่มอื่นเห็นว่ารัฐไทยไม่มีประสิทธิภาพที่จะจัดการกับกลุ่มคนที่อยู่ภายใต้การ

⁶⁷ “นายกฯ ปราศรัย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

ปกครอง ความน่าเชื่อถือและความมั่นคงของรัฐก็จะหายไป และอาจจะส่งผลให้คนกลุ่มอื่นๆ ดำเนินการตามอย่างคนจีน ซึ่งก็จะยิ่งทำให้เกิดความวุ่นวายเป็นอย่างมากภายในรัฐไทย

ด้วยเหตุดังนี้จึงทำให้รัฐไทยมีอาจที่จะปล่อยให้ลักษณะของคนจีนที่แสดงความเป็น “พลเมืองจีน” ดำรงอยู่ ในขณะที่รัฐไทยในสมัยนี้พยายามที่จะดำเนินการส่งเสริม “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้นกับประชาชนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย ที่จะนำไปสู่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำเนินนโยบาย “สร้างชาติ” ของรัฐไทยให้ประสบผลสำเร็จ ลักษณะของคนจีนดังกล่าวจึงเป็น “ความเป็นอื่น” ของ “ความเป็นไทย” รัฐไทยจึงได้พยายามชี้ให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนแบบใดที่คือ “ความเป็นอื่น” ที่รัฐจะมิยอมให้ดำรงอยู่ภายในสังคมไทย โดยการที่รัฐได้มีการต่อต้านและปราบปรามลักษณะของคนจีนดังกล่าวอย่างเข้มงวดและจริงจัง และไม่มีการเปิดช่องใดๆ ที่จะทำให้เกิดการสร้างและส่งเสริมลักษณะของคนจีนดังกล่าวดำรงอยู่ได้ในเมืองไทย

การที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้คนจีนยังคงรักษาความเป็น “พลเมืองจีน” ของตนเองเอาไว้ยังเห็นได้อย่างชัดเจนจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการที่จะให้คณะข้าหลวงจีนเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทย เนื่องจากได้รับทราบข่าวว่าเมืองไทยมีการเกลียดชังคนจีน ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลจีนตระหนักถึงหน้าที่รับผิดชอบที่จะต้องคอยปกครองดูแลคนจีนในเมืองไทยเมื่อเห็นว่าคนจีนไม่ได้รับการปกครองอย่างเป็นธรรม อันเป็นการตอกย้ำให้คนจีนในเมืองไทยตระหนักถึงการเป็น “พลเมืองจีน” ของตน รัฐไทยจึงได้ตอบปฏิเสธการขอเข้ามาของคณะข้าหลวงจีน ดังปรากฏในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482 ถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คณะข้าหลวงจีนเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทย มีใจความว่า

ความจริงเราดีต่อจีนอยู่แล้ว จะส่งมาทำไมกัน... ในเวลานี้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเราก็คืออยู่แล้ว จึงยังไม่มีควมจำเป็นที่จะต้องส่งผู้แทนเข้ามา เท่าที่เราได้ปฏิบัติไปนั้นก็เพื่อคนจีนเอง ทั้งนี้ชาวจีนที่เป็นพ่อค้าใหญ่ในเมืองไทยย่อมทราบดี⁶⁸

การให้เหตุผลในการตอบปฏิเสธคณะข้าหลวงจีนว่า รัฐบาลไทยได้ปกครองดูแลคนจีนเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ก็อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้รัฐบาลจีนเห็นว่ารัฐไทยปกครองดูแลคนจีนได้ไม่ดี ทำให้คนจีนไม่ได้รับความยุติธรรม ซึ่งอาจทำให้รัฐบาลจีนใช้สาเหตุดังกล่าวมาเป็นข้ออ้างในการขอเจรจาทางการทูตกับไทยเพื่อให้รัฐบาลจีนได้เข้ามาปกครองดูแลคนจีนในเมืองไทย อันจะทำให้คนจีนในเมืองไทยมีฐานะเป็น “พลเมืองจีน” อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นดังจะเห็นได้จากเมื่อรัฐบาลจีนได้ขอตั้งตัวแทนชนิดไม่ใช่การทูต

⁶⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 45/2482 เรื่อง รัฐบาลจีนทาบถามการส่งคณะข้าหลวงมายังประเทศไทย วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482.

นั้น ประเทศไทยในสมัยนี้ยังคงยืนยันนโยบายเดิมในการที่รัฐบาลไม่ต้องการที่จะให้มีการตั้งผู้แทนของรัฐบาลจีนเข้ามาปกครองดูแลคนจีนในเมืองไทย โดยที่ประเทศไทยในสมัยนี้ได้ใช้วิธีการพยายามชี้แจงให้รัฐบาลจีนเห็นว่าในขณะนี้ยังไม่มีความจำเป็นที่ฝ่ายจีนจะต้องตั้งผู้แทนมาประจำในเมืองไทย⁶⁹

หรือการที่รัฐบาลจีนต้องการที่จะส่งผู้แทนมาเพื่อเจริญทางพระราชไมตรีกับไทยในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2483 นั้น ประเทศไทยในสมัยนี้ก็ "...เห็นควรที่จะยืนยันตามนโยบายเดิม คือ ไม่ต้องมีทูต เพราะไทยกับจีนได้ติดต่อกันเองมานานแล้ว"⁷⁰ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยังคงดำเนินการต่อเนื่องจากรัฐบาลในสมัยที่ผ่านมาในการที่ไม่ต้องการที่จะมีผู้แทนของรัฐบาลจีนเข้ามาปกครองคนจีนในเมืองไทย และไม่ต้องการที่จะทำสัญญาสัมพันธไมตรีกับจีนที่จะส่งผลให้คนจีนที่เคยกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย ต้องไปอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลจีน ทำให้คนจีนจะมีฐานะเป็น "ชาวต่างประเทศ" อย่างชัดเจน รัฐจึงปฏิเสธการที่รัฐบาลจีนจะขอเจรจาเพื่อทำสัญญาสัมพันธไมตรีของรัฐบาลจีนและการขอตั้งผู้แทนทั้งที่เป็นทูตและไม่ใช่ทูตที่จะเข้ามาปกครองดูแลคนจีนในเมืองไทย

สาเหตุที่ประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามสามารถที่จะดำเนินนโยบายดังกล่าวในการที่จะปฏิเสธไม่ให้คณะข้าหลวงจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทย และยืนยันตามนโยบายเดิมที่จะไม่ให้มีผู้แทนจีนหรือการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับจีนได้นั้น น่าจะเกิดจากการที่ประเทศไทยในสมัยนี้ได้ตระหนักถึงสถานะของรัฐบาลจีนในช่วงเวลานี้เป็นอย่างดีว่า รัฐบาลจีนนั้นอยู่ในสถานะที่ไม่มั่นคง ซึ่งการที่ประเทศไทยก็ตระหนักถึงการไม่มีศักยภาพเพียงพอของรัฐบาลจีนดังกล่าว จะเห็นได้จากความคิดเห็นของประเทศไทยเกี่ยวกับการดำเนินการกับคนจีนในเมืองไทยในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 ว่า "...ปัญหาชาวจีนเป็นปัญหาที่ขบไม่แตกมานานแล้ว ถ้าจะต้องทำการใหญ่ ต้องทำในขณะนี้ที่ประเทศจีนมีกิจการอื่นพัวพันอยู่มาก..."⁷¹

ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ประเทศไทยในสมัยนี้ไม่โอนอ่อนผ่อนตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลจีน แม้แต่การที่รัฐบาลจีนจะขอส่งผู้แทนเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทย ซึ่งแตกต่างจากรัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาที่จะยังมีการผ่อนผันให้กับการเดินทางเข้ามาของคณะผู้แทนจีน ทั้งนี้นอกจากจะเป็นเพราะสถานะที่อ่อนแอของรัฐบาลจีนแล้ว ยังอาจจะเกิดจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้มีนโยบาย "ชาตินิยมไทย" ที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น จึงต้องการที่จะก่อให้เกิดความเป็น

⁶⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2481 เรื่อง รัฐบาลจีนขอตั้ง agent ชนิดไม่เป็นการทูต วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482.

⁷⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 38/2483 เรื่อง จีนขอทาบตามทำสัญญาทางพระราชไมตรี วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

⁷¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2481 เรื่อง การปรับปรุงกรรมกรในประเทศ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

อันหนึ่งอันเดียวกันใน “ความเป็นไทย” ไม่ต้องการให้เกิดการแบ่งแยกในสังคมไทย จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ยอมอนุญาตให้ผู้แทนจีนที่อาจจะเข้ามาก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทยเดินทางเข้ามาในเมืองไทย

จากการดำเนินการของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามดังกล่าว อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการดำเนินการที่เข้มงวดและรัดกุมในการควบคุมคนจีนในทางการเมือง เพื่อที่จะให้คนจีนละทิ้งการตระหนักสำนึกในการเป็น “พลเมืองจีน” และเกิดการผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” รัฐไทยในสมัยนี้จึงไม่ต้องการที่จะให้เกิดการแบ่งแยกระหว่างคนจีนและคนไทยอย่างชัดเจนด้วยการผลักดันให้คนจีนกลับไปอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีนโดยตรง จึงทำให้รัฐไทยสมัยนี้ปฏิเสธการร้องขอของรัฐบาลจีนที่จะมีส่วนทำให้เกิดลักษณะดังกล่าวขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะไม่ต้องการที่จะทำสัญญาสัมพันธไมตรีกับจีน แต่การที่รัฐไทยต้องการให้คนจีนละทิ้ง “ความเป็นคนจีน” และอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยนั้นก็มิได้หมายความว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะให้สิทธิในด้านต่างๆ แก่คนจีนเช่นเดียวกันกับคนไทย ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ก็ยังคงไม่ต้องการที่จะให้คนจีนได้รับสิทธิทางการเมือง แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีการอนุญาตให้คนจีนได้รับการแปลงสัญชาติเป็นไทยซึ่งจะมีสิทธิทางการเมืองตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง แต่คนจีนที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาตินั้นจะมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งก็เมื่อได้รับการแปลงสัญชาติไปแล้ว 2 ปี⁷² ซึ่งในระหว่างที่คนจีนยังแปลงสัญชาติไม่ครบ 2 ปีนั้นก็จะได้ไม่ได้รับสิทธิทางการเมืองดังกล่าว และถ้าคนจีนที่ได้รับการแปลงสัญชาติเกิดทำความผิดหรือมีพฤติกรรมที่รัฐไทยเห็นว่าไม่มีความเหมาะสมที่จะให้ได้รับสัญชาติไทย รัฐไทยก็มีอำนาจที่จะถอนการแปลงสัญชาติได้ อันจะทำให้คนจีนต้องสูญเสียสิทธิทางการเมือง⁷³

อาจจะกล่าวได้ว่าแม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีการให้สิทธิทางการเมืองแก่คนจีนที่ได้รับการแปลงสัญชาติก็ตาม แต่การให้สิทธิดังกล่าวของรัฐก็เป็นไปอย่างเข้มงวด นับตั้งแต่ขั้นตอนในการอนุญาตให้แปลงสัญชาติ รัฐก็ต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติของคนจีนที่ขอแปลงสัญชาติว่ามีความจงรักภักดีต่อเมืองไทยและความเหมาะสมเพียงพอที่รัฐจะให้ได้รับสิทธิทางการเมือง และรัฐก็ยังมีความอำนาจที่จะถอนการแปลงสัญชาติหากเห็นว่าคนจีนนั้นมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเพื่อที่จะไม่ให้คนจีนผู้นั้นได้รับสิทธิทางการเมือง

⁷² เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, “พระราชบัญญัติเลือกตั้ง พุทธศักราช 2476”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 พ.ศ.2476, (พระนคร: นิติวาซ, 2477), หน้า 395.

⁷³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 11/2481 (ตอน 2), เรื่อง บันทึกการประชุมคณะกรรมการพิจารณาวางเงื่อนไขในการแปลงชาติ วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

นอกจากการควบคุมอย่างค่อนข้างจะเข้มงวดในการที่รัฐจะให้สิทธิทางการเมืองแก่คนจีนที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ยังคงไม่ต้องการที่จะคนจีนได้รับสิทธิทางการเมืองมากเกินไปแล้ว การที่รัฐไทยกังวลเกี่ยวกับการที่คนจีนจะเข้ามามีอิทธิพลในทางการเมือง ยังจะเห็นได้จาก การที่รัฐไทยได้ให้เหตุผลถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการที่จะให้ระบบการเมืองไทยมีพรรคการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากการที่เกรงว่าคนจีนจะเข้ามามีอิทธิพลในทางการเมือง เพราะคนจีนเป็น “คนกลุ่มอื่น” ที่มีจำนวนมากที่สุด ดังปรากฏในการแสดงความเห็นของจอมพล ป. เกี่ยวกับการที่รัฐไทยในสมัยนี้ยังไม่ต้องการจะให้ มีพรรคการเมือง ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2483 ดังใจความว่า

เราเป็นชาติที่เสียเปรียบเหลือเกิน เราบอกว่าเราเป็นไทย ๑๔ ล้านคน แต่อพยพมาจากที่ต่างๆ และผสม ฯลฯ มากที่สุดมาจากจีน...ลูกจีนที่เข้ารับราชการก็มี ฉะนั้นปัญหาเรื่องคนจีนหรืออิทธิพลของจีนในการเมืองจึงสำคัญมาก ความเห็นของข้าพเจ้าจะเพาะเวลานี้ ไม่อยากให้มีพรรค⁷⁴

จากความเห็นดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ก็เช่นเดียวกับรัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนาที่ไม่ต้องการให้คนจีนได้รับสิทธิทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีนที่เพิ่งเดินทางเข้ามาในเมืองไทยเป็นรุ่นแรก ดังความเห็นของจอมพล ป. ที่ว่า “...พวกเป็นจีนใหม่สำคัญมาก...”⁷⁵ ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่จีนใหม่นั้นเป็นคนจีนที่เกิดและเติบโตในเมืองจีน ทำให้คนจีนเหล่านี้ยังคงตระหนักสำนึกในการเป็น “พลเมืองจีน” ที่มีความผูกพันและจงรักภักดีต่อเมืองจีนอยู่มาก จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้จะยังไม่ผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทย และจะคอยให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ในเมืองจีนอยู่โดยตลอด ซึ่งลักษณะของคนจีนกลุ่มนี้นั้นล้วนแต่เป็นลักษณะที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย

ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะทำให้รัฐไทยค่อนข้างจะไม่ไว้วางใจคนจีนกลุ่มนี้ รัฐจึงไม่ต้องการที่จะให้คนจีนกลุ่มนี้ได้รับสิทธิทางการเมือง ทำให้ต้องมีการวางเงื่อนไขที่ค่อนข้างจะรัดกุมในการที่จะอนุญาตให้คนจีนกลุ่มนี้ได้รับการแปลงสัญชาติเป็นไทย เนื่องจากการได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาตินั้นจะทำให้คนจีนกลุ่มนี้ได้รับสิทธิทางการเมืองซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ยังไม่ต้องการที่จะให้คนจีนมีสิทธิทางการเมืองมากเกินไปอันจะทำให้คนจีนเข้าไปมีอิทธิพลในทางการเมือง รัฐจึงได้พยายามควบคุมการได้รับสิทธิทางการเมืองของคนจีนอย่างค่อนข้างจะเข้มงวดรัดกุม

⁷⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2483, เรื่อง พระราชบัญญัติพรรคการเมือง วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน.

การจัดการปราบปรามคนจีนในทางการเมืองอย่างจริงจังของประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น ยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าประเทศไทยให้ความสำคัญกับการปลุกสำนึกใน “ความเป็นไทย” ของ “ประชาชน” กลุ่มต่างๆ ภายในรัฐ จึงทำให้รัฐไม่อาจจะยอมให้มี “ความเป็นอื่น” ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย แม้ว่ารัฐไทยจะมีได้ใช้ลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ในการกล่าวโจมตีคนจีนอย่างเปิดเผย ดังจะเห็นได้จากมาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการเมืองนั้นจะมีเนื้อหาที่เป็นกลางๆ มากกว่าจะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามาตรการเหล่านั้นจะส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มใด ดังตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2479 ที่รัฐไทยใช้ในการดำเนินการเพื่อปิดโรงเรียนจีน ก็มีได้มีใจความที่ระบุอย่างชัดเจนว่ากฎหมายฉบับนี้ออกมาเพื่อใช้ปฏิบัติกับโรงเรียนราษฎร์ของ “ชาติ” ใด ดังใจความสำคัญของพระราชบัญญัติฉบับนี้มีว่า

1. ผู้จัดการและครูใหญ่ของโรงเรียนราษฎร์จะต้องจัดการสอนนักเรียนให้อ่านเขียน เข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร

2. ให้นักเรียนได้ศึกษาหน้าที่พลเมืองดี ปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและให้เด็กมีความรู้ในวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของชาติ เป็นอย่างน้อย

3. การสอนต้องสอนเป็นภาษาไทย สำหรับวิชาใดที่โรงเรียนจะสอนเป็นภาษาอื่นนั้น โรงเรียนใดจะสอนจะต้องขออนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก่อน⁷⁶

จะเห็นได้ว่ามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการเมืองนั้นจะเน้นที่การสร้าง “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้นมากกว่าที่จะแสดงให้เห็นว่าต้องการที่จะให้มาตรการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ “คนกลุ่มใด” ได้รับความเดือดร้อนจากการนำไปปฏิบัติใช้ และมาตรการทางการเมืองดังกล่าวก็มีได้สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของรัฐที่จะแบ่งแยกคนไทยกับ “ความเป็นอื่น” ว่าเป็นคนจีนอย่างชัดเจน นอกจากนั้นจะเห็นได้ว่ามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการเมืองนั้น รัฐจะมีได้มีออกมาเป็นจำนวนมากที่ความต้องการจะเน้นย้ำให้เห็นว่ารัฐต้องการให้มาตรการเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อ “คนกลุ่มใด” เพื่อที่จะแสดงว่า “คนกลุ่มนั้น” เป็น “ความเป็นอื่น” เพื่อปลุกกระแส “ความเป็นไทย” และถึงแม้จะมีค้อยมีมาตรการทางกฎหมายออกมา แต่ก็มีดำเนินการในทางปฏิบัติอย่างค่อนข้างจริงจัง และแทบจะไม่มีผ่อนปรนให้กับคนจีนในทางการเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองดำรงอยู่ในสังคมไทยอีกต่อไป

⁷⁶เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 49 พ.ศ.2479, (พระนคร: นิติเวช, 2480), หน้า 356.

4.2.3 การสอดคล้องความเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองจีนของคนจีน

นอกจากการที่รัฐจะมีการดำเนินการกับคนจีนทางการเมืองในด้านต่างๆ ดังกล่าวแล้ว เมื่อรัฐไทยได้ประกาศเข้าร่วมสงครามมหาเอเชียบูรพาร่วมกับญี่ปุ่น ในเดือนมกราคม พ.ศ.2485 นั้นก็ทำให้รัฐไทยมีการสอดคล้องดูแลเพื่อควบคุมการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนเพิ่มมากยิ่งขึ้น อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากจีนเป็นฝ่ายตรงข้ามกับญี่ปุ่นในสงคราม โดยที่ญี่ปุ่นได้ทำการรุกรานเมืองจีนอย่างหนักจนทำให้รัฐบาลจีนของเจียงไคเช็คต้องประสบกับความพ่ายแพ้เรื่อยมา และต้องย้ายออกจากนครนานกิงเมืองหลวงเดิมเพื่อไปตั้งที่ทำการรัฐบาลชั่วคราวที่นครจุงกิง ในขณะที่ญี่ปุ่นก็ได้จัดตั้งรัฐบาลจีนใหม่ที่นครนานกิงขึ้นมา โดยมี汪精衛 เป็นผู้นำเพื่อเป็นหุ่นเชิดให้กับญี่ปุ่น และได้บังคับให้รัฐบาลจอมพล ป. รับรองรัฐบาลจีนใหม่ที่นานกิงของตน ทำให้รัฐไทยในฐานะที่เป็นพันธมิตรในสงครามกับญี่ปุ่น ไม่อาจปฏิเสธการดำเนินการดังกล่าวได้ และได้มีการรับรองรัฐบาลนานกิง ในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2485⁷⁷

การที่รัฐไทยรับรองรัฐบาลนานกิงนั้นทำให้รัฐไทยเห็นว่าได้ส่งผลให้คนจีนในเมืองไทยแบ่งแยกออกจากกันเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลนานกิงของญี่ปุ่น และฝ่ายที่สนับสนุนรัฐบาลจุงกิงของเจียงไคเช็คซึ่งเป็นฝ่ายตรงข้ามกับญี่ปุ่น ความแตกแยกดังกล่าวของคนจีน ทำให้รัฐไทยเกรงว่าคนจีนอาจจะมีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองเพื่อให้ความช่วยเหลือสนับสนุนรัฐบาลของฝ่ายตนและดำเนินการต่อต้านฝ่ายตรงข้ามที่อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในเมืองไทยได้ รัฐไทยจึงต้องคอยสอดคล้องพฤติกรรมของคนจีน เพื่อป้องกันความวุ่นวายที่อาจจะเกิดขึ้น

ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดอุดรธานีในวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2485 ที่แสดงให้เห็นว่าคนจีนมีการแบ่งแยกกันเป็นสองฝ่าย ทำให้รัฐต้องคอยสอดคล้องการเคลื่อนไหวของคนจีนว่า

ขอให้คณะกรรมการจังหวัดกรมการอำเภอสอดคล้องการเคลื่อนไหวของคนต่างด้าวโดยใกล้ชิด โดยเฉพาะชาวจีนต้องระวังให้มาก เพราะเราไม่รู้ได้ว่าเปนนานกิงหรือจุงกิง จึงต้องอาศัยปริศนาการแวกล้อมของเขาทุกๆ ทาง⁷⁸

หรือดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมของอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485 ที่ได้กล่าวถึงการที่รัฐต้องคอยสอดคล้องการเคลื่อนไหวของคนจีนนั้นก็เนื่องมา

⁷⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 32/2485, เรื่อง บันทึกกระทรวงการต่างประเทศเรื่องรับรองรัฐบาลนานกิง วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2485.

⁷⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดอุดรธานี, วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2485.

จากการที่คนจีนมีการแบ่งออกเป็นฝ่ายจีนนานกิง กับจีนจุงกิงที่รัฐไทยจะต้องถือว่าเป็นศัตรู เพื่อที่จะได้ทราบพฤติกรรมต่างๆ ของคนจีนและจะได้หาทางป้องกันและแก้ไข ดังใจความว่า

ขอให้เป็นที่เข้าใจว่า จีนเวลานี้ยังสองฝักสองฝ่าย คือ จีนนานกิง จีนจุงกิง จีนจุงกิงนั้นขอให้เข้าใจว่าต้องเป็นศัตรูของเรา แต่เป็นความฉลาดของคนจีนในเมืองไทยเขาจะต้องอ้างว่า “ฉันเป็นจีนนานกิงเสมอ” แต่การเคลื่อนไหวของเขานั้น เราจะต้องสอดส่องสลับตลับรับฟังอย่างเต็มที่... หยาได้วางใจเป็นอันขาดจึงขอให้คณะกรรมการอำเภอทำการสอดส่องโดยกวาดขันตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป⁷⁹

หรือในรายงานการประชุมของจังหวัดนครสวรรค์ ในวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2486 ที่กล่าวถึงการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนจีนที่ถือได้ว่าเป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐไทย ซึ่งรัฐไทยก็ได้คอยสอดส่องการเคลื่อนไหวของคนจีนกลุ่มนี้อยู่โดยตลอด และพยายามที่จะใช้กฎหมายควบคุมคนจีนกลุ่มนี้ แต่ยังไม่สามารถที่จะทำได้ รัฐจึงต้องพยายามหาทางแก้ไขด้วยการขอความช่วยเหลือจากคนจีนอื่นๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนจีนในเมืองไทยมิได้มีกลุ่มเดียว แต่มีการแบ่งแยกออกจากกันที่ทำให้รัฐไทยต้องคอยติดตามความเคลื่อนไหวของคนจีนที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับรัฐ ดังใจความว่า

เท่าที่ได้ทราบก็เห็นว่ามาเกี่ยวแก่ชนชาติจีนที่ตลาดปากน้ำโพ มีเงินพวกหนึ่งฝักใฝ่กับกิจการของรัฐบาลจุงกิง หัวหน้าลอบทำการรับฟังข่าวจากวิทยุจุงกิงอยู่เสมอ ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจก็ได้พยายามจะจับกุมหุ่ย แต่ยังไม่ได้หลักฐานพอที่จะดำเนินการได้ ที่ประชุมได้อภิปรายกันในอันที่จะหยุดยั้งการกระทำของชนชาติจีนดังกล่าว ในที่สุดตกลงให้ขอร้องแก่ชนชาติจีนทั่วไป นำเครื่องรับวิทยุติดตัวในที่เปิดเผย เพื่อได้เปิดโอกาสให้สาธารณชนได้อาศัยฟังข่าวสารวิทยุ ทั้งนี้รอฟผู้กำกับตำรวจซึ่งมาประชุมแทนผู้กำกับการฯ รับไปดำเนินการ นอกจากนี้ขอร้องให้ชนชาติจีนนำเครื่องวิทยุติดตัวในที่เปิดเผยแล้ว ก็จะได้อบรมมือสนใจสอดส่องสังเกตพฤติกรรมต่อไป⁸⁰

แสดงให้เห็นว่า การที่คนจีนมีการแบ่งแยกกันตามการแตกแยกทางการเมืองในเมืองจีนในลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้รัฐไทยต้องมีการสอดส่องตรวจตราความเคลื่อนไหวของคนจีนในท้องที่ต่างๆ ทั่วเมืองไทยที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้นอกจากจะเป็นเพราะกำลังอยู่ในช่วงสถานการณ์สงครามที่อาจจะมีความรุนแรงเกิดขึ้นได้เสมอแล้ว ยังอาจจะเป็นเพราะการที่

⁷⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร, วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485.

⁸⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดนครสวรรค์, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.

การแตกแยกดังกล่าวของคนจีนนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนจีนยังคงมีสำนึกของ “ความเป็นคนจีน” ในทางการเมืองที่ให้ความสนใจความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางด้านการเมืองในเมืองจีน และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลืออยู่โดยตลอด ซึ่งสำนึกดังกล่าวนี้ได้ส่งผลให้คนจีนแบ่งแยกตนเองออกจากสังคมไทยและ “ความเป็นไทย” อันทำให้คนจีนมีการผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยได้ยากมากขึ้น และการแตกแยกดังกล่าวยังอาจจะทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงกับฝ่ายตรงข้าม อันอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะทำให้รัฐไทยต้องให้ความสนใจที่จะคอยสอดส่องพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีนของคนจีนอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะควบคุมการเคลื่อนไหวดังกล่าว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามค่อนข้างจะมีความเข้มงวดและจริงจังเป็นอย่างมากในการดำเนินการกับลักษณะของคนจีนในทางการเมืองในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการกับโรงเรียนจีน การดำเนินการกับสมาคมลับของคนจีน และการติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีน รวมไปถึงความพยายามที่จะให้คนจีนละทิ้งสัญชาติจีนเพื่อผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” ซึ่งจะมีความแตกต่างมีความแตกต่างจากการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่แม้รัฐไทยจะมีกฎหมายออกมาเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นอย่างค่อนข้างชัดเจนว่ารัฐไทยต้องการที่จะให้มาตรการทางเศรษฐกิจเหล่านั้นส่งผลกระทบต่อคนจีน เนื่องจากการที่คนจีนเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ และรัฐจะใช้การดำเนินการกับคนจีนทางเศรษฐกิจเพื่อปลูกกระแส “ความเป็นไทย” โดยการกระตุ้นให้คนไทยตื่นตัวในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีนก็ตาม แต่การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจของรัฐนั้นจะเป็นการดำเนินการผ่านนโยบายเป็นส่วนมาก แต่ในทางปฏิบัติที่รัฐกลับมีการผ่อนปรนให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจค่อนข้างมาก

4.3 การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ: ลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยยอมรับได้

รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็เช่นเดียวกันกับรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองที่ได้ตระหนักถึงการครอบงำทางเศรษฐกิจของคนจีนเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 เกี่ยวกับการที่คนจีนจำนวนมากสามารถที่จะเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ ทั้งการค้า ไม่ว่าจะเป็นการค้าเล็กๆ น้อยๆ หรือกิจการค้าที่มีขนาดใหญ่ การเกษตรกรรม รวมไปถึงการอุตสาหกรรมได้อย่างเจริญรุ่งเรืองในเมืองไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยได้ตระหนักถึงการที่คนจีนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญอยู่ในระบบเศรษฐกิจไทย ดังใจความว่า

ในการอาชีพชาวจีนก็ได้รับความสะดวกไม่น้อยกว่าคนไทย ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศเอง นับแต่การค้าแร่เล็กๆ น้อยๆ ตลอดขึ้นไปจนถึงการค้าที่สำคัญ และการเกษตรกรรม การอุตสาหกรรม เปนอาทิ ก็ได้รับความสะดวกทุกประการอีก

เช่นกัน จนปรากฏว่าชนจีนมีเงินจำนวนไม่น้อย ที่สามารถตั้งหลักฐานเป็นปึกแผ่นมั่นคง สืบชั้นลูกหลานตราบเท่าทุกวันนี้⁸¹

หรือการที่รัฐไทยโดยกระทรวงเศรษฐกิจ ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลเศรษฐกิจของประเทศได้เสนอความคิดที่จะสงวนการประกอบอาชีพจำนวนหนึ่งไว้สำหรับคนไทยเท่านั้น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2484 เนื่องจากการที่รัฐไทยเห็นว่าคนจีนได้เข้ามาครอบงำการประกอบอาชีพต่างๆ ของไทยเป็นจำนวนมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยตระหนักถึงอิทธิพลในทางเศรษฐกิจของคนจีน รัฐไทยจึงต้องวางนโยบายเพื่อจะให้ความช่วยเหลือคนไทยให้มีโอกาสในการประกอบอาชีพต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น ดังใจความว่า

เท่าที่คิดดูเห็นมีการงานที่พอจะให้คนไทยทำได้ดังต่อไปนี้ การจับเกวียน และล้อเลื่อนทุกอย่าง, การจับชีพาหนะทางน้ำ, (เว็นเรือเดินทะเล), การขนของ, การตัดผม, การช่างบางอย่าง, ได้แก่ ช่างไม้, ช่างเหล็ก, ช่างปูน, ช่างทาสี, ช่างบัดกรี, ช่างสาน, ช่างทอ, ช่างย้อมผ้า, ช่างตัดเสื้อ, ช่างเครื่องกล, ช่างเย็บหนัง, ช่างทอง, ช่างเจียรนัย, ช่างทำเงิน, ช่างทำอิฐ, ช่างทำหม้อด้วยดินเผา ฯลฯ การเลี้ยงสัตว์, การเพาะปลูก, ได้แก่ การทำนาทำสวนผัก, สวนผลไม้, สวนยาสูบ, สวนอ้อย, และอื่นๆ การอุตสาหกรรมบางชนิด ได้แก่ โรงทำบุหรี, โรงไม้ขีดไฟ, โรงน้ำแข็ง, โรงสีไฟ, โรงฟอกหนัง, โรงทำสบู่ และอื่นๆ เหล่านี้คือการทำงานที่ห้ามมิให้ชาวต่างประเทศทำ...เมื่อได้ออกกฎหมายห้ามมิให้ชาวต่างประเทศทำดังกล่าวนี้ การค้าต่างประเทศมีการกระเทือนน้อย เพราะโดยมากผู้ที่การเหล่านี้เป็นชาวจีน⁸²

หรือการที่รายการสนทนนายมัน – นายคง ในวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2484 ได้กล่าวถึงการที่คนไทยปล่อยให้คนจีนเข้ามาแย่งการประกอบอาชีพ จนทำให้ในที่สุดอาชีพต่างๆ ก็ตกอยู่ในมือคนจีนหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยได้ตระหนักถึงบทบาทในทางเศรษฐกิจของคนจีนเป็นอย่างดี ดังใจความว่า

เมื่อมีคนต่างด้าวเขามาขอแบ่งงานเหล่านี้ทำจากเรา เราก็ยินดีสละให้เขา แล้วก็ไม่นำพาที่จะแข่งขันกับเขาด้วย ครั้นนานๆ ไป เราเลยเหยียดว่า งานหลายอย่างเหล่านี้ เป็นของต่ำเป็นของไม่มีเกียรติ ทำไปเขาจะหาว่าเป็นคนจน ซึ่งคนต่างด้าวเขาก็ข่มยินดีมาก และคนไทยก็พอใจซื้อและอุดหนุนข้าวของที่ตน

⁸¹ “นายฯ ปราศรัย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁸² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 23/2484, เรื่อง อาชีพของไทยในประเทศไทย วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2484.

ต่างด้าวทำหรือจำหน่าย ...ทำให้ในที่สุดอาชีพก็เลยไปอยู่ในมือคนต่างด้าว ชาว
ของทุกอย่างที่คนไทยใช้ก็ต้องซื้อจากคนต่างด้าว⁸³

จากการกล่าวของนายมัน – นายคงดังกล่าวมานั้น ยังได้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะ
กระตุ้นให้คนไทยตื่นตัวในการที่จะแย่งอำนาจทางเศรษฐกิจคืนมาจากคนต่างด้าว ซึ่งถึงแม้รัฐจะ
มิได้ระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าเป็นคนกลุ่มใด แต่ก็น่าจะเป็นที่ตระหนักรู้กันในหมู่คนไทยได้เป็น
อย่างดีว่าคนกลุ่มใดที่มีบทบาทอยู่ในระบบเศรษฐกิจของไทย สะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่ารัฐไทยใน
สมัยนี้จะมีการกล่าวโดยเปิดเผยเพื่อปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” เพื่อให้คนไทยตื่นตัวในการ
ดำเนินการทางเศรษฐกิจ ซึ่งเท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนนั้น รัฐไทยก็ได้กล่าวไว้ว่ากลุ่มที่เข้า
มาแย่งการประกอบอาชีพของคนไทยเป็นคนจีนโดยตรง แต่จะใช้ว่าคนต่างด้าวเพื่อให้มีลักษณะ
เป็นกลางๆ แต่สามารถเป็นที่เข้าใจกันได้ ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะรัฐไม่ต้องการให้คนจีนเกิดความไม่
พอใจ อันอาจจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐได้

ในทางตรงกันข้ามรัฐไทยกลับจะกล่าวถึงคนจีนโดยตรงในลักษณะยกย่องเพื่อให้คนไทย
เอาเป็นตัวอย่างที่สามารถจะเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยได้ ดังปรากฏในคำ
ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2482 มี
ใจความว่า

ทั้งนี้ก็โดยหวังที่จะปลุกฝังให้พี่น้องชาวไทยบางส่วนที่สมัครใจจะ
ประกอบการค้าขายได้เริ่มประกอบอาชีพในทางนี้ขึ้น...ท่านจะต้องคู่อื่นไกลไปไย
ชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าขายเป็นจำนวนไม่น้อยในประเทศไทยของเรา ซึ่งท่าน
เห็นประจักษ์ตาอยู่ทุกวันนี้ ย่อมเป็นอุทธาหรณ์ของเรื่องได้ดีที่สุด ส่วนมากของ
ชาวจีนพวกนี้ เมื่อแรกเข้ามาหากินในบ้านเรานั้น หามิตรย์สมบัติติดตัวมาด้วย
ไม่เลย ชื่อร้ายบางคนมีเพียงกางเกงชั้นในพันกายบางคนก็มีเพียงเสื้อท่อนหมอน
ใบเท่านั้น แต่ด้วยอุตสาหะวิริยะพยายามอันแรงกล้า เขาได้เริ่มการค้าด้วยสิ่ง
เล็กๆ ขึ้นก่อน...เพราะฉะนั้น ด้วยความมานะอดทนแห่งน้ำของเขาเหล่านั้น
เป็นเวลาเพียงไม่กี่ปี เขาก็กลายเป็นคนมั่งคั่งมั่งมีขึ้นในตำบลบ้านของไทยเรา
เอง⁸⁴

⁸³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.18.1/1 รายการสนทนนายมัน – นายคง, วันที่ 13 พฤศจิกายน
พ.ศ.2484.

⁸⁴ หจข เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงของนายกรัฐมนตรี เนื่องในท้ายศก
, ลงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2482.

หรือคํากล่าวทางวิทยุกระจายเสียงของจอมพล ป. เนื่องในวันชาติ 24 มิถุนายน พ.ศ.2483 ที่ต้องการให้คนไทยช่วยกันประกอบอาชีพต่างๆ เพื่อดำเนินการตามนโยบาย “สร้างชาติ” โดยไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะไม่มีทุน เพราะทุนในการประกอบอาชีพที่สำคัญก็คือความมานะอดทน โดยให้ดูตัวอย่างจากคนจีน ดังใจความว่า

ตั้งแต่งานเบ็ดเตล็ดขายของเล็กน้อยถึงงานใหญ่ๆ ทุนนับล้าน ความมานะอันเป็นองค์คุณสำคัญที่จะก่อให้เกิดความสำเร็จผล ความมานะนี้เป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง สิ่งใดที่ท่านมานะอดทนนั้นคือตัวเงินอันจะเป็นทุนรองรับของท่าน ขอจงดูตัวอย่างพวกจีนเป็นต้น เขาใช้ความมานะและใช้ร่างกายเป็นทุนโดยไม่พึ่งเงินแต่ตั้งต้น และเขามั่งมีกว่าเรามากมายก่ายกองลงไป⁸⁵

หรือคํากล่าวในรายการนายมัน - นายคง ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484 ที่ให้คนไทย “...เอาเงินเป็นตัวอย่างในการเอาแรงเป็นทุน สร้างการอยู่ดีกินดี ...เรื่องนี้ไม่ควรระดากอายุที่จะเอาตัวอย่างดีของเพื่อนจีน...”⁸⁶ แสดงให้เห็นว่านอกจากรัฐไทยในสมัยนี้จะไม่ใช้การกล่าวถึงการที่คนจีนเข้ามาแย่งการประกอบอาชีพของคนไทยโดยเปิดเผยในการดำเนินการกับคนจีนแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้ใช้การกล่าวถึงความสามารถของคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อกระตุ้นให้คนไทยตื่นตัวในทางเศรษฐกิจเช่นเดียวกับคนจีนโดยเปิดเผยอีกด้วย

จากคํากล่าวต่างๆ ข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ก็ได้ตระหนักถึงการที่คนจีนได้เข้ามาครอบงำเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างดี จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ที่มีนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ซึ่งถึงแม้จะเป็นนโยบายที่ต่อเนื่องจากรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปที่ได้มีการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับนานาประเทศ จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้สามารถที่จะดำเนินนโยบายที่จะให้ความช่วยเหลือคนไทยในทางเศรษฐกิจได้มากยิ่งขึ้น โดยมีต้องกังวลว่าจะส่งผลกระทบต่อชาติอื่นๆ ที่มีข้อผูกพันตามสนธิสัญญาเช่นที่เคยเกิดขึ้นกับรัฐไทยในช่วงก่อนหน้า

การดำเนินการของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ต้องการจะส่งเสริมบทบาทของคนไทย หรือ “ความเป็นไทย” ในทางเศรษฐกิจดังกล่าว ก็เท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจด้วย ถึงแม้ว่ารัฐจะมีได้ระบุงลงไปอย่างชัดเจนว่าเป็นการดำเนินการกับคนจีน แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นย่อมจะต้องเกิดขึ้นกับคนจีนมากกว่าคนกลุ่มอื่นในสังคมไทย ซึ่งการที่รัฐมี

⁸⁵ หจข เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คํากล่าวทางวิทยุกระจายเสียงของนายกรัฐมนตรี เนื่องในวันชาติ, ลงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2483.

⁸⁶ หจข เอกสาร (2) สร.0201.18.1/1 บทสนทนารายการวิทยุนายมัน - นายคง, ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484..

ได้ระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าต้องการจะดำเนินการกับคนจีน ยังช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ จะไม่ใช้การดำเนินการกับคนจีนด้วยการกล่าวโจมตีอย่างเปิดเผยดังเช่นรัฐไทยในสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ แต่รัฐไทยจะใช้วิธีการอื่นๆ อันได้แก่ การใช้มาตรการทาง กฎหมาย การส่งเสริมบทบาทคนไทยในทางเศรษฐกิจ และการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจของรัฐ ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจกับคนจีน

4.3.1 การใช้มาตรการทางกฎหมายในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

จากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามตระหนักดีถึงการที่คนจีนเป็นกลุ่มที่ บทบาทในทางเศรษฐกิจของไทยเป็นอย่างมาก ประกอบกับการที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะ ส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐได้ดำเนินมาตรการทางกฎหมาย หลากหลายประการเพื่อที่จะเป็นการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการประกอบอาชีพต่างๆ ซึ่ง มาตรการทางกฎหมายของรัฐไทยในสมัยนี้จะมีการกำหนดลงไปอย่างค่อนข้างจะชัดเจนกว่ารัฐไทย ตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองถึงการที่รัฐต้องการจะให้คนไทยได้เป็นผู้ประกอบอาชีพต่างๆ

ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยมากขึ้นในช่วงเวลานี้จากการที่รัฐได้แก้ไข สนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับนานาประเทศเป็นที่เรียบร้อยแล้ว รัฐจึงสามารถที่จะดำเนินการทาง เศรษฐกิจในลักษณะผูกขาดได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งมาตรการทางกฎหมายของรัฐย่อมจะส่งผลกระทบต่อ คนจีน ทั้งนี้เนื่องจากอาชีพหลายๆ อาชีพที่รัฐต้องการจะคนไทยเป็นผู้ผูกขาดหรืออย่างน้อยที่สุด เป็นคนส่วนใหญ่ที่สุดที่จะได้ประกอบอาชีพนั้นๆ จะเป็นอาชีพที่คนจีนเข้าดำเนินการอยู่เป็น ส่วนมาก ดังนั้นการที่รัฐได้ออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมคนไทยในการประกอบอาชีพ ต่างๆ จึงเท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจโดยที่รัฐไม่ต้องกล่าวโดยเปิดเผย

การใช้มาตรการทางกฎหมายของรัฐไทยเพื่อดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ที่เห็นได้ อย่างชัดเจนนั้น ได้แก่

4.3.1.1 พระราชบัญญัติลือเลื่อน (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2481⁸⁷ และพระราชบัญญัติ ธรณนต์ (ฉบับที่ 9) พุทธศักราช 2481⁸⁸ พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ได้กำหนดเงื่อนไขใหม่ใน การออกใบอนุญาตให้กับผู้ขบขี้ลือเลื่อนรับจ้างและธรณนต์สาธณะจากพระราชบัญญัติฉบับเดิม ที่ออกในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนาที่ได้รัฐจะออกใบอนุญาตให้กับผู้ที่รู้ภาษาไทย พอสมควรแต่ตามพระราชบัญญัติฉบับใหม่รัฐไทยจะออกใบอนุญาตให้เฉพาะผู้ที่มี "สัญชาติ

⁸⁷ เสถียร ลายลักษณ์, "พระราชบัญญัติลือเลื่อน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2481 ", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 51 พ.ศ.2481, (พระนคร: นิติเวช, 2482), หน้า 277.

⁸⁸ เสถียร ลายลักษณ์, "พระราชบัญญัติธรณนต์ (ฉบับที่ 9) พ.ศ. 2481 ", เรื่องเดียวกัน, หน้า 290.

ไทย” ตามกฎหมายเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้เห็น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 ว่า

เวลานี้การขนส่งสินค้าต่างๆ อยู่ในมือชาวต่างประเทศ ซึ่งกว่าจะแก้ไขให้ มาอยู่ในมือคนไทยได้ก็คงเป็นเวลาอีกนาน ฉะนั้นในขั้นนี้จึงใคร่จะแก้ไขโดยวิธี ให้พวกขับริดเป็นคนไทยก่อน⁸⁹

จากสาเหตุดังกล่าว รัฐไทยในสมัยนี้จึงต้องการที่จะตั้งการประกอบอาชีพการขับริด สาธารณะประเภทต่างๆ ให้กลับมามีคนไทยจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ โดยมีเหตุผลว่า “...เพื่อส่งเสริมอาชีพประเภทขับริดยন্ত্রสาธารณะแก่ชาวไทย และเพื่อสนับสนุน อาชีพของคนไทย อันเกิดแต่ความเคยชินในกรรมอาชีพประเภทนี้ ให้ดำรงอยู่โดยมั่นคงตลอด ไป”⁹⁰ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยให้ประกอบอาชีพประเภทนี้ แทนที่คนจีนให้ได้มากยิ่งขึ้นกว่าข้อกำหนดในพระราชบัญญัติฉบับเดิมที่จำกัดเพียงแต่การให้ผู้ขับริด สาธารณะต้องรู้ภาษาไทยเท่านั้น การออกพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับดังกล่าวจึงได้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้มาตรการทางกฎหมายเข้าดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มงวดรัดกุม มากยิ่งขึ้น เนื่องจากการที่รัฐกำหนดที่จะออกใบอนุญาตให้กับผู้ที่มี “สัญชาติไทย” ตามกฎหมาย เท่านั้นก็เท่ากับเป็นการกีดกันคนจีน ที่ยังคงรักษา “สัญชาติจีน” ที่แต่เดิมอาจจะขออนุญาตประกอบ อาชีพนี้ได้ถ้ามีการเรียนรู้ภาษาไทย แต่เมื่อออกพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ก็จะไม่สามารถ ประกอบอาชีพขับริดสาธารณะได้อีกต่อไป พระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้จึงน่าจะเป็นมาตรการ ทางกฎหมายที่มีผลต่อการดำเนินการกับคนจีนทางเศรษฐกิจให้ประกอบอาชีพนี้ได้ลดลง

นอกจากนั้นแล้ว การที่รัฐสามารถที่จะระบุถึงความต้องการที่จะผูกขาดการประกอบอาชีพ ให้เป็นของคนไทยได้อย่างชัดเจนดังกล่าวเป็นการเน้นย้ำว่าการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมนั้น น่าจะมีส่วนสำคัญที่ช่วยทำให้รัฐไทยในสมัยนี้สามารถที่จะดำเนินมาตรการตามนโยบาย “ชาตินิยม ไทยทางเศรษฐกิจ” ได้ หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า การติดข้อผูกมัดของสนธิสัญญาของรัฐไทย ในช่วงก่อนหน้านี้นี้ก็อาจจะมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลาดังกล่าวไม่สามารถที่จะดำเนินการทาง เศรษฐกิจกับคนจีนได้อย่างจริงจัง

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. สามารถที่จะกำหนดในกฎหมายได้อย่างชัดเจนถึงการที่รัฐ ต้องการจะส่งเสริมคนไทยในการประกอบอาชีพดังกล่าวยังน่าจะเป็นสิ่งที่มีส่วนในการปลุกกระแส

⁸⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2481 เรื่อง แก้การขนส่งให้อยู่ในมือคนไทย วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

⁹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 22/2481 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติขับริดยন্ত্র ร่าง พระราชบัญญัติเลื่อน และร่างพระราชบัญญัติการจราจรทางบกแก้ไขเพิ่มเติม วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2481.

“ชาตินิยมไทย” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทย ดังปรากฏว่าเมื่อพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนี้ประกาศใช้ ได้ทำให้คนไทยเกิดความตื่นตัวในการที่รัฐได้มีมาตรการที่จะดำเนินการกับ “ความเป็นอื่น” ทางเศรษฐกิจ และให้ความช่วยเหลือบุคคลที่มี “ความเป็นไทย” ในการประกอบอาชีพ ซึ่งได้ส่งผลให้คนไทยเกิดความกระตือรือร้นจึงได้เข้าประกอบอาชีพนี้เพิ่มมากยิ่งขึ้น⁹¹

แม้ว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวจะได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะกีดกันคนจีนในการประกอบอาชีพทั้งสองนั้น แต่จากการที่รัฐไทยเองก็ตระหนักถึงความชานาญของคนจีนในการประกอบอาชีพดังกล่าว รัฐไทยจึงได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในบางส่วน โดยการกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติลื้อเลื่อน ในมาตรา 22 ว่า

ความในมาตรา ๒๒ อนุมาตรา ๒ (ข) แห่งพระราชบัญญัติลื้อเลื่อน พุทธศักราช ๒๔๘๘ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติฉบับนี้ (การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับใบอนุญาตให้จับขี้ลื้อเลื่อนรับจ้าง ซึ่งรวมถึงการที่จะต้องมิสัญชาติไทย - - ผู้เขียน) มิให้ใช้บังคับแก่ผู้ที่มีใบอนุญาตเป็นผู้จับขี้ลื้อเลื่อนอยู่แล้วในวันใช้พระราชบัญญัตินี้⁹²

และดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติรถยนต์ (ฉบับที่ ๕) ในมาตรา 18 ว่า

ความในมาตรา ๑๘ วรรค ๒ อนุมาตรา ๒ แห่งพระราชบัญญัติรถยนต์ พุทธศักราช ๒๔๗๓ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัตินี้มิให้ใช้บังคับแก่ผู้ที่มีใบอนุญาตขับรถรถยนต์สาธารณะอยู่แล้วในวันใช้พระราชบัญญัตินี้⁹³

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนบางส่วนยังคงสามารถประกอบอาชีพจับขี้ลื้อเลื่อนรับจ้างและขับรถรถยนต์สาธารณะต่อไปได้ตามเดิม ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2482 ที่ได้แสดงให้เห็นว่าคนจีนยังคงประกอบอาชีพขี้ลื้อ 3 ลื้อ ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับการควบคุมตามพระราชบัญญัติลื้อเลื่อน และยังคงปรากฏว่าคนจีนยังเป็นเจ้าของรถ 3 ลื้อจำนวนมาก เนื่องจากคนไทยส่วนหนึ่งเมื่อได้รับการตีทะเบียนเป็นเจ้าของรถ 3 ลื้อแล้วก็มีมักจะนำไปขายให้กับคนจีน ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการที่การดำเนินกิจการรถ 3 ลื้อยังต้องอาศัยความรู้ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ซึ่งคนไทยอาจจะไม่มี

⁹¹ ทวี ชีระวงศ์เสรี. สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2517), หน้า 90.

⁹² เสถียร ลายลักษณ์, (รวมรวม), “พระราชบัญญัติลื้อเลื่อน (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๘”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 51, หน้า 208.

⁹³ เสถียร ลายลักษณ์, (รวมรวม), “พระราชบัญญัติรถยนต์ (ฉบับที่ ๕) พุทธศักราช ๒๔๘๑”, เรื่องเดียวกัน, หน้า 210.

ความรู้ เมื่อเข้าดำเนินการก็อาจจะทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ดังปรากฏว่ารัฐไทยต้องคอยให้ความช่วยเหลือกิจการของคนไทยอยู่โดยตลอด ไม่เช่นนั้นกิจการของคนไทยก็ไม่สามารถที่จะอยู่ได้ จึงทำให้คนไทยส่วนหนึ่งที่เห็นว่าตนไม่สามารถทำได้ นำรถที่ตีทะเบียนแล้วไปขายให้กับคนจีน ทำให้คนจีนยังคงสามารถขับซักรับจ้างได้ตามเดิม ดังหลักฐานในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482 ดังนี้

นายพันเอก หลวงเสรีเริงฤทธิ์ - ผู้ขับซักรับจ้าง ๓ ล้อของเราในเวลานี้ ปรากฏว่า มีเครื่องแต่งกายไม่เรียบร้อย และสกปรกมากดูเป็นที่น่าอับอายแก่ชาวต่างประเทศที่เข้ามาพบเห็น และบุคคลพวกนี้ส่วนมากเป็นไทยเรานี่เอง พวกเขากลัวเสียอีกตั้งแต่ตัวเรียบร้อยและมีแบบฟอร์มรัดกุมดี

หลวงพิบูลสงคราม - เรื่องนี้ผมเห็นว่าไม่มีทางอื่นที่จะจัดให้เรียบร้อยได้ นอกจากจะช่วยอุดหนุนฐานะพวกนี้ให้ดีขึ้น

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ - เรื่องช่วยนั้นได้ช่วยมาหลายหนแล้ว ถ้าทางกระทรวงมหาดไทยไม่ช่วยก็แจ้งไปเสียนานแล้ว พอเจ็สต่อกรได้ไว้มากๆ มหาดไทยก็เปิดให้ตีทะเบียนใหม่เสียที แต่ตีทะเบียนแล้วแก็กเอาไปขายเจ็สอีก⁹⁴

จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีนี้สะท้อนให้เห็นว่าคนจีนยังสามารถขับรถ 3 ล้อได้ แม้ว่ารัฐไทยจะกำหนดที่จะให้แต่ผู้ที่มี “สัญชาติไทย” ตามกฎหมายเท่านั้นที่สามารถจะประกอบอาชีพนี้ได้ ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากการที่รัฐไทยเองได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนดั้งเดิมไปที่ปรากฏในพระราชบัญญัติดังกล่าว เนื่องจากรถรับจ้างเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งในการคมนาคม รัฐจึงจำเป็นต้องให้มีกิจการดังกล่าวอยู่ และเมื่อคนไทยไม่สามารถที่จะทำได้ ทั้งในเรื่องระเบียบวินัยในการขับซักรถ และการบริหารกิจการรถ 3 ล้อ จึงทำให้รัฐจำเป็นต้องผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้รัฐไทยจะมีมาตรการทางกฎหมายที่เข้มงวดและจริงจังในการกีดกันคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่รัฐไทยก็ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ และเมื่อเห็นว่าการกีดกันคนจีนจะก่อให้เกิดผลเสียหายกับรัฐ รัฐไทยก็จะมี การผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

การผ่อนผันให้กับคนจีนในการประกอบอาชีพดังกล่าวที่รัฐได้กำหนดไว้อย่างเด่นชัดในการที่ต้องการจะส่งเสริมบทบาทของคนไทย ก็ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายดังกล่าวนั้น เป็นสิ่งที่รัฐออกมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความมี “เอกราช” ในทางเศรษฐกิจที่สมบูรณ์ของประเทศไทย ที่จะดำเนินมาตรการทางกฎหมายที่แสดงลักษณะ “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ของ

⁹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 76/2482, เรื่อง เครื่องแต่งกายผู้ขับซักรถ ๓ ล้อ วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482.

รัฐที่ต้องการจะผูกขาดการประกอบอาชีพให้อยู่ในมือคนไทยออกมาได้อย่างชัดเจนอย่างที่รัฐในช่วงก่อนหน้านี้อาจไม่สามารถที่จะทำได้

4.3.1.2 พระราชบัญญัติเรือสยาม พุทธศักราช 2481 ซึ่งได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสามารถถือกรรมสิทธิ์เรือจดทะเบียนเป็นเรือสยามที่จะเดินเรือในน่านน้ำสยามได้นั้น ต้องมี "สัญชาติไทย" ไม่ว่าจะ เป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ตาม สำหรับห้างหุ้นส่วนจำกัดนั้น ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดต้องมี "สัญชาติไทย" และทุนของห้างหุ้นส่วนนั้นไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบต้องเป็นของบุคคลธรรมดา ซึ่งมี "สัญชาติไทย" ในกรณีที่เป็นบริษัทจำกัด กรรมการส่วนมากต้องมี "สัญชาติไทย" และทุนของบริษัทนั้นไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบต้องเป็นของบุคคลธรรมดาซึ่งมี "สัญชาติไทย"⁹⁵ นอกจากการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นเจ้าของเรือสยามที่จะต้อง มี "สัญชาติไทย" แล้ว พระราชบัญญัติฉบับนี้ยังกำหนดคุณสมบัติของคนประจำเรือว่าจะ "...ต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบห้า"⁹⁶ อีกด้วย การออกพระราชบัญญัตินี้ก็เป็นไปเพื่อให้คนไทยมีโอกาสประกอบอาชีพทางเรือดียิ่งขึ้น⁹⁷ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการส่งเสริมบทบาทคนไทยเข้าแทนที่บทบาทคนจีนในการประกอบอาชีพทางเรือ

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ต้องมีการออกมาตรการทางกฎหมายฉบับใหม่ขึ้นมาแทนมาตรการทางกฎหมายที่ออกในสมัยพระยาพลพลพยุหเสนาสะท้อนให้เห็นว่า มาตรการทางกฎหมายเดิมไม่สามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่จะส่งเสริมให้คนไทยสามารถที่จะเข้าประกอบอาชีพดังกล่าวได้มากขึ้น ทั้งนี้ก็อาจจะเพราะการที่ข้อกำหนดในพระราชบัญญัติฉบับก่อนยังมีสามารถที่จะระบุถึงการที่จะให้ผู้มีสัญชาติไทยเป็นผู้ดำเนินการที่สำคัญในการประกอบอาชีพทางเรือได้ และเนื่องจากการประกอบกิจการเกี่ยวกับการเดินเรือ นั้นต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญในหลายๆ ด้าน ทั้งในเรื่องการบริหารกิจการ การทำการค้าขาย เรื่องการของการเดินเรือ และยังคงจะต้องอาศัยเครือข่ายในต่างประเทศที่จะทำการค้าขายทางทะเล ซึ่งคนไทยเองอาจจะไม่มีความรู้ความชำนาญและไม่มีเครือข่ายทางการค้าอยู่ก่อน รัฐจึงได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีน โดยการกำหนดไว้ในบทบัญญัติเฉพาะกาล ว่า

ภายในกำหนดเวลาสามปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ เรือทะเลมีขนาดตามมาตรา ๘ สำหรับการค้าในน่านน้ำสยามอันเป็นของบุคคลผู้ไม่ต้องด้วย

⁹⁵ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), "พระราชบัญญัติเรือสยาม พ.ศ. 2481", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ.2482, หน้า165 - 166.

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 184.

⁹⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2481, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรือสยาม พุทธศักราช 2481 วันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2481.

ลักษณะที่จะถือกรรมสิทธิ์เรือสยามได้ตามมาตรา ๗ (จะต้องมีสัญชาติไทย - - ผู้เขียน) ซึ่งได้ลงทะเบียนไว้ และรับใบอนุญาตจากกรมเจ้าท่าก่อนวันประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ทำการตามมาตรา ๔๗ (ทำการค้าในน่านน้ำไทย - - ผู้เขียน) และมาตรา ๕๑ วรรคหนึ่ง (มีสิทธิที่จะใช้ธงไทยเป็นธงประจำเรือได้ - - ผู้เขียน) แต่ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัตินี้...ส่วนเรือลำนํามีขนาดตามมาตรา ๘ (เรือลำนํามีไซ้เรือกล ขนาดตั้งแต่ห้าสิบตันกรอสส์ ขึ้นไปสำหรับการประมง - - ผู้เขียน) ได้ สำหรับการค้าน่านน้ำสยามอันเป็นของบุคคลผู้ไม่ต้องด้วยลักษณะที่จะถือกรรมสิทธิ์เรือสยามได้ตามมาตรา ๗ ซึ่งได้รับอนุญาตจากกรมเจ้าท่าก่อนวันประกาศพระราชบัญญัตินี้ ภายในกำหนดเวลาสองปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ทำการตามมาตรา ๔๗ ได้...เมื่อพ้นกำหนดสามปี หรือสองปีแล้ว แล้วแต่กรณี ถ้าพิจารณาเห็นว่าน่านน้ำสยามส่วนใด ยังมีจำนวนเรือสยามทำการตามมาตรา ๔๗ ไม่พอแก่ความต้องการของประเทศ รัฐมนตรีมีอำนาจอนุญาตให้เรือของบุคคลผู้ไม่ต้องด้วยลักษณะที่จะถือกรรมสิทธิ์เรือสยามได้ตามมาตรา ๗ ดังกล่าวมาแล้ว ทำการตามมาตรา ๔๗ ต่อไปได้ มีกำหนดคราวละไม่เกินสองปี แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีเห็นสมควรกำหนดขึ้น⁹⁸

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนที่ถึงแม้จะไม่มีคุณสมบัติในการเป็นเจ้าของเรือตามที่รัฐไทยกำหนด แต่ก็สามารถที่จะทำการเดินเรือทำการค้าขายในน่านน้ำไทยภายใต้การเป็น "เรือไทย" อยู่ได้ แม้ว่าจะมีผู้แปรญัตติของให้ลดระยะเวลาผ่อนผันจากสองปีเป็นหนึ่งปี เพื่อที่จะลดบทบาทในการเดินเรือของคนจีนให้รวดเร็วยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยในสมัยนี้ก็เห็นว่าควรที่จะคงไว้สองปีเช่นเดิม เพราะการลดระยะเวลาอาจจะทำให้ชาวต่างประเทศไม่พอใจและจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศได้⁹⁹ นอกจากนั้นแล้วในบทบัญญัติเฉพาะกาล รัฐไทยยังได้มีการผ่อนผันให้คนจีนยังคงสามารถเป็นคนประจำเรือต่อไปได้อีกด้วย ดังใจความว่า

ภายในกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ถ้าปรากฏว่าบุคคลที่จะใช้เป็นคนประจำเรือได้ ยังมีจำนวนไม่พอแก่ความต้องการของประเทศ หรือมีเหตุอื่นอันสมควรอนุญาตให้มีการผ่อนผันเป็นพิเศษชั่วคราว ก็ให้อธิบดีกรมเจ้าท่ามีอำนาจตั้งอนุญาตผ่อนผันจำนวน คุณสมบัติ พื้นความรู้ และอัตราคน

⁹⁸ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), "พระราชบัญญัติเรือสยาม พ.ศ. 2481", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ.2482, หน้า 190.

⁹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่16/2481, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติเรือสยาม วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2481.

ประจำเรือ ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๕๐ (ต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทยเป็นจำนวน ไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบห้า - ผู้เขียน) ได้ เมื่อได้รับความเห็นชอบของ รัฐมนตรี¹⁰⁰

นอกจากนั้นแล้วเพื่อให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยจึงได้ออกกฎกระทรวงเศรษฐกิจ การออกตามความในพระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช 2481 เพื่อที่จะผ่อนผันให้ผู้ควบคุมเรือ และเจ้าหน้าที่ประจำเรืออื่นๆ สำหรับเรือทะเล ซึ่งมีลักษณะสำหรับใช้เดินทะเลเล็กไม่จำเป็นต้องมี สัญชาติไทย¹⁰¹ และเมื่อประเทศไทยได้จัดตั้งบริษัทเดินเรือไทยขึ้น เพื่อทำการเดินเรือนั้น ประเทศไทยก็ได้มี การผ่อนผันให้บริษัทเดินเรือไทยสามารถที่จะใช้คนประจำเรือเป็นชาวต่างประเทศไปก่อน เนื่องจากยังไม่สามารถจะหาคนไทยมาทำหน้าที่ได้ โดยการกำหนดให้ผ่อนผันการใช้คนต่างชาติ เป็นคนเรือและช่างกลเป็นเวลา 3 ปี และใช้คนต่างชาติเป็นจุนจิวเป็นเวลา 5 ปี¹⁰²

แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในสมัยนี้ถึงแม้จะมีการกำหนดในมาตรการทางกฎหมายที่จะ ดำเนินการกับคนจีนที่มีความชัดเจนและเข้มงวดมากยิ่งขึ้น แต่ในทางปฏิบัตินั้นประเทศไทยกลับมีการ ผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถประกอบอาชีพทางเรือและยังคงเป็นคนประจำเรือในเรือไทยอยู่ได้ สะท้อนให้เห็นว่าในการดำเนินการกับคนจีนทางเศรษฐกิจนั้น แม้ว่าประเทศไทยจะมีการกำหนดลงไป อย่างชัดเจนที่จะกีดกันคน “สัญชาติอื่น” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “สัญชาติจีน” ที่มีบทบาทในการ ประกอบอาชีพดังกล่าวอยู่ แต่ในทางปฏิบัติรัฐได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ก่อนข้างมาก ซึ่งจะแตกต่างจากการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองที่รัฐอาจจะไม่ได้กำหนดลงไป อย่างชัดเจนนัก แต่กลับมีความเข้มงวดและจริงจังที่จะจัดการกับคนจีน

นอกจากนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์ที่พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตต์การประมงไทย พุทธศักราช 2482 ที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในสมัยนี้ต้องการดำเนินการกับคนจีน เนื่องจากการที่ พระราชบัญญัติฉบับนี้มีหลักการที่จะสงวนสิทธิการประมงในเขตต์การประมงสยามไว้ให้คนไทย และให้คนไทยมีการประกอบอาชีพในการประมงดียิ่งขึ้น¹⁰³ ด้วยการกำหนดในพระราชบัญญัติ ฉบับนี้ว่า

¹⁰⁰ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), " พระราชบัญญัติเรือสยาม พ.ศ. 2481 ", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ.2482, หน้า 191.

¹⁰¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่15/2483, เรื่อง ร่างกฎกระทรวงเศรษฐกิจการออกตามความใน พระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช ๒๔๘๑ (ฉบับที่ ๒) วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

¹⁰² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่17/2483, เรื่อง การผ่อนผันให้บริษัทเดินเรือไทยใช้คน ประจำเรือชาวต่างประเทศ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

¹⁰³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่13/2481, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมง ในเขตต์การประมงสยาม พุทธศักราช 2481 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

ห้ามมิให้ออกใบอนุญาตสำหรับการประมงให้แก่ (ก) คนต่างด้าวคนใดคนหนึ่ง หรือ (ข) ห้างหุ้นส่วนสามัญใดๆ เว้นแต่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดมีสัญชาติไทยหรือ (ค) ห้างหุ้นส่วนจำกัดใดๆ เว้นแต่ผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดซึ่งต้องรับผิดชอบร่วมกันโดยไม่จำกัดจำนวน มีสัญชาติไทย และทุนของห้างหุ้นส่วนนั้นไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบ ต้องเป็นของบุคคลธรรมดาซึ่งมีสัญชาติไทย หรือ (ง) บริษัทจำกัดใดๆ เว้นแต่กรรมการส่วนมากมีสัญชาติเป็นไทย และทุนของบริษัทนั้นไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบต้องเป็นของบุคคลธรรมดา ซึ่งมีสัญชาติไทย¹⁰⁴

นอกจากนั้นยังมีการห้ามมิให้ใช้เรือที่มีลักษณะดังต่อไปนี้ทำการประมงในเขตต์การประมงไทยอีกด้วย คือ

(๑) เรือที่มีสัญชาติต่างประเทศ หรือเรือที่เป็นของคนต่างด้าว หรือของนิติบุคคลที่มีสัญชาติต่างประเทศ (๒) เรือสยามซึ่งมีคนประจำเรือไม่ว่าอยู่ในฐานะใดๆ เป็นคนต่างด้าวรวมอยู่ด้วย¹⁰⁵

การกำหนดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการกีดกันคนจีนออกไปจากการประกอบอาชีพการประมง เนื่องจากอาชีพการประมงนั้นมีคนจีนดำเนินการอยู่เป็นส่วนใหญ่ และคนจีนมีฐานะเป็น “คนต่างด้าว” ตามการกำหนดของกฎหมายฉบับนี้ จึงทำให้คนจีนมีโอกาสน้อยลงหรือแทบจะไม่มีโอกาสในการที่จะเป็นผู้ประกอบกิจการเรือประมงและการเป็นคนประจำเรือตามข้อกำหนดที่ปรากฏในพระราชบัญญัติฉบับนี้ ดังนั้นการกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวก็เป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม รัฐไทยในสมัยนี้ก็ได้มีการกำหนดการผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถที่จะประกอบกิจการเรือประมงได้บ้าง เพื่อรักษาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้มีการกำหนดในบทบัญญัติที่จะเพาะกาล ว่า

คนต่างด้าวผู้ได้รับมอบอนุญาตสำหรับการประมงอยู่แล้วในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ จะทำการประมงต่อไปเท่าที่ได้รับอนุญาต และจะขอต่อใบอนุญาตอีกก็ได้ภายในกำหนดเวลาไม่เกินห้าปีนับแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้ ถ้าผู้นั้นมิได้ฝ่าฝืนบทบัญญัติใดๆ แห่งพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายอื่นว่าด้วยการประมง หรือกฎกระทรวงซึ่งออกตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น¹⁰⁶

¹⁰⁴ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), "พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมง ในเขตต์การประมงไทย พุทธศักราช ๒๔๘๒", ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ.2482, หน้า 775.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 776.

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 778 – 779.

และยังได้มีการผ่อนผันให้กับคนประจำเรือที่เป็น “คนต่างด้าว” สามารถที่จะประกอบอาชีพต่อไปได้อีกด้วย ดังความว่า

แต่คนต่างด้าวผู้ได้อาศัยในประเทศไทยเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี ก่อนวันที่ ๒๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ ย่อมเป็นคนประจำเรือสยามสำหรับทำการประมงได้ ถ้าหากคนต่างด้าวนั้นได้จดทะเบียนและปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการจดทะเบียนคนต่างด้าว และรวมกันไม่มากกว่าร้อยละยี่สิบห้าแห่งจำนวนคนประจำเรือ¹⁰⁷

จากการกำหนดดังกล่าวทำให้คนจีนส่วนหนึ่งที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี สามารถที่จะเป็นคนประจำเรือประมงต่อไป นอกจากนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังมีข้อยกเว้นสำหรับ “คนต่างด้าว” ที่จะเป็นคนประจำเรือเพิ่มเติมอีกว่า

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ มิให้ถือว่าคนประจำเรือเป็นคนต่างด้าว ถ้าหากคนต่างด้าวนั้นเป็นครูสอนวิชาการประมง¹⁰⁸

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยถือว่าคนจีนเหล่านั้นเป็นครูสอนการประมง คนจีนก็จะสามารถประกอบอาชีพการประมงต่อไปได้ สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีน และยังสะท้อนให้เห็นถึงการจัดแบ่ง “ความเป็นต่างด้าว” ของรัฐในบางครั้งนั้นขึ้นอยู่กับ “ผลประโยชน์” ของรัฐเป็นสำคัญ ดังเช่นที่ปรากฏในการดำเนินการของรัฐตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ที่รัฐได้มีการกำหนดอย่างชัดเจนในตอนต้นของพระราชบัญญัติถึงลักษณะของคนต่างด้าวว่า หมายถึงคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว¹⁰⁹ แต่เมื่อรัฐเห็นว่าการกำหนดดังกล่าวไม่เป็นประโยชน์ต่อรัฐ รัฐก็มีการเปลี่ยนแปลงการกำหนดลักษณะของคนต่างด้าวใหม่ในลักษณะที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับรัฐมากกว่า

ดังที่รัฐได้เปลี่ยนแปลงลักษณะของ “ความเป็นต่างด้าว” ของครูสอนวิชาการประมงที่ถึงแม้จะมีลักษณะของการเป็นคนต่างด้าวตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนคนต่างด้าว อันเป็นการกำหนดที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อรัฐในการที่จะนำคนต่างด้าวมาทำงานให้กับรัฐ รัฐจึงได้กำหนดใหม่ว่า ถ้าเป็นครูสอนวิชาการประมงรัฐจะไม่ถือว่ามีลักษณะเป็นคนต่างด้าว ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์กับรัฐในการที่รัฐสามารถจะนำเอาความรู้และความชำนาญของคนต่างด้าวดังกล่าวมาอบรมสั่งสอนคนไทยให้สามารถประกอบอาชีพการประมงได้มากยิ่งขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า “ความเป็นต่างด้าว” ในสายตาของรัฐไทยนั้นมีการเปลี่ยนแปลงได้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ

¹⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 776.

¹⁰⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 774.

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีการผ่อนผันให้กับคนจีน ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับการผ่อนผันของรัฐไทยในสมัยพระยาพลพลพยุหเสนา แต่ในทางปฏิบัตินั้นรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. อาจจะมีเข้มงวดในการดำเนินการที่จะไม่อนุญาตให้คนจีนได้ประกอบอาชีพการประมงมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482 ที่มีการรายงานเกี่ยวกับรายได้จากการประมงตกต่ำลงเป็นอันมาก เนื่องจากการที่คนจีนถูกห้ามการทำประมงตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มงวดของรัฐไทยในสมัยนี้ในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากการดำเนินการที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นของรัฐได้ก่อให้เกิดความเสียหายกับผลประโยชน์ของประเทศเป็นอย่างมาก รัฐจึงเห็นว่าควรจะหาทางแก้ไข จึงได้มีการเสนอให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเพิกเฉยเสียต่อการที่คนจีนจะยังคงประกอบอาชีพการประมง ซึ่งเท่ากับเป็นการผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถที่จะประกอบอาชีพการประมงต่อไปได้ ดังใจความในการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ว่า

หลวงพิบูลสงคราม - ได้ทราบว่ามีรายได้เกี่ยวกับปลาตกต่ำลงไปมาก เพราะพวกเจ๊กที่ไม่มีสิทธิจับปลาได้เล็ดลัมไปมาก กระทรวงเกษตรราธิการจะมีทางแก้ไขอย่างไรบ้าง...

หลวงเชวงศักดิ์สงคราม - มันจะไปยากอะไร สั่งให้เจ้าพนักงานการประมงหลิวตาเสียก็แล้วกัน¹¹⁰

จากการที่มาตรการทางกฎหมายที่รัฐไทยออกมาเพื่อใช้ดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจข้างต้นจะมีการเน้นในการส่งเสริมบทบาทของผู้ที่มี “สัญชาติไทย” นั้น นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะแสดงความเป็น “เอกราช” ทางเศรษฐกิจที่สมบูรณ์และต้องการที่จะปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนไทยแล้ว การเน้นไปที่ “สัญชาติไทย” ยังได้สะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนแบบใดที่รัฐไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย รัฐจึงได้มีการกีดกันให้ออกไปจากระบบเศรษฐกิจของไทย ซึ่งก็คือ คนจีนที่ยังคงรักษา “สัญชาติจีน” เอาไว้ เพราะตามเงื่อนไขของมาตรการทางกฎหมายได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนที่ยังคงมี “สัญชาติจีน” เท่านั้น เนื่องจากคนจีนกลุ่มนี้จะไม่สามารถประกอบอาชีพดังกล่าวได้หรือประกอบอาชีพได้ในจำนวนที่น้อยลง แต่ถ้าเป็นคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้ละ “สัญชาติจีน” แล้ว ก็จะไม่ได้รับผลกระทบจากมาตรการทางกฎหมายสามารถประกอบอาชีพได้ต่อไป

ดังนั้นการที่รัฐไทยใช้ “สัญชาติไทย” เป็นเกณฑ์กำหนดในการประกอบอาชีพ ก็อาจจะเป็นการกีดกันคนจีนทางอ้อม ถ้าหากคนจีนไม่ต้องการที่จะได้รับผลกระทบในการประกอบอาชีพของ

¹¹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 76/2482, เรื่อง การจับปลาทะเล วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482.

ตนเอง เพื่อให้คนจีนละทิ้ง “สัญชาติจีน” แล้วขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ซึ่งการดำเนินมาตรการทางกฎหมายก็สอดคล้องกับนโยบายของประเทศไทยที่ต้องการจะส่งเสริมการแปลงสัญชาติของคนจีน อันจะทำให้คนจีนที่แปลงสัญชาติแล้วสามารถประกอบอาชีพต่างๆ ได้เช่นเดิม

4.3.1.3 พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่า ขาย โค กระบือ แพะ แกะ สุกร พุทธศักราช 2481 ทั้งนี้เนื่องจากการฆ่าและขายเนื้อสัตว์นั้นเป็นอาชีพที่คนจีนดำเนินการอยู่เป็นส่วนใหญ่ ดังจะเห็นได้จากรายงานของคณะกรรมการจังหวัดฉะเชิงเทราเกี่ยวกับการที่คนจีนเป็นผู้ควบคุมการฆ่าและขายสุกร ดังใจความว่า

การฆ่าและการขายสุกรขณะนี้ตกอยู่ในมือพวกจีนทั้งสิ้น อำนาจการกระราคาซื้อขายก็ ย่อมตกอยู่ในมือเช่นเดียวกัน เป็นต้นว่าจะขึ้นราคาหรือลดราคาวันใดอย่างใดก็ได้กับพวกจีนเอาเปรียบทั้ง ๒ ทาง¹¹¹

หรือดังที่ปรากฏในความเห็นของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการปรับปรุงค่าอาชญาบัตรการฆ่าสุกรและหาวิธีการแก้ไขไม่ให้มีการฆ่าสุกรเถื่อน ในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2482 ก็ได้มีความเห็นที่แสดงให้เห็นว่าอาชีพการฆ่าเนื้อสัตว์นั้นอยู่ในมือคนจีน ดังความว่า

การฆ่าสัตว์ตกอยู่ในมือของบุคคลพวกหนึ่ง ในท้องที่หนึ่งๆ ซึ่งนำไปสู่การผูกขาดตัดตอน พฤติการณ์เช่นนี้เป็นอยู่ทั่วไป และโดยมากได้แก่พวกจีน... บุคคลพวกนี้ลักลอบฆ่าสุกรเกินจำนวน จึงเห็นว่าทางที่ดีไม่ควรให้กิจการนี้อยู่ในมือของคนๆ เดียวหรือพวกเดียว¹¹²

จากความเห็นดังกล่าวที่แสดงให้เห็นว่าอาชีพการฆ่าและขายเนื้อสัตว์นั้นมีคนจีนดำเนินการอยู่เป็นส่วนใหญ่ นั้น ก็อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า การที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ออกพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อที่อย่างน้อยที่สุดจะลดการผูกขาดการประกอบอาชีพนี้ของคนจีน เพื่อไม่ให้เป็นผู้แข่งขันของคนไทย โดยการที่รัฐจะเข้ามาเป็นผู้ควบคุมการให้ใบอนุญาตกับผู้ที่รัฐเห็นสมควรให้เป็นผู้ฆ่า และขายเนื้อสัตว์เท่านั้น ดังใจความในพระราชบัญญัติ มาตราที่ 5 และ มาตราที่ 6 ว่า

มาตรา ๕ สัตว์ที่จะฆ่าได้ ต้องเป็นสัตว์ของรัฐบาล...มาตรา ๖ ผู้ใดจะทำการขายส่งหรือขายปลีกเนื้อสัตว์ให้ยื่นคำร้องขอรับอนุญาตต่อเจ้าพนักงาน และต้องเสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ใบอนุญาตนี้ให้ใช้ได้

¹¹¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.8/3 หนังสือของคณะกรรมการจังหวัดฉะเชิงเทราเรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, ลงวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2478.

¹¹² เรื่องเดียวกัน, ความเห็นของเจ้าหน้าที่สรรพากรเกี่ยวกับการปรับปรุงค่าอาชญาบัตรฆ่าสัตว์, ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2482.

ละเพาะตัว เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะอนุญาตหรือไม่อนุญาตหรือเพิกถอน ใบอนุญาตให้ขายส่งหรือขายปลีกได้ตามที่เห็นสมควร¹¹³

ข้อกำหนดดังกล่าว ทำให้รัฐไทยสามารถที่จะใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติในการที่จะลด การอนุญาตให้คนจีนประกอบอาชีพนี้ และส่งเสริมให้คนไทยประกอบอาชีพนี้มากยิ่งขึ้นก็ได้ ซึ่ง เท่ากับเป็นการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

ถึงแม้รัฐไทยในสมัยได้มีความพยายามที่จะดำเนินการกับคนจีนในการประกอบอาชีพมา และขายเนื้อสัตว์ด้วยการออกพระราชบัญญัตินี้แล้วก็ตาม แต่ก็ดูเหมือนว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่ ได้ผลในทางปฏิบัติเท่าที่ควร เนื่องจากคนไทยไม่นิยมในการประกอบอาชีพมาสัตว์ จึงอาจจะทำ ให้การส่งเสริมคนไทยเข้าแทนที่คนจีนไม่ได้ผลเท่าใดนัก จึงทำให้รัฐไทยยังต้องอนุญาตให้คนจีน ประกอบอาชีพนี้ต่อไป เพื่อมิให้เกิดผลกระทบต่อการซื้อขายเนื้อสัตว์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่า พระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่ ได้ผลในทางปฏิบัติมากนัก แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยที่ต้องการส่งเสริมคนไทยให้มีบทบาทในการประกอบอาชีพนี้มากยิ่งขึ้น

4.3.1.4 การออกกฎหมายบังคับให้เจ้าของโรงงานต่าง ๆ ใช้แรงงานชาวไทย¹¹⁴ โดยได้ ออกพระราชกฤษฎีกาบังคับให้โรงสีข้าวเอกชนทุกแห่ง ต้องจ้างแรงงานเป็นคนไทยอย่างน้อย 50% และต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 2482 ยังได้ออกกฎกระทรวงกำหนดให้โรงงานอุตสาหกรรมทั้งของ เอกชนและของรัฐบาลต้องจ้างแรงงานเป็นคนไทยอย่างน้อย 75 % ของแรงงานทั้งหมด จึงทำให้ โรงงานต่าง ๆ ซึ่งแต่เดิมนิยมใช้แรงงานคนจีนแทบทั้งสิ้น ต้องลดการจ้างแรงงานคนจีนลง และ เพิ่มการจ้างแรงงานไทยเข้ามาแทนที่¹¹⁵

การออกกฎหมายนี้ก็เท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ โดยการพยายาม ลดบทบาทของแรงงานคนจีนในกิจการต่างๆ ลง อย่างไรก็ตาม การออกกฎหมายเพื่อลดการว่าจ้าง แรงงานคนจีนก็มีข้อได้ผลมากในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เนื่องจากการที่คนไทยไม่ค่อยนิยมที่จะยอม ทำงานรับจ้าง และการที่แรงงานคนจีนส่วนใหญ่มีความอดทนและเสียค่าใช้จ่ายต่ำกว่าการจ้าง แรงงานไทยโดยทั่วไป จึงทำให้โรงงานเอกชนของคนจีนส่วนมากมักหลีกเลี่ยงกฎหมายดังกล่าว

¹¹³ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), "พระราชบัญญัติควบคุมการฆ่า ขาย โค กระบือ แพะ แกะ และ สุนัข พุทธศักราช 2481" ประชุมกฎหมายประจำ เล่มที่ 52 พ.ศ.2482, หน้า 248.

¹¹⁴ "พระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พ.ศ. 2484" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ตอนที่ 64 ลงวันที่ 30 กันยายน 2484 , หน้า 1220.

¹¹⁵ Keneth Perry Landon The Chinese in Thailand.(New York : Institute of Pacific Relation , 1941) , pp. 242.

และจ้างคนจีนมาเป็นแรงงานในโรงงานของตนอยู่ต่อไป¹¹⁶ ด้วยเหตุนี้การออกกฎหมายนี้แม้ว่าจะแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการจะลดการใช้แรงงานคนจีนในโรงงานต่างๆ และส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการเป็นแรงงานเข้าแทนที่ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้วการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจด้วยกฎหมายนี้ก็ไม่ได้ผลเท่าใดนัก เพราะโรงงานเอกชนต่างๆ ก็ยังคงนิยมจ้างคนจีนเข้าทำงานในโรงงานของตนอยู่เช่นเดิม

4.3.1.5 พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พุทธศักราช 2484 ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ เพื่อที่จะสงวนอาชีพบางประเภทไว้สำหรับผู้ที่มิใช่ชาติไทยเท่านั้น โดยรัฐจะได้กำหนดอาชีพที่รัฐต้องการจะสงวนไว้สำหรับคนไทยในการออกพระราชกฤษฎีกา ซึ่งทำให้ในเวลาต่อมาในวันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ.2485 รัฐไทยได้ออกพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะแก่คนไทย พุทธศักราช 2485¹¹⁷ เพื่อที่จะระบุนอาชีพทั้งหมด 27 อาชีพเป็นอาชีพที่รัฐต้องการจะสงวนไว้ให้เฉพาะแก่คนไทยเท่านั้น โดยรัฐมีหลักในการพิจารณาอาชีพที่รัฐจะสงวนไว้ดังนี้ คือ การสิ่งใดที่ควรจะให้คนไทยทำได้บ้างแล้วก็ออกกฎหมายห้ามมิให้ชาวต่างประเทศทำ เมื่อห้ามไม่ให้ผู้อื่นทำแล้ว ความต้องการก็มีขึ้น คนไทยก็ต้องทำเองเป็นแน่เพราะตัวไม่ทำก็ไม่มีผู้อื่นทำได้ ทั้งนี้เพื่อให้อาชีพดังกล่าวเป็นอาชีพของคนไทย โดยคนไทย และเพื่อคนไทย¹¹⁸

อย่างไรก็ตาม นอกจากหลักการดังกล่าวในการกำหนดอาชีพสงวนสำหรับคนไทย เพื่อให้คนไทยได้ประกอบอาชีพต่างๆ ได้โดยมิต้องเผชิญกับการแข่งขันกับชาวต่างประเทศ เนื่องจากหากปล่อยให้คนไทยแข่งขันในการประกอบอาชีพกับชาวต่างประเทศด้วยตนเองนั้นก็อาจจะทำให้คนไทยไม่สามารถที่จะแข่งขันได้แล้ว ในการกำหนดอาชีพสงวนนั้น รัฐยังจำเป็นที่จะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบว่า "...จะห้ามอะไรลงไปควรได้พิจารณาให้แน่ใจว่า คนไทยทำได้จริงๆ จึงห้าม มิฉะนั้นจะอลเวงไม่น้อย...ถ้าออกไปทีเดียวหลายอย่างแล้ว คนของเราจะไม่พร้อม ความเดือดร้อนก็จะเกิดแก่ประชาชน..."¹¹⁹ นอกจากนั้นรัฐยังมีการเน้นย้ำหลักการในการกำหนดอาชีพ

¹¹⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2482, เรื่อง การส่งเสริมสมรรถภาพของชาติ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

¹¹⁷ " พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พ.ศ. 2485 " ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59 ตอนที่ 38 ลงวันที่ 9 มิถุนายน 2485 , หน้า 1221.

* รายละเอียดใน ภาคผนวก

¹¹⁸ กระทรวงมหาดไทย, รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พุทธศักราช 2484 เล่ม 1, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.), หน้า 67.

¹¹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 23/2484, เรื่อง อาชีพของไทยในประเทศไทย วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2484.

สงวนว่า “...อาชีพอะไหล่ที่เราควรจะต้องบังคับมีให้คนต่างประเทศทำได้นั้น ต้องเป็นอาชีพที่คนไทยพร้อมที่จะทำได้...”¹²⁰

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมิมีนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่เข้มข้นมากขึ้น แต่การที่รัฐจะดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจใดๆ เพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะ คนจีน เพื่อส่งเสริมบทบาทคนไทยเข้าแทนที่นั้น รัฐก็จะต้องมีการพิจารณาถึงผลที่จะเกิดกับเศรษฐกิจกับประเทศโดยรวมเป็นสำคัญ ดังนั้นหากการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ก็ทำให้รัฐต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีน ดังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงความเห็นในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2484 ถึงการที่รัฐต้องผ่อนผันในการประกอบอาชีพให้กับคนจีน เนื่องจากไม่มีคนไทยเข้าประกอบอาชีพ ทำให้รัฐยังคงต้องอนุญาตให้คนจีนเดินทางเพื่อเข้ามาเป็นผู้ประกอบอาชีพต่างๆ ที่ขาดแคลน ความว่า

หลวงพิบูลสงคราม: ...ที่นี้อาชีพมีมาก แต่ไม่ทำ เช่น การสร้างถนน ทางรถไฟ ถางป่า และขุดดิน คนไทยไม่มีทำ ถึงต้องปรึกษากันให้ปล่อยเงินเข้ามา¹²¹

นอกจากนั้นหากพิจารณาว่าในการกำหนดอาชีพสงวนนั้น รัฐไทยได้พิจารณาจากตัวอาชีพก่อนว่าเป็นอาชีพที่คนไทยสามารถที่จะทำได้ ก็อาจจะทำให้เห็นว่าการออกพระราชบัญญัตินี้ของรัฐไทยนั้นมีได้มุ่งที่จะแสดงความเป็นปึกแผ่นในการประกอบอาชีพกับคนจีน เพื่อที่จะแย่งการประกอบอาชีพของคนจีนเป็นหลัก แต่เมื่อมีการกำหนดอาชีพต่างๆ ที่รัฐต้องการจะสงวนให้คนไทยและเห็นว่าคนไทยสามารถที่จะทำได้นั้น ปรากฏว่าอาชีพเหล่านั้นเป็นอาชีพที่คนจีนทำอยู่เป็นส่วนใหญ่¹²² ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้เมื่อพระราชบัญญัติฉบับนี้ประกาศออกมาบังคับใช้โดยมีการกำหนดอาชีพที่สงวนไว้ให้กับคนไทยทั้งหมด 27 อาชีพนั้น ทำให้พระราชบัญญัตินี้มีลักษณะที่กลายเป็นกฎหมายที่มุ่งจะต่อต้านคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสาระของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ส่งผลกระทบต่อคนจีนโดยตรง เพราะคนจีนเป็นผู้ดำเนินการส่วนใหญ่ในหลายๆ อาชีพ อาทิเช่น ช่างตัดผม ช่างตัดเสื้อ และช่างทำรองเท้า เป็นต้น ดังนั้นเมื่อรัฐได้กำหนดให้อาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพสงวนสำหรับคนที่มีสัญชาติไทยแล้วก็ทำให้คนจีนไม่สามารถที่จะประกอบอาชีพเหล่านี้ได้ ซึ่งรัฐไทยก็ได้มีความเข้มงวดพอสมควรในการที่จะควบคุมมิให้คนจีนประกอบอาชีพที่รัฐสงวนไว้ให้กับคนไทย ดังจะเห็นได้จากมีรายงานข่าวการจับกุมคนจีนที่ได้ฝ่าฝืนพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้

¹²⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษ, ครั้งที่ 25/2484, เรื่อง พระราชบัญญัติอาชีพสงวน พุทธศักราช 2484 วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

¹²¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 48/2484, เรื่อง พระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ใช้วิชาชีพ วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2484.

¹²² เรื่องเดียวกัน.

โดยยังคงประกอบอาชีพที่รัฐสงวนอยู่เช่นเดิม ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2485 มีใจความว่า

หยิงจินซึ่งทำงานเย็บเสื้อผ้าสตรี ถูกศาลลงโทษเพราะแย่งอาชีพคนไทย เมื่อวันที่ 4 เดือนนี้ เจ้าพนักงานตำรวจ อำเภอประสาธต์ จังหวัดสุรินทร์ได้ทำการจับกุมนางเพ็งลิ่ง แซ่ตั้ง คนชาติจีน ซึ่งต้องหาถาดประกอบอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี ผิดพระราชบัญญัติชาวอาชีพ และวิชาชีพเฉพาะคนไทย¹²³

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยมีความเข้มงวดและจริงจังในการที่จะลดบทบาทคนจีนในการประกอบอาชีพที่รัฐสงวนไว้ให้กับคนไทย รัฐไทยจึงได้มีการจับกุมคนจีนที่ยังคงประกอบอาชีพที่รัฐสงวนอยู่ นอกจากนั้นการจับกุมคนจีนยังอาจจะเป็นไปเพื่อเป็นตัวอย่างให้คนจีนได้เห็นถึงความจริงจังของรัฐจะได้ไม่ฝ่าฝืนประกอบอาชีพที่รัฐได้สงวนไว้ให้เฉพาะคนไทย รัฐไทยจึงต้องมีการจับกุมและลงโทษคนจีนที่ทำการฝ่าฝืน ดังจะเห็นได้จากกรณีหญิงจีนที่ถูกจับกุมเนื่องจากประกอบอาชีพเย็บเสื้อผ้าสตรีซึ่งเป็นอาชีพสงวนนั้น ก็ได้รับการลงโทษโดยการจำคุก 15 วัน และปรับ 200 บาท¹²⁴

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีการดำเนินการกับคนจีนที่ฝ่าฝืนกฎหมายอย่างค่อนข้างจะเข้มงวด แต่ก็มีใ้เห็นว่ารัฐไทยจะมีความเข้มงวดและจริงจังในการดำเนินการตามนโยบายนี้มากเกินไป ในทางตรงกันข้ามรัฐไทยกลับมีการผ่อนผันให้กับคนจีน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยเห็นว่าอาชีพที่คนไทยพอจะทำได้นั้นมีเป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นอาชีพที่มีคนจีนเป็นผู้ประกอบการอยู่ แต่เมื่อรัฐจะกำหนดอาชีพที่รัฐจะสงวนเพื่อประกาศใช้ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ รัฐกลับไม่ได้กำหนดทุกอาชีพที่รัฐเห็นว่าคนไทยพอที่จะทำได้ แต่รัฐกลับเลือกกำหนดเป็นบางอาชีพนั้น แสดงให้เห็นว่า ในการกำหนดอาชีพสงวนนั้น รัฐจะต้องมีการพิจารณาอย่างรอบคอบว่า คนไทยพอที่จะทำได้จริง และเมื่อรัฐกำหนดไปแล้วจะมีคนไทยเข้าประกอบอาชีพเหล่านั้นได้ เพราะอาชีพบางอย่างอาจจะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญมากที่อาจจะทำให้แม้ว่ารัฐเห็นว่าคนไทยพอที่จะทำได้ แต่คนไทยก็อาจจะยังไม่สามารถที่จะเรียนรู้ได้ทันในช่วงเวลาที่รัฐจะกำหนดให้เป็นอาชีพสงวน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการขาดแคลนผู้ประกอบการในอาชีพต่างๆ ได้ รัฐจึงอาจจะไม่เลือกให้เป็นอาชีพสงวน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ในการดำเนินการกับคนจีนทางเศรษฐกิจนั้น รัฐไทยจะต้องคำนึงถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญ จึงทำให้รัฐยังคงมีการผ่อนผันให้คนจีนในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจในหลายๆ ประเภทต่อไป

¹²³ “หยิงจินซึ่งทำงานเย็บเสื้อผ้าสตรี ถูกศาลลงโทษเพราะแย่งอาชีพคนไทย”, ประชาชาติ, วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2485.

¹²⁴ เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนี้การที่รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับคนจีน ยังจะเห็นได้จาก แม้ว่ารัฐจะดำเนินการเพื่อกีดกันคนจีนออกจากกรอบอาชีพที่รัฐได้สงวนไว้ให้กับคนไทย แต่รัฐไทยก็ได้ห้ามการที่คนจีนจะเป็นเจ้าของกิจการเหล่านั้น ดังปรากฏหลักฐานในคำสั่งกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับการคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดจากการสงวนอาชีพไว้ให้แก่นคนไทย ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484 ว่า

แม้ว่าการสงวนอาชีพของรัฐจะทำให้คนจีนไม่สามารถที่จะรับจ้างตัดผมหรือขับรถยนต์รับจ้างได้ด้วยตนเอง แต่คนจีนก็ยังคงสามารถที่จะเป็นเจ้าของกิจการรถรับจ้างให้เช่าหรือเป็นเจ้าของร้านตัดผมได้¹²⁵

นอกจากนี้รัฐไทยยังได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในด้านอื่นๆ อีกด้วย โดยการผ่อนผันให้กับคนจีนที่รัฐถือว่าเป็นครูที่จะนำมาใช้สอนในการประกอบอาชีพต่างๆ ดังที่ได้กำหนดเป็นหลักการของกฎหมายฉบับนี้ว่าไม่บังคับใช้กับคนจีนที่เป็นครู ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2485 ความว่า

กิจการบางอย่างเราจะต้องอาศัยชาวต่างประเทศ...อย่างวัดพระศรีมหาธาตุเราไม่มีคนแกะ ต้องจ้างมาจากเชียงใหม่ เพราะคนของเราไม่พอ เอามาสอนได้ควรผ่อนผัน...อย่าให้บังคับถึงชาวต่างประเทศที่เราจ้างมาเป็นครู¹²⁶

นอกจากนั้นแล้ว สำหรับอาชีพบางอาชีพที่แม้ว่ารัฐจะตระหนักดีว่ามีคนจีนเป็นผู้ประกอบการอยู่มาก แต่คนไทยก็ยังไม่สามารถที่จะเข้าทำการแทนได้อย่างทันที่ที่ รัฐก็จะมี การผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพนั้นต่อไปอีกระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งการกำหนดระยะเวลาผ่อนผันของรัฐดังกล่าวนี้ก็อาจจะขยายเวลาออกไปอีกได้ จนกว่ารัฐจะเห็นว่าคนไทยสามารถที่จะประกอบอาชีพนั้นๆ แทนที่คนจีนได้ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐจะมีการผ่อนผันให้กับอาชีพการตัดผม เนื่องจากคนไทยที่ประกอบอาชีพนี้ยังทำไม่ได้ไม่ดีพอ ชาวต่างประเทศรังเกียจช่างตัดผมไทย เนื่องจากช่างตัดผมไทยสกปรกและยังมีคุณภาพไม่ดีพอ ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2485

จะเพาะการตัดผม คิดว่ายังไม่ควรห้าม เรามองดูสารรูปช่างตัดผมของเราแต่ละคนยังไม่ไหว นุ่งโสร่ง เสื้อที่ใส่ 3 วันไม่ได้เปลี่ยนสักที จี๊ฟนเประจะ แล้วจะให้อารยะประเทศเขาไปตัดอย่างไรได้ เรายังบางที่ยังไม่กล้าจะเข้าไป นอกจากนี้

¹²⁵ คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ ๒๖๑/๒๔๘๔ “เรื่อง การช่วยอาชีพและวิชาชีพของคนไทย” จาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงคณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัด (เว้นจังหวัดพระนครและธนบุรี), ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484.

¹²⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ), ครั้งที่ 22/2485, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพบางประเภทไว้สำหรับเป็นอาชีพและวิชาชีพของคนไทย พุทธศักราช 2485 วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2485.

เครื่องแต่งกายของช่างจะสกปรกแล้ว สถานที่และเครื่องมือก็ยังสกปรกด้วย หวี เล็มเดียวใช้ทุกคนไม่ต้องล้าง นายกลับกอย่างดีเวลาตัดก็ همینฝืนเหลือทน นอกจากนี้ยังตัดไม่ค่อยเป็นด้วย บอกว่าผมหนาไปให้ซอยออกเสียบ้าง ก็เล่นเสีย แหว่ง ผมกลัวในเรื่องคุณภาพ คนต่างประเทศที่เขาฝีมือดีมาก เขาก็ไม่เข้า¹²⁷

จึงทำให้รัฐต้องมีการยืดระยะเวลาในการประกอบอาชีพตัดผมออกไปจากอาชีพสงวน อื่นๆ ที่จะผ่อนผันให้ชาวต่างประเทศยังสามารถดำเนินการอยู่ได้ภายหลังการประกาศใช้พระราช กฤษฎีกาฉบับนี้อีก 180 วัน แต่สำหรับอาชีพตัดผมนั้นให้ขยายออกไปเป็น 1 ปี¹²⁸ แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารรัฐจะตระหนักดีว่าอาชีพการตัดผม นั้น เป็นอาชีพที่มีคนจีนดำเนินการอยู่มาก ดังที่รัฐได้กล่าว ในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484 ว่า “...ช่างตัดผม มีแต่เจ๊กทั้งนั้น”¹²⁹ แต่ เมื่อเห็นว่าคนไทยยังทำได้ไม่ดีและก็ยังยังไม่สามารถที่จะเข้าทำแทนที่คนจีนได้ เนื่องจาก “...เจ๊ก มันตัดผมกันมาตั้งนานแล้ว มันก็มีความชำนาญดีกว่า”¹³⁰ ดังนั้น หากรัฐริบดำเนินการสงวนอาชีพนี้ ไว้ให้แต่คนไทยในทันทีก็อาจจะส่งผลกระทบต่อให้เกิดการขาดแคลนช่างตัดผมได้

นอกจากอาชีพช่างตัดผมแล้ว ยังมีอาชีพอีกประเภทหนึ่งที่ถึงแม้ว่ารรัฐจะตระหนักดีว่าเป็น อาชีพที่มีคนจีนประกอบการอยู่เป็นจำนวนมาก แต่รัฐก็จะไม่ดำเนินการสงวนอาชีพนั้นไว้ให้แก่น คนไทย ซึ่งก็คือ การค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าย่อยตามร้านชำ ดังที่รัฐได้กล่าวถึงบทบาทของคนจีน ในการทำการค้าย่อยในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2485 ว่า “...อย่างร้านชำ ก็เหมือนกัน เพราะพวกเราไม่ทำกัน เจ๊กจึงทำเสียหมด...”¹³¹ แต่ในการสงวนอาชีพนี้รัฐมีหลักการ สำคัญที่จะไม่ให้ครอบคลุมไปถึงการค้าย่อย เพราะ “...การค้าห้ามเขาไม่ได้...”¹³² ทั้งนี้ก็จะ เนื่องมาจากการที่รัฐไทยก็ตระหนักดีว่าคนไทยนั้นคงจะทำการค้าผู้คนจีนไม่ได้ เนื่องจากการทำ การค้านั้นต้องอาศัยเงินทุนและความรู้ความชำนาญรวมไปถึงเครือข่ายทางการค้า ซึ่งคนจีนนั้นทำ

¹²⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 22/2485, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและ วิชาชีพบางประเภทไว้สำหรับเป็นอาชีพและวิชาชีพเฉพาะคนไทย วันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2485.

¹²⁸ เรื่องเดียวกัน.

¹²⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 21/2484, เรื่อง ส่งผู้มีพื้นความรู้วิชาชีพไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484.

¹³⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹³¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 25/2485, เรื่อง กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวง พาณิชย์ วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2485.

¹³² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 22/2485, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและ วิชาชีพบางประเภทไว้สำหรับเป็นอาชีพและวิชาชีพเฉพาะคนไทย พุทธศักราช 2485 วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2485.

การค้ามาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจึงสามารถที่จะทำได้ดีกว่าคนไทย ดังในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2485 ว่า

การหาสินค้า...เวลานี้หยุดกับแจ็กทั้งนั้น เหนว่าพอจะทำได้ถ้าร่วมมือกัน
จริงๆ แต่การที่เราจะเอาให้ถูกเท่ากับพวกแจ็กไม่ได้ เพราะเราไม่ชำนาญเท่ากับ
เขา¹³³

จากการที่รัฐไทยตระหนักถึงการที่คนจีนมีความรู้ความชำนาญในการทำการค้ามากกว่า จึงทำให้สามารถหาสินค้าได้ถูกกว่าของคนไทย ซึ่งทำให้ประชาชนแม้แต่คนไทยเองก็นิยมที่จะซื้อสินค้ากับคนจีนมากกว่าที่จะซื้อสินค้าที่รัฐบาลเป็นผู้นำมาขาย ดังที่รัฐได้กล่าวในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2485 ว่า "...กเสตราพินธุ์ให้คนไทยไม่ซื้อเพราะแพงเหมือนกะชวงพานิชส่งสินค้าให้พ่อค้าไม่เอา เพราะแพง"¹³⁴ จากสาเหตุดังกล่าวจึงอาจจะส่งผลให้รัฐไทยไม่กำหนดโควตาหรือการทำการค้าเป็นอาชีพสงวนไว้ให้แก่คนไทย แต่ยังคงอนุญาตให้คนจีนทำการค้าได้อยู่ต่อไป แม้ว่าจะตระหนักว่าคนจีนครอบงำการค้าของไทยก็ตาม นอกจากนั้นรัฐไทยยังได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ได้ต้องการจะกีดกันร้านค้าของคนจีน แม้ว่ารัฐจะต้องการส่งเสริมให้คนไทยทำการค้ามากขึ้นก็ตาม ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485 ที่ได้กล่าวว่ามีผู้เสนอว่าควรจะต้องบังคับให้ร้านค้าต้องเป็นคนไทยขาย แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามเห็นว่าในการตั้งร้านค้าคนชาติใดจะจัดตั้งขึ้นก็ได้รัฐไม่ขัดข้อง เพียงแต่รัฐต้องการที่จะให้ร้านค้าเหล่านั้นมาลงทะเบียนกับรัฐเพื่อทราบจำนวนร้านค้าเท่านั้น ดังใจความว่า

พลโทมังกร พรหมโยธี: สาเหตุที่กะชวงมหาชาติต้องตั้งร้านค้าประจำ
ตำบลขึ้น ก็เนื่องมาจากท่านนายกรัฐมนตรีต้องการจะให้ทำการค้าทั่วไปอยู่ในมือ
คนไทย...ผมเห็นว่าการรอไว้ช้าจะไม่ทัน หากจะให้ออกกฤษฎาบัญญัติบังคับว่าร้านค้า
ต้องไทยขาย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม: ใครจะตั้งร้านเราไม่ขัดข้อง แต่ต้องมาทะเบียน
ทั้งนั้น¹³⁵

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้มีได้มีนโยบายที่ต้องการจะกีดกันไม่ให้คนจีนได้ทำการค้าเพียงแต่รัฐต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการประกอบอาชีพค้าขายให้มากขึ้น รัฐจึงได้

¹³³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 37/2485, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับการพานิช วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2485.

¹³⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 55/2485, เรื่อง กะชวงเกสตราธิการขออนุมัติยืมเงินซื้อพันธุ์ปศุสัตว์ วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2485.

¹³⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 50/2485, เรื่อง การตั้งร้านค้าของคนไทยและการปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภค วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.

มีการสนับสนุนในการจัดตั้งร้านค้าขึ้นในที่ต่างๆ ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐตระหนักดีถึงการที่คนจีนมีความชำนาญในการทำการค้ามากกว่า ดังนั้นหากรัฐกีดกันคนจีนก็จะอาจจะส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพใดที่รัฐตระหนักว่าคนไทยยังไม่สามารถที่จะทำได้ แม้จะเป็นอาชีพที่มีคนจีนดำเนินการอยู่มาก รัฐก็จะมีได้มีการห้ามปรามคนจีนในการประกอบอาชีพนั้นๆ แต่กลับจะมีการผ่อนผันให้คนจีนประกอบอาชีพเหล่านั้นต่อไปได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศโดยรวม

นอกจากนั้นการที่คนไทยเองก็ยังไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้าประกอบอาชีพที่รัฐได้สงวนไว้ให้เหล่านี้ เนื่องจากอาชีพบางอาชีพนั้นคนไทยไม่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินการมาก่อน ประกอบกับในช่วงที่รัฐได้ดำเนินมาตรการทางกฎหมายนี้ขึ้นเป็นช่วงที่เมืองไทยกำลังอยู่ในสภาวะสงคราม จึงทำให้การลงทุนเพื่อเริ่มดำเนินกิจการต่างๆ ของคนไทยนั้นเป็นไปได้ยาก ดังนั้นจึงมีคนไทยเข้าประกอบอาชีพสงวนนี้น้อยมาก จึงส่งผลให้รัฐไทยต้องมีการดำเนินการเพื่อที่จะส่งเสริมให้คนไทยเข้าประกอบอาชีพเหล่านี้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลได้พยายามชักชวนให้คนไทยเข้าประกอบอาชีพการตัดผม โดยการเสนอให้มีการแข่งขันร้านตัดผมและร้านตัดผมเพื่อชิงรางวัล ในเดือนมกราคม พ.ศ.2486 เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนไทยมีความสนใจในอาชีพที่รัฐบาลได้สงวนไว้ให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งการที่มีคนไทยเข้าประกอบอาชีพที่สงวนไว้เป็นจำนวนน้อยนั้น อาจส่งผลให้รัฐไทยต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีนมากยิ่งขึ้น เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังเช่นการที่รัฐไม่สามารถหาคนไทยเป็นช่างตัดผมในจังหวัดยะลาได้ จึงทำให้รัฐเกรงว่าจะต้องขยายเวลาในการผ่อนผันให้กับคนจีนสามารถทำได้ต่อไป¹³⁶

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีการดำเนินการเพื่อส่งเสริมคนไทยในการประกอบอาชีพต่างๆ ด้วยการสงวนอาชีพไว้ให้เฉพาะบุคคลที่มีสัญชาติไทย ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ส่งผลกระทบต่อคนจีนโดยตรง เนื่องจากการที่คนจีนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประกอบอาชีพหลายๆ อาชีพที่รัฐบาลได้สงวนไว้ แต่จากการที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมในการที่เข้าประกอบอาชีพเหล่านี้ จึงทำให้รัฐยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีน ทั้งการที่รัฐไม่ได้ห้ามการที่คนจีนจะเข้าเป็นเจ้าของกิจการเหล่านั้น และการที่รัฐไม่บังคับใช้ข้อกำหนดของการสงวนอาชีพกับชาวต่างประเทศที่รัฐถือว่าเป็นครูที่ทำให้คนจีนที่เป็นครูสอนการประกอบอาชีพต่างๆ ยังสามารถที่จะประกอบอาชีพเหล่านั้นต่อไปได้ และการที่รัฐคำนึงถึงศักยภาพของคนจีนในการประกอบอาชีพต่างๆ หากคนจีนทำได้ดีกว่ารัฐก็จะปล่อยให้คนจีนประกอบอาชีพบางอาชีพต่อไปได้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศ รวมไปถึงการที่รัฐอาจจะมีการขยายเวลาในการผ่อนผันให้คนจีนยังคงสามารถ

¹³⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98/9 เรื่องให้คณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการอำเภอประชุมหารือเกี่ยวกับการต่างประเทศ, ลงวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2486.

ประกอบอาชีพสวงวนเหล่านี้ต่อไปได้จนกว่ารัฐจะสามารถหาคนไทยเข้าทำแทนได้ ซึ่งการผ่อนผันต่างๆ เหล่านี้ น่าจะมีส่วนทำให้คนจีนยังคงมีบทบาทสำคัญในการประกอบอาชีพที่รัฐสวงวนไว้ได้ต่อไป

นอกจากนั้นเมื่อรัฐไทยในสมัยต่อมาได้เข้ามาดำเนินการปกครองแทนรัฐในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามแล้ว และได้มีการแสดงความคิดเห็นที่ต้องการจะยกเลิกกฎหมายในการสวงวนอาชีพดังกล่าว ก็ยิ่งแสดงให้เห็นว่าการสวงวนอาชีพตามกฎหมายนี้เพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีนในการประกอบอาชีพต่างๆ นั้นไม่ค่อยจะได้ผลเท่าใดนัก ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487 ถึงเหตุผลที่รัฐต้องการจะยกเลิกพระราชกฤษฎีกาสวงวนอาชีพและวิชาชีพบางอย่างไว้สำหรับคนไทยว่า

การสวงวนอาชีพและวิชาชีพตามพระราชกฤษฎีกานั้นเป็นการสวงวนอาชีพและวิชาชีพชั้นกรรมกรไม่อำนวยผลในทางเศรษฐกิจได้เต็มที่...เป็นการกระทบกระเทือนใจคนต่างด้าว โดยมีลักษณะเป็นไปในทางกีดกันโดยตรง...การสวงวนไว้ไม่มีประสิทธิภาพให้เป็นที่พอใจ เพราะการที่จะให้พ้นจากการกีดกันนี้ ก็เพียงแต่ขอแปลงชาติโดยเสียค่าธรรมเนียมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทั้งการขอแปลงชาติในขณะนี้เราก็มองไม่มีข้อจืดค้นให้รัดกุม และเวลานี้มีคนต่างด้าวร้องขอแปลงชาติเป็นคนไทยมากมายเพื่อหลีกเลี่ยงข้อกีดกันนี้...การงานบางอย่าง คนไทยเรายังไม่พร้อมที่จะทำ เมื่อประกาศกฤษฎีกานี้ จึงเกิดความอลเวงขึ้นได้บ้าง และในขณะเดียวกันก็เกิดความแพงขึ้นในงานที่ได้ควบคุมนั้นหลายอย่าง...ทั้งนี้จะอ้างสถานการณ์สงครามแต่อย่างเดียวเป็นเหตุให้เป็นไปก็ไม่ถูกนัก ความจริงเพราะเหตุนี้ก็เป็นเหตุช่วยแรงขึ้นอีกเหตุหนึ่ง¹³⁷

จะเห็นได้ว่า การสวงวนอาชีพและวิชาชีพในสมัยจอมพล ป. นั้นไม่ค่อยจะได้ผลเท่าใดนัก ทั้งผลในทางเศรษฐกิจ และผลในการกีดกันคนจีน เนื่องจากรัฐก็ยังคงมีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะหลีกเลี่ยงการกีดกันได้โดยการขอแปลงชาติเป็นไทย ซึ่งรัฐไทยก็ไม่เข้มงวดในการขอแปลงสัญชาติมากจนเกินไป เพื่อที่จะให้คนจีนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองอันจะทำให้คนจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพที่สวงวนเหล่านี้ต่อไปได้

คนจีนก็ได้มีการขอแปลงสัญชาติเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าคนจีนได้รับผลกระทบจากการที่ยังคงรักษาลักษณะของการเป็นคนจีนในทางการเมืองจึงได้เปลี่ยนแปลงตนเองไปตามช่องทางที่รัฐไทยให้การยอมรับเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ

¹³⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2487, เรื่อง ยกเลิกการสวงวนอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับคนไทย, วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487.

สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้มิได้มีการดำเนินการที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับลักษณะต่างๆ ของคนจีน ดังจะเห็นได้ว่า หากเป็นลักษณะของคนจีนในทางการเมืองนั้น รัฐจะมีการกดดันให้เกิด การเปลี่ยนแปลงเพื่อละทิ้งลักษณะดังกล่าว แต่สำหรับลักษณะของคนจีนทางเศรษฐกิจนั้นรัฐกลับ ผ่อนผันให้ในหลายวิธีการทำให้คนจีนยังคงรักษาลักษณะดังกล่าวอยู่ได้ คนจีนจึงยังคงเป็น ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยแม้ว่ารัฐไทยจะมีนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ”

4.3.1.6 พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์หวงห้ามคนต่างด้าว พุทธศักราช 2484 การออก พระราชบัญญัติฉบับนี้ก็เพื่อให้อำนาจกับรัฐบาลที่จะกำหนดให้คนต่างด้าวจะเดินทาง พักอาศัย หรือมีถิ่นที่อยู่ได้เฉพาะเขตท้องที่ซึ่งมิได้กำหนดไว้เป็นเขตหวงห้ามเท่านั้น¹³⁸ ซึ่งการออก พระราชบัญญัติฉบับนี้สืบเนื่องมาจากการที่รัฐไทยได้เห็นความวุ่นวายที่เกิดจากคนต่างด้าวในช่วง สงครามอินโดจีนที่คนต่างด้าวยอดคนแถมเรื่องราวในเมืองไทยให้กับฝ่ายตรงข้าม รัฐไทยจึงเห็น ว่าในช่วงที่สงครามโลกกำลังดำเนินอยู่นั้น รัฐก็ควรจะหาทางป้องกันภัยจากคนต่างด้าว โดยการ ควบคุมมิให้คนต่างด้าวเดินทางไปในที่ต่างๆ ภายในประเทศได้อย่างอิสระ รัฐจึงได้ออกกฎหมาย ฉบับนี้เพื่อกำหนดท้องที่ที่จะไม่ให้คนต่างด้าวอยู่¹³⁹ โดยคนต่างด้าวจะต้องเดินทางออกจากพื้นที่ที่ รัฐกำหนดเป็นเขตหวงห้ามภายในระยะเวลาที่รัฐกำหนด ซึ่งจะเป็นเท่าใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับจำนวนคน ต่างด้าวในแต่ละท้องที่ว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงใดและต้องใช้เวลาเท่าใดจึงจะอพยพออกหมด แล้วจึง กำหนดระยะเวลาออกของแต่ละท้องที่ โดยรัฐจะค่อยๆ ประกาศบริเวณที่กำหนดเป็นเขตหวงห้ามทีละ แห่ง¹⁴⁰

สำหรับการประกาศเขตหวงห้ามที่จะไม่คนต่างด้าวได้อยู่อาศัยนั้น รัฐไทยจะมีการประกาศ เขตหวงห้ามออกมาเป็นระยะๆ โดยเริ่มจากในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2484 รัฐบาลได้ประกาศ ท้องที่เขตจังหวัดชลบุรี ปราจีนบุรี และกิ่งอำเภอสัตตหีบ จังหวัดชลบุรี เป็นเขตหวงห้ามไม่ให้คน ต่างด้าวพักอาศัย คนต่างด้าวจะต้องอพยพออกในท้องที่เหล่านี้ภายใน 90 วัน¹⁴¹ ต่อมาในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2484 รัฐบาลได้ประกาศพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าวฉบับที่ 2 โดยได้กำหนดเขตอำเภอเมือง, อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และเขตอำเภอเมืองจังหวัด

¹³⁸ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม” พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว พุทธศักราช 2484”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 54 พ.ศ.2484, (พระนคร: เดลิแมล์, 2484), หน้า 745 – 747.

¹³⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่24/2484 เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมคนต่างด้าว วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

¹⁴⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 26/2484 เรื่อง กำหนดเขตต์หวงห้ามคนต่างด้าว วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

¹⁴¹ ¹⁴¹ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม” พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว พุทธศักราช 2484”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 54 พ.ศ.2484, หน้า 745.

นครราชสีมา คนต่างด้าวจะต้องอพยพออกภายใน 90 วันเช่นกัน¹⁴² และเมื่อรัฐไทยได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในเดือนธันวาคม พ.ศ.2485 แล้ว ในปลายเดือนธันวาคม รัฐบาลก็ได้ประกาศให้อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี และเขตจังหวัดกาญจนบุรีทั้งหมดเป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าว และในต้นปี พ.ศ.2486 รัฐบาลก็ได้ประกาศเขตหวงห้ามคนต่างด้าวเพิ่มเติมในพื้นที่ภาคเหนือรวม 6 จังหวัด อันได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย แพร่ และอุตรดิตถ์¹⁴³

ในระยะแรกของการออกพระราชกฤษฎีกานี้ นั้น คนต่างด้าวที่พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้มุ่งที่ควบคุมนั้น น่าจะเป็นคนจีน ทั้งนี้เนื่องจากในระยะแรกนั้นรัฐไทยจะเป็นห่วงเรื่องการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทยเพื่อเข้าแทนที่คนจีนค่อนข้างมาก รัฐไทยจึงเห็นว่าถ้าหากยังคงอนุญาตให้คนจีนอยู่ในท้องที่ต่างๆ ได้ทั่วทั้งประเทศ การจะส่งเสริมบทบาทของคนไทยให้เข้าแทนที่คนจีนคงจะเป็นไปได้ยาก แต่ถ้าหากรัฐควบคุมท้องที่บางท้องที่ไม่ให้คนจีนเข้าไปอยู่แล้วก็น่าจะทำให้คนไทยสามารถที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีนได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่รัฐตระหนักว่าในท้องที่ที่คนไทยมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทางเศรษฐกิจนั้นจะเป็นท้องที่ที่ไม่มีคนจีนอาศัยอยู่ ซึ่งคนไทยสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ดี ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484 ว่า

ที่อรัญญประเทศ หลวงพรหมโยธีไปแนะนำให้คนไทยค้าขายทุกอย่าง คนไทยขาย แต่แก่ขูไว้ ถ้าวันไหนรัฐบาลปล่อยให้เจ๊กเข้าไป เขาก็เลิกหมด เพราะสู้ไม่ไหว แล้วเราจะทำอย่างไร¹⁴⁴

แสดงให้เห็นว่าคนไทยจะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง ก็ต่อเมื่อในท้องที่นั้นไม่มีคนจีนเข้าแข่งขัน และคนไทยยังจะมีความหวาดระแวงว่าถ้าหากคนจีนเข้ามาอยู่อาศัยในท้องที่ก็จะทำให้คนไทยไม่สามารถที่จะแข่งขันกับคนจีนได้จึงไม่ต้องการที่จะให้คนจีนเดินทางเข้ามาจากบทบาทในทางเศรษฐกิจของคนไทยในท้องที่ที่ไม่มีคนจีนอาศัยอยู่และความหวาดระแวงของคนไทยดังกล่าว น่าจะส่งผลให้รัฐไทยตระหนักว่า หากรัฐต้องการที่จะให้คนไทยเป็นผู้ดำเนินการเศรษฐกิจที่สำคัญในท้องที่ใด รัฐจะต้องควบคุมไม่ให้คนจีนเข้าไปอยู่อาศัยในท้องที่นั้น ด้วยเหตุดังนี้จึงอาจทำให้รัฐใช้มาตรการทางกฎหมายในการห้ามคนต่างด้าวเข้าไปอยู่อาศัยในบางท้องที่ในการลดบทบาทในทางเศรษฐกิจของคนจีน

นอกจากการกำหนดเขตหวงห้ามจะทำให้คนไทยสามารถมีบทบาททางเศรษฐกิจแล้ว รัฐไทยยังหวังว่าการกำหนดเขตหวงห้ามดังกล่าวจะทำให้คนจีนเดินทางอพยพออกไปอยู่ยังพื้นที่

¹⁴² เรื่องเดียวกัน.

¹⁴³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 21/2484, เรื่อง ส่งผู้มีพื้นความรู้วิชาชีพไปศึกษาต่อในต่างประเทศ, วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484.

ห่างไกลออกไปซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยังไม่ค่อยมีความเจริญ เพื่อที่จะได้ให้คนจีนเข้าไปดำเนินการทางเศรษฐกิจในพื้นที่นั้นๆ และจะได้ทำให้พื้นที่นั้นเกิดการพัฒนาขึ้น ดังจะเห็นได้จากพื้นที่ที่รัฐกำหนดเป็นเขตหวงห้ามนั้นโดยส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ในเมืองที่น่าจะมีความเจริญอยู่แล้ว รัฐจึงต้องการให้คนจีนเดินทางออกจากพื้นที่เพื่อเข้าไปอยู่และสร้างความเจริญให้กับพื้นที่ที่ห่างไกลออกไป ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2484 ถึงผลที่รัฐคาดว่าจะเป็นผลจากการที่รัฐกำหนดเขตหวงห้าม มีใจความว่า

กำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าวในเขตจังหวัดนครราชสีมา และในจังหวัดอื่นๆ อีกบางจังหวัด จึงเสนอร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๔ พร้อมด้วยบันทึกหลักการและเหตุผลมาเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณา เอาแต่จะเพาะอำเภอเมืองเป็นที่รวม และ จะเพาะจุดยุทธศาสตร์ เพื่อเคลื่อนย้ายที่หวงห้ามไว้เดิม ส่วนอำเภอชั้นนอกๆ ที่ไม่เจริญนั้นเมื่อคนต่างด้าวออกจากอำเภอเมืองจะได้ขยายไปอยู่¹⁴⁵

สะท้อนให้เห็นว่า การกำหนดเขตหวงห้ามนั้นรัฐจะมีการเน้นบริเวณที่เป็นตัวเมืองซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเจริญอยู่แล้ว เพื่อต้องการให้คนจีนอพยพออกไปอยู่ในพื้นที่ที่ห่างไกลเพื่อให้เขตเมืองขยายตัวออกไป ซึ่งจะเห็นได้ว่าการกำหนดเขตหวงห้ามของไทยนั้นทำให้รัฐได้ประโยชน์ทั้งสองด้าน กล่าวคือ ทั้งการได้ส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีนและการพัฒนาพื้นที่ที่ห่างไกลให้มีความเจริญเพิ่มมากยิ่งขึ้นจากการที่คนจีนเดินทางเข้าไปอยู่ในบริเวณนั้น แสดงให้เห็นว่าการออกพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามที่ดินของรัฐไทยระยะแรกนั้นมีจุดประสงค์ที่จะใช้ในการควบคุมการเข้าอยู่อาศัยในบริเวณต่างๆ ของคนจีน

จากการที่ในระยะแรกพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ได้มีจุดประสงค์เพื่อกำหนดให้คนจีนต้องอพยพออกจากบริเวณที่รัฐกำหนดนั้น ก็ได้ทำให้คนจีนได้รับความยากลำบากจากการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ เนื่องจากจะต้องอพยพออกจากบริเวณที่เคยเป็นที่อยู่อาศัยของตนเอง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดเขตหวงห้ามครั้งสุดท้าย ในปี พ.ศ.2486 ที่มีการกำหนดบริเวณที่เป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าวเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดต่อกันหลายจังหวัด การอพยพของคนจีนจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก บางคนต้องย้ายไปอยู่ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นจังหวัดที่ทุรกันดารและอยู่ห่างไกลมาก¹⁴⁶

¹⁴⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 53/2484, พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว วันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2484.

¹⁴⁶ William G. Skinner, *Chinese Society in Thailand: An Analytical History*, (Ithaca, New York: Cornell University Press, 1957), pp.274 – 275.

นอกจากการกำหนดเขตหวงห้ามจะทำให้คนจีนได้รับความยากลำบากในการต้องเดินทางออกจากบริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยแล้ว ยังทำให้คนไทยได้รับความเดือดร้อนทั้งจากการที่เมื่อคนจีนเดินทางออกจากเขตหวงห้ามแล้ว ได้ทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้า เนื่องจากการที่คนจีนที่ต้องอพยพออกจากเขตหวงห้ามนั้นได้นำสินค้าต่างๆ ดิคตัวไปด้วย¹⁴⁷ และคนไทยยังได้รับความเดือดร้อนจากการที่พ่อค้าคนไทยที่เข้าดำเนินการแทนที่คนจีนก็ได้กว้านซื้อสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคจากพ่อค้าจีนที่จำเป็นต้องขายสินค้าของตนเองไปในราคาถูกแก่พ่อค้าคนไทย หลังจากนั้นพ่อค้าคนไทยก็จะโก่งราคาสินค้าเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2484 ที่ได้กล่าวถึงการฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าของพ่อค้าไทยในเขตหวงห้ามที่พ่อค้าจีนต้องอพยพออกไป มีใจความว่า

ในท้องที่ที่กำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าวนี้ พ่อพวกเจ๊กไปหมดแล้ว พวกไทยกลับเล่นเกือก ลูกศิษย์หลวงเสรีฯ (หลวงเสรีเริงฤทธิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ - ผู้เขียน) ร้านค้าพืชผลไทยถือโอกาสขึ้นราคาของทุกอย่าง เช่น โกโก้ โอวัลติน เคชขายกระป๋องละ 1.40 บาท แยกไปเที่ยวกว้านซื้อเสียหมดแล้วเอามาขายกระป๋องละ 3 บาท เวลานี้เรามีพระราชบัญญัติค้ากำไรเกินควร เราก็ทำไม่ได้ เรบอกราคาเท่านั้นมันก็ไม่ขาย เราก็ทำไม่มันไม่ได้ คนโง่ก็ซื้อไปจะให้ทำอย่างเมืองนอกของทุกอย่างต้องมีราคาไม่ได้หรือ¹⁴⁸

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้ว่าพระราชกฤษฎีกาฉบับนี้จะทำให้คนจีนต้องเดินทางอพยพออกไปนอกเขตหวงห้ามซึ่งทำให้คนไทยได้เข้าดำเนินการแทนที่คนจีนก็ตาม แต่การดำเนินการของคนไทยนั้นก็ก่อให้เกิดปัญหาต่อเศรษฐกิจของประเทศ และในบางครั้งหากไม่มีคนไทยเข้าดำเนินการแทนที่คนจีนแล้วก็จะส่งผลกระทบต่อทำให้การขาดแคลนสินค้าและทำให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจบางอย่างหยุดชะงักลงได้ ด้วยเหตุดังนี้จึงอาจจะทำให้รัฐไทยเองก็ตระหนักถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการที่ให้คนจีนอพยพออกจากบริเวณต่างๆ ทั้งหมด รัฐไทยจึงต้องมีการผ่อนผันให้คนจีนยังคงสามารถเดินทางเข้าออกในบริเวณที่เป็นเขตหวงห้ามได้ โดยการกำหนดระยะเวลาที่อนุญาตให้คนจีนจะเดินทางเข้าไปในเขตหวงห้าม หากเป็นการเดินทางเข้าไปในบริเวณเขตหวงห้ามไม่เกิน 48 ชั่วโมงนั้น คนจีนสามารถที่จะเดินทางเข้าไปได้เลย มิต้องขออนุญาตจากทางราชการ แต่หากจะเป็นการเข้าไปอยู่เกิน 48 ชั่วโมงแต่ไม่เกินหนึ่งเดือนให้ขออนุญาตข้าหลวงประจำจังหวัด¹⁴⁹

¹⁴⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/14 สำเนาคำสั่งท่านนายกรัถมนตรี, ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁴⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 30/2484, เรื่อง การค้ากำไรเกินควร วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2484.

¹⁴⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 26/2484, เรื่อง กำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐได้มีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะเดินทางเข้าไปเพื่อที่จะไปดูแลความเรียบร้อยของที่อยู่อาศัยของตน หรือจะเข้าไปดำเนินการทางเศรษฐกิจเล็กๆ น้อยๆ แล้วกลับออกมาภายใน 48 ชั่วโมง และสามารถที่จะเดินทางกลับเข้าไปใหม่ได้อยู่โดยตลอดเพียงแต่แต่ละครั้งไม่ให้เกิน 48 ชั่วโมงเท่านั้น ซึ่งก็น่าจะทำให้คนจีนสามารถที่จะเข้าไปทำการค้าขายในบริเวณเขตหวงห้ามได้ ดังจะเห็นได้จากการที่คนจีนยังคงสามารถเดินทางผ่านเข้าออกและเข้าไปอยู่อาศัยในจังหวัดลพบุรีเป็นกรณีพิเศษได้ ที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในรายงานของคณะกรรมการจังหวัดคณะกรรมการอำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2486 มีใจความว่า

อำเภอเมืองลพบุรี แจ้งว่า คนต่างด้าวส่วนมากมีการเดินทางผ่านท้องที่อำเภอเมืองลพบุรี และคนต่างด้าวผู้ที่ได้รับอนุญาตให้เข้ามาอยู่ในกรณีพิเศษ และโดยมากเป็นชาติจีน¹⁵⁰

หรือที่ปรากฏในรายงานของคณะกรรมการจังหวัดปราจีนบุรี ในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2486 ถึงการที่รัฐยังคงมีการผ่อนผันให้คนจีนเดินทางเข้ามาอยู่ในจังหวัดปราจีนบุรีที่เป็นเขตหวงห้ามได้ ในระยะเวลาไม่เกิน 48 ชั่วโมง ดังใจความว่า

จะเพาะจังหวัดนี้ นอกจากอำเภอ ในเขตจังหวัดนครนายกเดิมที่โอนมาแล้ว เป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าว แต่ทางการยังเปิดโอกาสให้คนต่างด้าวเข้ามาอยู่ได้ภายใน 48 ชั่วโมง เข้าออกพลุกพล่านและทำการค้าติดต่อได้เสมอ¹⁵¹

แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยยังคงมีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะเดินทางเข้าไปอยู่อาศัยในเขตหวงห้ามได้ ทั้งนี้การผ่อนผันของรัฐไทยนั้นน่าจะเป็นไปเพื่อการป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดจากการขาดแคลนผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากเหตุผลที่รัฐได้ให้ไว้เกี่ยวกับการอนุญาตให้คนต่างด้าวกลับเข้าไปอยู่อาศัยได้ก็เพื่อให้ทำการค้า เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อการค้าและการทางเศรษฐกิจในเขตหวงห้าม ซึ่งคนจีนเองก็ควรจะตระหนักดีถึงการผ่อนผันของรัฐจึงทำให้คนจีนเดินทางเข้าออกในเขตหวงห้ามเป็นจำนวนมากดังที่ปรากฏในรายงานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าการกำหนดเขตหวงห้ามของรัฐจะก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่คนจีนในการที่จะต้องอพยพออกจากเขตหวงห้าม แต่รัฐก็ยังคงมีการผ่อนผันให้คนจีน ทำให้คนจีนยังคงบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจในบริเวณดังกล่าวได้

¹⁵⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 หนังสือจากข้าหลวงประจำจังหวัดลพบุรี ถึง ปลัดกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁵¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 หนังสือจากคณะกรรมการจังหวัดปราจีนบุรีถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2486.

นอกจากนั้น การที่รัฐไทยได้มีการผ่อนผันให้คนจีน ยังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยอนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะอยู่อาศัยได้ต่อไปในจังหวัดในภาคเหนือที่เป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าว^{*} เพื่อให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทต่างๆ ที่อาจจะยังไม่มีคนไทยทำการแทนได้ไม่ต้องหยุดชะงัก เพราะถ้าคนจีนต้องอพยพออกไปจนหมดแล้ว ก็อาจจะทำให้ไม่มีผู้ดำเนินการ รัฐไทยจึงผ่อนผันให้คนจีนสามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไปได้ ดังรายงานของกระทรวงมหาดไทย ถึง เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยนั้นได้ดำเนินการผ่อนผันให้คนจีนอยู่ในจังหวัดภาคเหนือที่เป็นเขตหวงห้ามต่อไปได้ว่า “...ส่วนการที่จะผ่อนผันตามความจำเป็นและความเหมาะสมเป็นรายบุคคลนั้น ย่อมกระทำได้ในทางปฏิบัติอยู่แล้ว...”¹⁵² หรือรายงานของบริษัทข่าวไทย เสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เกี่ยวกับสถานการณ์การค้าข้าวใน 6 จังหวัดภาคเหนือที่เป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าวว่า เมื่อกำหนดเป็นเขตหวงห้ามแล้ว การค้าข้าวในทั้ง 6 จังหวัดนั้นเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งในรายงานฉบับนี้ได้แจ้งวิธีการแก้ไขปัญหาคาความเดือดร้อนเกี่ยวกับการขาดแคลนข้าวเมื่อชาวด่างต่าง โดยเฉพาะคนจีนต้องอพยพออกไปแล้ว และหนึ่งในวิธีการแก้ไขป้องกันการขาดแคลนก็คือ “การผ่อนผันไม่ต้องอพยพ” ดังใจความว่า

ขอผ่อนผันไม่ต้องอพยพ เนื่องจากเหตุที่จังหวัดที่กล่าวแล้วหยุดในท้องที่เขตปฏิบัติการของท่าน ซึ่งมีทหารและผู้คนมาทำการช่วยรบเป็นจำนวนมากทางการจำเป็นต้องมีข้าวสำรองไว้เพื่อเหตุฉุกเฉินให้เพียงพอ เจ้าหน้าที่บ้านเมืองจึงจำเป็นต้องผ่อนผันให้คนต่างด้าวซึ่งเป็นผู้ดำเนินงานสีข้าวหยุดทำการต่อไปก่อน ทั้งนี้อนุমানไม่ได้ว่าจะผ่อนผันมีกำหนดนานสักเท่าใด¹⁵³

หรือจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2486 เกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกำหนดเขตหวงห้ามต่างด้าวในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแพร่ว่า การให้คนต่างด้าวอพยพออกจากทั้งสองจังหวัดนั้น มีผลกระทบต่อการทำการค้า โรงสี และโรงเลื่อย จอมพล ป. จึงต้องการที่จะให้ผ่อนผันให้คนต่างด้าวสามารถดำเนินกิจการต่างๆ เหล่านั้นต่อไปได้ ดังใจความว่า

ปรึกษาเรื่องกะชวงมหาดไทยเสนอรายงานจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแพร่ เรื่องให้คนต่างด้าวอพยพชั่วคราวและให้คนไทยเข้าทำการค้าขายแทนนั้น มี

* เขตหวงห้ามคนต่างด้าวในภาคเหนือมีทั้งหมด 6 จังหวัดได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ และอุดรดิตถ์ รายละเอียดใน คำสั่งอธิบดีกรมตำรวจ, เลขที่ 28/2486, ลงวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁵² เรื่องเดียวกัน, ไม่ลงวันที่.

¹⁵³ สจข., เอกสาร (2) สร.02101.57.1/7 เรื่อง สำรวจโรงสีข้าวคนต่างด้าวทางภาคเหนือ 6 จังหวัดเพื่อรับช่วงมาจัดการ (ม.ท.), ไม่ปรากฏวันที่.

กะทบกะเทือนถึงการค้า โรงสี โรงเลื่อยหุ่ย รายงานนี้ได้ทำเสนอท่านนายกรัถมนตรีชาบแล้ว สั่งให้เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา

จอมพล พิบูลสงคราม: จากรายงานของจังหวัดแพร่ จังหวัดที่ไล่คนต่างด้าวออกนั้น โรงสี โรงเลื่อยทำอย่างไร? ปล่อยให้ก็จะหลุดมือ เดียวจะถูกขายไปพม่าหมด หยากให้ผ่อนผันให้คนต่างด้าวทำ เดิมเขาทำอย่างไรก็ให้ทำไปก่อน... โรงสีโรงเลื่อยให้หุ่ยในที่นั้น แต่ผ่อนผันให้คนต่างด้าวทำได้¹⁵⁴

จากรายงานดังกล่าวจะเห็นได้ว่า จุดประสงค์ของการกำหนดเขตหวงห้ามนั้นเป็นเรื่องของเศรษฐกิจเพื่อที่จะผลักดันให้คนต่างด้าว โดยเฉพาะคนจีนออกจากบริเวณที่เป็นเขตหวงห้าม เพื่อให้คนไทยได้เข้าดำเนินการแทน แต่การกำหนดเขตหวงห้ามกลับส่งผลกระทบก่อให้เกิดการขาดแคลนผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจบางประเภท จึงทำให้รัฐต้องมีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถอยู่อาศัยในเขตหวงห้ามและเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทต่างๆ ที่ขาดแคลนอยู่ต่อไปได้

นอกจากการกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าวที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจในบางพื้นที่ เพื่อที่จะส่งเสริมคนไทยให้เข้าดำเนินการแทนแล้ว ในช่วงหลังจากที่รัฐไทยได้เข้าร่วมสงครามมหาเอเซียบูรพากับญี่ปุ่นในเดือนมกราคม พ.ศ.2485 นั้น รัฐไทยในสมัยนี้ยังมีนโยบายให้เจ้าหน้าที่รัฐในท้องที่ต่างๆ คอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของคนต่างด้าว โดยเฉพาะคนจีนอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากที่คนจีนมักจะเป็นคนต่างด้าวที่มีจำนวนมากที่สุดในท้องที่ต่างๆ ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมเกี่ยวแก่กิจการต่างประเทศของจังหวัดเพชรบุรี ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2486 ว่า “ในจังหวัดเพชรบุรีขณะนี้ ชาวต่างประเทศมีอยู่ก็เฉพาะแขกในบังคับอังกฤษเป็นจำนวนน้อย มีชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ ชาชาติอื่นๆ นอกจากนี้ ไม่มี...”¹⁵⁵ หรือดังในรายงานการประชุมเกี่ยวแก่กิจการต่างประเทศของอำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2486 ว่า “ละเพาะคนต่างด้าวมีแต่จีน...”¹⁵⁶ หรือในรายงานการประชุมเกี่ยวกับคนต่างประเทศของอำเภอเกาะเปอร๋ จังหวัดระนอง ในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2486 ว่า “คนต่างด้าวเวลานี้มี 57 คน เป็นชนชาติจีนทั้งสิ้น...”¹⁵⁷

¹⁵⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 2/2486, เรื่อง อพยพคนต่างด้าว วันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2486.

¹⁵⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวแก่กิจการต่างประเทศ, วันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁵⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดและ อำเภอ, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2486.

¹⁵⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดและ อำเภอ, วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2486.

ประกอบกับการที่รัฐไทยมีนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ ในขณะที่การดำเนินการทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับคนจีน จึงทำให้รัฐต้องมีการสอดส่อง การเคลื่อนไหวในการประกอบอาชีพต่างๆ ของคนจีนว่าได้ส่งผลกระทบต่อคนไทยหรือไม่ เพื่อที่จะได้หาทางแก้ไขป้องกันและลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน ดังจะเห็นได้จากรายงาน การประชุมของจังหวัดน่าน ในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของคนจีนที่เอาเปรียบคนไทยในทางการค้า รัฐจึงต้องการที่จะควบคุมคนจีนในด้านเศรษฐกิจ ดังใจความว่า

นับตั้งแต่เกิดสงครามเป็นต้นมา รู้สึกว่า พวกจีนเอาเรียดเอาเปรียบคนไทย มาก มีการกักสินค้า ขึ้นราคาสินค้าอย่างหน้าเลือด นอกจากนี้ ถ้าตั้งกักหมู ก็ พยายามส่งน้ำมันหมูออกไป เราต้องการซื้อเสื้อกางเกงให้ทหารป่วย ก็พยายาม กว้านซื้อผ้าที่เราต้องการไว้ในมือ สตางค์ก็ขาดตลาด ตลอดถึงการขนส่ง ที่รถยนต์ ขึ้นราคาค่าบันทุกและค่าโดยสาร ก็เนื่องมาจากจีน และยังเป็นรถยนต์ของคนต่าง ค้าวด้วยแล้ว ก็ไม่ยอมรับขนส่งสินค้าไทย หรือถ้าจะรับก็คิดราคาสูงมาก รู้สึกว่า คนไทยถูกบีบหลายประการ....ถ้าเราปิดช่องโหว่นี้ไม่ได้ ชาติของเราก็คงปั่นป่วนๆ จึงขอให้คณะกรรมการจังหวัดและท่านผู้กำกับการค้าหรรษาช่วยกันหาทาง ป้องกัน¹⁵⁸

หรือดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมเกี่ยวกับต่างประเทศของอำเภอสินธุสงครามชัย จังหวัดพินุลสงคราม ในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงการที่รัฐได้คอยสอดส่องความ เคลื่อนไหวของคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากรัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนจีนแย่งอาชีพที่รัฐ สงวนไว้ให้กับคนไทย ดังใจความว่า

คนต่างด้าวที่เป็นจีน มีอยู่ประมาณ 77 คน อาชีพค้าขาย สังเกตในแ่ง การเมืองไม่สู้จะดีหรือล้นนัก แต่ไม่ควนไว้วางใจ ให้ช่วยกันสังเกตไว้ ในแ่งการค้า ให้ตรวจตรากวัดขังให้ปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้ สำหรับคนไทยอย่างจริงจังเพื่อช่วยคนไทยที่กำลังก่อสร้างตัว¹⁵⁹

จากการที่รัฐไทยได้มีการสอดส่องการเคลื่อนไหวของคนจีนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐ ไทยให้ความสนใจกับการดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนจีนเป็นอย่างมาก ดังที่ปรากฏในรายงาน การประชุมของกิ่งอำเภวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2486 ว่า “เราจะไม่สังเกต ละเพาะการเคลื่อนไหวในทางการเมืองอย่างเดียว ในเรื่องประกอบอาชีพนี้แหละเราจะต้องสนใจ

¹⁵⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมจังหวัดน่าน, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁵⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอสินธุ สงครามชัย จังหวัดพินุลสงคราม, วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2486.

เป็นพิเศษ...”¹⁶⁰ เพื่อที่จะได้ทราบว่าคนจีนในแต่ละท้องถิ่นที่มีบทบาททางเศรษฐกิจในด้านใด มากน้อยเพียงใด และหากเห็นว่าคนจีนมีบทบาททางเศรษฐกิจมากเกินไปที่จะส่งผลกระทบต่อ การประกอบอาชีพของคนไทย รัฐก็จะได้หาทางป้องกันและแก้ไขเพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของ คนจีนและส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทยเข้าแทนที่

นอกจากนี้รัฐไทยจะได้มีการสอดส่องการเคลื่อนไหวของคนจีนเป็นพิเศษ และได้มีการหา แนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของคนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ แล้ว รัฐไทยยังได้พยายามที่จะหาแนวทางในการลดบทบาทของคนจีนลง ดังจะเห็นได้จากรายงาน การประชุมของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ในวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงการ ครอบงำทางการค้าของคนจีน ที่ทำให้คนไทยได้รับความเดือดร้อน รัฐไทยจึงต้องหาแนวทางเพื่อ แก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังใจความว่า

ให้บัณฑิตข้าราชการทุกท่านเพิ่มความเอาใจใส่สังเกตพฤติกรรมของคนต่าง ด้วให้มากขึ้น โคนจะเพาะคนจีน ซึ่งอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก หลักเสถ กิจในด้านการค้าข้อมตกอยู่ในเงื้อมมือของจีน จึงทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่ พ่อค้าไทยและราศครที่ซื้อส่งของจากร้านค้าของจีน เดือดร้อนโดยซื้อของราคาสูง เกินควน...จึงสั่งให้ข้าราชการทุกท่านพิจารณาดูให้ดีว่า...ต่างด้วคนใดขายของ สูงเกินควนก็ให้นำด้วไปยังที่ว่าการอำเภอเพื่อสอบสวนต่อไป ถ้าร้านค้าแห่งใดมี ด้วของไว้โดยไม่ยอมขายให้ก็ให้ดำเนินการตามกคหมาย¹⁶¹

หรือในรายงานการประชุมเกี่ยวกับการเมืองภายในของอำเภอเกรียงศักดิ์พิชิต จังหวัดพินูล สงคราม ในวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2485 ที่ได้กล่าวถึงการครอบงำทางการค้าของคนจีนที่อาจ ก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนและความเดือดร้อนแก่คนไทย รัฐไทยจึงได้วางแนวทางในการ แก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เศรษฐกิจกลับมาอยู่ในมือคนไทย ดังความว่า

ให้เราพยายามส่งเสริมแต่ร้านค้าของคนไทยด้วกัน เพื่อการค้าของ คนไทยจะได้เฟื่องฟูขึ้น...ยิ่งในสมัยบ้านเมืองภาวะคับขันเนื่องแต่เกิดสงครามกัน หย่างทุกวันนี้ยังเป็นการสำคัญมาก เพราะฝ่ายต่างด้วซึ่งอยู่ในท้องที่อำเภอนี้หรือ พายในประเทศไทย ได้แก่จีน เป็นต้น ก็อาจจะไหวด้วในทางการค้าซึ่งเปเหตุให้ กะทบกะเทือนยังความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนให้เกิดปั่นป่วนเปทนทางนำมาซึ่ง ความไม่สงบสุขด้วประการทั้งปวง...ข้อสำคัญอีกข้อหนึ่ง เราจะต้องพยายาม

¹⁶⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอประจำ กิ่งวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร, มีนาคม พ.ศ.2486.

¹⁶¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/16 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.

ไม่ได้เสียเปรียบคนต่างด้าว หรือไม่ยอมให้คนต่างด้าวหลบหลู่เกียรติศักดิ์คนไทย หรือชาติไทยของเราได้โดยอาศัยหลักไทยทำ มานะ อดทน กล้าหาญ และทำการ ให้เป็นกอบเป็นกำเพื่อประโยชน์แก่ตัวเองและประเทศชาติสืบไป¹⁶²

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยได้ตระหนักดีถึงบทบาทในทางเศรษฐกิจของคนจีนในท้องที่ต่างๆ เป็นอย่างดี รัฐไทยจึงต้องการลดบทบาทของคนจีน โดยการพยายามส่งเสริมบทบาทของคนไทย และพยายามชักชวนให้คนไทยนิยมใช้ของไทย ซึ่งก็อาจจะส่งผลให้คนไทยเกิดความตื่นตัวในการ ดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีน และผู้บริโภคหันมาให้การสนับสนุนร้านของคนไทยมากยิ่งขึ้นตามนโยบายที่รัฐบาลได้ประกาศให้คนไทยทุกคนนิยมใช้ของไทย อันอาจจะส่งผลกระทบต่อ บทบาทในทางเศรษฐกิจของคนจีนลดลง ดังจะเห็นได้จากประชุมปรึกษาหารือการเมือง ต่างประเทศภายใน จังหวัดจำปาศักดิ์ ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงการที่คนจีนต้อง อพยพออกจากริมฝั่งแม่น้ำโขง ไปอยู่เกาะโขงมาก เนื่องจากการที่ถูกบีบคั้นในการที่รัฐไทยได้ สงวนอาชีพบางอย่างไว้ให้กับคนไทย ดังใจความว่า

มีคนจีนซึ่งภูมิลำเนาอยู่ตามริมฝั่งโขง เกาะดอนต่างๆ ซึ่งตกเป็นของไทย ได้อพยพไปอยู่เกาะโขงมาก ร้านค้าคนจีนเคยมี 11 ร้าน เวลานี้คงเหลือ 2 – 3 ร้าน อพยพไปโดยไม่ทราบเหตุ...คนต่างด้าวอพยพไปอยู่สุดริ้วตรงเอง เพราะถูกบีบคั้น ในเรื่องการสงวนอาชีพของคนไทย¹⁶³

หรือจะเห็นจากรายงานการประชุมจังหวัดชุมพร ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2486 ที่ได้ แสดงให้เห็นว่า การที่รัฐไทยได้มีการใช้มาตรการทางกฎหมายเพื่อที่จะสงวนการประกอบอาชีพ ประมงไว้ให้แก่คนไทยนั้น ได้ทำให้บทบาทของคนจีนในการประกอบอาชีพประมงลดลงไป ดัง ความว่า

คนต่างด้าวในจังหวัดชุมพรเวลานี้ มีจีนเป็นส่วนมาก..อาชีพของคนต่าง ด้าวที่สำคัญเวลานี้ ก็มีการค้าขายกับการประมง...การควบคุมการจับสัตว์น้ำนั้น ได้มีพระราชบัญญัติควบคุมสิทธิการจับสัตว์น้ำของคนต่างด้าวโดยจะเพาะแล้ว เข้าใจว่า คงจะลดน้อยลงไปตามสิทธิที่กฎหมายผ่อนผันไว้ สถิติที่ปรากฏอยู่เวลานี้

¹⁶² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/17 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการการเมืองพายนใน อำเภอเกรียง สักดิ์พิชิต จังหวัดพินุลสงคราม, วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

¹⁶³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมเกี่ยวกับการการเมืองพายนใน จังหวัดจำปาศักดิ์ วันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2486

คือ มีจำนวนคนต่างด้าวที่ทำการจับสัตว์น้ำในจังหวัดชุมพร น้อยลงกว่าแต่ก่อน¹⁶⁴

แสดงให้เห็นว่า การที่รัฐไทยได้มีนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทคนไทยในทางเศรษฐกิจนั้น ได้ทำให้คนไทยมีความตื่นตัวในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งการที่รัฐได้วางแนวทางในการส่งเสริมคนไทยในหลายๆ ลักษณะดังกล่าวเพื่อทำให้กิจการของคนไทยสามารถที่จะแข่งขันกับคนจีน และเพื่อที่จะให้คนไทยหันมานิยมบริโภคสินค้าจากร้านค้าของคนไทย ก็ได้ส่งผลกระทบต่อบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนที่ทำให้กิจการของคนจีนในบางท้องที่มีจำนวนลดน้อยลง หรือทำให้คนจีนต้องมีการเดินทางอพยพออกจากบางท้องที่ที่รัฐถือว่าไม่ได้รับความสะดวกในการประกอบอาชีพ ซึ่งเท่ากับเป็นการลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในท้องที่นั้นๆ การดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะการดำเนินการกับคนจีนทางเศรษฐกิจในท้องที่ต่างๆ แต่รัฐไทยก็ได้ได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนในการประกอบอาชีพต่างๆ ทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยเองก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในทางเศรษฐกิจ จึงได้มีการกำหนดเกี่ยวกับการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะอยู่ในเขตหวงห้ามว่า “การที่จะผ่อนผันตามความจำเป็นและความเหมาะสมรายบุคคลนั้น ย่อมกระทำได้ในทางปฏิบัติอยู่แล้ว...”¹⁶⁵ ซึ่งจากนโยบายที่รัฐมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐอนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะเข้าไปทำการค้าให้เป็นปีกแผ่นในกิ่งอำเภอโพนทอง จังหวัดจำปาศักดิ์ได้ ทั้งนี้เนื่องจากในท้องที่ดังกล่าวเป็นท้องที่ที่เพิ่งตั้งขึ้นใหม่ ประชาชนจึงยังไม่หนาแน่น ซึ่งถ้ารัฐไม่อนุญาตให้คนจีนเข้าไปทำการค้าก็อาจจะทำให้เกิดการขาดแคลนสินค้าได้ ดังปรากฏในรายงานการประชุมปรึกษาราชการเมืองต่างประเทศภายใน ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2486 มีใจความว่า

ส่วนกิ่งอำเภอโพนทองนั้น ท่านข้าหลวงแถลงว่า เปนตำบลตัวหย่างที่เปิดใหม่ ประชาชนยังไม่หนาแน่นเห็นควนปล่อยให้คนต่างด้าวตั้งการค้าเปนปีกแผ่น และมีพลเมืองหนาแน่นเช่นเมืองอื่นๆ เสียก่อน ขณะนี้เราจะต้องอาศัยคนต่างด้าวพวกนี้ทางการค้าอยู่บ้าง จึงค่อยเปนค่อยไป¹⁶⁶

จากการที่รัฐไทยยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจอยู่ รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจในท้องที่ต่างๆ ได้ หากเป็นการ

¹⁶⁴ สจข. (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมจังหวัดชุมพร, วันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2486

¹⁶⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15 เรื่องให้คนต่างด้าวอพยพชั่วคราว, ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2486.

¹⁶⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมปรึกษาราชการเมืองต่างประเทศภายใน จังหวัดจำปาศักดิ์, วันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2486

ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่อยู่ในสภาพปกติธรรมดา ดังปรากฏในรายงานกรมการอำเภอเมืองกำแพงเพชร ในวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงการที่คนจีนได้เข้าไปทำการค้าในอำเภอเมืองกำแพงเพชร ซึ่งรัฐเห็นว่า “...ถ้าเป็นการค้าอย่างตรงไปตรงมาก็เป็น การดี...”¹⁶⁷ แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้ต้องการที่จะกีดกันการค้าดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนจีนทั้งหมด

การที่รัฐไทยมิได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนออกจากเศรษฐกิจไทยทั้งหมด ยังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยยังคงอนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ตามปกติ ดังจะเห็นได้จากการรายงานเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของคนจีนจากคณะกรรมการจังหวัดต่างๆ ที่ยังคงมีการรายงานถึงการที่คนจีนยังมีการค้าอย่างเป็นปกติ ซึ่งรัฐไทยเองก็มิได้เห็นว่าต้องดำเนินการแก้ไขแต่อย่างไร แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ดังนั้นการที่จะมีคนจีนทำการค้าอยู่ในจังหวัดต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่รัฐยอมรับได้ ดังจะเห็นได้จากในรายงานการประชุมคณะกรรมการอำเภอและจังหวัดน่าน ในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงการที่คนจีนยังคงสามารถที่จะทำการค้าได้อย่างเป็นปกติ มีใจความว่า

ความเคลื่อนไหวโดยทั่วไป ไม่มีการเกี่ยวข้องกับการเมืองต่างประเทศแต่อย่างใด ตลอดจนการผ่านของคนต่างด้าวในท้องที่ไม่มีโดยเฉพาะคนต่างด้าวที่อาศัยอยู่ในท้องที่อำเภอนี้เป็นชนชาติจีน ประกอบการค้าขายเป็นอาชีพ ชนชาติจีนที่กล่าวตั้งอยู่ในความสงบ เคารพและอยู่ในขอบเขตไม่ฝ่าฝืนบทกตมหายใดๆ¹⁶⁸

หรือดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมของอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ในวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2486 ที่กล่าวถึงการที่คนจีนได้ประกอบอาชีพอย่างเป็นปกติ รัฐไทยจึงไม่เห็นว่ารัฐจะต้องดำเนินการใดๆ กับคนจีนที่ประกอบอาชีพอยู่ในเมืองไทย มีใจความว่า

ในเดือนมีนาคม 2486 มีคนต่างด้าวซึ่งเป็นเงินแต่จิวรวม 5 คน อพยพเข้ามาอยู่ในท้องที่ มาจากท้องที่อำเภอบันตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ มาประกอบอาชีพในทางทำไร่ และเข้ามาอยู่ในตำบลวังแข อำเภอกลองขลุง เท่าที่ได้สืบสวนแล้ว คนต่างด้าวทั้ง 5 คนนี้ยังไม่มีการเคลื่อนไหวหรือทำที่ อันเป็นปกติปกติหรือจะต้องหาวิธีการแก้ไข นอกจากมาประกอบอาชีพตามปกติ¹⁶⁹

¹⁶⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/16, รายงานการประชุมกรมการอำเภอเมืองกำแพงเพชร, วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2486

¹⁶⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/15, รายงานการประชุมกรมการอำเภอและ จังหวัดน่าน วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2486.

¹⁶⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/16, รายงานการประชุมกรมการอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2486.

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามต้องการที่จะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทย แต่เนื่องจากคนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจในหลายๆ ประเภท รัฐไทยจึงยังคงต้องมีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพต่างๆ ของตนเองต่อไปได้ หากการประกอบอาชีพนั้นๆ ไม่ส่งผลกระทบต่อคนไทยมากเกินไปนัก จึงทำให้คนจีนยังรักษาการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญอยู่ต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ไทยเข้าร่วมสงครามมหาเอเชียบูรพา กับญี่ปุ่น การกำหนดเขตหวงห้ามและการให้เจ้าหน้าที่รัฐคอยสอดส่องการเคลื่อนไหวของคนต่างด้าวในนั้น รัฐไทยมิได้เน้นที่จะนำมาใช้เพื่อควบคุมคนจีนเท่านั้น แต่รัฐยังได้นำมาใช้เพื่อคอยควบคุมการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นและคนต่างด้าวอื่นๆ ในเมืองไทยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากหนังสือของเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486 ที่ต้องการให้กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงการต่างประเทศเจรจากับสถานทูตญี่ปุ่นเพื่อให้คนญี่ปุ่นเดินทางออกจากเขตหวงห้ามคนต่างด้าวใน 6 จังหวัดภาคเหนือเช่นเดียวกับคนต่างด้าวอื่นๆ ดังใจความว่า

ข้าพเจ้าขอเรียนให้แจ้งมาว่า เนื่องจากทางการได้สั่งให้คนต่างด้าวทางภาคเหนืออพยพออกไปจากเขตที่กำหนด แต่ปรากฏว่ามีชนชาติญี่ปุ่นไม่ยอมออก ฉะนั้นจึงใคร่ขอให้กระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงการต่างประเทศช่วยกันพิจารณาทหารเจรจากับสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น เพื่อให้ชนชาติญี่ปุ่นออกไปเสียจากเขตกำหนดหย่างคนต่างด้าวชาติอื่นๆ จะขอบคุณมาก หากจะมียกเว้นบ้างก็ขอให้เป็นไปอย่างน้อยที่สุด¹⁷⁰

แสดงให้เห็นว่าการกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าวของรัฐนั้นนอกจากจะเป็นไปเพื่อการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจด้วยการผลักดันคนจีนออกจากเขตหวงห้ามแล้ว รัฐไทยยังมีจุดประสงค์ทางด้านการเมืองและการทหารที่ไม่ต้องการให้คนต่างด้าว โดยเฉพาะญี่ปุ่นทราบความเคลื่อนไหวทางการทหารของไทยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเหตุผลที่รัฐไทยต้องการให้คนต่างด้าวอพยพออกจากจังหวัดลำปางก็เนื่องจาก “...เป็นสถานที่พของทหารอย่างสำคัญ...”¹⁷¹ หรือการที่รัฐให้เหตุผลในการที่รัฐจะยังไม่ยกเลิกการกำหนดเขตหวงห้ามในจังหวัดหนึ่งจังหวัดใด ก็เพราะ “...จังหวัดเหล่านี้เป็นท้องที่ที่มีความสำคัญในทางทหารและเกี่ยวกับการยุทธ...”¹⁷²

¹⁷⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15 เรื่องชนชาติญี่ปุ่นไม่ยอมออกนอกเขตที่กำหนด, ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2486.

¹⁷¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/14, สำนักคำสั่งท่านนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁷² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15, ให้คนต่างด้าวอพยพชั่วคราว, ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2486.

นอกจากหนังสือดังกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยได้ใช้การกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าวกับคนญี่ปุ่นและคนต่างชาติอื่นๆ นอกจากคนจีนแล้ว การที่รัฐไทยได้มีการสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวของคนญี่ปุ่น ยังจะเห็นได้จากรายงานของคณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการอำเภอของจังหวัดปราจีนบุรี ในวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2486 ที่ได้มีการแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ได้มีความระมัดระวังและคอยสอดส่องการเคลื่อนไหวของคนญี่ปุ่นในบริเวณจังหวัดนี้ซึ่งเป็นเขตหวงห้ามด้วยเช่นเดียวกัน ดังใจความว่า

จังหวัดปราจีนบุรีเป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าว นอกจากทนายญี่ปุ่นเดินทางผ่านและประจำหมู่บ้านบางแห่ง เพื่อการสื่อสารของราชการทนาย เป็นส่วนน้อย แต่ถึงกระนั้นก็ได้สั่งให้ทางอำเภอคอยสอดส่องจับกุมแล้วโดยทั่วไป¹⁷³

ยิ่งไปกว่านั้นรัฐไทยยังได้ให้เจ้าหน้าที่รัฐในจังหวัดต่างๆ คอยสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวของคนญี่ปุ่นเพื่อรายงานให้รัฐบาลทราบอีกด้วย ทั้งนี้คงจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่เมื่อไทยเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นแล้วได้มีกองทหารญี่ปุ่นเข้ามาตั้งกองทัพอู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ทหารญี่ปุ่นเหล่านี้มีพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสม เช่น การทำร้ายร่างกายคนไทย ดังในกรณีที่ทหารญี่ปุ่นได้ชักชวนพ่อค้าในตลาดจังหวัดระนองให้ไปประชุมที่บ้านพักของทหารญี่ปุ่น ซึ่งการชักชวนนั้นเป็นเชิงบังคับและมีการข่มขู่ว่า ถ้าไม่ไปจะตัดคอฟันคอ และได้ตบลูกจ้างพ่อค้าหนึ่งคน และประชาชนทั่วไปอีกหนึ่งคน¹⁷⁴

หรือการฝ่าฝืนกฎหมายไทย ดังในกรณีที่เรือของญี่ปุ่นได้มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช 2481 ที่อนุญาตให้เรือที่มีสัญชาติไทยเท่านั้นที่สามารถจะเดินเรือค้าขายในน่านน้ำไทยได้ แต่ญี่ปุ่นกลับฝ่าฝืนโดยใช้เรือกลไฟของบริษัทมิตซูบิชิ โชชิ ไกฮา จำกัด ของญี่ปุ่นเป็นเรือลำเลียงขนส่งข้าวระหว่างกรุงเทพฯ กับเกาะสีชัง¹⁷⁵ หรือการที่ญี่ปุ่นได้จ้างกรรมกรไทยให้ไปทำงานให้ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นก็มีการทำร้ายร่างกายหรือจับไปขังแล้วไม่จัดให้อยู่ดีกินดีตามสมควรปล่อยให้หิวอดอยากและทำทารุณต่างๆ อีกด้วย¹⁷⁶ จึงทำให้ทางการไทยมีความไม่ไว้วางใจใน

¹⁷³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานคณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการอำเภอประชุมหารือเกี่ยวกับการต่างประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี, วันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2486

¹⁷⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/1, ทนายญี่ปุ่นกะทำการไม่เป็นที่เหมาะสม, วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2485

¹⁷⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/4, เรื่อง กองบัญชาการทหารญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯ มอบให้บริษัทมิตซูบิชิ โชชิ ไกฮา จำกัด จัดการใช้เรือกลไฟเป็นเรือลำเลียงขนส่งข้าวระหว่างกรุงเทพฯ - สีชัง, 17 มีนาคม พ.ศ.2485.

¹⁷⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.21.3/14 รายงานการประชุมคณะกัมการการต่างประเทศประจำกระทรวงกลาโหม, วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2486.

พฤติกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆ ของญี่ปุ่น จึงต้องให้เจ้าหน้าที่รัฐคอยสอดส่องพฤติกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆ ของญี่ปุ่นเพื่อรายงานให้รัฐบาลทราบจะได้หาทางป้องกันและแก้ไข รวมไปถึงถึงการทำความเข้าใจกับญี่ปุ่นหากเกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสม¹⁷⁷

การสอดส่องและรายงานพฤติกรรมและการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่นก็ดังเช่น ในกรณีที่ญี่ปุ่นทำร้ายร่างกายลูกจ้างของพ่อค้าในตลาดระนอง หรือในกรณีที่ญี่ปุ่นได้มีการจับกุมคนจีนจากร้านวิทยุการช่างไปจำนวน 13 คนโดยไม่มีการติดต่อกับทางการไทยก่อน เนื่องจากญี่ปุ่นเห็นว่าคนจีนเหล่านี้เป็นพวกที่ทำการต่อต้านญี่ปุ่น และยังได้มีการจับกุมคนไทยไปด้วยอีกหนึ่งคน ทำให้ทางการไทยต้องติดต่อขอให้ญี่ปุ่นปล่อยตัว ซึ่งในที่สุดญี่ปุ่นก็ได้ปล่อยตัวคนไทยและคนจีน 11 คน ยังเหลือคนจีนอีก 2 คน ทางการไทยจึงได้พยายามติดต่อกับญี่ปุ่นเพื่อขอทราบหลักฐานในการจับกุมตัวเพื่อที่ถ้าไม่มีหลักฐานจะได้ให้ความช่วยเหลือให้ได้รับการปล่อยตัว¹⁷⁸

การกระทำดังกล่าวของทหารญี่ปุ่นได้แสดงให้เห็นถึงการที่ญี่ปุ่นมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ได้กระทำการโดยใช้ความรุนแรงและในบางครั้งได้กระทำการตามอำเภอใจไม่มีหลักฐานและไม่มีการปรึกษากับทางการไทยก่อน ทำให้ประชาชนในเมืองไทยได้รับความเดือดร้อนและก่อให้เกิดความเกลียดชังญี่ปุ่นขึ้นในหมู่ประชาชน¹⁷⁹ ทำให้รัฐไทยต้องมีการคอยสอดส่องพฤติกรรมและการเคลื่อนไหวของญี่ปุ่น เพื่อคอยดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในบ้านเมืองและคอยให้ความช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งเพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างญี่ปุ่นกับไทยเพื่อมิให้เกิดความบาดหมางและความหวาดระแวงต่อกันมากยิ่งขึ้นไปอีก ซึ่งจะเป็นผลเสียในการเข้าร่วมสงคราม¹⁸⁰

นอกจากญี่ปุ่นแล้ว รัฐไทยก็ยังได้คอยสอดส่องพฤติกรรมของคนต่างด้าวชาติอื่นๆ นอกจากคนจีนอีกด้วย ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานของจังหวัดต่างๆ นั้นก็มักจะมีการกล่าวถึงคนต่างด้าวชาติอื่นๆ ด้วย เช่นรายงานของกรมการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2485 ที่ได้กล่าวถึง "...ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีนี้มีจีนอยู่เป็นจำนวนมาก นอกนั้นก็มียี่ปุ่น 1 คน ฝรั่งเศสเดนมาร์ก 2 - 3 คน..."¹⁸¹ หรือรายงานการประชุมของกรมการอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485 ก็ได้กล่าวถึง "คนต่างด้าวในท้องที่อำเภอนี้ โดยจะเพาะผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ก็มีชน

¹⁷⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁷⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/1, พฤติการณ์ของทหารญี่ปุ่น, วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2485

¹⁷⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.21.3/14 รายงานการประชุมคณะกัมการการต่างประเทศประจำกระทรวงกลาโหม, วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2486.

¹⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดสุราษฎร์ธานี, วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2485.

ชาติยวน จีน และชนชาติอิตาลี...”¹⁸² หรือในรายงานของคณะกรรมการจังหวัดน่าน ในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486 ก็ได้กล่าวถึง “ในจังหวัดนี้ คนต่างด้าวมีสองประเภท คือ อินเดียและจีน ส่วนพม่าก็เป็นคนไทยเรานี้เอง...”¹⁸³

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ได้สอดส่องพฤติกรรมและการเคลื่อนไหวของคนต่างด้าวชาติอื่นๆ ด้วยเช่นกัน แต่เนื่องจากการที่คนต่างด้าวชาติอื่นๆ นั้นอาจจะมีจำนวนน้อยและมีได้มีบทบาทและการเคลื่อนไหวใดๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อคนไทยและรัฐไทยมากนัก ดังจะเห็นได้จากรายงานของคณะกรรมการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่มีได้มีการกล่าวถึงพฤติกรรมของคนต่างด้าวชาติอื่นๆ แต่กลับมีการกล่าวว่า “...แต่จีนนั้นเป็นผู้ที่รบกวนเราทางเสถกิจพายใน”¹⁸⁴ หรือในรายงานของคณะกรรมการอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ที่ได้กล่าวว่า “...การเคลื่อนไหวของคนต่างด้าวเหล่านี้ ก็ไม่ ปรากฏว่าจะเป็นการเสียหายแก่ประเทศชาติ เพียงทำมาหากินปกติ...”¹⁸⁵ หรือในรายงานของคณะกรรมการจังหวัดน่าน ที่ได้กล่าวว่า “...อินเดียก็มีไม่กี่คนและเท่าสังเกตุก็เป็นปกติ แต่จีนมีมากซึ่งเราจะต้องระวังให้มาก”¹⁸⁶ จึงทำให้ความสนใจของรัฐที่จะรายงานความเคลื่อนไหวหรือหาแนวทางแก้ไขป้องกันถึงพฤติกรรมของคนต่างด้าวชาติอื่นๆ จึงมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับคนจีนซึ่งอาศัยอยู่ในท้องที่ต่างๆ เป็นจำนวนมากและเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้การกำหนดเขตหวงห้ามและการสอดส่องพฤติกรรมและการเคลื่อนไหวของคนต่างด้าวนั้น รัฐจึงได้มุ่งเน้นไปที่คนจีนมากกว่าคนต่างด้าวกลุ่มอื่นๆ จึงน่าจะทำให้คนจีนได้รับผลกระทบจากกฎหมายฉบับนี้มากกว่าคนกลุ่มอื่น

4.4.1.7 พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486¹⁸⁷ แม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีได้ประกาศลงไปยังชัดเจนว่า “คนต่างด้าว” ที่ระบุในพระราชบัญญัติ

¹⁸² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร, วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485.

¹⁸³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดน่าน, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁸⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดสุราษฎร์ธานี, วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2485.

¹⁸⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร, วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485.

¹⁸⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดน่าน, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.

¹⁸⁷ กรมที่ดิน, "พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486", รวมกฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน. (พระนคร : สหกรณ์ฯขายส่งแห่งประเทศไทย , 2511), หน้า 273.

หมายถึงชนชาติใดบ้าง แต่จากสาระของพระราชบัญญัติก็ทำให้เห็นได้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะส่งผลกระทบต่อ “คนต่างด้าว” ที่เป็นคนจีนอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากการที่พระราชบัญญัติฉบับนี้มาตรา 5 ได้กำหนดว่า

คนต่างด้าวจะได้มาซึ่งที่ดินได้ก็ด้วยอาศัยบทสนธิสัญญา ซึ่งบัญญัติให้มีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ได้ แต่ต้องอยู่ภายใต้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้¹⁸⁸

ทั้งนี้เนื่องจากประเทศจีนยังไม่ได้ทำสนธิสัญญากับไทย ดังนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงส่งผลกระทบในการถือครองที่ดินของคนจีนโดยตรง ทำให้คนจีนไม่มีโอกาสครอบครองที่ดินเหมือนชนบางชาติที่มีสนธิสัญญากับไทย ซึ่งย่อมจะทำให้คนจีนตระหนักได้ว่ารัฐไทยใช้กฎหมายฉบับนี้เพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีน นอกจากนั้นจากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2487 ซึ่งได้มีการปรึกษาเกี่ยวกับการที่คนจีนมีการพยายามหลีกเลี่ยงพระราชบัญญัติฉบับนี้โดยการให้บุตรหลานของตนเข้าถือครองที่ดินแทน¹⁸⁹ ก็สะท้อนให้เห็นว่าพระราชบัญญัตินี้ได้ส่งผลกระทบต่อคนจีน จึงทำให้คนจีนต้องหาทางหลีกเลี่ยงเพื่อให้อยู่ยังสามารถถือครองที่ดินของตนต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ดูเหมือนว่าจะส่งผลกระทบต่อคนจีนมากกว่าชาติอื่น เนื่องจากการที่คนจีนเป็น “คนต่างด้าว” ที่ไม่มีสนธิสัญญาที่มีจำนวนมากที่สุดรัฐไทยในสมัยนี้จึงอาจจะเกรงว่าถ้ามีข้อกำหนดในพระราชบัญญัติที่เข้มงวดเกินไปก็อาจจะส่งผลกระทบต่อการถือครองที่ดินของคนจีนมากเกินไปอันอาจจะส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้ที่รุนแรงจากคนจีนเช่นเดียวกับการดำเนินการที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการนำมาใช้กับคนจีนโดยตรงเช่นที่ผ่านๆ มาและอาจจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากที่ดินนั้นก็เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรม รวมไปถึงการเป็นที่อยู่อาศัย จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการกำหนดข้อผ่อนผันให้กับคนจีนในพระราชบัญญัติ โดยการกำหนดในมาตรา 10 ว่า

คนต่างด้าวผู้ที่ได้มาซึ่งที่ดินโดยชอบด้วยกฎหมายอยู่ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ เมื่อได้แสดงหลักฐานแห่งสิทธิของตนในที่ดินนั้นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ และได้ขอจดทะเบียนสิทธินั้นภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวันนับแต่วันใช้พระราช

¹⁸⁸ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช ๒๔๘๖, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 56 พ.ศ.2486, (พระนคร: นิติเวช, 2497), หน้า 94.

¹⁸⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2487 เรื่อง ที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว วันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2487.

บัญญัตินี้ ก็มีสิทธิในที่ดินเหล่านั้น เพื่อใช้ประโยชน์ในกิจการใดๆ ของตนต่อไป
ได้¹⁹⁰

นอกจากนั้นในมาตราเดียวกันยังมีการกำหนดการผ่อนผันให้สิทธิในการถือครองที่ดินของ
คนต่างด้าวที่มีอยู่ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ สามารถที่จะตกเป็นมรดกแก่ทายาทได้อีก
ด้วย ดังใจความว่า

สิทธิดังกล่าวในวรรคก่อน คนต่างด้าวซึ่งได้รับมรดกอาจขออนุญาตถือ
สิทธิเหล่านั้นในสภาพเดิมได้ ถ้าเป็นบุคคลในเกณฑ์เป็นทายาทโดยธรรม¹⁹¹

จากข้อกำหนดดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า คนจีนที่ได้ถือครองที่ดินอยู่แล้วก่อนการ
ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้จะมีได้รับผลกระทบจากพระราชบัญญัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐ
ไทยในสมัยนี้แม้ว่าจะต้องการควบคุมการถือครองที่ดินของคนจีนให้มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้น แต่
รัฐก็ตระหนักดีถึงประโยชน์ที่รัฐจะได้รับจากการให้คนจีนมีสิทธิในการถือครองที่ดิน ที่ทำให้คน
จีนสามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจต่างๆ อยู่ในเมืองไทยอยู่ได้ รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้ผ่อนผันให้คน
จีนที่ถือครองที่ดินอยู่แล้ว สามารถที่จะถือครองที่ดินต่อไปได้และอนุญาตให้การถือครองที่ดินนั้น
สามารถสืบทอดไปยังบุตรหลานของคนจีนได้อีกด้วย

นอกจากการผ่อนผันในการกำหนดในพระราชบัญญัติแล้ว รัฐไทยยังได้มีแนวทางผ่อนผัน
ในการถือครองที่ดินให้กับคนจีนในทางปฏิบัติอีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก ในการประชุมคณะรัฐ
มนตรีในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2487 ที่ได้มีการหาแนวทางแก้ไขการหลีกเลี่ยงข้อกำหนดใน
พระราชบัญญัติฉบับนี้ของคนจีน โดยการโอนการถือครองที่ดินให้กับบุตรหลานของตน นายนา
เวกถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม จึงได้เสนอให้ไม่ควรถูกอนุญาตการโอน
การถือครองที่ดินให้กับบุคคลที่มีบิดามารดาเป็นคนจีน แม้ว่าจะเกิดในเมืองไทย ดังใจความว่า

กฎหมายที่ดินจะไปใช้หลักหนึ่ง กฎหมายสัญชาติใช้อีกหลักหนึ่งนั้นไม่
ควน แต่ก็มีทางทำได้คือ เราแก้ไขใหม่ พวกตามสายโลหิตนั้นไม่มีปัญหา แกม
สิทธิได้ พวกที่พ่อเจ๊กแม่เจ๊ก แต่เกิดเมืองไทยเห็นว่ายังไม่สมควร¹⁹²

แต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นว่าควรที่จะดูที่ความซื่อสัตย์จงรักภักดีกับเมืองไทย
มากกว่า แม้จะเป็นคนจีนแต่ถ้ามีความซื่อสัตย์ต่อเมืองไทยก็ควรที่จะอนุญาตให้สามารถถือครอง
ที่ดินได้ ดังใจความว่า

¹⁹⁰ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช
๒๔๘๖, หน้า 95.

¹⁹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2487 เรื่อง ที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว วันที่ 25
มกราคม พ.ศ.2487.

ถ้าแก่เป็นคนดีต่อเรา ชื่อสัตย์ตั้งหน้าทำมาหากินแล้ว เราก็ควนยอมให้เขา ต้องพิจารณาเป็นรายตัว...ผมจึงเห็นว่าจะต้องมีคณะกรรมการพิจารณาเรื่องนี้ เรื่องชื่อ ที่ดินนั้นแก่ทำประโยชน์จึงใหม่แล้วไม่เป็นภัยแก่ชาติด้วย ให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจ ควนจะให้อำนาจแก่คณะกรรมการ แม้คนต่างประเทศเองถ้าแก่ชื่อสัตย์ก็ควนให้¹⁹³

จากความเห็นของจอมพล ป. ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีเข้มงวดต่อการถือครอง ที่ดินของคนจีน แต่รัฐไทยเองก็ตระหนักถึงผลประโยชน์ที่รัฐจะได้รับจากการถือครองที่ดินของคนจีน ดังนั้นรัฐจึงได้มีแนวนโยบายในการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางปฏิบัติโดยการให้พิจารณา จากความชื่อสัตย์ต่อเมืองไทย ดังมติในที่ประชุมนี้ที่ว่า “มอบให้เลขาธิการคณะกัมการ กริสดีการับ ไปร่างกฎหมายขึ้น เพื่อให้อำนาจคณะกรรมการพิจารณาในการ โอนและรับ โอนที่ดินดังกล่าวได้รับชาน นโยบายไปแล้ว”¹⁹⁴ ซึ่งแนวทางการผ่อนผันให้กับการถือครองที่ดินในกับคนต่างประเทศของจอม พล ป. นั้นก็น่าจะเป็นนโยบายหนึ่งที่คณะกรรมการคณะนี้จะได้อำนาจไปพิจารณาในการอนุญาต การถือครองที่ดินของคนจีนด้วย เนื่องจากไม่มีผู้คัดค้านแนวนโยบายของจอมพล ป. จึงน่าจะได้ว่า แนวทางดังกล่าวได้ถือเป็นแนวนโยบายหนึ่งของคณะกรรมการพิจารณาในการ โอนและรับ โอน ที่ดิน ซึ่งจะทำให้คนจีนจะยังคงขออนุญาตถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินต่อไปได้ และเมื่อรัฐพิจารณาแล้ว ว่าคนจีนผู้นั้นมีความชื่อสัตย์ต่อเมืองไทยก็จะอนุญาตให้คนจีนนั้นสามารถที่จะถือครองที่ดินต่อไป ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีน

4.3.2 การส่งเสริมบทบาทคนไทยในทางเศรษฐกิจ เพื่อลดบทบาทคนจีน

นอกจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีการดำเนินการกับคนจีนในทาง เศรษฐกิจโดยการใช้มาตรการทางกฎหมายที่หลากหลายดังกล่าวแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้ใช้ วิธีการส่งเสริมบทบาทของคนไทยเข้าแทนที่การดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนจีน ซึ่งก็เท่ากับเป็น การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจในรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากน่าจะส่งผลให้คนจีนต้องลดการ ดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทนั้นๆ ลง

อาชีพที่รัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยให้มากยิ่งขึ้นนั้นก็ ไม่แตกต่างจากรัฐไทยในช่วงก่อนหน้านี้ ก็คือ การส่งเสริมการใช้กรรมกรไทยให้มากยิ่งขึ้นเพื่อเป็น การลดการพึ่งพากรรมกรจีน โดยรัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติในการที่จะปรับ ปรุงภาวะของกรรมกรไทยให้ดีขึ้น เพื่อที่จะสงวนอาชีพกรรมกรไว้ให้แก่คนไทยโดยเฉพาะ ในการ

¹⁹³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁹⁴ เรื่องเดียวกัน.

ประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481¹⁹⁵ และต่อมาในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 รัฐไทยยังได้มีการแสดงความคิดเห็นที่ต้องการจะบังคับให้พ่อค้าเร่ขายหรือตั้งแผงลอยหรือร้านค้าให้ใช้ลูกมือหรือกรรมกรที่เป็นคนไทยอีกด้วย¹⁹⁶ นอกจากนี้รัฐไทยยังมีนโยบายที่จะให้หน่วยงานราชการใช้คนรับใช้ คนยาม และกรรมกรที่เป็นคนไทย ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2481¹⁹⁷ รวมไปถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะออกพระราชบัญญัติจัดหางานนั้นก็เพื่อที่จะต้องการกันคนจีนที่จะเข้ามาขอให้สำนักงานจัดหางานของรัฐหางานทางด้านกรรมกรให้ ทั้งนี้เพื่อให้สำนักงานจัดหางานของรัฐเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่กรรมกรไทยอย่างแท้จริง¹⁹⁸

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้มีนโยบายที่ค่อนข้างชัดเจนในการที่จะส่งเสริมการใช้กรรมกรไทยในการทำงานประเภทต่างๆ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการในระยะนี้เป็นสมัยของ “การสร้างชาติไทย” ให้พัฒนาเจริญเติบโตในทุกๆ ด้าน ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินการกิจการในหลากหลายๆ ประการ ทั้งการพัฒนาพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรมตามนโยบายของรัฐบาล ทำให้อาชีพกรรมกรในการดำเนินการต่างๆ นั้นมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐก็คงจะเห็นว่าอาชีพกรรมกรเป็นอาชีพที่คนไทยน่าจะสามารถเข้าทำได้เองโดยไม่ต้องอาศัยการพึ่งพาคนจีนมากนัก เนื่องจากกรรมกรในบางประเภทไม่ต้องอาศัยความรู้มากนัก จึงน่าจะเป็นอาชีพที่เหมาะสมกับคนไทยในกลุ่มที่ได้รับการศึกษาน้อย รัฐจึงต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของกรรมกรไทยเข้าแทนที่กรรมกรจีน เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนไทยตามนโยบายของรัฐบาลที่จะปรับปรุงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยให้ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะได้มีนโยบายที่ค่อนข้างจะชัดเจนในการที่จะส่งเสริมบทบาทของกรรมกรไทย แต่รัฐไทยเองก็ตระหนักดีถึงความสามารถและความชำนาญของคนไทยในการประกอบอาชีพดังกล่าว ดังที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กล่าวในการประชุมคณะรัฐ

¹⁹⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2481 เรื่อง กระทรวงเศรษฐการขอทราบนโยบายเกี่ยวกับปัญหากรรมกร วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

¹⁹⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2481 เรื่อง การหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

¹⁹⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2481 เรื่อง การหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2481.

¹⁹⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 12/2482 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจัดหางาน วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2482.

มนตรีในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 ว่า “...บางอย่างคนไทยสู้ไม่ได้ เช่น กรรมกรขุดดิน...”¹⁹⁹ หรือการที่นายพันเอก หลวงเสรีเริงฤทธิ์ รัฐมนตรีคนหนึ่งในคณะรัฐบาลชุดนี้ได้กล่าวในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2481ว่า “เวลานี้ปรากฏว่ากรรมกรไทยยังไม่รับงานแบกหาม วิธีจัดของก็ยังไม่ชำนาญ...”²⁰⁰ หรือถึงความเห็นของหลวงประดิษฐมนูธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ได้แสดงความคิดเห็น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 เกี่ยวกับการที่รัฐไทยจะออกพระราชบัญญัติจัดหางานเพื่อที่จะกันกรรมกรจีน ว่า “...การที่จะออกพระราชบัญญัติโดยมีวัตถุประสงค์จะกันคนต่างด้าวในขณะที่เรายังไม่พร้อมเช่นนี้จะไม่ได้ผล เราควรแก้ไขคนของเราให้พร้อมก่อน”²⁰¹ หรือในความเห็นของนายนาวาอากาศเอก หลวง กาจสงคราม รัฐมนตรีในรัฐบาลคณะนี้ เกี่ยวกับการใช้กรรมกรทำเรือ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2482 ก็เห็นว่า “...เมื่อเปิดท่าเรือที่สร้างใหม่ เราจะเรียกคนไทยมาเป็น กรรมกรไม่ได้ เพราะกรรมกรทำเรือนี้ต้องฝึกหัดและอบรม ทั้งเป็นงานหนักและยากลำบากมาก เมื่อเราเปิดท่าเรือแล้วใช้กรรมกรไทยไม่ได้ กรรมกรทำเรือก็คงจะเป็นชาวต่างประเทศตามเดิม...”²⁰²

แสดงให้เห็นว่าคนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าทำงานกรรมกรทั้งหมดได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้แม้ว่ารัฐไทยต้องการที่จะสงวนอาชีพกรรมกรให้คนไทยในทางนโยบาย แต่ในทางปฏิบัติรัฐก็ไม่สามารถทำได้จึงยังคงต้องมีการผ่อนผันให้กับกรรมกรจีนอยู่ โดยในการวางหลักการเพื่อปรับปรุงสภาวะกรรมกรนั้น รัฐก็ได้มีข้อผ่อนผันให้กรรมกรจีนที่อยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลา 5 ปี แล้วสามารถที่จะไปรับสมุดประจำตัวที่จะทำให้สามารถประกอบอาชีพกรรมกรต่อไปได้ และยังมีข้อผ่อนผันให้กับกรรมกรที่ประกอบอาชีพนี้ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้สามารถที่จะขึ้นทะเบียนรับสมุดประจำตัวได้โดยไม่มีข้อจำกัด²⁰³ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐตระหนักดีถึงการที่ยังคงต้องอาศัยกรรมกรจีนในการดำเนินการประเภทต่างๆ รัฐจึงได้กำหนดข้อผ่อนผันเพื่อให้กรรมกรจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพต่อไปได้ ดังเหตุผลที่รัฐได้ให้ไว้ในการกำหนดข้อผ่อนผัน

¹⁹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2481 เรื่อง การหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

²⁰⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2481 เรื่อง การหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2481.

²⁰¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 12/2482 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจัดหางาน วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2482.

²⁰² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 37/2482 เรื่อง กรรมกรทำเรือ วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2482.

²⁰³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2481 เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจขอทราบนโยบายเกี่ยวกับปัญหากรรมกร วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

เพื่อให้กรรมกรจีนสามารถขึ้นทะเบียนรับสมุดประจำตัวว่า “... ทั้งนี้เพื่อมิให้กระทบกระเทือนกิจการเศรษฐกิจในขณะนี้”²⁰⁴

นอกจากนั้นการผ่อนผันให้กรรมกรจีนยังเห็นได้จากการที่มีผู้เสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 ให้ห้ามกรรมกรจีนเข้ามาในเมืองไทย เพื่อเป็นการส่งเสริมกรรมกรไทย แต่ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเห็นว่าเมืองไทยยังคงมีความต้องการกรรมกรจีนอยู่ และกรรมกรจีนที่ทำงานอยู่แล้วก็ไม่สามารถที่จะห้ามการประกอบอาชีพได้ ดังนั้นรัฐไทยในสมัยนี้จึงยังไม่มโนบายที่จะห้ามกรรมกรจีนเข้าเมือง²⁰⁵ สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมคนไทยในทางเศรษฐกิจ โดยต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีนลง แต่รัฐก็ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ ดังนั้นการดำเนินการใดๆ ของรัฐในการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทย รัฐก็ต้องคำนึงที่จะมิให้ส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้การส่งเสริมบทบาทคนไทยในทางเศรษฐกิจนั้นรัฐมีอาจดำเนินการได้อย่างเต็มที่ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประเทศเป็นสำคัญ

นอกจากการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการประกอบอาชีพกรรมกรเพื่อแทนที่คนจีนแล้ว รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยังมีนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการการค้าเพื่อที่จะลดการพึ่งพาคนจีนอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า “การค้าอยู่กับต่างประเทศ จึงช่วยคิดสนับสนุนคนไทย ถ้าแย่งก็แย่งพ่อค้าต่างประเทศ แต่พ่อค้าไทยเราสนับสนุน”²⁰⁶ ดังนั้นรัฐไทยในสมัยนี้จึงมีการกระตุ้นให้คนไทยหันมาประกอบอาชีพค้าขายแทนชาวต่างประเทศที่มีบทบาททางด้านนี้มาก่อน โดยรัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือทุกอย่างเท่าที่จะช่วยเหลือได้ สำหรับแนวทางที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ดำเนินการเพื่อที่จะกระตุ้นให้คนไทยหันมาทำการค้าอันมีอยู่ด้วยกันหลายประการ เช่น มีการโฆษณาส่งเสริมให้คนไทยสนใจยึดอาชีพค้าขายพร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ส่งเสริมโดยการตั้งเงินทุนขึ้นมาจำนวนหนึ่ง เพื่อให้เอกชนไทยเข้าไปใช้จ่ายในการลงทุนค้าขาย²⁰⁷

นอกจากนั้นในการที่จะส่งเสริมให้คนไทยสามารถที่จะทำการค้าได้มากยิ่งขึ้น รัฐไทยจึงจำเป็นต้องต้องคิดกันทำการค้าของคนจีน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการทำการค้าอยู่มาก โดย

²⁰⁴ เรื่องเดียวกัน.

²⁰⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2481 เรื่อง การหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

²⁰⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 68/2482 เรื่องการซื้อหุ้นของบริษัทประมวลไทยพาณิชย์ กัมมาลจ จำกัด, วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

²⁰⁷ “ทุนกู้อุตสาหกรรมจะเลยไปถึงการค้า”, ไทยใหม่, วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

การที่รัฐไทยได้ออกคำสั่งในเดือนมกราคม พ.ศ.2482 เพื่อที่จะห้ามไม่ให้พ่อค้าหาบเร่ที่เป็นคนจีนเข้าไปขายของในโรงเรียน หรือสถานที่ราชการที่ขึ้นต่อกระทรวงศึกษาธิการ โดยให้ถือเป็นระเบียบเพิ่มระเบียบการกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการควบคุมผู้นำอาหารเข้ามาขายในโรงเรียนรัฐบาล และให้อนุญาตให้ผู้ขายอาหารในโรงเรียนได้เฉพาะพ่อค้าแม่ค้าไทยเท่านั้น โดยให้โรงเรียนในจังหวัดพระนคร และธนบุรีเริ่มปฏิบัติภายใน 15 วัน และโรงเรียนต่างจังหวัดภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป²⁰⁸ รัฐบาลได้ให้เหตุผลในการประกาศกฎกระทรวงครั้งนี้ว่า

1. กระทรวงศึกษาธิการประสงค์จะฝึกปรี้อเด็กไทย ทั้งชายและหญิงที่ ได้รับการสั่งสอนวิชาการคร่ำ การค้าให้ได้มีโอกาสเป็นพ่อค้าแม่ค้า อันเป็นอาชีพ ที่ได้ฝึกฝนมาแล้วจากหลักสูตรการศึกษาที่กระทรวงบรรจุไว้ในแผนกอาชีวศึกษาของชาติ

2. เอกราชในทางการค้าตามที่คณะราษฎรต้องการอยู่อย่างหนึ่งนั้น จำเป็นจะต้องร่วมมือกันในทุกทาง นับตั้งแต่ปลูกฝังความนิยมให้เป็นผู้มีนิสัยในเชิงการค้ามาตั้งแต่เยาว์เท่าที่กระทรวงศึกษาธิการจะอบรมได้ และจะต้องหาทางที่จะอบรมนิสัยเด็กให้รู้จักช่วยคนไทยด้วยกันทั้งทางตรงและทางอ้อม²⁰⁹

จากการดำเนินการดังกล่าวของรัฐได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยได้พยายามที่จะกีดกันคนจีนในการทำการค้า เพื่อที่จะให้คนไทยมีโอกาสทำการค้าขายได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นที่จะไม่ยินยอมให้คนจีนทำการค้าในโรงเรียนและสถานที่ราชการของกระทรวงศึกษาธิการ การดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยยังได้เน้นย้ำให้เห็นถึงการที่รัฐไทยให้ความสำคัญกับเรื่องของเอกราชเป็นอย่างมาก จึงได้พยายามแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยมีเอกราชในทางเศรษฐกิจแล้วภายหลังการแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับนานาประเทศ ทำให้รัฐไทยมีสิทธิตามหลักเอกราชที่จะกีดกันการดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนต่างประเทศ รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมีสิทธิดังกล่าวด้วยการกีดกันการทำการค้าของคนจีน เพื่อที่จะสงวนสิทธิในการทำการค้าไว้ให้กับคนไทยเท่านั้น

จากการประกาศกฎกระทรวงดังกล่าวยังได้นำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อกีดกันพ่อค้าหาบเร่ที่เป็นคนจีนไม่ให้ทำการค้าขายในสถานที่ราชการอื่นๆ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยการที่กระทรวงอื่นๆ ก็ได้ออกคำสั่งห้ามไม่ให้พ่อค้าหาบเร่ชาวต่างประเทศเข้าไปขายอาหารในสถานที่ราชการในสังกัดของตนด้วยเหตุผลเดียวกันกับกระทรวงศึกษาธิการ และได้ขอให้กระทรวงศึกษาธิการ

²⁰⁸ “กรรมการออกคำสั่งห้ามควบคุมการขายอาหาร”, ไทยใหม่, 5 มกราคม พ.ศ.2481.

²⁰⁹ “กรรมการกำลังจะจับเงินออกไปจากกระทรวงในเร็ววันนี้”, ไทยใหม่, วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2481.

การช่วยจัดการหาคนไทยที่ได้รับการฝึกหัดทำอาหารมาดำเนินการแทน²¹⁰ จึงเกิดมีร้านอาหารคนไทยขึ้นในสถานที่ราชการ หรือมีการตั้งครัวของคนไทยขึ้นในกระทรวงต่างๆ ดังเช่นที่กระทรวงมหาดไทย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวก็เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับหลักการของรัฐบาลที่ต้องการจะส่งเสริมบทบาทของคนไทยให้ทำการค้ามากขึ้น ตามนโยบายให้มีคนไทยทำขาย คนไทยซื้อกิน อันเป็นผลให้กระทรวงศึกษาธิการต้องบรรจุวิชาโภชนาการลงในหลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ²¹¹ เพื่อฝึกฝนให้คนไทยสามารถที่จะทำการค้าขายอาหารแข่งขันกับคนจีนได้ การดำเนินการเพื่อส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำการค้าขายอาหาร จึงน่าจะเป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะลดบทบาทของคนจีนในการทำการค้าลง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีนโยบายในการส่งเสริมคนไทยให้ทำการค้าขายมากขึ้น โดยการกีดกันคนจีนไม่ให้ทำการค้าขายในสถานที่ราชการ แต่ก็ยังคงมีสถานที่ราชการหลายแห่ง โดยเฉพาะโรงเรียนไม่สามารถที่จะปฏิบัติตามนโยบายได้ เนื่องจากการที่พ่อค้าแม่ค้าไทยนั้นยังมีเป็นจำนวนน้อย ไม่เพียงพอที่จะเข้าแทนที่พ่อค้าแม่ค้าที่เป็นคนจีนในการทำการค้าขายในสถานที่ราชการในหลายๆ แห่งได้ ทำให้ถ้ารัฐบาลไทยกีดกันไม่ให้คนจีนทำการค้าในโรงเรียนแล้วก็อาจจะไม่มีร้านค้าเพียงพอที่จะจำหน่ายให้กับเด็กนักเรียน ด้วยเหตุนี้ เมื่อโรงเรียนต่างๆ ได้ร้องเรียนไปยังกระทรวงศึกษาธิการ จึงทำให้กระทรวงศึกษาธิการต้องมีการผ่อนผันให้พ่อค้าแม่ค้าจีนยังคงสามารถที่จะทำการค้าในโรงเรียนต่อไปได้ โดยที่รัฐจะไม่เข้มงวดกับการห้ามพ่อค้าแม่ค้าจีนจนกว่าจะถึงเวลาอันสมควร²¹²

แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐบาลไทยจะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มงวดและจริงจังเพียงใดนั้นก็จะต้องขึ้นอยู่กับผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการนั้นๆ ด้วย ถ้าการดำเนินการนั้นก่อให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดีดังเช่นการห้ามคนจีนขายอาหารในสถานที่ราชการที่อาจจะทำให้เด็กนักเรียนไม่มีร้านค้าเพียงพอที่จะบริโภคอันจะส่งผลกระทบต่อสภาพร่างกายของนักเรียน รัฐบาลไทยก็ต้องผ่อนคลายนโยบายในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะเข้าทำการค้าแทนที่คนจีนนั้น ทำให้รัฐบาลไทยไม่อาจที่จะดำเนินการกับคนจีนได้อย่างเข้มงวดและจริงจัง จึงต้องผ่อนผันให้คนจีนทำการค้าต่อไปได้

นอกจากการที่รัฐบาลไทยได้ผ่อนผันให้กับคนจีนดังกล่าว จะทำให้คนจีนสามารถทำการค้าต่อไปได้แล้ว การที่คนจีนเองก็พยายามที่จะหลีกเลี่ยงการกีดกันดังกล่าวของรัฐบาลก็น่าจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้การค้าขายยังคงอยู่ในมือคนจีน โดยการที่รัฐได้ห้ามพ่อค้าจีนในการทำการค้านั้น

²¹⁰ Kenneth Perry Landon, *The Chinese in Thailand*, pp.180 – 222.

²¹¹ “จะให้นักเรียนหญิงขายอาหารข้าราชการ”, *ศรีกรุง*, วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

²¹² “กระทรวงธรรมการให้โรงเรียนกวดขันการขายอาหาร”, *ไทยใหม่*, 23 ธันวาคม พ.ศ.2481.

คนจีนก็หลีกเลี่ยงโดยการให้ภรรยาหรือบุตรหลานที่เป็นคนไทยนำของไปขายแทนตน หรือบางคนก็ใช้วิธีการจ้างคนไทยให้เป็นผู้ขายของแทน ก็ทำให้คนจีนยังสามารถที่จะทำการค้าขายต่อไปได้ตามเดิม ซึ่งถึงแม้รัฐไทยจะทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ในเวลาต่อมาก็ได้แถลงว่า ไม่เห็นขัดข้องประการใด ด้วยตามวัตถุประสงค์ของกระทรวงมีอยู่ข้อหนึ่งว่าต้องการให้คนไทยรู้จักการค้าขายเมื่อหญิงไทยซึ่งเป็นภรรยาคนต่างประเทศ หรือคนไทยบางคนได้มีโอกาสทำการค้าขายก็พอใจแล้ว²¹³

แสดงให้เห็นถึงการที่คนจีนก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะกีดกันเฉพาะคนจีนในการทำการค้าเท่านั้น จึงได้มีการหลีกเลี่ยงโดยการให้คนไทยเข้าทำการค้าแทนที่จะทำให้คนจีนไม่ได้รับผลกระทบจากนโยบายดังกล่าวของรัฐไทย นอกจากนั้นจากการที่รัฐไทยเองก็ไม่ขัดข้องในการที่คนจีนจะให้คนไทยทำการค้าแทนเพื่อที่กิจการของคนจีนจะสามารถดำเนินต่อไปได้นั้น ยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดของรัฐบาลที่อาจจะเพียงต้องการนำนโยบายของรัฐบาลมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยต้องการให้มีร้านค้าต่างๆ ในสถานที่ราชการเป็นร้านที่มีคนไทยเป็นคนขายเท่านั้น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบาย “ให้มีคนไทยทำขาย คนไทยซื้อกิน” โดยไม่คำนึงว่าที่แท้จริงกิจการที่คนไทยขายนั้นจะมีคนจีนเป็นเจ้าของ เพื่อเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” เพื่อให้คนไทยเกิดความตื่นตัวที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจ และให้ความช่วยเหลือกิจการที่เป็นของคนไทยเท่านั้น

นอกจากนั้นการที่รัฐไทยไม่ขัดข้องกับการดำเนินการดังกล่าวก็อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยเองก็ตระหนักดีถึงความไม่พร้อมของคนไทยที่จะเข้าทำการค้าด้วยตนเอง ซึ่งถ้ารัฐมีความเข้มงวดมากจนเกินไปที่จะต้องให้กิจการที่คนไทยเป็นผู้ทำการค้านั้นจะต้องเป็นกิจการของคนไทยเองก็อาจจะทำให้มีร้านค้าไม่เพียงพอที่จะทำการค้าในสถานที่ราชการต่างๆ ดังที่ได้เกิดปัญหาร้องเรียนจากโรงเรียนดังกล่าว ดังนั้นรัฐจึงอาจจะเห็นว่าการที่คนจีนให้คนไทยเป็นผู้ทำการค้าแทนนั้นเป็นสิ่งที่รัฐก็ไม่ควรจะขัดข้อง เพราะนอกจากจะทำให้มีร้านค้าเพียงพอในการทำการค้าแล้วยังทำให้คนไทยได้เรียนรู้วิธีการทำการค้าซึ่งอาจจะทำให้ต่อไปคนไทยสามารถที่จะทำการค้าได้ด้วยตนเอง รวมไปถึงยังเป็นผลพลอยได้ในการปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” ของรัฐในการที่รัฐสามารถที่จะดำเนินนโยบายให้ปรากฏเห็นเป็นรูปธรรมที่จะให้มีร้านค้าที่คนไทยทำการค้าเองในสถานที่ราชการต่างๆ เพื่อปลูกกระแสให้คนไทยเห็นว่ารัฐได้ให้การสนับสนุนกิจการของคนไทย ดังนั้น คนไทยโดยทั่วไปก็ควรที่จะให้ความร่วมมือกับรัฐในการส่งเสริมกิจการของคนไทยอีกด้วย

นอกจากการส่งเสริมคนไทยในการทำการค้าโดยการกีดกันคนจีน เพื่อเปิดโอกาสให้คนไทยได้เข้าทำการค้าแทนที่แล้ว รัฐไทยในสมัยจอมพล ป.ยังต้องการที่จะให้คนไทยมีความรู้ความ

²¹³ “ธรรมกรมี่ได้กวัดขันชนต่างด้าวนัก” ไทยใหม่, วันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2481.

สามารถในการทำการค้าอย่างเป็นระบบที่จะทำให้คนไทยสามารถที่จะทำการแข่งขันกับคนจีนได้ รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้มีการเสนอโครงการอบรมนักเรียนพาณิชย์เพื่อส่งเสริมคนไทยได้ทำการพาณิชย์มากขึ้น ซึ่งในโครงการอบรมนี้รัฐบาลจะรับสมัครเฉพาะบุคคลผู้ที่มีเชื้อชาติและสัญชาติไทยเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากรัฐเห็นว่าการส่งเสริมของรัฐเพื่อให้คนไทยประกอบการค้ามากขึ้นนั้น ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนพาณิชย์ของรัฐบาลนั้น มีความรู้เหมาะสมสำหรับงานเลขานุการมากกว่าที่จะสามารถทำการค้าแข่งขันกับคนจีนได้ เนื่องจากไม่ได้รับการอบรมเรื่องเล่ห์เหลี่ยมในการค้า รัฐบาลจึงต้องการเสนอโครงการดังกล่าวขึ้นมาเพื่ออบรมให้คนไทยสามารถประกอบการค้าขายได้จริง โดยจะมีการอบรมทั้งวิชาเศรษฐศาสตร์ กฎหมายเกี่ยวกับการค้า การภาษี การสถิติ ภูมิศาสตร์การค้า และภาษาต่างประเทศหนึ่งภาษา รวมไปถึงจะให้ให้นักเรียนในปีสุดท้ายได้ฝึกงานในหน่วยงานราชการบางหน่วย หรือร้านค้าและบริษัทห้างร้าน และอบรมวิชาพิเศษซึ่งหนักไปในทางปฏิบัติ เพื่อให้คนไทยที่สำเร็จการอบรมแล้วสามารถประกอบอาชีพทางการค้าได้ เพื่อส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำการค้าให้มีมากยิ่งขึ้น²¹⁴

การเสนอโครงการอบรมนักเรียนพาณิชย์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะให้คนไทยมีความรู้ความชำนาญในการค้าขาย เพื่อที่จะสามารถทำการค้าแข่งขันกับคนจีนได้ จึงได้มีการเสนอที่จะตั้งโรงเรียนที่จะรับนักเรียนเฉพาะบุคคลที่เป็นคนไทยทั้งเชื้อชาติและสัญชาติเท่านั้น เพื่อคิดกันมิให้คนที่รัฐถือว่ามิได้เป็นคนไทยเข้าอบรมในโรงเรียนการพาณิชย์ เพื่อที่จะทำให้คนไทยเท่านั้นที่จะได้รับการอบรมสั่งสอนในเรื่องเกี่ยวกับการค้าขายอย่างรอบด้านทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติที่เมื่อสำเร็จการศึกษาออกมาแล้วจะสามารถนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประกอบการค้าได้จริง ซึ่งถ้ารัฐประสบความสำเร็จตามที่ได้ออกโครงการไว้ก็น่าจะส่งผลให้คนไทยแข่งขันกับคนจีนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และเมื่อมาประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ส่งเสริมการใช้ของที่ค้าขายโดยคนไทย ก็จะทำให้ส่งผลกระทบต่อในการดำเนินการค้าของคนจีนได้มากยิ่งขึ้น อันเป็นการสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำการค้าของรัฐนั้นก็เป็นวิธีการหนึ่งของรัฐที่ต้องการจะดำเนินการเพื่อลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้นเพื่อที่จะให้มีกิจการค้าที่เป็นของคนไทยมีเป็นจำนวนมากขึ้นตามนโยบายของรัฐ กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งให้คณะกรรมการจังหวัดพยายามแนะนำชักชวนให้คนไทยผู้มีหลักฐานหรือรวมทุนกันจัดตั้งร้านค้าย่อยขึ้นในอำเภอ ตำบล และหมู่บ้านให้ทั่วถึงทุกชุมชน ถ้าในท้องที่ใดไม่อาจจะรวบรวมคนไทยจัดตั้งเองได้ให้ปรึกษาดกลองกับบริษัทจังหวัดว่าจะพิจารณาจัดในลักษณะรวมทุนกับบริษัทจังหวัดจัดตั้งร้านค้าขึ้นเป็นการริเริ่มในอำเภอ หรือตำบลที่สำคัญ โดย

²¹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 50/2485 เรื่อง โครงการอบรมนักเรียนพาณิชย์ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.

รัฐบาลจะทำหน้าที่ช่วยจัดหาสินค้าจำเป็นต่างๆ ให้กับร้านค้าย่อยเหล่านั้น²¹⁵ และ รัฐบาลยังได้พยายามชักชวนข้าราชการบ้านานูทั่วไปประเทศให้ทำการค้าโดยใช้ทุนจากเบี้ยบ้านานูที่จะได้รับ เพื่อที่จะรับข่าวสารจากบริษัทข้าวไทยไปขายอีกด้วย²¹⁶

การส่งเสริมคนไทยให้มีบทบาทในการทำการค้ามากขึ้นนี้ รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมการทำการค้าทุกประเภททั้งการค้าสินค้าที่ผลิตภายในประเทศ และการค้าสินค้าที่ต้องสั่งจากต่างประเทศ โดยรัฐบาลจะมุ่งเน้นให้คนไทยได้มีอิทธิพลในการทำการค้าสินค้าที่ผลิตภายในประเทศก่อน ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐบาลมีอำนาจทางการเมืองเป็นพื้นฐานที่จะวางแนวทางและลงมือดำเนินการในการส่งเสริมสินค้าภายในประเทศได้สะดวกกว่า²¹⁷ ส่วนสินค้าที่ต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ กรมการค้าต่างประเทศจะวางระเบียบช่วยเหลือพ่อค้าไทยในการติดต่อกับพ่อค้าต่างประเทศขึ้น โดยเฉพาะเกี่ยวกับการสั่งซื้อสินค้า การส่งสินค้าออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ และการขึ้นลงของราคาสินค้าบางชนิด เพื่อสนับสนุนกิจการของคนไทยให้เจริญและมีอำนาจในการค้าขายมากขึ้น²¹⁸

ในช่วงที่สภาวะสงครามโลกได้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ในช่วงปี พ.ศ.2485 ที่ไทยได้เข้าร่วมสงคราม รัฐบาลไทยในสมัยนี้ก็ได้เร่งนโยบายสร้างร้านค้าของคนไทยเพิ่มมากขึ้น เพราะปัญหาการขาดแคลนสินค้านั้นนอกจากจะทำให้ความเจริญของประเทศต้องหยุดชะงักลงแล้วยังจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลอีกด้วย ประกอบกับการที่รัฐบาลไทยในสมัยนี้ยังคงดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่ต้องการจะลดบทบาทของชาวต่างประเทศในทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐบาลไทยในสมัยนี้ได้ประกาศใช้และส่งเสริมมาตรการทางเศรษฐกิจยามสงครามเพื่อสนับสนุนการค้าของคนไทยดังนี้ คือ กำหนดให้ร้านค้าคนไทยเท่านั้นจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการครองชีพ เพราะสินค้าเหล่านี้เป็นสินค้าที่มีผลต่อความมั่นคงของประเทศชาติและประชาชน รัฐบาลจึงสามารถอ้างเพื่อเข้าควบคุมสินค้าเหล่านี้ได้อย่างเด็ดขาด พร้อมกันนั้นรัฐบาลก็ส่งเสริมให้ร้านค้าของคนไทยจำหน่ายสินค้าประเภทอื่นด้วย แม้ว่าร้านค้าของคนไทยเหล่านี้จะต้องแข่งขันกับร้านค้าของชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะคนจีนบ้าง แต่รัฐบาลก็เชื่อว่าเมื่อพิจารณาถึงความสะดวกในการ

²¹⁵ “แนวปฏิบัติส่งเสริมร้านค้าย่อย”, สรีกรุง, 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486.

²¹⁶ คำสั่งกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ม.๖๑๐๑/๒๔๘๒ “เรื่องสนับสนุนให้ข้าราชการเบี้ยบ้านานูทำการค้าข้าวสารของบริษัทข้าวไทย” จากเลขที่การคณะรัฐมนตรี ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๔๘๒.

²¹⁷ “วิธีการส่งเสริมให้คนไทยทำการค้า”, สรีกรุง, ฉบับวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

²¹⁸ “ช่วยพ่อค้าไทยซื้อสินค้า”, สรีกรุง, ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2486.

จัดหาสินค้าของร้านค้าของคนไทยที่รัฐบาลคอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนไปแล้ว ร้านค้าของคนไทยจะได้เปรียบร้านค้าของชาวต่างประเทศ²¹⁹

ในปี พ.ศ.2485 รัฐบาลยังได้จัดตั้งกรมการค้าภายในขึ้น โดยมีทำหน้าที่รับผิดชอบที่สำคัญประการหนึ่งในการเพิ่มร้านค้าของคนไทยให้มากขึ้นกว่าเดิม และยังทำหน้าที่รับให้ความช่วยเหลือร้านค้าของคนไทยด้วยวิธีการต่างๆ เช่น รับผิดชอบเป็นร้านในสงครามที่ ช่วยหาสินค้าจากแหล่งผลิตจำนวนมากๆ ในราคาพอสมควรมาให้กับร้านค้าของคนไทย²²⁰ และเพื่อที่จะส่งเสริมให้คนไทยหันมาทำการค้าให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นที่จะแข่งขันกับร้านค้าของคนจีนได้ รัฐบาลจึงให้กรมการค้าภายในมีหน้าที่ในการพิจารณาให้เงินทุนที่ได้รับจากนายกรัฐมนตรีแก่ร้านค้าของคนไทยที่เห็นว่าตั้งใจทำการค้าอย่างจริงจัง เพื่อที่ร้านค้าของคนไทยจะได้นำเงินทุนจำนวนนี้ไปใช้ในการซื้อสินค้าเข้าร้าน เพื่อเป็นการขยายร้านค้าของคนไทยให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น²²¹

นอกจากนั้นกรมการค้าภายในยังได้ทำหน้าที่ในการสงเคราะห์ร้านค้าย่อยของคนไทยให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทำให้ในเวลา 1 ปี ภายหลังจากจัดตั้งกรมการค้าภายในได้มีร้านค้าย่อยของคนไทยเปิดร้านค้าเครื่องอุปโภคบริโภคและร้านค้า และมาขึ้นทะเบียนเป็นร้านในสงครามที่ของกรมการค้าภายในจำนวน 2,023 ร้าน ร้านเหล่านี้ทางกรมการค้าภายในได้จัดทำป้ายเป็นเครื่องหมายแสดงว่าเป็นร้านของคนไทย เพื่อให้ผู้ซื้อเห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นการชักชวนให้คนไทยช่วยกันอุดหนุนสินค้าจากร้านค้าของคนไทย²²² อันเป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่จะคนไทยซื้อสินค้าที่มีคนไทยขาย จากการสนับสนุนส่งเสริมร้านค้าของคนไทยด้วยวิธีการต่างๆ ของกรมการค้าภายในนั้นได้ทำให้มีการจัดตั้งร้านค้าของคนไทยขึ้นเกือบจะทุกถนนในกรุงเทพฯ และธนบุรี²²³

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะใช้วิธีการต่างๆ เพื่อส่งเสริมร้านค้าของคนไทยแล้วก็ตาม แต่จากการที่คนไทยมิได้ประกอบอาชีพในการค้าขายมาก่อน ทำให้ในบางครั้งการจัดตั้งร้านค้าของคนไทยขึ้นมา นั้น คนไทยมิได้ต้องการที่จะประกอบอาชีพนี้อย่างจริงจัง แต่ต้องการที่จะใช้โอกาสจากการที่รัฐให้การสนับสนุนการจัดตั้งร้านค้าของคนไทยเพื่อหาประโยชน์ชั่วคราวด้วย

²¹⁹ กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่แฟ้ม 2/7.1 เศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย พ.ศ. ๒๔๘๒ - ๒๔๙๒, “บันทึกเรื่องการค้ากำหนดบริเวณให้คนไทยทำการค้าในพระนคร - ธนบุรี (ลับ).

²²⁰ พระยามโหสวรรค์, “พระยามโหสวรรค์”, หนังสือที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพพระยามโหสวรรค์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 9 กรกฎาคม พ.ศ.2518, หน้า 99.

²²¹ กรมการค้าภายใน, บันทึกเรื่องเงินส่งเสริมร้านค้าย่อย ของพนะท่านนายกรัฐมนตรี.

²²² “ร้านค้าไทยรับจะทำการขายโดยสุจริต”, นิกร, ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2486.

²²³ พระยามโหสวรรค์, “พระยามโหสวรรค์”, หนังสือที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพพระยามโหสวรรค์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 9 กรกฎาคม พ.ศ.2518, หน้า 99.

การนำสินค้าที่ทางราชการช่วยเหลือจัดหาให้ไปขายช่วงให้แก่พ่อค้าชาวต่างประเทศอีกต่อหนึ่ง²²⁴ หรือการยินยอมให้พ่อค้าชาวต่างประเทศใช้ชื่อของตนหรือตัวคนไทยเองเข้าดำเนินการต่างๆ เพื่อประโยชน์ของคนต่างประเทศ²²⁵

นอกจากนั้นแล้วการส่งเสริมคนไทยในการทำการค้ายังประสบปัญหาในเรื่องของการจัดหาสินค้าให้ร้านค้าของคนไทยที่นอกจากจะมีความยากลำบากในการจัดหาและรัฐยังไม่สามารถที่จะจัดหาได้ในราคาถูกลงเท่ากับที่คนจีนจัดหาได้อีกด้วย เนื่องจากการที่คนจีนมีความชำนาญและเครือข่ายทางการค้ามากกว่า จึงทำให้แม้ว่าจะมีการจัดตั้งร้านค้าของคนไทยเกิดขึ้นแต่ในบางครั้งก็ขาดแคลนสินค้าหรือสินค้านั้นมีราคาแพงกว่าร้านค้าของคนจีน²²⁶ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำการค้าเพื่อลดบทบาทของคนจีน จึงไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จมากนัก รัฐไทยในสมัยนี้จึงยังไม่สามารถที่จะกีดกันคนจีนออกไปจากการทำการค้าได้ทั้งหมด คนจีนจึงยังคงบทบาทสำคัญในการดำเนินการค้าของไทย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะมึนโยบายและการดำเนินการที่หลากหลายในการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำการค้าเพื่อแข่งขันกับกิจการค้าของคนจีน แต่จากการที่คนไทยไม่ได้มีความตั้งใจที่จะทำการค้าอย่างจริงจัง และขาดความรู้ความชำนาญในการทำการค้า ประกอบกับการที่รัฐไทยก็ไม่สามารถที่จะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่เกิดสงครามขึ้นในเมืองไทย เนื่องจากรัฐต้องทุ่มเททั้งงบประมาณและเวลาส่วนใหญ่ไปเพื่อการทำสงครามและการรักษาความมั่นคงของประเทศ จึงทำให้ร้านค้าของคนไทยที่ได้ตั้งขึ้นอย่างมากมายในช่วงก่อนสงครามจะต้องเผชิญกับการช่วยเหลือตนเองในการจัดหาสินค้าเพื่อแข่งขันกับร้านค้าของคนจีน ซึ่งมีความชำนาญในการทำการค้ามากกว่า ทำให้ในที่สุดร้านค้าของคนไทยที่ไม่สามารถจะทำการจัดหาสินค้าได้ต้องค่อยๆ ปิดตัวเองลงไปเรื่อยๆ การส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำการค้าจึงไม่ประสบความสำเร็จนักในการที่จะดึงการค้าจากคนจีนให้กลับมาอยู่ในมือคนไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมึนโยบายและการดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจังหลากหลายประการเพื่อที่จะลดบทบาทคนจีนในการทำการค้า แต่เมื่อทั้งรัฐและคนไทยเองยังไม่มีความพร้อม จึงทำให้คนจีนยังคงเป็นผู้ควบคุมการทำการค้าของไทยต่อไป

²²⁴ กรมการค้าภายใน, บันทึกเรื่องเงินส่งเสริมร้านค้าย่อย ของพนะท่านนายกรัฐมนตรื.

²²⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 30/2484, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติกำจัดสิทธิคนไทยผู้กระทำการอันเป็นภัยแก่ชาติ พุทธศักราช 2484 วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2484.

²²⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 37/2485, เรื่องเกี่ยวกับการพาณิชย์ วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2485.

4.3.3 รัฐไทยกับการดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อลดบทบาทของคนจีน

4.3.3.1 การจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน

นอกจากการส่งเสริมบทบาทของคนไทยเพื่อเป็นการลดบทบาทของคนจีนแล้ว รัฐบาลในสมัยนี้ยังได้เข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจเองด้วยการจัดตั้งบริษัทที่รัฐบาลถือหุ้นเป็นส่วนใหญ่ในกิจการที่รัฐเห็นว่ามีความสำคัญ เพื่อใช้บริษัทของรัฐบาลเข้าแข่งขันกับคนจีน และเพื่อช่วยให้การค้าขายกลับมาอยู่ในมือคนไทย²²⁷ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่าถ้าจะให้คนไทยดำเนินการเองแล้ว อาจจะทำได้ไม่ดีและไม่สามารที่จะแข่งขันกับคนจีนได้ เพราะคนไทยไม่รู้จกค่าของการค้า ทำให้สินค้าต่างๆ ถูกกดราคา และลำพังคนไทยโดยส่วนตัวแล้วไม่สามารถแข่งขันแย่งกินมาได้ รัฐจึงเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทนั้นๆ ด้วยการตั้งบริษัทให้เฉพาะคนไทยถือหุ้น²²⁸

บริษัทที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้จัดตั้งขึ้นนั้นมีเป็นจำนวนหลายบริษัทด้วยกัน โดยแต่ละบริษัทมีแนวทางที่ชัดเจนในการที่จะส่งเสริมให้คนไทยได้เข้าเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน ซึ่งก็เท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ โดยบริษัทที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้นนั้นถึงในปี พ.ศ. 2484 รวมทั้งหมดมี 86 แห่งด้วยกัน ได้แก่

- 1.บริษัทข้าวไทย จำกัด
- 2.บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ จำกัด
- 3.บริษัทค้าพืชผลไทย จำกัด
- 4.บริษัทพาณิชย์จังหวัดต่างๆ จำกัด มีในจังหวัดต่างรวมทั้งสิ้น 67 บริษัท
- 5.บริษัทไทยเดินเรือทะเล จำกัด
- 6.บริษัทเดินเรือไทย จำกัด
- 7.บริษัทเรือไทย จำกัด
- 8.บริษัทประมงไทย จำกัด
- 9.บริษัทเกลือไทย จำกัด
- 10.บริษัทเรือลำเลียงขนส่งจำกัด
- 11.บริษัทขนส่ง จำกัด
- 12.บริษัทไม้ไทย

²²⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องให้พิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล, ลงวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2484.

²²⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่15/2482, เรื่อง การจัดตั้งบริษัทการค้าพืชผลไทย วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2482.

- 13.บริษัทส่งเสริมอุตสาหกรรมไทย
- 14.บริษัทแร่และยางไทย จำกัด
- 15.บริษัทยางไทยจำกัด
- 16.บริษัทอุตสาหกรรมนม จำกัด
- 17.บริษัทเรือลำเลียงขนส่ง จำกัด
- 18.บริษัทธนาคารไทยพานิช จำกัด
19. บริษัทประมวลไทยพานิชกัมมาจล จำกัด
- 20.บริษัทพีชกสิกรรม²²⁹

ในระยะเวลาที่ถือได้ว่าเป็นช่วงที่บริษัทของรัฐบาลยังมีประสิทธิภาพในการดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมบทบาทของคนไทยและลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน เพราะภายหลังจากปี พ.ศ.2484 บริษัทของรัฐบาลเริ่มประสบปัญหาในการดำเนินงานทำให้รัฐบาลต้องมีการโอนการควบคุมบริษัทต่างๆ ของรัฐบาลให้อยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงพาณิชย์²³⁰ ทำให้บริษัทต่างๆ ของรัฐบาลไม่สามารถที่จะดำเนินงานในรูปของบริษัทได้อย่างเต็มที่เช่นในช่วงก่อนหน้านั้น และแสดงให้เห็นถึงความด้อยประสิทธิภาพของบริษัทของรัฐบาลในการดำเนินการเพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน จึงทำให้ในการศึกษาถึงการดำเนินงานของบริษัทของรัฐบาลเพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนนั้น จึงศึกษาเฉพาะบริษัทของรัฐบาลที่ตั้งขึ้นตั้งแต่เริ่มแรกถึงในช่วงปี พ.ศ.2484 ก่อนที่รัฐบาลจะโอนการควบคุมบริษัทเหล่านี้ไปขึ้นอยู่กับกระทรวงพาณิชย์

บริษัทของรัฐบาลทั้งหมดนั้นได้รับการจัดตั้งขึ้นมาเนื่องจากสาเหตุเดียวกัน ก็คือ การค้าของเมืองไทยส่วนมากได้ตกอยู่ในมือของชาวต่างประเทศ ทำให้การเงินของประเทศไทยต้องรั่วไหลออกไปปีละมากๆ และเพื่อที่จะช่วยให้การค้าขายกลับมาอยู่ในมือคนไทย ดังนั้นแล้วบริษัทต่างๆ ของรัฐบาลเหล่านี้จึงถือนโยบายเดียวกันในการดำเนินกิจการของบริษัทก็คือ เพื่อที่จะลดบทบาทและแย่งอำนาจทางเศรษฐกิจจากชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะคนจีน²³¹ เนื่องจากการที่คนจีนเป็นชาวต่างประเทศที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจในกิจการประเภทต่างๆ อยู่มาก

นอกจากบริษัทต่างๆ เหล่านี้จะมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการที่จะดึงอำนาจทางเศรษฐกิจจากมือคนจีนแล้ว ภายในบริษัทแต่บริษัทก็จะมีจุดมุ่งหมายของบริษัทที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับ

²²⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องพิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล, ลงวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

²³⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2484, เรื่อง ให้พิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล และการใช้สิทธิพลในหน้าที่ราชการ วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2484.

²³¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องพิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล, ลงวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2484.

วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของแต่ละบริษัทว่าจะต้องการดำเนินกิจการประเภทใด ซึ่งโดยส่วนมากกิจการของบริษัทรัฐบาลก็จะเป็นกิจการประเภทที่คนจีนได้เข้ามีบทบาทอยู่มาก ดังนั้นการที่บริษัทของรัฐบาลได้เข้าดำเนินกิจการประเภทนั้นๆ จึงเท่ากับเป็นการเข้าแข่งขันกับคนจีนเพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีนลง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งการที่รัฐบาลได้จัดตั้งบริษัทของรัฐขึ้นมาเป็นจำนวนมากและมีการดำเนินงานในประเภทเศรษฐกิจที่หลากหลายก็ย่อมแสดงให้เห็นถึงความจริงจังมากยิ่งขึ้นที่รัฐไทยต้องการที่จะบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ก็มีใช้ว่าการดำเนินงานของบริษัทรัฐบาลทุกบริษัทจะส่งผลกระทบต่อการค้าและการต่อคนจีนในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้การที่บริษัทของรัฐบาลบริษัทใดจะมีการดำเนินการที่ส่งผลกระทบต่อคนจีนนั้นก็ขึ้นอยู่กับประเภทของธุรกิจที่บริษัทรัฐบาลได้เข้าดำเนินการนั้นเป็นประเภทของธุรกิจที่มีคนจีนเป็นผู้ดำเนินการอยู่มากหรือไม่ กล่าวคือ ถ้าบริษัทรัฐบาลเป็นประเภทธุรกิจที่คนจีนมีบทบาทอยู่มาก ก็อาจจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีนในกิจการประเภทนั้นๆ ลง แต่ถ้าเป็นบริษัทที่มีธุรกิจประเภทที่คนจีนมิได้เป็นผู้มีบทบาทอยู่มาก ก็อาจจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐมิได้มุ่งเน้นที่จะใช้บริษัทนั้นในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่อาจจะต้องการที่จะใช้บริษัทดังกล่าวเพื่อควบคุมชาวต่างประเทศอื่นที่มีบทบาทในกิจการนั้นอยู่มาก หรือต้องการที่จะจัดตั้งบริษัทขึ้นมาเพื่อต้องการที่จะส่งเสริมกิจการประเภทนั้นที่เป็นของคนไทยเองโดยเฉพาะ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการที่คนจีนเป็นชาวต่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจของไทย ดังนั้นการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้จัดตั้งบริษัทของรัฐบาลขึ้นมาเป็นจำนวนมากเพื่อลดบทบาทของชาวต่างประเทศในทางเศรษฐกิจ ก็น่าจะมุ่งเน้นไปที่การค้าและการกับคนจีน

การดำเนินงานของบริษัทของรัฐบาลที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจได้แก่

4.3.3.1.1 *บริษัทข้าวไทย* เป็นบริษัทที่มีโครงการริเริ่มที่จะจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ในสมัยพระยาพลพลพยุหเสนา โดยได้มีการเปิดดำเนินงานอย่างเป็นทางการในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2481 แต่ได้มีการดำเนินงานอย่างจริงจังและส่งผลกระทบต่อการค้าและการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยรัฐบาลมีวัตถุประสงค์ที่จะให้บริษัทนี้ควบคุมราคาข้าวเปลือก และข้าวสารในประเทศมิให้ตกอยู่ใต้อิทธิพลและเล่ห์เหลี่ยมของพ่อค้าคนกลางที่โดยมากมักจะเป็นคนจีนที่มีบทบาทสำคัญในกิจการนี้มาก่อน และเพื่อหาทางให้อาชีพการค้าข้าวอยู่ในมือคนไทย รัฐบาลจึงได้ผูกขาดการซื้อ สิบ และส่งข้าวออกนอกประเทศด้วยการบังคับซื้อโรงสีข้าวของคนจีน หรือใช้มาตรการภาษีและการเมืองทุกทางจนกระทั่งโรงสีของคนจีนต้องล้มละลาย

ไปเองบ้าง และต้องขายกิจการให้รัฐบาลไทยดำเนินการแทนในที่สุด เช่น โรงสีจินเสง โรงสีจินเสง
จัน โรงสีเองดีดหลี โรงสีง่วนกิมเสง โรงสีกวางฮะเสง และโรงสีเต็กหลี²³²

จากการดำเนินการดังกล่าวของรัฐบาลไทยในสมัยนี้ แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการที่จะลด
บทบาทของคนจีนในกิจการที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าว ทั้งการซื้อ การสี และการส่งข้าวออกนอกประเทศ
เพื่อที่จะดึงการดำเนินการดังกล่าวให้มาอยู่ในมือของคนไทย ซึ่งจากการที่กิจการของคนจีนต้อง
ประสบภาวะล้มละลายและขายกิจการของตนให้กับรัฐบาลนั้นน่าจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลไทยใน
สมัยนี้ได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะ
ลดบทบาทของคนจีน จนทำให้คนจีนต้องเลิกล้มกิจการของตนเอง อันสอดคล้องกับนโยบายในการ
จัดตั้งบริษัทของรัฐบาลที่ต้องการจะควบคุมมิให้กิจการที่เกี่ยวข้องกับการค้าข้าวตกอยู่แต่ในมือคนจีน
เพื่อที่จะคนไทยได้มีบทบาทในกิจการดังกล่าวด้วย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการดำเนินงานเกี่ยวกับการค้าข้าวขึ้นต้องอาศัยความรู้ความชำนาญ
ตลอดจนเครือข่ายในการจำหน่ายสินค้าข้าวในต่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ค่อนข้างยากสำหรับคนไทย
ที่มีได้ดำเนินกิจการนี้มาตั้งแต่เริ่มแรก จึงทำให้รัฐไทยก็ยังคงต้องอาศัยคนจีนที่เคยประกอบธุรกิจนี้
มาก่อนมาเป็นผู้ดำเนินงานของบริษัท เพราะมีความชำนาญมากกว่าคนไทย การผ่อนผันของรัฐบาล
ให้กับคนจีนในการดำเนินงานของบริษัท ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐไทยได้ให้ นายม้าเลียบคุณ ซึ่ง
เป็นคนจีนกวางตุ้ง เป็นผู้จัดการ เนื่องจากนายม้าเลียบคุณ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการสีข้าวและค้า
ข้าวมาก โดยที่นายม้าเลียบคุณเป็นผู้จัดตั้งสมาคมโรงสีไฟแห่งประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ.2468 และ
ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมถึง 8 ปีติดต่อกัน นอกจากนั้นยังมีธุรกิจการค้าข้าวในฮ่องกงและ
สิงคโปร์ และยังเป็นผู้จัดการบริษัทเดินเรือ เพื่อรับส่งสินค้าทางทะเล และจัดตั้งธนาคารและบริษัท
ประกันภัยอีกด้วย ด้วยประสบการณ์ในการดำเนินธุรกิจการค้าข้าวและความสามารถทำให้รัฐบาล
ไทยแต่งตั้งเป็นผู้จัดการบริษัทข้าวไทย²³³

นอกจากนายม้าเลียบคุณแล้ว ยังมีคนจีนอีกคนหนึ่งเป็นกรรมการของบริษัทข้าวไทยอีก
ด้วย ก็คือ นายเจียร กอวธนา มีสัญชาติจีนแต้จิ๋ว เนื่องจากเป็นผู้ที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการค้าข้าว
และโรงสีมาเป็นเวลานาน ดังปรากฏว่าในปี พ.ศ.2446 ได้เป็นเสมียนที่ห้างง่วนฮวดเสง ทำหน้าที่
เกี่ยวกับงานทางโรงสี ทำให้ได้ศึกษางานเกี่ยวกับการซื้อขายข้าวและการโรงสีด้วย ต่อมาในปี
พ.ศ.2450 ได้เป็นผู้จัดการโรงสีกลไฟยี่ห้อ “เชียงฮะจัน” ทำให้ได้ศึกษางานเกี่ยวกับการช่างโรงสี
และในปี พ.ศ.2461 เป็นผู้จัดการโรงสีกลไฟยี่ห้อ “ง่วนเจียงเสง” และในปี พ.ศ.2476 ได้เป็น

²³² “โรงสีข้าวไทยกำลังสร้างใหม่อีกแห่ง”, ไทยใหม่, 11 มิถุนายน พ.ศ.2482.

²³³ พรรณี บัวเล็ก, ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2457 – 2482 : บทเรียนจากความ
รุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม, (กรุงเทพฯ : พันธกิจ, 2545), หน้า 440 – 441.

ผู้ออกแบบและติดตั้งเครื่องโรงสี “ง่วนกิมแสง” กับเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้างด้วย²³⁴ ด้วยประสบการณ์ที่นายเจียร กอวัชนา มีเกี่ยวกับการดำเนินกิจการโรงสีและการค้าข้าวดังกล่าว คงจะมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้เลือกให้นายเจียร กอวัชนา เป็นหนึ่งในกรรมการของบริษัทข้าวไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยยังคงเห็นความสำคัญที่ต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของคนจีน ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐไทยต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

นอกจากการที่รัฐไทยจะผ่อนผันให้กับคนจีน โดยการให้คนจีนที่มีความรู้ความชำนาญในการค้าข้าวเข้าทำงานกับบริษัทข้าวไทยที่รัฐจัดตั้งขึ้น ซึ่งทำให้กิจการของคนจีนที่รัฐตั้งเข้ามาร่วมมือกับรัฐยังคงดำรงอยู่ต่อไปได้แล้ว ก็ยังมีกิจการการค้าข้าวของคนจีนอื่นๆ ที่ยังคงอยู่ได้แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้จัดตั้งบริษัทเพื่อที่จะทำการค้าข้าวด้วยตนเองเพื่อปกป้องกิจการของคนจีนก็ตาม ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นเพราะว่าการที่คนจีนได้ทำการค้าข้าวมานานจึงมีความรู้ความชำนาญ มีเครือข่ายการค้า และมีเงินทุนแล้ว ยังอาจจะเกิดจากรัฐไทยยังคงมีการผ่อนผันให้กิจการของคนจีนดำเนินอยู่ต่อไปได้ ทั้งนี้เนื่องจากกิจการของรัฐแต่เพียงบริษัทเดียวคงไม่อาจที่จะดำเนินการการค้าข้าวของประเทศทั้งหมดได้ รัฐจึงยังคงต้องอาศัยกิจการของคนจีนในการดำเนินการค้าข้าวของประเทศต่อไป เพื่อมิให้กระทบกับผลประโยชน์ที่เกิดจากการค้าข้าว

ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐได้กล่าวถึงการดำรงอยู่ของกิจการการค้าข้าวของคนจีนในเมืองไทย ซึ่งรัฐมิได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการที่รัฐต้องการจะให้กิจการการค้าข้าวของคนจีนทั้งหมดต้องเลิกล้มไป เพียงแต่รัฐได้ชี้แจงเกี่ยวกับสาเหตุที่กิจการการค้าข้าวของคนจีนยังคงอยู่ได้ ก็เนื่องมาจากการที่คนจีนมีเงินและใช้วิธีค้ำข้าว ประกอบกับการที่คนจีนฉลาดในทางการค้ามากกว่าคนไทย จึงทำให้รัฐต้องเข้าช่วยเหลือกิจการของคนไทย²³⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยยังคงผ่อนผันให้คนจีนสามารถรักษายาบาททางเศรษฐกิจแม้ในกิจการที่รัฐเห็นว่ามีความสำคัญกับฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ และควรส่งเสริมให้คนไทยเข้ามียาบาทเพื่อมิให้คนจีนผูกขาดมากเกินไป แต่รัฐก็ไม่อาจดำเนินการเพื่อกำจัดคนจีนออกจากการค้าข้าวได้

นอกจากการจัดตั้งบริษัทข้าวไทยเพื่อส่งเสริมให้คนไทยได้มียาบาทในกิจการการค้าข้าวแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้มีนโยบายส่งเสริมคนไทยในการค้าขายให้มากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากการที่รัฐไทยเห็นว่า คนไทยไม่ชอบทำการค้า และถ้าปล่อยให้เอกชนไทยทำการค้าเองก็ไม่สามารถดำเนินการไปได้ตลอดรอดฝั่ง รัฐไทยจึงเห็นว่าถ้าจะให้คนไทยสามารถทำการค้าขายแข่งขันกับคน

²³⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.57.3/3 รายงานจากรัตมนตรีว่ากะชวงพานิช ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรื่องกัมมีการบริษัข้าวไทย จำกัด, ลงวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2486.

²³⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 77/2482, เรื่อง บริษัทไทยนิคมพาณิชย์จำกัด ขอให้องค์การของรัฐบาลช่วยเหลือบริษัท วันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2482.

จีนได้นั้น รัฐจะต้องช่วยเหลือในการจัดตั้งบริษัทขึ้นมาเพื่อทำการค้าขาย โดยให้คนไทยได้เข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจการของบริษัทเพื่อให้เกิดการเรียนรู้วิธีการทำการค้าและได้รับผลประโยชน์จากการค้าขายของบริษัทด้วย ดังนั้นจึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ได้ส่งเสริมการจัดตั้งบริษัทขึ้นหลายบริษัทที่จะเข้าดำเนินงานเกี่ยวกับการค้า อัน ได้แก่

4.3.3.1.2 *บริษัทไทยนิยมพาณิชย์* จัดตั้งขึ้น ในปลายปี พ.ศ.2482 เพื่อดึงเอาค่าให้มาอยู่ในมือคนไทย สำหรับสินค้าที่บริษัทนี้จำหน่ายนั้นเป็นสินค้าที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตต่างๆ และรัฐบาลยังได้ให้สิทธิเป็นเอเยนต์จำหน่ายสุราของกรมสรรพสามิตอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของบริษัทนี้นอกจากรัฐบาลจะเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่แล้ว รัฐบาลก็ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากเอกชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนต่างด้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีน จึงทำให้แม้ว่าการตั้งบริษัทของรัฐบาลขึ้นมาจะมีจุดประสงค์ที่จะให้คนไทยเท่านั้นเป็นผู้ถือหุ้นและเข้าดำเนินงานของบริษัท แต่การที่รัฐยังมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาเอกชนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเอกชนที่มีความรู้ความชำนาญนั้นก็มักจะเป็นคนจีน ด้วยเหตุนี้คนจีนจึงสามารถที่จะมีส่วนในการดำเนินงานของบริษัทนี้ได้โดยการให้ลูกหลานของตนที่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัท ดังจะเห็นได้จากการที่บริษัทแห่งนี้ได้ให้นายจุรินทร์ล้ำชา ซึ่งเป็นรุ่นหลานของคนจีนเข้าเป็นผู้จัดการของบริษัท²³⁶

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยก็ยังคงต้องอาศัยความร่วมมือจากคนจีนในการดำเนินกิจการของรัฐ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่คนจีนมีเงินทุนและประสบการณ์ในการดำเนินการค้ามาเป็นเวลานาน ทำให้มีความรู้ความชำนาญและมีเครือข่ายการค้าที่จะให้ความช่วยเหลือบริษัทของรัฐบาลได้เป็นอย่างดี จึงทำให้แม้ว่ารัฐไทยต้องการให้บริษัทของรัฐบาลทำหน้าที่ในการดึงการค้ากลับมาอยู่ในมือคนไทย แต่รัฐก็ยังคงต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะทำให้แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมิใช่มีนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่เข้มงวดจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าในกิจการประเภทใดคนไทยยังไม่สามารถที่จะทำได้เองอย่างเต็มที่ รัฐก็ยังอนุญาตให้คนจีนรักษาบทบาทของตนได้ต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการที่รัฐได้กำหนดไว้อย่างชัดเจนถึงการที่จะให้ผู้ถือหุ้นของบริษัทต้องเป็นผู้ที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น จึงทำให้แม้ว่าคนจีนจะยังสามารถมีส่วนร่วมในการถือหุ้นและเข้าเป็นผู้ดำเนินงานของบริษัทของรัฐบาลได้ แต่จากการที่ผู้ที่เข้าถือหุ้นและผู้ดำเนินงานของบริษัทนั้นจะเป็นบุตรหลานคนจีนที่มีสัญชาติไทย ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดกับคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่งที่รัฐจะพยายามควบคุมคนจีนที่มีสัญชาติจีนมิให้ได้เข้ามีส่วนร่วมในบริษัทของรัฐบาล พร้อมกับต้องการที่จะให้บริษัทของรัฐบาลแข่งขันกับกิจการของคนจีน เพื่อต้องการค้ากลับมาอยู่ในมือคนไทยอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้มีนโยบายที่จะดำเนิน

²³⁶ “ไทยนิยมกำไรปีที่แล้วสี่แสนเศษ”, *ศรีกรุง*, 21 มีนาคม พ.ศ. 2486.

การกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่เมื่อการดำเนินการนั้นจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐแล้ว รัฐจึงต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีนภายในขอบเขตที่จะมิให้กระทบกับนโยบายหลักของรัฐที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยมากจนเกินไป

4.3.3.1.3 บริษัทค้าพืชผลไทย ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2482 โดยมีนโยบายสำคัญคือ การรับซื้อขายสินค้าไทยและจำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ เพื่อให้คนไทยมีโอกาสซื้อของได้ในราคาถูก ย่อมเยาว์ รวมไปถึงรับซื้อขายเผยแพร่สินค้าที่เป็นอุตสาหกรรมของพื้นเมืองและวัตถุประสงคสำคัญของบริษัทก็คือ การตัดคนกลางที่คอยกินกำไรออกไปและทำการซื้อขายสินค้าด้วยความยุติธรรม²³⁷ จากวัตถุประสงค์ของบริษัทก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าการที่รัฐจัดตั้งบริษัทนี้ขึ้นมา ก็เพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีนในทางการค้า โดยที่รัฐจะให้บริษัทของรัฐเข้าทำหน้าที่ในการซื้อขายสินค้าอุปโภคบริโภคเอง เพื่อชักชวนให้คนไทยหันมาซื้อสินค้าจากบริษัทของรัฐบาล ซึ่งก็น่าจะส่งผลกระทบต่อกรณีที่คนไทยจะลดการซื้อสินค้าจากร้านค้าของคนจีน เท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

แต่การดำเนินกิจการของบริษัทนี้ก็ไม่ใช่ไปดังที่รัฐบาลได้วางวัตถุประสงค์ไว้ที่จะให้บริษัทมีส่วนช่วยในการลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากบริษัทได้ประสบปัญหาในการดำเนินงาน จึงทำให้ต้องมีการโอนการควบคุมดูแลกิจการของบริษัทนี้จากแต่เดิมที่รัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงเศรษฐกิจเป็นผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานทั้งหมด แต่ต่อมาได้โอนการดูแลบริษัทนี้ให้กับกรมรถไฟ เนื่องจากเห็นว่าการดำเนินงานของบริษัทนี้เกี่ยวข้องกับกิจการแลกเปลี่ยนสินค้า ซึ่งกรมรถไฟจะทำการค้าได้ดี จึงได้ให้กรมรถไฟเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่มากกว่า 50% และเข้าควบคุมบริษัท ในปี พ.ศ.2482²³⁸ แต่ต่อมาไม่นานกรมรถไฟก็ไม่สามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้รัฐบาลได้มีแนวความคิดที่จะล้มเลิกกิจการของบริษัทนี้เสีย²³⁹

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะยังมีได้ล้มเลิกบริษัทนี้ตามแนวความคิดดังกล่าวในสมัยนี้ แต่จากการที่บริษัทค้าพืชผลไทยมิได้ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่จะลดบทบาทของคนจีนในการซื้อขายสินค้านั้น จนทำให้รัฐบาลต้องการที่จะล้มเลิกบริษัทนั้น ก็ได้แสดงให้เห็นว่า การตั้งบริษัทค้าพืชผลไทยนั้นแม้ว่าวัตถุประสงค์จะได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการของรัฐบาลที่จะลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่ในทางปฏิบัตินั้นบริษัทนี้ก็กลับไม่สามารถทำได้ จึงน่าจะส่งผลให้รัฐไทยต้องมี

²³⁷ “บริษัทไทยฟุ้งสู่ความนิยม”, ศรีกรุง, 5 กันยายน พ.ศ.2482.

²³⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องบริษัทค้าพืชผลไทย, วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2482.

²³⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่123/2484 เรื่อง บริษัทค้าพืชผลไทย วันที่ 19 มีนาคม

การผ่อนผันให้กับกิจการของคนจีนให้สามารถซื้อขายสินค้าได้ต่อไป เนื่องจากบริษัทของรัฐบาลไม่สามารถที่จะเข้าดำเนินการแทนได้

4.3.3.1.4 *บริษัทจังหวัด* มีการจัดตั้งขึ้นตามจังหวัดต่างๆ เพื่อช่วยเหลือคนไทยในการทำการค้าขาย ดังปรากฏในความเห็นเกี่ยวกับการจัดตั้งบริษัทจังหวัด ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2483 ความว่า

เรื่องเกี่ยวกับการค้านี้เท่าที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยเราเป็นชาติที่มีนิสสัยมุทะลุเป็นนักรบกินง่ายนอนง่าย และค้าขายไม่เป็น ผู้นำของชาติเห็นจุดอ่อนแอของชาติในข้อนี้ดีเป็นอย่างยิ่ง และได้พยายามแก้ไขตลอดมาแต่ก็ยังไม่ประสบผลสมความมุ่งหมาย ชาวต่างประเทศที่เข้ามาค้าขายในประเทศไทยมีจีนฝรั่งและญี่ปุ่นเหล่านี้ ในปีหนึ่งๆ ได้นำเงินออกไปนอกประเทศหลายสิบล้านบาท และการค้าเกือบทุกชนิดได้ตกไปอยู่ในมือชาวต่างประเทศ เป็นการยากที่เอกชนโดยลำพังจะไปแย่งเอามาได้ จึงเห็นว่าถึงเวลาที่รัฐบาลจะต้องเข้าช่วยเหลือ โดยจัดตั้งบริษัทขึ้นเพื่อแบ่งเฉลี่ยผลิตผลของไทยให้แก่คนไทย²⁴⁰

จากความเห็นของรัฐบาลไทยที่จะให้ความช่วยเหลือคนไทยในการทำการค้านั้นได้นำไปสู่การจัดตั้งบริษัทจังหวัดขึ้นตามจังหวัดต่างๆ เพื่อให้คนไทยได้ทำการค้า ซึ่งการจัดตั้งบริษัทจังหวัดนี้ รัฐบาลถือว่าเป็นนโยบายที่สำคัญ โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือโดยการถือหุ้นของบริษัทจังหวัดนั้นด้วยส่วนหนึ่ง และส่วนที่เหลือจะให้คนไทยในจังหวัดนั้นๆ เป็นผู้ถือหุ้น และเพื่อให้กิจการของบริษัทสามารถทำการค้าขายแข่งขันกับคนจีนได้ รัฐบาลจึงต้องมีการอุดหนุนบริษัทโดยการให้บริษัทจังหวัดเป็นผู้รับผูกขาดจำหน่ายสินค้าที่อยู่ในอำนาจของรัฐบาล เช่น สุรา น้ำมัน ฯลฯ²⁴¹

การที่รัฐได้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือคนไทยในการทำการค้า โดยการส่งเสริมการจัดตั้งบริษัทขึ้นในจังหวัดต่างๆ นั้น ได้ส่งผลให้คนไทยเกิดความตื่นตัวในการที่จะทำการค้าขาย และเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ที่จะให้การสนับสนุนส่งเสริมกิจการที่เป็นของคนไทย และไม่พึ่งพิงการซื้อสินค้าจากชาวต่างประเทศ ดังปรากฏในรายงานจากข้าราชการในจังหวัดหนองคาย ถึงการที่คนไทยตื่นตัวในความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” จึงต้องการที่จะเอาชนะคนต่างด้าวในการทำการค้า ในวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2482 ดังความว่า

เพื่อเอาชนะในการค้าขายกับคนต่างด้าวชาวต่างชาติ ที่จังหวัด
หนองคาย ผมได้เที่ยวประชุมข้าราชการและประชาชนให้ลงมือทำการค้าขาย ให้

²⁴⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่16/2483 เรื่อง การจัดตั้งบริษัทจังหวัด ในวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

²⁴¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/5 เรื่อง การจัดตั้งบริษัทจังหวัด, ลงวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

ทุกขุมนุมชาวไทยทุกละแวกบ้านไทย ต้องมีไทยทำ ไทยขาย ไทยซื้อ ในหมู่คนไทยเราเองทั้งนั้น เมื่อเห็นคนไทยขายอะไรที่ไหน ไทยต้องตรงไปซื้อของคนไทยก่อนเสมอ รู้สึกว่าข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครูทั้ง ร.ร.รัฐบาล ร.ร.ประชาบาลทั้งหลาย รู้สึกนึกคิดในเรื่องนี้มา จนปรากฏว่าพากันไม่ซื้อของจากรายของชนต่างด้าว แม้แต่ซื้ออาหารและกาแฟตลอดจนตัดผม²⁴²

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้สนับสนุนการจัดตั้งบริษัทจังหวัด เพื่อให้คนไทยได้ทำการค้านั้น ก็ต้องการที่จะลดบทบาทของ “คนต่างด้าว” ในการทำการค้าขาย ซึ่งถึงแม้จะมีคนต่างด้าวหลายประเทศที่เข้ามาทำการค้าขาย แต่คนต่างด้าวที่ทำการค้าอยู่เป็นจำนวนมากก็คือ คนจีน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยมักจะกล่าวถึงบทบาทของคนจีนในการทำการค้า เช่น การที่จอมพล ป.ได้ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียง ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ถึงการที่คนจีนได้เป็นผู้ที่ทำการค้าอยู่ในหลายระดับ ดังความว่า “...ชาวจีนก็ได้รับความสะดวกไม่น้อยกว่าคนไทย ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศเอง นับแต่การค้าแร่เล็กๆ น้อยๆ ตลอดขึ้นไปจนถึงการค้าที่สำคัญ...”²⁴³ หรือการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงเนื่องในโอกาสจิตสมัยวันท้ายศก วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2482 ถึงการที่คนจีนมีการประกอบอาชีพค้าขายอยู่เป็นจำนวนมาก ความว่า “...ชาวจีนที่เข้ามาทำการค้าขายเป็นจำนวนไม่น้อยในประเทศไทยของเรา...”²⁴⁴ หรือการที่จอมพล ป. ได้แสดงความเห็นในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484 ถึงการที่คนจีนได้เข้ามาแย่งการค้าขายของคนไทย ดังความว่า

เจ๊กมาอยู่เมืองไทย เจ๊กเรียนภาษาไทย เห็นไทยขายหมาก บุหรี่ เจ๊กก็ขายบ้าง คนไทยกินขนมจีนน้ำยา เจ๊กซื้อกินแล้วก็เอาไปทำขายบ้าง ไทยกลับชมว่าของเจ๊กอร่อยดี อยากทราบว่ามีคนไทยคนใดเรียนจากเจ๊กได้บ้าง กว๋ยเดี่ยว ผัดหมี่กรอบ ซึ่งเป็นของคนไทย เจ๊กกลับทำดีกว่าไทยเสียอีก²⁴⁵

ดังนั้นการที่รัฐได้ส่งเสริมการจัดตั้งบริษัทจังหวัด เพื่อช่วยเหลือให้คนไทยทำการค้าขายเพื่อแข่งขันกับชาวต่างประเทศได้ พร้อมกับการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” เพื่อให้คนไทยช่วยกันซื้อสินค้าที่ผลิตและขายโดยคนไทยนั้น ก็เท่ากับเป็นการดำเนินการเพื่อที่จะลดบทบาทของ

²⁴² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/5 หนังสือข้าราชการจังหวัดหนองคายถึงนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2482.

²⁴³ “นายฯฯ ปราศรัย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

²⁴⁴ หจข เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คำปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียงของนายกรัฐมนตรี เนื่องในท้ายศก, ลงวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2482.

²⁴⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 21/2484 เรื่องส่งผู้มีพื้นความรู้วิชาชีพไปศึกษาต่อในต่างประเทศ, วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484.

คนจีนในการประกอบอาชีพการค้าขาย ซึ่งจากการที่คนไทยเองก็ได้เกิดความตื่นตัวทั้งในเรื่องการทำการค้าและความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” ที่ทำให้เกิดมีการจัดตั้งบริษัทจังหวัดขึ้นในจังหวัดต่างๆ เป็นจำนวนมากนั้นก็น่าจะทำให้คนจีนได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐที่อาจจะทำให้คนจีนทำการค้าขายได้น้อยลง หรืออาจจะต้องพยายามหาวิถีทางอื่นๆ ที่จะหาสินค้าเพื่อที่จะทำการค้าขายแข่งขันกับบริษัทจังหวัดของคนไทยที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการเป็นผู้ผูกขาดจำหน่ายสินค้าที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาล ซึ่งทำให้ร้านค้าของคนจีนที่อาจจะเคยได้รับสินค้าดังกล่าวมาจำหน่ายจากการประมูลก็ไม่สามารถที่จะจำหน่ายสินค้าได้อีกต่อไป ที่อาจจะมิผลกระทบต่อรายได้ในการค้าขายของคนจีน อันเท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลจะมีผลต่อการทำการค้าขายของคนจีน แต่เนื่องจากคนไทยขาดความชำนาญในการค้าขาย ทั้งที่รัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือในการจัดหาสินค้าบางประเภทมาจำหน่ายแล้วก็ตาม แต่การดำเนินการของบริษัทจังหวัดก็ยังคงมีปัญหาในเรื่องการหาสินค้าประเภทอื่นๆ ที่มีใ้ได้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลมาจำหน่าย จึงทำให้รัฐบาลยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในการจัดหาสินค้า ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2482 เกี่ยวกับการปัญหาของบริษัทจังหวัดที่ไม่มีตัวแทนที่สามารถจะจัดหาสินค้าจากต่างประเทศได้ ทำให้ต้องพึ่งตัวแทนในประเทศ แต่ตัวแทนในประเทศก็ไม่สามารถที่จะไปปรับสินค้าต่างประเทศได้เอง ทำให้ยังคงต้องพึ่งคนจีนในการจัดหาสินค้า ทำให้สินค้าที่หาได้มีราคาแพง ดังความว่า

เห็นว่าเรื่องนี้จะสำเร็จไปได้ก็ในเมื่อเราได้มีสิ่งที่สามารถเป็นเอเย่นต์รับของจากต่างประเทศมาขายด้วย ที่เป็นอยู่เวลานี้เรามีเอเย่นต์แต่เอเย่นต์ของเราต้องไปปรับซื้อสินค้าจากพวกเจ๊ก จึงไม่ได้ของถูกสมความต้องการ เพราะเขาขายให้เราเท่ากับราคาที่เขาขายส่ง เช่นกึ่งแห่งของเรามีที่จันทบุรี แต่ไม่พอกับความต้องการของประเทศจึงต้องซื้อจากประเทศจีนปีละมากๆ เราจะส่งไปยังประเทศจีนโดยตรงเขาก็ไม่ขายให้เรา เขาบอกว่าเขามีสิ่งอยู่ทางนี้แล้วให้เราซื้อจากล้ง เจ้าล้งก็เอากำไรอีกต่อหนึ่ง²⁴⁶

จากปัญหาของบริษัทจังหวัดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทคนไทยในการทำการค้าโดยการที่รัฐได้เข้ามาช่วยเหลือในการจัดตั้งขึ้นเป็นบริษัทและให้ผูกขาดสินค้าที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลก็ตาม แต่การให้ความช่วยเหลือดังกล่าวก็ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้บริษัทของคนไทยสามารถดำเนินกิจการได้เองทั้งหมด ทำให้ยังคงต้องมีการพึ่งพิงคนจีน

²⁴⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 75/2482 เรื่อง การตั้งบริษัทไทยในจังหวัดต่างๆ, วันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2482.

อยู่ ซึ่งการที่ยังคงต้องอาศัยคนจีน ทำให้คงจะยากที่บริษัทจะทำการค้าขายแข่งขันกับคนจีนที่มีศักยภาพมากกว่าในการทำการค้า จึงน่าจะเป็นเหตุให้กิจการค้าของคนจีนยังสามารถดำเนินอยู่ได้

จากการที่รัฐไทยเองก็ตระหนักถึงปัญหาที่บริษัทการค้าของคนไทยต้องประสบที่ทำให้ยังคงต้องอาศัยคนจีนในการทำการค้านั้น ก็อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนในทางเศรษฐกิจว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการที่คนไทยยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการด้วยตนเอง ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่แล้วก็ตาม ด้วยเหตุดังกล่าวนี้อาจจะทำให้รัฐไทยยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศ ดังจะเห็นได้จากกรกล่าวเปรียบเทียบกับรัฐบาลไม่ควรที่จะดำเนินการอย่างเด็ดขาดกับคนจีนในการทำการค้า เพราะว่าคนไทยเองก็ยังไม่มีความพร้อมและยังคงต้องอาศัยคนจีนอยู่ ซึ่งถ้ารัฐดำเนินการอย่างเด็ดขาดก็จะส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังปรากฏในการแสดงความเห็นของหลวงโกวิทอภัยวงศ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2484 ความว่า

เรื่องการตั้งบริษัทนี้ข้าพเจ้าได้ว่ารัฐบาลจัดตั้งขึ้นในนโยบายที่จะช่วยอุ้มพ่อค้าไม่ใช่เพื่อทำลายพ่อค้า ฉะนั้นข้าพเจ้าเห็นว่าควรให้เสมอหน้ากัน ถ้าเราจะให้สิทธิพิเศษกันมากๆ แล้วบริษัทเอกชนก็เกิดไม่ได้ ประเทศจะร่ำรวยได้ก็ต้องอาศัยที่มีการค้ามากๆ เมื่อพ่อค้าเกิดไม่ได้ ประเทศเราจะร่ำรวยได้อย่างไร เวลานี้พ่อค้าต่างประเทศในเมืองเรามีมากก็คล้ายกับเรามีต้นไม้ใหญ่ เมื่อเราจะปลูกต้นไม้เล็กแทนเราก็ต้องค่อยๆ รัศกิ่งทีละน้อยๆ แต่เดี๋ยวนี้ต้นไม้เล็กยังไม่ทันจะขึ้น เราก็จัดแจงเอาโค่นต้นไม้ใหญ่เสียแล้ว แด่คนมันก็ร้อนตาย²⁴⁷

จากการที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมในการทำการค้าและปัญหาที่บริษัทการค้าของคนไทยต้องประสบคงจะทำให้จอมพล ป. ตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้แม้จะต้องการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้น เพื่อลดบทบาทของคนจีนลง แต่รัฐก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจได้อย่างเข้มงวดและจริงจังมากเกินไปนัก เนื่องจากเกรงว่าอาจจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศได้ รัฐไทยจึงยังคงผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนจีนยังคงเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยอยู่โดยตลอดแม้ในช่วงที่รัฐไทยมีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” อย่างค่อนข้างจะรุนแรงเช่นในสมัยนี้

²⁴⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 24/2484 เรื่อง หลักเกณฑ์ที่กรมรถไฟวางโครงการช่วยเหลือกิจการค้าของบริษัทในอุปการะของรัฐบาล วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

การผ่อนผันของประเทศไทยให้กับคนจีนในการค้าขายนั้นยังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้ออก
 ราชบัญญัติฉบับที่ 5 เรื่องให้คนไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย
 เพื่อชักชวนให้คนไทยพยายามบริโภคแต่อาหารอันปรุงจากสิ่งซึ่งมีกำเนิดหรือทำขึ้นใน
 ประเทศไทย และชักชวนให้คนไทยพยายามใช้เครื่องแต่งกายด้วยวัตถุที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นใน
 ประเทศไทย ตลอดจนควบคุมคุณภาพของสินค้า²⁴⁸ ซึ่งจากสาระของราชบัญญัตินี้จะทำให้
 เข้าใจได้ว่าการออกราชบัญญัตินี้ รัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมให้คนไทยนิยมใช้ของไทยที่ผลิต
 โดยคนไทยที่เป็นไปตามนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” อันเท่ากับเป็นการที่จะลดการพึ่งพา
 สินค้าที่ผลิตโดยคนต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีน ซึ่งเป็นผู้มืบทบพาทสำคัญในการดำเนินการ
 ทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นรัฐก็ได้มุ่งที่จะส่งเสริมเฉพาะสินค้าไทยเท่านั้น แต่รัฐเห็นว่า
 ควรที่จะส่งเสริมสินค้าที่คนต่างด้าวให้กำเนิดหรือประดิษฐ์ขึ้นในเมืองไทยด้วย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐ
 มีความเห็นเกี่ยวกับคนจีนในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ว่า “เรายังไม่
 พร้อมที่จะให้เขาออกจากเมืองไทยทั้งหมด”²⁴⁹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมี
 นโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงความจำเป็นที่ยังคงต้องพึ่งพาคนจีน
 ในทางเศรษฐกิจ รัฐจึงเห็นว่ายังไม่สามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนอย่างเด็ดขาดโดยการให้ออก
 จากเมืองไทยได้ และในเมื่อคนจีนเป็นผู้ที่มืบทบพาทในทางผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคที่สำคัญ
 ประกอบกับการที่คนไทยเองก็อาจจะยังไม่มีการผลิตสินค้าที่กว้างขวางนัก ทำให้รัฐต้องรวมสินค้า
 ที่ผลิตโดยคนต่างด้าวเข้าไว้ใน การส่งเสริมสินค้าที่ทำขึ้นในเมืองไทยด้วย เพราะไม่เช่นนั้นแล้ว
 สินค้าที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้ประชาชนนิยมอุปโภคบริโภคตามราชบัญญัตินี้จะมีแต่สินค้าที่
 ผลิตโดยคนไทยซึ่งอาจจะมีจำนวนไม่มากนัก อันอาจจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของประเทศ
 ไทยจึงได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ โดยการให้รวมสินค้าที่ผลิตโดย
 คนจีนเข้าไว้ในสินค้าที่จะได้รับการส่งเสริมให้ประชาชนนิยมอุปโภคบริโภคด้วย สะท้อนให้เห็นว่า
 แม้ว่ารัฐไทยต้องการส่งเสริมให้คนไทยนิยมใช้สินค้าที่ผลิตโดยคนไทย แต่รัฐก็ตระหนักดีถึง
 ข้อจำกัดในการผลิตสินค้าของคนไทย จึงทำให้รัฐมีการผ่อนผันให้ส่งเสริมสินค้าที่ผลิตโดยคนจีน
 ด้วย จากข้อจำกัดในทางเศรษฐกิจของคนไทย น่าจะมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยมีอาจจะดำเนินการอย่าง
 จริงจังกับคนจีนในทางเศรษฐกิจได้

²⁴⁸ เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม), “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยราชบัญญัตินี้ฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาว
 ไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕๒
 (ภาค ๒), หน้า 1262 – 1263.

²⁴⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 64/2482 เรื่อง การส่งเสริมเครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิด
 หรือประดิษฐ์ขึ้นในประเทศไทย วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

4.3.3.1.5 บริษัทประมวลไทยพานิชกัมมาจล จำกัด เป็นอีกบริษัทหนึ่งที่รัฐไทยจัดตั้งขึ้นมา เพื่อที่จะทำการส่งเสริมการค้าโดยเน้นการค้าระหว่างประเทศ เนื่องจากการค้าระหว่างประเทศเป็น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยบริษัทนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะรับซื้อ หรือโอน กิจการด้านการค้าระหว่างประเทศที่ชาวต่างประเทศเคยดำเนินการอยู่แต่ต้องเลิกกิจการไปเพราะทน ความกดดันของรัฐบาลไม่ได้มาดำเนินการส่งสินค้าเข้าและส่งออกนอกประเทศแทน²⁵⁰ ซึ่ง การที่มีบริษัทของชาวต่างประเทศต้องเลิกกิจการก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดและ จริงจังของรัฐไทยในสมัยนี้ในการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” จึงทำให้รัฐได้ใช้ มาตรการต่างๆ ในการจัดการกับบริษัทชาวต่างประเทศ ทำให้บริษัทเหล่านั้นต้องล้มเลิกกิจการไป

ถึงแม้ว่ารัฐไทยจะมีความเข้มงวดและจริงจังในการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทาง เศรษฐกิจ” แต่เมื่อบริษัทประมวลไทยพานิชกัมมาจล จำกัดได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้ว รัฐไทยก็ยังคง ตระหนักถึงความจำเป็นที่รัฐจะต้องพึ่งพาชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะคนจีนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการ ประเภทนี้มาก่อน เพื่ออาศัยความรู้ความชำนาญของคนจีนที่จะช่วยให้กิจการของบริษัทดำเนินไป ได้ด้วยดี ดังที่ได้ปรากฏรายนามของผู้ริเริ่มก่อตั้งบริษัทนั้นส่วนใหญ่จะเป็นลูกหลานหรือเป็นผู้ที่มี เชื้อสายชาวต่างประเทศแทบทั้งสิ้น ซึ่งโดยมากจะเป็นคนจีน อันได้แก่ นายเทียนเซียง วรรณสูตร นามกิมล้วย เคียงศิริ นายซุ่นไต้ ปานะนนท์ นายตี๋ จันทรงาม และนายเทียนไต้ วรรณสูตร²⁵¹

จากการที่รัฐไทยยังคงอนุญาตให้คนจีนเข้ามีส่วนร่วมในการก่อตั้งบริษัทของรัฐบาลนั้น ก็ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินการของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ต่อคนจีนว่า รัฐไทยในสมัยนี้ได้มี การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น ตามนโยบาย “ชาตินิยม ไทยทางเศรษฐกิจ” จนทำให้กิจการของคนจีนในหลายๆ ประเภทต้องล้มเลิกไป แต่รัฐก็มิได้ ต้องการที่จะจัดการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างเด็ดขาด เนื่องจากรัฐยังคงต้องอาศัยความรู้ความ ชำนาญของคนจีนอยู่ รัฐไทยจึงได้อนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะเข้ามีส่วนร่วมในกิจการของรัฐบาล ได้ ถ้าหากเห็นว่าการให้คนจีนเข้ามีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดผลประโยชน์กับรัฐมากกว่า ทั้งในเรื่อง ของการดำเนินการกิจการของบริษัทให้ได้ผลกำไร และในการอบรมสั่งสอนให้คนไทยสามารถที่จะ ดำเนินกิจการได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุนี้รัฐไทยในสมัยนี้จึงยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทาง เศรษฐกิจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐบาลและของชาติโดยรวม

²⁵⁰ ภาณีต รวมศิลป์, “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.2481 ถึง 2487”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521), หน้า 128.

²⁵¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

การที่รัฐอนุญาตให้คนจีนได้เข้ามีส่วนร่วมในบริษัทของรัฐบาล ยังเท่ากับเป็นการแสดงนัยว่ารัฐบาลให้การรับรองคนจีนที่จะสามารถมีบทบาททางเศรษฐกิจได้อย่างถูกต้อง ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนจีนเห็นว่ารัฐไทยมิได้มีนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่จริงจึงมักนึกถึงอาจจะทำให้คนจีนส่วนหนึ่งที่ตระหนักถึงการผ่อนผันผ่อนปรนให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ และไม่ได้รับแรงกดดันจากการที่รัฐบาลมีการผ่อนผันให้ยังคงดำเนินกิจการของตนเองต่อไป ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้คนจีนยังคงเป็นผู้ที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของเมืองไทยอยู่เช่นเดิม

นอกจากรัฐไทยในสมัยนี้จะต้องส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการค้าขายแล้ว รัฐไทยยังมีการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในกิจการขนส่งทางน้ำอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยตระหนักดีว่าการที่รัฐจะดึงอำนาจทางเศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ในมือคนไทยนั้นรัฐต้องส่งเสริมบทบาทของคนไทยในประเภทของเศรษฐกิจที่หลากหลาย ซึ่งการขนส่งทางน้ำนั้นก็ประเภทเศรษฐกิจที่สำคัญประเภทหนึ่ง เนื่องจากผลิตผลส่วนใหญ่ของเมืองไทยนั้นจะเป็นสินค้าวัตถุดิบทางเกษตรกรรม เศรษฐกิจของเมืองไทยจึงอาศัยรายได้จากการขายสินค้าเหล่านี้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการจะขายสินค้าเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการขนส่งทางน้ำที่สามารถบรรทุกสินค้าที่มีขนาดใหญ่ และบรรทุกได้ปริมาณมาก ด้วยความสำคัญของการขนส่งทางน้ำที่มีต่อเศรษฐกิจไทย จึงทำให้รัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมให้คนไทยได้เข้ามามีบทบาทในกิจการเกี่ยวกับการขนส่งทางน้ำ แต่การที่จะส่งเสริมเอกชนไทยให้เข้าดำเนินกิจการดังกล่าวอาจจะเป็นไปได้ยาก เนื่องจากคนไทยไม่มีความรู้ความชำนาญ รัฐจึงได้ตั้งบริษัทของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งทางน้ำหลายบริษัทด้วยกัน เพื่อที่จะให้มีบริษัทของคนไทยในกิจการขนส่งทางน้ำ และเพื่อส่งเสริมให้คนไทยได้เข้าดำเนินงานในกิจการขนส่งทางน้ำ เพื่อฝึกฝนให้คนไทยเกิดความรู้ความชำนาญที่จะดำเนินงานดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะตั้งบริษัทที่ดำเนินการขนส่งทางน้ำขึ้นหลายบริษัทอันได้แก่ บริษัทไทยเดินเรือทะเล จำกัด บริษัทเดินเรือไทย จำกัด และบริษัทเรือไทย จำกัด แต่ก็มีใช้การดำเนินงานของทุกบริษัทจะส่งผลกระทบต่อคนจีน ทั้งนี้เนื่องจากคนจีนมิได้เป็นผู้ที่ควบคุมกิจการการขนส่งทางน้ำไว้ทั้งหมด ดังนั้นกิจการของบริษัทรัฐบาลบางแห่งที่มีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินกิจการขนส่งทางน้ำในส่วนที่คนจีนมิได้มีบทบาทที่สำคัญอยู่ กิจการของบริษัทนั้นก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคนจีนเท่าใดนัก แต่ถ้าเป็นกิจการของบริษัทที่มีการดำเนินการในส่วนที่คนจีนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอยู่ การจัดตั้งบริษัทนั้นก็ส่งผลกระทบต่อคนจีน อันเท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งบริษัทของรัฐบาลที่มีการดำเนินงานขนส่งทางน้ำที่ส่งผลกระทบต่อคนจีนอย่างชัดเจน ก็คือ

4.3.3.1.6 *บริษัทเดินเรือไทย* เป็นบริษัทหนึ่งที่มีการจัดตั้งขึ้นมาเพื่อลดบทบาทของคนจีนในการเดินเรือค้าขาย เพื่อเป็นการบำรุงการขนส่งทางทะเลของไทยให้ดีขึ้นเพื่อจะให้สินค้าไทยได้บรรทุกในเรือของตนเอง เพื่อให้ค่าขนส่งตกอยู่ในมือของคนไทยไม่ให้ตกอยู่ในมือชาวต่างประเทศ

ทั้งหมด²⁵² อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีนโยบายที่จะจัดตั้งบริษัทเดินเรือเพื่อที่จะอุดหนุนให้มีเรือไทยแท้เดินทะเลทำการขนส่งให้เป็นปึกแผ่น แต่รัฐไทยก็ยังต้องการพึ่งพา “ชาวต่างประเทศ” ในการดำเนินการบางอย่างของบริษัทเดินเรือนี้ รัฐไทยจึงมีนโยบายที่จะไม่แสดงให้ชาวต่างประเทศเห็นว่า การจัดตั้งบริษัทเดินเรือไทยนี้เป็นความต้องการของรัฐที่จะกีดกันชาวต่างประเทศและไม่ต้องทำให้การดำเนินงานของบริษัทนี้เป็นการตัดประโยชน์ของชาวต่างประเทศโดยแรง²⁵³ รัฐไทยจึงได้จัดตั้งบริษัทเดินเรือไทยในลักษณะของการประสานประโยชน์กับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะคนจีนมากกว่าที่จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีน ดังจะเห็นได้จากกิจการของบริษัทนี้ที่รัฐไทยได้อาศัยคนจีน ทั้งในตำแหน่งคนประจำเรือ และผู้ที่ทำหน้าที่ในการค้าขาย ทั้งนี้เนื่องจากการที่คนไทยยังไม่มีความรู้ความชำนาญในกิจการดังกล่าว ดังที่รัฐไทยได้ให้เหตุผลไว้ในบันทึกการจัดตั้งบริษัทเดินเรือ ในเดือนกันยายน พ.ศ.2482 ว่า

ในการหัดคนของเราในการเดินเรือ นั้น ควรจะมีระยะเวลาสำหรับหัดและแทนผู้บังคับการเรือต่างประเทศ

สำหรับการหัดแผนกค้าขายนั้นจะต้องจัดอีกรูปหนึ่ง และกำหนดเวลานั้นแล้วแต่ผู้เชี่ยวชาญทางนี้จะวางแผนท์ เข้าใจว่าใน ๑๐ ปีเราคงจะแทนเขายังไม่ได้ดีนัก เท่าที่สังเกตมาคนไทยเราไม่มีนิสัยทางค้าขาย เราได้ติดต่อกับเงินมาก็หลายร้อยปีแล้ว จนบัดนี้ก็เอาอย่างเงินยังไม่ได้...จึงเห็นได้ว่าในแผนกค้าขายนั้นจะต้องกินเวลานานมากกว่าคนไทยจะทำได้²⁵⁴

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะดำเนินงานทั้งในตำแหน่งคนประจำเรือและแผนกการค้าขาย ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญของบริษัทเดินเรือเนื่องจากบริษัทนี้มีจุดประสงค์ที่จะทำการเดินเรือขนส่งสินค้าเพื่อทำการค้าขายชายฝั่งเป็นสำคัญ จึงทำให้รัฐไทยยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในตำแหน่งดังกล่าวอยู่ต่อไป สะท้อนให้เห็นว่า จากความไม่พร้อมของคนไทยนั้นน่าจะเป็นประเด็นที่สำคัญมากประการหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้แม้จะมีการดำเนินการที่หลากหลายเพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่ในทางปฏิบัติรัฐก็ยังคงต้องผ่อนผันให้ เนื่องจากคนไทยยังไม่สามารถเข้าดำเนินการแทนที่ได้ รัฐจึงยังคงต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไป แม้แต่ในกิจการที่รัฐต้องการจะส่งเสริมบทบาทคนไทย

4.3.3.1.7 *บริษัทเรือลำเลียง* จำกัด บริษัทนี้ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ.2486 โดยกระทรวงพาณิชย์ได้รับการโอนเรือลำเลียง 2 ลำ คือ เรือจำปาตะ และเรือพวงเงิน ซึ่งเดิมเป็นของ

²⁵² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/3 บันทึกการจัดตั้งบริษัทเดินเรือ, กันยายน พ.ศ.2482.

²⁵³ เรื่องเดียวกัน.

²⁵⁴ เรื่องเดียวกัน.

กองทัพเรือมาตั้งเป็นกิจการบริษัทเรือลำเลียงนี้ขึ้น กิจการของบริษัทนี้ส่วนใหญ่คือ ทำการเดินเรือ รับขนส่งสินค้า และทำการค้าขายแถบชายฝั่งทะเล แม้ว่าการจัดตั้งบริษัทนี้จะมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะรักษาการขนส่งซึ่งรัฐบาลเห็นว่าเป็นงานภายในของไทยให้อยู่ในมือบริษัทไทย เพื่อมิให้บริษัทต่างค้าขี้อำนาจการขนส่งไป²⁵⁵ แต่การในการจัดตั้งบริษัทนี้รัฐไทยก็ยังคงต้องผ่อนผันให้กับคนจีนในการเข้าร่วมหุ้นกับบริษัท ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยยังคงเปิดโอกาสให้บริษัทของคนจีนเข้าร่วมหุ้นในการจัดตั้งบริษัทเรือลำเลียง อันได้แก่ บริษัททวงเฮงหลี จำกัด ห้างหุ้นส่วนสามัญแก่น้ำหลี่ และบริษัทหวังหลี่ ซึ่งเป็นตัวแทนให้กับบริษัทเดินเรือไทย จำกัด²⁵⁶

ทั้งนี้คงจะเนื่องการเดินเรือรับส่งสินค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับเกาะสีชังของบริษัทเรือลำเลียงนั้นจะต้องใช้เรือจำนวนมากเพื่อที่จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันในการรับส่งสินค้า ซึ่งรัฐยังไม่พร้อมที่จะลงทุนในการที่จะซื้อเรือเพื่อใช้ในกิจการของบริษัทจึงต้องการอาศัยเรือที่ได้ใช้ในการรับส่งสินค้าในบริเวณดังกล่าวอยู่แล้ว และในจำนวนเรือที่รับส่งสินค้าในบริเวณดังกล่าวจำนวน 53 ลำ นั้น มีเรือที่เป็นของบริษัทคนจีนทั้ง 3 แห่งดังกล่าวอยู่ 22 ลำ²⁵⁷ ซึ่งเป็นจำนวนที่ค่อนข้างมาก ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะทำให้เมื่อรัฐจะจัดตั้งบริษัทเรือลำเลียง จึงต้องการที่จะให้บริษัทของคนจีนเข้าร่วมในการจัดตั้งด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะต้องลดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของคนจีน แต่การจะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น รัฐก็ต้องคำนึงถึงความสามารถทั้งของรัฐและคนไทย ถ้าเห็นว่ารัฐยังไม่สามารถที่จะดำเนินการเองได้ทั้งหมด รัฐก็จะยังอนุญาตให้คนจีนเข้ามีส่วนร่วมในบริษัทของรัฐ เพื่อให้กิจการของรัฐดำรงอยู่ได้ ดังเช่นในกรณีของการเข้าถือหุ้นของบริษัทเรือลำเลียงแห่งนี้

4.3.3.1.8 *บริษัทไทยก่อสร้าง จำกัด* เป็นอีกบริษัทหนึ่งของรัฐบาลที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ โดยที่บริษัทนี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2482 ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐบาลเห็นว่าการก่อสร้างอาคารและสิ่งต่างๆ ได้ตกไปอยู่ในมือชาวต่างชาติเกือบทั้งหมดซึ่งทำให้เงินได้ไหลออกไปนอก

²⁵⁵ สจข. เอกสาร สร.0201.23/36 บันทึกเรื่อง เรือลำเลียง, ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2485.

²⁵⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁵⁷ เรื่องเดียวกัน. ดังปรากฏในบัญชีเรือของบริษัทต่างๆ ซึ่งอยู่ในความควบคุมตามความในควบคุมตามพระราชกฤษฎีกาควบคุมยานพาหนะสาธารณะทางน้ำในภาวะคับขัน (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๕ ว่า บริษัทอีสต์เอเชียติก มีเรือกลไฟลำเลียง ๒ ลำ เรือโป๊ะเหล็ก ๑๕ ลำ บริษัททวงเฮงหลี จำกัด เรือโป๊ะเหล็ก ๔ ลำ เรือโป๊ะจ่าย ๑๒ ลำ กับเรือโยงต่างหาก บริษัทเดินเรือไทยจำกัด (บริษัทวังหลี่ปนเอเย่นต์) เรือโป๊ะเหล็ก ๑ ลำ บริษัทกรุงเทพฯ จันทบุรีพานิชย์ จำกัด เรือโป๊ะจ่าย ๕ ลำ บริษัทข้าวไทย จำกัด มีกลไฟลำเลียง ๔ ลำ โป๊ะจ่าย ๒ ลำ นายปุ่น รัชต์ศรี เรือโป๊ะจ่าย ๒ ลำ ห้างหุ้นส่วนสามัญแก่น้ำหลี่มีเรือโป๊ะจ่าย ๑ ลำ บริษัทศรีราชา จำกัด เรือโป๊ะเหล็ก ๑ ลำ.

ประเทศปีละหลายๆ รัฐบาลจึงต้องการที่จะจัดตั้งบริษัทก่อสร้างที่เป็นบริษัทไทย เพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์อันเกิดจากการก่อสร้างเอาไว้ในเมืองไทย และเพื่อที่จะให้โอกาสฝึกคนไทยให้เป็นทั้งกรรมกรประเภทใช้แรงงานในการก่อสร้างและทำครุภัณฑ์ และช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างทาสี และช่างปูน เป็นต้น ที่มีความชำนาญ เพื่อรับทำการก่อสร้างได้เองแทนที่ชนต่างชาติ เพราะว่าชาวต่างชาติโดยเฉพาะคนจีนได้เข้าควบคุมการเป็นกรรมกรฝีมือมาโดยตลอด ดังที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการจัดตั้งบริษัทไทยก่อสร้าง ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2482 ว่า

บริษัทก่อสร้างของไทยที่จะตั้งขึ้นนี้จะได้ฝึกคนไทยให้เป็นกรรมกร

ประเภทใช้แรงงานในการก่อสร้างและทำครุภัณฑ์ และอุ้มชูให้มีความชำนาญในงานช่างฝีมือต่างๆ ...เพราะตลอดเวลา ๔๐ - ๕๐ ปีมาแล้วตราบนปัจจุบันกรรมกรฝีมือเหล่านี้เป็นชาวต่างชาติคือจีนเสียทั้งหมด งานกรรมกรดังนี้ควรเป็นงานของคนไทยกันเองเพื่อให้งานตกอยู่กับมือคนไทยแทนที่จะไปอยู่กับผู้อื่น²⁵⁸

ดังนั้นจากเหตุผลที่รัฐไทยได้จัดตั้งบริษัทไทยก่อสร้างขึ้นมานั้นก็แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อลดบทบาทของคนจีนในการเป็นกรรมกรทั้งที่ใช้แรงงานและใช้ฝีมือ เพื่อฝึกฝนคนไทยให้เข้าแทนที่คนจีนในการทำการก่อสร้าง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลจะได้วางวัตถุประสงค์ของบริษัทไทยก่อสร้างไว้อย่างชัดเจนที่ต้องการจะลดบทบาทของกรรมกรจีน เพื่อส่งเสริมการใช้กรรมกรไทย แต่เมื่อบริษัทได้เริ่มดำเนินการแล้ว บริษัทก็พบว่ากรรมกรฝีมือคนไทยยังมีจำนวนไม่มากพอและยังไม่มี ความชำนาญพอที่จะใช้การแทนคนจีนได้ จึงทำให้รัฐต้องวางแนวทางในการที่จะผ่อนผันให้กับคนจีน โดยการที่รัฐอนุญาตให้บริษัทไทยก่อสร้างใช้กรรมกรคนจีนต่อไปก่อน แล้วจึงค่อยๆ จัดคนไทยเข้าทำแทนคนจีน และฝึกฝนให้คนไทยมีความรู้ความชำนาญมากขึ้นเรื่อยๆ ไปจนกว่าจะได้จำนวนเพียงพอจึงจะให้ใช้แต่กรรมกรคนไทยเท่านั้น ดังปรากฏการกำหนดถึงการใช้กรรมกรไทยในบริษัทไทยก่อสร้างของรัฐไทย ในนโยบายการจัดตั้งบริษัท ว่า

สำหรับขณะนี้กรรมกรฝีมือชาวไทยยังไม่มีจำนวนมากพอและยังไม่มี

ความชำนาญถึงขีดที่ใช้การได้ จึงจำเป็นจะต้องใช้กรรมกรต่างชาติไปก่อน แล้วจัดคนไทยเข้าแซงทีละน้อยๆ และฝึกปรือให้มีความรู้ความชำนาญไปจนกว่าจะได้จำนวนเพียงพอ ครั้นแล้วบริษัทนี้จะใช้แต่คนไทยทั้งสิ้น²⁵⁹

²⁵⁸ ศจช. เอกสาร สร.0201.23/28 นโยบายในการจัดตั้งบริษัทไทยก่อสร้าง, ลงวันที่ 9 ตุลาคม

พ.ศ.2482.

²⁵⁹ เรื่องเดียวกัน.

ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่พร้อมของคนไทยที่จะเข้าแทนที่คนจีนในทางเศรษฐกิจ แม้ว่ารัฐจะได้มีการเปิดช่องทางให้คนไทยได้เข้ามีบทบาทในทางเศรษฐกิจ แต่คนไทยก็ยังไม่สามารถที่จะเข้าดำเนินการได้ รัฐไทยจึงยังไม่สามารถที่จะดำเนินการกับคนจีนทางเศรษฐกิจได้อย่างเด็ดขาด

4.3.3.1.9 *บริษัทยางไทย* ก็เป็นอีกบริษัทหนึ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการที่ยางพาราเป็นสินค้าเกษตรกรรมที่มีความสำคัญในแง่ยุทธปัจจัยที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง ดังนั้นเมื่อสงครามโลกเริ่มขึ้นทั้งในยุโรปและเอเชีย การกักตุนยางพาราในกลุ่มประเทศมหาอำนาจได้เพิ่มมากขึ้นตามความรุนแรงของสงครามด้วย ยางพาราจึงกลายเป็นสินค้าที่มีความสำคัญและทำรายได้เป็นจำนวนมากให้แก่ประเทศผู้ผลิตรัฐไทยในสมัยนี้จึงได้กำหนดให้การประเมินจำนวนยางพาราให้เจ้าของสวนยาง การทำยางหรือการค้ายาง การมียางไว้ในครอบครอง การตั้งโรงรีดยางหรือโรงรมยาง การปลูกเสริม การปลูกแทน การปลูกใหม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมตามหลักเกณฑ์และระเบียบซึ่งกำหนดไว้ในกฎกระทรวง²⁶⁰

ต่อมารัฐไทยในสมัยนี้ยังได้จัดตั้งองค์การสวนยางพาราขึ้น ในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ที่ ต.กลางช้าง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช เพื่อทำหน้าที่เป็นรัฐวิสาหกิจผลิตยางพารา และทำสวนยางพาราของรัฐ พร้อมกับการจัดตั้งองค์การดังกล่าวรัฐยังได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการหวงห้ามที่ดินรกร้างว่างเปล่าไว้เพื่อการเกษตรใน ต.กลางช้าง อ.ฉวาง จ.นครศรีธรรมราช พุทธศักราช 2484 ซึ่งการจัดตั้งองค์การสวนยางและการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ได้ส่งผลกระทบต่อการทำสวนยางของคนจีนโดยตรง เนื่องจากที่ดินที่รัฐบาลได้ประกาศหวงห้ามนี้กว่าครึ่งของพื้นที่ทั้งหมดเป็นของคนจีนที่ได้บุกเบิกทำสวนยางพารา และหมดจากสภาพรกร้างว่างเปล่ามานานแล้ว กล่าวคือ มีพื้นที่ที่เป็นสวนยางอ่อนของคนจีนประมาณ 6,000 ไร่ ซึ่งสามารถกรีดยางได้จริง 3,365 ไร่ การดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยส่งผลให้คนจีนต้องละทิ้งที่ดินที่ใช้ในการปลูกสวนยางของตนในบริเวณนั้นทันที ซึ่งรัฐบาลได้เข้ายึดสวนยางพาราของคนจีนทั้งหมด และเข้าทำแทนโดยมอบให้เป็นหน้าที่ของกองการยาง กรมป่าไม้²⁶¹

การยึดสวนยางพาราของคนจีนนี้จะทำให้คนจีนได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก จึงทำให้รัฐบาลจีนได้ให้เอกอัครราชทูตของตนที่กรุงวอชิงตันประท้วงรัฐบาลไทยทันที ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2484 เพราะรัฐบาลจีนถือว่าสวนยางเหล่านี้คนจีนได้ทำมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว โดยได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทย การที่คนจีนถูกยึดสวนยางและผู้ที่อยู่อาศัยในสวนต้องถูกขับไล่ไป

²⁶⁰ เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม), “พระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช ๒๔๘๑” ประมุขกฎหมายประจำศก เล่ม 51 พ.ศ.2481, หน้า 249.

²⁶¹ ลำเนา (ลับ) ไปรษณีย์อากาศที่ ต.๑๑๘๘/๒๔๘๔ “เรื่องเอกอัครราชทูตจีนส่งคำร้องไปยังรัฐบาลไทย” จากอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2484.

จากบ้านเรือนของตนด้วยนั้นไม่เป็นธรรมอย่างยิ่ง²⁶² แต่รัฐบาลไทยได้เพิกเฉยต่อการเรียกร้องดังกล่าวของรัฐบาลจีน ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยเห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นที่ดินป่าสงวน รัฐไทยจึงเห็นว่ารัฐมีอำนาจที่จะประกาศหวงห้ามที่ดินอันจะนำไปสู่การยึดสวนยางพาราของคนจีนได้ตามกฎหมายซึ่งไม่มีผู้ใดสามารถที่จะร้องเรียนการดำเนินการของรัฐบาลได้ ด้วยเหตุนี้รัฐไทยจึงสามารถที่จะเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องของรัฐบาลจีน

เมื่อรัฐไทยได้มีการยึดพื้นที่ที่เป็นสวนยางของคนจีนแล้ว รัฐบาลยังได้จัดตั้งบริษัทยางไทย จำกัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการผูกขาดการค้ายางซึ่งกำลังเป็นสินค้ายุทธปัจจัยที่สำคัญและเพื่อค้นหาในการที่จะทำผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมจากยางที่ผลิตได้ในประเทศ²⁶³ ซึ่งการที่รัฐไทยได้จัดตั้งบริษัทนี้ขึ้นมาเพื่อผูกขาดการค้ายางซึ่งเป็นกิจการที่มีคนจีนดำเนินการอยู่ค่อนข้างมาก ก็ย่อมจะส่งผลกระทบต่อการควบคุมคนจีนซึ่งเป็นผู้ปลูกยางที่ไม่สามารถที่จะค้าขายได้ด้วยตนเอง แต่ต้องทำการค้าขายผ่านองค์กรของรัฐที่อาจจะทำให้รายได้ที่ได้จากการค้าขายของคนจีนต้องลดน้อยลง นอกจากนี้รัฐยังได้กำหนดให้การค้าขายยางพาราที่ราชอาณาจักรจะต้องมีใบสำคัญจำหน่ายยางพารา และคู่มือยางพาราซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ออกให้แก่ผู้ทำสวนยางทุกคนเพื่อที่จะเป็นการควบคุมให้เฉพาะผู้ที่มีคู่มือยางพาราเท่านั้นที่จะสามารถขายยางพาราของตนให้กับรัฐไทย ซึ่งการกำหนดดังกล่าวก็อาจจะทำให้รัฐสามารถที่จะนำมาใช้ในการควบคุมคนจีนในการปลูกยางพาราได้ กล่าวคือ ถ้ารัฐไม่ให้คู่มือยางพาราแก่สวนยางของคนจีนก็จะทำให้คนจีนไม่สามารถที่จะขายยางพาราที่ตนปลูกให้กับรัฐได้ ที่อาจจะทำให้คนจีนต้องนำยางพาราไปขายให้กับผู้ที่มีคู่มือยางพาราซึ่งอาจจะถูกกดราคา แต่คนจีนที่มีได้รับคู่มือยางพาราก็ย่อมจะต้องยอมขายแม้จะได้ราคาถูกก็ดีกว่าไม่สามารถขายได้เนื่องจากไม่มีคู่มือยางพารา²⁶⁴

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีข้อกำหนดที่ทำให้รัฐสามารถลดบทบาทของคนจีนในการปลูกยางพารา แต่ก็มีได้ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่ารัฐได้ใช้การบังคับให้คู่มือยางกับคนจีน ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่สะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยแม้ว่าจะได้มีการยึดเอาสวนยางที่เป็นของคนจีนมาเป็นของรัฐ ซึ่งเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่รัฐก็มีได้ต้องการที่จะกีดกันมิให้คนจีนได้ทำสวนยางทั้งหมดทั้งที่ถ้ารัฐต้องการจะดำเนินการดังกล่าวรัฐก็สามารถที่จะทำได้ โดยการไม่ให้คู่มือยางกับสวนยางของคนจีน และกำหนดโควตาในการขายยางพาราให้เหมาะสมกับพื้นที่ในการปลูกยางของสวนยางแต่ละแห่ง ก็จะทำให้คนจีนไม่สามารถที่จะจำหน่ายยางพาราได้

²⁶² เรื่องเดียวกัน.

²⁶³ กระทรวงเศรษฐกิจ, เรื่องอุตสาหกรรมของประเทศไทย (ฉบับปรับปรุง), (ม.ป.ท., 2502), หน้า 47.

²⁶⁴ กระทรวงมหาดไทย, รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พุทธศักราช ๒๔๘๔ เล่ม ๑, "เรื่อง การป่าไม้และการยาง", หน้า 101.

อันอาจจะส่งผลให้คนจีนต้องเลิกการทำสวนยาง แม้ว่าอาจจะมีสวนยางคนจีนที่มีได้รับ ปลูกยางอยู่บ้างแต่ก็มีใช้สวนยางของคนจีนทั้งหมดหรือจะมุ่งเน้นแต่สวนยางของคนจีนเท่านั้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากการที่ยางพารากำลังเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญอยู่ในช่วงเวลานั้น²⁶⁵ รัฐจึงมีความ ต้องการยางพาราเป็นจำนวนมาก จึงไม่อาจที่จะดำเนินการให้ปริมาณการปลูกยางพาราลดจำนวนลง ได้ รัฐจึงต้องยอมให้คนจีนสามารถทำสวนยางต่อไปได้ ดังนั้นการจัดตั้งบริษัทยางไทย แม้ว่าจะ ส่งผลต่อการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอยู่บ้าง แต่เนื่องด้วยความจำเป็นที่รัฐที่ต้องการ ยางพาราเป็นจำนวนมาก จึงทำให้รัฐได้มีการผ่อนผันให้คนจีนทำสวนยางพาราได้ต่อไป

การผ่อนผันให้กับคนจีนในการทำสวนยางยังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยมีนโยบายที่จะซื้อ สวนยางของนายลิมฮิมค้อที่ถูกยึดมา ในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2485 เนื่องจากการที่นายลิมฮิมค้อค้าง เงินอากรรังนก สวนยางของนายลิมฮิมค้อจึงถูกนำมาขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระอากรรังนกที่ ค้างอยู่²⁶⁶ ซึ่งรัฐเห็นว่ารัฐควรที่จะดำเนินการซื้อสวนยางดังกล่าว เนื่องจากรัฐไทยมีนโยบายที่จะ สนับสนุนการทำสวนยางของคนไทย และรัฐไทยเกรงว่าหากรัฐไม่ซื้อแล้วสวนยางแห่งนี้จะตกไป อยู่ในมือของชาวญี่ปุ่น เนื่องจากญี่ปุ่นเองก็มีความสนใจสวนยางนี้อยู่เหมือนกัน เพราะนอกจากยาง จะเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญในการทำสงครามแล้ว ที่ตั้งของสวนยางแห่งนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีความ เหมาะสมในทางยุทธศาสตร์อีกด้วย เนื่องจากอยู่ที่ภาคใหญ่และอยู่ติดกับทางรถไฟซึ่งสามารถจะ เดินทางไปมลายูได้อย่างสะดวก รัฐไทยจึงต้องการที่จะซื้อสวนยางแห่งนี้ก่อนเพื่อไม่ให้สวนยางนี้ ตกไปอยู่ในมือของญี่ปุ่น²⁶⁷

แสดงให้เห็นว่า การที่รัฐไทยได้ดำเนินการที่จะเข้าทำสวนยางในบริเวณต่างๆ นั้นนอกจาก จะเป็นเพราะความต้องการที่จะส่งเสริมอาชีพของคนไทยแล้ว ยังเป็นเพราะพื้นที่ของสวนยางใน ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคใต้และเป็นบริเวณที่มีความสำคัญในทางยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในช่วงที่ไทย ได้เข้าสงครามร่วมกับญี่ปุ่นแล้วที่ทำให้ญี่ปุ่นมีความสนใจพื้นที่ทางภาคใต้ของไทย เนื่องจากเป็น พื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่มีความเหมาะสมในการทำสงครามกับอังกฤษในมลายู ด้วยเหตุดังนี้จึงอาจจะ ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ต้องพยายามที่จะเข้าควบคุมพื้นที่ในการทำสวนยางให้ได้ เพื่อมิให้ตกไปอยู่ใน ความควบคุมของญี่ปุ่นที่อาจจะทำให้ไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก

โดยในระยะแรกนั้น แม้ว่ารัฐต้องการที่จะให้บริษัทแร่และยางไทยเป็นผู้ซื้อสวนยางแห่งนี้ มาดำเนินการเอง แต่ในระยะเวลาดต่อมารัฐเห็นว่าบริษัทแร่และยางไทยอาจจะไม่สามารถที่จะเข้า

²⁶⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 41/2485, เรื่อง การซื้อสวนยางของนายลิมฮิมค้อ วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485.

²⁶⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 50/2485, เรื่อง ให้บริษัทแร่และยางไทยจำกัด ซื้อสวนยาง ของนายลิมฮิมค้อ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.

ประมูลแข่งขันในการซื้อสวนยางแห่งนี้ได้ และเกรงว่าสวนยางจะตกไปอยู่ในมือของญี่ปุ่น ประเทศไทยจึงมีความเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการซื้อสวนยางแห่งนี้ว่า “...คนไทยหรือจีนสามารถประมูลได้ ใ้ราคาสูง ก็ควรปล่อยให้ไป โดยบริษัทแร่และยางไทยจะไม่ประมูลแข่ง ยกเว้นถ้าคนไทยหรือจีนเป็นผู้ประมูลออกหน้าให้ชาวต่างประเทศ รัฐบาลจะไม่ยอม...”²⁶⁸ แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีนโยบายที่ต้องการจะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการทำสวนยาง จึงได้มีการยึดสวนยางของคนจีน แต่รัฐก็มิได้ต้องการที่จะกีดกันคนจีนไม่ให้ทำสวนยางทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้มีการแสดงความคิดเห็นที่จะให้คนจีนสามารถที่จะเข้าทำสวนยางแห่งนี้ หากคนจีนสามารถที่จะประมูลได้ โดยที่รัฐก็มิได้แสดงการกีดกันหรือจะขัดขวางคนจีนแต่อย่างใด

นอกจากนั้นจากความคิดเห็นดังกล่าวของรัฐไทยยังอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า สำหรับการดำเนินการในทางเศรษฐกิจในบางกรณีนั้นรัฐก็อาจจะไม่มองว่าคนจีนเป็น “ชาวต่างประเทศ” ที่รัฐจะต้องดำเนินการกีดกัน ดังจะเห็นได้จากในกรณีนี้ชาวต่างประเทศที่รัฐต้องการจะกีดกันก็คือ คนญี่ปุ่น ดังนั้นหากคนจีนจะประมูลสวนยางแล้วทำเองรัฐจะไม่กีดกัน แต่หากคนจีนประมูลให้กับคนญี่ปุ่นแล้วรัฐบาลก็จะไม่ยอมเป็นอันขาด สะท้อนให้เห็นว่าในการซื้อสวนยางแห่งนี้นั้นรัฐไทยไม่ถือว่าคนจีนเป็น “ชาวต่างประเทศ” ที่รัฐจะกีดกันไม่ให้เข้าทำสวนยาง ซึ่งจากการที่รัฐมีความคิดเห็นที่ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในการทำสวนยาง ก็น่าจะแสดงให้เห็นว่า รัฐมิได้กีดกันคนจีนในการทำสวนยางทั้งหมด ซึ่งก็น่าจะทำให้คนจีนยังคงสามารถทำสวนยางในพื้นที่ต่างๆ ที่รัฐมิได้กีดกันได้อยู่ต่อไป

นอกจากนั้นแล้ว ในการดำเนินงานของบริษัทยางไทยยังแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐได้จัดตั้งบริษัทนี้เพื่อผูกขาดการค้ายาง แต่รัฐเองก็ยังไม่สามารถรับซื้อยางได้ด้วยตนเอง จึงทำให้รัฐยังคงต้องอาศัย “คนกลาง” ซึ่งโดยมากก็มักจะเป็นคนจีนที่มีความชำนาญในการรับซื้อสินค้า มาเป็นผู้รับซื้อจากผู้ทำสวนยางก่อนที่จะนำมาขายให้กับบริษัทยางไทยอีกต่อหนึ่ง²⁶⁹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้ว่าจุดประสงค์ในการจัดตั้งบริษัทต่างๆ ของรัฐบาลจีนมานั้น รัฐต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีน แต่เนื่องจากความไม่พร้อมทั้งของรัฐและของคนไทยที่จะเข้าดำเนินการในทุกๆ ขั้นตอนแทนที่คนจีน จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้แม้จะดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น แต่ก็ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีน

²⁶⁸ หจข (2) สร.0201.59/3 บริษัทแร่และยางไทย, วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.

²⁶⁹ กระทรวงมหาดไทย, รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พุทธศักราช ๒๔๘๔ เล่ม ๑, “เรื่อง การป่าไม้และการยาง”, หน้า 101.

4.3.3.1.10 บริษัทพืชกลีกรรม จำกัด จัดตั้งขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2486 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะส่งเสริมการค้าพืชไร่ประเภทสำคัญๆ เช่น พริก หอม กระเทียม ถั่ว ฯลฯ เพื่อช่วยเหลือชาวไร่ที่เพาะปลูกพืชดังกล่าวให้ขายพืชผลที่ผลิตได้ในราคาที่สมควรโดยไม่ถูกกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง²⁷⁰ และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกระทรวงพาณิชย์ทำการค้าและติดต่อค้าขายกับตลาดต่างประเทศในสินค้าประเภทพืชพันธุ์ธัญญาหาร และพืชผลทั่วไป²⁷¹ นั้น ซึ่งการจัดตั้งบริษัทแห่งนี้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอย่างค่อนข้างจะชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการกำหนดการถือหุ้นของบริษัทแห่งนี้ที่รัฐบาลได้กำหนดให้กระทรวงพาณิชย์ถือหุ้น 40 % เอกชนคนไทยถือหุ้น 30% และรัฐได้ผ่อนผันให้คนจีนร่วมถือหุ้นของบริษัทนี้ด้วย 30% ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยเห็นว่าการค้าสินค้าประเภทนี้ไม่มีคนไทยทำการค้าเป็นหลักฐาน จึงไม่ต้องการที่จะให้การจัดตั้งบริษัทส่งผลกระทบต่อคนต่างด้าวที่ทำการค้าสินค้าประเภทนี้อยู่ เพื่อที่จะได้อาศัยความรู้ความชำนาญในการค้าสินค้าประเภทนี้ของคนจีนในการช่วยเหลือบริษัทซึ่งจะเป็นการส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างคนไทยและคนจีนอีกด้วย ดังปรากฏในเหตุผลที่รัฐไทยได้จัดตั้งบริษัทพืชกลีกรรม ว่า

ที่กรมการค้าภายในจะได้ริเริ่มจัดตั้งบริษัทพืชกลีกรรมจำกัด ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการค้าพืชไร่ประเภทสำคัญๆ เช่น หอม กระเทียม พริก และถั่วต่างๆ อันเป็นเครื่องบริโภคที่จำเป็นในการครองชีพของราษฎรนั้น การค้าสินค้าประเภทเหล่านี้ตามสภาพที่เป็นอยู่สำหรับประเทศไทย ไม่มีคนไทยทำการค้าเป็นหลักฐานเลยนอกจากการค้าปลีกเล็กๆ น้อยๆ แต่เพื่อมิให้เป็นการกระทบกระเทือนคนต่างด้าวที่ทำการค้าสินค้าประเภทนี้อยู่ก่อนแล้วอย่างหนึ่ง และเพื่อที่จะประสานงานและร่วมมือดำเนินการค้าประเภทนี้ระหว่างชาวไทยและชาวจีนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นอีกประการหนึ่ง กระทรวงพาณิชย์จึงได้ถือหุ้นในนามของรัฐบาลเพียง 40% ส่วนที่เหลือได้แบ่งให้คนไทยถือ 30% คนจีน 30% ในด้านการบริหารงานของบริษัทฯ นั้นแล้ว ก็ได้จัดตั้งคณะกรรมการซึ่งเลือกจากพ่อค้าไทยและจีนร่วมกัน²⁷²

²⁷⁰ อุทัย สีนุธสาร, “ธุรกิจของรัฐ”, (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2496), หน้า 140.

²⁷¹ พระยามโหสวรรค์, “พระยามโหสวรรค์”, หนังสือที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพพระยามโหสวรรค์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 9 กรกฎาคม พ.ศ.2518, หน้า 74.

²⁷² สจข. เอกสาร 0201.51/22 เรื่องให้พิจารณาเลิกบริษัทต่างๆ ที่อยู่ในความควบคุม, ลงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2488.

การแบ่งการถือหุ้นของบริษัทพีชกสิกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ขัดกับหลักการในการจัดตั้งบริษัทของรัฐในระยะแรกที่รัฐต้องการให้ผู้ถือหุ้นของบริษัทเป็นคนไทยเท่านั้น²⁷³ เพื่อให้บริษัทของรัฐเป็นคู่แข่งกับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะคนจีน แต่เมื่อจัดตั้งบริษัทนี้รัฐกลับอนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะถือหุ้นของบริษัทได้เท่ากับคนไทย ทั้งนี้อาจจะเป็นไปตามเหตุผลที่รัฐไทยได้ให้ไว้ เนื่องจากคนไทยไม่มีความรู้ความชำนาญในการค้าสินค้าประเภทนี้ จึงต้องอาศัยความรู้ความชำนาญจากคนจีนเพื่อให้กิจการของบริษัทดำเนินไปได้ด้วยดี และอาจจะประกอบกับการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ตระหนักว่ากิจการของบริษัทรัฐบาลต่างๆ เท่าที่ผ่านมาที่ให้เฉพาะคนไทยถือหุ้นนั้นไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรอดพ้นจากอุปสรรคต่างๆ ได้ เพราะรัฐเองก็ยังไม่มีความพร้อมที่จะดำเนินการในทุกๆ กระบวนการและคนไทยเองก็ยังไม่มีความรู้ความชำนาญซึ่งทำให้คนจีนยังคงดำรงบทบาทในการดำเนินธุรกิจประเภทต่างๆ อยู่ได้

ดังนั้นเมื่อรัฐจะตั้งบริษัทแห่งนี้ซึ่งประกอบธุรกิจประเภทที่คนจีนเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญอยู่ รัฐจึงเห็นว่าควรจะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญของคนจีนมาช่วยเหลือบริษัทของรัฐบาลให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐจึงอนุญาตให้คนจีนเข้าถือหุ้นของบริษัทได้อย่างเท่าเทียมกับคนไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยได้มีความพยายามที่จะจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลขึ้นมาเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะดึงอำนาจทางเศรษฐกิจจากคนจีนให้กลับมาอยู่ในมือคนไทย แต่ในที่สุดเมื่อรัฐตระหนักดีถึงการที่บริษัทของรัฐที่มีแต่หุ้นไทยไม่สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐจึงต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีน โดยการให้เป็นส่วนหนึ่งของผู้ถือหุ้นในบริษัทของรัฐบาล

นอกจากนั้นในการให้เหตุผลของรัฐบาลถึงการที่รัฐได้ให้คนจีนเข้ามีส่วนในการถือหุ้นของบริษัทนี้ว่า เป็นไปเพื่อที่จะประสานงานและร่วมมือดำเนินการค้าระหว่างคนไทยและคนจีนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นนั้น ยังอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยตระหนักถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากคนจีนมีความรู้ความชำนาญในกิจการประเภทต่างๆ จึงทำให้รัฐไม่อาจที่จะใช้นโยบายกีดกันคนจีนในทางเศรษฐกิจได้ทั้งหมด และในกิจการประเภทใดที่รัฐไม่อาจที่จะกีดกันคนจีนได้ รัฐก็จะใช้นโยบายในการดึงความร่วมมือจากคนจีน เพื่อที่จะอาศัยความรู้ความชำนาญของคนจีนทำให้กิจการของรัฐดำเนินไปได้ด้วยดี และยังเป็นโอกาสเปิดโอกาสให้คนไทยได้เรียนรู้การดำเนินการค้าจากคนจีนอีกด้วย ซึ่งการที่รัฐเลือกใช้นโยบายดังกล่าวนี้จะเป็นประโยชน์กับกิจการของรัฐมากกว่าที่รัฐจะใช้วิธีการกีดกันคนจีนในทางเศรษฐกิจทั้งหมดแต่เพียงอย่างเดียว

ดังนั้นจากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้มีการจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลขึ้นมาเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะส่งเสริมบทบาทของไทยในกิจการประเภทต่างๆ ได้แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐ

²⁷³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง การจำหน่ายหุ้นบริษัทชาวไทย จำกัด วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482.

ไทยในสมัยนี้จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการที่จะต้องการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจ และลดบทบาทของคนต่างประเทศ โดยเฉพาะคนจีน โดยการกำหนดหลักการที่จะเน้นการใช้คนไทยในกิจการของรัฐบาล แต่รัฐก็จะคำนึงถึงขีดความสามารถของคนไทยที่จะเข้าแทนที่คนจีนในกิจการแต่ละประเภทด้วย เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ กล่าวคือ ถ้าเป็นกิจการที่คนไทยมีความสามารถพอที่จะทำได้รัฐก็จะเปิดโอกาสให้คนไทยได้ดำเนินกิจการในประเภทนั้นๆ แต่ถ้าเป็นกิจการที่คนไทยยังไม่มีความรู้ความชำนาญพอ รัฐก็ยังคงต้องอาศัยคนจีนเพื่อที่จะดำเนินกิจการประเภทนั้นๆ ไปก่อน แล้วจึงให้คนไทยได้เรียนรู้วิธีการของคนจีนจนมีความรู้ความชำนาญพอจึงจะให้เข้าดำเนินการแทนคนจีน ซึ่งกระบวนการในการเรียนรู้ดังกล่าวอาจจะเป็นสิ่งที่จะต้องใช้เวลา จึงทำให้การที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการส่งเสริมบทบาทคนไทยเข้าแทนที่คนจีนในกิจการหลายๆ ประเภทไม่สามารถที่จะดำเนินการได้สำเร็จในช่วงเวลานี้

นอกจากนั้นถ้าเป็นกิจการประเภทที่ยังไม่ค่อยมีคนไทยได้เข้าดำเนินการนัก รัฐก็ยังไม่อาจที่จะใช้คนไทยในการดำเนินกิจการประเภทดังกล่าวได้ จึงทำให้รัฐยังคงต้องมีการผ่อนผันให้กิจการของคนจีนได้ดำเนินอยู่ต่อไป เพื่อมิให้กระทบกระเทือนต่อรายได้ของรัฐ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีนลงนั้น โดยการจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลขึ้นมานั้น นอกจากรัฐจะคำนึงถึงการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลที่จะดึงอำนาจทางเศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ในมือคนไทยเพื่อที่จะส่งเสริมให้คนไทยมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้จะต้องคำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นสำคัญ

โดยถ้าการดำเนินกิจการใดของรัฐที่ดั่งขึ้นมาเพื่อที่จะส่งเสริมบทบาทคนไทยแล้วคนไทยยังไม่มีความพร้อม กิจการนั้นก็จะไม่มีประโยชน์ในการที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน จึงทำให้รัฐไทยมีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะดำเนินกิจการประเภทนั้นได้ต่อไป หรือถ้าหากรัฐมีความจำเป็นที่จะตั้งบริษัทเพื่อดำเนินกิจการที่คนไทยยังไม่พร้อมที่จะทำเองได้ทั้งหมด รัฐก็จะมี การผ่อนผันให้คนจีนได้มีส่วนร่วมในบริษัทของรัฐบาลซึ่งทำให้กิจการคนจีนยังสามารถดำเนินต่อไปได้โดยไม่ได้รับผลกระทบจากการจัดตั้งบริษัทของรัฐบาล ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนจีนยังคงเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ทั้งที่รัฐไทยในไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างจะเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

นอกจากการผ่อนผันของรัฐบาลที่ทำให้คนจีนยังคงรักษาสถาบันทางเศรษฐกิจของตนอยู่ได้แล้ว การที่คนจีนยังคงเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจของไทย ยังอาจจะเกิดจากปัญหาของบริษัทที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้นมาเองที่ทำให้รัฐไม่สามารถที่จะควบคุมการดำเนินการทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งรัฐไทยก็ตระหนักถึงปัญหาจากการดำเนินการของบริษัทต่างๆ ของรัฐบาลเป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐได้ตระหนักถึงปัญหาอันเกิดจากการดำเนินการของบริษัท

ประมวลไทยพาณิชย์กัมมาจล ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2482 ซึ่งรัฐเห็นว่า “...การดำเนินการภายในของบริษัทไม่เป็นการสะดวกเรียบร้อยเท่าที่ควรจะเป็น...”²⁷⁴ หรือการที่รัฐกล่าวถึงปัญหาการที่บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ต้องประสบปัญหาทางการเงิน เนื่องจากการบริหารงานที่ผิดพลาดของบริษัท จากการศึกษาที่บริษัทมีทุนน้อยแต่ไปลงทุนทำการค้าเกินกว่าทุนที่ตนมีอยู่ และการที่รัฐเข้าถือหุ้นของบริษัทแห่งนี้ก็มีส่วนในการที่บริษัทต้องประสบปัญหาการเงิน เนื่องจากหน่วยงานราชการเห็นว่าเป็นบริษัทของรัฐจึงไม่ยอมชำระเงินเมื่อสั่งซื้อสินค้าจากบริษัทนี้ ทำให้รัฐเห็นว่าการตั้งบริษัทไทยของรัฐนั้น ไม่สามารถที่จะดึงการค้าให้กลับมาอยู่ในมือคนไทย ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2484 ดังความว่า

หลวงพิบูลสงคราม: บริษัทไทยนิคมทำผิด มีทุนล้นบาท ไปทำการค้าตั้ง 20 ล้าน มีใครบ้างที่เขาทำกัน....

หลวงเสรีเริงฤทธิ์: มันไม่ได้ขาดทุน แต่หน่วยราชการต่างๆ ไม่ให้เงิน เป็นหนี้ตั้งแสน แต่ให้หมิ่นเดียว...

หลวงพิบูลสงคราม: ...ผมคิดว่าบริษัทไทยไม่ดี เขาอยากซื้อแจ็กชื้อฝรั่ง²⁷⁵

หรือการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ตระหนักถึงปัญหาทางเศรษฐกิจอันเกิดจากบริษัทที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นมาเอง เนื่องจากบริษัทเหล่านี้มิได้ดำเนินตามนโยบายที่รัฐบาลได้วางไว้เพื่อที่จะให้ดึงอำนาจทางเศรษฐกิจที่โดยมากจะอยู่ในมือของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะคนจีนให้กลับมาอยู่ในมือคนไทย แต่เมื่อบริษัทเหล่านี้ได้รับการจัดตั้งขึ้นมาแล้วก็มีการค้าที่เอารัดเอาเปรียบในเชิงการค้า และในบางครั้งก็มีการดำเนินกิจการที่ซ้ำซ้อนกัน ทำให้มีการแย่งลูกค้าและเกิดการขัดแย้งกันเอง

รัฐบาลจึงได้ตระหนักถึงปัญหาอันเกิดจากการดำเนินงานของบริษัทของรัฐบาล และได้พยายามแก้ไขด้วยการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาจัดการประสานงานของบริษัทต่างๆ ที่อยู่ในความควบคุมของรัฐบาลให้มีการแบ่งส่วนปันส่วนกิจการที่กระทำอย่าให้มีการแก่งแย่งก้าวถ่างกัน ซึ่งปัญหาที่เกิดจากการขัดแย้งกันเองของบริษัทต่างๆ ของรัฐบาลนี้คงจะเป็นปัญหาที่ทำให้การดำเนินงานของบริษัทไม่ค่อยประสบความสำเร็จนัก และทำให้รัฐบาลเห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของบริษัทในการที่จะดึงอำนาจทางเศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ในมือคนไทย ดังนั้น การที่จะให้บริษัทเหล่านี้เป็นองค์กรที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจคงจะเป็นไปได้ยาก รัฐ

²⁷⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 58/2482, เรื่อง ส่งเสริมการค้า (บริษัทประมวลไทยพาณิชย์กัมมาจล จำกัด) วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2482.

²⁷⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 58/2484, เรื่อง การช่วยเหลือบริษัทไทยนิคม ในการเงิน วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.

บาลจึงเห็นว่า ถ้าหากไม่สามารถทำให้บริษัทของรัฐประสานงานกันได้ก็ให้เลิกบริษัทนั้นเสีย ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2484 ว่า

หลวงพิบูลสงคราม: ข้าพเจ้าได้ทราบว่า บริษัทต่างๆ ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นนั้น ได้ดำเนินการไปไม่ต้องด้วยนโยบาย มีการเอาเปรียบในเชิงการค้า และแย่งลูกค้ากัน เช่น บริษัทค้าพืชผลไทย ชักจะยิ่งใหญ่ คือใครจะไปค้าสินค้าอย่างเดียวกับของพืชผลเป็นไม่ได้รับความสะดวก เช่นจะบรรทุกรถไฟก็ไม่ให้ตู้ คุณเป็นว่าบริษัทค้าพืชผลมีบริษัทขนส่งเป็นลูกมือและเป็นเจ้าของรถไฟ...และบริษัทค้าพืชผลนั้นอยากจะขอเสนอให้เลิกเสีย...เพราะเหตุว่าพฤติการณ์ในปัจจุบันนี้ทำให้พ่อค้าประชาชนขนส่งลำบาก และทำให้เศรษฐกิจปั่นป่วน ถ้าไม่สามารถจะทำการอย่างที่ว่าก็ให้จัดการเลิกบริษัทค้าพืชผลเสีย...บริษัทไทยก่อสร้างก็เหมือนกัน เวลาที่ใครจะมีการก่อสร้างก็ไปซื้อแบบมาแล้วก็ไปที่ยวบอบบริษัทต่างๆ ว่าฉันเป็นบริษัทไทย ถ้าฉันยื่นแก่ก็ไม่ได้ทำ ฉะนั้น ถ้าแก่ให้อะไรฉันบ้างละก็ฉันจะได้ไม่ยื่นประมูล...

ที่ประชุมตกลงว่า (1) เนื่องจากการค้าของประเทศไทยได้ตกไปอยู่ในมือของคนต่างด้าว ทำให้การเงินของประเทศต้องรั่วไหลออกไปปีละมากๆ และเพื่อที่จะช่วยให้การค้าขายกลับมามีอยู่ในมือคนไทย รัฐบาลจึงได้ดำริจัดตั้งบริษัทการค้าต่างๆ ขึ้น เช่น บริษัทค้าพืชผลไทย เป็นต้น ...แต่บัดนี้ปรากฏว่าบริษัทค้าพืชผลไทยได้ทำการผิดวัตถุประสงค์เดิมของรัฐบาลเป็นอันมาก เช่น ผูกขาดการขนส่งทางรถไฟ ตลอดจนการค้าอื่นๆ อีกเป็นอันมาก และถ้าผู้ใดหรือบริษัทใดได้กระทำการค้าสินค้าอย่างเดียวกับบริษัทค้าพืชผลไทยแล้ว บริษัทนั้นก็จะไม่ได้รับความสะดวกด้วยประการต่างๆ เช่น ไม่ให้รถไฟขนส่งให้หรือไม่จัดหาตู้ให้ ฯลฯ ทั้งนี้ยอมทำให้เป็นการเดือดร้อนแก่พ่อค้าประชาชนโดยทั่วไป และทำให้การเศรษฐกิจปั่นป่วน เป็นการแก่งแย่งเอาเปรียบในเชิงการค้า ซึ่งไม่ต้องด้วยนโยบายของรัฐบาล ฉะนั้น จึงลงมติให้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาจัดการประสานงานของบริษัทต่างๆ ซึ่งอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลให้แบ่งสันปันส่วนกิจการที่กระทำอย่าให้มีการแก่งแย่งก้าวถ่างกันได้ ...(2) โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับบริษัทค้าพืชผลไทยนั้น ถ้าไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลได้แล้ว ให้จัดการยกเลิกบริษัทเสีย²⁷⁶

²⁷⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2484, เรื่องให้พิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล และการใช้สิทธิพลในหน้าที่ราชการ วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2484.

ถึงแม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีได้มีการยุบเลิกบริษัทค้าพืชผลไทย แต่จากความคิดเห็นดังกล่าวของรัฐก็แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการดำเนินกิจการของบริษัทของรัฐบาลที่ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างดี รัฐจึงไม่ต้องการที่จะให้กิจการที่ก่อให้เกิดปัญหาค้างอยู่ เพราะนอกจากจะมีการดำเนินกิจการที่ไม่เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลที่จะดึงบทบาททางเศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ในมือคนไทยแล้ว ยังเป็นกิจการที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจอื่นๆ ของประเทศอีกด้วย

นอกจากบริษัทค้าพืชผลไทยที่มีการดำเนินการไม่เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลและก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศแล้ว บริษัทเกลือไทยก็เป็นอีกบริษัทหนึ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดจากการดำเนินการไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลที่จัดตั้งบริษัทนี้ขึ้นมาเพื่อที่จะให้บริษัทนี้บำรุงชวานาเกลือ แต่ในทางปฏิบัติบริษัทนั้นนอกจากจะไม่ส่งเสริมชวานาเกลือแล้ว ยังมีส่วนทำให้รายได้ของรัฐบาลในการจำหน่ายเกลือลดลงอีกด้วย เพราะบริษัทเกลือไทยมีการผูกขาดการซื้อขายเกลือ ทำให้เกลือมีราคาสูงมาก ทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ไกลๆ ต้องขาดแคลนเกลือ เนื่องจากการที่เกลือกว่าจะถึงผู้บริโภคที่อยู่ไกลๆ จะมีราคาสูงมาก เช่น ในภาคเหนือ เกลือจะมีราคาถึง 80 บาท จากราคารับซื้อจากชวานาเกลือเพียง 10 บาทเท่านั้น จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถที่จะซื้อเกลือมาบริโภคได้จึงประสบกับปัญหาการขาดแคลนเกลือ และทำให้รัฐจำหน่ายเกลือได้ลดลง²⁷⁷

จากปัญหาที่เกิดจากบริษัทต่างๆ ของรัฐบาลที่นอกจากจะเป็นการดำเนินการที่ผิดกับนโยบายที่รัฐบาลได้วางไว้ในการจัดตั้งบริษัทแล้ว ยังได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศและก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชนในประเทศอีกด้วย จึงทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. เห็นถึงความไม่มีประสิทธิภาพของบริษัทต่างๆ เหล่านี้เป็นอย่างดี เพราะแทนที่บริษัทของรัฐจะก่อให้เกิดการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจและช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญเติบโต แต่บริษัทเหล่านี้กลับมีการสร้างผลกำไรเฉพาะบริษัทของตน ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศโดยรวม จึงทำให้รัฐเกิดความรู้สึกไม่พอใจกับการดำเนินงานของบริษัทต่างๆ เหล่านั้น จึงมีความเห็นว่า "...บริษัทเหล่านี้เล่นลูกไม้กันทั้งนั้น อยากจะให้เลิกเสีย"²⁷⁸

แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีได้ดำเนินการตามความเห็นที่ให้ไว้เกี่ยวกับการยกเลิกบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล แต่จากการที่รัฐไทยตระหนักดีถึงปัญหาของบริษัท ทั้งปัญหาที่เกิดจากการบริหารงานภายในของแต่ละบริษัทเองที่ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และปัญหา

²⁷⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2485, เรื่อง การขาดแคลนเกลือทางภาคเหนือ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485.

²⁷⁸ เรื่องเดียวกัน.

อันเกิดจากการแก่งแย่งผลประโยชน์ระหว่างกันของบริษัทต่างๆ รวมไปถึงปัญหาอันเกิดจากการที่บริษัทของรัฐบาลพยายามที่จะผูกขาดการค้า ทำให้บริษัทเหล่านี้ไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพที่จะทำการแข่งขันกับคนจีน และดึงบทบาททางเศรษฐกิจให้กลับมาอยู่ในมือคนไทยได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ยังคงต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทต่างๆ อยู่ ทำให้คนจีนยังคงเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยมาโดยตลอด แม้ว่ารัฐจะพยายามจัดตั้งบริษัทเพื่อทำการแข่งขันและลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนแล้วก็ตาม

4.3.3.2 รัฐไทยกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมไทยเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน

นอกจากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีการจัดตั้งบริษัทของรัฐบาลเพื่อเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อลดบทบาทของคนจีนแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้มีกรนโยบายที่จะจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมของรัฐ เพื่อแข่งขันกับโรงงานของชาวต่างประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากกิจการอุตสาหกรรมในประเทศยังมีน้อยมากและส่วนใหญ่ก็เป็นของชาวต่างประเทศ จอมพล ป. จึงได้ประกาศเป็นนโยบายเกี่ยวกับการส่งเสริมอุตสาหกรรมของคนไทยว่า “รัฐบาลจะทำให้โรงงานอุตสาหกรรมในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วให้ได้ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2”²⁷⁹ โดยที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีทั้งการจัดตั้งและส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อให้ประชาชนทำขึ้นเป็นจำนวนมาก อันได้แก่ อุตสาหกรรมเคมี อุตสาหกรรมถลุงเหล็กและทำเหล็กกล้า อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา อุตสาหกรรมถักถุงเท้าและเสื้อ อุตสาหกรรมรองเท้าและเครื่องหนังอื่นๆ อุตสาหกรรมหมวก อุตสาหกรรมไม้ขีดไฟ อุตสาหกรรมสบู่ อุตสาหกรรมอาหาร อุตสาหกรรมเนื้อ อุตสาหกรรมแป้ง อุตสาหกรรมฝัก อุตสาหกรรมสัตว์น้ำ อุตสาหกรรมอาหารนม อุตสาหกรรมเครื่องคั้น อุตสาหกรรมสุราและแอลกอฮอล์ อุตสาหกรรมน้ำมันพืช อุตสาหกรรมโลหะไม่มีเหล็กผสม อุตสาหกรรมถลุงดีบุก อุตสาหกรรมอาหารกระป๋องและขวด อุตสาหกรรมทอผ้าแพร อุตสาหกรรมจัดทำสินค้ายางคียบ อุตสาหกรรมเครื่องปรุงอาหารและเบ็ดเตล็ด²⁸⁰

นอกจากนั้นรัฐไทยในสมัยนี้ยังให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองโรงงานอีกหลายประเภท แม้ว่า การที่รัฐได้เข้าแทรกแซงกิจการอุตสาหกรรมเอกชนเป็นอย่างมากดังกล่าวนี้จะมีได้ส่งผลกระทบต่อกิจการของคนจีนแต่เพียงกลุ่มเดียว เนื่องจากกิจการอุตสาหกรรมในหลายๆ ประเภทนั้นมิได้มีคนจีนเป็นผู้ประกอบการที่สำคัญ แต่การที่รัฐได้เข้าแทรกแซงเพื่อจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมของรัฐในหลายๆ ประเภทอันเป็นอุตสาหกรรมที่มีคนจีนดำเนินการอยู่เป็นส่วนมากก็ได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการที่จะกีดกันการดำเนินงานของคนจีน โดยการพยายามที่จะดึงอำนาจใน

²⁷⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 21/2485, เรื่อง ตั้งกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ เพิ่มเติม วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2485.

²⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

การดำเนินกิจการนั้นๆ ให้มาอยู่ในความควบคุมของรัฐ ซึ่งย่อมจะทำให้คนจีนได้รับผลกระทบจากการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทย

กิจการอุตสาหกรรมที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้เข้าดำเนินงานที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการที่จะกีดกันคนจีนในกิจการอุตสาหกรรมเหล่านั้น ได้แก่

4.3.3.2.1 อุตสาหกรรมเหมืองแร่ ทั้งนี้เนื่องจากคนจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการทำเหมืองแร่ของไทย ซึ่งมีหลักฐานปรากฏว่า อุตสาหกรรมเหมืองแร่ของไทยได้รับการบุกเบิกริเริ่มโดยคนจีนที่เข้ามาขุดแร่ทางภาคใต้ของไทยมาเป็นเวลานาน²⁸¹ และในเวลาต่อมาจึงมีชาวตะวันตกได้เข้ามาดำเนินกิจการเหมืองแร่ ส่วนคนไทยนั้นได้เข้าทำเหมืองแร่น้อยมาก และเป็นเพียงการทำเหมืองเล็กๆ เท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เหมืองแร่ประเภทต่างๆ จึงตกอยู่ภายใต้การควบคุมของคนจีนและคนตะวันตกตลอดมา ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่เกิดจากการทำเหมืองแร่ในเมืองไทยจึงตกอยู่แต่ชาวต่างประเทศทั้งสิ้น จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ที่ต้องการจะจัดการดำเนินกิจการต่างๆ ทางเศรษฐกิจให้กลับมามีคนไทย โดยได้มีการจัดตั้งองค์การเพื่อที่จะควบคุมการทำเหมืองแร่ให้อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาล

นอกจากการกีดกันชาวต่างประเทศในอุตสาหกรรมเหมืองแร่จะเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐเข้าควบคุมการทำเหมืองแร่แล้ว การที่แร่ได้กลายเป็นสินค้ายุทธปัจจัยที่มีความสำคัญจึงทำให้แร่มีราคาสูงขึ้นมากนับตั้งแต่ช่วงก่อนสงครามในยุโรปจะเกิดขึ้นเป็นต้นมา ดังจะเห็นได้จาก ราคาแร่ดีบุกแต่เดิมไม่เกินหาบละ 90 บาท แต่ในระยะหลังเมื่อเกิดสงครามโลกนั้นมีราคาสูงขึ้นถึงหาบละ 200 บาทเศษ และแร่ลวดแฟรมเดิมมีราคาไม่เกินคันละ 800 บาท ต่อมาราคาเพิ่มขึ้นไปเกือบถึง 5,000 บาท และด้วยราคาแร่ที่เพิ่มสูงขึ้นเป็นอย่างมากนี้เองจึงทำให้เจ้าของเหมืองแร่ที่เป็นชาวต่างประเทศต้องการที่จะเปิดหรือขยายกิจการของตนเพิ่มมากขึ้นเป็นอย่างมาก จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะเข้าควบคุมกิจการเหมืองแร่อย่างรัดกุม เพราะนอกจากจะต้องการกีดกันชาวต่างประเทศตามนโยบายชาตินิยมแล้ว การดำเนินการที่เป็นการส่งเสริมให้การทำเหมืองแร่ได้มาอยู่ในมือคนไทยยังจะทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมากอีกด้วย

การเข้าควบคุมอุตสาหกรรมเหมืองแร่ของรัฐนั้นเริ่มต้นจากการที่รัฐได้จัดตั้งองค์การเหมืองแร่ขึ้น อันเป็นองค์การที่จะนำไปสู่การผูกขาดการทำเหมืองแร่ของรัฐไทย และรัฐยังได้มีการส่งเสริมให้คนไทยมีอาชีพการทำเหมืองแร่เพิ่มมากยิ่งขึ้น โดยมีการเปิดเหมืองแร่ขึ้นเพื่อที่จะฝึกคนไทย ในปี พ.ศ.2483 ซึ่งเหมืองแร่แห่งแรกที่องค์การเหมืองแร่ได้เปิดดำเนินการขุดแร่ ก็คือ เหมือง

²⁸¹ มัลลิกา เรืองระพี, “บทบาทของชาวจีนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 65

แร่ที่เกาะสมุย และเกาะพะงัน ต่อมารัฐยังได้เปิดเหมืองแร่ที่ต.ปิล็อก จ.กาญจนบุรี อีกแห่งหนึ่ง นอกจากนี้รัฐยังได้มีการส่งเสริมให้ทำการค้นหาแหล่งวัตถุดิบอย่างกว้างขวางทั้งโดยรัฐบาลและประชาชน จึงทำให้อาจจะถือได้ว่าในช่วงเวลานี้เป็นยุคสมัยแห่งการสำรวจทางธรณีวิทยาเพื่อค้นหาแหล่งแร่ในประเทศ เช่น มีการสำรวจแหล่งแร่ที่จังหวัดลพบุรี นครสวรรค์ และเชียงราย เป็นต้น²⁸²

สำหรับการควบคุมอุตสาหกรรมเหมืองแร่ของรัฐไทยในสมัยนี้ที่ส่งผลกระทบต่อการค้าและการกับคนจีนเป็นอย่างมากก็คือ การที่รัฐมีนโยบายที่จะเพิ่มความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการให้สัมปทานการทำเหมืองแร่ โดยการที่รัฐเห็นว่าควรจะวางหลักเกณฑ์ที่จะให้สัมปทานในการทำเหมืองแร่แก่ผู้ที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลได้กำชับให้ข้าหลวงจังหวัดต่างๆ พยายามหาโอกาสแนะนำให้ราษฎรสนใจการทำเหมืองแร่ด้วยบ้างที่ชี้ให้เห็นว่าการทำเหมืองแร่ทั่วไป แต่ปรากฏว่าคนไทยไม่สนใจที่จะทำเหมืองแร่อย่างจริงจัง การพยายามที่จะเป็นเจ้าของเหมืองแร่ หรือขออาชญาบัตรตรวจแร่ หรือขอประทานบัตรการทำเหมืองแร่ของคนไทยมีจุดมุ่งหมายเพียงเตรียมไว้ขายแก่ชาวต่างประเทศเพื่อหากำไรอีกต่อหนึ่งเท่านั้น จึงทำให้รัฐได้เพิ่มความเข้มงวดในการกีดกันชาวต่างประเทศจากอุตสาหกรรมเหมืองแร่ โดยรัฐไทยได้ขอร้องแก่ข้าหลวงจังหวัดให้ช่วยกันพิจารณาหาทางกีดกันชาวต่างประเทศจากอุตสาหกรรมนี้โดยยึดนโยบาย และมาตรการดังนี้

1. พิจารณาหาทางที่จะกีดกันมิให้มีการ โอนสัมปทานเหมืองแร่กันได้
2. เมื่อชาวต่างประเทศขออาชญาบัตรตรวจแร่ที่ดี หรือขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ที่ใดก็ดี สมควรจะหาทางที่จะไม่อนุญาตตัดบททีเดียว
3. ทางกรมโหลกิจได้วางแนวปฏิบัติการขออาชญาบัตรตรวจใหญ่ไว้ว่า ถ้าชาวต่างประเทศได้ยื่นเรื่องราวขออาชญาบัตรตรวจแร่แล้ว ทางจังหวัดต้องส่งเรื่องมารับการเห็นชอบจากกรมโหลกิจเสียก่อน เพื่อจะได้ช่วยกันพิจารณาโดยรอบคอบ มิให้ชาวต่างประเทศอาศัยใช้เรื่องนี้เพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น เกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของชาติ²⁸³

จากความต้องการที่ดำเนินการเพื่อกีดกันการทำเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศในลักษณะดังกล่าวของรัฐไทยในสมัยนี้ ก็น่าจะส่งผลกระทบต่อการค้าการขอสัมปทานเหมืองแร่ของคนจีนที่จะได้รับ การกีดกันอย่างเข้มงวดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ในช่วงที่ญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทยนั้นญี่ปุ่นได้ใช้เส้นทางเดินทัพผ่านบริเวณเหมืองแร่ต่างๆ ในภาคใต้เพื่อไปยังสิงคโปร์ ซึ่งอาจจะทำให้รัฐไทยเกรงว่าญี่ปุ่นจะถือโอกาสในการแสวงหาผลประโยชน์จากเหมืองแร่เหล่านั้น หรือไม่ก็

²⁸² “รัฐบาลเริ่มการขุดแร่เหล็ก, นิกร, ฉบับวันที่ 26 กันยายน พ.ศ.2483.

²⁸³ กระทรวงมหาดไทย, รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พุทธศักราช 2484 เล่ม 3, หน้า 228.

อาจจะเข้ายึดเหมืองแร่ของไทยก็เป็นได้ จึงทำให้รัฐไทยได้ดำเนินนโยบายที่จะเข้าควบคุมเหมืองแร่ต่างๆ ที่เอกชนชาวต่างประเทศ ทั้งคนจีน อังกฤษ ฝรั่งเศส และออสเตรเลีย รวมถึงชาติอื่นๆ ได้เปิดดำเนินการอยู่ในบริเวณดังกล่าว โดยการนำเหมืองแร่เหล่านั้นเข้ามารวมกันแล้วจัดตั้งในรูปบริษัทจำกัดที่รัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่²⁸⁴

จากการดำเนินการของรัฐไทยนั้นก็เท่ากับเป็นการจำกัดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากทำให้กิจการเหมืองแร่ของคนจีนต้องล้มเลิกลงไป จากการที่รัฐได้เข้ายึดเหมืองแร่ของคนจีนมาดำเนินงานเอง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของรัฐไทยนั้นก็มิได้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยแสดงความเป็นปึกแผ่นต่อคนจีนโดยตรง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยได้ดำเนินการกับเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศทุกประเทศที่ได้เปิดดำเนินการอยู่ในบริเวณดังกล่าว นอกจากนั้นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐเข้าควบคุมเหมืองแร่ก็เนื่องมาจากการที่เกรงว่าญี่ปุ่นจะเข้ายึดเหมืองแร่เหล่านั้นเพื่อหาประโยชน์ ซึ่งจะทำให้รัฐบาลสูญเสียผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐได้ดำเนินการที่ค่อนข้างจะรุนแรงกับคนจีน และชาวต่างประเทศอื่นๆ แต่ถ้าวรัฐไม่เข้าควบคุมเอง ญี่ปุ่นก็อาจจะเข้าควบคุมซึ่งก็จะทำให้คนจีนและชาวต่างประเทศอื่นๆ ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของญี่ปุ่นที่อาจจะรุนแรงกว่าการดำเนินการของรัฐไทย นอกจากนั้นการเข้าควบคุมของญี่ปุ่นยังก่อให้เกิดความเสียหายต่อรัฐบาลอีกด้วย เนื่องจากแร่เป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญในการทำสงครามและยังก่อให้เกิดผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจกับรัฐเป็นจำนวนมาก ดังนั้นสาเหตุดังกล่าวน่าจะเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รัฐไทยดำเนินการเพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ของรัฐเอาไว้ไม่ให้ได้รับผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำของญี่ปุ่นมากกว่าการที่รัฐต้องการแสดงความเป็นปึกแผ่นต่อคนจีนโดยตรง

การที่รัฐมิได้ต้องการแสดงความเป็นปึกแผ่นต่อคนจีนนั้น ยังจะเห็นได้จากเมื่อรัฐได้จัดตั้งบริษัทแร่และยางไทยขึ้นมาเพื่อที่จะดูแลรับผิดชอบเหมืองแร่ต่างๆ ที่อยู่ในความควบคุมของรัฐในการซื้อ การขาย และตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเกี่ยวกับแร่²⁸⁵ ขึ้นมาในปลายปี พ.ศ.2484 นั้น รัฐก็ต้องการที่จะให้องค์การดังกล่าวจัดการกับเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศที่เป็นชนชาติศัตรู ซึ่งมีได้หมายรวมถึงคนจีน เนื่องจากตามพระราชบัญญัติชนชาติศัตรู พุทธศักราช 2485 นั้น ได้กำหนดชนชาติศัตรูว่าได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลันดา เท่านั้น ก็น่าจะทำให้เหมืองแร่ของคนจีนจะมีได้ถูกบริษัทแร่และยางไทยเข้าควบคุมดูแล

²⁸⁴ ภาณีต รวมศิลป์, “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.2481 ถึง 2487”, หน้า 379.

²⁸⁵ กระทรวงอุตสาหกรรม, อนุสรณ์ครบรอบ 25 ปี กระทรวงอุตสาหกรรม 5 พฤษภาคม 2510, (พระนคร: กระทรวงอุตสาหกรรม, 2510), หน้า 21.

นอกจากนี้จากการพยายามเสนอแนวทางของรัฐที่จะให้อุตสาหกรรมเหมืองแร่มาอยู่ในมือคนไทย ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485 ยังได้สะท้อนให้เห็นว่าคนจีนยังคงเป็นชาวต่างประเทศที่มีบทบาทในการทำเหมืองแร่ของไทย รัฐจึงได้พยายามที่จะวางแนวทางในการควบคุมซึ่งน่าจะมุ่งเน้นไปที่คนจีน เนื่องจากชาวต่างประเทศที่มีบทบาทในการทำเหมืองแร่ เช่น อังกฤษ หรือฝรั่งเศส นั้นรัฐได้เข้าควบคุมกิจการตามพระราชบัญญัติชนชาติศัตรูและทรัพย์สินของชนชาติศัตรูแล้ว จึงน่าจะทำให้คนจีนซึ่งมิได้ถูกควบคุมด้วยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ยังคงมีบทบาทสำคัญในการทำเหมืองแร่อยู่ ดังที่รัฐได้กล่าวว่า

ผู้ที่กำลังทรัพย์สินจะทำการตรวจหาหรือซื้อที่เหมืองไว้ในเวลานี้ก็ยังมีแต่ชาวต่างประเทศบางจำพวก ถ้าไม่หาทางป้องกันแล้วความประสงค์ที่จะอุตสาหกรรมเหมืองแร่ดิบคุดกหยูในมือคนไทยก็ไม่เป็นผลสำเร็จ²⁸⁶

แสดงให้เห็นว่าแม้ว่ารัฐจะได้ควบคุมการทำเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการวางแนวทางในการกีดกันที่จะให้ผู้ขอสัมปทานเหมืองแร่เป็นผู้ที่มีสัญชาติไทยเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติรัฐอาจจะไม่สามารถที่จะทำได้ เนื่องจากอาจจะเกิดจากการที่คนไทยที่มีความรู้ความชำนาญในการทำเหมืองแร่นั้นยังมีจำนวนน้อย ถ้ารัฐจะให้แต่คนไทยทำก็อาจจะทำได้เพียงเล็กน้อยซึ่งจะทำให้สูญเสียรายได้ที่จะเกิดจากการทำเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศที่มีเป็นจำนวนมาก จึงทำให้รัฐยังต้องการผ่อนผันให้ชาวต่างประเทศ รวมทั้งคนจีน ยังสามารถที่จะทำเหมืองแร่ต่อไปได้ และการที่รัฐใช้วิธีการในการเข้าควบคุมกิจการเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศที่อยู่ในเส้นทางเดินทัพของญี่ปุ่นนั้น รัฐก็คงจะมีได้เข้าควบคุมทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐจะต้องมีการยึดกิจการเหมืองแร่ของชาวต่างประเทศอีกภายหลังจากที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติชนชาติศัตรูและทรัพย์สินของชนชาติศัตรูแล้ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังคงมีกิจการเหมืองแร่ที่เป็นของชาวต่างประเทศอยู่

นอกจากนี้ การที่รัฐได้พยายามหาทางป้องกันการทำให้เหมืองแร่ของชาวต่างประเทศเพื่อป้องกันการทำให้อยู่ในมือคนไทย ก็สะท้อนให้เห็นว่ากิจการเหมืองแร่ยังคงอยู่ในมือของชาวต่างประเทศ ซึ่งน่าจะหมายถึงคนจีน เนื่องจากรัฐได้เข้าควบคุมกิจการของชาวต่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการทำเหมืองแร่ชาติอื่นๆ แล้ว จะมีก็แต่คนจีนที่เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการทำเหมืองแร่ ดังจะเห็นได้จากจำนวนเหมืองแร่ที่รัฐได้ทำการสำรวจนั้นมีเหมืองแร่ของคนจีนเป็นจำนวนมากที่สุด แต่รัฐยังไม่สามารถที่จะลดบทบาทของคนจีนได้ รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้มีการพยายามที่จะวางแนวทางเพื่อที่จะลดบทบาทของคนจีน โดยการที่จะระงับการให้สิทธิ

²⁸⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 41/2485, เรื่อง นโยบายการให้สิทธิตรวจหาและทำเหมืองแร่ วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485.

การตรวจหาแร่และทำเหมืองแร่ดีบุก ซึ่งจะทำการอย่างเสมอภาคกันทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และจะหาทางป้องกันการโอนประทานบัตรอนุญาตในการทำเหมืองแร่ดีบุกไม่ให้ตกไปอยู่ในมือคนต่างประเทศด้วยการที่จะให้บริษัทแร่และยางไทยเป็นผู้รับซื้อประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกเสียเอง และจ่ายค่าชดใช้แทนรัฐบาลซึ่งจะดำเนินการเมื่อเห็นว่าจะมีการโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกให้แก่ชาวต่างประเทศที่รัฐไม่ต้องการให้ทำเหมืองแร่ ดังจะเห็นได้จากการวางแผนทางเพื่อควบคุมการทำเหมืองแร่ของคนจีนในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485 ความว่า

กะหวงอุสาหัทม์เห็นว่าควรระงับการให้สิทธิตรวจหาแร่และทำเหมืองแร่ดีบุกเสียแต่บัดนี้ โดยปฏิบัติเช่นนี้ทั้งชนชาวไทยและชาวต่างด้าวให้เป็นการเสมอภาคกัน นอกจากนี้ควรหาทางป้องกันการโอนประทานบัตรดีบุกไม่ให้ไปตกอยู่ในมือชาวต่างประเทศด้วย...ส่วนการป้องกันการโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกนั้น...กะหวงอุสาหัทม์เห็นว่า ถ้าจะไม่ให้เป็นการรุนแรงและขัดประเพณีแล้ว ควรให้บริษัทแร่และยางไทยจำกัด เป็นผู้ที่จะหารับซื้อประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกเสียเอง และจ่ายค่าชดใช้แทนรัฐบาล ซึ่งการปฏิบัติในกรณีนี้ควนปฏิบัติเฉพาะในเมื่อปรากฏว่าจะมีการโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกให้แก่ชนต่างด้าวที่ไม่พึงปรารถนา และเหมืองแร่ดีบุกขายนั้นจะต้องเป็นเหมืองที่จะทำให้มีกำไรได้²⁸⁷

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐต้องการที่จะควบคุมการทำเหมืองแร่ของคนจีนโดยการพยายามวางแผนทาง แต่รัฐก็ยังอาจจะคำนึงว่าการที่รัฐจะกีดกันการทำเหมืองแร่ของคนจีนทั้งหมดนั้นอาจจะยังเป็นไปไม่ได้ เพราะคนไทยเองก็ยังไม่มีความพร้อม และรัฐเองก็คำนึงถึงผลประโยชน์ของรัฐที่จะเกิดจากกิจการต่างๆ เป็นสำคัญ จึงทำให้การวางแผนทางที่จะควบคุมกิจการเหมืองแร่ของคนจีนโดยการรับโอนประทานบัตรเพื่อมาดำเนินงานเองของบริษัทแร่และยางไทยนั้น จะต้องพิจารณาว่า จะต้องเป็นกิจการที่ทำกำไรได้ ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าถ้าเป็นกิจการของคนจีนหรือกิจการที่คนจีนจะรับโอนมาที่รัฐเห็นว่าอาจจะไม่ทำกำไรให้กับรัฐ รัฐก็อาจจะไม่รับโอนกิจการนั้น อันจะทำให้คนจีนสามารถที่จะดำเนินกิจการได้ต่อไป

นอกจากนั้นการวางแผนทางเพื่อที่จะกีดกันคนจีนในการทำเหมืองแร่ยังสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการที่จะแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีนโดยเปิดเผย ดังจะเห็นได้จากการกำหนดว่ารัฐจะระงับการให้สิทธิตรวจหาแร่และทำเหมืองแร่นั้น รัฐจะประกาศห้ามทั้งคนไทยและคนต่างประเทศอย่างเสมอภาคกัน ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อที่รัฐจะแสดงให้เห็นว่ารัฐมิได้มุ่งเน้นไปที่คนจีนโดยเฉพาะ แต่รัฐได้ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันเพื่อที่จะควบคุมการทำเหมืองแร่ของประเทศเองหรือการที่ในท้ายที่สุดรัฐไทยได้แสดงความเห็น ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 26 สิงหาคม

²⁸⁷ เรื่องเดียวกัน.

พ.ศ.2485 ก็เห็นว่าแนวทางที่จะควบคุมการทำเหมืองแร่ของคนจีนนี้ไม่ควรที่จะประกาศออกไปเป็นกฎหมาย เนื่องจาก “...จะทำให้เห็นว่าเราต้องการที่จะกันใคร”²⁸⁸

การแสดงความคิดเห็นดังกล่าวของรัฐก็น่าจะสะท้อนให้เห็นว่าเป็นที่ตระหนักรู้กันเป็นอย่างดีว่า ชาวต่างประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการทำเหมืองแร่ในขณะนั้นเป็นกลุ่มคนจีน เนื่องจากคนจีนมีบทบาทสำคัญในการทำเหมืองแร่มาเป็นเวลานานและเหมืองแร่ของคนจีนยังไม่สามารถที่จะใช้กฎหมายที่มีอยู่ในขณะนั้นควบคุมได้ทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากความเห็นของรัฐบาลในสมัยต่อมาเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีบทบาทในการทำเหมืองแร่ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487 ว่า “...ชนต่างด้าวที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในขณะนี้คงมีแต่ชนสัญชาติจีนเป็นส่วนใหญ่...”²⁸⁹ ถึงแม้ว่าความคิดเห็นดังกล่าวจะเป็นของรัฐบาลไทยในเวลาต่อมา แต่ก็ก็เป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องจากรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นว่า คนจีนเป็นกลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดในการทำเหมืองแร่อยู่ในสมัยจอมพล ป. ด้วย²⁹⁰

ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้รัฐบาลไทยต้องการที่จะออกกฎหมายเพื่อควบคุมเหมืองแร่ของคนจีน ซึ่งถ้ารัฐประกาศแนวทางดังกล่าวเป็นกฎหมายก็จะทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากลุ่มคนที่รัฐต้องการที่จะกีดกันตามกฎหมายฉบับนี้คือ คนจีน อันเป็นการแสดงความเป็นปฏิปักษ์ต่อคนจีนโดยเปิดเผยที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบกับรัฐเป็นอย่างมากดังที่รัฐได้เห็นมาแล้วจากการดำเนินการกับคนจีนโดยเปิดเผยในกรณีที่ผ่านมา มาทั้งการถอนอนุญัตติการเทียบหลักสูตรโรงเรียนจีน หรือการแสดงปาฐกถาของหลวงวิจิตรฯ ดังนั้นรัฐไทยจึงไม่ต้องการที่จะให้เกิดผลกระทบตามมาจากการประกาศใช้แนวทางดังกล่าว ทำให้ในที่สุดที่ประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485 มีมติ “ให้ระงับการออกประกาศในเรื่องนี้เสีย...”²⁹¹

การเลือกวิธีการระงับการออกกฎหมายนี้ของรัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. อาจจะถือได้ว่า รัฐบาลไทยได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการที่รัฐไม่ได้ออกกฎหมายที่จะทำให้รัฐสามารถควบคุมการทำเหมืองแร่ของคนจีนได้อย่างเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้นที่ส่งผลให้คนจีนไม่สามารถขอสติษการตรวจหาแร่และทำเหมืองแร่ รวมไปถึงไม่สามารถที่จะโอนประทานบัตรอนุญาตในการทำเหมืองแร่มาเป็นของตนได้ ก็อาจจะแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยยังไม่ต้องการที่จะกีดกันการทำเหมืองแร่ของคนจีนอย่างเด็ดขาด รัฐจึงไม่ได้ประกาศใช้กฎหมายที่จะแสดงความเป็น

²⁸⁸ เรื่องเดียวกัน.

²⁸⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2487, เรื่อง การอนุญาตประทานบัตรทำเหมืองแร่ให้แก่คนต่างด้าว วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487.

²⁹⁰ เรื่องเดียวกัน

²⁹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 41/2485, เรื่อง นโยบายการให้สิทธิตรวจหาและทำเหมืองแร่ วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485.

ปฏิปักษ์ต่อคนจีนโดยตรง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐเกรงผลกระทบที่จะตามมาจากการแสดงความเป็นปฏิปักษ์โดยเปิดเผย หรืออาจจะเกิดจากการที่รัฐไม่ต้องการที่จะให้เกิดผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐมากจนเกินไปจากการที่คนจีนไม่สามารถทำเหมืองแร่ได้ ซึ่งก็น่าจะส่งผลให้คนจีนยังคงสามารถที่จะประกอบอาชีพในการทำเหมืองแร่ได้ต่อไป

นอกจากการที่รัฐไทยมีการลดบทบาทของคนจีนในการทำเหมืองแร่ด้วยวิธีการต่างๆ ดังกล่าวแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้ใช้วิธีการในการไม่อนุญาติให้บุคคลผู้มีสัญชาติและเชื้อชาติต่างด้าวรวม 17 คนได้รับประทานบัตรเหมืองแร่ดิบุกและวุลแฟรม ซึ่งถึงแม้จะไม่ปรากฏหลักฐานว่าคนต่างด้าวทั้ง 17 คนนั้นเป็นคนชาติใดบ้าง แต่จากความเห็นของรัฐไทยในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487 ที่ว่า "...การจำกัดสิทธิของชนต่างด้าวไม่ให้ทำเหมืองแร่จึงเป็นการกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของชนสัญชาติจีนมากกว่าสัญชาติอื่น..."²⁹² ก็สะท้อนให้เห็นว่าการไม่อนุญาติประทานบัตรการทำเหมืองแร่นั้น น่าจะเป็นการไม่อนุญาติให้กับคนจีนมากกว่าคนกลุ่มอื่น ผลกระทบจึงได้ตกอยู่กับคนจีนมากกว่าคนสัญชาติอื่น จึงเป็นอีกวิธีหนึ่งที่รัฐใช้ในการลดบทบาทของคนจีน

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้รัฐไทยในสมัยนี้จะไม่อนุญาติให้คนจีนได้รับประทานบัตรทำเหมืองแร่ แต่จากการที่ยังคงมีคนจีนขออนุมัติรับประทานบัตรการทำเหมืองแร่ ก็แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ยังมีได้มีการดำเนินการถึงขั้นห้ามปรามมิให้คนจีนเข้าเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเหมืองแร่ จึงทำให้ยังคงมีคนจีนขออนุมัติประทานบัตรในการทำเหมืองแร่จากรัฐอยู่ต่อไป และจากความเห็นของรัฐไทยในสมัยต่อมาที่ได้กล่าวว่าคนจีนเป็นคนต่างด้าวที่เข้าเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมเหมืองแร่เป็นส่วนใหญ่ นั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะมีการดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อที่จะลดบทบาทในการทำเหมืองแร่ของคนจีน แต่เนื่องจากความจำเป็นที่รัฐยังคงต้องให้มีการทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่อยู่ต่อไป ในขณะที่คนไทย หรือแม้แต่บริษัทแร่และยางไทยที่รัฐจัดตั้งขึ้นมานั้น ก็ยังไม่มีความพร้อมทั้งในเรื่องทุนและความชำนาญที่จะทำการแทนคนจีนได้ จึงอาจจะส่งผลให้รัฐไทยในสมัยนี้ยังคงผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่ได้อยู่ต่อไป ดังเหตุผลที่รัฐไทยในสมัยต่อมาได้ให้ไว้ถึงการที่รัฐต้องยกเลิกการไม่อนุญาติให้คนจีนได้รับอนุมัติประทานบัตรทำเหมืองแร่ของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487 ว่า

คณะรัฐมนตรีชุดก่อนได้ลงมติไม่อนุญาติการออกประทานบัตรเหมืองแร่ดิบุกและวุลแฟรมให้แก่ผู้มีเชื้อชาติและสัญชาติต่างด้าวรวม 17 นาย แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะก่อให้เกิดผลเสียแก่อุตสาหกรรมเหมืองแร่ ทำให้เหมืองแร่หยุด

²⁹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2487, เรื่อง การอนุญาตประทานบัตรทำเหมืองแร่ให้แก่คนต่างด้าว วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487.

ชะงัก คนไทยที่จะเข้าสวมงานแทนไม่ดีพอ เพราะขาดทุนและความชำนาญ... บริษัทแร่และยางไทยก็ยังไม่สามารถที่จะทำการแทนได้ ดังนั้นจึงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะตัดสิทธิของชนต่างด้าวไม่ให้ขอตรวจและทำเหมืองแร่ และไม่ให้ต่ออายุประทานบัตรทำเหมืองแร่ที่มีอยู่แล้ว สมควรจะปล่อยให้ทำได้ไปเช่นเดิม²⁹³

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยเองก็ตระหนักดีถึงความไม่พร้อมของคนไทยและบริษัทแร่และยางไทยที่จะเข้าดำเนินอุตสาหกรรมเหมืองแร่แทนที่คนจีนซึ่งก็น่าจะเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ก็ตระหนักถึงเป็นอย่างดี จึงทำให้แม้ว่ารัฐจะมีความพยายามในการส่งเสริมทั้งคนไทยและบริษัทของรัฐบาลให้เข้าควบคุมอุตสาหกรรมเหมืองแร่ แต่รัฐก็ยังคงอนุญาตให้คนจีนสามารถทำอุตสาหกรรมเหมืองแร่ได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม การที่รัฐไม่อนุมัติประทานบัตรการทำเหมืองแร่ให้กับคนต่างด้าว ซึ่งรวมถึงคนจีนในครั้งนี้อาจจะเกิดจากในช่วงนี้เป็นช่วงระหว่างสงครามและพื้นที่ในการทำเหมืองแร่นั้นอาจจะอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ประกอบกับอุตสาหกรรมเหมืองแร่นั้นก็เป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญในช่วงสงคราม และคนต่างด้าวที่มาขออนุมัติการทำเหมืองแร่อาจจะมีคนญี่ปุ่นซึ่งรัฐไม่ต้องการให้เหมืองแร่ที่อยู่ในพื้นที่ยุทธศาสตร์ตกไปอยู่ในมือของคนญี่ปุ่น แต่การจะไม่อนุมัติเฉพาะคนญี่ปุ่นก็อาจจะทำให้ญี่ปุ่นเกิดความหวาดระแวง หรือการที่ผู้ขออนุมัติที่เป็นคนจีนนั้นรัฐก็อาจจะไม่แน่ใจว่าเป็นคนจีนที่ฝักใฝ่ญี่ปุ่นหรือไม่ เพราะรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. มีความเห็นว่า ในช่วงระหว่างสงครามนั้นมีคนจีนเข้าเป็นฝ่ายญี่ปุ่นกันมาก²⁹⁴ รัฐจึงอาจจะเกรงว่าคนจีนนั้นจะเป็นนายหน้าให้คนญี่ปุ่น และเพื่อไม่ให้เกิดความหวาดระแวงระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่เป็นพันธมิตรกัน รัฐไทยจึงใช้วิธีการไม่อนุมัติให้กับคนต่างด้าวทั้งหมด เพื่อที่จะไม่ได้รับการกล่าวหาว่ารัฐเลือกปฏิบัติ กีดกันเฉพาะคนต่างด้าวกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น

ด้วยเหตุดังนี้ จึงทำให้ในครั้งนี้นรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. แม้จะตระหนักดีถึงการที่ยังต้องอาศัยคนจีนในการทำเหมืองแร่ และได้มีการผ่อนผันให้คนจีนสามารถที่จะทำเหมืองแร่ได้ต่อไป ไม่อนุมัติให้คนจีนและคนต่างด้าวอื่นๆ ได้รับอนุมัติประทานบัตรทำเหมืองแร่ ซึ่งรัฐอาจจะเห็นว่าเป็นผลดีมากกว่าผลเสีย เนื่องจากผู้ที่รัฐไม่อนุมัตินั้นมีจำนวนไม่มากนักก็อาจจะไม่ส่งผลกระทบกับการทำเหมืองแร่ส่วนใหญ่ที่รัฐยังคงสามารถอาศัยคนจีนได้ แต่ถ้ารัฐอนุมัติให้คนต่างด้าวได้ทำเหมืองแร่โดยที่รัฐยังไม่ทราบแน่ชัดว่าคนต่างด้าวเหล่านั้นเป็นคนกลุ่มไหนก็อาจจะก่อให้เกิดผลเสียหาทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจได้

²⁹³ เรื่องเดียวกัน.

²⁹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 32/2485, เรื่อง บันทึกกะชวงการต่างประเทศเรื่องกองทัพไทยเคลื่อนเข้าสู่แดนพม่า และรับรองรัฐบาลนานกิง วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2485.

4.3.3.2.2 *อุตสาหกรรมฟอกหนัง* กิจกรรมอุตสาหกรรมประเภทนี้ทั้งในพระนครและธนบุรี นั้นมีคนจีนเป็นเจ้าของทั้งสิ้น และคนงานในโรงงานฟอกหนังก็ยังเป็นคนจีนอีกด้วย²⁹⁵ และเมื่อเกิด สงครามโลกครั้งที่ 2 ในแถบภูมิภาคเอเชีย หนังสือตัวในประเทศขาดแคลนลง และราคาพุ่งสูงขึ้น อย่างรวดเร็ว รัฐบาลจอมพล ป. จิ่งสนับสนุนให้คนไทยจัดตั้งอุตสาหกรรมประเภทนี้ขึ้น โดย กระทรวงอุตสาหกรรมได้จัดตั้งบริษัทวิโรจน์ จำกัด และบริษัทหนังสือ จำกัด ขึ้นเองในระหว่าง สงครามเพื่อรับผิดชอบการส่งเสริมอุตสาหกรรมฟอกหนังของคนไทย²⁹⁶ และเพื่อที่จะส่งเสริม บทบาทของคนไทยในกิจการฟอกหนัง

รัฐไทยจึงมีนโยบายที่จะยึดโรงงานอุตสาหกรรมฟอกหนังของคนจีนมาเป็นของรัฐทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อขจัดบทบาท ของคนจีนในกิจการฟอกหนัง แต่รัฐไทยก็ไม่อาจที่จะเข้ายึดโรงงานอุตสาหกรรมฟอกหนังของคน จีนตามนโยบายที่รัฐได้วางไว้ เนื่องจากกระทรวงอุตสาหกรรมไม่มีอำนาจที่จะบังคับซื้อกิจการ เหล่านี้ จึงทำให้กิจการฟอกหนังของคนจีนยังสามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ ซึ่งถึงแม้จะไม่ใช้ความ ปรารถนาของรัฐที่จะผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่การที่รัฐในระบอบประชาธิปไตยนั้น มีขอบเขตของอำนาจหน้าที่อย่างจำกัดภายใต้กฎหมายก็เป็นผลให้การดำเนินการของรัฐต่อคนจีน ในทางเศรษฐกิจนั้นอยู่ในขอบเขตที่จำกัดตามไปด้วย รัฐไทยในสมัยนี้จึงต้องยอมผ่อนผันให้กิจการ ฟอกหนังของคนจีนดำรงอยู่ได้ในระยะแรก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกรณีที่หนังสือตัวนั้นเป็นสินค้ายุทธปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอย่าง มากอย่างหนึ่ง ทำให้รัฐไทยต้องพยายามเข้าควบคุมให้ได้อย่างเด็ดขาด เพราะรัฐเกรงว่าหากรัฐไม่ เข้าควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังเอง ญี่ปุ่นซึ่งได้เข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทยก็อาจจะเข้าควบคุม กิจการ เนื่องจากญี่ปุ่นเองก็มีความต้องการหนังสือตัวของไทยเป็นจำนวนมากเช่นกัน ดังจะเห็นได้ จากการศึกษาที่ญี่ปุ่นพยายามบีบบังคับเพื่อให้ไทยขายหนังสือตัวให้กับญี่ปุ่น โดยการซื้อวัตถุดิบที่ใช้ใน การฟอกหนัง ได้แก่ น้ำมันละหุ่ง และน้ำมันปิโตรเลียม ไปกักตุนไว้ ทำให้อุตสาหกรรมฟอกหนัง ของไทยต้องประสบกับภาวะการขาดแคลนเคมีภัณฑ์อย่างรุนแรงประกอบกับหนังสือตัวที่มีอยู่ก็มี จำนวนลดลงทุกที ทำให้รัฐไทยต้องยินยอมขายหนังสือตัวให้กับญี่ปุ่น²⁹⁷

²⁹⁵ กระทรวงอุตสาหกรรม, แฟ้ม ออก.4.10 โรงงานฟอกหนัง, "คำสั่งกระทรวงอุตสาหกรรมที่ 1224/2485 เรื่องรายงานการตรวจตราชี้ต โรงงาน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ถึงเสนาธิการ กองทัพนาม", ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2485.

²⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

²⁹⁷ กระทรวงการต่างประเทศ, เลขที่แฟ้ม พพ.2/2:8 ความตกลงทางการค้าและเรื่องเกี่ยวกับการเงินกับ ญี่ปุ่น, "เรื่องจำนวนหนังสือตัวที่กำหนดไว้ในร่างความเข้าใจกัน ว่าด้วยการค้ากับญี่ปุ่น (ลับ - ค่วน)", ไม่ปรากฏ วันที่.

นอกจากนี้ญี่ปุ่นยังได้มีความพยายามที่จะติดต่อกับคนจีนเพื่อที่จะร่วมมือกับคนจีนในการดำเนินอุตสาหกรรมฟอกหนัง หรือซื้อกิจการฟอกหนังของคนจีนมาดำเนินการเอง ด้วยเหตุนี้ อาจจะเป็นสาเหตุที่รัฐไทยไม่อาจจะปล่อยให้อุตสาหกรรมฟอกหนังของคนจีนดำเนินการได้อย่างอิสระอีกต่อไป รัฐไทยในสมัยนี้จึงมีความเห็นเกี่ยวกับการเข้าควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังว่า “ถ้าเจ้าหน้าที่ทหารเข้าควบคุมแล้วโรงงานอาจผลิตหนังได้มากขึ้น โดยใช้อำนาจทางทหารช่วยให้การดำเนินงานรวดเร็วขึ้น”²⁹⁸ ดังนั้นรัฐไทยจึงได้โอนอำนาจในการจัดการเกี่ยวกับอุตสาหกรรมฟอกหนังจากกระทรวงอุตสาหกรรมมาอยู่ในความดูแลของกระทรวงกลาโหม²⁹⁹ ทั้งนี้ก็จะเป็นไปเพื่อที่จะทำให้มีอำนาจที่จะเข้าควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังของคนจีนได้อย่างเด็ดขาด เพื่อที่จะไม่ให้ญี่ปุ่นแสวงหาผลประโยชน์จากการร่วมมือกับคนจีนหรือการซื้อกิจการเหล่านั้นมาดำเนินการเองได้

การที่รัฐโอนการควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงกลาโหม อาจจะมีส่วนทำให้รัฐมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นในการดำเนินการกับกิจการฟอกหนังของคนจีน เนื่องจากขณะนั้นเมืองไทยอยู่ในสภาวะสงคราม การดำเนินการใดๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อสถานะความมั่นคงปลอดภัยของประเทศในการทำสงคราม รัฐบาลโดยกระทรวงกลาโหมก็มีอำนาจที่จะทำได้มากกว่าการดำเนินงานของหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ ด้วยเหตุนี้การโอนการควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังให้แก่กระทรวงกลาโหมจึงทำให้สามารถบังคับซื้อโรงงานฟอกหนังของคนจีนได้ทั้งหมดรวม 17 โรงงาน ภายในเดือนมกราคม พ.ศ.2486³⁰⁰ ซึ่งกระทรวงกลาโหมได้นำโรงงานฟอกหนังที่บังคับซื้อมาจากคนจีนทั้งหมดเหล่านี้มารวมกันแล้วจัดตั้งเป็นโรงงานฟอกหนังใหม่ 5 โรงงาน โดยมีกรมพลธิการทหารบกเป็นผู้ควบคุมกิจการของโรงงาน³⁰¹

การดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยจึงเท่ากับเป็นการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างเข้มงวดและจริงจัง ทำให้คนจีนไม่สามารถที่จะดำเนินอุตสาหกรรมฟอกหนังได้ อย่างไรก็ตาม การดำเนินการดังกล่าวน่าจะมีได้เกิดจากสาเหตุที่รัฐต้องการจะกีดกันคนจีนทั้งหมดออกจากเศรษฐกิจของไทย แต่ที่รัฐต้องดำเนินการควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังของคนจีนอย่างเด็ดขาด ก็

²⁹⁸ กระทรวงอุตสาหกรรม, แฟ้ม ออก.4.10 โรงงานฟอกหนัง, “คำสั่งท.สนาม กองบัญชาการทหารสูงสุด ที่ 7190/2485 เรื่อง โรงงานฟอกหนัง จากผู้บัญชาการทหารสูงสุด ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม, ลงวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2485.

²⁹⁹ เรื่องเดียวกัน.

³⁰⁰ คำสั่งกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ดับ – ด่วนที่ อ.7599/2485, “เรื่องอนุมัติจ่ายเงินกู้ในประเทศเพื่อประกอบการอุตสาหกรรมเพื่อจัดทำโรงงานฟอกหนัง” จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม, ลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2485.

³⁰¹ เชาว เรียงสุวรรณ, การจัดตั้งองค์การรัฐวิสาหกิจ 2513, (พระนคร: ชุมชนสหกรณ์การซื้อและการขาย, 2513), หน้า 84.

คงจะเนื่องมาจากหนังสือวันนั้นเป็นสินค้าทางยุทธปัจจัยที่มีความสำคัญ และญี่ปุ่นได้มีความพยายามที่จะเข้าควบคุมอุตสาหกรรมดังกล่าวอย่างเห็นได้ชัด รวมไปถึงการที่คนจีนเองก็ให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นเป็นอย่างดี ซึ่งถ้าญี่ปุ่นสามารถเข้าควบคุมกิจการฟอกหนังของคนจีนทั้งหมดได้ จะส่งผลกระทบต่อทั้งรายได้และอาจจะทำให้รัฐบาลแคลนสินค้าและยุทธปัจจัยที่สำคัญในระหว่างสงครามอีกด้วย ด้วยเหตุนี้รัฐไทยจึงต้องดำเนินการเพื่อที่จะควบคุมกิจการฟอกหนังของคนจีนอย่างเด็ดขาดเพื่อป้องกันมิให้ผลประโยชน์ของรัฐตกไปอยู่ในมือของญี่ปุ่น

ดังจะเห็นได้จาก รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2486 ที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นว่าการที่รัฐต้องเข้าซื้อและยึดโรงงานของคนจีนนั้นก็เพื่อที่จะป้องกันญี่ปุ่น และยังได้กล่าวถึงสาเหตุที่รัฐเห็นว่าควรจะมีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังเพื่อป้องกันการเข้าแทรกแซงของญี่ปุ่น เพราะถ้าไม่มีกฎหมายแล้วอาศัยแต่อำนาจรัฐในการเข้าซื้อและยึดโรงงานอุตสาหกรรมฟอกหนังของคนจีนเท่านั้น อาจจะไม่สามารถแข่งขันกับญี่ปุ่นได้ ดังใจความว่า

เดิมเราไปยึดและซื้อโรงฟอกหนัง เพราะกลัวจะขายให้ญี่ปุ่น แต่ถ้าเขาให้ญี่ปุ่นเข้าจัดการเราทำไปไม่ได้ แต่ตามกตหมายนี่เราวางเงื่อนไขได้... คลองเตยมี 42 โรง ซื้อแล้ว 15 โรง และซื้อที่ลำปาง 1 โรง โรงที่เหลือญี่ปุ่นแกเอาหนังมาจ้างฟอกอีกอย่างหนึ่ง ญี่ปุ่นแกซื้อในราคาสูง เจ้าหน้าที่ว่าเราซื้อไม่ทันเขา ถ้าไม่ออกกฎหมายควบคุมจะซื้อสู้เขาไม่ได้ ถ้าเราต้องซื้อราคาสูงของที่ผลิตออกก็จะแพง³⁰²

แสดงให้เห็นว่า สาเหตุที่ทำให้รัฐไทยต้องเข้าซื้อและยึดโรงงานฟอกหนังของคนจีนนั้นก็เป็นเพราะรัฐไทยเกรงว่าญี่ปุ่นจะเข้าควบคุมอุตสาหกรรมฟอกหนังของไทย ซึ่งเป็นสินค้าและยุทธปัจจัยที่สำคัญมากอย่างหนึ่ง อันอาจจะทำให้เกิดการขาดแคลนหนังใช้ภายในประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่า การที่รัฐมีการดำเนินการกับคนจีนในกรณีของอุตสาหกรรมฟอกหนังนี้ เหตุผลสำคัญน่าจะมาจากการที่รัฐไทยเกรงว่าญี่ปุ่นจะเข้าควบคุมอุตสาหกรรมประเภทนี้มากกว่าจะมาจากการที่รัฐต้องการจะดำเนินการเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนโดยตรง

นอกจากกิจการอุตสาหกรรมต่างๆ ดังกล่าวที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เข้าดำเนินการเพิ่มเติมจากรัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา เพื่อที่จะดึงอุตสาหกรรมให้กลับมาอยู่ในมือคนไทยแล้ว ยังมีการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมที่เป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องจากรัฐบาลในชุดก่อนในการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทย และลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนในกิจการประเภทต่างๆ อีกด้วย กิจการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้ดำเนินการจัดตั้งต่อจากรัฐบาลชุด

³⁰² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 2486, เรื่อง พระราชกำหนดควบคุมการฟอกหนัง พุทธศักราช 24..., วันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2486.

ก่อนที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะลดบทบาทในการดำเนินอุตสาหกรรมของคนจีนก็คือ การจัดตั้งโรงงานน้ำตาล ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่แล้วถึงการที่รัฐไทยมีโครงการที่จะจัดตั้งโรงงานน้ำตาลที่เป็นของรัฐ เพื่อส่งเสริมบทบาทของคนไทยในอุตสาหกรรมประเภทนี้ ทำให้รัฐต้องเลือกสถานที่ตั้งที่มีความเหมาะสมในการจะเป็นที่ตั้งของโรงงาน

โดยที่รัฐไทยในสมัยพระยาพหลฯ ได้แสดงความเห็นที่จะเลือกจังหวัดลำปางเป็นที่ตั้งโรงงาน เนื่องจากคนปลูกอ้อยส่วนใหญ่เป็นคนไทย แต่รัฐไทยในช่วงเวลานี้เห็นว่าควรที่จะเลือกที่จังหวัดอุตรดิตถ์ เพราะนอกจากคนปลูกอ้อยจะเป็นคนไทยแล้ว ยังปลูกอ้อยไปปริมาณมากกว่าที่จังหวัดลำปางซึ่งมีอ้อยน้อยไป และรัฐไทยในสมัยนี้ยังได้ให้เหตุผลยืนยันเช่นรัฐบาลในชุดก่อนถึงการที่รัฐไม่เลือกจังหวัดชลบุรีเป็นสถานที่ตั้งโรงงาน แม้จะว่าจะสามารถปลูกอ้อยได้มากและการคมนาคมขนส่งสะดวกสบายก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจาก "...ชลบุรีคนพื้นเมืองทำอ้อยเป็นเงิน..."³⁰³

แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไม่ต้องการที่จะให้คนจีนมีบทบาทมากเกินไปในกิจการประเภทนี้ จึงไม่ต้องการจะไปตั้งโรงงานของรัฐในพื้นที่ที่มีคนจีนปลูกอ้อยอยู่เป็นจำนวนมากแม้ว่าจะเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในหลายๆ ด้านมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ก็ตาม แต่ถ้าวัดไปตั้งโรงงานที่นั่นก็จะทำให้อุตสาหกรรมน้ำตาลของรัฐยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนอันจะทำให้คนจีนยังสามารถรักษาบทบาทของตนในกิจการประเภทนี้ได้ต่อไป ด้วยเหตุดังนี้การที่รัฐไทยเลือกที่จะไม่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมน้ำตาลที่จังหวัดชลบุรีก็เท่ากับการที่รัฐไทยต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีนในกิจการประเภทนี้

จากที่กล่าวมาถึงการที่รัฐไทยพยายามที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมนั้น จะเห็นได้ว่าประเภทของอุตสาหกรรมที่รัฐเข้าดำเนินการและส่งผลกระทบต่อการดำเนินการต่อคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้นมีจำนวนไม่มากนัก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่ในระยะเวลานี้เป็นช่วงที่กิจการอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่งเริ่มต้นขึ้น และการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมนั้นมีความจำเป็นจะต้องใช้เทคโนโลยีจึงทำให้กลุ่มคนที่มีบทบาทในอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ มักจะเป็นชาวตะวันตกเป็นส่วนใหญ่ สำหรับคนจีนนั้นจะมีบทบาทอยู่ในประเภทที่ตนได้มีความรู้ความชำนาญและได้ดำเนินการมาเป็นระยะเวลายาวนานเท่านั้น

นอกจากนั้นอาจจะประกอบกับการส่งเสริมบทบาทของคนไทยในกิจการอุตสาหกรรมของรัฐไทยนั้น รัฐจะเลือกประเภทอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญกับเศรษฐกิจของประเทศค่อนข้างมากที่ยังไม่ค่อยจะมีคนไทยดำเนินการ ซึ่งมักจะเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่คนจีนอาจจะยังมิได้เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญจึงทำให้ผลกระทบที่จะเกิดจากการที่รัฐเข้าควบคุมกิจการดังกล่าวที่มีต่อการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจยังมีในประเภทอุตสาหกรรมที่ไม่หลากหลาย และอาจจะ

³⁰³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 65/2482, เรื่อง สร้างโรงงานน้ำตาลที่จังหวัดอุตรดิตถ์ วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

ประกอบกับการดำเนินการดังกล่าวนั้นเกิดขึ้นอย่างมากในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งรัฐต้องให้ความสำคัญกับการทำสงครามเพื่อรักษาสถานะและความมั่นคงของประเทศเป็นอย่างมาก จึงอาจจะทำให้การส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมยังทำไม่ได้ไม่เต็มที่มีนัก ผลกระทบที่เกิดกับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจจึงยังมีไม่มากนัก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าผลกระทบที่เกิดกับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจจากการที่รัฐส่งเสริมบทบาทคนไทยในการประกอบอุตสาหกรรมยังมีในประเภทอุตสาหกรรมที่ไม่หลากหลายและอาจจะยังส่งผลกระทบต่อคนจีนไม่มากนัก แต่ประเภทอุตสาหกรรมที่รัฐได้พยายามเข้าควบคุมที่ส่งผลกระทบต่อคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้นก็เป็นการดำเนินการที่ค่อนข้างจะมีความเข้มงวดและจริงจัง ดังจะเห็นได้จากมีการพยายามที่จะยึดเหมืองแร่ดีบุกของคนจีน และต้องการที่จะออกกฎหมายเพื่อกีดกันมิให้คนจีนได้ทำเหมืองแร่ดีบุกอีกต่อไป รวมไปถึงการดำเนินการบังคับซื้อกิจการฟอกหนังของคนจีน ทำให้คนจีนไม่สามารถดำเนินกิจการประเภทนี้ได้ตลอดช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดและจริงจังของรัฐที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้ก็มีอาจจะถือได้ว่าการดำเนินการของรัฐไทยเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐต้องการที่จะกีดกันคนจีนออกจากระบบเศรษฐกิจของไทย

เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการดำเนินการของรัฐที่มีความเด็ดขาดในการจัดการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังมีการดำเนินการของรัฐต่อคนจีนในทางเศรษฐกิจอีกเป็นจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้คนจีนสามารถรักษาบทบาทของตนในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญได้อยู่ต่อไป ซึ่งการที่รัฐได้มีความเข้มงวดต่อคนจีนในการเข้าควบคุมอุตสาหกรรมนั้น อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่อุตสาหกรรมดังกล่าวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศอยู่ในสภาวะสงคราม และญี่ปุ่นก็มีความต้องการที่จะเข้าควบคุมอุตสาหกรรมดังกล่าว

ดังนั้นรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจึงไม่อาจที่จะปล่อยให้คนจีนดำเนินกิจการดังกล่าวอย่างอิสระที่อาจจะนำไปสู่การร่วมมือกับญี่ปุ่นหรืออาจจะถูกญี่ปุ่นเข้าควบคุมกิจการได้ รัฐไทยจึงต้องเข้าควบคุมอย่างเด็ดขาดและจริงจัง ซึ่งอาจจะทำให้ดูเหมือนว่ารัฐไทยต้องการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างเด็ดขาด เพื่อจัดคนจีนออกจากระบบเศรษฐกิจของไทย ทั้งที่ในทางปฏิบัติในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจประเภทอื่นๆ นั้น รัฐจะมีการผ่อนผันให้กับคนจีนค่อนข้างมาก เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม ที่ทำให้คนจีนยังคงรักษาบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยอยู่ได้ตลอดมา

นอกจากอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมบทบาทของคนไทย เพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน แต่ในทางปฏิบัติรัฐก็ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทนั้นๆ ต่อไปได้แล้ว ก็ยังมี

การดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทอื่นๆ ที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพิงคนจีน ตัวอย่างเช่น การที่รัฐไทยต้องการที่จะส่งเสริมอุตสาหกรรมการทอผ้า โดยต้องการให้การทอผ้าเป็นอาชีพของคนไทยในภาคอีสาน แต่การที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จนั้นก็ยังคงต้องอาศัยคนจีนมาเป็นครูผู้สอน แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยยังคงต้องอาศัยคนจีนซึ่งรัฐก็มีได้ตั้งข้อรังเกียจในการที่จะจ้างคนจีนมาเป็นผู้สอนการทอผ้า ดังปรากฏในรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจถึงนายกรัฐมนตรี เรื่องขอขยายการส่งเสริมการอบรมการทอผ้า ในวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2483 เกี่ยวกับการที่รัฐจะขยายการส่งเสริมการทอผ้าโดยจะจัดตั้งโรงเรียนเพื่อจัดการฝึกอบรมการทอผ้า ที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในการส่งเสริมการประกอบอาชีพทอผ้าของคนไทย ดังใจความว่า

ควรจะขยายการส่งเสริมการอบรมการทอผ้าในภาคอีสานให้กลายเป็นอาชีพสำคัญของราษฎรในภาคนี้... ได้ขอให้กระทรวงธรรมการพิจารณาช่วยเหลือตั้งโรงเรียนขึ้นอบรมเป็นพิเศษ ๑ แห่งแล้ว (แต่ยังไม่ได้รับการตกลง) เพราะเวลานี้ส่วนมากอาศัยจ้างคนจีนไปสอน³⁰⁴

หรือการที่รัฐไทยมีโครงการที่จะตั้งโรงงานอุตสาหกรรมรองเท้าและเครื่องหนังต่างๆ เนื่องจากการที่รัฐเห็นว่ารองเท้าในเมืองไทยต้องสั่งเข้ามาจากต่างประเทศ จึงทำให้รัฐไทยเป็นกังวลว่า ไทยต้องพึ่งพิงคนต่างด้าวแม้แต่การแต่งกาย ทั้งๆ ที่หนังและเชือกที่เป็นวัตถุดิบสำคัญในการทำรองเท้านั้นก็มีในประเทศเป็นจำนวนมาก รัฐไทยจึงได้วางโครงการที่จะตั้งโรงงานทำรองเท้าและเครื่องหนังขึ้น โดยการขอซื้อโรงงานจากเอกชนที่ประกอบการอยู่แล้วมาดำเนินการต่อ ซึ่งในโรงงานนี้จะใช้คนงานประมาณ 100 คน โดย "...ต้องใช้ช่างจีน..."³⁰⁵ ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยตระหนักดีถึงการที่คนไทยยังไม่สามารถที่จะเข้าประกอบอาชีพการทำรองเท้าแทนที่คนจีนได้ ดังจะเห็นได้จากรายงานเกี่ยวกับสถานะอุตสาหกรรมของไทยที่ได้มีการกล่าวถึงการอาชีพการทำรองเท้าว่า

แต่ช่างประดิษฐ์รองเท้าเวลานี้เป็นเงินเกือบทั้งสิ้น สมควรที่จะรีบส่งเสริมให้คนไทยมีอาชีพในทางนี้เป็นปีกแผ่นขึ้น เวลานี้กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งโรงเรียนช่างเย็บรองเท้าขึ้น และนักเรียนที่สำเร็จชุดแรกคงจะออกในปีนี้ แต่เมื่อสำเร็จออกมาแล้วก็คงไม่มีความชำนาญพอที่จะไปตั้งร้านอิสระแข่งขันกับร้าน

³⁰⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.2.5/4 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ถึงนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2483.

³⁰⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.3/5 โครงการโรงอุตสาหกรรมรองเท้าและเครื่องหนังต่างๆ, ไม่ปรากฏวันที่.

จีนได้ ห้างจะไปหางานทำตามร้านต่างๆ เพื่อหาความรู้ความชำนาญเพิ่มเติมก็คงไม่ได้ เพราะร้านเย็บรองเท้าเป็นของคนจีนทั้งสิ้น³⁰⁶

ด้วยเหตุที่คนไทยยังไม่มีความรู้ความชำนาญอย่างเพียงพอที่จะเป็นช่างทำรองเท้าได้ จึงน่าจะทำให้รัฐไทยยังคงต้องใช้คนจีนเป็นช่างในโรงงานที่รัฐบาลจะจัดตั้งขึ้น เพื่อที่จะให้โรงงานของรัฐดำเนินงานไปได้โดยมีประสิทธิภาพที่จะทำให้มีรองเท้าที่ผลิตขึ้นภายในประเทศตามโครงการส่งเสริมการทำรองเท้าของรัฐบาลได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เนื่องจากความจำเป็นของรัฐจากการที่ไม่สามารถจะส่งเสริมคนไทยเข้าแทนที่คนจีนในการทำรองเท้าได้ จึงทำให้รัฐต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในการทำรองเท้า แสดงให้เห็นถึง การที่รัฐไทยยังคงต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจบางประเภทอยู่เช่นเดิม

หรือการที่รัฐไทยมีโครงการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้จืดไฟ ในปี พ.ศ.2485 รัฐจึงคิดจะเข้าหุ้นกับบริษัทไม้จืดไฟที่มีอยู่ในขณะนั้น ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 บริษัท คือ บริษัทไทยแมช, บริษัทตั้งอากัด และบริษัทมินแซ จักัด แม้ว่ารัฐไทยจะได้ตกลงที่จะเข้าร่วมหุ้นกับบริษัทไทยแมช ซึ่งเป็นบริษัทของสวีเดน โดยที่รัฐบาลจะเป็นผู้ถือหุ้น 51 % แทนที่จะเข้าถือหุ้นใหญ่ร่วมกับบริษัทตั้งอากัดและบริษัทมินแซ ที่เป็นบริษัทของคนจีน แต่รัฐก็ยังคงมีความเห็น ดังปรากฏในบันทึกการประชุมของคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้จืดไฟ วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2485 ว่า

แม้โรงงานทั้ง ๒ นี้จะมีลักษณะไม่น่าจะเข้าเกี่ยวข้องกับด้ายก็ตาม แต่ไว้ในเหตุการณ์ปัจจุบันเป็นโรงงานที่ช่วยทำปริมาณไม้จืดไฟให้มาก และเป็นรายได้ของรัฐบาลในทางภาษีอากรอยู่มากด้วย ซึ่งควรสนับสนุนตามควร³⁰⁷

สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะมีการดำเนินการเพื่อลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจ โดยต้องการที่จะจัดตั้งบริษัทที่รัฐบาลเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ในการผลิตไม้จืดไฟเพื่อที่รัฐจะสามารถควบคุมการผลิตให้เพียงพอกับการใช้ภายในประเทศและการจำหน่ายไม้จืดไฟที่เหลือออกไปยังต่างประเทศ แต่รัฐก็ยังคงเห็นความจำเป็นที่รัฐยังคงต้องมีการผ่อนผันให้บริษัทของคนจีนให้สามารถดำเนินการได้ต่อไปและเพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยดีเพื่อผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม รัฐไทยยังจำเป็นที่จะต้องให้การสนับสนุนบริษัทของคนจีนอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เนื่องจากการดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทยนั้นมีคนจีนเป็นผู้ประกอบการมาเป็นระยะเวลาอันนาน ทำให้เมื่อรัฐไทยต้องการลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน

³⁰⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.5/1 บันทึกการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรม, 8 กรกฎาคม พ.ศ.2485.

³⁰⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.3/5 บันทึกการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้จืดไฟ, วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2485.

รัฐก็ทำได้เพียงบางส่วนเท่านั้น แต่ในกิจการบางประเภทที่รัฐหรือคนไทยยังไม่สามารถที่จะดำเนินการแทนได้ รัฐก็ยังคงอาศัยคนจีน จึงทำให้รัฐยังคงต้องผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ

นอกจากดำเนินการทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนแต่ก็ยังคงมีการผ่อนผันเพื่อที่จะให้คนจีนสามารถดำเนินการได้ต่อไปแล้ว รัฐไทยยังได้มีการผ่อนผันให้กับคนที่คนจีนในทางเศรษฐกิจในการส่งเงินกลับไปเมืองจีนเพื่อให้ความช่วยเหลือครอบครัวและอาจจะรวมไปถึงการส่งเงินเพื่อให้ความช่วยเหลือชุมชนดั้งเดิมของตนในเมืองจีนอีกด้วย ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง เนื่องจากการส่งเงินกลับไปเมืองจีนนั้นเป็นสิ่งที่คนจีนที่เข้ามาอยู่ในเมืองไทยโดยส่วนใหญ่มักจะนิยมกระทำ เพราะคนจีนที่เดินทางอพยพออกนอกเมืองจีนนั้นมักจะเป็นคนที่มีฐานะยากจน จึงได้เดินทางเข้าไปอยู่ในดินแดนที่เห็นว่าสามารถจะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้ ดังนั้นเมื่อคนจีนมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นจึงมักจะส่งเงินกลับไปช่วยเหลือครอบครัวและพัฒนาชุมชนของตน

เช่น กรณีของ “เหี้ยกวงเอี่ยม” ซึ่งเกิดในหมู่บ้านหน้าโปยจิ๋ว เขตแต้จิ๋ว เมื่อเดินทางเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยจนมีฐานะแล้วก็ได้มีการส่งเงินกลับไปช่วยเหลือถิ่นกำเนิดของตน ดังเช่นเมื่อเขตแต้จิ๋วและซัวเถา เกิดความทุกข์ร้ายแรงในปี พ.ศ.2465 ทำให้หมู่บ้านหน้าโปยจิ๋วซึ่งอยู่ในที่ต่ำถูกน้ำท่วมอย่างหนัก บ้านเรือนเสียหาย ผู้คนและปศุสัตว์ถูกน้ำท่วมเป็นจำนวนมาก

เมื่อเหี้ยกวงเอี่ยม ทราบข่าวนี้ เขาก็รีบเดินทางกลับไปบ้านเกิด เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยและบูรณะหมู่บ้านทันที นอกจากนั้น เหี้ยกวงเอี่ยม ยังได้บริจาคเงินเพื่อนสร้างโรงเรียนชั้นประถมในบ้านเกิด ซึ่งนับว่าเป็นการสร้างโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กๆ ผู้ยากไร้ในหมู่บ้านที่ยากจนเป็นอย่างมาก และเหี้ยกวงเอี่ยม ก็ยังคงคอยให้ความช่วยเหลือและติดตามความก้าวหน้าของกิจการทางด้านการศึกษาของเมืองอื่นๆ ในเขตแต้จิ๋วอีกด้วย โดยได้เป็นกรรมการของโรงเรียนมัธยมแห่งไ้และโรงเรียนไ้ชกวงในเตี้ยเอี้ย และให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่โรงเรียนต่างๆ อีกหลายแห่ง เช่น โรงเรียนมัธยมประจำเขตโขวปัก และ โรงเรียนมัธยมไ้ปิงในซัวเถา³⁰⁸ เป็นต้น

การส่งเงินกลับไปให้ความช่วยเหลือครอบครัวของคนจีนนั้นเป็นการทำให้ไทยสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เนื่องจากเงินที่คนจีนส่งกลับไปเมืองจีนนั้นเป็นเงินที่เกิดจากการดำเนินการทางเศรษฐกิจในเมืองไทย แต่แทนที่คนจีนจะนำเงินนั้นไปพัฒนาเศรษฐกิจในเมืองไทย กลับส่งเงินนั้นออกไปยังเมืองจีนจึงทำให้รัฐไทยเห็นว่าการส่งเงินกลับไปเมืองจีนนั้นทำให้รัฐสูญเสียรายได้ทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ที่ได้กล่าวถึงการที่รัฐต้องสูญเสีย

³⁰⁸ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, แปลโดย ดร.เสาวคนธ์ รัตนวิจิตรศิลป์, รัชชาติอิงชีพ : ชีวิตประวัติเหี้ยกวงเอี่ยม.

เสียรายได้ปีละล้านบาทเพราะการที่คนจีนส่งเงินกลับไปเมืองจีน ดังเช่นบทความเรื่อง “พูดกันวันว่าง” ในหนังสือพิมพ์วารศัพท์ ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481 มีใจความว่า

แต่การที่ท่านจะว่าจีนคนหนึ่งส่งเงินไปเมืองจีนเพียงปีหนึ่งคนละ ๑๗ บาทนั้นมันน้อยอยู่หรือ คนจีนสองล้านเศษนั้นปีหนึ่งเป็นเงินเท่าไร – หาเรามาพูดกันในแง่เศรษฐกิจเถอะ --- อยากรู้นักว่ามีประเทศใดบ้างที่เขาอยากได้เงินของคนหนีออกนอกประเทศ

หรือดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2482 ที่รัฐไทยต้องการที่จะออกกฎหมายเพื่อห้ามการส่งเงินออกนอกประเทศโดยที่รัฐมิได้ผลตอบแทนกลับมา เนื่องจากการที่คนจีนส่งเงินออกไปนอกประเทศมาก ดังใจความว่า

ดังปรากฏว่ามีคนส่งเงินไปนอกประเทศ การส่งนี้มีได้ชื่ออะไรมาเลย ในหลายเขาห้าม ฉะนั้นจึงอยากออกกฎหมายขึ้นสักฉบับหนึ่ง ให้มีหลักการห้ามการนำเงินออกนอกประเทศ เว้นไว้แต่การนำไปนั้น เพื่อซื้อสินค้าอันเป็นการแลกเปลี่ยนกับเงินที่ถูกส่งออกนอกประเทศ...เจ๊กส่งเงินไปมาก...จึงอยากควบคุม³⁰⁹

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยเห็นว่าการที่คนจีนส่งเงินออกนอกประเทศนั้นทำให้รัฐต้องสูญเสียรายได้ เนื่องจากเมืองไทยไม่ได้รับสิ่งใดตอบแทนใดๆ กลับมา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการที่คนจีนส่งเงินกลับไปเมืองจีนในความเห็นของรัฐนั้นน่าจะเป็นเรื่องของการสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยต้องการที่จะควบคุมการส่งเงินออกนอกประเทศของคนจีน แต่รัฐไทยก็ได้มีการควบคุมการส่งเงินออกนอกประเทศอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยยังมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ และการที่คนจีนเข้ามาในเมืองไทยก็เพราะต้องการสร้างฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนของตนในเมืองจีน ดังนั้นหากรัฐห้ามการส่งเงินออกนอกประเทศอย่างเด็ดขาดก็อาจจะทำให้คนจีนเกิดความไม่พอใจอันอาจจะส่งผลกระทบต่อกิจการทางเศรษฐกิจของคนจีนได้ รัฐไทยจึงได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนที่จะส่งเงินกลับไปช่วยเหลือครอบครัวและชุมชนของตน

ดังปรากฏว่า กิจการร้านรับส่งเงินของคนจีน หรือที่เรียกว่า “โพยก๊วน”³¹⁰ ก็ยังคงสามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ โดยได้มีการประกาศแจ้งความลงในหนังสือพิมพ์จีนของร้านโพยก๊วนฮั่วเคี้ยว

³⁰⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 56/2482, เรื่อง การป้องกันเงินออกนอกประเทศ วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2482.

³¹⁰ โพยก๊วน เป็นคำในภาษาจีนรุ่นเก่าอ่านตามสำเนียงแต้จิ๋ว หมายถึง สถานที่ที่ส่งจดหมายพร้อมเงินไปให้ญาติพี่น้องของชาวจีนในประเทศจีน และต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินพุทธศักราช 2485 โพยก๊วนก็เกิดความหมายที่ทางราชการไทยให้คำจำกัดความขึ้นว่า หมายถึงการประกอบ

เพื่อแจ้งให้คนจีนในเหล่าทราบว่าจะสามารถที่จะส่งเงินไปเมืองจีนที่ร้านของตนได้ โดยที่แต่ละคนจะส่งเงินได้ไม่เกิน 400 บาท³¹¹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในเรื่องของการให้ความช่วยเหลือครอบครัว ดังที่รัฐได้กล่าวไว้ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2482 ว่า “เจ๊กส่งเงินไปมาก แต่ส่งเพื่อให้อุปการะพ่อแม่ ไม่ว่า...”³¹²

อย่างไรก็ตาม การส่งเงินกลับไปเมืองจีนก็ได้ทำให้ไทยสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ฉะนั้นเพื่อป้องกันมิให้รัฐสูญเสียผลประโยชน์ออกนอกประเทศมากจนเกินไป รัฐไทยจึงได้กำหนดจำนวนเงินสูงสุดที่แต่ละคนจะสามารถส่งกลับไปเมืองจีนได้ เพื่อมิให้คนจีนส่งเงินออกนอกประเทศมากจนเกินไป นอกจากนั้นการกำหนดจำนวนเงินยังอาจจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนที่รัฐในสมัยนี้ไทยต้องการที่จะควบคุมและปราบปรามก็คือ ลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยอาจจะเห็นว่าการส่งเงินกลับไปเมืองจีนครั้งละหลายๆ นั้นน่าจะไม่ใช่ชักนำกลับไปให้ครอบครัวเท่านั้น แต่อาจจะนำเงินไปให้ความช่วยเหลือการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีนที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากและต้องการความช่วยเหลือจากคนจีนโพ้นทะเล ดังนั้นเพื่อป้องกันมิให้คนจีนเข้าไปมีส่วนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีนโดยการส่งเงินกลับไป อันแสดงให้เห็นถึงการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” จึงทำให้รัฐไทยต้องควบคุมจำนวนเงินที่จะส่งไปเพื่อเป็นการขัดขวางการแสดงออกถึงความสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” อันเป็นการควบคุมและปราบปรามคนจีนในทางการเมือง

จากการที่รัฐกำหนดข้อผ่อนผันต่างๆ เพื่อที่จะทำให้คนจีนสามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจแต่ละประเภทต่อไปได้ เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม จึงทำให้รัฐไม่สามารถที่จะกำจัดคนจีนออกจากสังคมไทยได้ทั้งหมด ดังจะเห็นได้จากรายงานของรัฐไทยในสมัยนี้เองก็ยังได้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่รัฐไทยยังคงต้องอาศัยคนจีนอยู่ ทำให้รัฐไม่สามารถที่จะจัดการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจได้ ดังเช่น รายงานการประชุมกรรมการพิจารณางานอุตสาหกรรมของรัฐบาล เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2484 ที่ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยตระหนักถึงความสำคัญของคนจีนในทางเศรษฐกิจ และรัฐก็ได้คิดที่จะเข้าแทรกแซงการดำเนินการของคนจีน เพราะรัฐยังไม่พร้อม และถ้ารัฐทำการแทรกแซง ผู้ที่จะได้รับผลกระทบก็คือคนไทยเอง ดังความว่า

กิจการเป็นตัวแทนรวบรวมเงินจากบุคคลอื่นหลายคนเพื่อนำเงินนั้นไปซื้อปัจจัยชำระเงินต่างประเทศจากธนาคารรับอนุญาตหรือตัวแทนรับอนุญาต เพื่อส่งเงินไปเลี้ยงดูครอบครัวและญาติพี่น้องของบุคคลนั้นๆ ในต่างประเทศ รายละเอียดใน สุชาติ ตันตสุรฤกษ์, โปยก๊วน: การส่งเงินกลับประเทศโดยชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 46.

³¹¹ “แจ้งความ”, ตงจ้งวัน, ฉบับวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

³¹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 56/2482, เรื่อง การป้องกันเงินออกนอกประเทศ วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2482.

ถ้าหากว่าจะควบคุมหนังสือทั้งหมดไม่ให้ไปตกอยู่ในมือคนต่างด้าว เพื่อให้คนต่างด้าวเหล่านั้นต้องเลิกล้มไปเพราะไม่มีหนังสือจะพอก และกระทรวงกลาโหม จำจำนำหนังสือได้โดยไม่มีผู้แข่งขันแล้ว ราษฎรของเราเองจะเป็นผู้รับความเดือดร้อนในเรื่องหนังสือ นอกจากนั้นผู้ขายหนังสือก็จะต้องได้รับความเดือดร้อนด้วย...อีกประการหนึ่ง อุตสาหกรรมใดที่มีผู้ประกอบการอยู่แล้วอย่างได้ผลดีในประเทศ และเราอาจเข้าควบคุมได้ทุกอย่าง นับตั้งแต่การทำและราคานั้น ไม่มี ความจำเป็นที่รัฐบาลจะจัดสร้างขึ้นอีก เงินสำหรับลงทุนเพื่อการอุตสาหกรรมของประเทศเรามีจำนวนจำกัด³¹³

หรือในบันทึกการประชุมกรรมการสร้างอุตสาหกรรมแห่งชาติ เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2484 ที่ได้ประชุมเกี่ยวกับการจะซื้อโรงงานอุตสาหกรรมทำเครื่องปรุงอาหารของคนจีนให้รัฐดำเนินการเอง แต่เมื่อคิดถึงผลได้ผลเสียแล้ว ที่ประชุมเห็นว่าไม่ควรซื้อโรงงานของคนจีน โดยได้แสดงความเห็นว่า “...ถ้าไม่ซื้อเสียเลยก็ดีใจ เพราะรู้สึกว่ามีปัญหายุ่งยากมาก ควรปล่อยให้เขาทำกันไป”³¹⁴

แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทยนั้นมีความเห็นว่าถ้าโรงงานอุตสาหกรรมที่มีคนจีนเป็นเจ้าของได้ดำเนินการเป็นอย่างดีอยู่แล้ว รัฐบาลก็ไม่ควรเข้าแทรกแซง เพราะจะมีปัญหายุ่งยากตามมา หรือ ใน “โครงการอุตสาหกรรมแห่งชาติ” ที่จะป็นรายงานถึงกิจการอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ที่มีอยู่ในเมืองไทยในขณะนั้นว่ามีสถานภาพเป็นอย่างไร ซึ่งในการรายงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมรองเท้า ในวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2485 นั้น ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญเป็นอย่างมากของคนจีนในอุตสาหกรรมประเภทนี้ ที่ถึงแม้รัฐจะพยายามส่งเสริมคนไทยก็คงจะเป็นไปได้ยากที่จะทำให้อุตสาหกรรมประเภทนี้มาอยู่ในมือคนไทย ดังใจความว่า

แต่ช่างประดิษฐ์รองเท้าเวลานี้เป็นจีนเกือบทั้งสิ้น สมควรที่จะรีบส่งเสริมให้คนไทยมีอาชีพในทางนี้เป็นปีกแผ่นขึ้น เวลานี้กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งโรงเรียนช่างเย็บรองเท้าขึ้น และนักเรียนที่สำเร็จชุดแรกคงจะออกในปีนี้ แต่เมื่อสำเร็จออกมาแล้วก็คงไม่มีความชำนาญพอที่จะไปตั้งร้านเป็นอิสระแข่งขันกับร้านจีนได้ ทั้งจะไปหางานทำตามร้านต่างๆ เพื่อหาความรู้ความชำนาญเพิ่มเติมก็ไม่ได้ เพราะร้านเย็บรองเท้าเป็นของจีนทั้งสิ้น ซึ่งเขาคงสมัครจ้างลูกจ้างเป็นชาติ

³¹³ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.22.2/20 เรื่องรายงานการประชุมกรรมการพิจารณาอุตสาหกรรมของรัฐบาล, ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2484.

³¹⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.22.3/1 เรื่อง บันทึกการประชุมกรรมการสร้างอุตสาหกรรมแห่งชาติครั้งที่ 12 , ลงวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2485.

เดียวกัน...และอีกประการหนึ่งเมื่อทำงาน ไม่มีครูก็ไม่ได้ความรู้เพิ่มขึ้น ต่อไปเมื่อไม่มีช่างเขียนรองเท่าจีนแล้ว วิชาซีพอนนี้อาจเสื่อมลงได้³¹⁵

จากรายงานเรื่องการอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ ของเจ้าหน้าที่รัฐไทยนั้นได้ช่วยย้าให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้เห็นถึงความสำคัญของคนจีนในทางเศรษฐกิจ และเจ้าหน้าที่รัฐไทยเองก็เห็นถึงความจำเป็นที่รัฐยังคงต้องอาศัยคนจีน ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทต่างๆ ที่รัฐไม่อาจที่จะเข้าดำเนินการเองได้ นอกจากนั้นแล้วสำหรับกิจการบางประเภทที่รัฐเข้าควบคุมกิจการเองนั้น รัฐบาลก็ยังคงอาศัยความช่วยเหลือและการดำเนินการโดยคนจีน ดังในกรณีของบริษัทข้าวไทยก็มีคนจีน คือ นายม้าเถียบคุณ เป็นผู้จัดการ และมีนายเจียร กอวัธนา เป็นกรรมการ หรือการก่อตั้งบริษัทประมวลไทยพานิชกัมมาจล จำกัด ก็มีผู้ริเริ่มมาจากกลุ่มนายทุนคนจีน ตระกูลกรรมสูตร ตระกูลเคียงศิริ และอื่นๆ³¹⁶ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐไทยต้องมีการกำหนดลักษณะของคนจีนที่รัฐเห็นว่ายอมรับให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ เพื่อที่รัฐจะได้อาศัยคนจีนดังกล่าวในทางเศรษฐกิจ

ดังจะเห็นได้ว่า แม้ว่ารัฐจะกำหนดลักษณะของคนจีนที่รัฐต่อต้านที่สะท้อนออกมาในมาตรการทางกฎหมายต่างๆ ซึ่งก็คือ “สัญชาติจีน” แต่เนื่องจากความจำเป็นที่รัฐยังคงต้องอาศัย คนจีนในทางเศรษฐกิจ รัฐไทยจึงเปิด “ช่อง” เพื่อให้คนจีนสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงลักษณะของคนจีนที่รัฐต่อต้าน โดยการเปิดโอกาสให้คนจีนสามารถแปลงสัญชาติได้เป็นครั้งแรก³¹⁷ ซึ่งจะ使人จีนมีสิทธิเหมือนคนไทยและจะไม่ได้รับการต่อต้านและผลกระทบอันเกิดจากมาตรการทางกฎหมายต่างๆ ที่ออกมาเพื่อจัดการกับลักษณะของคนจีนบางประการ และรัฐไทยยังมีนโยบายที่จะสนับสนุนการแปลงสัญชาติของคนจีนให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทางปฏิบัติอีกด้วย

การสนับสนุนดังกล่าวจะเห็นได้จากความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 เกี่ยวกับการที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะทำความเข้าใจกับคนจีนเพื่อให้คนจีนหันมาร่วมมือกับไทยจึงต้องการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยและต้องการให้กระบวนการดังกล่าวเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว ดังใจความว่า

ปัญหาเรื่องจีนเป็นเรื่องใหญ่...เราควรทำความเข้าใจกับพวกจีนให้มาร่วมมือกับไทยอย่างเห็นอกเห็นใจ...คนจีนจะแปลงชาติเป็นไทยก็ยอม โดยให้

³¹⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.22.5/1 โครงการอุตสาหกรรมแห่งชาติ, ไม่ปรากฏวันที่.

³¹⁶ ศาณิต ทรงประเสริฐ, “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 – 2487” ใน ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทยจนถึง พ.ศ.2484, หน้า 663 – 664.

³¹⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.82.2/1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2476.

เปลี่ยนชื่อทำการสมาคมกับคนไทย นี่เป็นแง่ที่เราแสดงเจตนาดีต่อจีน...ให้

กระทรวงมหาดไทยรับทราบนโยบายไปจัดการเรื่องเงินแปลงชาติให้เร็วขึ้น³¹⁸

แสดงให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลไทยในสมัยนี้ที่ต้องการจะให้การแปลงสัญชาติของคนจีนเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว เพื่อที่จะดึงดูดคนจีนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ “พลเมือง” ของรัฐซึ่งจะทำให้รัฐได้ประโยชน์จากคนจีนที่แปลงสัญชาติมากกว่าการที่รัฐจะผลักดันคนจีนออกไปจากเมืองไทย

นอกจากจะมีหลักฐานจากรัฐบาลที่แสดงให้เห็นถึงนโยบายการสนับสนุนให้คนจีนแปลงสัญชาติอย่างชัดเจนดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่รัฐไทยในส่วนท้องถิ่นก็ได้ทราบและดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย ดังปรากฏในรายงานการประชุมของคณะกรรมการประจำจังหวัด และอำเภอ ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อรายงานความเคลื่อนไหวของ “คนต่างด้าว” ที่อาศัยอยู่ในอำเภอและจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศไทย เพื่อที่จะได้ทราบการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของคนต่างด้าว เพื่อหาทางแก้ไขป้องกันได้อย่างทันท่วงทีหากมีการเคลื่อนไหวที่เป็น “ภัย” ต่อรัฐ ซึ่งรายงานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยต้องการสนับสนุนการแปลงชาติโดยเฉพาะของคนจีนเป็นไทยให้เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังตัวอย่าง รายงานของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ.2485 ที่ได้แสดงให้เห็นว่าถ้าคนจีนที่เป็นผู้มีบทบาทในทางเศรษฐกิจอยู่ต้องการที่จะแปลงชาตินั้นรัฐบาลไทยก็จะให้การสนับสนุน³¹⁹ หรือรายงานของจังหวัดนครราชสีมา ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2486 ก็แสดงให้เห็นถึงความต้องการของรัฐบาลที่จะสนับสนุนให้การแปลงชาติดำเนินไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้รัฐบาลไทยต้องผ่อนปรนขั้นตอนในการแปลงชาติบางขั้นตอนที่ขัดขวางทำให้การแปลงชาติไม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังใจความการประชุมว่า

ได้มีคนจีนยื่นเรื่องขอแปลงชาติเป็นไทยมากขึ้นผิดปกติ ทั้งนี้ก็เนื่องจากรัฐบาลเปิดโอกาสให้ ดังนั้นจึงขอทำความเข้าใจว่าเมื่อทางอำเภอได้รับเรื่องราวขอแปลงชาติจากชาวจีน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่ของตนไว้แล้ว ขอให้รับเสนอเรื่องรายนั้นมายังจังหวัดโดยด่วน โดยมีต้องรอบสอบสวนพริตติการณห์อย่างไร³²⁰

³¹⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 62/2482, เรื่องปัญหาคนจีน, วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

³¹⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.98.1/9 ปีก 3 เรื่อง ข้อประชุมลับ เกี่ยวกับการต่างประเทศ ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ.2485.

³²⁰ เรื่องเดียวกัน, เรื่อง ประชุมหารือเกี่ยวกับกิจการต่างประเทศ, ลงวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2486.

หรือรายงานของจังหวัดพิษณุโลก ในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2486 ได้กล่าวแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมีนโยบายที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่จะขอแปลงชาติ³²¹ ซึ่งแสดงว่า รัฐบาลต้องการที่ให้การแปลงชาตินั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องช่วยเหลือในการอำนวยความสะดวก จากการที่รัฐไทยได้มีคำสั่งไปยังอำเภอและจังหวัดต่างๆ เพื่อให้อำนวยความสะดวกให้แก่คนจีนที่จะแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้นก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้ต้องการกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย ถ้าลักษณะของคนจีนนั้น เป็นสิ่งที่ประนีประนอมกับรัฐไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินการในทางเศรษฐกิจของคนจีน ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยได้ตระหนักถึงการต้องพึ่งพิงคนจีนในทางเศรษฐกิจ รัฐไทยจึงได้มีการเปิด “ช่อง” เพื่อที่จะให้คนจีนสามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคมไทยและดำเนินการทางเศรษฐกิจอันเป็นประโยชน์แก่รัฐไทยต่อไปได้

ดังจะเห็นได้จาก รายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2486 เกี่ยวกับกิจการโรงสีข้าวในภาคเหนือที่เป็นของคนจีนนั้น รัฐก็จะสนับสนุนให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย และเมื่อแปลงสัญชาติแล้วก็จะสามารถดำเนินการโรงสีต่อไปได้ และสามารถดำเนินชีวิตในจังหวัดที่เป็นเขตหวงห้ามต่อไปได้อีกด้วย ดังใจความว่า

โรงสีในภาคพายัพ เฉพาะอย่างยิ่ง ใน 6 จังหวัดที่มีคำสั่งให้คนต่างด้าวอพยพไปนั้น... กะชวงพานิชได้ร่วมมือกับคณะกรรมการจังหวัด ผ่อนผันให้เจ้าของโรงสีเหล่านั้นเปิดทำการต่อไปตามเดิม โดยขอให้เจ้าของโรงสีแปลงสัญชาติเป็นไทย... ขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่ ยังได้รับรายงานจากจังหวัดต่างๆ ไม่ครบ รายงานเท่าที่ได้รับปรากฏว่าเจ้าของโรงสีส่วนใหญ่ยอมแปลงชาติเป็นไทย และเปิดดำเนินปกติแล้ว³²²

ในรายงานของอธิบดีกรมตำรวจ ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486 เกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์บางบัวทอง ซึ่งเป็นกิจการของรัฐบาลนั้น ก็ได้แสดงให้เห็นว่าคนจีนยังคงสามารถที่จะรักษาบทบาทในการเป็นผู้จัดการของสหกรณ์ได้ เมื่อแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว³²³ หรือในกรณีของคนจีนที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยเป็นจำนวนมากที่เป็นข้าราชการ ก็สามารถรับราชการต่อไปได้อย่างราบรื่น ดังกรณีของ นายชู แซ่เส็ง ได้ทำงานที่กองคลังฝิ่น กรมสรรพสามิต

³²¹ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.98.1/16 เรื่อง การประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศพายัพในของจังหวัดและอำเภอ, ลงวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2486.

³²² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.57.1/3 เรื่องการรวบรวมโรงสีข้าวมาเปนของไทย, ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2486.

³²³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.2.15/3 หนังสือ อธิบดีกรมตำรวจถึงผู้รักษาสถาบันแทนนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486.

กระทรวงการคลัง หรือ นายเอี้ยว แซ่ตั้ง เป็นกำนัน หรือนายเส่ง แซ่เห่ว เป็นข้าราชการพลเรือนวิสามัญและเป็นเสมียนที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขที่ 8³²⁴ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะเปิดช่องทางให้คนจีนเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการแปลงสัญชาติเป็นไทย แต่การที่รัฐไทยยังคงอนุญาตให้คนจีนดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไปได้ แม้ว่าจะมิได้มีการแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในทางเศรษฐกิจของคนจีนเป็นอย่างมาก จึงทำให้รัฐไทยในสมัยนี้ไม่อาจที่จะดำเนินการจัดการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจได้ทั้งหมด รัฐไทยจึงต้องหาแนวทางสำหรับคนจีนที่รัฐจะยอมรับให้อยู่ในสังคมไทยต่อไปได้ หากว่าคนจีนนั้น ไม่ดำเนินการแปลงสัญชาติ เพื่อที่จะให้คนจีนเหล่านั้นไม่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่แสดงให้เห็นว่ารัฐต้องการที่จะกำจัดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจเพื่อที่จะให้คนไทยเข้าดำเนินการแทน เพื่อรักษา “ผลประโยชน์” ของชาติไทยเอาไว้

ลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้เปิดช่องทางสำหรับการรักษาสภาพทางเศรษฐกิจของคนจีนนั้น นอกจากจะกำหนดโดยกฎหมายในการที่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติแล้ว รัฐบาลในสมัยนี้ยังกำหนดลักษณะของคนจีนที่รัฐพอที่จะยอมรับให้ดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไปได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจเกี่ยวกับความจำเป็นของรัฐไทยที่ยังคงต้องอาศัยคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากรัฐไทยไม่สามารถปฏิเสธความสามารถและบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนได้ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจของรัฐไทยดำเนินต่อไปได้ด้วยดีโดยได้รับความร่วมมือจากคนจีนในขณะที่รัฐไทยมีการกำหนดลักษณะของคนจีนบางประการที่รัฐไทยต่อต้าน ซึ่งทำให้ดูเหมือนว่ารัฐไทยจะมีการต่อต้านและควบคุมคนจีนในทุกๆ ด้านนั้น รัฐไทยจึงต้องหาลักษณะของคนจีนเพื่อนำไปสู่การร่วมมือทางเศรษฐกิจกับคนจีนที่มีลักษณะดังกล่าว และการกำหนดลักษณะดังกล่าวก็อาจจะเป็นแนวทางให้คนจีนอื่นๆ ที่ยังมีได้มีลักษณะนี้ปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นไปตามลักษณะที่รัฐกำหนด เพื่อที่จะสามารถรักษาสถานะและบทบาททางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้

ลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยไม่เพียงแต่จะอนุญาตให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้เท่านั้น หากแต่ว่ารัฐไทยจะให้การสนับสนุนคนจีนที่มีลักษณะดังกล่าวในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอีกด้วย ตามข้อเสนอของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจก็คือ “ชาวจีนใจไทย” ซึ่งมีความหมายถึง ลูกจีน หรือจีนที่มีภรรยาไทยและมีความรู้สึกเป็นไทย ดังที่รัฐมนตรีกระทรวงเศรษฐกิจเสนอให้ “...หาทางสนับสนุนพ่อค้าไทยและลูกจีน หรือจีนที่มีภรรยาเป็นไทยและมีความรู้สึกเป็นไทยให้มี

³²⁴ สจข. เอกสาร (2) สร0201.82.2/1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม, ลงวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2482.

โอกาสทำการค้าได้ก่อนจีนแท้”³²⁵ ดังที่รัฐจะให้ความช่วยเหลือสนับสนุนให้คนจีนได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยเพื่อประกอบการค้าและการอุตสาหกรรม เมื่อรัฐได้มีโครงการสร้างจังหวัดเพชรบูรณ์ให้เป็นเมืองหลวงแห่งใหม่ ดังใจความว่า

กะชวงมหาดไทยมีหนังสือชักชวนชาวจีนไปอยู่จังหวัดเพชรบูรณ์ เพื่อประกอบการค้า และการอุตสาหกรรมที่สุจริต ผู้ที่มีความประสงค์จะไป อาดไปขอความช่วยเหลือได้จากที่ว่าการอำเภอ³²⁶

จากการกำหนดลักษณะของคนจีนของรัฐไทยในนี้ ก็เท่ากับเป็นการเปิด “ช่องทาง” ให้คนจีนสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจและดำเนินชีวิตภายในเมืองไทยได้ตามปกติ โดยจะมีได้รับการขัดขวางหรือกีดกันออกจากสังคมไทย แม้ว่าคนจีนเหล่านี้บางส่วนจะมีการรักษาลักษณะของ “ความเป็นคนจีน” ที่รัฐไทยดำเนินการต่อต้านก็ตาม ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐไทยมีนโยบายและมาตรการในการเนรเทศผู้ที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองโดยการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น แต่ทางตำรวจก็จะพิจารณาว่า ถ้าคนจีนผู้นั้นมีภรรยาเป็นคนไทย หรือมีลูกเป็นไทยก็จะสั่งเนรเทศให้สอดคล้องไปกับการประกาศของรัฐบาล แต่แล้วในที่สุดก็จะมีคำสั่งออกมาให้รอการเนรเทศไว้ก่อน ดังในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ความว่า

ในการเนรเทศ ทางตำรวจก็พิจารณาผ่อนผัน เช่น ถ้าแกมีเมียเป็นไทย ลูกเป็นไทยเราก็ต้งเนรเทศ ตามกฎหมาย แต่แล้วก็สั่งงดเนรเทศไว้³²⁷

การไม่ลงโทษใดๆ ต่อคนจีนที่มีลักษณะดังกล่าว ที่ได้กระทำความผิด แสดงให้เห็นว่ารัฐมีการผ่อนปรนให้กับคนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” และนอกจากการที่คนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” จะได้รับการลดหย่อนโทษในการกระทำความผิดร้ายแรงแล้ว รัฐบาลยังมีการวางแนวทางที่จะดำเนินการเพื่อที่จะยกย่องคนจีนเหล่านั้นอีกด้วย ดังมีการเสนอให้ยกย่อง “คนจีนดีที่ช่วยไทยหรืออยากเป็นไทย” โดยการให้เหรียญตราหรือตั้งเป็นขุน ฯลฯ เป็นต้น³²⁸ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้น ให้ความสำคัญกับคนจีนในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก เนื่องจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจของไทยที่ยังคงต้องอาศัยคนจีน และถ้าไม่มีคนจีนอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายเป็นอย่างมากต่อฐานะเศรษฐกิจของประเทศ รัฐไทยจึงได้มีทั้งการเปิดช่องทางให้คน

³²⁵ สจข. เอกสาร (2) สร0201.57.1/2 เรื่องกระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว หนังสือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2482.

³²⁶ “จ้าวพวยในประเทส”, ไทยฮั่วเซียมป้อ, ฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

³²⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2482, เรื่อง ปัญหาคนจีน วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

³²⁸ เรื่องเดียวกัน.

จีนเปลี่ยนแปลงตนเองเข้าสู่ “ความเป็นไทย” และกำหนดลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยยอมรับให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้มีการกำหนดลักษณะของคนจีนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ โดยการกำหนดลักษณะของคนจีนที่รัฐยอมรับได้ หรือลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ขึ้นมา เพื่อให้คนจีนที่มีลักษณะดังกล่าวยังคงสามารถดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไปได้ ซึ่งจะทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการกับคนจีนนั้นจะไม่ส่งผลกระทบต่อ “ผลประโยชน์” โดยรวมของรัฐมากนัก และจะทำให้รัฐไม่ได้รับการต่อต้านจากคนจีนโดยทั่วไป เพราะรัฐได้มี “ช่อง” ที่เปิดไว้ให้สำหรับคนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ที่สามารถจะรักษาสถานะและบทบาทของตนในสังคมไทยต่อไปได้

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้มีได้ต้องการที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมด แต่ต้องการที่จะให้คนจีนมีการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยวิธีการแปลงสัญชาติให้เป็นไทย หรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้มีจิตใจเป็น “ชาวจีนใจไทย” ที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือรัฐไทย ซึ่งจะทำให้คนจีนเหล่านั้นสามารถที่จะดำรงอยู่ในสังคมไทยต่อไปได้ ดังที่ปรากฏในบันทึกของหลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญคนหนึ่งของรัฐบาลจอมพล ป. ในการปลูกฝัง “ลัทธิชาตินิยมไทย” ในหมู่คนไทย³²⁹ ที่ได้กล่าวไว้ในเรื่อง “การควบคุมชาวจีนในประเทศไทย” ในวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2485 ที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการดังกล่าวของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ดังใจความในบันทึกว่า

ชาวจีนซึ่งมาตั้งหลักแหล่งเป็นการอยู่เป็นประจำในประเทศไทย ก็ควรหาทางโน้มนำให้มาเป็นคนไทยทั้งทางสัญชาติและจิตใจ และนโยบายข้อนี้ย่อมถือว่าเป็นหลักสาระสำคัญ³³⁰

หรือในความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 เกี่ยวกับปัญหาคนจีน ก็ได้แสดงความเห็นที่ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้มีนโยบายที่ต้องการจะกีดกันคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย แต่ได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีน ที่พร้อมจะให้ความร่วมมือกับรัฐเพื่อ “ผลประโยชน์” ของชาติไทย โดย “...เราควรทำความเข้าใจกับพวกจีนให้มาร่วมมือกับไทยอย่างเห็นอกเห็นใจข้าพเจ้าเห็นในครั้งแรกเราอาจได้ทั้งขึ้นทั้งล่อง...”³³¹

³²⁹ ประอรรัตน์ บูรณมาตร์, หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์, (กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 31.

³³⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2.12 บันทึกเรื่อง การควบคุมชาวจีนในประเทศไทย ของนายวิจิตรวิจิตรวาทการ ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2485.

³³¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2482, วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

และยังได้มีการแสดงความคิดเห็นในการที่รัฐควรจะต้องแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีที่รัฐมีต่อคนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ว่า “...คนจีนดีที่ช่วยไทยหรืออยากเป็นไทย เราก็ควรแสดงให้เห็นบ้าง...”³³²

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะได้มีมาตรการทางกฎหมายและการดำเนินการในทางปฏิบัติเพื่อที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อปลุกเร้าให้คนไทยตื่นตัวใน “ความเป็นไทย” ของตนในการที่จะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีนก็ตาม แต่รัฐไทยก็คำนึงถึง “ผลประโยชน์” โดยส่วนรวมของรัฐเป็นสำคัญว่า อย่างไรก็ตามการดำเนินการทางเศรษฐกิจนั้นรัฐก็ยังจะต้องอาศัยคนจีนอยู่ในกิจการต่างๆ เป็นจำนวนมาก ฉะนั้นรัฐไทยไม่อาจที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทยได้ รัฐไทยจึงจำเป็นต้องหา “ช่อง” ทางไว้สำหรับคนจีนที่จะสามารถดำรงบทบาททางเศรษฐกิจต่อไปได้ และรัฐไทยเองก็ได้ให้การสนับสนุนเพื่อที่จะให้คนจีนดำเนินการตามแนวทางที่รัฐวางไว้ให้สำหรับลักษณะของคนจีนที่รัฐยอมรับได้ ทั้งโดยการสนับสนุนในการให้คนจีนแปลงสัญชาติ และการกำหนดลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ที่จะทำให้ไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินมาตรการกับคนจีนของรัฐไทย และยังได้รับการสนับสนุนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอีกด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นจะมีอย่างน้อยที่สุดเป็นสองลักษณะด้วยกันที่รัฐไทยได้มีนโยบายและการดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อจัดการกับคนจีน อันได้แก่ การดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง อันเกิดจากการที่คนจีนยังคงมีความผูกพันกับเมืองจีนอยู่ หรือก็คือความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” นั่นเอง ซึ่ง การดำเนินการกับคนจีนในลักษณะนี้ รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ถึงแม้จะมีได้แสดงการต่อต้านออกมาอย่างชัดเจนผ่านมาตรการทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติที่รัฐไทยจะมีการจัดการปราบปรามคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างที่จะเข้มงวดและจริงจัง

และอีกลักษณะก็คือ การดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น ที่ถึงแม้รัฐไทยจะแสดงให้เห็นถึงความต้องการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะดังกล่าวผ่านมาตรการทางกฎหมายอย่างชัดเจน แต่การดำเนินการดังกล่าวก็เป็นไปเพื่อการใช้คนจีนเพื่อปลุกกระแส “ความเป็นไทย” แต่ในทางปฏิบัติที่รัฐไทยกลับมีการผ่อนผันเป็นอย่างมากให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะทำให้ คนจีนที่ปฏิบัติตามลักษณะของคนจีนที่รัฐกำหนดสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจของตนต่อไปได้ เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวม

³³² เรื่องเดียวกัน.

4.3.4 การดำเนินการกับคนจีนทางสังคมและวัฒนธรรม: การดำเนินการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซง

นอกจากการดำเนินการกับคนจีนในทั้งสองลักษณะดังกล่าวที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีนโยบายและมาตรการในการดำเนินการกับคนจีนทั้งสองอย่างชัดเจนแล้ว ยังมี การดำเนินการกับคนจีนอีกลักษณะหนึ่งที่รัฐไทยแทบจะมิได้เข้าแทรกแซงการแสดงออกของคนจีนในลักษณะดังกล่าว ซึ่งก็คือ การแสดงออกของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง

แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะได้พยายามแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการจะดำเนินการกับคนจีน ทำให้ดูเหมือนว่ารัฐไทยในสมัยนี้น่าจะกำจัดการแสดงออกของคนจีนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านที่แสดงออกให้เห็นอย่างชัดเจนถึงลักษณะของการเป็นคนจีน ซึ่งก็น่าจะเป็นการแสดงออกของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ที่รัฐก็ได้มีนโยบายทางด้านสังคมและวัฒนธรรมออกมาอย่างชัดเจน เนื่องจากความต้องการของรัฐที่จะสร้างเมืองไทยที่มีแต่ “ความเป็นไทย” รัฐไทยจึงได้มีนโยบายในการกำหนดวัฒนธรรมของ “ชาติ” ขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนภายในเมืองไทยปฏิบัติตาม³³³

วัฒนธรรมที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้กำหนดขึ้นมาเพื่อให้ประชาชนจะต้องปฏิบัติตามนั้น ได้ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของคนแทบจะทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกาย การกินอยู่ และการทำมาหากิน ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นการกำหนดวิถีชีวิตของคนในประเทศขึ้นมาใหม่ ให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐเห็นว่าเหมาะสมและมี “ความเป็นไทย” ดังจะเห็นได้จากการกำหนดวัฒนธรรมในการรับประทานอาหารนั้น รัฐต้องการให้คนไทยเลิกกินหมากโดยเด็ดขาด³³⁴ ซึ่งเหตุผลที่รัฐไทยได้ให้ไว้ในการชี้แนะให้คนไทยเลิกกินหมากนั้นก็ เพราะ “...การกินหมากไม่ใช่ของไทย...”³³⁵ ดังที่ปรากฏในการปาฐกถาของพระยาอนุমানราชชน ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2484 มีใจความว่า

เรื่องกินหมากนั้นไม่ใช่เป็นของไทยมาแต่เดิม ชาติที่กินหมากก็มีแขกใน

อินเดีย แขกชะวามะลายูและชาติอื่น ซึ่งเป็นเพื่อนบ้านของเรา³³⁶

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับเรื่องของ “ความเป็นไทย” ทั้งนี้คงจะเนื่องจากการที่รัฐไทยได้ดำเนินนโยบาย “การสร้างชาติไทย” ที่เป็นของคนไทย ดังนั้นสิ่งต่างๆ ที่คนไทยควรจะมีถึงปฏิบัตินั้นจะต้องเป็นสิ่งที่มิ “ความเป็นไทย” รัฐไทยจึงใช้เรื่องของ “ความเป็นไทย” มาอธิบายสิ่งต่างๆ ที่รัฐไทยเห็นว่าควรที่จะให้คนไทยยึดถือปฏิบัติตามว่าเป็นสิ่งที่มิ “ความเป็น

³³³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2484, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช 24.. วันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2484.

³³⁴ อนุสรณ์ ครอบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม วันที่ 14 กรกฎาคม 2540, หน้า 419.

³³⁵ “พระยาอนุমানราชชน ปาฐกถากินหมาก”, ประชาชาติ, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2484.

³³⁶ “พระยาอนุমানราชชน ปาฐกถากินหมาก”, ประชาชาติ, วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2484.

ไทย” แต่ถ้าเป็นสิ่งที่รัฐเห็นว่าควรให้คนไทยเลิกปฏิบัติ รัฐไทยก็จะให้คำอธิบายว่าเพราะสิ่งนั้นไม่ได้เป็นของคนไทยหรือไม่มี “ความเป็นไทย” นั้นเอง

ในเรื่องการแต่งกายของคนไทยก็เช่นเดียวกัน รัฐไทยต้องการที่จะสร้างความเป็นระเบียบในการแต่งกายให้กับคนไทย โดยการที่รัฐได้ประกาศเป็นรัฐนิยม ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชน ซึ่งกำหนดว่า

1.ชนชาติไทยไม่พึงปรากฏตัวในที่ชุมนุมชน หรือสาธารณสถานในเขตเทศบาล โดยไม่แต่งกายให้เรียบร้อย เช่น นุ่งแต่กางเกงชั้นใน หรือไม่สวมเสื้อ หรือนุ่งผ้าลอยชาย เป็นต้น

2.การแต่งกายที่ถือว่าเรียบร้อยสำหรับประชาชนชาวไทย มีดังต่อไปนี้

ก.แต่งเครื่องแบบตามสิทธิและโอกาสที่จะแต่งได้

ข.แต่งตามแบบสากลนิยมในทำนองที่สุภาพ

ค.แต่งตามประเพณีนิยมในทำนองที่สุภาพ³³⁷

ซึ่งรัฐยังได้ออกคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องการแต่งกายของประชาชนทั้งชายและหญิงเพื่อให้คนไทยปฏิบัติได้อย่างถูกต้องไว้อีกด้วย โดยการกำหนดว่า

เครื่องแต่งกายธรรมดาสำหรับชายประกอบด้วย

1.หมวก

2.เสื้อชั้นนอกคอเปิดหรือคอปิด ถ้าใช้เสื้อชั้นนอกคอเปิด ให้ใช้เสื้อในคอ

ปิดและควรมีผ้าผูกคอเงื่อนกะลาสีหรือเงื่อนหุกระต่าย

3.กางเกงขายาวแบบสากล

4.รองเท้าหุ้มส้น หรือหุ้มข้อและถุงเท้า...

เครื่องแต่งกายธรรมดาสำหรับหญิงประกอบด้วย

1.หมวก

2.เสื้อนอกคลุมไหล่

3.ผ้าถุง

4.รองเท้ารัดส้นหรือหุ้มส้น และถุงเท้า ถุงเท้านั้นจะใช้หรือไม่ก็ได้³³⁸

³³⁷ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, “ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย รัฐนิยม ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย”, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 54 พ.ศ.2484, (พระนคร: เติลเมล์, 2484), หน้า 198.

³³⁸ อนุสรณ์ ครอบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม วันที่ 14 กรกฎาคม 2540, หน้า 383 – 384.

โดยรัฐได้ให้เหตุผลถึงการที่รัฐให้ผู้ชายสวมกางเกงขาสั้นแบบสากล ซึ่งอาจจะทำให้คนไทยเกิดความรู้สึกว่ารัฐไทยได้ให้คนไทยแต่งกายตามแบบชาวตะวันตกว่า การสวมกางเกงเป็นสิ่งที่คนไทยได้กระทำมาแต่โบราณ เป็นสิ่งที่มี “ความเป็นไทย” ไม่ได้เป็นสิ่งที่ลอกเลียนมาจากชาวตะวันตก แต่เป็นสิ่งที่ชาวตะวันตกเอาไปจากคนไทย เพราะคนไทยสวมกางเกงมาก่อนชาวตะวันตก ตกค้างปรากฏในบทความที่เขียนถึงปรากฏของหลวงวิจิตรวาทการ เรื่อง “หลวงวิจิตรฯ ยืนยันการนุ่งกางเกงว่าที่เปนแบบเดียวกันไม่แบ่งชั้นวรรณะด้วย” ในหนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์ ฉบับวันที่ 14 เมษายน พ.ศ.2484 คึงใจความว่า

จากการค้นคว้าของกรมศิลปากรปรากฏว่าไทยได้นุ่งกางเกงมาตั้งแต่ ๑ สมัยเดิม ๒ สมัยน่านเจ้า ๓ น่านเจ้าเชียงแสน ๔ เชียงแสน ครั้นตกมาสมัยสุโขทัยได้นุ่งผ้าทับกางเกง พอตกมาสมัยอยุธยาก็เลยนุ่งผ้าเลยทีเดียว ในที่สุดท่านรัฐมนตรีได้ให้เหตุผลว่าฝรั่งเอาแบบนุ่งกางเกงไปจากไทย ฝรั่งเพิ่งจะเริ่มนุ่งกางเกงเมื่อ ๑๔๐ ปี มา³³⁹

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้ให้ความสำคัญกับเรื่อง “ความเป็นไทย” ดังนั้นเมื่อต้องการที่จะให้คนไทยปรับปรุงเรื่องการแต่งกายโดยการสวมกางเกงสากล รัฐไทยจึงต้องอธิบายเหตุผลของการสวมกางเกงว่าเป็นสิ่งที่คนไทยได้กระทำมาแต่โบราณ มิได้เป็นสิ่งที่ไทยลอกเลียนมาจากชาวตะวันตก แต่เป็นสิ่งที่ชาวตะวันตกรับไปจากคนไทย เพียงแต่คนไทยมิได้สวมกางเกงมาเป็นเวลานานจึงทำให้คิดว่าการสวมกางเกงไม่ใช่ของคนไทย ซึ่งการที่รัฐไทยใช้ “ความเป็นไทย” หรือไม่เป็นไทย มาอธิบายถึงสิ่งที่รัฐให้คนไทยประพฤติปฏิบัติหรือให้คนไทยเลิกปฏิบัติ นั้น ก็คงจะเนื่องมาจากการอธิบายดังกล่าวว่าจะโน้มน้าวให้คนไทยปฏิบัติตามได้ เนื่องจากการที่รัฐได้มีการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” อยู่แล้ว คนไทยจึงน่าจะเกิดความตื่นตัวในเรื่องของ “ความเป็นไทย” ดังนั้นหากคนไทยรับรู้ว่สิ่งที่รัฐให้ประพฤติปฏิบัติ เพราะสิ่งนั้นเป็นของคนไทยมาแต่เดิม ก็น่าจะทำให้คนไทยคล้อยตามการชักชวนของรัฐได้โดยง่าย ในทางกลับกันหากคนไทยได้รับรู้ว่สิ่งที่ตนประพฤติปฏิบัติเป็นสิ่งที่มิใช่ของคนไทย เป็นของคนอื่นก็อาจจะทำให้คนไทยคล้อยตามในการเลิกประพฤติปฏิบัติได้เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะทำให้รัฐไทยได้ใช้เรื่องของ “ความเป็นไทย” มาอธิบายสิ่งต่างๆ ที่รัฐต้องการให้คนไทยปฏิบัติตามหรือเลิกปฏิบัติ

สำหรับในเรื่องของการแต่งกายนั้น นอกจากรัฐจะกำหนดให้คนไทยแต่งกายแบบใดและการแต่งกายแบบใดที่คนไทยไม่ควรสวมใส่ในที่สาธารณะสถานแล้วนั้น รัฐไทยยังได้มีการแนะนำ

³³⁹ “หลวงวิจิตรฯ ยืนยันการนุ่งกางเกงว่าที่เปนแบบเดียวกันไม่แบ่งชั้นวรรณะด้วย”, ไทยราษฎร์, ฉบับวันที่ 14 เมษายน พ.ศ.2484.

คนไทยเพิ่มเติมถึงการแต่งกายที่รัฐเห็นว่าคนไทยไม่ควรสวมใส่ ซึ่งก็คือ กางเกงจีน³⁴⁰ ที่อาจจะทำให้คนไทยและคนจีนเกิดความรู้สึกว่าการห้ามของรัฐบาลก็เนื่องจากการที่กางเกงนั้นเป็น “ของจีน” คนไทยจึงไม่ควรสวมใส่ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยต่อต้านคนจีนจึงไม่ยากที่จะให้คนไทยใช้สิ่งของที่เป็นของจีน รัฐไทยจึงต้องอธิบายเหตุผลถึงการที่รัฐห้ามการสวมกางเกงจีน ดังปรากฏในหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษ ฉบับวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2484 ว่า

กางเกงแบบจีน เราเรียกกันว่ากางเกงจีนไปเช่นนั้นเอง เหมือนเราเรียนขนมจีน โดยที่ไม่ปนขนมของชนชาติจีนเลย การที่จะแนะนำให้เลิกนุ่งกางเกงแพรขายาวและผ้าถุงนั้น ไม่ใช่เพราะเหตุว่าเป็นของต่างชาติ แต่อาศัยเหตุว่า เครื่องแต่งกายสองชนิดนี้ไม่เหมาะสมสำหรับจะแต่งในเวลาทำงาน จะเหมาะก็แต่ในเวลาพักผ่อน³⁴¹

นอกจากนั้นรัฐยังได้อธิบายถึงเหตุผลที่ห้ามไม่ให้สวมกางเกงจีนเพิ่มเติม เพื่อสร้างความเข้าใจกับคนจีน เพื่อมิให้คนจีนเห็นว่าการที่รัฐห้ามนั้นเป็นการแสดงการต่อต้านคนจีน ดังปรากฏในเรื่อง “หลวงวิจิตรรับรองว่าผ้าถุงโจงกระเบนเป็นของไทย” ในหนังสือพิมพ์ประชามิตร ฉบับวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2484 ดังใจความว่า

ในข้อซึ่งเกี่ยวกับการให้เลิกนุ่งกางเกงจีน อันจะมีผู้กล่าวว่ามุ่งหมายจะให้กระทบกระเทือนสินค้าจีนและคนจีน ท่านรัฐมนตรีให้เหตุผลง่ายๆ ว่า กางเกงแพรจีนแม้ว่ามีชื่อเป็นจีน แต่จีนก็หาได้นุ่งกันไม่ จึงไม่ควรเข้าใจดังนั้น ท่านรัฐมนตรีแสดงเหตุผลว่า กางเกงจีนเหมาะแก่การนุ่งอยู่ในบ้าน³⁴²

จากการให้เหตุผลถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนไทยสวมกางเกงจีนนั้น นำแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการที่จะทำให้คนจีนรู้สึกว่ารรัฐต่อต้านสิ่งของที่เห็นกันว่าเป็น “ของจีน” ที่จะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐแสดงการต่อต้านคนจีน รัฐไทยจึงต้องให้เหตุผลถึงการห้ามสวมกางเกงจีนว่าเป็นเพราะไม่เหมาะสมที่จะใส่ในเวลาทำงาน ไม่ใช่เพราะกางเกงจีนเป็น “ของจีน” หรือแสดง “ความเป็นจีน” ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. มิได้ต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่า การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐนั้นเป็นการต่อต้านคนจีนหรือมีต้องการให้สิ่งที่มี “ความเป็นจีน” ดำรงอยู่ในสังคมไทย

³⁴⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2484, เรื่อง พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช 24.. วันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2484.

³⁴¹ “หลวงวิจิตรกล่าวทางวิทยุกระจายเสียงออกตัวว่าไม่มีอิทธิพลจะระงับข้อโต้แย้ง”, สุภาพบุรุษ, วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2484.

³⁴² “หลวงวิจิตรรับรองว่าผ้าถุงโจงกระเบนเป็นของไทย”, ประชามิตร, วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2484.

ดังจะเห็นได้ว่าการห้ามการสวมกางเกงจีนนั้นก็เป็นการห้ามสวมใส่ในที่สาธารณะสถานเท่านั้น มิได้ห้ามการสวมใส่ทั้งหมด นอกจากนั้นในระยะแรกของห้ามนั้น ประเทศไทยยังมีได้มุงใช้กับประชาชนทั้งหมด แต่รัฐได้มุ่งเน้นไปที่ข้าราชการก่อน ซึ่งรัฐมีเหตุผลของการที่ห้ามไม่ให้ข้าราชการสวมใส่กางเกงจีนออกมาในที่สาธารณะว่าเพราะเป็นการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับการปฏิบัติหน้าที่ทางราชการ³⁴³ และทำให้ชาวต่างประเทศพากันเหยียดหยาม³⁴⁴ มากกว่าที่จะให้เหตุผลว่าเป็นเพราะกางเกงนั้นเป็นของจีน

นอกจากนั้นรัฐไทยในสมัยนี้ก็ยังมีได้นำการห้ามสวมกางเกงจีนมาบังคับใช้กับคนจีนจนกระทั่งในเดือนตุลาคม พ.ศ.2486 ประเทศไทยจึงได้นำการปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่างๆ ที่รัฐกำหนดขึ้นรวมทั้งการห้ามการสวมใส่กางเกงจีนในที่สาธารณะมาบังคับใช้กับคนจีน³⁴⁵ ซึ่งน่าจะแสดงให้เห็นว่า เหตุผลที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ประชาชนสวมใส่กางเกงจีนในที่สาธารณะนั้นน่าจะเป็นเพราะรัฐเห็นว่าการสวมกางเกงจีนนั้นไม่สุภาพและไม่มีความเหมาะสมที่จะสวมออกมาในที่สาธารณะ อันอาจจะทำให้ชาวต่างประเทศเห็นว่าคนไทยแต่งกายไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ และไม่มีอารยธรรม ที่อาจจะทำให้ประเทศไทยได้รับการดูถูกจากประเทศอื่นๆ ว่าไทยมิได้เป็นอารยประเทศซึ่งคงจะเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น

ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยในสมัยนี้มีนโยบายสำคัญในการที่จะสร้าง “ชาติไทย” ให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ รัฐไทยจึงได้นำมาบังคับให้ข้าราชการซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นตัวแทนของรัฐให้ปฏิบัติตามก่อน โดยที่ยังมิได้มีการห้ามคนจีน ทั้งที่คนจีนอาจจะกลุ่มคนที่สวมกางเกงจีนมากที่สุด แต่รัฐก็ยังมิได้นำมาบังคับใช้กับคนจีนเป็นระยะเวลายาวนาน ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นเพราะการสวมใส่กางเกงจีนของคนจีนมิได้ไม่มีความเหมาะสมสำหรับหน้าที่การงานของคนจีน เพราะคนจีนมิได้เป็นตัวแทนของรัฐแล้ว ยังอาจจะเกิดจากการที่คนจีนนิยมสวมใส่กางเกงจีนมาเป็นเวลานานจนอาจจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นคนจีน” รัฐไทยจึงไม่ต้องการที่จะเข้าไปแทรกแซงการประพฤติปฏิบัติของคนจีนจนกระทั่งเมื่อรัฐได้มีการบังคับให้คนต่างด้าวทั้งหมดปฏิบัติตามวัฒนธรรมต่างๆ ที่รัฐกำหนดขึ้น รัฐไทยจึงไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงในการนำการห้ามสวมใส่กางเกงจีนในที่สาธารณะมาบังคับใช้กับคนจีน

การดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของรัฐไทย อาจจะแสดงให้เห็นว่าไม่ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามจะมีนโยบายในลักษณะใดกับคนจีนก็ตาม แต่รัฐไทยจะพยายามไม่แสดง

³⁴³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2484, เรื่อง พระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช 24.. วันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2484.

³⁴⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2485, เรื่อง ให้กวาดขันให้แต่งกายให้เรียบร้อยและให้รักษาความสะอาดของบ้านเมือง วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2485.

³⁴⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15 สำเนาคำสั่งท่านนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2486.

ให้เห็นว่าการกระทำของรัฐนั้นเป็นการต่อต้านคนจีนหรือสิ่งที่มี “ความเป็นจีน” ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยตระหนักถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพาคนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นรัฐจึงไม่ต้องการที่จะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึกว่ารัฐไทยมีนโยบายที่ต่อต้านคนจีน เพราะอาจจะทำให้คนจีนเกิดความหวาดระแวงรัฐบาลและไม่มั่นใจในความมั่นคงปลอดภัยของตน ซึ่งอาจจะพากันเดินทางออกนอกประเทศ หรือไม่ต้องการที่จะดำเนินเศรษฐกิจอยู่ในเมืองไทย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ

ดังจะเห็นได้จาก เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้คนจีนมีความหวาดระแวงในนโยบายของรัฐไทยที่มีต่อคนจีน และเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทย คนจีนก็จะมีการเดินทางออกนอกประเทศที่อาจจะส่งผลกระทบทำให้ขาดผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจประเภทต่างๆ ดังในกรณีที่หลวงวิจิตรวาทการได้แสดงปาฐกถาที่มีการเปรียบว่าจีนยิ่งกว่ายิวที่ทำให้คนจีนเกิดความไม่มั่นใจในนโยบายของรัฐบาลว่าต้องการที่จะต่อต้านคนจีนและจะมีการดำเนินการกับคนจีนเช่นที่เยอรมันทำกับคนยิวหรือไม่ จึงทำให้คนจีนมีการเดินทางอพยพออกจากเมืองไทย ซึ่งก่อให้เกิดความหวุ่นวิตกว่าการอพยพออกจากเมืองไทยของคนจีนอาจจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทย³⁴⁶ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พยายามที่จะแสดงให้คนจีนเห็นว่ารัฐไทยมิได้มีนโยบายที่จะต่อต้านคนจีนหรือ “ความเป็นจีน” แต่อย่างไร เพื่อสร้างความเข้าใจกับคนจีนอันเป็นการป้องกันผลกระทบในด้านอื่นๆ ที่อาจจะตามมาได้

แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จะมีการกำหนดวัฒนธรรมในด้านต่างๆ ให้คนไทยและคนต่างด้าวปฏิบัติตามที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้เข้าแทรกแซงวิถีชีวิตทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของประชาชน อย่างไรก็ตามการแทรกแซงของรัฐนั้นรัฐจะมุ่งเน้นไปที่คนไทยซึ่งเป็น “พลเมือง” ของรัฐเป็นหลักรัฐจะยังมีได้แทรกแซงวิถีชีวิตของคนจีนมากเกินไบนักหรืออย่างน้อยที่สุดรัฐก็ได้พยายามทำให้คนจีนเห็นว่าสิ่งที่รัฐได้กระทำนั้นไม่ใช่รัฐต้องการเข้าไปเปลี่ยนแปลงแก้ไขสิ่งที่เป็น “ของจีน” หรือมี “ความเป็นจีน” แต่รัฐต้องการให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคมไทยและรัฐก็ได้มีการแทรกแซงเข้าไปถึงการประเพณีปฏิบัติภายในครอบครัวของคนจีน

นอกจากการกำหนดวัฒนธรรมให้ประชาชนในรัฐปฏิบัติตามแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้มีการควบคุมเกี่ยวกับการแสดงละครของประชาชนทุกกลุ่มภายในเมืองไทยอีกด้วย โดยรัฐได้กำหนดประเภทการแสดงที่รัฐอนุญาตให้จัดแสดงได้แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของกรมศิลปากรตามพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมทางศิลปกรรมเกี่ยวกับการแสดงละคร พุทธศักราช 2485 และตามระเบียบการขออนุญาตแสดงละครและการควบคุมการแสดงละครที่กรมศิลปากรได้ประกาศไว้ ซึ่งได้กำหนดให้

³⁴⁶ “เหลี่ยมของนักการเมือง”, วารสาร, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

1. ผู้ใดประสงค์จะจัดให้มีการแสดงละครคอน ไม่ว่าจะมีคนตรีประกอบด้วยหรือไม่เป็นอาชีพ หรือมีรายได้ หรือแสดงในที่สาธารณะ หรือในที่ที่มีผู้ดูเป็นจำนวนมากพอสมควร และมีลักษณะอันมิใช่เป็นการแสดงเพื่อความเพลิดเพลินส่วนตัว...ให้ยื่นเรื่องราวขออนุญาตต่อกรมศิลปากร โดยกรอกข้อความในแบบพิมพ์ขออนุญาตที่กรมศิลปากรจัดขึ้น...

2. เรื่องราวขออนุญาตต้องส่งถึงกรมศิลปากรก่อนวันแสดงครั้งแรกไม่น้อยกว่า 15 วัน และต้องส่งบทประพันธ์เกี่ยวกับการแสดง ชื่อจริงของผู้แสดงรวม 3 ชุดไปพร้อมกับเรื่องราวขออนุญาต...

3. ในการตรวจบทประพันธ์ ถ้ากรมศิลปากรเห็นสมควรให้แก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างไร ผู้ขออนุญาตต้องปฏิบัติตามคำสั่งของกรมศิลปากร และเพื่อการนี้กรมศิลปากรอาจจัดให้เจ้าหน้าที่ไปดูการซ้อมใหญ่เพื่อประกอบการพิจารณาด้วยก็ได้

4. สถานที่ซึ่งจะใช้เป็นที่แสดงละครคอนต้องจัดให้เหมาะสม และไม่เป็นการเสื่อมเสียวัฒนธรรม หรือขัดกับสุขภาพอนามัย หรืออาชญากรรมอันตรายแก่ผู้ดู ถ้ากรมศิลปากรเห็นว่าสถานที่ไม่เหมาะสม อาจสั่งให้แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือห้ามมิให้แสดงในที่นั้นๆ

5. การแสดงละครคอนอย่างไร ไม่ควนแสดงแก่บุคคล เพศ หรือวัยใด หรือควนแสดงแก่บุคคลได้ทุกเพศทุกวัย จะได้ระบุไว้ในใบอนุญาต ผู้ขออนุญาตต้องถือปฏิบัติตามที่ระบุไว้นั้น

6. ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้จัดให้มีการแสดงละครคอนได้ จะต้องมิใช่ใบอนุญาตนี้ไว้ในสถานที่แสดง ซึ่งอาจให้เจ้าหน้าที่ตรวจดูได้

7. ใบอนุญาตให้ใช้ได้ภายในเงื่อนไขใบอนุญาต แต่ถ้ากรมศิลปากรพิจารณาเห็นว่าที่อนุญาตให้แสดงไว้นั้น ไม่เป็นการเหมาะสมที่จะแสดงต่อไปอีก จะสั่งให้แก้ไขใหม่หรือระงับการแสดงเสียเลยก็ได้

8. ทูกราวที่มีการแสดงละครคอน ผู้ที่ได้รับอนุญาตจัดให้มีการแสดงต้องยอมให้เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเข้าดูการแสดงได้...

9. การบันเลงคนตรีประกอบกับละครคอน ต้องจัดวงคนตรีให้เข้ากับประเภทละครคอนนั้นๆ

10. การแสดงละครคอนทุกประเภทที่จัดทำเป็นอาชีพซึ่งผู้ใดจะจัดให้มีขึ้นภายหลังวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2486 จะต้องใช้ผู้แสดงซึ่งได้รับประกาศนียบัตร

ของกรมศิลปากรว่าเป็นศิลปป็น หรือใบสำคัญที่กรมศิลปากรเทียบเท่าศิลปป็นตามระเบียบการของกรมศิลปากรว่าด้วยการอบรมศิลปป็น

11. ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัด เว้นจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจในการอนุญาตและการควบคุมการสแดงละครอน...³⁴⁷

จากระเบียบของกรมศิลปากรได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ค่อนข้างจะมีความเข้มงวดกับการจัดแสดงละครต่างๆ จึงได้มีการวางระเบียบที่จะควบคุมทั้งในเรื่องที่จะจัดแสดง สถานที่ที่จะใช้ในการจัดแสดง คณะผู้จัดการแสดง คนตรีประกอบการแสดง และผู้แสดง ทำให้ผู้ที่จัดแสดงละครประเภทต่างๆ นั้นจะต้องขออนุญาตและปฏิบัติตามระเบียบที่กรมศิลปากรได้วางไว้อย่างเคร่งครัด ซึ่งน่าจะทำให้การจะจัดการแสดงละครในประเภทต่างๆ นั้นเป็นไปได้อย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้เข้าควบคุมการจัดแสดงทางด้านความบันเทิงซึ่งเป็นวิถีชีวิตในทางสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนภายในรัฐในรูปแบบหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม จากการที่รัฐได้วางระเบียบในการควบคุมประกอบกับการที่มีความเห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ได้มีการต่อต้านคนจีนก็น่าจะทำให้รัฐไทยมีการแทรกแซงเพื่อที่จะควบคุมการแสดงละครที่แสดงออกถึง “ความเป็นคนจีน” เป็นอย่างมาก ซึ่งก็คือ การแสดงอุปรากรจีนหรือจิว ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงลักษณะของคนจีนอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเนื้อเรื่องที่ใช้เล่นก็เป็นเรื่องจีน เครื่องแต่งกายก็แต่งแบบจีน ภาษาที่ใช้ในการแสดงก็เป็นภาษาจีน ซึ่งอาจจะทำให้รัฐถึงขั้นที่ไม่อนุญาตให้มีการแสดงจิว เพราะการแสดงจิวเป็นการแสดงออกซึ่งลักษณะของคนจีนอย่างชัดเจนและยังทำให้คนจีนได้มาพบปะสังสรรค์และมีปฏิสัมพันธ์กันอันจะเป็นการช่วยรักษาลักษณะของคนจีนในให้ยังคงอยู่ในชุมชนคนจีน แต่รัฐไทยก็ได้ดำเนินการเพื่อที่จะกำจัดลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมในการจัดการแสดงจิวแต่อย่างใด ในขณะที่รัฐไทยได้กำหนดประเภทของละครที่รัฐเห็นว่าไม่เหมาะสมและห้ามจัดการแสดง อันได้แก่ ลิเก เพลงซงเครื่อง ลำตัด ละครลิง และเสภารำ³⁴⁸ แต่รัฐก็ได้กำหนดให้การแสดงจิวเป็นหนึ่งในประเภทละครที่ห้ามจัดแสดง

³⁴⁷ สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/55 ระเบียบการกรมศิลปากรว่าด้วยการขออนุญาตและการควบคุมการสแดงละครอน, วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2485.

³⁴⁸ สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/23 รายงานการประชุมเจ้าหน้าที่ควบคุมการสแดงละครอนและคนตรี, มกราคม พ.ศ.2486. การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามห้ามการแสดงประเภทต่างๆ ดังกล่าวจัดการแสดงนั้น น่าจะเกิดจากการที่รัฐเห็นว่าการแสดงดังกล่าวนี้ไม่มีการเตรียมบทในการแสดงอย่างชัดเจนที่รัฐจะสามารถทำการตรวจสอบได้ก่อนที่จะอนุญาตให้มีการจัดแสดง จึงทำให้การแสดงประเภทต่างๆ ดังกล่าวในบางครั้งจึงมีการแสดงที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างการแสดงกับคนตรีประกอบ หรือในบางครั้งจะมีการแสดงที่รัฐเห็นว่าหยาบคาย รัฐไทยในสมัยนี้จึงไม่อนุญาตให้มีการแสดงประเภทต่างๆ ดังกล่าวจัดการแสดง.

ดังจะเห็นได้จาก หนังสือของข้าหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งมีหน้าที่เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจในการอนุญาตและการควบคุมการแสดงละครคอนเสิร์ตถึงกรมศิลปากร ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2486 เพื่อสอบถามเรื่องของการแสดงงิ้วว่าถือว่าเป็นการจัดการแสดงละครประเภทใดและสามารถที่จะจัดการแสดงได้หรือไม่ กรมศิลปากรก็ได้ตอบหนังสือนี้ มีใจความว่า

งิ้วจัดเป็นละครต่างประเทศ ถ้าเรื่องที่แสดงอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งตามพระราชกฤษฎีกา เช่น เป็นประเภทนาตตะคนตรี ก็เรียกว่า ละครประเภทนาตตะคนตรี อนุญาตให้แสดงได้ ถ้าไม่อยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งเลย ก็ขอให้พิจารณาว่าจะให้เล่นได้หรือไม่เป็นกรณีพิเศษตามมาตรา 10 (2)³⁴⁹

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีการแทรกแซงในการจัดการแสดงละคร แต่ก็เป็นการแทรกแซงในการจัดการแสดงละครของคนทุกกลุ่มในสังคมไทย เพื่อต้องการให้การจัดการแสดงละครเป็นไปอย่างมีระเบียบและถูกต้องตามแนวทางที่รัฐได้กำหนดไว้ โดยที่รัฐมิได้มุ่งเน้นที่จะแทรกแซงการจัดการแสดงละครของคนจีนเพื่อที่จะควบคุมการแสดงออกทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของของคนจีนแต่อย่างใด นอกจากนี้รัฐไทยยังมีการผ่อนผันให้การแสดงงิ้วของคนจีนสามารถที่จะจัดการแสดงได้แม้ว่าเนื้อเรื่องของการแสดงจะไม่สามารถจัดเข้าประเภทหนึ่งประเภทใดของการละครที่รัฐได้จัดแบ่งไว้ก็ตาม ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยค่อนข้างที่จะผ่อนคลายการควบคุมให้การแสดงงิ้วของคนจีนที่ทำให้การแสดงงิ้วยังคงจัดแสดงอยู่ในสังคมไทยได้ต่อไป

ดังจะเห็นได้จาก เมื่อรัฐได้วางระเบียบในการควบคุมการจัดแสดงละครแล้ว ก็ได้มีคณะงิ้วของคนจีน ได้ยื่นเรื่องราวเพื่อขออนุญาตจัดการแสดง ดังตัวอย่างเช่น งิ้วคณะบัวเจี๊ยะ ได้ยื่นเรื่องเพื่อขอจัดแสดงงิ้วเรื่อง ชีอินกู่ย ต่อกรมศิลปากร³⁵⁰ และโรงมหรสพตั้งบู๊ให้ ก็ได้ยื่นเรื่องขอจัดการแสดงซ้ำเรื่องยอมตายเพราะรัก และเรื่องบันนูนโดยอี³⁵¹ เป็นต้น นอกจากนี้จากการที่กรมศิลปากรมีอำนาจที่จะขอเข้าตรวจสอบสถานที่ที่จะจัดการแสดงละคร เพื่อดูความเหมาะสม และดูใบอนุญาตของคณะผู้จัดการแสดงละคร รวมไปถึงใบอนุญาตแสดงละครหรือใบศิลปินของผู้แสดงที่กรมศิลปากรได้ออกให้ นั้น จึงทำให้เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรได้เข้าตรวจสอบสถานที่จัดแสดงงิ้วของคณะงิ้วคณะต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ายังคงมีคณะงิ้วของคนจีนได้จัดการแสดงงิ้วอยู่ ดังปรากฏในรายงานการตรวจงิ้วของนายจำหัดจิต สินธุนาว่า ลงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2486 ว่า

³⁴⁹ สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/26 หนังสือข้าหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีถึงอธิบดีกรมศิลปากร, ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ.2486.

³⁵⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.29/25 หนังสือจากเลขานุการกรมศิลปากร ถึงผู้จัดการแสดงละครคนคณะบัวเจี๊ยะ, ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2487.

³⁵¹ สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/ 25 หนังสือเลขานุการกรมศิลปากรถึงผู้จัดการโรงมหรสพตั้งบู๊ให้, ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2486.

ฉันได้ไปตรวจใบสลิปป็นของผู้แสดงงิ้วทั้งหมดรวม 6 โรง คือ

คณะเล่าปี่อู่หน้ียง	วิกไชฮ้อ	ถนนเขาวราช
“ เล่าปี่วยเจียเฮง	“ ฮั่วลัก	“
“ ตงเจ็กถึเฮียง “ ฮั่งจิง	“	“
“ อี้ไ่ล่หู่	“ ไช้อิ้ว	“
“ ตกเจียฮุน	“ คังฮ้อ	“
“ ลู่หน้า	วิกหลวงสันทัด	สพานหัน ³⁵²

จากรายงานดังกล่าวที่ได้แสดงให้เห็นถึงการคงอยู่ของคณะงิ้วเฉพาะบริเวณย่านเขาวราช นั้นที่มีงิ้วคณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้ไปตรวจนั้น สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซงการจัดการแสดงงิ้ว อันเป็นการแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนมากเกินไปจนทำให้คนจีนไม่สามารถที่จะจัดการแสดงงิ้วได้ แต่ในทางกลับกันรัฐไทยยังคงอนุญาตให้คณะงิ้วของคนจีนจัดตั้งและจัดการแสดงอยู่ได้ แม้ว่าการแสดงนั้นจะแสดงให้เห็นถึง “ความเป็นจีน” อย่างชัดเจนก็ตาม

นอกจากจะปรากฏการคงอยู่ของการจัดแสดงงิ้วจากการขออนุญาตจากรัฐแล้ว ยังได้ปรากฏการจัดแสดงงิ้วของคณะงิ้วต่างๆ ในเมืองไทยในหนังสือพิมพ์อีกด้วย ดังเช่นในหนังสือพิมพ์ไทยฮั่ว ฉบับวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2487 ได้รายงานว่ามีงิ้วไปแสดงที่จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรายได้นาม³⁵³ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการแสดงงิ้ว อันเป็นการแสดงถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างหนึ่งนั้น ยังคงได้รับอนุญาตจากรัฐไทยให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย โดยการอนุญาตให้มีการจัดการแสดงงิ้วต่อไปได้ นอกจากนั้นแล้วจากรายงานข้างดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่า มีผู้คนไปชมการแสดงเป็นจำนวนมากอีกด้วยจึงทำให้คณะงิ้วมีรายได้ดี ซึ่งแสดงว่ารัฐไทยนอกจากจะไม่กีดกันการแสดงงิ้วแล้ว รัฐไทยยังไม่เข้าแทรกแซงการที่คนจีนจะไปชมการแสดงงิ้วที่มีส่วนช่วยในการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและทางวัฒนธรรมอีกด้วย

จากการที่การแสดงงิ้วของคนจีนยังได้รับอนุญาตจากรัฐไทยให้สามารถจัดการแสดงอยู่ได้ และการที่หนังสือพิมพ์ยังคงมีการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการแสดงงิ้วซึ่งเป็นการแสดงออกทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนอย่างชัดเจนนั้น แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมิได้ดำเนินการกำจัดลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ยังคงอนุญาตให้มีการแสดงออกซึ่งลักษณะของคนจีนดังกล่าวได้ โดยมีได้เข้าแทรกแซงแต่ที่กรมศิลปากรได้ตรวจคณะงิ้วนั้นก็ป็นสิ่งที่รัฐไทยดำเนินการกับการแสดงทุกประเภทของทุกกลุ่มชนในเมืองไทย มิได้เลือกปฏิบัติเฉพาะแต่การแสดงของคนจีนเท่านั้น และการตรวจคณะงิ้วก็มิได้หมายความว่ารัฐ

³⁵² สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/ 25 รายงานการตรวจงิ้ว, วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2486.

³⁵³ “จ่าวพายไ่ประเทศ”, ไทยฮั่ว, ลงวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2487.

ไทยต้องการที่จะแทรกแซงเพื่อที่จะให้ยกเลิกการแสดงजूแต่ประการใด เพียงแต่ต้องการให้การแสดงเป็นไปตามระเบียบการของกรมศิลปากรเท่านั้น³⁵⁴ ซึ่งการไม่แทรกแซงของรัฐไทยนั้นน่าจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ลักษณะของ “ความเป็นคนจีน” ทางสังคมและวัฒนธรรมยังคงดำรงอยู่ต่อไปในสังคมไทย

นอกจากการแสดงजूที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ยังคงอนุญาตให้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมดำรงอยู่ในสังคมไทยแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังได้อนุญาตให้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมอื่นๆ ดำรงอยู่ในสังคมไทย เห็นได้จาก การดำรงอยู่ของสมาคมต่างๆ ของคนจีน ที่มีได้แสดงออกถึงการเข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีน ซึ่งรัฐก็จะมิได้เข้าปราบปราม และยังคงอนุญาตให้สมาคมเหล่านี้ดำรงบทบาทของตนในการให้ความช่วยเหลือคนจีนด้วยกันต่อไปได้ การคงอยู่ของสมาคมคนจีนนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่คนจีนยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเอาไว้ เนื่องจากสมาคมคนจีนทำให้คนจีนได้มารวมตัวกันและก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กัน

นอกจากนั้นแล้วสมาคมจีนยังมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่คนจีนในด้านต่างๆ ซึ่งน่าจะมีส่วนช่วยในการรักษาลักษณะของคนจีนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ดังเช่น วัตถุประสงค์ของสมาคมเกงเต๋อฮู่ซ้อ (สมาคมชาวไหหลำ) ที่มีว่า “...ประสงค์จะชักนำคนชาติไหหลำที่มาอาศัยอยู่ในเมืองนี้ ให้ร่วมสามัคคีกัน แลแนะนำวิชาความรู้แก่กัน เพื่อเพิ่มสติปัญญา แลจะช่วยกันจัดทำบรรดาการที่เป็นสาธารณประโยชน์”³⁵⁵ หรือวัตถุประสงค์ของสมาคมจงหวากี้ก หมินคลับ (สมาคมเพ็ชรทองของชนชาวจีน) ที่มีว่า “เพื่อแนะนำหาทางเลี้ยงชีพและแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ ให้ความสุขซึ่งกันและกัน”³⁵⁶ หรือวัตถุประสงค์ของสมาคมซัวเถากาแกก (คณะของห้างที่ค้าขายติดต่อกับเมืองซัวเถา) ที่มีว่า “...เพื่อจะชุมนุมพวกห้าที่ทำการอย่างเดียวกัน จะได้หารือการค้าขายของแถบซัวเถานั้นให้ได้ผลประโยชน์เจริญขึ้น”³⁵⁷ หรือวัตถุประสงค์ของสมาคมกวงฮงฮิว ที่มีว่า “...บำรุงมิตรภาพและสามัคคีธรรม, แลกเปลี่ยนความรู้, ช่วยเหลือการ

³⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, ระเบียบการกรมศิลปากรว่าด้วยการขออนุญาตและการควบคุมการแสดงละคร, ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2485.

³⁵⁵ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, คำแปลข้อบังคับหนังสือจีนของสมาคมเกงเต๋อฮู่ซ้อ, ไม่ปรากฏวันที่.

³⁵⁶ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.12 ทะเบียนสมาคมจงหวากี้กหมินคลับ, วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2457

³⁵⁷ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ข้อบังคับซัวเถากาแกก, ไม่ปรากฏวันที่.

กุศลและมรดกกรรม, จัดตั้งและบำรุงโรงเรียน, โรงพยาบาล, สุสานและการกีฬาระหว่างคนจีน กวางตุ้ง³⁵⁸

วัตถุประสงค์ของสมาคมคนจีนแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินการของสมาคมคนจีนนั้น มีส่วนช่วยรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการติดต่อสื่อสารระหว่างกันที่น่าจะต้องใช้ภาษาจีนหรือการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพต่างๆ ที่ทำให้คนจีนสามารถมีบทบาทในการประกอบอาชีพนั้นๆ อยู่ได้ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นการให้ความช่วยเหลือทางสังคมในการช่วยรักษาสถานภาพทางสังคมของคนจีนที่เป็นสมาชิกของสมาคมเอาไว้ รวมไปถึงการทำให้คนจีนรักษาการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อต่างๆ ของจีน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสมาคมของคนจีนนั้นน่าจะเป็นองค์กรที่มีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาลักษณะของคนจีนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสมาคมของคนจีนจะมีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาลักษณะของคนจีนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม แต่รัฐไทยก็มิได้แทรกแซงการดำเนินการของสมาคมคนจีนมากเกินไป ดังจะเห็นได้ทั้งในระยะแรกของสมัยจอมพล ป. ที่รัฐไทยยังมิได้มีระเบียบในการควบคุมสมาคมต่างๆ อย่างเข้มงวดมากนักนั้น สมาคมของคนจีนก็ยังคงสามารถที่จะขอจดทะเบียนสมาคมขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการของสมาคม และขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับบางประการของสมาคมได้โดยมิได้รับการกีดกันในการขออนุญาตเพื่อที่จะดำเนินการในเรื่องต่างๆ แต่อย่างใด

ดังจะเห็นได้จากหลักฐานของแผนกสมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้ที่จะจัดตั้งสมาคมทุกสมาคมจะต้องมาจดทะเบียน ก็ได้ปรากฏเอกสารการขอจดทะเบียนสมาคม หรือขอดำเนินการเปลี่ยนแปลงกรรมการหรือข้อบังคับของสมาคมคนจีนในช่วงเวลานี้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ก็มักจะได้รับการอนุมัติจากรัฐบาล ตัวอย่างเช่น สยามพาณิชย์จีนสโมสร ก็ได้ยื่นเรื่องขอเปลี่ยนชื่อสมาคมเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนชื่อประเทศ เป็น “สมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย” ในวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2482 ซึ่งรัฐไทยเห็นว่าการขอเปลี่ยนนามสมาคมแห่งนี้ “...ไม่ขัดกับกฎหมาย...” รัฐจึงอนุญาตให้สมาคมนี้เปลี่ยนชื่อใหม่ได้³⁵⁹ แม้ว่าการขอเปลี่ยนชื่อสมาคมที่ทำให้เห็นว่าสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยยังคงจัดตั้งอยู่และได้รับการรับรองจากรัฐไทยก็ตาม แต่เนื่องจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายของรัฐอย่างชัดเจนว่า รัฐไม่ต้องการให้มีการแสดงออกถึงความเป็นคนจีนในทางการเมือง สมาคมแห่งนี้จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาคม โดยการพยายามแสดงให้เห็นว่ามิได้เข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีน

³⁵⁸ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ข้อบังคับของสมาคมกวางตุ้ง, ไม่ปรากฏวันที่.

³⁵⁹ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.16 ก.16 ทะเบียนสมาคม สมาคมพาณิชย์จีนแห่งกรุงสยามขอเปลี่ยนนามสมาคม, วันที่ 31 สิงหาคม 2482.

และเปลี่ยนไปแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการเศรษฐกิจ และการให้ความช่วยเหลือคนจีนด้วยกันเองมากกว่า ดังในการให้ความช่วยเหลือกรรมกรจีนที่ถูกจ้างไปสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างไทยกับพม่าให้กับญี่ปุ่น เพราะหากปล่อยให้ญี่ปุ่นจ้างกรรมกรจีนเอง กรรมกรจีนจะได้รับความทุกข์ทรมานอย่างมาก เนื่องจากญี่ปุ่นใช้วิธีการกวาดต้อนกรรมกรจีนไปจากชุมชนคนจีนเอง และไม่ให้ค่าจ้างกรรมกร รวมถึงไม่สนใจเมื่อกรรมกรบาดเจ็บหรือไม่สบายอีกด้วย จึงทำให้สมาคมพาณิชย์จีนฯ ต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือ โดยจะเป็นผู้จัดหากรรมกรให้ แต่จะต้องมีการให้ค่าจ้างและให้สวัสดิการที่เหมาะสม และพยายามจะให้ความคุ้มครองกรรมกรจีนให้มากที่สุด เพื่อรักษาผลประโยชน์ของคนจีนด้วยกันเอง³⁶⁰

การขออนุญาตเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุดใหม่ของสมาคมฮกเกี้ยน ในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2482³⁶¹ ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีนโดยมิได้รับการปิดกั้นจากรัฐไทย จึงทำให้สมาคมฮกเกี้ยนยังคงดำรงอยู่ได้จึงต้องมีการขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการเพื่อให้การดำเนินการของสมาคมเป็นไปได้อย่างต่อเนื่อง หรือสมาคมเงินแต่จิวแห่งกรุงสยาม ก็ได้มีการขอเปลี่ยนชื่อกรรมการและเปลี่ยนชื่อสมาคมเป็น “สมาคมเงินแต่จิวแห่งประเทศไทย” ในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2482³⁶² หรือสมาคมกงเจอะฮ้ายฮู้ (สมาคมของชาวมณฑลกวางตุ้งและมณฑลเจอะกงซึ่งเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร) ก็ได้ยื่นเรื่องขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกรรมการ แก่ไขข้อบังคับและย้ายสำนักงาน ในวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2482³⁶³ ซึ่งการขออนุญาตของสมาคมต่างๆ เหล่านี้ก็ได้รับการอนุมัติจากรัฐไทย แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ไม่ได้กีดกันการดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีน แม้ว่าสมาคมเหล่านี้จะมีส่วนช่วยในการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมก็ตาม รัฐไทยจึงได้อนุญาตให้สมาคมของคนจีนดำรงอยู่ได้

นอกจากที่รัฐไทยอนุญาตให้สมาคมของคนจีนสามารถที่จะดำเนินการต่างๆ เพื่อการคงอยู่ของสมาคมของคนจีนในระยะแรกแล้ว ในระยะต่อมาแม้ว่ารัฐไทยจะมีนโยบายที่เข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้นในการควบคุมสมาคมต่างๆ โดยการที่รัฐไทยได้ออกข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องควบคุมสมาคมและองค์การต่างๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

³⁶⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98/17 เรื่องการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศ จากรัตนมนตรีมหาดไทย ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2486.

³⁶¹ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ทะเบียนสมาคมฮกเกี้ยน, วันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2482.

³⁶² แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.191 ทะเบียนสมาคมแต่จิวแห่งกรุงสยาม, 23 ธันวาคม พ.ศ.2482.

³⁶³ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.61 ทะเบียนสมาคมกงเจอะฮ้ายฮู้, วันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2482.

ข้อ 1 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องไม่ดำเนินการใดๆ อันจะเป็นทางนำความเสื่อมเสียมาสู่วัฒนธรรมแห่งชาติไม่ว่าโดยตรงหรือโดยทางอ้อม

ข้อ 2 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องดำเนินการทุกทางในอันที่จะบำรุงส่งเสริม และเชิดชูวัฒนธรรมของชาติและต้องพยายามหาวิธีแนะนำให้สมาชิกหรือบุคคลใดในสมาคม หรือองค์กรนั้นปฏิบัติตามวัฒนธรรมของชาติโดยพร้อมเพรียงกัน

ข้อ 3 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องช่วยเหลือและให้ความร่วมมือแก่สภาวัฒนธรรมแห่งชาติในกิจการอันเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชาติ เท่าที่สามารถทำได้ ในเมื่อได้รับคำร้องขอเช่นนั้น

ข้อ 4 ถ้าปรากฏว่ากรรมการหรือสมาชิกคนใดไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมของชาติด้วยความบริสุทธิ์ใจให้สมาคมหรือองค์กรที่กรรมการหรือสมาชิกนั้นสังกัดอยู่พิจารณาคัดชื่อออกเสียจากทะเบียนแล้วแจ้งให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติทราบโดยเร็ว

ข้อ 5 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องแจ้งจำนวนสมาชิกทุกประเภทให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติทราบทุกกระยะ 12 เดือน นับแต่วันที่ได้รับอนุญาตให้ตั้งขึ้นและดำรงอยู่โดยแยกเพศ หรือสัญชาติให้ชัดเจน

ข้อ 6 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องแจ้งชื่อกรรมการใหม่ให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติทราบภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง ถ้ามิได้แจ้งชื่อไว้ห้ามมิให้เข้าร่วมประชุมในฐานะเป็นกรรมการ

ข้อ 7 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องส่งหัวข้อการประชุมคณะกรรมการมายังสภาวัฒนธรรมแห่งชาติภายใน 15 วัน นับแต่วันประชุม และถ้าสภาวัฒนธรรมแห่งชาติต้องการรายงานการประชุมต้องจัดส่งเมื่อได้รับคำสั่งให้ส่ง

ข้อ 8 สมาคมและองค์กรต่างๆ ต้องส่งรายงานประจำปีแสดงถึงกิจการที่ได้กระทำไปให้ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติทราบทุกปี

ข้อ 9 สมาคมหรือองค์กรใด จัดให้มีการประชุมใหญ่สมาชิกประจำปี หรือการประชุมวิสามัญหรือจัดให้มีการประชุมเพื่อประกอบการพิธีใดๆ ต้องแจ้งให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน

ข้อ 10 สมาคมหรือองค์กรใด แก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมข้อบังคับ ต้องแจ้งให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติทราบภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ที่ประชุมแห่งสมาคมหรือองค์กรนั้นได้ลงมติ

ข้อ 11 เลขานุการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติหรือบุคคลใดที่เลขานุการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ มอบหมายเป็นหนังสือมีสิทธิเข้าฟังการประชุมกรรมการหรือการประชุมสมาชิกของสมาคมหรือองค์การต่างๆ ได้และมีสิทธิเข้าตรวจสอบสถานที่ของสมาคมและองค์การต่างๆ ได้ในเวลาอันสมควร

ข้อ 12 เมื่อบุคคลดังกล่าวในข้อ 11 ไปยังสถานที่ของสมาคมหรือองค์การใด เจ้าหน้าที่ของสมาคมหรือองค์การนั้นต้องรับรองให้ความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควร

ข้อ 13 สมาคมหรือองค์การใด จัดให้มีการแสดงปาฐกถา ไม่ว่าผู้แสดงปาฐกถานั้นจะเป็นสมาชิกของสมาคมหรือองค์การนั้นหรือไม่ก็ตาม ต้องส่งสำเนาปาฐกถาที่ได้แสดงไปนั้น ให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ อย่างน้อย 2 ชุด ภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันที่ได้แสดงปาฐกถา

ข้อ 14 สมาคมหรือองค์การใด จัดให้มีการออกหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารใดๆ ในนามของสมาคมหรือองค์การ ต้องส่งให้สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ อย่างน้อย 2 เล่ม หรือ 2 ชุด

ข้อ 15 สมาคมหรือองค์การต่างๆ ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเลขานุการ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งสั่งเพื่อปฏิบัติตามข้อบังคับนี้ และถ้าสมาคมหรือองค์การใดไม่พอใจในคำสั่งของเลขานุการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติให้อุทธรณ์คำสั่งนั้น ต่อประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติได้ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง คำวินิจฉัยของประธานกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติเป็นที่สุด³⁶⁴

จากข้อบังคับดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงความเข้มงวดของรัฐไทยในการควบคุมสมาคมและองค์การต่างๆ มากยิ่งขึ้น โดยรัฐจะมีการตรวจสอบการดำเนินงานของสมาคมและองค์การต่างๆ อยู่โดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นจำนวนสมาชิก กรรมการ การประชุมกรรมการ กฎข้อบังคับของสมาคม การประชุมเพื่อประกอบพิธีต่างๆ การแสดงปาฐกถา และสิ่งพิมพ์ของสมาคม รวมไปถึงการที่รัฐไทยจะควบคุมไม่ให้สมาคมและองค์การต่างๆ มีการกระทำที่จะนำความเสื่อมเสียมาสู่วัฒนธรรมของชาติ และให้การดำเนินงานของสมาคมเป็นไปเพื่อบำรุง ส่งเสริมและเชิดชูวัฒนธรรมของชาติ อีกด้วย ซึ่งรัฐไทยอาจจะใช้กฎข้อบังคับในการควบคุมสมาคมของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติมาเป็นข้ออ้างในการจะขัดขวางการดำเนินงานของสมาคมต่างๆ มิให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นซึ่งอาจจะ

³⁶⁴ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องควบคุมสมาคมและองค์การต่างๆ, ลงวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

ส่งผลให้ทำให้การดำเนินงานของสมาคมนั้นต้องหยุดชะงักลงหรืออาจจะถึงขั้นต้องล้มเลิกสมาคมก็เป็นได้หากไม่สามารถที่จะดำเนินการตามที่รัฐกำหนดได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีความเข้มงวดในการควบคุมสมาคมและองค์กรต่างๆ มากยิ่งขึ้น แต่รัฐก็มิได้นำความเข้มงวดดังกล่าวมาใช้ในการกีดกันสมาคมของคนจีนแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากการที่สมาคมของคนจีนต่างๆ ยังสามารถดำรงอยู่ได้ โดยการที่สมาคมของคนจีนยังคงมีการขออนุญาตจากรัฐไทยในการดำเนินการในด้านต่างๆ ตัวอย่างเช่น สมาคมจีนสกุเกี้ยน ก็ได้มีการยื่นขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกรรมการของสมาคม ในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2487 ซึ่งรัฐไทยก็ได้มีการตรวจสอบกรรมการที่สมาคมขอเปลี่ยนแปลงใหม่อย่างเข้มงวดรัดกุม เห็นได้จากการที่รัฐไทยได้มีการทักท้วงรายชื่อของกรรมการที่เปลี่ยนแปลงใหม่ เนื่องจากมีรายชื่อกรรมการที่เป็นคนไทยเข้าเป็นกรรมการของสมาคมของคนจีนแห่งนี้ด้วย รัฐไทยจึงเกรงว่าจะเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญที่ว่า “...ไทยต้องนิยมไทย...”³⁶⁵

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้มีความเข้มงวดในการควบคุมสมาคมต่างๆ มากยิ่งขึ้นเพื่อให้การดำเนินการของสมาคมเป็นไปตามข้อบังคับของสภาวัฒนธรรมที่จะต้องไม่ทำให้เสื่อมเสียวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งการที่ให้คนไทยเป็นกรรมการของสมาคมคนจีนนั้นก็อาจจะทำให้เห็นว่าคนไทยสนับสนุนส่งเสริมการดำเนินงานของจีนอันไม่สอดคล้องกับการที่คนไทยต้องส่งเสริม “ความเป็นไทย” จึงทำให้เกิดการทักท้วงในเรื่องนี้ขึ้นในการตรวจสอบรายชื่อกรรมการสมาคมจีนสกุเกี้ยน

แม้ว่ารัฐไทยจะมีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการตรวจสอบสมาคมต่างๆ ตามข้อบังคับของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติก็ตาม แต่รัฐไทยก็มิได้ต้องการที่จะเข้าแทรกแซงหรือขัดขวางการดำเนินงานของสมาคมของคนจีนแต่อย่างใด เพราะปรากฏว่าเมื่อรัฐไทยได้พิจารณาถึงข้อบังคับของสมาคมจีนสกุเกี้ยนเกี่ยวกับสมาชิกที่ได้กำหนดว่า “...ก.สมาชิกสามัญ คนชนชาวสกุเกี้ยนหรือมีเชื้อสายเปินสกุเกี้ยนและมีความประพฤติเรียบร้อย...”³⁶⁶ รัฐไทยจึงเห็นว่าการที่รายชื่อกรรมการที่ขอเปลี่ยนแปลงใหม่มีคนไทยแต่เป็นคนเชื้อสายจีนสกุเกี้ยนนั้นจึงไม่เป็นการขัดกับข้อบังคับในการรับสมาชิกของสมาคม การกระทำของสมาคมจึงไม่ผิดกฎข้อบังคับ รัฐไทยจึงไม่ขัดข้องในการอนุมัติให้สมาคมจีนสกุเกี้ยนจดทะเบียนเพื่อเปลี่ยนแปลงกรรมการใหม่ได้³⁶⁷

³⁶⁵ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ก.17 สมาคมจีนสกุเกี้ยนขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมการใหม่, วันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2487.

³⁶⁶ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ก.17 ทะเบียนสมาคมจีนสกุเกี้ยน, วันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2487.

³⁶⁷ เรื่องเดียวกัน.

หรือการที่สมาคมกงเตงฮ่วยซ้อ ที่เป็นสมาคมของคนจีนไหหลำ ได้มีการขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกรรมการใหม่ ในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2486³⁶⁸ และได้มีการขออนุญาตเปลี่ยนแปลงกรรมการและแก้ไขข้อบังคับอีกครั้ง ในวันที่ 13 เมษายน พ.ศ.2487 เพื่อเพิ่มจำนวนกรรมการของสมาคมจาก 7 คน เป็น 14 คน³⁶⁹ หรือการที่สมาคมซัวเถาเกากงเก็ก (สมาคมของชาวจีนที่ทำการค้าขายในทางซัวเถา) ได้ขออนุญาตเปลี่ยนแปลงข้อบังคับของสมาคมใหม่ ในวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2486 เพื่อที่จะขยายวัตถุประสงค์ของสมาคมจากแต่เดิมที่สมาคมนี้จะรวมคนจีนที่ทำการค้าขายในแถบซัวเถาเท่านั้น แต่ข้อบังคับใหม่จะขยายไปรวมคนจีนที่ทำการค้าขายในแถบฮ่องกงและสิงคโปร์เข้าไว้เป็นสมาชิกของสมาคมด้วย³⁷⁰ ซึ่งรัฐไทยก็ได้อนุญาตให้สมาคมของคนจีนสามารถที่จะดำเนินการต่างๆ ตามที่ขออนุญาตได้โดยมิได้ขัดขวางแต่อย่างใด

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการที่จะเข้าควบคุมสมาคมและองค์การต่างๆ แต่รัฐไทยก็ได้ให้ความสำคัญมาใช้ในการแทรกแซงการดำเนินงานของสมาคมของคนจีนมากกว่าสมาคมของชนชาติอื่นๆ จึงทำให้สมาคมของคนจีนไม่ได้รับการขัดขวางจากรัฐไทยในการขออนุญาตเพื่อที่จะดำเนินการต่างๆ ทำให้สมาคมของคนจีนยังคงดำรงอยู่ได้ แม้ว่ารัฐไทยจะมีนโยบายที่ต้องการจะส่งเสริม “ความเป็นไทย” ในทุกๆ ด้านก็ตาม ดังจะเห็นได้ว่าสิ่งที่รัฐไทยจะขัดขวางหรือทักท้วงในการดำเนินงานของสมาคมของคนจีนก็คือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนไทย เช่น ในกรณีของสมาคมจีนฮกเกี้ยนที่มีรายชื่อกรรมการเป็นคนไทย

หรือในกรณีของสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย รัฐไทยก็ได้มีการขัดขวางในกรณีเดียวกันก็คือ การมีรายชื่อกรรมการเป็นคนไทย แต่ในกรณีของสมาคมจีนแคะนี้รัฐไทยไม่อนุญาตให้คนไทยเข้าเป็นกรรมการ เนื่องจากข้อบังคับของสมาคมได้กำหนดว่า “...บุคคลที่จะเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมต้องเป็นคนจีนแคะ โดยไม่จำกัดเพศ แต่ต้องบันลูนิติกาวะ...”³⁷¹ ดังนั้นการที่คนไทยที่มีเชื้อสายจีนแคะจะเข้าเป็นกรรมการของสมาคมจึงเป็นการขัดกับกฎข้อบังคับ ซึ่งรัฐมีอำนาจที่จะไม่อนุญาตได้ รัฐไทยจึงไม่อนุญาตให้คนไทยเป็นกรรมการของสมาคมนี้ จึงทำให้สมาคมจีนแคะได้

³⁶⁸ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.3 ก.3 ทะเบียนสมาคมกงเตงฮ่วยซ้อ, ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2487.

³⁶⁹ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.3 ก.3 ทะเบียนสมาคมกงเตงฮ่วยซ้อ, ลงวันที่ 13 เมษายน พ.ศ.2487.

³⁷⁰ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สมาคมซัวเถาเกากงเก็กจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ, ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2486.

³⁷¹ แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ก.17 สมาคมจีนฮกเกี้ยนขอจดทะเบียนเปลี่ยนกัมการใหม่, วันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2487.

ยื่นขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับของสมาคม ในวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2486 โดยเพิ่มให้ผู้ที่มีเชื้อสายหรือบรรพบุรุษเป็นจีนและก็สามารถที่จะเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมได้ด้วย ซึ่งรัฐไทยก็ไม่อนุญาติในการขออนุญาต เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่า การขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับนั้นก็เนื่องมาจากการที่สมาคมจีนและต้องการที่จะให้ผู้ที่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นกรรมการของสมาคมตามที่เคยขอไว้แต่เดิม³⁷² แต่รัฐไทยไม่ต้องการให้ผู้ที่มีสัญชาติไทยเข้าเกี่ยวข้องกับกิจการของสมาคมของคนจีน เนื่องจากขัดกับนโยบายของรัฐตามหลักรัฐนิยมที่ว่า “...ไทยต้องนิยมไทย...” รัฐไทยจึงไม่อนุญาตให้กับการดำเนินการดังกล่าวของสมาคมของคนจีน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ารัฐไทยจะเข้าแทรกแซงสมาคมของคนจีนในกรณีที่รัฐเห็นว่าการดำเนินการนั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องของคนไทยหรือนโยบายส่งเสริม “ความเป็นไทย” ของรัฐ ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐต้องการที่จะให้คนไทยมีแต่ “ความเป็นไทย” แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ต้องการให้คนไทยเข้าเกี่ยวข้องกับกิจการของคนชาติอื่น อันอาจจะทำให้เกิดการแบ่งแยกคนไทยออกจากกัน ซึ่งทำให้เกิดความแตกแยกขึ้นภายในสังคมไทยและไม่สอดคล้องกับนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐ รัฐไทยจึงได้ขัดขวางการดำเนินการของสมาคมของคนจีน แต่ถ้าหากเป็นการดำเนินการโดยทั่วไปของสมาคมของคนจีนที่มีได้เกี่ยวข้องกับคนไทยหรือ “ความเป็นไทย” แล้วรัฐก็มีได้นานโยบายที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นในการควบคุมสมาคมมาใช้กีดกันการดำเนินการสมาคมของคนจีนที่มีลักษณะของการส่งเสริมและรักษา “ความเป็นคนจีน” ในทางสังคมและวัฒนธรรมแต่อย่างใด

นอกจากหลักฐานของรัฐไทยที่แสดงให้เห็นถึงการคงอยู่ของสมาคมของคนจีน โดยมิได้รับการแทรกแซงจากรัฐจนมากเกินไปแล้ว บทบาทและการดำเนินงานของสมาคมของคนจีนที่ยังคงคอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มคนจีนก็แสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีน ดังที่จะเห็นได้จาก บทบาทของสมาคมปอดเด็กตั้ง ในช่วงที่ไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นได้ส่งล่าวาณิชไปโดยของไทย ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 และในเวลาต่อมาเมื่อไทยได้ประกาศเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายญี่ปุ่น ทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรเข้าโจมตีกรุงเทพฯ ทางอากาศครั้งแรกในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2485 ต่อมาจึงมีผู้ได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากการโจมตีทางอากาศเป็นจำนวนมาก สมาคมปอดเด็กตั้งจึงได้ร่วมมือกับสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยและสมาคมอื่นๆ ของคนจีน ได้จัดตั้งหน่วยบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยทางอากาศขึ้นเป็น 5 กอง มีเจ้าหน้าที่กองละ 15 คน เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศ จากบทบาทของสมาคมของคนจีนได้แสดงให้เห็นถึงการที่สมาคมของคนจีนยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยและยังสามารถมีการดำเนิน

³⁷² แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เรื่อง ไม่อนุญาตให้สมาคมจีนและแห่งประเทศไทยจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ, ลงวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2486.

งานในด้านต่างๆ อยู่ได้ โดยมีได้รับการกีดกันจากรัฐไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการดำเนินงานนั้น เป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยโดยรวม

นอกจากการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทางอากาศแล้ว สมาคมปอเต็กตึ้งยังได้ดำเนิน กิจการโรงพยาบาลหัวเฉียวที่พัฒนามาจากสถานผดุงครรภ์ เพื่อให้ความช่วยเหลือในการทำคลอด ให้กับหญิงจีน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ผู้หญิงจีนจะมีปัญหาเรื่องการสื่อสาร เพราะเจ้าหน้าที่ โรงพยาบาลของไทยก็จะใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ส่วนหญิงจีนนั้นก็ใช้ภาษาจีนทำให้หญิงจีน ประสบกับความยุ่งยากมากเวลาไปทำคลอดที่โรงพยาบาลของคนไทย มูลนิธิปอเต็กตึ้งจึงได้จัดตั้ง สถานสำหรับที่ผู้หญิงจีนจะสามารถมาทำคลอดได้ เพราะเจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาลจะใช้ภาษาจีนใน การสื่อสารเพื่อจัดปัญหาอุปสรรคดังกล่าว³⁷³ และเพื่อให้การช่วยเหลือในการทำคลอดให้กับหญิง จีนดำเนินต่อไปได้ด้วยดี จึงได้มีการจัดตั้งโรงเรียนผดุงครรภ์ ในปี พ.ศ.2485 โดยผู้เรียนมีเชื้อสาย จีน มีชื่อจีน พูดภาษาจีนได้คล่องแคล่ว ครูผู้สอนภาคปฏิบัติเป็นคนจีนมาจากกวางเจา แต่งกายด้วยกิ ฬา³⁷⁴ ซึ่งแสดงให้เห็นถึง การรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก แต่โรงเรียนนี้ก็กลับได้รับอนุญาตให้จัดตั้งในขณะที่โรงเรียนจีนอื่นๆ ถูกปิด

ทั้งนี้อาจจะเนื่องจากโรงเรียนนี้จัดตั้งขึ้นมาอย่างสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในสมัยนี้ ที่เน้นการเพิ่มประชากรเพื่อความมั่นคงของชาติ และอาจจะเนื่องจากว่าโรงเรียนนี้ตั้งขึ้นภายใต้การ สนับสนุนของมูลนิธิปอเต็กตึ้ง ซึ่งเป็นมูลนิธิที่รัฐบาลในสมัยนี้ให้การสนับสนุน ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐบาลได้แสดงความขอบคุณที่มูลนิธินี้ได้คอยให้ความช่วยเหลือในกิจการต่างๆ อยู่เสมอ นอกจากนั้นอาจจะเนื่องจากว่าโรงเรียนนี้ผู้เรียนเป็นผู้หญิงและมีจำนวนไม่มาก ดังปรากฏว่า นักเรียนผดุงครรภ์ที่สำเร็จการศึกษารุ่นที่ 1 และรุ่นที่ 2 รวมกันมีเพียง 10 คนเท่านั้น³⁷⁵ ซึ่งรัฐบาล อาจจะเห็นว่าการที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีนนั้นเป็นไปได้น้อยและถ้าจะมีการ เคลื่อนไหวใดๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองก็คงจะมีส่งผลกระทบต่ออะไรมากนัก เพราะมีผู้เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนจำนวนไม่มากนัก จึงทำให้รัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซงการดำเนินงานของโรงเรียนผดุงครรภ์ ของสมาคมปอเต็กตึ้ง แม้ว่าการดำเนินงานของโรงเรียนนี้จะยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทาง สังคมและวัฒนธรรมไว้ก็ตาม

การดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีนที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่ของคนจีนนั้น ย่อมที่จะทำให้การรักษาลักษณะของคนจีน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียม

³⁷³ วรรณิกัร ดันประเสริฐ และคณะ, ปอเต็กตึ้ง: บนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2.(กรุงเทพฯ; มติชน, 2545), หน้า 184 –185.

³⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 185.

³⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 186.

นิยมประเพณียังคงดำรงอยู่ในหมู่คนจีนในเมืองไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้นมิได้มีการกีดกันคนจีนในทุกๆ ด้าน ดังจะเห็นได้ว่าลักษณะของคนจีนที่แสดงออกถึงความเป็นคนจีนอย่างชัดเจนที่สุดนั้นน่าจะเป็นคนจีนทางสังคมและวัฒนธรรม แต่รัฐไทยในสมัยนี้ก็กลับอนุญาตให้ลักษณะของคนจีนดังกล่าวดำรงอยู่ในสังคมไทยและได้รับการยอมรับจากรัฐไทยอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงงิ้วที่กรมศิลปากรก็เป็นผู้อนุญาตให้แสดงและมีการรับรองความเป็นศิลปินของผู้แสดงงิ้ว หรือการดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีนที่ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รัฐไทยก็ให้การรับรองและได้แสดงออกถึงความชื่นชมในการแสดงออกถึงการทำงานในด้านต่างๆ อีกด้วย

ดังเช่น การที่ข้าหลวงนครบาลมีหนังสือชมเชยของค์การกุศลปอเต็กตึ้งที่ทำการแจกจ่ายประปาแก่ผู้อพยพตามที่ต่างๆ ในธนบุรี หรือการที่ทางการได้แสดงความขอบใจมูลนิธิปอเต็กตึ้งที่ได้บริจาคเงิน 3000 บาท แก่หน่วยพยาบาลผู้ประสบภัยทางอากาศที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง³⁷⁶ หรือในกรณีของโรงเรียนผดุงครรภ์นั้นรัฐไทยโดยกระทรวงสาธารณสุขในขณะนั้นก็ให้การรับรอง แสดงว่ารัฐไทยในสมัยนี้มีให้เห็นว่าคนจีนทั้งหมดเป็นสิ่งที่รัฐจะดำเนินการต่อต้านและกำจัดออกจากสังคมไทย ซึ่งช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะต่อต้านก็คือลักษณะของคนจีนในทางการเมือง

นอกจากการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาคมที่มีการดำเนินงานที่เป็นการกุศลของคนจีน ที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยยังคงอนุญาตให้สมาคมของคนจีนยังมีการดำเนินงานในด้านต่างๆ และยังมีมีการแสดงความชื่นชมและให้การรับรองแล้ว การที่สมาคมกลุ่มภาษาพูดต่างๆ ของคนจีน ที่เกิดจากการรวมตัวกันของคนจีนที่พูดภาษาพูดเดียวกัน เพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่สมาชิกของสมาคมนั้น³⁷⁷ ยังคงได้รับอนุญาตให้ดำเนินการได้ตามปกติและได้มีการรับสมาชิกเพิ่มอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการรายงานข่าวในหนังสือพิมพ์จีนเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของสมาคมกลุ่มภาษาพูดต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ตงจ้วนได้รายงานข่าวว่า “สมาคมกวางสิวเรียกประชุมใหญ่ประจำปี”³⁷⁸ หรือหนังสือพิมพ์ตงจ้วนรายงานความเคลื่อนไหวของสมาคมจีนแคะว่า “สมาคมจีนแคะจะเลี้ยงน้ำชาแสดงความยินดีต่อนายจูลินทร์ ลำซำที่ได้รับเหรียญตรา”³⁷⁹ หรือหนังสือพิมพ์ไทยฮั่วเซียมป้อ รายงานว่า “การชักชวนผู้สมัครเป็นสมาชิกของสมาคม

³⁷⁶ “ข่าวพายุในประเทศ” ไทยฮั่วเซียมป้อ, ฉบับวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

³⁷⁷ บรรณานา โทเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 70 - 71.

³⁷⁸ “ข่าวพายุในประเทศ” ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

³⁷⁹ “ข่าวพายุในประเทศ”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

แต่จิวนี้ก็ได้ผลดีมาก”³⁸⁰ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้มีได้แทรกแซงการรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งเป็นสมาคมของคนจีน

แม้ว่าการรวมตัวกันในลักษณะของสมาคมกลุ่มภาษาของคนจีน จะเป็นการรวมกลุ่มของคนจีนแต่ละกลุ่มภาษาเพื่อสร้างการ “ตอรอง” กับกลุ่มคนที่อยู่ภายนอกสมาคม เพื่อรักษาประโยชน์ของสมาชิกในสมาคม ที่น่าจะมีผลในการช่วยรักษา “ความเป็นคนจีน” ของคนจีนแต่ละกลุ่มภาษา เพราะอย่างน้อยที่สุดในแต่ละสมาคมก็จะมีการใช้ภาษาพูดของกลุ่มตนในการมีปฏิสัมพันธ์กัน ซึ่งจะทำให้คนจีนที่เข้าเป็นสมาชิกของสมาคมก็ยังคงใช้ “ภาษาจีน” ของกลุ่มตน รวมไปถึงอาจจะยังคงมีการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละกลุ่มภาษาร่วมกันอีกด้วย

ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มภาษา ดังปรากฏว่าแต่ละกลุ่มภาษาก็จะมีศาลเจ้าประจำกลุ่มภาษาของตนเพื่อประกอบพิธีกรรมของแต่ละกลุ่มภาษา ซึ่งการที่สมาคมภาษาพูดยังคงมีบทบาทและการเคลื่อนไหวในด้านต่างๆ อยู่ก็น่าจะแสดงให้เห็นว่าการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มภาษาก็น่าจะดำรงอยู่ ดังที่ปรากฏว่า ศาลเจ้าเล่าปึงเก้าของคนจีนแต่จิวยังคงอยู่ในความดูแลรับผิดชอบและทำนุบำรุงรักษาของสมาคมจีนแต่จิว³⁸¹ แสดงให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของสมาคมกลุ่มภาษาพูดของคนจีนนั้นน่าจะมีส่วนในการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่รัฐไทยก็มิได้แทรกแซงการดำเนินงานของสมาคมกลุ่มภาษาจนทำให้สมาคมของคนจีนไม่สามารถที่จะดำเนินการต่างๆ อันเกี่ยวข้องกับการรักษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนได้

จากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น โดยการควบคุมองค์กรต่างๆ ของคนจีนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน สมาคม หรือแม้แต่หนังสือพิมพ์ของคนจีน แต่กลับไม่ปรากฏหลักฐานถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้เข้าควบคุมศาลเจ้าของคนจีนซึ่งเป็นสถานที่ที่แสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนจีนอย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการตกแต่งสถานที่ เทพเจ้าที่อยู่ประจำศาลเจ้า หรือแม้แต่ภาษาที่ใช้ภายในศาลเจ้า และในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ นอกจากนั้นศาลเจ้าจีนยังเป็นสถานที่ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งที่ใช้ในการชุมนุมของคนจีนที่น่าจะมีส่วนในการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ให้ดำรงอยู่ต่อไป เนื่องจากการที่คนจีนได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและร่วมประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของคนจีน โดยมีการใช้ภาษาจีนเป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าศาลเจ้าจีนนั้นเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญแห่งหนึ่งแสดงถึงการดำรงอยู่ของลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีน แต่รัฐไทยกลับมิได้มีการดำเนินการเพื่อที่จะเข้าควบคุม

³⁸⁰ “ข่าวพายุในประเทศ” ไทยฮั่วเซียมป้อ, ฉบับวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2487.

³⁸¹ บรรณานา โกเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488”, หน้า 353.

หรือจัดการใดๆ ก็กับการดำรงอยู่ของศาลเจ้าเงินและยังอนุญาตให้ศาลเจ้าเงินสามารถที่จะประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของคนจีนอยู่ได้ก็เป็นสิ่งที่เน้นย้ำให้เห็นว่า ประเทศไทยในสมัยนี้ไม่ได้ต้องการที่จะทำลายหรือเข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากการที่รัฐไทยอนุญาตให้สมาคมกลุ่มภาษาพูดยังคงดำรงบทบาทและการเคลื่อนไหวซึ่งช่วยรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งการใช้ภาษาจีนและการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีนเอาไว้ได้แล้วนั้น ประเทศไทยในสมัยนี้ก็ยังสามารถให้เห็นถึงการไม่เข้าแทรกแซงคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านอื่นๆ อีก โดยการอนุญาตให้คนจีนสามารถประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของตนรวมถึงนำเสนอข่าวสารการประกอบพิธีกรรมผ่านหน้าหนังสือพิมพ์จีน เพื่อเป็นการเผยแพร่ข่าวสารถึงพิธีกรรมนั้น โดยทั่วถึงกันอีกด้วย

ดังจะเห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์ประชาชาติได้นำเสนอข่าวในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2483 ว่า กรมตำรวจอนุญาตให้คนจีนในกรุงเทพฯ จดประทัดในวันตรุษจีนได้³⁸² ซึ่งแสดงให้เห็นว่านอกจากประเทศไทยจะไม่ได้เข้าแทรกแซงการที่คนจีนจะประกอบพิธีกรรมในวันตรุษจีนซึ่งเป็นวันสำคัญของคนจีนแล้ว ประเทศไทยยังได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในสิ่งที่รัฐได้ควบคุมโดยการให้คนจีนสามารถที่จะปฏิบัติตามพิธีกรรมของตนได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากในวันตรุษจีนนั้นตามประเพณีจะต้องมีการเส้นไหว้และการจุดประทัด แต่การจุดประทัดทุกประเภทในเขตกรุงเทพฯ นั้นถูกควบคุมโดยประกาศรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2478 ว่าการจะจุดนั้นจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเสียก่อน ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่กรุงเทพฯ นั้นเป็นเขตชุมชน การจุดประทัดอาจจะก่อให้เกิดเสียงดังและอาจจะเป็นอันตรายได้ รัฐไทยจึงได้ประกาศเพื่อควบคุมการจุดประทัดไว้ แต่รัฐก็ได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถจุดประทัดตามพิธีกรรมได้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยพยายามที่จะไม่เข้าแทรกแซงการประกอบพิธีกรรมของคนจีนเพื่อให้สามารถที่จะดำเนินการได้อย่างครบถ้วน

นอกจากนั้นแล้ว ประเทศไทยยังมีได้เข้าแทรกแซงการประกอบพิธีกรรมอื่นๆ ของคนจีนอีกด้วย ดังเช่น การประกอบพิธีกรรมการไหว้วิญญาณบรรพชนของคนจีน ในวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2487³⁸³ ที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้มีการห้ามปรามการประกอบพิธีกรรมของคนจีนแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์ไทยฮั้วเยี่ยมป้อรายงานข่าวในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2487 ถึงความเคลื่อนไหวในการประกอบพิธีกรรมไหว้วิญญาณบรรพชนของคนจีนไหหลำและคนจีนและที่บ้านคอนว่าเป็นไปด้วยความครึกครื้น³⁸⁴ สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซงการ

³⁸² “กรมตำรวจอนุญาตให้จุดประทัดตรุษจีนได้”, ประชาชาติ, 15 สิงหาคม พ.ศ.2483.

³⁸³ “เจ้าพวยในประเทส”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2487.

³⁸⁴ “เจ้าพวยในประเทส, ไทยฮั้วเยี่ยมป้อ, ฉบับวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2487.

ประกอบพิธีกรรมอันเป็นการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของคนจีนและมิได้มีการขัดขวางมิให้คนจีนมาร่วมกันประกอบพิธี จึงทำให้คนจีนกลุ่มต่างๆ สามารถมาประกอบพิธีกรรมร่วมกันได้

นอกจากการประกอบพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของคนจีนที่รัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซงแล้ว การประกอบพิธีกรรมอันเกี่ยวกับบุคคลสำคัญของจีนซึ่งอาจจะเป็นผู้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนในเมืองไทยกับเมืองจีนก็มิได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทย ดังจะเห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์ตงจ้วน ได้นำเสนอข่าวในวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2487 เกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมของบุคคลสำคัญของจีนเพื่อให้คนจีนในเมืองไทยได้ทราบความเคลื่อนไหวว่า “ชาวจีนทำการระลึกถึงวันถึงแก่กรรมของ ดร.ซุนยัตเซ็น เมื่อวานนี้...”³⁸⁵ เป็นต้น

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของตนได้นั้น แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้มีได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการจะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทยทั้งหมด เนื่องจากถ้ารัฐไทยต้องการที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมดไปจากสังคมไทย รัฐไทยก็น่าที่จะจัดการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมก่อน เพราะเป็นลักษณะของคนจีนที่เด่นชัดมากที่สุด และเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างคนจีนกับคนไทยอีกด้วย แต่รัฐไทยกลับไม่จัดการกับลักษณะดังกล่าว

แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในสมัยนี้นั้น มิได้มีเป้าหมายหลักอยู่ที่การกำจัดคนจีนทั้งหมด แต่น่าจะมีเป้าหมายอยู่ที่การจัดการกับสิ่งที่รัฐเห็นว่าเป็นภัยกับการดำเนินนโยบายและความมั่นคงของรัฐมากกว่า ซึ่งสิ่งนั้นก็คงจะเป็นลักษณะของคนจีนในทางการเมือง เพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าขัดกับนโยบายหลักของรัฐไทยที่ต้องการปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” ในขณะที่การเคลื่อนไหวของคนจีนในทางการเมืองกลับปลูกกระแส “ชาตินิยมจีน” อาจจะไปสู่ความวุ่นวายภายในรัฐที่มีผลกับความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ เนื่องจากคนจีนเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ที่มีจำนวนมากที่สุดในสังคมไทย ถ้ามีการเคลื่อนไหวใดๆ ก็ย่อมที่จะก่อให้เกิดความกระทบกระเทือนต่อสถานะและความมั่นคงของรัฐ จึงทำให้รัฐไทยต้องดำเนินการเพื่อปราบปรามคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างเด็ดขาดและจริงจัง แต่สำหรับลักษณะของคนจีนในด้านอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ในทางเศรษฐกิจ หรือทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะไม่จะขัดกับนโยบายของรัฐและไม่ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในของเมืองไทยแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลประโยชน์กับเมืองไทยอีกด้วย รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้มีการผ่อนผันและไม่แทรกแซงลักษณะดังกล่าวของคนจีน

³⁸⁵ “ข่าวภายในประเทศ”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2487.

4.4 การควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมือง

แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะเป็นช่วงเวลาที่มีการดำเนินการกับคนจีนในหลากหลายด้านอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่สำหรับในเรื่องการควบคุมจำนวนคนจีนที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทยนั้น รัฐไทยในสมัยนี้มีได้มีนโยบายใดๆ ที่ออกมาอย่างชัดเจนที่จะแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐต้องการให้คนจีนเข้าเมืองให้น้อยลง ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐไทยในสมัยนี้ยังคงใช้พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไข พุทธศักราช 2480 เป็นมาตรการหลักในการควบคุมจำนวนคนจีน โดยถึงแม้จะมีการแก้ไขในปี พ.ศ.2482 ก็เป็นการแก้ไขในเรื่องอายุของใบสำคัญถิ่นที่อยู่ให้รัดกุมยิ่งขึ้นเท่านั้น³⁸⁶ มิได้มีการแก้ไขในข้อกำหนดอื่นๆ เพื่อที่จะควบคุมจำนวนคนจีนให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้เห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับเดิมสามารถควบคุมการเข้าเมืองของคนจีนได้อย่างเข้มงวดรัดกุมดีอยู่แล้ว ดังจะเห็นได้จากการที่นายสาออง ศรีสวัสดิ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดลพบุรีได้เสนอความเห็นให้แก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองโดยกำหนดให้เก็บค่าธรรมเนียมให้สูงขึ้นและห้ามสตรีจีนเข้าเมือง แต่รัฐไทยในสมัยนี้มีความเห็นว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองฉบับเดิมนั้นได้มีข้อความรัดกุมพออยู่แล้ว จึงยังไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง³⁸⁷

นอกจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้จะไม่ได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองเพื่อที่จะดำเนินการควบคุมจำนวนคนจีนมากยิ่งขึ้นแล้ว รัฐไทยในสมัยนี้ยังมีความเห็นที่ต้องการจะลดค่าธรรมเนียมคนเข้าเมือง จากเดิมที่รัฐไทยในสมัยพระยาพหลฯ ได้ขึ้นค่าธรรมเนียมเป็น 200 บาท ให้ลดเหลือ 100 บาท ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไม่ต้องการให้เกิดความกระทบกระเทือนกับคนต่างด้าว และจากการที่รัฐเป็นกังวลเกี่ยวกับความรู้สึกของคนต่างด้าวที่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมเข้าเมืองในอัตราสูงและยังต้องเสียภาษีอื่นๆ อีก ถึงแม้ว่าในที่สุดในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2481 ยังคงยืนยันให้คงอัตราค่าธรรมเนียม 200 บาทเอาไว้³⁸⁸ แต่การที่รัฐมีความคิดเห็นที่ต้องการให้ลดค่าธรรมเนียมเข้าเมืองก็อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการที่จะผ่อนคลายความเข้มงวดในการควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมือง เนื่องจากการที่รัฐเก็บค่าเข้าเมืองในอัตรา 200 บาทนั้นได้ทำให้รายได้จากค่าเข้าเมืองลดลง จากเดิมที่เก็บค่าเข้าเมืองคนละ 100 บาทนั้นรัฐมีรายได้จากค่าเข้าเมืองปีละ 3,632,321 บาท แต่เมื่อขึ้นค่าธรรมเนียมเข้าเมืองเป็น 200 บาทนั้น

³⁸⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 21/2482 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2482 วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2482.

³⁸⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 48/2482 เรื่อง นายสาออง ศรีสวัสดิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนอความเห็น วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2482.

³⁸⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 16/2481 เรื่อง ปรับปรุงภาษีอากร วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2481.

รายได้จากค่าเช่าเมืองลดลงเหลือ 1,200,000 บาท³⁸⁹ ซึ่งรายได้ที่ลดลงนี้ก็แสดงให้เห็นว่าจำนวนคนเข้าเมืองที่มีคนจีนเป็นชาวต่างประเทศที่เข้าเมืองมากที่สุดนั้นมีจำนวนลดลง ด้วยเหตุนี้จึงอาจทำให้รัฐต้องการที่จะลดค่าธรรมเนียมคนเข้าเมือง เพื่อที่จะเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับรัฐซึ่งจะเกิดจากการที่มีคนจีนเข้าเมืองเพิ่มมากขึ้น

การที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ยอมรับร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พุทธศักราช 2484 ของหลวงศรีสุพรรณดิฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดชุมพร เพื่อให้เพิ่มค่าธรรมเนียมคนเข้าเมือง ก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการที่จะใช้มาตรการที่จะทำให้อัตราคนเข้าเมืองลดลง ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อรายได้ของรัฐ รัฐจึงเห็นว่าการเพิ่มค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองตามร่างพระราชบัญญัตินั้นจะก่อให้เกิดผลเสีย ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงไม่รับร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้³⁹⁰ แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการที่จะใช้วิธีการเก็บค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองในอัตราสูง ที่จะทำให้จำนวนคนจีนเข้าเมืองลดลงดังเช่นที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดเมื่อรัฐมีการขึ้นค่าธรรมเนียมในการเข้าเมือง เนื่องจากคนจีนที่เดินทางออกมาจากเมืองจีนนั้นส่วนมากมีฐานะยากจน จึงไม่อาจจะชำระค่าเช่าเมืองในอัตราสูงได้ ซึ่งมีผลทำให้รายได้ของรัฐตกต่ำลงอันเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น รัฐไทยในสมัยนี้จึงเลือกที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายฉบับเดิมและอัตราค่าธรรมเนียมเข้าเมืองเดิมในการควบคุมจำนวนคนจีน ที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้มีได้เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมจำนวนคนจีนซึ่งแตกต่างจากการดำเนินการกับคนจีนในด้านอื่นๆ ของรัฐที่ได้มีการดำเนินการที่มีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น

ทั้งนี้การที่รัฐไทยในสมัยนี้มีได้เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมการเข้าเมืองของคนจีนนั้น นอกจากจะเกิดจากการที่รัฐต้องการรายได้จากค่าเช่าเมืองเพิ่มขึ้นแล้ว ยังอาจจะเกิดจากการที่รัฐเห็นว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองที่รัฐใช้อยู่มีความรัดกุมในการกำหนดลักษณะของคนที่จะไม่อนุญาตให้เข้าเมืองอันเป็นการควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมืองได้อย่างรัดกุมคืออยู่แล้ว รวมไปถึงยังอาจจะเกิดจากการที่รัฐเห็นว่าแม้ว่ารัฐจะลดค่าธรรมเนียมการเข้าเมืองที่จะส่งผลให้คนจีนมีการเดินทางเข้ามาในเมืองไทยในอัตราที่สูงขึ้น แต่รัฐก็สามารถที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายอื่นๆ ในการควบคุมจำนวนคนจีนในเมืองไทยให้มีลักษณะตามที่รัฐต้องการได้ ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ผู้เสนอในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2484 เกี่ยวกับการที่คนจีนได้เดินทางเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเป็นจำนวนมากมาหลายเดือน จึงต้องการที่จะห้ามการเข้าเมืองของคนจีน แต่ที่ประชุมเห็นว่า การควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมืองนั้นรัฐได้ดำเนินการทางอ้อมอยู่แล้ว กล่าวคือ ถึงแม้จะมี

³⁸⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 28/2482 เรื่อง งบประมาณ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2482.

³⁹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 56/2484 เรื่อง หลวงศรีสุพรรณดิฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ขอให้รับรองร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2484.

การผ่อนผันในการอนุญาตให้เข้าเมืองอย่างไม่เข้มงวดเกินไปนัก แต่เมื่อคนจีนเข้าเมืองมาแล้ว รัฐก็จะใช้กฎหมายเกี่ยวกับการเนรเทศเพื่อที่จะเนรเทศคนจีนที่กระทำผิดตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อที่จะเป็นการควบคุมจำนวนคนจีน แต่ไม่ให้กระทบกับรายได้ของรัฐอันเกิดจากค่าธรรมเนียมการเข้าเมือง³⁹¹

อย่างไรก็ตาม การที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ได้เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมืองนั้นจะเป็นการเข้าเมืองของผู้ขายมากกว่าการเข้าเมืองของผู้หญิง เพราะสำหรับผู้หญิงแล้ว รัฐไทยต้องการจะควบคุมการเข้าเมืองให้มีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยในสมัยนี้ได้มีความเห็นเกี่ยวกับการเข้าเมืองของคนจีน ในการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2482 ว่า “...อย่างน้อยก็ไม่ควรให้ผู้หญิงจีนเข้ามา...”³⁹² ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยตระหนักว่าการเข้ามาของผู้หญิงจีนนั้นทำให้เกิดการสมรสกันเองในระหว่างชายจีนกับหญิงจีน อันมีผลทำให้บุตรจีนที่เกิดมาถึงแม้จะเป็น “คนไทย” ตามพระราชบัญญัติสัญชาติ แต่ก็จะได้รับ การอบรมเลี้ยงดูแบบจีน ทำให้เด็กเหล่านั้นยังคง “ความเป็นคนจีน” ไว้ แทนที่จะผสมกลมกลืนเข้ากับ “ความเป็นไทย” ซึ่งเป็นการกระทำที่ขัดกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการจะสร้าง “ความเป็นไทย” ให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากเหตุผลที่รัฐไทยได้ให้ไว้เกี่ยวกับการที่รัฐมีความเข้มงวดในการควบคุมการเข้าเมืองของผู้หญิงจีน ของพันตำรวจเอกหลวงอดุลเดชจรัส ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2482 ความว่า

สตรี (จีน - - ผู้เขียน) ถ้ามีเหตุสงสัยว่าจะมีอาชีพไม่ชอบด้วยศีลธรรม ก็ส่งกลับ จะมีความเข้มงวดกว่าชาย แต่ความมุ่งหมายก็คือไม่อยากจะเข้ามาเพาะพันธุ์³⁹³

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะไม่ได้มีการออกมาตรการใหม่เพื่อที่จะควบคุมจำนวนคนจีนให้มีความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการที่รัฐไม่ต้องการที่จะให้ส่งผลกระทบต่อรายได้จากค่าธรรมเนียมคนเข้าเมืองของรัฐ ซึ่งการไม่เพิ่มความเข้มงวดในการควบคุมจำนวนคนจีนเข้าเมืองนั้นน่าจะมุ่งใช้กับผู้ชายจีน แต่สำหรับผู้หญิงจีนนั้น รัฐไทยค่อนข้างจะมีการดำเนินการที่เข้มงวดรัดกุมในการควบคุมการเข้าเมืองของผู้หญิงจีน โดยถ้าปรากฏข้อสงสัยว่าจะเข้ามาประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรมของไทย รัฐก็จะไม่อนุญาตให้เข้าเมือง ซึ่งรัฐก็อาจจะใช้เหตุผลดังกล่าวเป็น

³⁹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 24/2484 เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมคนต่าง พุทธศักราช 24--) วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

³⁹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 78/2482 เรื่อง ควบคุมคนจีนที่เข้ามาในเมืองไทย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482.

³⁹³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 48/82 เรื่อง ความเห็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ป้องกันภัยจากคนจีน วันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2482.

ข้ออ้างในการไม่อนุญาตให้ผู้หญิงจีนคนใดเข้าเมืองก็ได้ ทำให้รัฐสามารถที่จะควบคุมการเข้าเมืองของผู้หญิงจีน เนื่องจากการที่รัฐไม่ต้องการให้เกิดการสมรสกันเองระหว่างชายจีนกับหญิงจีนที่มีผลในการรักษา “ความเป็นคนจีน” ให้คงอยู่ต่อไปในชั้นบุตรหลานของคนจีน ซึ่งในช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่มีการปลุกกระแส “ชาตินิยมจีน” ในเมืองไทยอยู่โดยตลอด ก็อาจจะส่งผลให้บุตรหลานจีนที่เกิดจากบิดามารดาที่เป็นจีนเกิดการตระหนักสำนึกในความเป็น “พลเมืองจีน” ของตนและเกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อเมืองจีน อันเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ไม่ต้องการให้เกิดขึ้น รัฐจึงได้มีความพยายามที่จะเพิ่มความเข้มงวดรัดกุมมากยิ่งขึ้นในการควบคุมการเข้าเมืองของผู้หญิงจีน

4.5 สรุป

จากการดำเนินการกับลักษณะของคนจีนของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงให้เห็นว่า ลักษณะของคนจีนในสายตารัฐไทยนั้นจะมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อยที่สุดสามลักษณะ อันได้แก่ ลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจและลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งรัฐไทยมีวิธีการดำเนินการกับคนจีนในแต่ละลักษณะที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสามวิธีการต่างก็นำไปสู่ “เป้าหมาย” สูงสุดของรัฐแบบเดียวกัน กล่าวคือ สำหรับการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองนั้น รัฐไทยจะใช้วิธีการจัดการปราบปรามอย่างค่อนข้างเด็ดขาดและจริงจัง เพื่อที่จะทำให้เกิดการละทิ้งลักษณะของ “ความเป็นคนจีน” ดังกล่าว เพื่อที่จะทำให้ “ประชาชน” กลุ่มต่างๆ ภายในรัฐมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินนโยบาย “สร้างชาติ” ของรัฐไทย

สำหรับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น แม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าต้องการที่จะดำเนินการกับลักษณะของคนจีนดังกล่าว เพื่อที่จะให้เกิด “ช่องว่าง” ทางเศรษฐกิจเพื่อจะได้ส่งเสริมบทบาทของคนไทยในการเข้าดำเนินการแทนที่คนจีน ตามนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ซึ่งถ้าประสบความสำเร็จก็จะนำไปสู่ “การสร้างชาติไทย” ที่เป็นของคนไทย แต่เนื่องจากการที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมในทางเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐไทยต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีน เพื่อที่จะให้คนจีนสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไปได้ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่รัฐไทยมากกว่าการกำจัดคนจีนในทางเศรษฐกิจออกไปจากสังคมไทย

การดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้มีได้นำลักษณะของคนจีนดังกล่าวนี้ขึ้นมากล่าวถึงทั้งในมาตรการทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ แต่เป็นสิ่งที่รัฐไทยอนุญาตให้ดำรงอยู่โดยที่จะมิได้เข้าไปแทรกแซงกับลักษณะคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมมากนัก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยมิได้ต้องการที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย ดังนั้นถ้าหากลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมซึ่งเป็นลักษณะของคนจีนที่ดูเหมือนจะมีได้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐมากันก็จะดำรงอยู่ในสังคมไทย รัฐไทยก็ไม่เห็นถึงภัยอันตรายที่รัฐจะต้องเข้าไปจัดการให้หมดไปจากสังคมไทย

นอกจากนี้การคงอยู่ของลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมในบางครั้งยังเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์กับรัฐเอง ดังเช่น การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนจีนที่ทำให้สมาคมพาณิชย์จีนเข้ามาจัดการการจ้างกรรมกรจีนด้วยตนเอง ทำให้รัฐไทยไม่ต้องรับภาระในเรื่องดังกล่าว และทำให้คนไทยไม่ต้องถูกจ้างเป็นกรรมกรอันเป็นสิ่งที่รัฐไทยต้องการอยู่แล้วอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมของกรมการจังหวัดฉะเชิงเทรา ในวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2486 ที่ได้กล่าวถึงคำสั่งของรัฐบาลเกี่ยวกับจ้างกรรมกรเพื่อไปสร้างทางรถไฟที่เชื่อมระหว่างไทยกับพม่า ให้กับญี่ปุ่น ที่แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมีต้องการที่จะให้จ้างกรรมกรไทยไปเป็นแรงงานในการสร้างทางรถไฟในครั้งนี้ ดังใจความว่า

ในการจัดหาพมกรจีนให้ที่ประชุมชาวความมุ่งหมายและว่าจัดหากรรมกรจีนเป็นนโยบายส่วนหนึ่งที่จะไม่ให้คนไทยต้องไปรับความลำบาก เพราะในสงครามกันครั้งนี้เราต้องไปปฏิบัติภารกิจยังชายแดนเพื่อรักษาความเป็นเอกราชของชาติอยู่อย่างเหน็ดเหนื่อยแล้ว³⁹⁴

หรือในการดำเนินกิจการของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์กับรัฐไทยเป็นอย่างมากทั้งในเรื่องการช่วยเหลือผู้ประสบภัย เพราะโดยลำพังองค์กรของรัฐคงไม่สามารถที่จะรองรับการให้ความช่วยเหลือทั้งหมดได้ หรือการดำเนินงานของโรงเรียนและโรงพยาบาลผดุงครรภ์ก็เท่ากับเป็นการแบ่งเบาภาระของโรงพยาบาลของไทย และลดปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกันได้ และยังเป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายเพิ่มประชากรของรัฐอีกด้วย

นอกจากนี้แล้ว การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมิได้ดำเนินการใดๆ กับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ยังอาจจะเป็นเพราะว่าเรื่องของวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและเป็นสิ่งที่สั่งสมมาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งคงจะเป็นการยากที่จะกำจัดลักษณะของคนจีนดังกล่าว และถ้ารัฐไทยดำเนินการใดๆ กับสิ่งที่มีความละเอียดอ่อนอันจะส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนจีนได้ง่ายก็อาจจะนำไปสู่กระแสการต่อต้านที่รุนแรงจากคนจีน ฉะนั้นการอนุญาตให้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมดำรงอยู่คงจะเป็นประโยชน์กับรัฐไทยมากกว่าการที่จะกำจัดลักษณะดังกล่าว

ดังนั้นเมื่อลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่เป็นภัยกับการดำรงอยู่ของรัฐไทย และยังเป็นประโยชน์ในการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐไทยได้อีกด้วย รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จึงพยายามที่จะไม่แทรกแซงคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม และได้มีการส่งเสริมสนับสนุนลักษณะดังกล่าว เพื่อใช้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมให้เป็นสิ่งที่ช่วยลดภาระและเป็นประโยชน์ในการดำเนินกิจการในด้านต่างๆ ของรัฐไทย นอกจากนี้การที่รัฐไทย

³⁹⁴ สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.98/16 รายงานการประชุมกรมการจังหวัดฉะเชิงเทราเกี่ยวกับการต่างประเทศ, ลงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2486.

อนุญาตให้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมดำรงอยู่ในสังคมไทย ยังอาจจะทำให้คนจีนเห็นว่า รัฐไทยมิได้มีนโยบายที่รุนแรงมากเกินไปสำหรับคนจีนที่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล เพราะรัฐมิได้แทรกแซงการดำเนินชีวิตประจำวันของคนจีนมากเกินไปนัก เป็นการแสดงให้เห็นว่า สิ่งที่รัฐบาลเคยกล่าวว่ามีได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายเกี่ยวกับคนจีนและยังคงอนุญาตให้คนจีนดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยได้อย่างเป็นปกตินั้นเป็นสิ่งที่รัฐบาลได้ปฏิบัติจริงๆ ซึ่งอาจจะทำให้คนจีนเห็นถึงความตั้งใจที่รัฐไทยมีให้กับคนจีนมากยิ่งขึ้น อันอาจจะนำไปสู่การที่คนจีนจะให้ความร่วมมือในการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐ ที่จะช่วยส่งเสริมให้นโยบายของรัฐไทยประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากคนจีนเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจากคนไทย ซึ่งถ้าได้รับความร่วมมือจากคนกลุ่มนี้ด้วย ก็น่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อการดำเนินนโยบายของรัฐไทย

จะเห็นได้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการแยกแยะลักษณะของคนจีนไว้หลากหลาย อย่างน้อยที่สุดสามลักษณะดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ซึ่งรัฐก็ได้ดำเนินการกับคนจีนในแต่ละลักษณะที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับทัศนคติและนโยบายของรัฐไทยที่มีต่อคนจีน และการดำเนินการของรัฐไทยในแต่ละแบบที่แตกต่างกันก็ยิ่งเป็นไปเพื่อที่จะใช้ลักษณะของคนจีนในแต่ละแบบให้เป็นประโยชน์กับการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐในรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน ก็คือ การได้รับความร่วมมือจากคนกลุ่มต่างๆ ภายในรัฐ รวมทั้งคนจีนในการให้การสนับสนุนการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบาย “สร้างชาติไทย” อันเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผลของการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีน (พ.ศ.2475 – 2487)

การที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีนโยบายที่จะปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” โดยการที่รัฐไทยได้ใช้ “สัญชาติไทย” เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดลักษณะของ “คนไทย” ที่พึงจะได้รับสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ตามกฎหมายไทย ประกอบกับการที่รัฐเห็นว่ารัฐควรที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจเพื่อที่จะส่งเสริมบทบาทของ “คนไทย” ในทางเศรษฐกิจให้มากยิ่งขึ้นตามนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” รวมไปถึงการที่รัฐเห็นว่าคนจีนเป็นปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง จึงทำให้รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการที่รัฐยังคงต้องมีการพึ่งพิงคนจีนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ จึงทำให้รัฐมิได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่เข้มงวดกวดขันแต่เพียงอย่างเดียว แต่รัฐกลับมีการดำเนินการกับคนจีนในรูปแบบที่แตกต่างกันตามลักษณะของคนจีน กล่าวคือ รัฐไทยจะมีความเข้มงวดกับคนจีนในทางการเมือง แต่จะผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจและแทบจะไม่แทรกแซงคนจีนในทางการเมือง

จากการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะดังกล่าวของรัฐไทยนั้น ก็ได้ส่งผลต่อการแสดงออกของคนจีนด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งอาจจะสามารถแบ่งผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ ในลักษณะแรกนั้นจะเป็นปฏิกิริยาตอบสนองของคนจีนจากการดำเนินการของรัฐในแต่ละเรื่อง และในลักษณะที่สองนั้นจะเป็นการแสดงลักษณะของตนเองของคนจีนเมื่อตระหนักถึงการดำเนินการของรัฐไทยในรูปแบบดังกล่าว ซึ่งสัมพันธ์กับผลประโยชน์ของคนจีนแต่ละคน สำหรับผลที่เกิดกับคนจีนในลักษณะแรกนั้นอาจจะจำแนกปฏิกิริยาของคนจีนที่มีต่อการดำเนินการของรัฐไทยได้เป็น 2 แนวทางด้วยกัน คือ การขอผ่อนผันต่อของรัฐไทย และการแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐไทย

5.1 ปฏิกิริยาของคนจีนที่มีต่อการดำเนินการของรัฐไทย

5.1.1 คนจีนกับการขอผ่อนผันต่อการดำเนินการของรัฐไทย

จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ รวมไปถึงสังคมและวัฒนธรรมนั้นได้ส่งผลให้คนจีนในเมืองไทยได้ตระหนักถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ ด้วยเช่นเดียวกัน จึงทำให้คนจีนเกิดการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะตอบโต้การดำเนินการของรัฐไทย ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้พยายามที่จะดำเนินการกับการจัดการเรียนการสอนของคนจีนให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ซึ่งทำให้โรงเรียนจีน

จะต้องจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาไทยเป็นหลัก จึงทำให้คนจีนได้มีปฏิริยาต่อการดำเนินการดังกล่าวของรัฐด้วยวิธีการที่หลากหลาย

เช่นในกรณีของโรงเรียนชินหมินก็ได้พยายามชักจูงผู้ปกครองนักเรียนให้ตอบโต้ด้วยการใช้วิธีการขอร้องให้รัฐไทยผ่อนผันกำหนดเวลาให้นักเรียนจีนมีเวลาเรียนภาษาจีนเท่ากับภาษาไทยในเดือนมีนาคม พ.ศ.2475¹ การเคลื่อนไหวดังกล่าวของโรงเรียนชินหมินเนื่องมาจากการที่ทางโรงเรียนเห็นว่าการดำเนินการของรัฐไทยเพื่อที่จะทำให้โรงเรียนจีนต้องจัดการเรียนการสอนให้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาที่ต้องสอนภาษาไทยเป็นหลักนั้นได้ส่งผลกระทบต่อ การเรียนการสอนในโรงเรียนจีน ซึ่งอาจจะมีผลทำให้บุตรหลานของตนซึมซับ “ความเป็นคนจีน” ได้น้อยลง ที่จะทำให้ผู้ปกครองนักเรียนเกิดความรู้สึกไม่พอใจ และจะให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียน ในการขอร้องต่อรัฐไทยเพื่อให้มีการเรียนการสอนภาษาจีนให้เท่ากับภาษาไทยเป็นอย่างน้อย เพื่อไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเรียนการสอนและการพยายามรักษา “ความเป็นคนจีน” ในหมู่ บุตรหลานคนจีนมากเกินไป

นอกจากการกระทำของโรงเรียนชินหมินจะสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจของคนจีนที่มี ต่อการดำเนินการของรัฐไทยแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นการตระหนักถึงอำนาจของรัฐและสถานะของ คนจีนในเมืองไทย จึงทำให้โรงเรียนชินหมินเลือกที่จะใช้วิธีการแจกใบแจ้งความเชิญชวน ผู้ปกครองนักเรียนในโรงเรียนของตนมากกว่าที่จะใช้วิธีการเรียกร้องต่อคนจีนในกลุ่มที่ใหญ่ออกไป จากโรงเรียนของตน และใช้วิธีการขอร้องต่อรัฐไทยมากกว่าที่จะใช้การประท้วงหรือวิธีการอื่นใดที่ รุนแรงกว่านี้ นอกจากนั้นแล้วทางโรงเรียนยังขอร้องเพียงแต่ให้สอนภาษาจีนเท่ากับภาษาไทย เท่านั้น มิได้ขอร้องให้รัฐไทยงดการใช้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวแต่อย่างใด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แม้คนจีนจะมีความไม่พอใจต่อการดำเนินการกับโรงเรียนจีนของรัฐไทย แต่คนจีนก็พยายามที่จะ ใช้วิธีการที่ประนีประนอมกับรัฐไทย โดยไม่แสดงปฏิริยาตอบโต้ออกมาในทางที่รุนแรง เนื่องจากเกรงว่าการกระทำดังกล่าวอาจจะส่งผลเสียต่อการดำรงอยู่ในสังคมไทยของคนจีนเอง

นอกจากนี้คนจีนยังมีปฏิริยาอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของคนจีนต่อการ ดำเนินการของรัฐไทยอีก อันได้แก่ การที่ทางสมาคมพาณิชย์จีนแห่งกรุงสยาม ซึ่งมีฐานะเสมือน เป็นองค์กรที่เป็นผู้นำของคนจีนในช่วงเวลานี้ ก็ได้มีการจัดการประชุมกันในวันที่ 2 และ 5 มีนาคม

¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 98/2475 เรื่อง โรงเรียนชินหมินส่งใบแจ้งความถึงผู้ปกครอง นักเรียน วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2475.

^{*} ทั้งนี้เนื่องจากเมืองจีนยังมิได้ทำสนธิสัญญากับไทย จึงทำให้คนจีนมิได้มีผู้แทนทางการทูตที่จะ ปกครองคนจีนในเมืองไทย คนจีนจึงได้มีการรวมตัวในรูปของสมาคมเพื่อที่จะสร้างอำนาจการต่อรองกับรัฐให้กับ ตนเอง จึงได้มีการตั้งสมาคมต่างๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก แต่สมาคมที่เป็นศูนย์รวมของคนจีนทุกกลุ่มภาษาพูด และเป็นคนจีนระดับที่เป็นผู้นำของชุมชนคนจีนในเมืองไทยและมีบทบาทและการเคลื่อนไหวในการดูแลคนจีนใน

พ.ศ.2475 เพื่อที่จะยื่นคำร้องต่อสภาผู้แทนราษฎรของไทยเพื่อขอผ่อนผันการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ให้โรงเรียนจีนสามารถที่จะสอนภาษาจีนได้² และต่อมาในเดือน เมษายน พ.ศ.2476 คนจีนประมาณหกพันคนก็ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะยื่นคำร้องต่อรัฐไทยเพื่อที่จะขอกลับไปสอนภาษาจีนตามเดิม³ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของคนจีนที่มีต่อการดำเนินการของรัฐไทยแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินการของรัฐนั้นน่าจะส่งผลกระทบต่อคนจีนค่อนข้างมากจึงทำให้คนจีนได้มีการร่วมมือกันในกลุ่มที่ใหญ่มากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองเพื่อเรียกร้องให้รัฐไทยผ่อนผันในการดำเนินการดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น

การเคลื่อนไหวของคนจีนยังได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการศึกษาภาษาจีนในโรงเรียนจีนของคนจีนที่มีส่วนทำให้บุตรหลานของตนได้ตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” อีกด้วย คนจีนจึงไม่ต้องการที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการเรียนภาษาจีนในโรงเรียนจีน อย่างไรก็ตาม คนจีนเองก็ตระหนักดีว่าตนเองเป็นเพียงผู้อยู่ใต้ปกครองที่จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองที่เข้ามาอยู่อาศัย ดังนั้นแม้ว่าคนจีนจะมีความไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐไทย แต่คนจีนก็เลือกวิธีการที่จะเคลื่อนไหวเพื่อแสดงความไม่พอใจของตนที่สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของรัฐ ด้วยการยื่นคำร้องผ่านสภาผู้แทนราษฎร แทนที่จะเลือกใช้วิธีการตอบโต้ที่รุนแรงอื่นๆ แต่ปรากฏว่า รัฐไทยก็ได้มีการผ่อนผันให้แต่อย่างใด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้มงวดและจริงจังของรัฐไทยที่มีต่อการดำเนินการกับโรงเรียนจีนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการทางการเมือง เนื่องจากการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนมีส่วนสำคัญในการที่ทำให้บุตรหลานจีนที่ควรจะเป็นคนไทย ตามกฎหมายยังคงผูกพันและเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการในเมืองจีนแทนที่จะผูกพันและสนใจกิจการในเมืองไทย

นอกจากการที่รัฐไทยจะไม่ผ่อนผันให้กับตามการเรียกร้องของคนจีนแล้ว รัฐไทยยังมีการลงโทษด้วยการทำทัณฑ์บนผู้ประกาศแจ้งความของโรงเรียนจีนหมิ่นอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่าการกระทำดังกล่าวนั้นเป็นการยุยงให้คนจีนในเมืองไทยพากันเกลียดชังรัฐบาลไทย ซึ่งการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยนั้น สะท้อนให้เห็นถึงความเข้มงวดและจริงจังที่รัฐไทยมีต่อการ

เมืองไทยมากที่สุดในช่วงเวลานี้ก็คือ สมาคมพาณิชย์จีนแห่งกรุงสยาม รายละเอียดใน มนทิวา เตชะมนินดม, “เสียงหวาย : การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ.2452 – 2460)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532).

² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 99/2475 เรื่อง พวกจีนจะยื่นคำร้องทุกข์ต่อสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในท้องที่จังหวัดพระนครและธนบุรี วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2475.

³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2476 เรื่อง จีนร้องขอให้โรงเรียนปฏิบัติไปตามเดิม วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2476.

ควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐต้องการ จึงต้องมีการลงโทษผู้ประกาศแจ้งความชักชวนผู้ปกครองนักเรียนให้ยื่นคำร้องขอผ่อนผันต่อรัฐบาล ทั้งนี้รัฐไทยคงจะต้องการที่จะลงโทษให้คนจีนอื่นๆ เห็นเป็นตัวอย่างว่าการกระทำที่จะขอผ่อนผันการบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวที่รัฐไทยเห็นว่าเป็นการกระทำที่มีความผิด

นอกจากกรณีดังกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดจากการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่มีต่อคนจีนแล้ว การเคลื่อนไหวของคนจีนในกรณีที่รัฐไทยได้มีการปิดโรงเรียนจีน เนื่องจากโรงเรียนจีนเหล่านั้นไม่ได้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ และพระราชบัญญัติประถมศึกษา ในเดือนมกราคม พ.ศ.2477⁴ ก็เป็นอีกกรณีหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนเนื่องจากการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีน ทั้งนี้การที่รัฐไทยได้ปิดโรงเรียนจีนที่เห็นว่ามี การกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับนั้น ได้ทำให้คนจีนในเมืองไทยพากันตื่นตระหนกกับการดำเนินการของรัฐ และเห็นว่าการดำเนินการนั้นเป็นการแสดงให้เห็นถึงนโยบายของรัฐไทยที่มีต่อคนจีน ซึ่งก็คือการที่รัฐไทยมีความไม่พอใจต่อการดำเนินการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการเรียนการสอนของคนจีน⁵ รัฐไทยจึงได้มีการดำเนินการเพื่อที่จะเข้าควบคุมการดำเนินกิจการของโรงเรียนจีน คนจีนจึงเกิดความกังวลและเกรงว่ารัฐอาจจะเข้าควบคุมการดำเนินกิจการในด้านอื่นๆ ของพวกตนอีก

ความตื่นตระหนกของคนจีนจากกรณีการปิดโรงเรียนจีนนั้น ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนที่อาจจะทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นภายในสังคมไทยได้ หากว่าคนจีนในเมืองไทยต่างพากันเชื่อว่า การดำเนินการของรัฐไทยนั้นเป็นเจตนาของรัฐที่จะกีดกันการเรียนการสอนของคนจีน จึงทำให้รัฐไทยต้องมีการขอออกแถลงการณ์ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2477 เพื่อสร้างความเข้าใจกับคนจีนว่า การดำเนินการของรัฐมิได้เป็นแสดงให้ เห็นว่ารัฐไทยมีนโยบายที่จะต่อต้านหรือกีดกันการดำเนินกิจการต่างๆ ของคนจีน แต่เป็นการดำเนินการเพื่อที่จะควบคุมการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนต่างๆ ทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นของชนชาติใดให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับดังกล่าวเท่านั้น⁶ ซึ่งการแถลงการณ์ของรัฐไทยนั้นคงจะมีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจกับคนจีนได้พอสมควร จึงทำให้คนจีนมิได้มีการเคลื่อนไหวใดๆ อีกภายหลังจากที่รัฐไทยได้มีการแถลงการณ์กับคนจีนแล้ว

⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 46/2477 เรื่อง กระทรวงธรรมการขอออกคำแถลงการณ์เรื่อง ปิดโรงเรียนจีน วันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2477.

⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

5.1.2 คนจีนกับการแสดงความไม่พอใจต่อการดำเนินการของประเทศไทย

5.1.2.1 คนจีนกับการตอบโต้การดำเนินการของประเทศไทย

นอกจากการแสดงความตื่นตระหนกของคนจีนที่มีต่อการดำเนินการของประเทศไทยจะเป็นสิ่งแสดงให้เห็นถึงผลจากการดำเนินการของประเทศไทยต่อคนจีนที่อาจจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาภัยกับประเทศไทยมากเท่าใดนักแล้ว ยังมีกรณีที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของประเทศไทยที่มีต่อคนจีนนั้นได้สะท้อนกลับมาให้ประเทศไทยต้องแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อรัฐและคนจีนที่รุนแรงมากยิ่งขึ้นอีกด้วย นั่นก็คือ กรณีที่ประเทศไทยได้ดำเนินการถอนอนุญัตติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาของโรงเรียนจีน ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2477 ทำให้คนจีนส่วนหนึ่งรู้สึกว่าได้ได้รับความเดือดร้อน จึงเกิดความไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐบาลเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ลีนปอเมืองเชียงใหม่ ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2478 โดยมีชื่อบทความว่า “รัฐบาลสยามกระทำการกดขี่รังแกชาวจีนที่อาศัยเพื่อแสวงหาประโยชน์ของตน” ที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกไม่พอใจและความเดือดร้อนที่คนจีนในเมืองไทยได้รับจากการดำเนินการของประเทศไทย ดังใจความว่า

เมื่อวันก่อนนี้ผู้สืบข่าวของเราได้พบกับนายอึ้งเก็งตง กรรมการผู้อำนวยการสมาคมนี้ (สมาคมชาวจีนต่างด้าว ประเทศจีน - - ผู้เขียน) ได้ให้คำสัมภาษณ์แก่เราว่า เมื่อเช้าวันนี้ได้รับโทรเลขจากกรุงเทพฯ มีมาว่าภายหลังจากรัฐบาลสยามได้กวดขันในเรื่องใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาแก่โรงเรียนจีนแล้ว บรรดาชาวจีนคณะต่างๆ ได้พากันคัดค้าน แต่รัฐบาลสยามก็หาได้เอาใจใส่ไม่ ข้ากลับบังคับให้โรงเรียนจีนใช้ภาษาไทยทำการสอน และแต่เดิมมาเคยอนุญาตให้สอนภาษาจีนได้ ๗ ชั่วโมง แต่เวลานี้อนุญาตให้สอนเพียง ๓ ชั่วโมงเท่านั้น นอกจากนี้ยังบังคับให้โรงเรียนจีนทุกโรงเรียนไปจดทะเบียน การที่บังคับให้กระทำไปตั้งนั้นก็เนื่องมาจากต้องการจะละลายล้างโรงเรียนจีนให้หมดไป...เวลานี้พวกชาวจีนประมาณ ๓ ล้านคนซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศสยามได้รับความกดขี่ดังนี้ ต่างโอดร้องครวญครางกำลังรอความช่วยเหลือ และก็มีอยู่ทางเดียวเท่านั้น คือ รัฐบาลของเราจะต้องคัดค้านให้เต็มที่ และขอให้คณะจีนทั้งหลายในประเทศร่วมมือพร้อมกันคอยช่วยเหลือพวกชาวจีนที่ตกอยู่ในอันตรายนั้นด้วย⁷

จากความรู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างมากจากการดำเนินการกับโรงเรียนจีนของประเทศไทย จึงทำให้คนจีนมีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะตอบโต้การดำเนินการของรัฐบาลออกมาในวงกว้างและค่อนข้างจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของรัฐ จนทำให้ประเทศไทยต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นในเดือนกรกฎาคม

⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์ลีนปอ เมืองเชียงใหม่, ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

พ.ศ.2478 เพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งคนจีนได้แสดงความไม่พอใจโดยมีสมาคมพาณิชย์จีนในเมืองไทย เป็นแกนนำได้รวมกลุ่มคนจีนและเรียกร้องไปยังคนจีนที่อยู่ในเมืองจีนรวมไปถึงรัฐบาลจีนเพื่อให้ ความช่วยเหลือในการตอบโต้การดำเนินการกับโรงเรียนจีนของประเทศไทย⁸

สาเหตุที่คนจีนในเมืองไทยต้องเรียกร้องไปยังคนจีนในเมืองจีนและรัฐบาลจีนนั้น ก็อาจจะ เกิดขึ้นเนื่องจากคนจีนเองก็ตระหนักดีถึงสถานะของตนเองในเมืองไทย จากกรณีที่ผ่านมาว่าเมื่อ รัฐบาลไทยมีการดำเนินการกับคนจีนแล้วคนจีนในเมืองไทยมีการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทย ผ่อนผันการดำเนินการดังกล่าว นั้น มักจะมีได้รับการปฏิบัติตามจากรัฐไทย เนื่องจากคนจีนใน เมืองไทยเพียงกลุ่มเดียวอาจจะขาดอำนาจต่อรองกับรัฐบาลไทย แต่หากคนจีนที่อยู่ในเมืองไทยซึ่งเป็น กลุ่มที่บทบาททางเศรษฐกิจ ร่วมมือกับคนจีนในเมืองจีนอันเป็นตลาดการค้าที่สำคัญของไทยก็ อาจจะเพิ่มอำนาจต่อรองกับรัฐบาลไทยให้มีมากยิ่งขึ้น และอาจจะทำให้รัฐบาลไทยผ่อนผันในการ ดำเนินการ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนจีนในเมืองไทยมีการร้องเรียนไปยังกลุ่มคนจีนในเมืองจีนเพื่อ ต่อรองกับรัฐบาลไทย โดยคนจีนจะขึ้นภาษีชาวไทยในตลาดเมืองจีนหากรัฐบาลไทยยังคงดำเนินการเพิก ถอนอนุวัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษากับโรงเรียนจีน⁹

การเคลื่อนไหวของคนจีนสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินการของรัฐบาลไทยนั้นได้ส่งผลกระทบต่อ คนจีนเป็นอย่างมาก จึงทำให้คนจีนออกมาตอบโต้รัฐบาลไทยในแนวทางที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีข่าวถึงการขึ้นภาษีสินค้าชาวไทยในตลาดชาวเมืองจีน แต่รัฐบาลไทยก็ยังมิได้มีท่าทีที่จะ ยกเลิกการดำเนินการกับโรงเรียนจีนในเมืองไทย จึงทำให้คนจีนใช้วิธีการตอบโต้การดำเนินการ ของรัฐบาลที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยคนจีนในประเทศจีนจะร่วมมือกันที่จะปิดการซื้อข้าวของไทย¹⁰ ทั้งนี้ เนื่องจากคนจีนเห็นว่า หากรัฐบาลไทยจะต้องสูญเสียตลาดข้าวในเมืองจีนซึ่งเป็นตลาดข้าวที่สำคัญ ก็ น่าจะทำให้รัฐบาลไทยได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมากอันอาจจะทำให้รัฐบาลไทยยุติการดำเนินการกับ โรงเรียนจีน

ดังจะเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ใต้กวางป้อ ที่ฮ่องกง ฉบับวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ที่ได้กล่าวถึงความไม่พอใจของคนจีนต่อการดำเนินการกับโรงเรียนจีนของรัฐบาลไทย จึงได้ ร้องเรียนไปยังคนจีนในเมืองจีนเพื่อที่จะให้เมืองจีนดำเนินการปิดข้าวไทย ดังใจความว่า

⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 39/2478 เรื่อง สมาคมพาณิชย์จีนยุยงให้คนจีนบอยคอต สินค้าสยาม วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 16/2478 เรื่อง สมาคมนักเรียนต่างดาวเปิดประชุมเกี่ยวกับการขึ้นภาษีข้าวสยาม วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

¹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 47/2478 เรื่อง นายวิลาศ โอสถานนท์รายงานการไป ประเทศจีน วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2478.

เมื่อเร็ว ๆ นี้รัฐบาลสยามประกาศใช้กฎหมายบังคับโรงเรียนจีนที่สอนลูกหลานจีน...เป็นเหตุให้ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในที่นั้นไม่พอใจ จึงได้ตั้งผู้แทนกลับมาร้องทุกข์ในประเทศตน ขอให้รัฐบาลจีนจัดการคัดค้าน ให้ยกเลิกการกดขี่ชนจีนเสียโดยเร็ว...ถ้าไม่เป็นผลสำเร็จ ก็จะใช้วิธีบอยคอตต์เข้าเมืองไทยเป็นการแก้แค้น ชาวว่านายเซียวฮุดเสงกลับไปสยามคราวนี้ ก็จะเจรจาเรื่องนี้กับรัฐบาลสยาม ถ้าไม่ได้ผลดีโดยบริบูรณ์แล้ว ภายหน้าคงจะทำให้การบอยคอตต์เข้าสยามเกิดเร็วขึ้นเป็นแน่ ประเทศสยามกับประเทศจีนเคยทำการค้าขายติดต่อกันเป็นอันดีมาเป็นเวลานาน ขอทราบว่าจะยอมสละผลประโยชน์เดียวหรือ... ประเทศจีนเป็นตลาดการค้าเข้าที่หนึ่งของประเทศสยาม สังเกตตามสภาพการปัจจุบันก็ไม่น่าจะสละเสียได้¹¹

จากการนำเสนอบทความได้แสดงให้เห็นว่า คนจีนมีความเชื่อมั่นว่าเมืองจีนเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทยเป็นอย่างมาก ซึ่งรัฐไทยคงจะไม่ต้องการที่จะสูญเสียตลาดข้าวในเมืองจีน ดังนั้นการปิดการซื้อข้าวไทยก็น่าจะทำให้รัฐไทยยุติการดำเนินการกับโรงเรียนจีน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าในที่สุดแล้ว รัฐไทยก็ได้ยกเลิกการดำเนินการกับโรงเรียนจีน แต่การที่คนจีนมีการตอบโต้ต่อการดำเนินการของรัฐไทยในแนวทางที่รุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่าในระยะก่อนหน้านี้น่าจะแสดงให้เห็นว่าการดำเนินการของรัฐไทยได้ก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับคนจีนเป็นอย่างมาก จึงทำให้คนจีนทั้งในเมืองไทยและในเมืองจีนเกิดการร่วมมือกันเพื่อที่จะตอบโต้การดำเนินการของรัฐไทย

อย่างไรก็ตาม รัฐไทยก็ได้มีการผ่อนผันหรือยุติการดำเนินการให้กับโรงเรียนจีน ทำให้ในที่สุดคนจีนก็คงจะยุติการเคลื่อนไหวเพื่อต่อรองกับรัฐไทยดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยได้ยกเลิกคณะกรรมการเพื่อพิจารณาปัญหาจีนปิดข้าวไทยที่แสดงให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวคงจะสิ้นสุดลงแล้ว รัฐไทยจึงได้ยกเลิกคณะกรรมการดังกล่าวในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2478¹² โดยมีได้ปรากฏหลักฐานการยกเลิกการเพิกถอนการอนุวัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาให้แก่โรงเรียนจีน ทั้งนี้การยุติการเคลื่อนไหวของคนจีนอาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนจีนเห็นว่า การดำเนินการทั้งต่อรองและกดดันรัฐไทยนั้นไม่ได้ผล และการที่ตลาดจีนจะไม่ซื้อข้าวจากไทยซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญแหล่งหนึ่ง ก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหากับคนจีนทั้งคนจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทยทั้งผู้ที่ทำหน้าที่เพาะปลูกและผู้ที่พักค้าทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการนำข้าวไทยไปขายในเมืองจีนและคนจีน

¹¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์ใต้กวงป้อ เมืองฮ่องกง, ฉบับวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

¹² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 127/2478 เรื่อง ตั้งช่อมกรรมการต่างๆ และยุบกรรมการบางคณะ วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2478.

ในเมืองจีนที่จะต้องพึ่งชาวไทย ดังจะเห็นได้จากบทความในหนังสือพิมพ์ซินป้อ เมืองเซี่ยงไฮ้ ฉบับวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2478 ที่ได้กล่าวแสดงความกังวลในเรื่องดังกล่าว ดังใจความว่า

เพื่อนร่วมชาติเราอาศัยอยู่ในประเทศสยามมีจำนวนมากกว่าที่อยู่ในสิงคโปร์และฟิลิปปิน เป็นชาวเมืองแต่จีวประมาณ ๗๐ เปอร์เซ็นต์ นอกจากส่วนน้อยซึ่งทำการค้าขายและจัดการศึกษาแล้ว ผู้ที่อาศัยอยู่นานปีโดยมากมีอาชีพในการเพาะปลูก ในระหว่างหลายปีมานี้การค้าขายเจริญดีขึ้น รายได้ก็ค่อยๆ เพิ่มขึ้น...ถ้าเวลานับน้อยคืออดกันจริงๆ แล้ว ถึงว่ารัฐบาลสยามต้องร้อนใจก็จริง แต่ชนจีนที่อาศัยอยู่ที่นั่นก็ต้องรับความเสียหายไม่น้อยเหมือนกัน¹³

เหตุผลดังกล่าวนี้อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ในที่สุดคนจีนจึงยุติการใช้วิธีการปิดการซื้อชาวไทยเพื่อต่อรองให้รัฐไทยยุติการดำเนินการกับโรงเรียนจีน แม้ว่ารัฐไทยจะยังไม่ยุติการเพิกถอนการอนุมัติการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาให้กับโรงเรียนจีนก็ตาม สำหรับรัฐไทยนั้น ถึงแม้จะตระหนักถึงผลกระทบที่จะได้รับหากจีนเปิดตลาดชาวไทย แต่รัฐก็ได้วางแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการอื่นแทนที่จะยุติการดำเนินการกับโรงเรียนจีน ซึ่งก็เน้นย้ำให้เห็นว่า การเข้าควบคุมการดำเนินการของโรงเรียนจีน เป็นเรื่องที่สำคัญกับรัฐเป็นอย่างมาก

นอกจากการที่คนจีนจะได้มีการแสดงการตอบโต้การดำเนินการของรัฐด้วยวิธีการดังกล่าวแล้ว คนจีนยังมีปฏิกิริยาต่อการดำเนินการของรัฐด้วยการเดินทางอพยพออกจากเมืองไทยเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับพวกตน ดังจะเห็นได้จาก เมื่อรัฐไทยได้มีการดำเนินการปิดโรงเรียนจีนที่จังหวัดสงขลาทั้งหมด ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2477 เนื่องจากกรณีที่โรงเรียนจีนมีการดำเนินการที่ขัดกับพระราชบัญญัติประถมศึกษา และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ จึงทำให้เกิดข่าวลือในหมู่คนจีนในจังหวัดสงขลาว่า รัฐไทยจะควบคุมบุตรหลานคนจีนโดยการห้ามมิให้บุตรหลานคนจีนออกนอกประเทศโดยมิได้รับอนุญาตในปี พ.ศ.2478 หากผู้ใดมีความประสงค์จะส่งบุตรหลานของตนออกไปจะต้องเสียเงินคนละ 100 -200 บาทบ้าง หรือถึง 500 บาทบ้าง ซึ่งผลจากข่าวลือทำให้คนจีนในจังหวัดสงขลา มีการส่งบุตรหลานคนจีนออกนอกประเทศเป็นจำนวนมากผิดปกติภายหลังการปิดโรงเรียนจีนของรัฐไทย และคนจีนยังได้มีการเคลื่อนไหวที่จะไปจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นที่ปาดังเบซาร์ ในเขตไทรบุรีที่อยู่ภายนอกการปกครองของรัฐไทย¹⁴ เพื่อให้บุตร

¹³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์ซินป้อ เมืองเซี่ยงไฮ้, ฉบับวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2478.

¹⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2 หนังสือผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2477.

หลานของตนยังสามารถที่จะได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนเหมือนเช่นเดิม โดยมีได้รับผลกระทบจากการปิดโรงเรียนจีนและการใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการเรียนการสอนในโรงเรียนจีนของประเทศไทย

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนจีนที่ทำให้คนจีนมีปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะดังกล่าว นั้น ก็ได้ส่งผลให้รัฐไทยต้องมีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา ทั้งนี้เนื่องมาจากการเคลื่อนไหวและข่าวลือในหมู่คนจีนนั้นได้ก่อให้เกิดปัญหากับรัฐไทย เพราะนอกจากการที่คนจีนต่างพากันส่งบุตรหลานเดินทางออกนอกประเทศเป็นจำนวนมากติดต่อกันนั้นจะทำให้รัฐไทยต้องสูญเสีย “พลเมือง” ที่ควรจะได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้เป็น “คนไทย” ตามที่รัฐไทยได้วางนโยบายไว้ นอกจากนี้หากการเคลื่อนไหวและข่าวลือมีการเผยแพร่ออกไปในหมู่คนจีนในวงกว้างมากยิ่งขึ้นก็อาจจะทำให้คนจีนพากันตื่นตระหนกกับข่าวลือที่ตนได้รับทราบ และอาจจะทำให้คนจีนในเมืองไทยในที่อื่นๆ ได้มีการเคลื่อนไหวออกมาในลักษณะเดียวกันซึ่งยิ่งจะก่อให้เกิดความวุ่นวายภายในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีการนำเสนอข่าวการส่งบุตรหลานคนจีนออกจากเมืองไทยในหัวข้อข่าวชื่อ “จีนปักชำได้เร่งส่งลูกไปพ้นเมือง เกิดมีเสียงลือประหลาดทางสงขลาหาคดีใหญ่” ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพฯ วารสารศัพท์ ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2477 ที่ได้กล่าวถึงการที่คนจีนในจังหวัดสงขลา มีการส่งบุตรหลานเดินทางออกจากเมืองไทยเป็นจำนวนมาก เนื่องจากการที่มีข่าวลือว่ารัฐไทยจะเก็บเงินในการส่งบุตรหลานออกจากเมืองไทยถึง 500 บาท ในปี พ.ศ.2478 ดังใจความ

บัดนี้ทางหาคดีใหญ่และอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาได้ตื่นตื่นกันมากถึงเรื่องพ่อค้าจีนซึ่งอยู่ในจังหวัดสงขลาต่างรีบเร่งส่งลูกหลาน ไม่ว่าหญิงหรือชายออกไปต่างประเทศ โดยจะเพาะไปปีนังมากที่สุด ประมาณว่าในระยะสองสามเดือนมานี้จำนวนเด็กที่จีนส่งไปจากเมืองไทยมีประมาณถึงห้าร้อย...เป็นเพราะมีข่าวเล่าลือกันทางปักชำได้ว่า ในราวต้นปี พ.ศ.2478 ที่จะถึงนี้ รัฐบาลสยามจะเรียกค่าธรรมเนียมแก่เด็กจีนที่ออกไปจากเมืองไทยถึงคนละ 500 จึงเป็นเหตุให้บรรดาพวกจีนรีบส่งบุตรหลานออกไปเป็นจำนวนมากกว่าธรรมดา¹⁵

การนำเสนอดังกล่าวเท่ากับเป็นการเผยแพร่ข่าวลือให้แพร่กระจายออกไปในหมู่คนจีนในวงกว้างมากยิ่งขึ้น ซึ่งอย่างน้อยที่สุดอาจจะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึกวิตกกังวลกับข่าวลือและเกิดความรู้สึกไม่มั่นใจกับการดำเนินชีวิตในเมืองไทย ดังเช่นที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ฮั่วเจียว ที่ออกในเมืองเซียงไฮ้ ฉบับวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ได้สะท้อนให้เห็นถึงผลอันเกิดจากข่าวลือดังกล่าว ดังใจความว่า

¹⁵ “จีนปักชำได้เร่งส่งลูกไปพ้นเมือง เกิดมีเสียงลือประหลาดทางสงขลาหาคดีใหญ่”, กรุงเทพฯ วารสารศัพท์, ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2477.

ในขณะที่เดียวกันก็มีการโจมตีจรรยาถึงเรื่องรัฐบาลสยามจะเก็บภาษีเด็ก
จีนออกนอกประเทศคนละ ๕๐๐ บาท อยู่เนืองๆ เป็นเหตุก่อให้เกิดการบริวัตไป
ต่างๆ ยิ่งขึ้น¹⁶

จากความวิตกกังวลของคนจีนอันเกิดจากการเผยแพร่ข่าวการดำเนินการของประเทศไทย ด้วย
เหตุนี้จึงทำให้ประเทศไทยมีการวางแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะลดความตื่นตระหนกและสร้าง
ความเข้าใจกับคนจีน ประเทศไทยจึงได้ให้สำนักงานโฆษณาการออกคำแถลงการณ์เพื่อปฏิเสธข่าวลือที่
เกิดขึ้นในจังหวัดสงขลาที่ว่า ประเทศไทยจะห้ามการส่งบุตรหลานคนจีนออกนอกประเทศโดยมิได้รับ
อนุญาตในปี พ.ศ.2478 และเพื่อสร้างความเข้าใจในเหตุการณ์ที่ประเทศไทยได้ปิดโรงเรียนจีนในจังหวัด
สงขลา¹⁷ ซึ่งการออกแถลงการณ์ของประเทศไทยคงจะสามารถลดความตื่นตระหนกและการเคลื่อนไหว
ที่อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวายของคนจีนได้พอสมควร ดังจะเห็นได้จากการที่หนังสือพิมพ์ฮั่วเจียว
ฉบับวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ได้เสนอว่า

ภายหลังเมื่อปรากฏว่ารัฐบาลนั้น (รัฐบาลไทย - - ผู้เขียน) ไม่รับรองข่าว
เรื่องนี้แล้ว และหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ก็ได้อิงให้ความเข้าใจในเรื่องนี้ว่าไม่เป็น
ความจริงแล้ว บรรดาชาวจีนทั้งหลายจึงค่อยมีความสงบใจ¹⁸

จากการดำเนินการของประเทศไทยกับคนจีนนั้นได้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยให้ความสำคัญกับ
การควบคุมการศึกษาของบุตรหลานคนจีนเป็นอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่ประเทศไทยได้บังคับใช้
กฎหมายอย่างจริงจังเพื่อที่จะควบคุมการดำเนินการของโรงเรียนจีน จึงทำให้ประเทศไทยได้มีการปิด
โรงเรียนจีนลงเป็นจำนวนมาก จนทำให้คนจีนมีการเคลื่อนไหวที่นำไปสู่ความวุ่นวายจนซึ่งทำให้รัฐ
ไทยต้องดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ได้ใช้การผ่อนผันให้กับโรงเรียนจีนแต่อย่างใด ซึ่ง
สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการควบคุมในเรื่องการศึกษาของบุตรหลานคนจีนเป็น
อย่างมาก

ในขณะที่เดียวกัน สำหรับคนจีนแล้ว คนจีนก็ให้ความสำคัญกับการที่จะให้บุตรหลานของ
ตนได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนที่จะช่วยอบรมสั่งสอนให้บุตรหลานของตนมีลักษณะของคนจีน
ในทางการเมืองเป็นอย่างมากเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จาก เมื่อประเทศไทยได้มีการดำเนินการกับ
โรงเรียนจีนอันทำให้โรงเรียนจีนไม่สามารถที่จะทำการเรียนการสอนได้เช่นเดิม คนจีนก็จะมี

¹⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลข่าวหนังสือพิมพ์ฮั่วเจียว เชียงไฮ้, ฉบับวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

¹⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2 เรื่อง เสนอข่าวแถลงการณ์ปฏิเสธข่าวลือในจังหวัดสงขลาเพื่อเสนอ
คณะรัฐมนตรีอนุมัติ, ลงวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2477.

¹⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลข่าวหนังสือพิมพ์ฮั่วเจียว เชียงไฮ้, ฉบับวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

ปฏิบัติการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะเรียกร้องให้โรงเรียนจีนสามารถทำการเรียนการสอนได้เช่นเดิมหรืออย่างน้อยที่สุดก็ให้ใกล้เคียงกับการศึกษาแบบเดิม แต่เมื่อการเรียกร้องดังกล่าวของตนไม่เป็นผลสำเร็จ คนจีนก็จะหาวิธีให้บุตรหลานของตนยังคงสามารถที่จะได้รับการศึกษาแบบจีนได้เช่นเดิม โดยการส่งบุตรหลานของตนกลับไปรับการศึกษาที่เมืองจีน หรือในพื้นที่ที่มีโรงเรียนจีนแบบจีนจัดตั้งอยู่ รวมไปถึงการคิดที่จะจัดตั้งโรงเรียนจีนของคนจีนในเมืองไทยขึ้นเองในพื้นที่ที่ไม่มีการควบคุมการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนจีน เพื่อที่จะทำใ้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนที่มีได้มีการควบคุมการเรียนการสอนตามแบบที่คนจีนต้องการได้เช่นเดิม

นอกจากการที่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับโรงเรียนจีนด้วยการบังคับใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา และพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์อย่างเข้มงวดกวดขันแล้ว รัฐไทยยังได้ดำเนินการต่อไปโดยสั่งห้ามหนังสือพิมพ์จีนเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทยเป็นจำนวน 8 ฉบับด้วยกัน อันได้แก่ หนังสือพิมพ์แช้อ๊วะ, หนังสือพิมพ์สีนปอ, หนังสือพิมพ์ไต่กวงปอ, หนังสือพิมพ์ซิงบุ่นปอ, หนังสือพิมพ์แซจิวยิดปอ, หนังสือพิมพ์ฮั่วยี่ยิดปอ, หนังสือพิมพ์ซ่งฮั่วยิดปอ และหนังสือพิมพ์ไฮจ้วงวยตั้ง¹⁹ เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่าหนังสือพิมพ์จีนดังกล่าวมีการนำเสนอข่าวที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงหรือนำเสนอข่าวเป็นเชิงยุยงให้คนจีนเกิดความไม่พอใจรัฐบาลไทย ถือว่าเสนอข่าวเป็นเสี้ยนหนามต่อการปกครองของไทย²⁰ ซึ่งทำให้หนังสือพิมพ์จีนที่ออกในเมืองไทยมีปฏิกริยาต่อการดำเนินการของรัฐไทย โดยหนังสือพิมพ์มีนก็๊กที่ออกจำหน่ายในกรุงเทพฯ ได้มีการนำเสนอบทความเรื่อง “วิเคราะห์เรื่องห้ามหนังสือพิมพ์จีนเข้าสยาม” ในฉบับวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2478 เพื่อกระตุ้นเตือนถึงการดำเนินการของรัฐบาลไทยที่มีต่อหนังสือพิมพ์จีนทั้ง 8 ฉบับนั้นว่า

หนังสือพิมพ์ในประเทศจีนพากันลงข่าวของประเทศสยาม อย่างอยู่ในลักษณะที่ใสใจยิ่ง เมื่อเกิดมีเรื่องเกี่ยวกับพระราชบัญญัติประถมศึกษา และเนื่องด้วยเรื่องนั้นมีปัญหาเกี่ยวพันอยู่กับชาวจีนในประเทศสยามด้วย จึงเป็นเหตุให้หนังสือพิมพ์ในประเทศจีนลงกันอย่างแข็งขัน แต่เนื่องด้วยต่างอยู่กันห่างไกลคั่นน้ำคั่นทะเล จึงไม่ทราบสภาวะอันแท้จริง สักแต่ว่าลือไปอย่างไรก็นำไปลงในหน้าหนังสือพิมพ์อย่างนั้น เช่นนี้ไม่พ้นลือที่ไม่ผิดพลาดไปได้ เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ของรัฐบาลสยาม ฉะนั้นสิ่งพิมพ์ซึ่งออกในประเทศจีนที่ลงข่าวไม่ตรงต่อความจริงหรือลงเป็นเชิงยุยง จึงถูกห้ามไม่ให้ส่งเข้ามา

¹⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/14 เรื่อง ขอให้ประกาศยกเลิกการห้ามสิ่งพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์เข้ามาในราชอาณาจักรสยาม, ลงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2478.

²⁰ เสถียร ลายลักษณ์, รวบรวม, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 48 พ.ศ.2478, (พระนคร: นิติเวช, 2479), หน้า 745.

หนังสือพิมพ์ซึ่งถูกห้ามไปแล้วรวมราว ๘ ฉบับ หนังสือพิมพ์ที่ถูกห้ามส่วนมาก
ลงเรื่องเกี่ยวกับปัญหา พ.ร.บ.ประมุขศึกษา พุดกันอย่างกลางๆ แล้ว การห้าม
หนังสือพิมพ์ชนิดนี้ของรัฐบาลสยาม ย่อมต้องมีเหตุผลของการห้าม เราไม่กล้าตี
ประการใดเลย แต่...การที่หนังสือพิมพ์ลงข่าวผิดปลั่งก็มีใช้จะเจตนาประการใด
เลย ถ้าเรื่องที่ควรผ่อนผันได้ ก็ควรจะให้อภัยบ้าง...เราเชื่อว่าการแก้ความเข้าใจ
ผิดของหนังสือพิมพ์จีนนอกประเทศไกล จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นการ
ห้ามเสียเลย จึงสู้มาหาวิธีให้เขาแก้ข่าวให้ถูกต้องมิได้ เพราะเหตุว่าเมื่อห้ามแล้ว
หนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเกิดไปลงข่าวอันเป็นอกุศลต่อประเทศสยามอีกแล้ว ไม่แต่
ทางการของประเทศสยามจะไม่มีโอกาสทราบได้ ตลอดจนเราซึ่งถึงแม้จะช่วยทำ
ความเข้าใจให้ ก็ไม่มีโอกาสจะทำได้ หนังสือพิมพ์จีนแม้จะถูกห้ามมิให้เข้า
ประเทศสยาม แต่ก็ยังสามารถจำหน่ายในที่ต่างๆ นอกประเทศสยามได้ ฉะนั้น
การห้ามหนังสือพิมพ์เข้าเมืองเสียเลย พุดถึงผลเสีย โดยฉะเพาะของหนังสือพิมพ์
ก็มีผู้มากมายนัก แต่ผลเสียซึ่งมีต่อประเทศสยามในเมื่อหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นลง
เรื่องอันเป็นอกุศลต่อประเทศสยามอีก โดยประเทศสยามไม่มีโอกาสจะแก้ข่าว
อกุศลนั้นได้ เช่นนี้ผลเสียใหญ่หลวงทีเดียว ด้วยประการดังกล่าวมาแล้ว เราหวัง
เป็นอย่างยิ่งเรื่องห้ามหนังสือพิมพ์จีนเข้าเมืองของประเทศสยามคงจะผ่อนผันลง
บ้าง²¹

การนำเสนอบทความของหนังสือพิมพ์มีนิกกั้นนั้นเป็นปฏิกริยาของคนจีนในเมืองไทยที่มีต่อ
การที่รัฐไทยได้ดำเนินการห้ามหนังสือพิมพ์จีนที่ออกในเมืองจีนมิให้เข้ามาจำหน่ายในเมืองไทย อัน
จะทำให้คนจีนในเมืองไทยไม่สามารถที่จะรับทราบข่าวสารจากหนังสือพิมพ์จีนที่ถูกห้ามเข้ามา
จำหน่ายเหล่านั้นได้ เพื่อที่จะขอให้รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับหนังสือพิมพ์เหล่านั้นให้เข้ามา
จำหน่ายในเมืองไทยได้เช่นเดิม ซึ่งเท่ากับเป็นการให้ความช่วยเหลือหนังสือพิมพ์จีนและคนจีนให้
ได้รับทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีน แต่การที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ได้ใช้
ถ้อยคำที่มีได้แสดงการติเตียนการดำเนินการของรัฐไทยต่อหนังสือพิมพ์จีนแต่เป็นการใช้ถ้อยคำที่
แสดงให้เห็นว่ามีความเข้าใจว่ารัฐไทยมีเหตุผลจึงได้ดำเนินการกับหนังสือพิมพ์จีนในลักษณะดัง
กล่าว และได้พยายามแสดงเหตุผลให้รัฐไทยเห็นว่าการดำเนินการของรัฐไทยนั้นจะก่อให้เกิดผล
เสียต่อรัฐไทยมากกว่าที่จะได้รับประโยชน์อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นห่วงและความหวังดี
ที่มีต่อรัฐไทย จึงทำให้การนำเสนอบทความนี้มีผลต่อการดำเนินการของรัฐไทยต่อหนังสือพิมพ์จีน

²¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลจากหนังสือพิมพ์มีนิกกั้น, ฉบับประจำวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

ดังจะเห็นได้จากความเห็นของรัฐไทยที่มีต่อบทความดังกล่าวที่ปรากฏในหนังสือของ คณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2478 มีใจความว่า

ความเห็นเขาน่าคำนึง เพราะถ้าเราจะถือหลักว่าใครลงข่าวเป็นเสี้ยนหนามหรือเสียศีลแล้วเป็นห้ามมิให้เข้ามา ก็ถ้าเช่นนั้นหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษในสิงคโปร์นี่หลายฉบับที่ลงข่าวไม่จริง เจตนาว่ารัฐบาลสยามหลายครั้งหลายคราวทำไมไม่ห้ามบ้าง²²

จากความเห็นดังกล่าวของรัฐไทยสะท้อนให้เห็นว่า การนำเสนอบทความของหนังสือพิมพ์มีนก็กสามารถที่จะโน้มน้าวให้รัฐไทยตระหนักว่าการที่รัฐไทยมีการดำเนินการที่ไม่เท่าเทียมกันในระหว่างหนังสือพิมพ์จีนที่ออกในเมืองจีนและหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษที่ออกในฮ่องกงนั้นอาจจะทำให้คนจีนรู้สึกไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐไทยและพากันต่อต้านรัฐได้ ด้วยเหตุดังนี้จึงทำให้รัฐไทยมีการประกาศยกเลิกการห้ามหนังสือพิมพ์จีนที่ออกในเมืองจีนทั้ง 8 ฉบับเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทย ในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2478²³ ซึ่งอาจจะถือได้ว่าการนำเสนอข่าวในหนังสือพิมพ์มีนก็กนั้นน่าจะมีส่วนต่อการที่รัฐไทยได้ยกเลิกการห้ามหนังสือพิมพ์จีนที่ออกในเมืองจีนเข้ามาจำหน่ายในเมืองไทย ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น แต่รัฐไทยมิได้ปฏิเสธความคิดเห็นของคนจีน หากความคิดเห็นนั้นเป็นสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการของรัฐต่อคนจีนนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์ต่อรัฐมากยิ่งขึ้น รัฐไทยก็นำมาใช้เพื่อปรับปรุงการดำเนินการของรัฐ

5.1.2.2 คนจีนกับการตั้งรัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของรัฐไทย

นอกจากการแสดงความไม่พอใจด้วยการตอบโต้การดำเนินการของรัฐแล้ว คนจีนยังมีการแสดงความไม่พอใจด้วยการตั้งรัฐบาลจีนให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดูแลคนจีนในเมืองไทย ในรูปแบบของการขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับไทย ซึ่งคนจีนเห็นว่าน่าจะช่วยให้คนจีนได้รับการดูแลที่ดีขึ้นโดยมิได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของรัฐไทย ด้วยเหตุดังนี้เมื่อรัฐบาลจีนได้รับทราบข่าวหรือข้อเรียกร้องจากคนจีนในเมืองไทยเกี่ยวกับการดำเนินการของรัฐไทย รัฐบาลจีนก็จะเข้าเกี่ยวข้องในรูปแบบดังกล่าว ซึ่งรัฐบาลไทยก็มักจะหลีกเลี่ยงการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนนับตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จนกระทั่ง

²² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 เรื่อง ส่งความเห็นหนังสือพิมพ์จีน “มีนก็ก” มาเพื่อขอให้ คณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนพิจารณา, ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2478.

²³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/14 ประกาศเลิกคำสั่งห้ามมิให้สิ่งพิมพ์เข้ามาในราชอาณาจักรสยาม, ลงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2478.

ถึงภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475แล้ว²⁴ แต่รัฐบาลจีนก็มีความพยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงการปกครองคนจีนในเมืองไทยอยู่โดยตลอด ดังนั้นเมื่อรัฐบาลจีนไม่สามารถเจรจาทำสัญญาสัมพันธไมตรีเพื่อแต่งตั้งผู้แทนทางการทูตของรัฐบาลจีนโดยตรงได้ จึงได้ใช้วิธีการในการขอแต่งตั้งข้าหลวงพาณิชย์จีนประจำเมืองไทยในปี พ.ศ.2475 เพื่อเป็นตัวแทนของรัฐบาลจีนแทน

ทั้งนี้เนื่องจากการที่จีนเป็นตลาดสินค้าที่สำคัญของไทย จึงทำให้รัฐไทยไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการขอแต่งตั้งในครั้งนี้ได้ เนื่องจากหากรัฐไทยไม่ยินยอมให้จีนแต่งตั้งข้าหลวงพาณิชย์จีนก็จะทำให้สินค้าของไทยไม่สามารถที่จะส่งเข้าไปขายในเมืองจีนได้ อย่างไรก็ตาม รัฐไทยก็ยินยอมเพียงให้ทำหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการค้าและการสลับหลังบัญชีสินค้าเท่านั้น โดยไม่ยินยอมให้มีหน้าที่อื่นใดอันเกี่ยวข้องกับการดูแลคนจีนโดยตรงหรือทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจการทางการทูตเป็นอันขาด²⁵ ทางรัฐบาลจีนจึงได้แต่งตั้ง นายตันซิวเม้ง หวังหลี่ เป็นข้าหลวงพาณิชย์จีนคนแรก โดยในระยะแรกเขาก็ได้ปฏิบัติตามข้อตกลงที่มีต่อรัฐไทยในการทำหน้าที่เกี่ยวกับการค้าเท่านั้น

แต่ในเวลาต่อมาเมื่อรัฐบาลจีนเห็นว่าคนจีนในเมืองไทยไม่ได้รับความสะดวกในการเดินทางกลับเมืองจีน รัฐบาลจีนจึงได้มีการเรียกร้องกับรัฐบาลไทยเพื่อที่จะขอเพิ่มอำนาจให้กับข้าหลวงพาณิชย์จีนให้สามารถออกหนังสือเดินทางให้แก่คนจีนได้ ซึ่งเท่ากับเป็นเพิ่มอำนาจให้กับข้าหลวงพาณิชย์จีนให้ทำหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกิจการทางการทูตด้วย อันเป็นกระทำที่ขัดต่อข้อตกลง รัฐไทยจึงมีความเห็นว่า "...จะยอมให้ไม่ได้..."²⁶ เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่า การออกหนังสือเดินทางนั้นเป็นอำนาจของผู้แทนฝ่ายทูตหรือกงสุลเท่านั้น ซึ่งรัฐบาลไทยถือว่าข้าหลวงพาณิชย์จีนไม่มีหน้าที่และฐานะอย่างเจ้าพนักงานทูตหรือกงสุล²⁷ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองคนจีนในเมืองไทย โดยการให้คนจีนมีผู้แทนเข้ามาดูแล แต่ต้องการที่จะให้คนจีนยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าข้อเรียกร้องของรัฐบาลจีนจะไม่ประสบความสำเร็จ แต่จากการเคลื่อนไหวของรัฐบาลจีน สะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลจีนได้ตระหนักถึงความสำคัญของคนจีนในเมืองไทย รัฐบาลจีนจึงต้องการที่จะเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทยเอง และยังได้สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นรูปแบบหนึ่งของปฏิริยาตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐไทยต่อคน

²⁴ เพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์, เชียวฮุดเสง สืบญเรื่อง: ทักษะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย, (กรุงเทพฯ: ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย, 2547), หน้า 96 – 98.

²⁵ ปรรณนา โกเมน, "สมาคมชาวจีน พ.ศ.2457 – 2488" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 142 – 143.

²⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2476, เรื่อง ข้าหลวงพาณิชย์จีนขออนุญาตออกหนังสือเดินทางให้แก่คนจีนที่จะกลับประเทศจีน, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2476.

²⁷ เรื่องเดียวกัน.

จีนด้วยการพยายามดึงรัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการของประเทศไทยเมื่อรู้สึกว่าคุณได้รับความไม่สะดวกจากประเทศไทยในการเดินทางกลับเมืองจีน

ดังนั้นการที่รัฐไทยไม่ยินยอมต่อข้อเรียกร้องดังกล่าว นอกจากจะเป็นเพราะ รัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้ข้าหลวงพาณิชย์จีนทำหน้าที่เป็นผู้แทนทางการทูตแล้ว ยังอาจจะเกิดขึ้นเนื่องมาจากหากรัฐไทยยินยอมตามข้อเรียกร้องก็อาจจะทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความรู้สึกชื่นชม รัฐบาลจีนที่ให้ความช่วยเหลือและต้องการที่จะกลับไปอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีนหรือมีความรู้สึกผูกพันและจงรักภักดีต่อรัฐบาลจีนมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าการเคลื่อนไหวของรัฐบาลจีนจะเป็นเพียงแต่การขอเพิ่มอำนาจให้กับข้าหลวงพาณิชย์จีน แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่คนจีนพยายามดึงรัฐบาลจีนให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐบาลไทย ถึงแม้จะยังไม่มีการเรียกร้องขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีโดยตรงก็ตาม ทั้งนี้อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากที่ในช่วงเวลานี้การดำเนินการของประเทศไทยยังไม่ส่งผลกระทบต่อคนจีนมากนัก รัฐบาลจีนจึงยังไม่มีเหตุผลที่จะเข้ามาขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี

แต่ในระยะเวลาต่อมา เมื่อคนจีนได้รับความเดือดร้อนจากการที่รัฐไทยได้มีการเพิกถอนการอนุมัติการเป็นโรงเรียนประถมศึกษาแก่โรงเรียนจีนจำนวนหนึ่งนั้น ทำให้คนจีนรู้สึกว่ารัฐบาลไทยทำการกดขี่และไม่ให้ความยุติธรรมแก่คนจีน จึงทำให้คนจีนมีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีนดังที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ใต้กวงป้อ เมืองฮ่องกง ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2478 ถึงการที่คนจีนในเมืองไทยได้มีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีนถึงความเดือดร้อนของคนจีนอันเกิดจากการดำเนินการของรัฐบาลไทย ดังใจความว่า

เหตุที่รัฐบาลสยามออกกฎหมายอันรุนแรงใช้บังคับกดขี่ชนจีนที่อาศัยอยู่ในพื้นเมือง กระทำให้ชนจีนที่นั่นไม่พอใจนั้น ต่อมาชนจีนในสยามได้ขอร้องมายังประเทศปิตุภูมิของตน ขอให้บอยคอตเข้าสวามที่ส่งเข้ามาจำหน่ายเพื่อบีบเส้นชีวิตแห่งเศรษฐกิจของสยาม และเตือนใจรัฐบาลสยามให้รู้สำนึกเสียบ้าง²⁸

แสดงให้เห็นว่า คนจีนในเมืองไทยได้มีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีน จึงทำให้รัฐบาลจีนได้มีการเคลื่อนไหวทั้งการให้ความร่วมมือกับคนจีนในเมืองไทยปิดการซื้อข้าวไทย และรัฐบาลจีนยังได้เรียกร้องเพื่อขอเจรจาทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลไทยอีกด้วย ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478 ว่า รัฐบาลจีนได้มีการทาบทามรัฐบาลไทยเพื่อขอเจรจาทำหนังสือสัญญาสัมพันธไมตรี ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลจีนได้รับทราบข่าวจากคนจีนในเมืองไทยว่า “...รัฐบาลสยามกดขี่คนจีนที่เข้ามาอยู่อาศัยในประเทศนี้ เช่น แกล้งปิด

²⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลลงหนังสือพิมพ์ใต้กวงป้อ เมืองฮ่องกง, ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

โรงเรียนจีน...”²⁹ รัฐบาลจีนจึงต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีเพื่อที่จะทำให้คนจีนในเมืองไทยมีผู้แทนของรัฐบาลจีนเข้ามาดูแลโดยตรง อันน่าจะทำให้คนจีนมีอำนาจต่อรองกับรัฐบาลไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้นซึ่งคงจะช่วยบรรเทาปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ของคนจีนได้

นอกจากการเรียกร้องของรัฐบาลจีนแล้ว คนจีนในเมืองไทยก็ยังได้มีการแสดงความคิดเห็นเพื่อสนับสนุนการขอเจรจาทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีของรัฐบาลจีน ดังปรากฏในบทความของผู้ใช้ชื่อว่า ส. กิม ฮวด ในหนังสือพิมพ์หลักเมือง ฉบับวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2478 ในเรื่อง “ปัญหาการทำสัญญาระหว่างจีนกับสยาม” ดังใจความว่า

การทำสัญญาระหว่างจีนกับสยามหากจะเปรียบกับก่อนๆ นี้ ดูค่อยๆ กระเดื่องและคึกคักขึ้นมา...เพื่อเป็นความรู้ของประชาชนทั้งหลาย เราจะได้ทำความเข้าใจกันดังต่อไปนี้ ๑. พูดถึงสัมพันธภาพระหว่างสองชาติ ดินแดนก็อยู่ติดต่อกัน การเกี่ยวช่องทางเศรษฐกิจก็กันไปโดยสนธิสนม...ถ้าพูดตามหลักเศรษฐกิจแล้ว ประเทศจีนได้ช่วยพยุ่งสยามมากที่สุด...เพราะฉะนั้นสิ่งที่สยามจะต้องรีบเร่งจัดการก็คือ ทำสัญญาพาณิชย์ระหว่างจีนและสยามเสีย...๒. จีนและสยามต่างก็เป็นประเทศเอกราชทางบูรพาทิศ ต่างก็เป็นสมาชิกของสันติบาตชาติ...เพื่อดำรงความเกี่ยวพันกันนี้ให้ถาวรต่อไป ควรจะเจริญทางพระราชไมตรีซึ่งกันและกัน...๓. ถ้าเราหยิบยกเอาความเกี่ยวข้องของสัมพันธระหว่างสองชาตินี้มาแยกดูแล้ว ยิ่งให้เรามีความเชื่อแน่ว่าสยามต้องรีบเร่งทำสัญญาไมตรีกันโดยเร็ว³⁰ แสดงให้เห็นว่าผู้เขียนบทความนี้ซึ่งดูจากชื่อที่ใช้ในการเขียนก็น่าจะเป็นคนจีนหรือบุตรหลานของคนจีนได้ให้การสนับสนุนการที่รัฐบาลจีนจะขอเจรจาทำสัญญากับรัฐบาลไทย และต้องการให้ทั้งคนจีนและคนไทยร่วมกันสนับสนุนการขอทำสนธิสัญญา ซึ่งหากผู้อ่านรู้สึกคล้อยตามการชี้แจงของบทความนี้ก็อาจจะทำให้การเรียกร้องให้รัฐบาลไทยทำสัญญากับรัฐบาลจีนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น อันอาจจะมีผลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลไทยในเรื่องดังกล่าว

นอกจากนั้นแล้ว บทความนี้ยังแสดงให้เห็นว่า การที่รัฐบาลจีนและคนจีนได้มีการเรียกร้องและแสดงความต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลไทยนั้นเกิดขึ้นเนื่องจาก ความเดือดร้อนและความรู้สึกไม่พอใจที่คนจีนได้รับจากการดำเนินการของรัฐบาลไทย จึงทำให้คนจีนเห็นว่า

²⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่41/2478, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับจีน วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

³⁰ ส. กิมฮวด, “ปัญหาการทำสัญญาระหว่างจีนกับสยาม”, หลักเมือง, ฉบับวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2478.

ทางที่จะแก้ปัญหาและทำให้มีตราบาพของจีนและไทยแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้นก็คือการที่จะต้องให้
รัฐบาลจีนได้ทำสนธิสัญญากับรัฐบาลไทย ดังใจความว่า

เราได้สังเกตดูรัฐบาลสยามได้ประกาศพระราชบัญญัติประถมศึกษาทำ
ให้โรงเรียนหายใจไม่ทั่วท้อง...ความมุ่งหมายของรัฐบาลสยามจะมีอย่างไรเราไม่
ทราบด้วย ความสัมพันธ์อันสนิทสนมที่มีมาแต่ปางก่อนอาจจะต้องขาดสั่นลง
โดยพระราชบัญญัติต่างๆ นี้ก็ได้ จากเหตุผลเหล่านี้ สัมพันธภาพระหว่างจีนและ
สยามไม่มีหวังที่จะมีโอกาสงอกเงยขึ้นอีกแล้ว เรากล้าพูดได้ว่า ถ้ายังจะหวังการ
ฟื้นฟูไม่ตรีภาพเพื่อไว้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว ก็มีแต่จะรีบเร่งเจริญทางพระ
ราชไมตรีกันทางเดียวเท่านั้น³¹

แม้ว่าจะมีกระแสการเรียกร้องให้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างทั้งสองชาติทั้งจากรัฐบาลจีน
และในหมู่คนจีนในเมืองไทย แต่รัฐไทยก็ยังคงมีความเห็นว่าเป็นดังกล่าวไว้ว่า “...ควรประวิงไว้...”³²
ทั้งนี้เนื่องมาจากรัฐไทยเห็นว่าในเมืองไทยนั้นมีคนจีนเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก หากต้อง
กลับไปอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีนที่ยังมีสถานะที่ไม่มั่นคงก็อาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวาย
ตามมาและอาจจะทำให้รัฐไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก³³ ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงยัง
ไม่ต้องการทำสนธิสัญญากับจีน

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลจีนก็ยังคงพยายามที่จะเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทย จึงทำให้
รัฐบาลจีนที่ถึงแม้จะไม่สามารถแต่งตั้งผู้แทนทางการทูตเข้ามาดูแลคนจีนโดยตรงได้ จึงได้ใช้
รูปแบบของการส่งผู้แทนรัฐบาลจีนเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทยแทน ดังจะเห็นได้จาก
ภายหลังจากที่รัฐไทยได้ดำเนินการกับโรงเรียนจีน และรัฐบาลจีนได้รับการปฏิเสธในการขอทำ
สนธิสัญญาสัมพันธไมตรีจากรัฐบาลไทยนั้น รัฐบาลจีนก็ได้ใช้การติดต่อกับรัฐบาลไทย ในเดือน
สิงหาคม พ.ศ.2478 เพื่อที่จะทราบความคิดเห็นของรัฐบาลไทยในการขอส่งผู้แทนจากรัฐบาลจีน
เข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทยว่า รัฐไทยจะอำนวยความสะดวกแก่ผู้แทนรัฐบาลจีนหรือไม่³⁴
ซึ่งรัฐไทยก็ตอบรับในการที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่รัฐบาลจีนตามสมควร แต่รัฐไทยก็ได้ยืนยัน

³¹ เรื่องเดียวกัน.

³² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 41/2478, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับจีน วันที่ 24 กรกฎาคม
พ.ศ.2478.

³³ เรื่องเดียวกัน.

³⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 58/2478, เรื่อง รัฐบาลจีนจะส่งข้าราชการเข้ามาเยี่ยม
แสดงสันถวะไมตรี วันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.2478.

ถึงการที่รัฐไทยจะยังไม่ทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีน รัฐไทยจึงถือว่าผู้แทนจีนคนนี้เป็น “ไม่ใช่ทางราชการ...”³⁵

จากการดำเนินการของรัฐบาลจีน น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลจีนพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่า ทั้งคนจีนและรัฐบาลไทยเห็นว่า รัฐบาลจีนยังคงให้ความสำคัญกับคนจีนในเมืองไทยในฐานะที่เป็น “พลเมือง” ของจีน จึงทำให้รัฐบาลจีนต้องการที่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือและดูแลคนจีนในเมืองไทย ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวอันเป็นปฏิกิริยาตอบสนองต่อการที่รัฐไทยได้ดำเนินการกับคนจีน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐไทยได้ยืนยันให้ทั้งคนจีนและรัฐบาลจีนเห็นว่า การให้การต้อนรับนั้นเป็นการดำเนินการอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยยังมีได้มีความสัมพันธ์ที่เป็นทางการกับรัฐบาลจีน และรัฐบาลไทยก็เห็นว่า การเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนของผู้แทนรัฐบาลจีนนั้น เป็นเพียงการมาเยี่ยมเยียนดูแลทุกข์สุขของคนจีนโดยทั่วไป มิใช่เข้ามาในฐานะผู้ปกครองคนจีน และรัฐบาลไทยยังคงถือเป็นผู้ปกครองคนจีนในเมืองไทยอย่างเป็นทางการจึงสามารถกำหนดการเยี่ยมเยียนของผู้แทนจีนให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการได้

นอกจากการอนุญาตให้คณะผู้แทนรัฐบาลจีนเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทย ที่รัฐเน้นย้ำถึงการเดินทางอย่างไม่เป็นทางการ จะเป็นการแสดงให้เห็นว่า รัฐไทยยังไม่ต้องการที่จะมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนที่จะทำให้รัฐบาลจีนเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทยแล้ว ยังมีการดำเนินการของรัฐบาลไทยที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนจีนไปอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีนอีก ซึ่งก็คือ การปฏิเสธการที่รัฐบาลจีนขอตั้งผู้แทนชนิดที่ไม่ใช่การทูต (non diplomatic agent) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2481³⁶

การที่รัฐบาลจีนได้เรียกร้องมายังรัฐบาลไทยเพื่อขอแต่งตั้งผู้แทนชนิดไม่ใช่การทูตนั้นก็เกิดขึ้นเนื่องจากการที่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีน โดยมีการจับคนจีนตามโรงสุบผื่นต่างๆ ประมาณ 4,700 คน เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2481³⁷ ทำให้เมื่อรัฐบาลจีนได้รับทราบการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทยจึงเกิดความกังวลว่าการดำเนินการของรัฐไทยนั้นจะเป็นลักษณะของการต่อต้านคนจีนในเมืองไทยโดยได้รับแรงกดดันจากญี่ปุ่น เนื่องจากในช่วงเวลานั้นเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นกำลังเกิดสงครามกับจีนและได้มีการสู้รบกันเรื่อยมานับตั้งแต่ที่ญี่ปุ่นได้เริ่มรุกรานจีนในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2480³⁸ รัฐบาลจีนจึงได้ให้เอกอัครราชทูตจีน ประจำกรุงลอนดอนสอบถามไปยัง

³⁵ เรื่องเดียวกัน.

³⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง รัฐบาลจีนขอตั้งเอเยนต์ชนิดไม่ใช่เป็นการทูตในประเทศไทย, วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2481.

³⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง เอกอัครราชทูตจีน ณ กรุงลอนดอน มาถามเรื่องการจับจีนในกรุงเทพฯ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.

³⁸ ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน, (กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2538), หน้า 748.

อัครราชทูตไทย ประจำกรุงลอนดอนถึงการดำเนินการของรัฐบาลไทย เพื่อที่จะได้ทราบถึงสาเหตุที่รัฐไทยได้จับกุมคนจีนเป็นจำนวนมาก และทราบว่ารัฐบาลไทยได้ดำเนินการเช่นใดกับคนจีนที่ถูกจับกุมทั้งหมด

รัฐบาลไทยก็ได้ตอบเพื่อที่จะสร้างความเข้าใจกับรัฐบาลจีนว่า การดำเนินการกับคนจีนนั้นมิได้เกิดขึ้นจากการที่รัฐไทยต่อต้านคนจีนโดยได้รับแรงกดดันจากญี่ปุ่น เพราะรัฐไทยถือหลักความเป็นกลางในปัญหาระหว่างจีนกับญี่ปุ่นที่กำลังเกิดขึ้นและไม่มียุทธศาสตร์ที่จะต่อต้านคนจีน แต่การที่รัฐไทยจำเป็นต้องจับกุมคนจีนนั้นเกิดขึ้นเนื่องจากการที่รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะจัดการกับคนจรจัดที่ไม่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้และต้องตกเป็นภาระของประชาชนในประเทศ ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481 ที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายเกี่ยวกับคนต่างด้าวว่า รัฐไทยมิได้มีนโยบายที่จะกีดกันการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยของคนต่างด้าว รวมถึงคนจีน หากว่าคนจีนนั้นสามารถที่จะเสียค่าธรรมเนียมในการเข้าเมืองและเลี้ยงดูตนเองได้เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองไทย แต่ถ้าหากคนจีนนั้นต้องตกเป็นภาระเลี้ยงดูของประชาชนแล้วรัฐไทยก็จะไม่อนุญาตให้คนจีนคนนั้นดำรงอยู่ในเมืองไทย ดังใจความว่า

กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาแล้วเห็นว่า คนต่างด้าวที่จะเข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศสยาม ถ้าสามารถที่จะเสียเงินค่าธรรมเนียมเข้าเมืองและปฏิบัติถูกต้องตามพระราชบัญญัติเข้าเมืองแล้ว ก็ไม่น่าจะกีดกันอย่างไร... เมื่อเห็นว่าเป็นบุคคลที่จะไม่ตกเป็นภาระประชาชนจะต้องเลี้ยงดูแล้ว ก็อนุญาตให้อยู่ต่อไปได้ ถ้าหากเห็นว่าน่าจะต้องตกเป็นภาระที่ประชาชนจะต้องเลี้ยงดูแล้ว หรือเป็นบุคคลที่ไม่น่าไว้วางใจก็ไม่อนุญาตให้อยู่³⁹

การที่รัฐไทยต้องจับกุมคนจีนจรจัดจำนวนมากก็เนื่องมาจากรัฐไทยต้องดูแลรับผิดชอบความสงบสุขเรียบร้อยภายในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลไทยเป็นห่วงพ่อค้าจีนที่เป็นผู้มีบทบาทในทางเศรษฐกิจของไทยจะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูคนจรจัดเหล่านี้ รัฐไทยจึงได้มีการจับกุมคนจรจัดที่ไปอาศัยอยู่ตามโรงฝิ่นทั้งที่เป็นคนจีนและคนสัญชาติอื่น รวมไปถึงคนไทยด้วย ดังที่ปรากฏในหนังสือของอัครราชทูตไทย ประจำกรุงลอนดอน ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481 มีใจความว่า

การกระทำของตำรวจในเรื่องนี้ มิได้กระทำเพราะเกลียดจีนเลย เพราะในพวกที่ถูกจับโดยหาว่าเป็นคนจรจัดประมาณ ๕๐๐๐ คนนี้ มีคนไทยราว ๕๐๐ คน และคนสัญชาติอื่นด้วย...คนเหล่านี้เป็นคนซึ่งขึ้นปล่อยไว้จะรบกวนประชาชน

³⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 35/2481, เรื่อง จีนและยิวจะเข้ามาประเทศสยาม วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481.

และนำมาซึ่งการยุ่งยากต่อการปกครอง อีกประการหนึ่ง รัฐบาลสยามก็ต้องคิด เป็นช่องทางหมุ่พ่อค้าจีนในประเทศสยามอยู่มาก จึงต้องพยายามป้องกันไม่ให้เกิด การกระทำของบุคคลซึ่งไม่ต้องการเหล่านั้น ไปทำความเดือดร้อนให้แก่หมุ่พ่อค้า ประชาชนได้⁴⁰

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การที่รัฐไทยได้ใช้เหตุผลเรื่องการค้าและการกับคนจรจัดทุกชาติอย่าง เท่าเทียมกันและการดำเนินการของรัฐก็เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนจีนส่วนใหญ่ในการอธิบาย กับอัครราชทูตจีนนั้นน่าจะแสดงให้เห็นว่า รัฐไทยตระหนักดีถึงความไม่พอใจและความต้องการที่จะ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการค้าดูแลคนจีนในเมืองไทยของรัฐบาลจีน โดยการที่รัฐบาลจีนอาจจะยับยั้ง การปกครองที่ไม่เป็นธรรมของรัฐบาลไทยขึ้นมาเป็นข้ออ้างในการเรียกร้องให้คนจีนต่อต้านรัฐบาล ไทยและต้องการให้รัฐบาลจีนเข้ามาดูแลแทน รัฐบาลไทยจึงได้ยกเหตุผลเพื่อแสดงให้เห็นถึงการ ดำเนินการที่ธรรมและเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนจีนโดยส่วนรวม ซึ่งถือว่าเหตุผลดังกล่าวเกิด จากการเข้าใจถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดีของรัฐบาลไทย จึงทำให้เหตุผลในการดำเนินการ ของรัฐไทย "...เป็นที่พอใจของรัฐบาลจีน และขอขอบใจมาด้วย..."⁴¹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคำตอของรัฐบาลไทยจะเป็นที่พอใจแก่รัฐบาลจีน และทำให้รัฐบาลจีน เข้าใจถึงความจำเป็นที่รัฐไทยต้องมีการดำเนินการกับคนจีนแล้วก็ตาม แต่จากการที่รัฐไทยได้มีการ ดำเนินการจับกุมคนจีนก็ยังคงทำให้รัฐบาลจีนเห็นว่า รัฐบาลจีนควรที่จะส่งผู้แทนเข้ามาดูแล และให้ความช่วยเหลือคนจีนในเมืองไทย โดยรัฐบาลจีนได้ใช้สถานการณ์การที่รัฐไทยจะต้อง จับกุมคนจีนจรจัดนั้นเป็นเหตุผลในการที่รัฐบาลจีนจะขอตั้งผู้แทนชนิดไม่ใช่การทูตเข้ามาเพื่อช่วย ดูแลคนจีนและช่วยลดปัญหาของรัฐบาลไทยอันเกิดขึ้นจากคนจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย⁴²

การที่รัฐบาลจีนจะขอแต่งตั้งเพียงแค่ผู้แทนชนิดไม่ใช่การทูตนั้นก็เกิดขึ้นเนื่องมาจากการที่ รัฐบาลจีนตระหนักดีจากการเรียกร้องที่ผ่านๆ มาว่า อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยก็คงจะไม่ยินยอมที่จะ ทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนอันจะทำให้รัฐบาลจีนมีผู้แทนทางการทูตประจำ เมืองไทยในช่วงเวลานั้นอย่างแน่นอน รัฐบาลจีนจึงได้พยายามหาวิธีการอื่นที่จะทำให้สามารถมี ผู้แทนของรัฐบาลเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทยได้ รัฐบาลจีนจึงได้หลีกเลี่ยงไปขอตั้งเพียงแค่ผู้ แทนที่ไม่ใช่การทูตซึ่งคงจะเห็นว่าหากมิใช่ผู้แทนทางการทูตอย่างเป็นทางการประกอบกับการให้

⁴⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง หนังสือเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอนถึงรัฐมนตรีว่า กระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.

⁴¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง หนังสือเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอนถึงรัฐมนตรีว่า กระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.

⁴² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง เอกอัครราชทูตจีน ณ กรุงลอนดอน มาถามเรื่องการจับกุม ในกรุงเทพฯ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.

เหตุผลในการแต่งตั้งว่าเพื่อจะได้ช่วยระงับปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากคนจีนให้แก่รัฐบาลไทย ก็คงจะทำให้รัฐไทยเห็นด้วยกับการขอแต่งตั้งผู้แทนจีน ดังปรากฏในรายงานเรื่องเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงลอนดอน มาถาถึงเรื่องการจับจีนในกรุงเทพฯ ลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ.2481 ที่ได้กล่าวถึงสาเหตุและเหตุผลที่รัฐบาลจีนขอแต่งตั้งผู้แทนชนิดไม่ใช่การทูต ดังใจความว่า

เดิมรัฐบาลจีนตั้งใจจะขอตั้งอัครราชทูต ณ กรุงเทพฯ แต่เข้าใจว่า ทางการสยามคงจะขัดข้อง บัดนี้ขอตั้งแต่เพียง agent ชนิดไม่ใช่เป็นอย่างทูต (not diplomatic representative) หากแต่เป็น agent ของรัฐบาลเฉยๆ เพื่อช่วยดูแลจีนและช่วยระงับความลำบากแก่รัฐบาลที่เกิดขึ้นจากคนชนชาวชาติจีน รัฐบาลจีนเข้าใจว่า จะเป็นประโยชน์แก่กันทั้งสองฝ่าย⁴³

แม้ว่ารัฐบาลจีนจะขอเพียงผู้แทนที่ไม่ใช่การทูตและยกเหตุผลของการขอแต่งตั้งเพื่อให้มีผู้แทนมาช่วยดูแลคนจีนในเมืองไทย แต่รัฐบาลไทยก็ยังคงยืนยันนโยบายเดิมที่ไม่ต้องการที่จะให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับดูแลคนจีนในเมืองไทย โดยให้เหตุผลของการที่รัฐไทยปกครองคนจีนเสมือนเป็นคนไทยอยู่แล้ว ดังปรากฏในเหตุผลที่อัครราชทูตไทย ประจำกรุงลอนดอนได้ให้กับเอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงลอนดอนในรายงานของอัครราชทูตไทยถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481 มีใจความว่า

ชนชาติจีนในสยามนั้น ได้รับการปฏิบัติเหมือนคนไทยอยู่แล้ว ทำอะไรก็ได้ของไทย เข้าไหนเข้าได้ทุกทาง ฉะนั้นเห็นว่าทางรัฐบาลจีนไม่น่าจะเป็นห่วงเลยในเรื่องนี้⁴⁴

การตอบของอัครราชทูตไทย แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยเห็นว่าคนจีนเป็นเสมือนคนไทยอยู่แล้ว ดังนั้นคนจีนก็ควรอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยและตระหนักสำนึกในการเป็นคนไทยมากกว่าการเป็นคนจีนและรัฐบาลจีนก็ไม่ควรที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทย

จากการที่รัฐบาลจีนยังคงให้ความสำคัญกับคนจีนในเมืองไทยอยู่โดยตลอด ดังนั้น เมื่อคนจีนในเมืองไทยได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับการดำเนินการที่รัฐบาลจีนเห็นว่ารุนแรงมากเกินไป รัฐบาลจีนก็จะพยายามแสดงให้ทั้งรัฐบาลไทยและคนจีนเห็นว่า รัฐบาลจีนยังคงให้ความสนใจและต้องการที่จะเข้ามาดูแลและให้ความช่วยเหลือคนจีนในเมืองไทย แต่เนื่องจากรัฐบาลจีนก็ตระหนักดีถึงสถานการณ์ว่ายังไม่สามารถที่จะต่อรองกับรัฐบาลไทยได้ รัฐบาลจีนจึงได้ขอแต่งตั้งเพียงผู้แทนที่ไม่ใช่การทูต เพราะเห็นว่ารัฐบาลไทยอาจจะยินยอมและอย่างน้อยที่สุดหากประสบความสำเร็จก็

⁴³ เรื่องเดียวกัน.

⁴⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง หนังสือเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.

อาจจะส่งผลทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความรู้สึกชื่นชมและพอใจการที่รัฐบาลจีนต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือคนจีน อันจะส่งผลต่อความช่วยเหลือเมืองจีนของคนจีนในเมืองไทย

ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและรุนแรงมากยิ่งขึ้น ซึ่งได้ส่งผลต่อการแสดงปฏิกิริยาของคนจีนและรัฐบาลจีนในการที่จะเข้าดูแลคนจีนในเมืองไทย ดังจะเห็นได้จาก ภายหลังจากที่รัฐบาลไทยได้มีการดำเนินการกับทั้งโรงเรียนจีนและคนจีน ในปี พ.ศ.2482 ที่ทำให้มีโรงเรียนจีนถูกปิดกว่า 20 โรงเรียน และมีคนจีนถูกจับเป็นจำนวนมากนั้น⁴⁵ ได้ส่งผลต่อการที่รัฐบาลจีนให้เอกอัครราชทูตจีน ประจำกรุงลอนดอน สอบถามอัครราชทูตไทย ประจำกรุงลอนดอน ถึงสาเหตุที่รัฐบาลไทยได้มีการที่ค่อนข้างจะรุนแรงต่อคนจีน ดังปรากฏในหนังสือของอัครราชทูตไทยประจำลอนดอนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2482 มีใจความว่า

รัฐบาลจีนได้รับคำร้องทุกข์มาจากประเทศไทย ว่าในสองสามวันนี้มีชาวจีนถูกจับมากมาย โรงเรียนจีนกว่า ๒๐ โรงเรียนถูกรัฐบาลสั่งให้ปิด และผู้จัดการแบ่ง Hua Chiao และแบ่งกั Canton ถูกจับ รัฐบาลจีนได้ขอให้อัครราชทูตประจำกรุงเทพฯ พุดจาขอร้องให้ปล่อยผู้จัดการแบ่งกัทั้งสองนี้จากที่คุมขังในระหว่างที่คุมขังในระหว่างที่รอการฟ้องร้องต่อศาล แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ รัฐบาลจีนจึงมาขอร้องทางสถานทูตไทย ณ กรุงลอนดอน ขอให้รัฐบาลไทยโปรดให้ความเสรีภาพแก่บุคคลทั้งสองนี้ในระหว่างที่รอการพิจารณาคดีต่อไป และขอทราบสาเหตุใดจึงมีการจับกุมชาวจีนมากมายเช่นนี้ และทำไมโรงเรียนเหล่านั้นจึงถูกสั่งปิด⁴⁶

จากหนังสือดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า คนจีนในเมืองไทยได้มีปฏิกิริยาโดยการเรียกร้องเพื่อให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับดำเนินการที่เข้มงวดกับคนจีนของรัฐบาลไทย จึงทำให้รัฐบาลจีนร้องเรียนให้รัฐบาลไทยผ่อนผันการจับกุมคนจีน และต้องการให้รัฐบาลไทยชี้แจงถึงเหตุผลในการดำเนินการในลักษณะที่รัฐบาลจีนเห็นว่ามีความรุนแรง ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐบาลจีนเกรงว่าอาจจะส่งผลให้คนจีนได้รับความลำบากมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหากประเทศไทยไม่สามารถชี้แจงได้อย่างชัดเจน ก็อาจจะทำให้รัฐบาลจีนใช้เป็นเหตุผลในการเจรจาขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี

การที่รัฐบาลจีนเป็นกังวลถึงการดำเนินการของรัฐบาลไทยว่าจะเป็นการต่อต้านคนจีนโดยอาจจะถูกกดดันจากญี่ปุ่น น่าจะเป็นสิ่งที่รัฐบาลไทยก็ตระหนักถึงเป็นอย่างดี เนื่องมาจากการที่รัฐบาลจีนได้เคยแสดงความกังวลในเรื่องดังกล่าวมาแล้วในการดำเนินการของรัฐบาลไทยหลังการเปลี่ยนแปลง

⁴⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่องจีนมาสอบถามข้อความบางอย่าง, ลงวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2482

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน

การปกครอง ดังนั้นรัฐไทยจึงได้แสดงให้เห็นให้รัฐบาลจีนเห็นว่าการดำเนินการนั้นมิได้เกิดจากนโยบายต่อต้านคนจีน แต่เป็นการดำเนินการตามกฎหมายของไทย ดังใจความในหนังสือฉบับเดียวกันว่า

ขอรับรองได้ว่า การกระทำต่างๆ ของรัฐบาลไทยนั้น กระทำไปตามกฎหมายของบ้านเมืองโดยความยุติธรรมทั้งสิ้น มิได้มีเจตนาร้ายต่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด⁴⁷

นอกจากนั้นแล้วรัฐไทยยังได้พยายามแสดงให้เห็นให้รัฐบาลจีนเกิดความเข้าใจและเกิดความเชื่อมั่นว่ารัฐไทยได้ดำเนินการกับคนจีนอย่างยุติธรรมและเกิดจากการที่คนจีนได้กระทำผิดกฎหมาย ซึ่งรัฐไทยได้อธิบายถึงการดำเนินการของรัฐอย่างชัดเจน ดังที่ปรากฏในหนังสือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูตไทยประจำลอนดอน ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2482 ที่ได้กล่าวถึงสาเหตุที่รัฐไทยได้ดำเนินการกับคนจีน เพื่อให้ให้อัครราชทูตนำเหตุผลดังกล่าวไปชี้แจงต่อเอกอัครราชทูตจีน ประจำลอนดอน ดังใจความว่า

เฉพาะเรื่องการปิดโรงเรียนนั้น ตามคำแถลงการณ์ของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ ๙ เดือนนี้ ซึ่งได้ส่งมา ณะ ที่นี้ด้วยแล้ว ปรากฏว่า กระทรวงธรรมการมิได้ปิดเฉพาะแต่โรงเรียนจีนเท่านั้น โรงเรียนของชนชาติอื่น และแม้โรงเรียนไทยก็ได้ถูกสั่งปิดด้วยเหมือนกัน ทั้งนี้ ใช้ข้อนี้ไกล เพื่อกวัดขั้นให้โรงเรียนทั้งหลายปฏิบัติให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติเท่านั้น ส่วนเรื่องการจับกุมผู้จัดการธนาคารจีนนั้น ข้อเท็จจริงมีว่า เมื่อเช้าวันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ.๒๔๘๒ เจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุม นายองไทย และนายเซ่ง เซงฮี้ ผู้จัดการและผู้ช่วยผู้จัดการโอเวอร์ซีซไชนีสแบงก์ และผู้จัดการธนาคารวางตั้ง โดยข้อหาว่า เป็นสมาชิกในสมาคมก๊กมินตั๋ง และเป็นพรรคพวกของสมาคมลับ ก่อความไม่สงบโดยมีการบังคับขู่เข็ญมิให้จำหน่ายสินค้าญี่ปุ่นและเรียไรเงินโดยมิได้รับอนุญาต ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบข้อหาเหล่านี้แล้ว และในเวลาที่กำลังอยู่ในระหว่างการสืบและการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ส่วนการประกันในกรณีนี้ ในระหว่างการสืบและการสอบสวน กรมตำรวจยังจะให้ประกันไม่ได้ แต่กรมตำรวจก็ได้ผ่อนผันให้ผู้ต้องหามีโอกาสได้พบกับบุคคล ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของธนาคาร กับทั้งให้โอกาสไปเปิดและปิดห้องเงินอีกด้วย ขอชี้แจงเพิ่มเติมให้ท่านทราบด้วยว่า คนจีนที่อยู่ในประเทศไทยนั้นย่อมได้รับผลประติบัติอย่างเที่ยงธรรมอย่างเดียวกับคนชาติของประเทศอื่นๆ ดุจกัน แต่คนจีนที่อยู่ในเมืองไทย ก็ย่อมต้องเคารพต่อบทกฎหมายของไทยเช่นเดียวกับคนต่างด้าวอื่น

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน.

เหมือนกัน ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยดำเนินการต่อคนจีนบางคนที่เกี่ยวข้อง ก็เพราะเหตุว่า คนจีนเหล่านั้นฝ่าฝืนบทกฎหมายของไทยนั่นเอง การปิดโรงเรียนนั้น ก็เพราะเหตุว่าโรงเรียนเหล่านั้นฝ่าฝืนบทกฎหมายเช่นเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนที่ฝ่าฝืนกฎหมายไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนจีนหรือโรงเรียนของคนชาติอื่น และแม้โรงเรียนไทยเองก็ถูกสั่งปิดทั้งนั้น ส่วนนโยบายของรัฐบาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทางการก็ได้แถลงไว้หลายครั้งหลายหน และได้แถลงซ้ำอีกครั้งหนึ่งเมื่อเร็วๆ นี้ว่า ฝ่ายเราจะรักษาไว้ซึ่งมิตรภาพกับนานาประเทศทั้งหลายโดยเท่าเทียมกัน⁴⁸

คำตอบดังกล่าวของรัฐบาลไทยน่าจะทำให้รัฐบาลจีนเกิดความเข้าใจและรู้สึกพอใจ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐบาลจีน "...รู้สึกขอบใจสถานทูตไทยมาก ที่กรุณาช่วยเป็นธุระสอบสวนข้อความต่างๆ..."⁴⁹

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลจีนจะรู้สึกพอใจต่อคำตอบของรัฐบาลไทยที่มีต่อกรณีดังกล่าว แต่จากการที่รัฐบาลจีนได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยอยู่โดยตลอด รัฐบาลจีนจึงได้ให้เอกอัครราชทูตจีน ประจำกรุงปารีสไปพบอัครราชทูตไทย ประจำกรุงปารีส เพื่อแจ้งให้ทราบว่ารัฐบาลจีนจะส่งคณะข้าหลวง (Goodwill Mission) เข้ามาเยี่ยมเมืองไทยเพื่อเชื่อมสัมพันธไมตรีระหว่างคนทั้งสองชาติให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เพราะยังคงมีข่าวลือเกี่ยวกับการที่ในเมืองไทยมีความเกลียดชังคนจีนมากยิ่งขึ้น ดังปรากฏในรายงานของอัครราชทูตไทย ประจำกรุงปารีส ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2482 มีความว่า

ด้วยท่าน เวลลิงตัน ฌู เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงปารีส ได้มาพบกับข้าพเจ้าที่สถานทูตวันนี้...เอกอัครราชทูตได้กล่าวว่า ท่านได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้มาติดต่อกับข้าพเจ้าว่า รัฐบาลจีนมีความปรารถนาจะส่งคณะข้าหลวงจีน (Goodwill Mission) ไปเยี่ยมประเทศไทยในเร็วๆ นี้จึงใคร่ขอให้ข้าพเจ้าเรียนถามเข้ามาว่า รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะยินดีรับคณะข้าหลวงจีนที่มานี้เพียงใดหรือไม่...ท่านก็ได้อธิบายว่า รัฐบาลจีนเป็นห่วงอยู่มากที่ได้ข่าวในระหว่างนี้ว่าประเทศไทย โดยเฉพะอย่างยิ่งที่กรุงเทพฯ ๙ ความเกลียดชังคนจีน (anti -

⁴⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน, วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2482.

⁴⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่องจีนมาสอบถามข้อความบางอย่าง, ลงวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2482.

Chinese feelings) ได้ทวีมากขึ้น รัฐบาลจีนจึงดำริส่งคณะข้าหลวงนี้เข้ามา เพื่อ
สมานไมตรีระหว่าง ๒ ประเทศให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น⁵⁰

จากรายงานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลจีนยังคงมีความกังวลสถานการณ์การ
ดำเนินการกับคนจีนในเมืองไทย จึงต้องการที่จะส่งผู้แทนเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทยเองทั้งนี้
อาจจะเป็นไปได้เพื่อดูสถานการณ์ในเมืองไทยและหากพบว่ารัฐไทยและคนไทยมีการดำเนินการที่ไม่
ดีต่อคนจีนจะได้ใช้เป็นเหตุผลในการขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีต่อไป

รัฐไทยก็คงจะตระหนักดีถึงความต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลไทย
ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มีการตกลงกัน ในวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482 ในการประชุมคณะรัฐมนตรีว่า

ในเวลานี้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเราก็ดีอยู่แล้ว จึงยังไม่มี
จำเป็นที่จะต้องส่งผู้แทนเข้ามา เท่าที่เราได้ปฏิบัติไปนั้นก็เพื่อชนจีนเอง ทั้งนี้ชาว
จีนที่เป็นพ่อค้าใหญ่ในเมืองไทยย่อมทราบดี⁵¹

มติในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีนั้น สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยน่าจะตระหนักดีถึงการที่รัฐบาล
จีนต้องการที่จะขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐไทย ซึ่งรัฐไทยยังไม่ต้องการ ดังที่ปรากฏใน
ความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์
พ.ศ.2481 ว่า “นโยบายของเราก็ไม่ยอมให้ตั้งทูต”⁵² และได้กล่าวถึงเหตุผลที่ไม่ควรอนุญาตให้
คณะข้าหลวงจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทย ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 28 สิงหาคม
พ.ศ.2482 มีใจความว่า

ความจริงเราดีต่อจีนอยู่แล้ว จะส่งมาทำไมกัน ชาววิทยุกระจายเสียงที่จุง
กิงก็โฆษณาแอนตี้เราเสมอ ทั้งๆ ที่เราไม่ได้ทำอะไรเขาเลย เหตุการณ์ร้ายที่
เกิดขึ้นก็เพราะคนจีนฆ่าคนจีนต่างหาก เราเป็นรัฐบาลเป็นฝ่ายที่คอยระงับ
เหตุร้ายเหล่านี้ต่างหาก เพราะทำผิดกฎหมายบ้านเมือง⁵³

จากความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นแสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. มี
นโยบายที่ค่อนข้างจะชัดเจนเกี่ยวกับการที่ไม่ต้องการให้รัฐบาลจีนส่งผู้แทนเข้ามาในเมืองไทย ซึ่ง

⁵⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 หนังสืออัครราชทูต ณ กรุงปารีส ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ
ต่างประเทศ, ลงวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2482.

⁵¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 45/2482, เรื่อง รัฐบาลจีนทาบตามการส่งคณะข้าหลวง
มายังประเทศไทย วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482.

⁵² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2481, เรื่อง รัฐบาลจีนขอตั้ง agent ชะนิดไม่ใช่เป็นการ
ทูต วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

⁵³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 45/2482, เรื่อง รัฐบาลจีนทาบตามการส่งคณะข้าหลวง
มายังประเทศไทย วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482.

อาจจะสะท้อนถึงการดำเนินการที่รัฐไทยมีต่อคนจีนได้ในสองลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ ในลักษณะแรกก็คือ รัฐไทยเห็นว่ายังมิได้มีการดำเนินการต่อคนจีนที่รุนแรงเกินไป รัฐไทยจึงไม่เห็นความจำเป็นที่รัฐบาลจีนจะส่งผู้แทนเข้ามาในเมืองไทยอันเป็นการแสดงออกถึงการเป็นผู้ปกครองคนจีนด้วยการแสดงความเป็นห่วงและส่งผู้แทนเข้ามาดูแลชีวิตความเป็นอยู่ของคนจีนที่อาจจะส่งผลทำให้คนจีนเกิดความจงรักภักดีและตระหนักรู้ใน “ความเป็นคนจีน” ของตนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการ สำหรับลักษณะที่สองก็คือ รัฐไทยอาจจะมีการดำเนินการที่มีความเข้มงวดและจริงจังกับคนจีน จึงทำให้รัฐไทยเกรงว่าผู้แทนจีนจะใช้สถานการณ์ดังกล่าวกดดันรัฐไทยในการเจรจาขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี ซึ่งก็เป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ยังไม่ต้องการให้เกิดขึ้น รัฐไทยจึงยืนยันที่จะไม่ให้ผู้แทนจีนเดินทางเข้ามา

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะรัฐไทยจะเห็นว่ารัฐไทยได้มีการดำเนินการที่เข้มงวดหรือไม่เข้มงวดต่อคนจีนก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากการที่รัฐไทยไม่อนุญาตให้ผู้แทนรัฐบาลจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทยนั้น ก็คือ รัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนจีนเกิดการตระหนักรู้ใน “ความเป็นคนจีน” ในทางการเมือง ทั้งที่จะเกิดขึ้นจากการที่รัฐศึกษาซึ่งการที่รัฐบาลจีนส่งผู้แทนเข้ามาดูแลพวกตน หรือที่จะเกิดขึ้นจากการที่รัฐบาลจีนได้เจรจาขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐไทย จึงทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองอย่างเข้มงวดและจริงจัง

นอกจากนั้นการดำเนินการที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้นของรัฐไทยต่อคนจีนยังทำให้สมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยพม่าได้มีโทรเลขเพื่อสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวของรัฐไทย และเรียกร้องให้รัฐไทยปฏิบัติต่อจีนด้วยความยุติธรรมเพื่อความสัมพันธอันดีของทั้งสองประเทศ⁵⁴ ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนนั้นเป็นที่รับรู้ในหมู่คนจีนในที่ต่างๆ โดยทั่วถึงกัน และแสดงให้เห็นถึงความเป็นห่วงเป็นใยกันในระหว่างคนจีน อาจจะสะท้อนให้เห็นว่าคนจีนไม่ว่าจะอยู่ที่ใดยังคงมีความผูกพันกับคนจีนด้วยกัน

รัฐไทยก็ได้มีโทรเลขตอบไปยังประธานสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย เพื่อชี้แจงให้คนจีนในพม่าได้เข้าใจถึงการที่รัฐไทยได้มีการปิดโรงเรียนจีน และหนังสือพิมพ์จีนนั้นเป็นการดำเนินการอย่างยุติธรรมตามกฎหมาย และรัฐไทยยังได้ยืนยันนโยบายที่จะปฏิบัติกับชนทุกชาติ

⁵⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 โทรเลขจากสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยถึง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, 8 สิงหาคม พ.ศ.2482. ดังในความในโทรเลขว่า We learn with great concern report of alleged arrests Chinese residents as well as closing Chinese schools in Thailand. STOP. We respectfully appeal Your Excellency's Government treat our Compatriots residing Thailand with justice in view of the friendly relationship between two countries.

ในเมืองไทยอย่างเท่าเทียมกัน⁵⁵ คำตอบดังกล่าวก็เพื่อให้คนจีนในที่ต่างๆ เข้าใจว่ารัฐไทยมิได้มีนโยบายต่อต้านคนจีน เพราะหากคนจีนในพม่าเชื่อว่ารัฐไทยได้มีการดำเนินการที่เข้มงวดแต่กับเฉพาะคนจีนเท่านั้น ก็อาจจะทำให้คนจีนในพม่าได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อตอบโต้การดำเนินการของรัฐไทย อันอาจจะทำให้สถานการณ์ความไม่เข้าใจกันระหว่างรัฐไทยกับคนจีนมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นและปัญหาที่ควรจะเป็นปัญหาภายในประเทศอาจจะลุกลามออกไปภายนอกประเทศได้

จากการที่การดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนที่เข้มงวดและรุนแรงมากยิ่งขึ้นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ทำให้รัฐบาลจีนและคนจีนในที่ต่างๆ พยายามเข้ามาเกี่ยวข้องกับปกครองของรัฐไทย แสดงให้เห็นว่าชาวการดำเนินการของรัฐไทยนั้นได้แผ่กระจายออกไปไกลและยากเกินกว่าที่รัฐไทยจะควบคุมได้ จึงทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้มีการปราศรัยทางวิทยุกระจายเสียง ในวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 เพื่ออธิบายให้เห็นว่ารัฐไทยมีนโยบายต่อต้านจีน แต่การดำเนินที่เป็นไปตามกฎหมายเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และเป็นการปฏิบัติกับทุกชาติอย่างเท่าเทียมกันมิได้เฉพาะเจาะจง นอกจากนั้นรัฐไทยยังได้พยายามแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้ปฏิบัติต่อคนจีนดีกว่าคนชาติอื่น ดังนั้นคนจีนก็ควรที่จะละทิ้งความคิดเห็นที่รัฐไทยต้องการที่จะต่อต้านคนจีนเสียแล้วหันมาปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง อันจะทำให้คนจีนอยู่ในเมืองไทยได้อย่างมีความสุข⁵⁶

การกล่าวปราศรัยของจอมพล ป. นั้น แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนจีนเข้าใจว่าการดำเนินการกับคนจีนนั้นเกิดขึ้นจากการที่รัฐมีนโยบายต่อต้านคนจีนโดยเฉพาะ ซึ่งการที่รัฐต้องพยายามสร้างความเข้าใจกับคนจีนนั้น ก็คงจะสืบเนื่องมาจากการที่รัฐไทยตระหนักดีถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพาคนจีน โดยเฉพาะในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จากเหตุผลที่รัฐ

⁵⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 โทรเลขจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงประธานสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย, วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2482. ดังใจความในโทรเลขว่า In reply, I am to assure you that the Chinese residing in Thailand are treated with justice in the same manner as the nationals of any other friendly country. Chinese nationals, however, like the nationals of any other country, have to abide by the law of the land; and it is only for violations of the law that action has to be taken against the particular Chinese residents concerned. If a number of Chinese schools and of Chinese newspapers have had to be closed, it is because similar action is also taken against other foreign as well as Thai schools and newspapers which have violated the law and regulations governing such matters. The policy of the Thai Government is, as has often been stated and only just recently reiterated, one of equal friendship with all the Powers alike.

⁵⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 คำปราศรัยนายกรัฐมนตรีแก่คนจีนทางวิทยุกระจายเสียง, วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2884.

ไทยเห็นควรให้สนับสนุนเครื่องอุปโภคบริโภคที่สร้างขึ้นโดยชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะ คนจีนในเมืองไทยด้วย เนื่องจากรัฐไทยมีความเห็นว่า “เรายังไม่พร้อมที่จะให้เขาออกไปจากเมืองไทยทั้งหมด”⁵⁷

ด้วยเหตุจึงทำให้รัฐไทยไม่อาจที่จะปล่อยให้คนจีนเข้าใจว่ารัฐไทยต่อต้านคนจีนที่อาจจะทำให้คนจีนเกิดความไม่พอใจและไม่ให้ความร่วมมือกับรัฐในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ หรือพากันอพยพออกจากเมืองไทยเนื่องจากเกิดความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิตในเมืองไทย ซึ่งจะทำให้รัฐไทยสูญเสียผลประโยชน์จากการที่ต้องสูญเสียคนจีนที่เป็นกำลังสำคัญในทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าการเข้มแข็งของรัฐไทยต่อคนจีนอาจจะได้ผล เนื่องจากไม่ได้ปรากฏหลักฐานถึงการเคลื่อนไหวต่อต้านการดำเนินการของรัฐไทยจากคนจีน แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ของคนจีนในเมืองไทยในช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่มีความแตกแยกในหมู่คนจีนในเมืองไทย ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่ญี่ปุ่นได้รุกรานเมืองจีน ในวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2480 โดยเริ่มการรุกรานจากสามมณฑลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนแล้วได้ขยายการรุกรานเพื่อที่จะทำการยึดครองเมืองจีน การรุกรานเมืองจีนของญี่ปุ่นในครั้งนี้เป็นสงครามที่ยาวนานและกลายเป็นส่วนหนึ่งของสงครามมหาเอเชียบูรพา⁵⁸ ทำให้คนจีนส่วนหนึ่งที่ยังตระหนกสำนึกในถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตนเองต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีนในการทำสงครามและมีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นในเมืองไทยด้วย ในขณะที่มีคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นในเมืองไทย คนจีนทั้งสองกลุ่มนี้จึงแตกแยกกันโดยที่กลุ่มคนจีนทั้งสองต่างมีการใช้วิธีการที่รุนแรงเพื่อจัดการกับฝ่ายตรงกันข้าม

รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการที่คนจีนในเมืองไทยมีการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายกัน ที่ทำให้คนจีนมีการใช้ความรุนแรงเพื่อจัดการกับฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นการกระทำที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของเมืองไทย ซึ่งรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. มีนโยบายที่จะปราบปรามผู้ที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจีนอย่างจริงจัง ดังปรากฏในการที่รัฐไทยได้ถ่ายทอดเสียงทางวิทยุกระจายเสียงคลื่นสั้น ส่งไปทั่วโลก เป็นภาษาจีน ในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 มีใจความว่า

รัฐบาลได้พยายามปรับความเข้าใจแก่ชนชาวจีนมาแล้วหลายครั้งด้วยกัน ถึงนโยบายที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินแก่ชนชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย โดยเฉพาะ ในข้อที่คนจีนบางพวกพยายามทำลายความสงบสุขของประเทศ แต่แม้

⁵⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 64/2482, เรื่อง การส่งเสริมเครื่องอุปโภคบริโภคที่กำเนิดหรือประดิษฐ์ขึ้นในประเทศไทย วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁵⁸ ทวีป วรดิลก, ประวัติศาสตร์จีน, หน้า 1242.

กระนั้นชนจีน พวกนี้ก็หาได้หยุดยั้งความมุ่งมาดปรารถนาไปได้ไม่ อนุสนธิอันเนื่องจากการฆาตกรรมรายที่กล่าวแล้ว เป็นประจักษ์พยานอย่างดีว่า คำชี้ชวนและการทำความเข้าใจของรัฐบาลไทยนั้นเป็นการไร้ผล ฉะนั้นรัฐบาลไทยจะได้ดำเนินการปราบปรามบรรดาผู้ทำลายความสงบสุขของประเทศให้เข้มงวดกวดขันยิ่งขึ้น มิฉะนั้นความสงบสุขและความปลอดภัยของประชาชนในประเทศรวมทั้งชนจีนที่สุจริตก็จะมีอยู่ได้ด้วยยาก⁵⁹

จากการแถลงการณ์ของรัฐบาลไทยนั้น แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลไทยต้องการที่จะแสดงให้เห็นแก่คนจีนที่อยู่ในที่ต่างๆ เข้าใจถึงการที่รัฐบาลไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดมากยิ่งขึ้นว่าเป็นการดำเนินการกับเฉพาะคนจีนที่ทำลายความสงบเรียบร้อยและขัดต่อกฎหมายของเมืองไทยเท่านั้น เพื่อให้คนจีนที่อาศัยอยู่ในที่ต่างๆ ได้เข้าใจถึงนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลที่มีต่อคนจีน เพื่อป้องกันมิให้คนจีนในที่ต่างๆ เข้าเกี่ยวข้องกับกิจการดำเนินการของรัฐบาลไทยเช่นที่ผ่านมา อันอาจจะก่อให้เกิดความวุ่นวาย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลไทยจะได้หาทางป้องกันการมาเกี่ยวข้องของรัฐบาลจีนด้วยการอธิบายถึงการที่รัฐบาลไทยต้องมีการดำเนินการกับคนจีนที่เข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่รัฐบาลจีนก็ยังคงพยายามที่จะเกี่ยวข้องกับการปกครองของไทย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่เจียงไคเช็ค ประธานคณะมนตรีป้องกันชาติอันสูงสุดของจีน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้นำคนสำคัญของเมืองจีนในขณะนั้น ได้มีโทรเลขถึงจอมพล ป. พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรีของไทย ในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 เพื่อขอรับรองให้รัฐบาลไทยให้ความคุ้มครองคนจีนในเมืองไทย และให้คนจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพต่างๆ ได้อย่างอิสระ โดยมีได้รับการกีดกันจากมาตรการใดๆ ของรัฐบาลไทย ดังมีใจความว่า

ข้าพเจ้าจึงขอรับรองให้รัฐบาลของประเทศไทยให้ความคุ้มครองโดยเต็มที่แก่ชีวิตและทรัพย์สินของชาวจีนซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศของท่าน และอนุญาตให้เขาเหล่านั้นประกอบกิจการงานของเขาโดยชอบด้วยกฎหมายโดยปราศจากเบียดเบียนเหมือนเช่นแต่ก่อน วิธีการคุ้มครองใดๆ ซึ่งรัฐบาลของท่านให้แก่ประชาชนชาวจีนในขณะที่ชาติของเราอยู่ในความคับขันครั้งนี้ รัฐบาลและประชาชนชาวจีนจะรู้สึกขอบบุญคุณยิ่งกว่าในขณะอื่น และจะยังประโยชน์ให้แก่ประเทศไทยและประเทศจีนทั้งสองฝ่าย⁶⁰

⁵⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 ข่าวคัดจากประชามิตร, วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

⁶⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 คำแปลโทรเลขจากเจียงไคเช็ค ประธานคณะมนตรีป้องกันชาติอันสูงสุดของจีน, 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

จากใจความในโทรเลขของเจียงไคเช็ค นอกจากจะเป็นการพยายามเข้าเกี่ยวข้องกับ การปกครองของไทยเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยให้ความดูแลเอาใจใส่คนจีนในเมืองไทย อันเป็นการ แสดงให้เห็นถึงความเห็นที่รัฐบาลจีนมีต่อคนจีนที่อยู่ในเมืองไทยแล้ว โทรเลขดังกล่าว ยังอาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐบาลจีนยังคงถือว่าแม้ว่าคนจีนจะเดินทางเข้ามาอยู่ในเมืองไทย และอยู่ใต้การปกครองของรัฐบาลไทย แต่ก็ยังคงเป็น “พลเมือง” ของเมืองจีน ดังคำกล่าวที่เจียงไค เช็คใช้คำว่า “ชาติของเรา” ก็อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่ผู้นำจีนที่แฝงอยู่ ในข้อความที่ส่งถึงรัฐไทยเพื่อที่จะแสดงให้รัฐไทยเห็นว่ารัฐบาลจีนยังคงถือว่า เมืองจีนนั้นเป็นของ คนจีนทุกคนไม่ว่าคนจีนนั้นจะอาศัยอยู่ที่ใดซึ่งทำให้คนจีนทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องจงรักภักดีต่อชาติ และให้ความช่วยเหลือชาติของตนให้รอดพ้นจากภาวะคับขันนี้ไปได้

นอกจากนั้นรัฐบาลจีนยังได้แสดงให้เห็นว่าแม้ว่าคนจีนจะเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองไทย แต่ ก็มิได้ทำให้คนกลายเป็น “พลเมือง” ของรัฐไทย เนื่องจากคนจีนมีจุดประสงค์ในการเข้ามาใน เมืองไทยเพียงเพื่อประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเท่านั้น และการที่คนจีนอยู่อาศัยในเมืองไทยมาหลาย ชั่วอายุคนนั้นทำให้คนจีนที่อยู่ในเมืองไทยเป็นผู้เชื่อมโยงเมืองไทยกับเมืองจีนให้มีความสัมพันธ์ที่ แน่นแฟ้นกันมากยิ่งขึ้น มากกว่าที่จะเป็นการตัดสายสัมพันธ์ของคนจีนออกจากเมืองจีนแล้วกลาย มาเป็นคนไทย ดังใจความในโทรเลขฉบับเดียวกันว่า

ชาวจีนนั้นโดยอุปนิสัยเป็นคนที่รักสงบ ปฏิบัติตามกฎหมายและชาวจีน ที่อยู่ในประเทศไทยก็เป็นคนทำงานหนักและมีใจสุจริต และในการที่เลือกไป อาศัยอยู่ในหมู่คนไทยนั้น ก็ไม่มีจุดประสงค์อย่างอื่นใด นอกจากจะหาเลี้ยงชีพ โดยสุจริตสำหรับตัวเขาเอง และมีส่วนช่วยบำรุงสวัสดิภาพและความรุ่งเรืองของ ประเทศไทยตามสมควร การที่ได้อยู่โดยสันติ และการที่ได้ติดต่อเป็นอย่างดีกับ คนไทยมาปีแล้วปีเล่า และหลายชั่วอายุคนนั้นเป็นมูลฐานอันแน่นหนาแห่ง มิตรภาพตามประเพณีนิยมระหว่างประเทศของเราทั้งสอง และซึ่งจะแน่นแฟ้นยิ่ง ขึ้น⁶¹

จากการที่เจียงไคเช็ค ผู้นำของเมืองจีนได้มีโทรเลขถึงจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของ ไทย ซึ่งตระหนักดีถึงความพยายามของรัฐบาลจีนที่ต้องการจะเข้ามาดูแลคนจีนในเมือง ไทย อันเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการ โดยได้พยายามบ่ายเบี่ยงมาโดยตลอด ดังนั้นเพื่อมิให้รัฐบาล จีนใช้การดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจังของรัฐไทยเป็นเหตุผลในการขอทำสนธิสัญญาสัมพันธ มิตร รัฐบาลไทยจึงได้ตอบเพื่อทำความเข้าใจกับรัฐบาลจีนว่า การที่รัฐไทยมีการดำเนินการที่เข้มงวด

⁶¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 คำแปลโทรเลขจากเจียงไคเช็ค ประธานคณะมนตรีป้องกันชาติ อันสูงสุดของจีน, 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

และรุนแรงกับคนจีนนั้นก็เพราะคนจีนมีการกระทำที่ผิดกฎหมายและเป็นการทำลายความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองรวมถึงการกระทำของคนจีนนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินของคนจีนอื่นๆ เอง และรัฐไทยยังได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้ให้ความคุ้มครองคนจีนเป็นอย่างดีอยู่แล้ว และคนจีนสามารถที่จะประกอบอาชีพต่างๆ ได้โดยไม่ถูกเบียดเบียน ดังปรากฏในโทรเลขของจอมพล ป. พิบูลสงครามถึงเจียงไคเช็ค ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2482 ความว่า

ในเวลาไม่นานมานี้ มีคนบางจำพวกที่ไม่เคารพต่อกฎหมาย ได้ประกอบกิจการอันไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นการเสื่อมเสียแก่ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในแผ่นดินและเป็นเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของชาวจีนที่ตีนั้นเอง การปราบปรามที่จำเป็นต้องกระทำไปนั้น ได้กระทำเพื่อปราบปรามการกระทำผิดกฎหมายดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น การที่รัฐบาลแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้กระทำไปนี้ ก็มีความมุ่งหมายที่บันลือวัตถุประสงค์ตามที่เพ่งเล็งอยู่ คือ การอำนวยความสะดวกเต็มที่แก่ชีวิตและทรัพย์สินของพลเมืองจีนที่อยู่ในประเทศนี้ และอนุญาตให้ชาวจีนเหล่านี้ประกอบกิจการงานโดยชอบด้วยกฎหมายได้โดยไม่ถูกเบียดเบียน⁶²

การตอบของจอมพล ป. ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้มีการปกครองคนจีนเป็นอย่างดีอยู่แล้ว และรัฐไทยมีนโยบายที่ชัดเจนจะรักษาสัมพันธไมตรีอันดีกับนานาประเทศอย่างเท่าเทียมกันนั้น ก็คงจะเป็นไปเพื่อที่จะให้รัฐบาลจีนยุติความหวาดระแวงสงสัยต่อการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทย เพื่อที่จะทำให้รัฐบาลจีนไม่พยายามเข้าเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของรัฐไทยอีก ซึ่งการที่รัฐไทยได้ตอบเพื่อยืนยันถึงการที่รัฐไทยได้มีการปกครองดูแลคนจีนในเมืองไทยเป็นอย่างดีในครั้งนี้ก็อาจจะเป็นไปตามที่รัฐไทยต้องการ ทั้งนี้เนื่องจากไม่ปรากฏหลักฐานว่าภายหลังจากการตอบโทรเลขของจอมพล ป. พิบูลสงครามถึงเจียงไคเช็คแล้ว รัฐบาลจีนได้พยายามเกี่ยวข้องกับการปกครองคนจีนของรัฐไทยอย่างใดอีก

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานการณ์ภายในเมืองไทยที่รัฐไทยยังคงมีการดำเนินการกับคนจีนอย่างต่อเนื่องทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจะส่งผลให้คนจีนในเมืองส่วนหนึ่งรู้สึกว่าคุณได้ได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินการของรัฐไทยและอาจจะมีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีนจึงทำให้ในเวลาต่อมาในเดือนธันวาคม พ.ศ.2483 รัฐบาลจีนก็ยังคงมีความพยายามที่จะเข้าเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทย โดยการขอส่งคณะข้าหลวงมายังประเทศไทย

⁶² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 โทรเลขจากหลวงพิบูลสงครามถึงเจียงไคเช็ค, วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2482.

การขอส่งคณะข้าหลวงเข้ามาเมืองไทยในครั้งนี้ นอกจากน่าจะเป็นผลจากการดำเนินการของรัฐบาลไทยที่มีต่อคนจีนแล้ว ยังอาจจะเกิดจากการที่เมืองจีนยังคงต้องทำสงครามกับญี่ปุ่นอยู่อย่างต่อเนื่องทำให้รัฐบาลจีนต้องการการสนับสนุนทางเศรษฐกิจจากคนจีนภายนอกประเทศ ดังนั้นจึงน่าจะทำให้รัฐบาลจีนต้องการที่จะส่งคณะข้าหลวงเข้ามาในเมืองไทยเพื่อบอกเล่าสถานการณ์การสู้รบที่เกิดขึ้นในเมืองจีนอันเกิดจากการรุกรานของญี่ปุ่น เพื่อกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีนในเมืองไทยที่จะร่วมกันให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีนในการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น ดังเช่นที่รัฐบาลจีนได้เคยดำเนินการในช่วงที่ผ่านมา

โดยรัฐบาลจีนได้ให้เอกอัครราชทูตจีน ประจำกรุงลอนดอนติดต่ออัครราชทูตไทย ประจำกรุงลอนดอน เพื่อขอทราบทามในการที่รัฐบาลจีนจะส่งคณะข้าหลวงเข้ามาในเมืองไทย เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนให้เจริญยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐบาลจีนให้ความสำคัญกับการขอส่งคณะข้าหลวงคณะนี้เข้ามาเป็นอย่างมาก ดังที่ปรากฏในโทรเลขจากอัครราชทูตไทย ประจำกรุงลอนดอน ถึงกระทรวงการต่างประเทศ ในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2483 มีใจความว่า

เอกอัครราชทูตจีน ประจำกรุงลอนดอนซึ่งข้าพเจ้าได้พบในการรับทานอาหารกลางวัน ได้แจ้งแก่ข้าพเจ้าว่า โดยที่รัฐบาลจีนปรารถนาที่จะให้ความสัมพันธ์อันดีซึ่งมีอยู่ระหว่างประเทศจีนกับประเทศไทยเจริญยิ่งขึ้น จึงดำริที่จะส่งคณะทูตจำเริญทางไมตรี (Goodwill Mission) มายังประเทศไทย...ข้าพเจ้ารู้สึกที่ รัฐบาลจีนถือว่า การที่จะส่งคณะทูตไปคราวนี้ เป็นการสำคัญมากและรู้สึกยินดียิ่งหากท่านจะพิจารณาด้วยดี⁶³

จากโทรเลขแสดงให้เห็นว่า รัฐบาลจีนต้องการที่จะส่งผู้แทนคณะนี้เข้ามาในเมืองไทยเป็นอย่างมาก ทั้งนี้นอกจากจะต้องการเจริญสัมพันธไมตรีกับรัฐไทยแล้ว ยังต้องการที่จะแสดงให้เห็นคนจีนในเมืองไทยเห็นถึงความสนใจที่รัฐบาลจีนมีต่อคนจีนในเมืองไทย ในขณะที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แสดงให้เห็นอยู่โดยตลอดว่าไม่ต้องการที่จะให้ผู้แทนรัฐบาลจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทย และอาจจะประกอบกับการที่รัฐบาลจีนขอส่งผู้แทนเข้ามาในครั้งนี้มีการเรียกคณะผู้แทนว่าเป็น “คณะทูตจำเริญทางไมตรี” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลจีนต้องการเจรจาในเรื่องการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลไทย รัฐไทยจึงได้ปฏิเสธการขอส่งผู้แทนรัฐบาลจีนเข้ามาในครั้งนี้ ดังที่ปรากฏในหนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2483 มีใจความว่า

⁶³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 โทรเลขจากเอกอัครราชทูตคณะกรุงลอนดอน, วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

ในเรื่องที่รัฐบาลจีนปรารถนาจะส่งคณะข้าหลวงมาประเทศไทยนี้ได้มีการทบทวนมาครั้งหนึ่งแล้วเมื่อต้นปี พ.ศ.๒๔๘๒ ซึ่งเมื่อกระทรวงการต่างประเทศได้นำเรื่องนี้ขึ้นเรียนปฏิบัติคณะรัฐมนตรี ๆ ก็ได้ลงมติว่า ในเวลานี้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเราก็คืออยู่แล้ว จึงยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องส่งผู้แทนเข้ามา ฯลฯ ...เนื่องจากที่ได้มีการทบทวนมาใหม่ครั้งนี้ กระทรวงการต่างประเทศจึงได้นำเรื่องเสนอที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ค.ศ.๑๙๓๙ คณะรัฐมนตรีได้ปรึกษาลงมติให้ไปไปตามมติเดิม⁶⁴

จากรายงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังคงยืนยันในการที่ไม่อนุญาตให้คณะข้าหลวงจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทยอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้คงจะเกิดจากการที่รัฐไทยเกรงว่าหากรัฐไทยอนุญาตให้คณะทูตจำเริญทางไมตรีเดินทางเข้ามาในเมืองไทยอย่างเป็นทางการก็อาจจะทำให้เกิดความเข้าใจว่ารัฐไทยยินดีที่จะให้การต้อนรับและยินดีให้คณะผู้แทนรัฐบาลจีนคณะนี้ปฏิบัติภารกิจของตนในการเป็น “ทูตจำเริญทางไมตรี” ที่อาจจะมีการเจรจาขอทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีได้ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยยังไม่ต้องการให้เกิดขึ้น และอาจจะประกอบกับการที่รัฐไทยเกรงว่า การอนุญาตให้ผู้แทนรัฐบาลจีนเดินทางเข้ามาก็เท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของรัฐบาลจีนในการส่งผู้แทนของรัฐบาลเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทยซึ่งอาจจะส่งผลให้คนจีนเกิดการตระหนักสำนึกในลักษณะของคนจีนในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ดังนั้นรัฐไทยจึงยังคงยืนยันตามมติเดิมในการที่ไม่อนุญาตให้คณะผู้แทนจีนเดินทางเข้ามาในเมืองไทยอย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะไม่อนุญาตให้ผู้แทนจีนได้เข้ามาอย่างเป็นทางการ ซึ่งอาจจะเท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลจีนและคนจีนเห็นว่ารัฐไทยให้การยอมรับผู้แทนจีนในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐบาลที่จะเข้ามาทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้น แต่รัฐไทยก็ได้กีดกันการที่คณะผู้แทนรัฐบาลจีนจะเดินทางเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการ ดังที่ปรากฏในรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2484 เกี่ยวกับการที่คณะทูตจำเริญทางไมตรีของจีนจะเดินทางเข้ามาในเมืองไทย ซึ่ง “...นายกรัฐมนตรีนั่งมีบัญชาให้ตอบว่า เข้ามาได้ แต่ไม่ใช่ทางการ...”⁶⁵

ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะการเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการโดยการเดินทางเข้ามาในฐานะเอกชนต่างด้าวคนหนึ่งนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมิได้ให้การรับรองการเข้ามาของคนจีนในฐานะผู้

⁶⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 หนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2483.

⁶⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 รายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2484.

แทนรัฐบาลจีน ซึ่งทำให้ผู้แทนจีนไม่สามารถที่จะเจรจาทางการเมืองกับรัฐบาลได้ ซึ่งน่าจะก่อให้เกิดความเสียหายกับผลประโยชน์ของจีนน้อยกว่าการที่จะไม่อนุญาตให้เข้ามาในเมืองไทยเลย โดยจะเห็นได้จาก เมื่อรัฐไทยอนุญาตให้ผู้แทนจีนเดินทางเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการแล้ว ทางการจีนก็ได้เข้าเกี่ยวข้องกับทางการปกครองของไทย ดังปรากฏในรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ว่า "...ทั้งนี้เขาคงจะเห็นใจในกิจธุระของเราก็เล็กลง..."⁶⁶ ซึ่งการที่รัฐบาลจีนมิได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการปกครองของไทยก็อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐบาลจีนเองก็คงจะตระหนักดีถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการปกครองคนจีน โดยการปฏิเสธการขอเข้ามาอย่างเป็นทางการของผู้แทนจีนชุดดังกล่าว

การที่รัฐบาลจีนมิได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการปกครองของรัฐไทยก็ยังคงอาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐบาลจีนเห็นว่า การได้เดินทางมาเมืองไทยไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็จะให้ประโยชน์กับรัฐบาลจีนทั้งในการได้แสดงให้คนจีนเห็นถึงความปรารถนาดีของรัฐบาลที่มีต่อคนจีน และการขอการสนับสนุนในทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจีนจึงไม่มีข้อเรียกร้องใดๆ ต่อรัฐบาลไทยอีก และยอมรับที่จะส่งคณะทูตจำเรียมทางไมตรีดังกล่าวเข้ามาในเมืองไทยอย่างไม่เป็นทางการ ดังที่ปรากฏในรายงานของเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2484 ถึงการที่คณะทูตจำเรียมทางไมตรีของรัฐบาลจีนที่อยู่ที่ปักกิ่งได้แจ้งถึงการที่จะคณะทูตกำลังจะเดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ และได้สอบถามกับรัฐบาลไทยอีกครั้งว่า รัฐบาลไทยจะขัดข้องในการตรวจสอบหนังสือเดินทางให้หรือไม่ หากขัดข้องก็ขอให้คำสั่งเป็นโทรเลขแจ้งไปยังคณะทูตดังกล่าว ซึ่งรัฐไทยก็ได้ยืนยันคำสั่งของจอมพล ป. พิบูลสงครามถึงการอนุญาตให้เข้ามาได้แต่เป็นการเข้ามาอย่างไม่เป็นทางการ ดังใจความว่า

หนังสือที่ น ๑๐๙/๒๔๘๔ ลงวันที่ ๕ เดือนนี้ ส่งสำเนาโทรเลขจากรองกงสุล ณ เมืองปักกิ่ง รายงานเรื่องคณะข้าหลวงไมตรีจีนประสงค์จะเดินทางมากรุงเทพฯ รองกงสุลจึงขอคำสั่งโดยทางโทรเลข หากจะเห็นไม่สมควรตรวจตราหนังสือเดินทางให้ ซึ่งนายกรัฐมนตรีมีบัญชาให้ตอบว่า เข้ามาได้ แต่ไม่ใช่ทางการ และกระทรวงการต่างประเทศได้โทรเลขตอบรองกงสุลตามนัยแห่งบัญชาท่านนายกรัฐมนตรีแล้ว⁶⁷

จากการที่รัฐไทยยังคงยืนยันในการอนุญาตให้คณะทูตจำเรียมทางไมตรีเดินทางเข้ามาในเมืองไทยได้แต่ไม่ใช่วางการนั้น ทำให้คณะทูตนี้ไม่สามารถที่จะดำเนินการใดๆ ที่เป็นการติดต่อ

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 รายงานของเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2484.

กับรัฐบาลไทยได้ ด้วยเหตุที่รัฐบาลจีนยังไม่ประสบความสำเร็จในการที่จะเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทยหรือเจรจาใดๆ กับรัฐไทย จึงทำให้รัฐบาลจีนยังคงมีความพยายามที่จะดำเนินการในกิจการดังกล่าวให้ประสบความสำเร็จ

ดังนั้นเมื่อปรากฏการรายงานจากคนจีนที่ได้เดินทางเข้ามาในเมืองไทยถึงการดำเนินการของรัฐบาลไทยต่อคนจีนอีกครั้งในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2484 จากกรณีที่ “นายโอบบุนไฮ้ว” ได้เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเพื่อนำเงินจำนวนหนึ่งมามอบให้หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเพื่อสมทบทุนองค์การอาสาชชาติ เนื่องจากการที่หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นผู้อำนวยความสะดวกกองอาสาชชาติ ซึ่งการพบปะกันระหว่างหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์และนายโอบบุนไฮ้วนั้น ได้มีการสนทนากันเกี่ยวกับเรื่องการที่รัฐไทยได้มีการปิดโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์จีน โดยทางรัฐไทยได้อธิบายถึงสาเหตุที่มีการดำเนินการกับโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์อย่างเข้มงวดก็เพราะโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์จีนเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย⁶⁸

นายโอบบุนไฮ้วกลับนำไปรายงานต่อรัฐบาลจีนว่า การที่รัฐไทยได้มีการปิดโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์จีนก็เพื่อที่จะกำจัดอิทธิพลของคอมมิวนิสต์ และยังได้มีการแนะนำต่อไปว่า ถ้ารัฐบาลจีนได้ส่งผู้แทนเข้ามาในเมืองไทย รัฐบาลไทยก็พร้อมที่จะพิจารณานโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ใหม่⁶⁹ รัฐบาลจีนจึงได้ดำเนินการตามคำแนะนำดังกล่าว ด้วยการให้เอกอัครราชทูตจีน ประจำกรุงวอชิงตัน เจรจากับอัครราชทูตไทย เพื่อทาบทามขอให้แต่งตั้งผู้แทนทูตระหว่างไทยกับจีน เนื่องจากทางรัฐบาลจีนเห็นว่าจะทำให้ปัญหาอันเกิดจากคนจีนในเมืองไทยหมดสิ้นไป ซึ่งทางรัฐบาลจีนก็ได้พยายามอธิบายเหตุผลถึงความจำเป็นที่ควรจะมีทูตจีนในเมืองไทยว่า การที่คนจีนในเมืองไทยมีการกระทำที่ผิดกฎหมายนั้นก็เนื่องมาจากการที่คนจีนรู้สึกว่ามีผู้แทนที่จะดูแลสิทธิและผลประโยชน์ต่างๆ ให้ ดังนั้นจึงได้ดำเนินการเอาเองโดยการปิดบังซ่อนเร้นที่ผิดกฎหมาย ดังปรากฏในรายงานของอัครราชทูตไทยประจำวอชิงตัน ในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2484 ว่า

วันนี้เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงวอชิงตันได้มาหาข้าพเจ้า และมอบบันทึกไว้กับข้าพเจ้าฉบับหนึ่ง ซึ่งมีใจความว่า...ฝ่ายรัฐบาลจีนนั้น มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะส่งเสริมมิตรอันดีมีมาเป็นนิระหว่างประเทศไทยและจีน การที่โรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์จีนจะได้รับอนุญาตให้เปิดดำเนินการต่อไปนั้น ไม่จะเพาะแต่ชนชาติจีนในประเทศไทยเท่านั้น แม้รัฐบาลจีนและประชาชนในประเทศจีนเอง ต่างก็จะต้อนรับการเช่นนี้ด้วยความรู้สึกบุญคุณในฐานะที่

⁶⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 เรื่องรัฐบาลจีนใคร่จะส่งผู้แทนมาประเทศไทย, วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

⁶⁹ เรื่องเดียวกัน.

เป็นการแสดงออกซึ่งความปรารถนาอันดี ซึ่งสำหรับเวลานี้ จะช่วยส่งเสริมความ
ไมตรีระหว่างประเทศทั้งสองให้สนิทแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น...อนึ่ง ทูตจีนได้ปรารถนาต่อไป
ด้วยว่า ท่านก็ทราบอยู่แล้วเหมือนกัน ถึงความยุ่งยากที่พวกจีนบางหมู่บางเหล่า
ไปก่อขึ้นในเมืองไทย แต่ท่านเชื่อว่า เรื่องอย่างนี้จะหมดสิ้นไป ในเมื่อมีทูตหรือ
กงสุลจีนไปประจำอยู่ในประเทศไทยสำหรับดูแลชนชาติจีน เพราะเป็นธรรมดาอยู่
เอง เมื่อคนเหล่านี้รู้สึกว่าคุณไม่มีผู้ใดคอยจะดูแลสิทธิและส่วนได้เสียต่างๆ ให้ ก็
จะชวนให้ประพฤติดันเป็นพาลไปได้ สิ่งใดที่พอจะเจรจากันได้โดยผ่านทางผู้แทน
ทางการทูตนั้น เมื่อไม่มีผู้แทนเช่นนั้น ก็เลยต้องไปคิดอ่านทำกันเองโดยอาการ
ซ่อนเร้นปิดบัง ทูตจึงใคร่จะได้เห็นการมีผู้แทนทางการทูตของจีนบังเกิดขึ้นใน
ประเทศไทย⁷⁰

จากรายงานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลจีนต้องการที่จะให้มีการเจรจาสัมพันธไมตรี
เพื่อที่จะได้มีการแต่งตั้งผู้แทนทางการทูตของรัฐบาลจีนเข้ามาปกครองคนจีนในเมืองไทยเป็นอย่าง
มาก อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทางรัฐบาลจีนจะได้อธิบายให้เห็นถึงความจำเป็นของการที่จะต้องมี
ผู้แทนทางการทูตของรัฐบาลจีนในเมืองไทย อันจะเป็นการแก้ปัญหาความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากคน
จีนในเมืองไทย แต่ทางอัครราชทูตไทย ประจำอชิงตันก็ตระหนักดีถึงการที่ทางรัฐบาลไทยยังไม่
ต้องการที่จะให้มีการแต่งตั้งทูตจีน จึงได้มีการชี้แจงให้รัฐบาลจีนทราบถึงปัญหาในการปกครองคน
จีนในเมืองไทยว่าเกิดขึ้นจากการที่คนจีนในช่วงเวลานี้ได้เปลี่ยนแปลงไปเอาใจออกห่างรัฐบาลไทย
และเมืองไทย ซึ่งเกิดที่คนจีนตระหนักสำนึกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ดัง
ปรากฏในรายงานฉบับเดียวกันนี้ที่ได้กล่าวถึงลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปของคนจีนดังกล่าวว่า

ข้าพเจ้าได้ชี้แจงให้ทูตจีนทราบว่า แต่เดิมนั้น ไทยกับจีนก็สนิทสนมกัน
เหมือนเป็นคนชาติเดียวกัน จีนเข้ามาเมืองไทย ก็มาได้เสียไทยเป็นส่วนมาก ลูก
เกิดมาก็นับเป็นคนไทย สิทธิและผลประโยชน์ใดๆ ที่ไทยพึงมีพึงได้ ก็ตกได้แก่จีน
ด้วยเสมอมา ความสนิทสนมระหว่างไทยกับจีนแน่นแฟ้นยิ่งนัก จนทั้งไทยและจีน
ไม่เห็นเลยว่า จะต้องมีการตั้งผู้แทนทางการทูตเพื่อประโยชน์อะไร แต่มาในชั้นหลังๆ นี้
จีนเองก็ตัวออกห่างจากไทย ตั้งโรงเรียนสอนภาษาของตนเอง ไม่ยอมเรียน
ภาษาไทย มีหนังสือพิมพ์ของตนเอง ไม่อ่านหนังสือพิมพ์ไทย คนรุ่นหลังๆ แยกจีน

⁷⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 เรื่อง เอกอัครราชทูตจีนทาบถามขอให้แต่งตั้งผู้แทนทูตระหว่าง
ไทยกับจีน, วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2484.

แยกไทย ไม่คบค้าสมาคมกันเหมือนแต่ก่อน จึงเกิดความเข้าใจผิดขึ้นได้ด้วย
ประการต่าง ๆ⁷¹

จากการที่อัครราชทูตไทยอธิบายถึงปัญหาที่เกิดขึ้นแก่รัฐไทยในการปกครองคนจีนใน
ขณะนั้นแก่เอกอัครราชทูตจีน แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยเห็นว่าปัญหาในการปกครองคนจีนที่เกิดขึ้น
แก่รัฐไทยนั้นเป็นเพราะคนจีนเองที่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่สามารถผสมกลมกลืนกับ
คนไทยได้โดยง่าย แต่ในขณะนั้นคนจีนได้มีการแยกตัวออกจากคนไทยและรวมกลุ่มกันอยู่ในหมู่
คนจีนเพิ่มมากยิ่งขึ้น อันมีผลทำให้คนจีนเกิดการตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทาง
การเมืองมากขึ้น ซึ่งทำให้คนจีนเกิดความเข้าใจผิดและไม่พอใจเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของ
รัฐไทยเพิ่มมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการเรียกร้องให้รัฐบาลจีนเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทยดังกล่าว

จากการอธิบายของเจ้าหน้าที่รัฐไทยนั้นเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงสิ่งที่รัฐไทยในสมัยจอม
พล ป. พิบูลสงครามไม่ต้องการให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีนในเมืองไทย ซึ่งก็คือ การตระหนักสำนึกใน
ลักษณะของคนจีนทางการเมืองหรือการเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” นั่นเอง เพราะการที่คนจีน
เกิดความสำนึกดังกล่าวนั้นได้ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการปกครองคนจีนของรัฐไทย เนื่องจากทำให้
คนจีนมีการแบ่งแยกตัวเองออกจากคนไทยและรวมกันอยู่เฉพาะในหมู่คนจีน รวมไปถึงมีการ
เคลื่อนไหวที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของเมืองจีนมากกว่าผลประโยชน์ของเมืองไทย

การเคลื่อนไหวของคนจีนก็ยิ่งทำให้คนจีนเกิดการตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทาง
การเมืองมากยิ่งขึ้นและการตระหนักสำนึกดังกล่าวก็มิได้รับการกระตุ้นแต่เฉพาะคนจีนที่เดินทาง
มาจากเมืองจีนเท่านั้น แต่คนจีนได้พยายามที่จะปลูกฝังความรู้สึกดังกล่าวในหมู่บุตรหลานคนจีน
ที่ควรจะเป็นคนไทยตามกฎหมายด้วย อันเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้นจึงทำให้รัฐไทยได้มี
การดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ เพื่อที่จะควบคุมการดำเนินการกับทั้งองค์กร สื่อต่างๆ และ
การเคลื่อนไหวของคนจีนที่มีส่วนในการกระตุ้นสำนึกดังกล่าวอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น
เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่าจะทำให้การปกครองคนจีนของรัฐไทยดำเนินไปได้อย่างราบรื่นโดยไม่มี
ความพยายามที่จะดึงรัฐบาลจีนเข้าแทรกแซงการปกครองคนจีนของรัฐไทยเช่นเดียวกันกับในช่วง
ที่คนจีนยังคงเกิดสำนึกหรือความรู้สึกดังกล่าวน้อย

จากการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนจีนเกิดการตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทางการเมือง
หรือความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ที่ทำให้คนจีนแบ่งแยกออกจากคนไทย จึงน่าจะเป็นส่วนสำคัญ
ที่ทำให้รัฐไทยบายเบี่ยงในการที่รัฐบาลจีนขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีมาโดยตลอด
ด้วยเหตุนี้รัฐไทยจึงยังคงยืนยันในการบายเบี่ยงในการที่รัฐบาลจีนให้เอกอัครราชทูตจีน ประจำ
วอชิงตันทาบทามเพื่อขอแต่งตั้งผู้แทนทูตระหว่างไทยกับจีนในครั้งนี้ ด้วยการที่รัฐไทยยังคงยืนยัน

⁷¹ เรื่องเดียวกัน.

ในมติคณะรัฐมนตรีในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2482 ดั่งใจความในรายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2484 ความว่า

ส่วนการที่รัฐบาลจีนใคร่จะส่งผู้แทนมาประเทศไทยเพื่อส่งเสริม

ความสัมพันธ์ไมตรีนั้น เมื่อปี ๒๔๘๒ รัฐบาลจีนก็ได้เคยเสนอขอส่ง Goodwill Mission มายังประเทศไทยครั้งหนึ่งแล้ว ซึ่งกระทรวงการต่างประเทศได้นำเรื่องขึ้นเรียนปฏิบัติคณะรัฐมนตรีโดยหนังสือที่ น.๘๖๘๘/๒๔๘๒ ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๔๘๒ และคณะรัฐมนตรีได้ลงมติในขณะนั้นว่า “ในเวลานี้ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับเรายังดีอยู่แล้ว จึงยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องส่งผู้แทนเข้ามา เท่าที่เราได้ปฏิบัติไปนั้นก็เพื่อตนเอง ทั้งนี้ชาวจีนที่เป็นพ่อค้าใหญ่ๆ ในเมืองไทยย่อมทราบดี มติคณะรัฐมนตรีนี้กระทรวงการต่างประเทศเข้าใจว่าเป็นมติวางหลักการเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนโดยทั่วไป หาใช่เพื่อกรณีเฉพาะหน้าเกี่ยวกับเรื่องรัฐบาลจีนจะส่ง Goodwill Mission มาประเทศไทยเท่านั้นไม่ กระทรวงการต่างประเทศจึงได้มีหนังสือแจ้งมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องนี้ไปยังอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน⁷²

จากรายงานดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลไทยเห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีนที่เป็นอยู่ในขณะนั้น ก็คือ การที่ได้มีการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างกันนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมดีอยู่แล้ว เพราะความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้รัฐบาลไทยสามารถที่จะดำเนินการปกครองคนจีนในเมืองไทยได้อย่างเต็มที่ ถึงแม้รัฐบาลจีนจะพยายามเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง แต่เนื่องจากการที่รัฐบาลจีนยังมิได้มีการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลไทย ประกอบกับการที่รัฐบาลจีนในขณะนั้นกำลังประสบปัญหาทั้งการเมืองภายในและการเมืองระหว่างประเทศจึงทำให้รัฐบาลจีนยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะกดดันในการขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาหรือขอให้ไทยอนุญาตให้ส่งผู้แทนรัฐบาลจีนเข้ามาได้ ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุที่สำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลไทยยังคงยืนยันในการที่จะรักษาความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวระหว่างไทยกับจีนเอาไว้

สำหรับสาเหตุอีกส่วนหนึ่งก็อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐบาลไทยมิได้มีการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนนั้น ทำให้รัฐบาลไทยมีฐานะเป็นผู้ปกครองของคนจีนในเมืองไทยโดยตรงซึ่งทำให้รัฐบาลไทยอาจถือได้ว่าผลประโยชน์ใดๆ ก็ตามที่เป็นผลประโยชน์อันเกิดจากการดำเนินกิจการของประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทยก็ย่อมเป็นผลประโยชน์ของรัฐบาลไทยตามไปด้วย ดังนั้น

⁷² สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 หนังสือเลขอาธิการคณะรัฐมนตรี ถึงนายกรัฐมนตรี, วันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่อยู่ในมือของคนจีนนั้นก็ยังคงเป็นผลประโยชน์ของรัฐ แต่ถ้าเมื่อใดรัฐไทยทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนก็อาจจะทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเหล่านั้นตกไปเป็นผลประโยชน์ของรัฐบาลจีนไป

อาจจะรวมไปถึงว่าหากรัฐไทยทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนแล้วก็อาจจะทำให้รัฐไทยจะต้องสูญเสียกลุ่มคนที่เคยอยู่ภายใต้อำนาจในการปกครองของรัฐไทย ซึ่งกลุ่มคนนี้เป็นกลุ่มคนที่สามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์กับรัฐได้เป็นจำนวนมาก รัฐไทยจึงคงจะไม่ต้องการที่จะสูญเสียกลุ่มคนจีนให้ไปอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลจีน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ได้มีนโยบายที่พยายามจะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทย ดังที่ปรากฏในความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482 ที่ได้แสดงให้เห็นว่ารัฐต้องการให้คนจีนกลายเป็นคนไทย โดยมีกรณุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ มีใจความว่า

หลวงพิบูลสงคราม: เราควรทำความเข้าใจกับพวกจีน ให้มาร่วมมือกับไทยอย่างเห็นอกเห็นใจ ข้าพเจ้าเห็นในครั้งแรกเราอาจได้ทั้งขึ้นทั้งล่อง เช่นจีนที่สิงคโปร์ เวลารออยากมาหากินเมืองไทย เราก็ประสงค์ คนจีนจะแปลงชาติเป็นไทยก็ยอม โดยให้เปลี่ยนชื่อทำการสมาคมกับคนไทย นี่เป็นแง่ที่เราแสดงเจตนาดีต่อจีน มีปัญหาว่าเราจะทำอย่างไรให้จีนมาเป็นไทยได้บ้าง เช่น ไม่เอาค่าธรรมเนียมเปิดโอกาสให้ ๓ - ๔ เดือนเป็นไทย ฯลฯ⁷³

จากความเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงนโยบายของรัฐไทยที่ต้องการจะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทย ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะว่าการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นประโยชน์กับรัฐไทย เพราะนอกจากรัฐไทยจะได้ประชากรที่รัฐเห็นว่าจะสามารถทำประโยชน์ให้รัฐได้เพิ่มมากยิ่งขึ้นและทำให้รัฐถือได้ว่าผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินการของคนจีนเป็นผลประโยชน์ของรัฐแล้ว ยังอาจจะเป็นการป้องกันปัญหาในการที่หากรัฐไทยไม่สามารถที่จะขายเบี่ยงในการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนได้ในอนาคต รัฐไทยก็ไม่ต้องสูญเสียคนจีนให้กลับไปอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลจีน เนื่องจากคนจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นคนไทยแล้ว จากที่กล่าวมาทั้งหมดจึงน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีนโยบายที่จะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทยมากกว่าที่จะผลักดันคนจีนให้กลับไปอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลจีน ดังนั้นรัฐไทยจึงไม่ต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีน

⁷³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 62/2482, เรื่อง ปัญหาคนจีน วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะยืนยันนโยบายที่ไม่ต้องการให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนที่เป็นอยู่ในขณะนั้นต้องเปลี่ยนแปลงไปโดยมีการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี แต่เมื่อรัฐบาลจีนได้ทราบถึงการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทย รัฐบาลจีนก็ได้มีการแทรกแซงการดำเนินการของรัฐไทยโดยการให้เอกอัครราชทูตจีนประจำกรุงวอชิงตัน และประจำกรุงลอนดอนสอบถามไปยังอัครราชทูตไทยที่ประจำอยู่ทั้งสองแห่ง เกี่ยวกับการที่ทางรัฐบาลจีนได้ทราบมาว่า คนจีนในเมืองไทยต้องได้รับความเดือดร้อนต่างๆ เนื่องจากการดำเนินการของรัฐไทย รัฐบาลจีนจึงต้องการให้มีการสอบสวนข้อเท็จจริง และหากมีการดำเนินการที่ไม่เป็นธรรมกับคนจีนจริงก็ขอให้รัฐไทยจัดการแก้ไขด้วย⁷⁴

การดำเนินการที่รัฐบาลจีนเห็นว่าไม่เป็นธรรมนั้น ก็คือ เรื่องเกี่ยวกับการค้าข้าวซึ่งเคยอยู่ในมือของพ่อค้าจีน แต่รัฐบาลไทยได้ให้สิทธิในการค้าข้าวดังกล่าวแก่บริษัทมิชชุยของญี่ปุ่นและพ่อค้าอังกฤษบางคนซึ่งทำให้พ่อค้าจีนต้องสูญเสียผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และรัฐบาลไทยยังได้มีคำสั่งให้ริบสวนยางสามพันไร่ของคนจีนและได้ขับไล่คนจีนออกจากสวนยางอันเป็นที่อยู่อาศัยของคนจีน ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2484 อีกด้วย นอกจากนี้แล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐไทยยังได้ประกาศใช้กฎข้อบังคับที่ห้ามไม่ให้ออกใบอนุญาตขับซีรถที่เดินทางไกลแก่คนต่างด้าวในเมืองไทย ซึ่งมีคนจีนประกอบอาชีพนี้อยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้คนจีนในเมืองไทยได้รับความเดือดร้อน รวมไปถึงการที่รัฐบาลจีนได้ทราบข่าวว่ารัฐบาลไทยจะจำกัดจำนวนนักเรียนจีนที่จะเดินทางออกจากเมืองไทย อันเป็นอุปสรรคกับบุตรหลานคนจีนที่จะเดินทางไปศึกษาในสถานที่อื่นๆ ซึ่งทำให้คนจีนในเมืองไทยต้องประสบความยากลำบากเป็นอย่างมากในการดำเนินชีวิต รัฐบาลจีนจึงต้องการที่จะทราบถึงข้อเท็จจริงและต้องการให้รัฐบาลไทยแก้ไขหากมีการดำเนินการดังกล่าวจริง เพื่อให้เป็นไปตามคำมั่นที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ให้ไว้กับจอมพลเจียงไคเช็คในโทรเลข ปี พ.ศ.2482 ว่า “รัฐบาลไทยจะได้พิจารณาอยู่เสมอในอันที่จะคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของคนจีนในประเทศไทยและอนุญาตให้ประกอบกิจการอันชอบธรรม”⁷⁵

จากบันทึกของเอกอัครราชทูตจีน ได้แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยได้มีการดำเนินการที่ค่อนข้างจะมีความเข้มงวดและได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตของคนจีนเป็นอย่างมาก จึงส่งผลให้คนจีนได้มีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีนเพื่อให้รัฐบาลจีนให้ความช่วยเหลือ และมีความเป็นไปได้ว่ารัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีน ดังจะเห็นได้จากคำตอบของอัครราชทูตไทย ประจำกรุง

⁷⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13, เรื่อง รัฐบาลจีนขอร้องให้ไต่สวนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อชนชาติจีนในประเทศไทย, วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.

⁷⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 บันทึกของเอกอัครราชทูตจีน ณ กรุงวอชิงตัน ถึง อัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน, ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2484.

ลอนดอนที่ได้อธิบายให้เอกอัครราชทูตจีน ในวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2484 เพื่อให้เข้าใจถึงการดำเนินการของประเทศไทยที่มีต่อคนจีน มีใจความว่า

รัฐบาลของทุกประเทศย่อมมีหน้าที่ ๆ จะต้องช่วยทำนุบำรุงฐานะและการดำรงชีพของราษฎรของตนให้เจริญยิ่งขึ้นทุกทาง และเมื่อถึงคราวจำเป็นก็ต้องช่วยเหลือหาทางให้ราษฎรเหล่านั้นมีโอกาสหาเลี้ยงชีพได้โดยสะดวกโดยออกกฎข้อบังคับต่างๆ เช่นในประเทศอังกฤษเองก็มีกฎข้อบังคับมากมาย ซึ่งห้ามไม่ให้ชาวต่างประเทศทำงานสิ่งใดสิ่งนี้เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อช่วยให้คนอังกฤษมีโอกาสหางานได้ง่ายขึ้น ฉะนั้นในประเทศไทยก็อาจจะมีการออกข้อบังคับเช่นนั้นได้ แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่าเมื่อรัฐบาลไทยออกกฎข้อบังคับใดๆ สำหรับการเช่นนั้นแล้ว กฎข้อบังคับเหล่านั้นคงใช้บังคับถึงชาวต่างประเทศทุกคนโดยไม่เลือกเจาะจงแต่ชาวต่างประเทศชาติใดชาติหนึ่งเป็นแน่ นอกจากนี้จะมีเหตุผลจำเป็นจริงๆ ที่จะต้องปฏิบัติเช่นนั้น⁷⁶

จากการตอบคำถาม ได้สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยน่าจะจะได้มีการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวตามที่ทางจีนได้สอบถาม เนื่องจากการที่อัครราชทูตไทยมิได้มีการปฏิเสธเกี่ยวกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐไทย แต่กลับพยายามชี้แจงให้เอกอัครราชทูตจีนเข้าใจว่าเป็นสิทธิที่รัฐไทยสามารถที่จะทำได้ และรัฐไทยก็มีได้มุ่งที่จะใช้กับคนจีนเท่านั้นแต่ได้ใช้กับชาวต่างประเทศทุกๆ ประเทศ ซึ่งการชี้แจงดังกล่าวก็คงจะเป็นไปเพื่อที่จะให้รัฐบาลจีนเห็นว่า รัฐไทยมิได้มีนโยบายต่อต้านคนจีนเพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลจีน ถึงแม้ทั้งสองประเทศจะยังไม่มีสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีต่อกัน แต่ในช่วงที่รัฐไทยได้ดำเนินนโยบายเป็นกลางในระหว่างสงครามโลกนั้น รัฐไทยคงจะไม่ต้องการที่จะที่เป็นปฏิปักษ์กับชาติหนึ่งชาติใดอย่างเปิดเผย รัฐไทยจึงได้อธิบายเพื่อสร้างความเข้าใจกับรัฐบาลจีน เพื่อไม่เกิดการเข้าใจผิดอันอาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ ดังที่ปรากฏการอธิบายของรัฐไทยในหนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูตไทย ประจำกรุงวอชิงตัน ในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2484 มีใจความว่า

๑. ในเรื่องการควบคุมการส่งข้าวออกนอกประเทศนั้น กระทรวงการเศรษฐกิจได้ชี้แจงมาว่าการที่รัฐบาลไทยจำเป็นต้องควบคุมการส่งข้าวออกนอกประเทศ ก็เพราะการทำนาใน พ.ศ.๒๔๘๓ ได้ผลน้อย จริงอยู่ที่การควบคุมนี้ทำ ความกระทบกระเทือนให้แก่บัณฑิตพ่อค้าข้าวบ้างแต่ไม่รุนแรงนัก และไม่เฉพาะ

⁷⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 หนังสืออัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2484.

แต่ชาวจีน พ่อค้าข้าวทั่วไปไม่ว่าไทย จีน หรือชาวต่างด้าวใดๆ ได้รับความกระทบกระเทือนเสมอหน้ากันหมด...ในปัจจุบันนี้ บันดาพ่อค้าจีนและพ่อค้าอื่นก็ได้รับอนุญาตให้ส่งข้าวไปได้ตามความประสงค์โดยทั่วหน้ากัน ไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดได้รับความเดือดร้อนแม้แต่น้อย และพ่อค้าข้าวชาวจีนในประเทศไทยยังคงประกอบการค้าอยู่เป็นปกติแทบทุกราย อนึ่งการที่รัฐบาลไทยจะตกลงให้สิทธิในการส่งข้าวออกนอกประเทศแก่บริษัทญี่ปุ่นและพ่อค้าข้าวอังกฤษบางคนนั้น ย่อมเป็นไปได้ เพราะการกระทำดังนั้นก็เท่ากับจำกัดการค้าข้าวของตนเองให้มีวงแคบเข้าแทนที่จะขยายตลาดข้าวให้กว้างขวางออกไป

๒. ในเรื่องการริบสวนยางของคนจีนนั้น กระทรวงเกษตรธิการได้ชี้แจงมาว่า กรมที่ดินและโลหะกิจได้ออกคำสั่งขับไล่พวกจีนซึ่งเข้าครอบครองที่ดินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน...ให้ออกไปเสียจากที่ดิน พวกจีนเหล่านี้ได้พากันเข้าหักล้างถางป่าตัดฟันไม้ใหญ่ลง แล้วปลูกยางและบ้านเรือนที่พักอาศัยในบริเวณที่บุกเบิกป่านั้น ในเวลาภายหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ ๖) พุทธศักราช ๒๔๗๗ แล้ว โดยมีได้รับอนุญาตอันถูกต้องจากเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่หรือปฏิบัติให้เป็นการชอบด้วยกฎหมาย การขับไล่นี้ได้กระทำแต่เฉพาะที่ดินในบริเวณที่ผู้เข้าครอบครองทำโดยฝ่าฝืนพระราชบัญญัติเท่านั้น นอกจากนั้นแล้วพวกจีนที่กล่าวยังได้กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช ๒๔๗๗ กล่าวคือ ทำการปลูกยางโดยมิได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ อนึ่ง ในเรื่องการกระทำฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินนั้น ผู้กระทำจะเป็นคนไทยก็ดี หรือคนต่างด้าวชาติใดก็ดี ทางกรมเจ้าท่าต้องดำเนินการตามบทบัญญัติเช่นเดียวกันทั้งสิ้น...ส่วนที่ดินในท้องที่นาบอน (มิใช่หนองบอน) ปรากฏว่า มีสวนยางใหญ่ของคนจีนปลูกมาก่อนประกาศใช้พระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ ๖) พุทธศักราช ๒๔๗๗ อยู่เป็นส่วนมาก จำนวนหลายพันไร่ ทางกรมหาได้ออกคำสั่งขับไล่ให้ผู้ครอบครองออกไปจากที่ดินประการใดไม่

๓. ในเรื่องใบอนุญาตขับขีรถที่เดินทางไกลนั้น กระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงมาว่า การที่เอกอัครราชทูตจีนแจ้งมานั้น ไม่มีความจริงอย่างใดเลย แต่ตามพระราชบัญญัติล้อเลื่อน (ฉบับที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๑ นั้น ผู้ขับขี้อล้อเลื่อนรับจ้างจะต้องมีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมาย พนักงานเจ้าหน้าที่จึงจะออกใบอนุญาตให้ ซึ่งทั้งนี้ก็เพื่อสงวนอาชีพนี้ไว้ให้แก่คนไทย แต่ก็ไม่เป็นการเลือกปฏิบัติต่อคนต่างด้าวชาติหนึ่งชาติใดโดยเฉพาะ และในพระราชบัญญัติล้อเลื่อน (ฉบับ

ที่ ๒) พุทธศักราช ๒๔๘๑ ดังกล่าวก็มีข้อผ่อนผันไว้ในมาตรา ๔ คือ “มิให้ใช้บังคับแก่ผู้ที่มีใบอนุญาตเป็นผู้ขับขีล้อเลื่อนอยู่แล้วในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่จะขาดต่อใบอนุญาตหรือถูกถอนใบอนุญาต

๔.ในเรื่องเกี่ยวกับการปิดโรงเรียนจีนนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้แจ้งมาว่า ไม่มีนโยบายที่จะจำกัดจำนวนนักเรียนจีนที่ออกไปเรียนในโรงเรียนภายนอกประเทศไทย⁷⁷

จากการอธิบายถึงการดำเนินการของประเทศไทย ได้แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนโดยเฉพาะในประเด็นทางเศรษฐกิจทั้งในเรื่องการควบคุมการค้าข้าว การริบสวนยางของคนจีน และการสงวนอาชีพการขับขีล้อเลื่อนรับจ้างจริงเช่นที่เอกอัครราชทูตจีนได้สอบถามมา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยในสมัยจอมพล ป. ได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นจนทำให้คนจีนได้รับความเดือดร้อน และได้มีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีนเพื่อให้เข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม จากคำตอบของประเทศไทยก็ได้แสดงให้เห็นถึงการที่ประเทศไทยก็ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ดังจะเห็นได้จาก การที่ประเทศไทยได้แสดงให้เห็นว่าคนจีนยังคงสามารถประกอบอาชีพต่างๆ เหล่านั้นอยู่ได้แม้ว่าจะได้รับการควบคุมจากรัฐไทยในบางส่วนก็ตาม ซึ่งคนจีนก็น่าจะยังคงสามารถประกอบอาชีพเหล่านั้นอยู่ได้ดังที่รัฐไทยได้ชี้แจง เพราะถ้าหากว่าคนจีนไม่สามารถประกอบอาชีพเหล่านั้นได้ ก็น่าจะส่งผลให้รัฐบาลจีนมีการสอบถามถึงความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของคนจีนมายังรัฐบาลไทยอีก แต่ก็ไม่ปรากฏว่ารัฐบาลจีนได้สอบถามเพิ่มเติม

นอกจากนั้น แม้ว่าการที่รัฐบาลจีนได้เข้าเกี่ยวข้องกับกรณีการดูแลคนจีนของประเทศไทยในครั้งนี้ รัฐบาลจีนจะมีได้มีการกล่าวโดยตรงถึงการขอส่งผู้แทนเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทย หรือขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับประเทศไทยแต่อย่างใด แต่จากการที่เอกอัครราชทูตจีน ได้ให้เหตุผลถึงการที่ต้องมาสอบถามผ่านอัครราชทูตไทยว่า “...จำใจต้องมารบกวนเช่นนี้ ก็เพราะไม่มีผู้แทนทางการทูตของจีนในประเทศไทยพอที่จะมอบหมายให้ทำการติดต่อกับรัฐบาลไทยโดยตรงได้...”⁷⁸ ก็น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของรัฐบาลจีนในการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับประเทศไทย เพราะถ้าหากทั้งสองประเทศมีสนธิสัญญาต่อกันแล้ว รัฐบาลจีนก็จะมีผู้แทนทาง

⁷⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงอัครราชทูตไทยณกรุงวอชิงตัน, ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.

⁷⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 เรื่อง รัฐบาลจีนขอร้องให้ไต่สวนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อชนชาติจีนในประเทศไทย, วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.

การทูตที่จะดำเนินการเจรจากับรัฐไทยเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับคนจีนได้โดยตรง โดยมี ต้องรบกวนหรือทำความเดือดร้อนให้กับอัครราชทูตไทยในประเทศอื่นๆ

แต่รัฐไทยก็ได้มีการกล่าวถึงความยุ่งยากในการใช้วิธีการติดต่อผ่านทูตในประเทศอื่นแต่ อย่างไม่ แต่กลับแสดงให้เห็นว่าการติดต่อกันด้วยวิธีการดังกล่าวนั้นก็สามารถที่จะทำให้รัฐบาลจีน ทราบถึงการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนได้เป็นอย่างดีด้วยการพยายามชี้แจงถึงการ ดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนอย่างค่อนข้างจะละเอียด ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อแสดงให้รัฐบาล จีนเห็นว่าถึงแม้จะมีได้มีการทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างกันนั้นก็มิได้เป็นอุปสรรคต่อการที่ รัฐบาลจีนจะได้ทราบถึงการดำเนินการของรัฐไทย ซึ่งทำให้รัฐบาลจีนไม่สามารถที่จะนำปัญหาใน การติดต่อกันมาเป็นข้ออ้างในการขอทำสนธิสัญญาได้ อันเท่ากับเป็นการปฏิเสธการที่รัฐบาลจีน จะขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีโดยทางอ้อม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยยังคงยืนยันในการปฏิเสธการขอเจรจา เพื่อทำสนธิสัญญากับรัฐบาลจีนเรื่อยมาทั้งการปฏิเสธโดยตรงและโดยทางอ้อมด้วยวิธีการ ดังกล่าว ก็อาจจะส่งผลให้รัฐบาลจีนได้ตระหนักเป็นอย่างดีแล้วว่า อย่างไรก็ตามรัฐไทยใน ช่วงเวลานี้ก็ยังคงไม่ต้องการที่จะทำสนธิสัญญากับจีน และอาจจะประกบกับสถานการณ์ในเมือง จีนและสถานการณ์ในโลกในช่วงเวลานั้นที่กำลังอยู่ในสภาวะสงครามที่มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเมืองไทยเองก็เข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ในปลายปี พ.ศ.2484 และได้ประกาศเข้า ร่วมสงครามกับฝ่ายอักษะอย่างเป็นทางการในเดือนมกราคม พ.ศ.2485 ที่ทำให้รัฐบาลไทยกับ รัฐบาลจีนมีสถานะเป็นคู่สงครามกัน และสถานการณ์ของสงครามที่ได้มีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ก็ อาจจะส่งผลให้รัฐบาลจีนที่ได้พยายามเข้าเกี่ยวข้องกับกบฏคนจีนในเมืองไทยมาโดยตลอดนั้น มิได้มีการดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับการเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีอีก เนื่องจากไม่ ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการดำเนินการในเรื่องนี้ของรัฐบาลจีนอีกภายหลังจากที่รัฐบาลจีนไม่ ประสบความสำเร็จในการขอเจรจาในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2485

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เนื่องจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับ คนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากขึ้นในหลากหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมือง ที่รัฐแทบจะไม่มีผ่อนผันให้กับคนจีน เนื่องจากรัฐไม่ต้องการให้คนจีนในเมืองไทยยังคง ตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทางการเมืองหรือเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” อันเป็นการ แแบ่งแยกคนจีนออกจากคนไทย จึงทำให้คนจีนส่วนหนึ่งที่เกิดความรู้สึกไม่พอใจรัฐไทยได้ดึง รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทย ด้วยการพยายามที่จะส่งผู้แทนของตนให้เข้า มาเยี่ยมเยียนคนจีนในเมืองไทย และการขอเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรี เพื่อที่จะได้มี ผู้แทนรัฐบาลจีนเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทย ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าความพยายามที่จะแทรกแซง การปกครองคนจีนในเมืองไทยของรัฐบาลจีนนั้นมีเป็นจำนวนมากครั้งกว่าในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งนอก

จากจะเป็นเพราะการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและรุนแรงมากยิ่งขึ้นและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องแล้วยังน่าจะเกิดขึ้นเนื่องจากสถานการณ์ในเมืองจีนเองที่กำลังประสบปัญหาการทำสงครามทั้งภายในและภายนอกอย่างรุนแรง จึงทำให้รัฐบาลจีนต้องการการสนับสนุนทางเศรษฐกิจจากคนจีนในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น จึงได้เข้าเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทยบ่อยครั้งกว่าในช่วงก่อนหน้านี้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐบาลจีนพยายามที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดูแลคนจีนในเมืองไทยมากเท่าใดก็ตาม แต่จากที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นถึงนโยบายอย่างชัดเจนของรัฐไทยที่ไม่ต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีนและไม่ต้องการที่จะให้ลักษณะของคนจีนในทางการเมือง หรือความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ดำรงอยู่ในหมู่คนจีนในเมืองไทย รัฐไทยจึงได้ยืนยันในการปฏิเสธความพยายามของรัฐบาลจีนในทุกๆ ครั้ง และถึงแม้จะมีการอนุญาตให้ผู้แทนรัฐบาลจีนเดินทางเข้ามาก็เป็นไปอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่รับรองคณะผู้แทนรัฐบาลจีน ซึ่งก็ทำให้ผู้แทนรัฐบาลจีนไม่สามารถที่จะขอเจรจากับรัฐบาลไทยได้

5.2 คนจีนกับทางเลือกในการแสดงออกถึงลักษณะของตนเองอันเกิดจากการดำเนินการของรัฐไทย

จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่เป็นการดำเนินการที่แตกต่างกันตามลักษณะของคนจีน โดยการที่รัฐไทยได้มีการดำเนินการที่ค่อนข้างจะมีความเข้มงวดกับลักษณะของคนจีนในทางการเมือง แต่กลับมีการผ่อนผันให้กับลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจและแทบจะไม่แทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นก็น่าจะส่งผลให้คนจีนที่ได้ตระหนักถึงการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของรัฐ ได้แสดงออกถึงความเป็นตนเองในลักษณะที่แตกต่างออกไปตามผลประโยชน์ของคนจีนแต่ละคน ซึ่งสามารถจะแบ่งการแสดงออกถึงลักษณะของตนเองของคนจีนออกได้เป็น 3 ลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ คนจีนที่แสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทย คนจีนที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและการแสดงออกถึงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันของคนจีน

5.2.1 คนจีนกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทย: ทางเลือกของคนจีนที่รัฐไทยผ่อนผันให้

นอกจากการที่คนจีนจะมีปฏิริยาตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐไทย โดยการเรียกร้องเพื่อให้รัฐบาลไทยมีการผ่อนผันให้ และแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของตนเอง ด้วยการแสดงการตอบโต้และเรียกร้องให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทยแล้ว คนจีนในเมืองไทยยังได้มีปฏิริยาออกมาในลักษณะของการพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่า ตนเองมี

ความปรารถนาดีต่อรัฐไทยและต้องการที่จะเป็นคนไทยมากกว่าที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่ยังคงมีความจงรักภักดีต่อเมืองจีน

ปฏิภริยาของคนจีนในลักษณะนี้จะเห็นได้จากการที่คนจีนบางส่วนแม้ว่าจะยังคงลักษณะบางส่วน ของ “ความเป็นคนจีน” เช่น การที่ยังคงมีชื่อเป็นจีน แต่กลับพยายามที่จะแสดงตนเป็นคนไทย ดังเช่นในกรณีของนายซี. กิมฮะ จิวจินดา เจ้าของบริษัทซี. กิมฮะ ถึงแม้ว่าจะยังคงมีทั้งชื่อตัว และชื่อบริษัทเป็นชื่อจีน อันอาจจะทำให้มีความเห็นว่านายซี. กิมฮะจะยังคงมีการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีน แต่นายซี. กิมฮะกลับพยายามที่จะแสดงออกถึงการเป็นคนไทยของตนเอง ด้วยการประกาศตัวว่าเป็น “พ่อค้าไทย” โดยได้เป็นหนึ่งในผู้เข้าร่วมในการจัดตั้ง “หอการค้าไทย” ในปี พ.ศ.2476 เพื่อรวบรวม “พ่อค้าไทย” ทำการแข่งขันกับ “พ่อค้าจีน”⁷⁹ ที่กลุ่มกันในสมาคมพาณิชย์จีน ดังนั้นผู้ที่เข้าเป็นสมาชิกของหอการค้าไทยนั้นก็คือกลุ่มพ่อค้าที่แสดงออกถึง “ความเป็นคนไทย” แทนการแสดงออกถึง “ความเป็นคนจีน”

นอกจากนายซี. กิมฮะแล้ว ยังมีบุคคลอื่นๆ ที่ยังคงมีชื่อเป็นภาษาจีนและเป็นเจ้าของร้านค้าที่ยังคงใช้ชื่อร้านเป็นภาษาจีน แต่เข้าร่วมเป็นผู้ก่อตั้งหอการค้าไทย ซึ่งเท่ากับเป็นการพยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนไทยของบุคคลเหล่านั้น อันได้แก่ นายเซ่ ฮุนมุเซ่ เจ้าของห้างย่งฮั่ว นายกิมเซ็ง กิมสุวรรณ ห้างขายยาบุญมี นายกิมเจ็ง สุสังกรกาญจน์ ห้างปัสตาคาร์ และนาย เต็ก โกเมศ บริษัทไทยใหม่ จำกัด⁸⁰ แสดงให้เห็นว่า มีคนส่วนหนึ่งที่ยังคงลักษณะบางประการของคนจีน แต่กลับไม่แสดงถึงการเป็นคนจีนโดยเข้าร่วมสมาคมพาณิชย์จีน โดยได้พยายามแสดงออกให้เห็นถึงการเป็นคนไทย โดยการเข้าร่วมองค์กรที่เป็นของคนไทย

การพยายามแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยของคนจีนกลุ่มนี้อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่กลุ่มบุคคลเหล่านี้เกิดและเติบโตในเมืองไทยที่ทำให้บุคคลเหล่านี้เป็นคนไทยตามกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากการที่คนเหล่านี้หลายคนได้มีนามสกุลเป็นภาษาไทยมิได้ใช้แซ่เช่นคนจีนรุ่นแรกที่เพิ่งเดินทางเข้ามาในเมืองไทย แต่ด้วยลักษณะขนบธรรมเนียมประเพณีของคนจีนในการตั้งชื่อจึงทำให้บุคคลเหล่านี้ยังมีชื่อจีนอยู่และด้วยการที่บรรพบุรุษของบุคคลเหล่านี้เป็นคนจีนก็อาจจะทำให้คนเหล่านี้ต้องรับการสืบทอดกิจการที่ยังคงเป็นชื่อจีนอยู่

อย่างไรก็ตาม การที่ตามกฎหมายนั้นถือว่าคนที่เกิดในเมืองไทยเป็นคนไทย คนกลุ่มนี้จึงได้พยายามแสดงให้รัฐไทยเห็นถึง “ความเป็นคนไทย” ของตนด้วยการเข้าร่วมในองค์กรที่เป็นของ

⁷⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/15 หนังสือพระยาภิรมย์ภักดี ประธานผู้เริ่มก่อการหอการค้าไทย ถึง นายเรือเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2476.

⁸⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/15 รายงานผู้เริ่มก่อการ Siamese Chamber of Commerce และนามบริษัทห้างร้านซึ่งประกอบอาชีพอยู่ในขณะนี้, ไม่ปรากฏวันที่.

คนไทย เพื่อที่จะได้รับความไว้วางใจจากรัฐไทย อันอาจจะเป็นประโยชน์มากกว่าการที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีน หรือการแสดงลักษณะของคนไทยของคนเหล่านี้ อาจเกิดขึ้น เนื่องจากการที่คนเหล่านี้ได้เห็นถึงการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ในหลายๆ ด้าน รวมไปถึงการตั้งอำนาจทางเศรษฐกิจให้กลับมามีอยู่ในมือคนไทย คนเหล่านี้จึงได้แสดงออกถึงลักษณะของคนไทยเพื่อที่จะได้รับผลประโยชน์จากการที่รัฐส่งเสริมคนไทยในทางเศรษฐกิจ

นอกจากการเข้าร่วมองค์กรที่ถือว่าเป็นของคนไทยแล้ว ในบางครั้งคนจีนกลุ่มนี้ยังได้พยายามแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยด้วยการให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐไทย ดังเช่นกรณีของนายซี. กิมฮะ นั้นนอกจากจะร่วมก่อตั้งหอการค้าไทยแล้ว นายซี. กิมฮะยังได้พยายามแสดงให้รัฐไทยเห็นถึงลักษณะของคนไทยที่ต้องการจะให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐในด้านต่างๆ อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่นายซี. กิมฮะ ได้แจ้งในเดือนมีนาคม พ.ศ.2476 ถึงการที่ตนจะเดินทางไปญี่ปุ่น เพื่อที่จะอาสาให้ความช่วยเหลือรัฐบาลไทยในการดำเนินการต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่น⁸¹ ซึ่งการแสดงออกถึงการเป็นคนไทยของนายซี. กิมฮะดังกล่าว ก็อาจจะถือได้ว่านายซี. กิมฮะประสบความสำเร็จในการทำให้รัฐไทยเกิดความไว้วางใจ ซึ่งก็น่าจะส่งผลทำให้รัฐไทยเห็นว่า นายซี. กิมฮะ เป็นคนไทยมากกว่าเป็นคนจีน ดังจะเห็นได้จาก ความเห็นของรัฐไทยเกี่ยวกับการที่นายซี. กิมฮะอาสาจะให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐบาล ที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยมีความพึงพอใจและไว้วางใจที่จะมอบหมายให้นายซี. กิมฮะ ช่วยเหลือในดำเนินการต่างๆ ดังใจความว่า

การที่นายซี. กิมฮะ รับจะช่วยรัฐบาลเป็นการดีแล้ว ฉะนั้นกระทรวงได้มีเรื่องที่จะขอร้องให้นายซี. กิมฮะช่วยแล้วก็ให้แจ้งให้กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรีทราบ เพื่อจะได้รวบรวมมอบให้นายซี. กิมฮะ⁸²

จากความคิดเห็นที่แสดงความไว้วางใจของรัฐไทยที่มีต่อนายซี. กิมฮะ สะท้อนให้เห็นว่า ในสายตารัฐไทยนั้นแม้ว่านายซี. กิมฮะ จะยังคงลักษณะบางประการของการเป็นคนจีนเอาไว้ แต่ลักษณะดังกล่าวก็หาใช่อุปสรรคที่จะขัดขวางความเชื่อมั่นที่รัฐไทยมีต่อนายซี. กิมฮะ เพราะการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้จะเห็นว่าบุคคลใดเป็นคนไทยหรือไม่อาจจะมีได้อยู่ที่ลักษณะภายนอกเท่านั้น แต่อยู่ที่การแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยของคนเหล่านั้นมากกว่า

นอกจากนายซี. กิมฮะแล้ว ยังมีตัวอย่างของคนจีนอื่นๆ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐไทย เพื่อที่จะให้รัฐไทยเห็นถึงลักษณะของคนไทยของตน เพื่อที่จะได้รับความไว้วางใจและให้การยอมรับในฐานะที่เป็นคนไทยคนหนึ่ง ดังปรากฏการรายงานถึงการที่คนจีนได้ให้ความช่วยเหลือรัฐ

⁸¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2476, เรื่อง นายซี. กิมฮะ จะไปประเทศญี่ปุ่น วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476.

⁸² เรื่องเดียวกัน

ไทย ในหนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2481 เพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีและความปรารถนาดีต่อคนไทยและเมืองไทยของพวกเขาตน ดังใจความว่า

นายกิมล้วยกับนายกิมฮัย เคียงศิริ บริจาคเงินจำนวน ๒๐๐๐ บาท ซื่อป็นกลหนัก ๑ กระบอกให้ราชการทหาร ทำให้นึกได้ว่า เมื่อสองสามปีที่แล้วมานี้ ในงานฉลองรัฐธรรมนูญที่พระราชอุทยานสราญรมย์ นายตันซิวเม้งกับนายม้าเลียบคุณได้ไปเที่ยวในงานนี้ด้วยกัน พอไปถึงหน้าร้านเจ้าคุณพหลฯ คุณหญิงพหลฯ เห็นเข้าก็เชิญพ่อค้าจีนทั้งสองนี้เข้าไป แล้วปราศัยว่า “ท่านเจ้สัวเข้ามาก็ดีแล้ว เชิญอุดหนุนกองทัพก โดยออกเรียไรเงินซื้ออาวุธหน่อยเถอะ” นายตันซิวเม้งกับนายม้าเลียบคุณแสดงความยินดี และลงนามออกเงินคนละ ๑๐๐๐ บาททันที⁸³

จากรายงานข่าวดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึง การที่คนจีนส่วนหนึ่งได้พยายามแสดงออกถึงลักษณะของคนไทย ด้วยการบริจาคเงินซื้ออาวุธเพื่อนำมาใช้ป้องกันประเทศไทยอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความปรารถนาดีและการให้ความช่วยเหลือเมืองไทย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงลักษณะหนึ่งของการเป็นคนไทย เพื่อให้รัฐไทยเกิดความพอใจและมีความไว้วางใจ รวมไปถึงให้การยอมรับพวกเขาให้ดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยได้อย่างราบรื่น สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยน่าจะให้ความสำคัญกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยของคนจีนด้วยการให้ความช่วยเหลือในกิจการต่างๆ ของไทย จึงทำให้คนจีนเหล่านี้มีความพยายามที่จะแสดงให้เห็นลักษณะของคนไทยของตนเองในทันทีที่รัฐไทยต้องการ

นอกจากการแสดงถึงลักษณะของคนไทยด้วยการให้ความช่วยเหลือทางการเงินแล้ว คนจีนยังได้มีการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยด้วยการให้ความช่วยเหลือในกิจการด้านอื่นๆ ของรัฐไทยเพื่อแสดงความปรารถนาดีและความจงรักภักดีต่อเมืองไทยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่คนจีนได้ให้ความช่วยเหลือรัฐไทยในการปราบกบฏบวรเดช ซึ่งทำให้คนจีนผู้นั้นได้รับการตอบแทนจากรัฐไทยในการกระทำความดีดังกล่าว ดังที่ปรากฏในรายงานในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2478 มีใจความว่า

ประธานกรรมการพิจารณาบำเหน็จความชอบในเรื่องการปราบกบฏรายงาน ว่า คณะกรรมการฯ ได้ประชุมพิจารณาเห็นควรให้นายบุญสุข แซ่ฉั่ว บ้านร้านขายเครื่องยาต่างประเทศ สถานีบ้านภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งได้ทำการ

⁸³ “เงินไทยในเมืองไทย”, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2481.

ช่วยเหลือในคราวปราบกบฏได้รับเหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญเป็นบำเหน็จความ
ชอบ⁸⁴

จากการกระทำความดีของคนจีนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าคนจีนได้มีการแสดงออกถึง
ลักษณะของคนไทยด้วยการให้ความช่วยเหลือรัฐไทยด้วยวิธีการอื่นๆ ซึ่งการให้ความช่วยเหลือรัฐ
ไทยของคนจีน น่าจะทำให้คนจีนได้รับการยอมรับใน “ความเป็นคนไทย” จากรัฐ จึงได้มีการมอบ
รางวัลที่ให้เพื่อเป็นเกียรติแก่คนไทยที่เข้าร่วมในการปราบกบฏบวรเดชด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งการ
มอบรางวัลของรัฐนั้น อาจจะเป็นไปเพื่อต้องการให้คนจีนนี้รู้สึกภาคภูมิใจในการแสดงออกถึง
ลักษณะของคนไทยที่ให้การช่วยเหลือเพื่อรักษาบ้านเมือง เพื่อที่จะทำให้คนจีนเห็นว่าการทำ
ประโยชน์เพื่อเมืองไทยนั้นทำให้ตนได้รับการยอมรับและยกย่องจากรัฐไทย ซึ่งน่าจะส่งผลต่อจิตใจ
ให้คนจีนผู้นั้นต้องการที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนไทย ด้วยการให้ความช่วยเหลือเมืองไทย
ในด้านต่างๆ ต่อไป ดังนั้นวิธีการตอบแทนความดีความชอบของรัฐไทยนั้นอาจจะมีส่วนในการ
ดึงดูดคนจีนให้ต้องการที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยได้ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐ
ไทยในช่วงเวลานี้เลือกที่จะใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อที่จะดึงดูดคนจีนให้แสดงออกถึงลักษณะของคนไทย
โดยที่ยังไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย

นอกจากกรณีของการที่คนจีนให้ความช่วยเหลือเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยของ
บ้านเมืองที่รัฐไทยจะมีการตอบแทนการทำความดีเพื่อดึงดูดใจให้คนจีนแสดงออกถึงลักษณะของ
คนไทยแล้ว การกระทำความดีความชอบในเรื่องต่างๆ ไป ของคนจีน รัฐไทยก็มีการตอบแทนความ
ดีความชอบของคนจีนด้วยเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากกรณีที่รัฐไทยได้มีการมอบเครื่องราชย์
ให้แก่ นายกิมเฮง แซ่คู ในรายงานวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2479 ดังใจความว่า

คณะกรรมการจังหวัดนครพนมได้ส่งสำนวนการสอบสวนนายกิมเฮง แซ่
คู ราษฎรบ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม ผู้ซึ่งได้
กระทำการช่วยเหลือเด็กหญิงเฉลาให้พ้นอันตรายจากการจมน้ำ มาเพื่อขอพระ
ราชทานเหรียญราชนิยม กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาแล้วเห็นว่าการที่นายกิม
เฮง แซ่คู ได้ฝ่าอันตรายเข้าไปกระทำการช่วยเหลือเด็กหญิงเฉลา ซึ่งถูกกระแส
น้ำพัดเข้าไปอยู่ใต้ท้องแพให้รอดพ้นจากการจมน้ำได้นี้เป็นการกระทำที่ได้แสดงกล้า
หาญช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นอันตราย โดยมีได้คำนึงอันตรายที่จะพึงบังเกิดแก่ตน
และได้กระทำไปโดยใจสมัครของตนเองโดยมิได้มีหน้าที่ๆ จะต้องพึงกระทำด้วย
นับว่าได้ปฏิบัติดีตามมาตรา ๓ (ข) และมาตรา ๓๐ อนุมาตรา (๒) แห่งพระ

⁸⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2478, เรื่อง บำเหน็จความชอบในการปราบกบฏของนาย
บุญชู แซ่ฉั่ว วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2478.

ราชบัญญัติเหรียญราชนิยาม ร.ศ.๑๓๑ จึงเสนอมารเพื่อขอพระราชทานเหรียญราชนิยามให้แก่นายกิมเฮง แซ่คู เพื่อเป็นเกียรติยศและจะได้เป็นตัวอย่างสำหรับบุคคลอื่นๆ ต่อไป⁸⁵

จากการมอบเหรียญราชนิยามให้แก่คนจีนที่ทำความดี ถึงแม้จะมีได้เป็นการกระทำต่อรัฐบาลโดยตรง ก็น่าจะส่งผลให้คนจีนเกิดความซาบซึ้งใจต่อการกระทำของรัฐบาลไทยที่ให้การยกย่องตนเองที่น่าจะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและเกิดความจงรักภักดีต่อรัฐบาลไทยที่เห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งอาจจะมีผลต่อการโน้มน้าวจิตใจของคนจีนให้มีการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทยด้วยการกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลไทยและเมืองไทย

ด้วยเหตุที่รัฐบาลไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองให้ความสำคัญกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยมากกว่าลักษณะภายนอกอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้รัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้ยังมีได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนชื่อและชื่อสกุลของบุคคลที่ยังคงลักษณะของคนจีน ด้วยการใช้นามสกุลและชื่อสกุลภาษาจีน และอาจจะรวมไปถึงการที่รัฐบาลไทยในช่วงเวลานี้ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่จะให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐบาลไทยถือว่าคนที่บุคคลผู้นั้นจะได้รับการยอมรับจากรัฐไทยว่าเป็นคนไทยหรือไม่ขึ้นอยู่กับการแสดงออกของบุคคลนั้นมากกว่าการเปลี่ยนแปลงแต่ลักษณะภายนอกหรือการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายให้มีความเป็นไทยขึ้นมา

ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐบาลไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ ที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น ที่น่าจะทำให้คนจีนได้ตระหนักถึงการดำเนินการของรัฐบาลไทย ก็ได้ส่งผลให้คนจีนได้แสดงปฏิกิริยาอันเป็นการตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐบาลไทย ด้วยความพยายามที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยของตนเอง เพื่อที่จะไม่ต้องได้รับผลกระทบจากการดำเนินการกับคนจีนของรัฐบาลไทย

การแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยของคนจีนนั้น หากเป็นบุตรหลานคนจีนที่เกิดในเมืองไทยก็อาจจะแสดงลักษณะดังกล่าวเพื่อให้ได้รับความเข้าใจและไว้วางใจจากรัฐได้โดยง่าย ทั้งนี้เนื่องจากบุตรหลานคนจีนเหล่านี้ถือเป็นคนไทยตามกฎหมายอยู่แล้ว เพียงแต่อาจจะต้องแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยในทางปฏิบัติ เช่น การปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐบาลไทยกำหนด หรือการให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐบาลไทย รวมไปถึงอาจจะต้องพยายามแสดงให้รัฐบาลไทยเห็นว่าตนเองมิได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับหรือมีความผูกพันจงรักภักดีต่อเมืองจีน ซึ่งหากบุตรหลานคนจีนได้ปฏิบัติตามแนวทางของการเป็นคนไทยที่รัฐบาลไทยกำหนดไว้แล้ว ก็น่าจะทำให้บุตรหลานคนจีนเหล่านั้นได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากรัฐไทย

⁸⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 59/2479, เรื่อง กระทรวงมหาดไทยขอพระราชทานเหรียญราชนิยามให้แก่นายกิมเฮง แซ่คู วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2479.

แต่ถ้าหากเป็นคนจีนที่มีได้เกิดในเมืองไทย ก็อาจจะประสบปัญหาและอุปสรรคในการแสดงถึงลักษณะของคนไทยที่จะทำให้ได้รับการยอมรับจากรัฐไทยมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากคนจีนเหล่านี้ไม่ได้มีลักษณะของคนไทยตามกฎหมาย จึงทำให้คนจีนเหล่านี้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีน ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีลักษณะของคนไทยตามกฎหมาย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้คนจีนในกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งมีปฏิกิริยาออกมาในลักษณะของการเรียกร้องต่อรัฐไทยเพื่อที่จะขอแปลงสัญชาติให้เป็นคนไทย ดังจะเห็นได้ว่าในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นั้นมีคนจีนขอแปลงสัญชาติเป็นไทยอยู่โดยตลอด ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476 ที่กล่าวถึงการที่คนจีนได้มีการยื่นคำร้องเพื่อขอแปลงสัญชาติเป็นไทย แม้ว่ารัฐไทยจะยังมีได้มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการแปลงสัญชาติของคนจีน ซึ่งรัฐมีความเห็นว่ายังไม่ควรอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย⁸⁶ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่ารัฐไทยต้องการที่จะพิจารณาถึงผลได้ผลเสียอันจะเกิดจากการอนุญาตหรือไม่ อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติให้แน่ชัดเสียก่อนเพื่อที่จะได้มีการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐออกมาอย่างชัดเจน

ในเวลาต่อมาเมื่อมีการเคลื่อนไหวของคนจีนเพื่อขอแปลงสัญชาติอีก ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477 รัฐไทยจึงได้ให้กระทรวงยุติธรรมพิจารณาถึงผลได้ผลเสียเกี่ยวกับการขอแปลงสัญชาติของคนจีน และกำหนดเป็นนโยบายของรัฐในช่วงเวลานี้ที่ไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย⁸⁷ ทำให้แม้ว่าในช่วงเวลานี้จะมีคนจีนขอแปลงสัญชาติอยู่โดยตลอด แต่รัฐไทยก็ได้ดำเนินตามนโยบายที่ได้วางไว้แล้วอย่างเคร่งครัด จึงไม่มีคนจีนที่มีสัญชาติจีนได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารัฐไทยจะได้กำหนดนโยบายอย่างชัดเจนแล้ว แต่จากผลกระทบที่คนจีนสัญชาติจีนได้รับจากการดำเนินการของรัฐไทยที่มีอยู่โดยตลอดในช่วงเวลานี้ จึงยังคงทำให้คนจีนมีการเคลื่อนไหวเพื่อขอแปลงสัญชาติเป็นไทยอยู่โดยตลอด ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477 ก็มีรายงานเรื่องนายบุญจู้ถ้วน ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย⁸⁸ และในเวลาต่อมาเมื่อรัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนทั้งในทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ด้วยการบังคับใช้กฎหมายหลากหลายฉบับที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับ “สัญชาติ” ซึ่งคงจะทำให้คนจีนส่วนหนึ่งรู้สึกว่าการที่ตนได้รับนั้นเกิดขึ้น

⁸⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 19/2476, เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476.

⁸⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2477, เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

⁸⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2477, เรื่อง นายบุญจู้ถ้วน ขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.

เนื่องจากการที่ยังคง “สัญชาติจีน” เอาไว้ จึงทำให้คนจีนเหล่านี้มีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2477 ดังใจความว่า

ปรึกษาเรื่องกระทรวงการต่างประเทศรายงานว่า ตามที่คณะรัฐมนตรีชุดก่อนได้ลงมติในเรื่องคนจีนขอแปลงชาติเป็นไทยว่า ไม่ควรให้แปลงชาติเป็นไทย เพราะเรายังไม่มีกฎหมายให้ราษฎรโอนมาเป็นพลเมืองได้ บัดนี้ปรากฏว่า ได้มีคนจีนมาขอแปลงชาติมากขึ้นทุกที กระทรวงการต่างประเทศจึงเห็นสมควรที่จะเสนอเรื่องคนจีนขอแปลงชาติขึ้นเรียนปฏิบัติคณะรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง⁸⁹

จากรายงานดังกล่าว อาจสะท้อนให้เห็นว่า การคงไว้ซึ่ง “สัญชาติจีน” ของคนจีนน่าจะทำให้คนจีนเหล่านี้ได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตในเมืองไทย จึงเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้มีคนจีนที่ต้องการจะเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีลักษณะของคนไทยตามกฎหมายมีจำนวนเพิ่มมากยิ่งขึ้น ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นว่า ประเทศไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น จึงทำให้คนจีนต้องการที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการดำเนินการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยก็ยังยืนยัน “...ให้ถือนโยบายเดิมไปก่อนจนกว่าจะได้พิจารณาเรื่องปัญหาคนจีนเสร็จแล้ว...”⁹⁰ ซึ่งทำให้คนจีนที่ขออนุญาตแปลงสัญชาติเหล่านี้ยังไม่สามารถที่จะแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ แต่เนื่องจากการที่ประเทศไทยยังคงมีการดำเนินการกับคนจีนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านการเมืองที่รัฐแทบจะไม่มีการผ่อนผันให้ จึงทำให้จำนวนคนจีนที่ขออนุญาตแปลงสัญชาติเป็นไทยเพิ่มสูงขึ้นอยู่โดยตลอดในช่วงเวลานี้ ซึ่งได้ส่งผลให้กระทรวงการต่างประเทศเสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาถึงนโยบายการแปลงสัญชาติของคนจีนใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2480 เพื่อที่จะอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ เนื่องจากเห็นว่าประเทศไทยก็ได้ให้สิทธิบางประการแก่คนจีนเหมือนกับคนไทยอยู่แล้ว ดังนั้นการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติก็ไม่น่าจะทำให้รัฐต้องสูญเสียผลประโยชน์ในการปกครองแต่อย่างใด ดังปรากฏในรายงานของกระทรวงการต่างประเทศ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2480 มีใจความว่า

เนื่องด้วยแต่เดิมคณะรัฐมนตรีได้ลงมติเรื่องนายบุญจูด่วน ชาติจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทยว่า ไม่ควรให้บุคคลผู้นี้แปลงชาติเป็นคนไทย เพราะยังไม่มีกฎหมายให้ราษฎรโอนมาเป็นพลเมืองได้ และต่อมาโดยเหตุที่ได้มีคนจีนมาขอแปลงชาติมากขึ้นทุกที กระทรวงการต่างประเทศจึงได้หารือมายังคณะรัฐมนตรี

⁸⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 45/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่องคนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2477.

⁹⁰ เรื่องเดียวกัน.

อีกครั้งหนึ่งว่า ควรถือนโยบายเดิมเป็นทางปฏิบัติต่อไปหรือประการใด คณะรัฐมนตรีได้ลงมติว่าในขณะนี้ให้กระทรวงการต่างประเทศถือนโยบายเดิมไปก่อนจนกว่าคณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนที่กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งขึ้นพิจารณาเรื่องปัญหาคนจีนได้พิจารณาเสร็จแล้ว บัดนี้ได้มีคนจีนมาแสดงความจำนงขอแปลงชาติเป็นคนไทยต่อเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศอยู่เสมอ เมื่อพฤติการณ์เป็นอยู่เช่นนี้ กระทรวงการต่างประเทศจึงเห็นว่า...คนจีนแม้ไม่แปลงชาติก็มีสิทธิเหมือนคนไทย ...กระทรวงการต่างประเทศเห็นควรวางนโยบายใหม่ ให้คนจีนแปลงชาติเป็นไทยได้⁹¹

จากรายงานดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า กระทรวงการต่างประเทศซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ เห็นว่า รัฐไทยควรที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายโดยการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหอันเกิดจากการเคลื่อนไหวเพื่อขอแปลงสัญชาติเป็นจำนวนมากของคนจีน ซึ่งนอกจากจะเป็นเพราะเห็นว่าจะไม่ทำให้รัฐไทยต้องประสบปัญหาในการจัดการปกครองแล้ว ยังอาจจะเป็นเพราะเห็นว่าการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาตินั้นจะทำให้รัฐไทยได้รับประโยชน์จากการที่มี “พลเมือง” เพิ่มมากยิ่งขึ้นและสอดคล้องกับนโยบายที่จะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทยอีกด้วย

ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันเดียวกันที่แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยเองก็ต้องการที่จะดึงคนจีนมาเป็นคนไทยอยู่แล้ว รัฐไทยจึงได้มีกำหนดในพระราชบัญญัติสัญชาติว่า บุตรคนจีนที่เกิดในเมืองไทยนั้นถือว่าเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมาย ดังความว่า “ตามพระราชบัญญัติสัญชาติพยายามดึงคนจีนมาเป็นไทย...”⁹² อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนได้นำเรื่องการแปลงสัญชาติของคนจีนไปพิจารณาแล้ว เห็นว่า รัฐไทยควรที่จะปฏิบัติตามนโยบายเดิม ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นเพราะการที่รัฐไทยเห็นว่า คนจีนได้รับความคุ้มครองอย่างคนไทยอยู่แล้ว⁹³

นอกจากที่รัฐไทยจะยังคงยืนยันนโยบายที่ไม่อนุญาตให้คนสัญชาติจีนโดยทั่วไปแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังไม่อนุญาตให้คนจีนที่มีบรรดาศักดิ์จากการรับราชการกับรัฐไทยเองแปลงสัญชาติเป็นไทยด้วย ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2480 มีใจความว่า

⁹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2480, เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

⁹² เรื่องเดียวกัน.

⁹³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2480, เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2480.

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้ลงมติในเรื่องคนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทย ว่า เห็นชอบด้วยความเห็นของคณะกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน ในอันที่ รัฐบาลควรถือนโยบายเดิม กล่าวคือ ไม่ยอมให้คนจีนแปลงชาติเป็นคนไทยใน ขณะนี้ กระทรวงการต่างประเทศได้ถือเป็นทางปฏิบัติเสมอ มาบัดนี้ ได้มีคนจีน เกิดในประเทศจีนชื่อขุนประดิษฐ์ผดุงคาม (กวงเจียว แซ่หน้า) อยู่จังหวัดแพร่ ได้ ขอแปลงชาติเป็นคนไทย การได้รับบรรดาศักดิ์จะเป็นสัญญาบัตรหรือประทวนก็ ตามเป็นเหตุผลอันหนึ่งที่แสดงว่าผู้ได้รับคงได้มีความชอบต่อราชการมาแล้ว กระทรวงการต่างประเทศจึงมีความสงสัยว่า มติคณะรัฐมนตรีในอันที่ไม่ยอมให้ คนจีนแปลงชาติเป็นคนไทยนั้น รวมความถึงคนจีนที่มีบรรดาศักดิ์เช่นในกรณีขุน ประดิษฐ์ผดุงคามนี้ด้วยหรือไม่⁹⁴

จากรายงานของกระทรวงการต่างประเทศนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า นโยบายเกี่ยวกับการขอ แปลงสัญชาติเป็นไทยของคนจีนในช่วงเวลานี้ ยังมีได้มีการกำหนดเป็นนโยบายที่มั่นคง ดังจะเห็น ได้จากการที่กระทรวงการต่างประเทศมักจะมีข้อสอบถามถึงการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวอยู่โดย ตลอด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานของรัฐเห็นว่่านโยบายดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงได้หาก สถานการณ์หรือเงื่อนไขเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการ ต่างประเทศได้เสนอให้รัฐไทยวางหลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยเสีย ใหม่ เนื่องจากการที่เงื่อนไขของผู้ขอแปลงสัญชาติเปลี่ยนแปลงไป โดยการที่คนจีนที่มีบรรดาศักดิ์ ขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ดังใจความในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีในวันเดียวกันว่า

ขอให้วางหลักเกณฑ์ดังนี้ จีนที่เป็นกรมการพิเศษหรือช่วยราชการยอมให้ แปลงชาติได้ เพราะจะแปลงชาติมาได้ก็มีจำนวนไม่เท่าใด และกว่าจะมีสิทธิออก เสี่ยงเลือกตั้งอีกหลายปี ไม่มีอันตรายประการใด⁹⁵

จากความเห็นดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงได้ยืนยันนโยบายเดิมในการ ไม่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติอยู่โดยตลอด แม้ว่าคนจีนที่ขอแปลงสัญชาติจะเป็นผู้ที่ได้รับ บรรดาศักดิ์⁹⁶ ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยยังคงไม่มีความไว้วางใจคนจีนที่มีสัญชาติจีน เกิดและอาจจะเติบโตในเมืองจีน ซึ่งน่าจะทำให้คนจีนเหล่านี้ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทาง การเมืองไว้ค่อนข้างค่อนข้างจะเหนียวแน่นและละทิ้งลักษณะดังกล่าวได้ค่อนข้างยาก ถึงแม้ว่าจะได้

⁹⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2480, เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทยและ กรรมการพิจารณาปัญหาคนจีน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2480.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 29/2480, เรื่อง คนจีนที่มีบรรดาศักดิ์ขอแปลงชาติเป็นคน ไทย วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2480.

รับบรรดาศักดิ์จากรัฐไทยก็มีได้หมายความว่าคนจีนเหล่านี้จะจงรักภักดีต่อเมืองไทยมากกว่าเมืองจีน

นอกจากการที่มีคนจีนสัญชาติจีนขอแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว ยังมีคนจีนที่อยู่ในบังคับชาติตะวันตกมีการขอแปลงสัญชาติด้วย ทั้งนี้อาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการดำเนินการของรัฐไทยกับคนจีนนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อคนจีนที่อยู่ในบังคับตะวันตกด้วย ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะคนจีนเหล่านี้แม้จะอยู่ในบังคับตะวันตกแต่ก็ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนของตนไว้ทั้งในทางการเมืองและทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ยังมีการให้ความช่วยเหลือในกิจการต่างๆของเมืองจีน ทำให้คนจีนเหล่านี้ได้รับการเฟื่องฟูจากรัฐไทย และเมื่อประกอบกับการที่คนจีนเหล่านี้ก็ยังคงถือว่าเป็นคนสัญชาติอื่น จึงทำให้คนจีนเหล่านี้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทยด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นเพื่อที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยได้อย่างราบรื่น คนจีนเหล่านี้จึงต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยด้วยการขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ด้วยเหตุดังนี้จึงปรากฏว่ามีคนจีนในบังคับตะวันตกขออนุญาตแปลงสัญชาติอยู่โดยตลอดในช่วงเวลานี้

ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2477 ถึงการที่นายบาศิ แซ่โก คนจีนฮกเกี้ยน บังคับชาติอังกฤษ ขอแปลงสัญชาติเป็นคน ไทย⁹⁷ ซึ่งถึงแม้รัฐไทยจะยังไม่มียุทธศาสตร์ให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นคนไทย แต่สำหรับคนจีนในบังคับชาติตะวันตกนั้น รัฐไทยมีนโยบายที่แตกต่างกัน โดยที่รัฐไทยเห็นว่าสามารถอนุญาตให้คนจีนในบังคับชาติตะวันตกได้รับการแปลงสัญชาติได้ หากพิจารณาเป็นอย่างดีแล้วว่าคนจีนผู้นั้นมีอาชีพการงานมั่นคงอยู่ในเมืองไทยและมีการแสดงออกให้เห็นซึ่งลักษณะของคนไทยอย่างชัดเจนด้วยการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อรัฐไทย ดังจะเห็นได้จากเหตุผลของรัฐไทยที่ให้ไว้ในการอนุญาตให้นายบาศิ แปลงสัญชาติเป็นคนไทยว่า

เป็นผู้มีความประพฤติดี มีรายได้พอจะเลี้ยงตนเองได้ กระทรวงการต่างประเทศเชื่อว่ามี ความจงรักภักดีต่อกรุงสยามโดยสุจริต กระทรวงเศรษฐกิจซึ่งผู้ร้องสังกัดอยู่ก็เห็นชอบด้วย กระทรวงการต่างประเทศจึงเห็นสมควรอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้⁹⁸

จากเหตุผลที่รัฐไทยได้ให้ไว้ แสดงให้เห็นว่า สำหรับคนจีนในบังคับชาติตะวันตกแล้ว รัฐไทยอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้ ทั้งนี้อาจจะเกิดจากการที่รัฐไทยต้องการจะแก้ไขปัญหาคนในบังคับชาติตะวันตกอันเป็นปัญหาที่เรื้อรังมาเป็นเวลานานแล้ว เนื่องจากการที่คนเอเชียโดยเฉพาะ

⁹⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 54/2477, เรื่อง นายบาศิ แซ่โก ขอแปลงชาติ วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2477.

⁹⁸ เรื่องเดียวกัน.

คนจีนมักจะไปสมัครเข้าเป็นคนในบังคับชาติตะวันตกแทนที่จะอยู่ในบังคับไทย เพราะต้องการได้รับผลประโยชน์เช่นเดียวกับคนในชาติตะวันตกนั้นๆ อันเป็นการทำให้รัฐไทยต้องสูญเสียประชากรของรัฐไป⁹⁹ และอาจจะประกอบกับการที่รัฐไทยเองก็มีนโยบายที่ต้องการจะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทย แต่รัฐไทยยังไม่อาจที่จะปฏิบัติกับคนจีนสัญชาติจีนทั้งหมดได้ เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนมากและรัฐไทยยังไม่มี ความมั่นใจใน “ความเป็นคนไทย” ของคนจีนสัญชาติจีน รัฐไทยจึงใช้นโยบายการอนุญาตให้เฉพาะคนจีนในบังคับชาติตะวันตกแปลงสัญชาติเป็นไทยได้

โดยที่รัฐไทยจะมีการพิจารณาถึงลักษณะของคนไทยของคนจีนนั้น หากมีลักษณะตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการ คนจีนในบังคับตะวันตกนั้นก็จะได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติ ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2477 ที่รัฐไทยได้อนุญาตให้นายกิมลี้และนายกิมฮ้อย เคียงศิริ คนจีนในบังคับชาติอังกฤษแปลงสัญชาติเป็นไทย เนื่องจากรัฐไทยเห็นว่า

ผู้ร้องทั้งสองเกิดในเมืองไทย มีความรู้ภาษาไทย มีภริยาและบุตรเกิดในเมืองไทย ไม่เคยต้องโทษหรือต้องหาในคดีอาชญา มีความประพฤติเรียบร้อยและมีทรัพย์สินสมบัติเป็นหลักฐานมั่นคง กระทรวงการต่างประเทศเชื่อว่าผู้ร้องทั้งสองมีความจงรักภักดีต่อกรุงสยามโดยสุจริต เห็นสมควรอนุญาตให้แปลงชาติได้¹⁰⁰

หรือดังที่ปรากฏในการที่รัฐไทยได้อนุญาตให้นายอั้งไซเจือ คนจีนในบังคับชาติโปรตุเกสขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477 เนื่องจากเห็นว่า

ผู้ร้องมีมารดาเป็นคนไทย บิดาชาติจีนสังกัดชาติโปรตุเกส มีอาชีพทางค้าขาย มีทรัพย์สินสมบัติเป็นหลักฐาน เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่เคยต้องโทษหรือต้องหาในคดีอาญาอย่างใด เวลานี้มีภริยาเป็นคนไทย กระทรวงการต่างประเทศเชื่อว่าผู้ร้องมีความจงรักภักดีต่อประเทศสยามโดยสุจริต เห็นควรจะอนุญาตให้แปลงชาติได้¹⁰¹

⁹⁹ พลกุล อังกินันท์, “บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514), หน้า 74 - 78.

¹⁰⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 71/2477, เรื่อง นายกิมลี้ และนายกิมฮ้อย เคียงศิริ ขอแปลงชาติ วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2477.

¹⁰¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 55/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่อง นายอั้งไซเจือ สังกัดชาติโปรตุเกส ขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477.

หรือการที่รัฐไทยได้อนุญาตให้นายหลีทองเจียง หรือลีทองเชียง คนจีนในบังคับชาติอังกฤษแปลงสัญชาติได้ ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2479 โดยให้เหตุผลของการที่รัฐไทยเห็นควรอนุญาตให้แปลงสัญชาติว่า

ผู้ยื่นเรื่องรามีอายุ ๓๗ ปี นับถือศาสนาพุทธ เกิดที่ตำบลศาลเจ้าเก่า จังหวัดพระนคร มีความรู้ภาษาไทยสอเปลได้ชั้นมัธยมปีที่ ๗ ของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย มีรายได้ประมาณเดือนละ ๓๐๐ บาท มีทรัพย์สินสมบัติและที่ดินรวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาท ไม่เคยกระทำความผิดอย่างใดๆ เป็นคนมีความประพฤติเรียบร้อย กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาแล้วเห็นเป็นการสมควรที่จะอนุญาตให้แปลงชาติเป็นคนไทยได้¹⁰²

หรือการที่รัฐไทยได้อนุญาตให้นายซั่วเจ็ง กิติบุตร คนจีนในบังคับชาติอังกฤษแปลงสัญชาติเป็นไทย ในการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2480 โดยให้เหตุผลในการอนุญาตให้แปลงสัญชาติว่า

กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาโดยถี่ถ้วนแล้วเห็นว่า ผู้ยื่นเรื่องราวต้องด้วยลักษณะในการแปลงชาติในฐานะผู้ยื่นเรื่องราวเป็นบุคคลที่เกิดในประเทศสยาม มีทรัพย์สินสมบัติเป็นหลักฐานและมีความประพฤติดี น่าเชื่อว่าผู้ยื่นเรื่องราวร้องขอแปลงชาติด้วยเจตนาอันบริสุทธิ์ และมีความจงรักภักดีต่อประเทศสยามโดยสุจริต พะยานของผู้ยื่นเรื่องราวก็นับว่าพอเชื่อถือได้ กระทรวงการต่างประเทศเห็นเป็นการสมควรที่จะอนุญาตให้บุคคลผู้นี้แปลงชาติเป็นคนไทย¹⁰³

จากการที่รัฐไทยมักจะอนุญาตให้คนจีนบังคับชาติตะวันตกได้แปลงสัญชาติเป็นไทย ดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยไม่น่าจะมีนโยบายกีดกันการแปลงสัญชาติของคนจีนในบังคับชาติตะวันตก ซึ่งจะแตกต่างจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังคงยืนยันนโยบายการไม่อนุญาตให้คนจีนสัญชาติจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย อย่างไรก็ตามรัฐไทยก็จะพิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วนถึงลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการของคนจีนในบังคับตะวันตกนั้น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อเมืองไทยอย่างบริสุทธิ์ใจ การเกิดและเติบโตในเมืองไทย และการได้รับการศึกษาจากโรงเรียนไทย รวมไปถึงการที่แสดงให้เห็นว่าภายในครอบครัวมีลักษณะของคน

¹⁰² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 43/2479, เรื่องนายหลีทองเจียง หรือลีทองเชียง สังกัดชาติอังกฤษ ขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2479.

¹⁰³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2480 (ตอนที่ 2), เรื่อง นายซั่วเจ็ง กิติบุตร สังกัดชาติอังกฤษขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2480.

ไทยในลักษณะอื่นๆ เช่น การมีภรรยาเป็นคนไทย หรือการมีบุตรที่เกิดในเมืองไทย เป็นต้น¹⁰⁴ ก่อนที่จะอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในช่วงเวลานี้จะให้การยอมรับและไว้วางใจคนจีนที่มีและแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐต้องการ จึงทำให้รัฐไทยแม้ว่าจะต้องการแก้ปัญหาคนในบังคับตะวันตกแต่ก็ต้องพิจารณาถึงลักษณะของคนไทยของคนจีนคนนั้นอย่างละเอียดถี่ถ้วนเสียก่อนจึงจะอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะอนุญาตให้มีการแปลงสัญชาติเฉพาะคนจีนในบังคับตะวันตกเท่านั้น แต่รัฐไทยก็ได้ต้องการที่จะผลักดันคนจีนสัญชาติจีนทั้งหมดให้ออกจากเมืองไทย เนื่องจากการที่รัฐไทยยังคงพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจ รัฐไทยจึงยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนสัญชาติจีนที่แม้จะยังไม่ได้รับการอนุญาตให้แปลงสัญชาติ แต่หากคนจีนนั้นมีการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทย รัฐไทยก็ให้การยอมรับและมีการผ่อนผันให้ในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ ทำให้คนจีนยังคงสามารถที่จะรักษาบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของตนอยู่ต่อไป

ดังจะเห็นได้จากภาพสะท้อนของสังคมไทยที่เกิดขึ้นในช่วงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ปัญหาหนึ่งที่รัฐไทยในสมัยดังกล่าวเป็นกังวลก็คือ การที่คนจีนเป็นผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากในระบบเศรษฐกิจของไทย ดังเช่นที่ปรากฏในการกล่าวในรายการวิทยุของนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย ในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2484 ที่กล่าวถึงการที่เศรษฐกิจของไทยถูกครอบงำโดยชาวต่างประเทศ ดังใจความว่า

คง เวลานี้ ทั้งอาชีพที่เป็นหลัก และอาชีพที่เป็นเกร็ดปลีกย่อย มีชาวต่างประเทศทำอยู่เต็มเมือง ทำไมเราไม่คิดทำบ้าง

มัน ตราบไต ที่คนต่างด้าว ยังสามารถประกอบอาชีพได้เต็มเมือง ตราบนั้น เราจะร้องว่า เราไม่มีอาชีพทำ และจะอดตายนั้น ไม่ถูกเลย การตัดผม ใครตัด การตัดเสื้อ ขายอาหาร คำข้าว คำไม้ ฯลฯ เหล่านี้ใครทำ คนต่างด้าวทำตั้ง ๙๐% คุณคงจะว่าอะไร...

คง เรามีที่ดินว่างถมไป มีงานสำหรับทำสาระพัดอย่าง ตราบไตที่มีชาวต่างประเทศเข้ามาจับงานของเราทำตั้ง ๙๐ เปอร์เซนต์เช่นนี้แล้ว ตราบนั้นเราไม่ควรจะร้องว่าอดหรือหางานทำไม่ได้¹⁰⁵

¹⁰⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 18/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่อง นายกิมล้วย เคียงศิริ กับนายกิมฮั้ว เคียงศิริ ขอแปลงชาติ วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2477.

¹⁰⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.18/1 บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคง รักไทย แสดงทางวิทยุ, วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2484.

จากการสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทยดังกล่าว แม้ว่าจะมิได้มีการกล่าวว่คนจีนยังคงเป็นผู้ที่ครอบงำเศรษฐกิจของไทยโดยตรง แต่การที่การสนทนานี้ได้กล่าวถึงการที่อาชีพต่างๆ ที่สำคัญของไทยมีชาวต่างประเทศเป็นผู้ดำเนินการที่สำคัญ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอาชีพที่คนจีนมีบทบาทสำคัญอยู่ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะได้เริ่มมีการดำเนินการเพื่อที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน และดึงคนไทยเข้าไปดำเนินการในหลายๆ ด้านเพิ่มมากขึ้น แต่คนจีนก็ยังคงรักษบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้ อันน่าจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมีการผ่อนผันในการดำเนินการทางเศรษฐกิจให้กับคนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคนจีนนั้นได้แสดงออกถึงลักษณะของคนไทยซึ่งเป็นแนวทางที่รัฐต้องการ คนจีนนั้นก็ยังสามารถที่จะรักษบทบาททางเศรษฐกิจได้อยู่ต่อไป ดังที่ปรากฏถึงการครอบงำทางเศรษฐกิจของคนจีนในการสนทนา ซึ่งได้ส่งผลให้รัฐไทยในสมัยต่อมาต้องหาวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาอย่างเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น เพื่อให้คนไทยได้มีบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจเพิ่มมากยิ่งขึ้น

หรือที่จะเห็นถึงการที่คนจีนยังรักษบทบาทที่สำคัญในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ในการแสดงความคิดเห็นของจอมพล ป. พิบูลสงครามเอง ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2482 เกี่ยวกับการที่รัฐไทยเห็นว่าจะต้องแก้ไขปัญหามหาการที่ชาวต่างประเทศครอบงำเศรษฐกิจของไทยด้วยการที่รัฐจะจัดตั้งบริษัทไทยขึ้นในจังหวัดต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือคนไทยให้สามารถทำการค้าแข่งขันกับชาวต่างประเทศได้ ดังใจความว่า

เรื่องนี้เนื่องมาจากการค้าของเราตกอยู่ในมือชาวต่างประเทศ ยิ่งในต่างจังหวัดด้วยแล้ว ยิ่งจะไม่ได้พบร้านค้าขายของคนไทยเลย ผมจึงได้คิดจะให้ สโมสรทางราชการได้เปิดการค้าขายขึ้นก่อน เพื่อฝึกหัดคนไทยให้ชำนาญในการค้าขาย เมื่อข้าหลวงแก่ทราบความประสงค์ของผมแกจึงได้คิดจะจัดตั้งเป็นบริษัทของไทยเราขึ้นในจังหวัด¹⁰⁶

จากความเห็นดังกล่าวที่ถึงแม้จะมีได้ระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าชาวต่างประเทศที่ครอบงำการค้าของไทยนั้นเป็นคนชาติใด แต่ก็คงจะเป็นที่รับทราบโดยทั่วกันว่าชาวต่างประเทศที่มีบทบาทอยู่ในการทำการค้าในเมืองไทยก็คือ คนจีน ดังจะเห็นได้จากที่รายการวิทยุนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย ในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2484 ที่ได้กล่าวแสดงให้เห็นถึงบทบาทของคนจีนที่ครอบงำการค้าขายในเมืองไทย เนื่องจากการที่คนจีนมีมานะอดทนและทำการค้าขายในทุกๆ ประเภท ดังใจความว่า

¹⁰⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 69/2482, เรื่อง การตั้งบริษัทไทยในจังหวัดต่างๆ, วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2482.

มัน ชาวจีน เข้ามาในประเทศไทย ปีละหลายหมื่นคน แต่ละคน มีแต่กางเกงขาสั้นมาตัวเดียวเท่านั้น สมบัติของเขาที่เป็นชิ้นเป็นอันนอกจากนี้ก็ไม่มีอะไรเลยนอกจากร่างกายของเขา...

คง ตอนนี่ ผมก็เป็นพยานด้วยอีกคนหนึ่ง ใครจะหาว่า จีนทำอาชีพต่ำต้อยอย่างไรก็ตามจีนไม่ได้คำนึงถึง ถึงจะเหนื่อยวันยังค่ำ ค็นยังรุ่ง จีนก็ไม่ว่าขอแต่ให้ได้เงินมาด้วยน้ำพักน้ำแรงก็แล้วกัน

มัน แล้วผลเป็นอย่างไรคุณรู้ไหม? ไม่ช้า เขาก็เข้าเป็นเจ้าของที่ดินไทย แล้วรับพวกจีนของเขาที่มาจากใหม่ๆ เลี้ยงดูกันต่อไป ที่สุดเขาก็กลายเป็นคนมั่งมีอยู่ในดินไทยทั่วไป เราไม่ต้องไปไกล ที่จะดูตัวอย่างเหล่านี้

คง อีกพวกหนึ่ง ก็ฝากชีวิตไว้แก่คนไทยเหมือนกัน คือพวกค้าขาย

มัน อ้อ พวกนี้ สำเร็จในอาชีพอย่างน่าปลาบปลื้ม ที่แรกก็ขายเม็ดแตงโม แล้วก็ขยายกิจการออกไปทุกที จนเป็นเจ้าของห้างใหญ่โต มีตัวอย่างเห็นอยู่เต็มบ้านเต็มเมืองนั่นเพราะอะไร?

คง เพราะเขาถือคติ ฟังตนเองละซี

มัน แล้วเขาก็เข้าลัทธิพวกเราช่วยกัน ในระหว่างคนจีน¹⁰⁷

แสดงให้เห็นว่า บทบาทในการครอบงำการค้าของคนจีนนั้นน่าจะเป็นที่ตระหนักรับรู้กันเป็นอย่างดีภายในสังคมไทย ดังนั้นแม้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะมีได้ระบุงไปอย่างชัดเจนถึงชาวต่างประเทศที่ครอบงำการค้าของไทยก็น่าจะเป็นที่รับทราบกันเป็นอย่างดีว่าหมายถึง คนจีนจากการแสดงความคิดเห็นของจอมพล ป. จึงแสดงให้เห็นว่าคนจีนยังคงรักษาบทบาทของตนในการทำการค้าในเมืองไทยได้เป็นอย่างดีในสมัยต่อมา แม้จะมีการดำเนินการเพื่อลดบทบาทในทางเศรษฐกิจของคนจีนโดยรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วก็ตาม

การที่คนจีนยังคงรักษาบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้นั้น นอกจากจะเป็นเพราะการที่รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับคนจีนแล้ว ยังอาจจะเกิดจากคนจีนเองก็มีความพยายามที่จะรักษาบทบาทในทางเศรษฐกิจของตนเอง ดังที่จะเห็นได้จากการที่คนจีนยังคงมีความพยายามที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ แม้ว่าอาจจะตระหนักว่ารัฐไทยเริ่มมีนโยบายที่จะส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทย ซึ่งทำให้มีการกีดกันคนจีนมากยิ่งขึ้น แต่คนจีนก็ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ยังคงมีการเคลื่อนไหวเพื่อที่จะได้เข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจอยู่เช่นเดิม

¹⁰⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.18.1/1 บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และนายคง รักไทย ทางสถานีวิทยุฯ, วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2484.

ดังเช่นที่ปรากฏในรายงานการขอรับสัมปทานในการดำเนินการทางเศรษฐกิจจากรัฐไทย นั้นก็มักจะปรากฏรายชื่อของคนจีนที่เป็นผู้ขอสัมปทานเหล่านั้น ตัวอย่างเช่น ในรายงานการขอสัมปทานทำเหมืองแร่ดีบุก ในวันที่ 6 กันยายน พ.ศ.2478 ก็มีรายชื่อคนจีนเป็นผู้ได้รับสัมปทาน 2 คน จากผู้ที่ขอรับสัมปทานทั้งหมด 3 คน และคนจีนขอโอนสัมปทานของตนให้ผู้อื่นอีก 1 คน ดังใจความว่า

ขอลอกและโอนสัมปทานบัตรทำเหมืองแร่ดีบุกให้แก่ผู้ยื่นเรื่องราวขอโอน ประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก ๔ ราย ซึ่งคณะอนุกรรมการพิจารณาเรื่องแร่และป่า ไม่ได้พิจารณาแล้วรายงานว่า...รายงานนายหลี่ส้ม ขอประทานบัตรทำเหมืองแร่ดีบุก เห็นควรอนุมัติให้ออกประทานบัตรได้...รายงานนายฟูอาลี โล่เซ่ง ขอโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกให้ขุนสวัสดิ์ภักดี เห็นควรอนุมัติให้ออนได้...นายเซ็งเหียง คั้งซู่ ผ่อง ขอประทานบัตรอีกราย ขอประทานบัตรอีกรายหนึ่ง¹⁰⁸

หรือที่ปรากฏในรายงานการขอลอกและโอนสัมประทานเหมืองแร่ ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2479 ที่มีผู้ยื่นขอสัมปทานทั้งหมด 25 คน โดยมีคนจีนเป็นผู้ที่ได้รับสัมปทานเป็นจำนวนมากที่สุด ดังใจความในรายงานว่า

คณะอนุกรรมการพิจารณาเรื่องแร่และป่าไม่พิจารณาแล้ว เห็นควรอนุญาตให้ดำเนินการต่อไปได้รวม ๒๕ ราย คือ (๑) นายเอียบหลง ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลบึงหวาน อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร (๒) นายตันเอี้ยวเพ็ง ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี...(๖) นายตันมาจิว ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลกะทู้ อำเภอกะทู้ จังหวัดภูเก็ต (๗) นายตันกงเซ็ง ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลสามกอง อำเภอทุ่งคา จังหวัดภูเก็ต...(๑๐) นายลิมนุนหงวน ขอโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก ตำบลทุ่งคาโงก อำเภอท้ายช้าง จังหวัดพังงา ของขุนวณิชพันทรา...(๑๒) นายหลี่ต๋วม ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ตำบลตะเนาะปูโต๊ะ อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา (๑๓) นายจงอุมสิน ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลปากทรง อำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร (๑๔) นายจิวเอ่งบั้ง ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลท่าชี อำเภอบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (๑๕) นายติวเจียนเค้ ขอโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกให้แก่ นายอุยอิหยิน (๑๖) นายนำโซ ลิ้มเลียงต่วน ขอประทาน

¹⁰⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 61/2478, เรื่อง ขอโอนสัมปทานเช่าทำป่าไม้ และขอลอกและโอนประทานบัตรทำเหมืองแร่ดีบุก วันที่ 6 กันยายน พ.ศ.2478.

ทำเหมืองแร่ดีบุก ตำบลหาดส้มแป้น อำเภอเขานิเวศน์ จังหวัดระนอง (๑๗) นายตันหงวนหิน ขอโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก...(๑๘) นายโฮ่ซุนหลง ขอประทานทำเหมืองแร่ดีบุกในที่ลานแร่ ตำบลนาสาร อำเภอบ้านนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี...(๒๒) นายต่อเก็งต๋อง ผู้ถือประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก ตำบลสะบ้า อำเภอทุ่งคา จังหวัดภูเก็ต ขออนุญาตเปิดทำการเหมืองแร่ซูลแฟรมในที่ประทานบัตรแปลงนี้ขึ้นอีกชนิดหนึ่ง (๒๓) นายลิ้มซุนหงวน ผู้ถือประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุก ตำบลลานสะตา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ขออนุญาตเปิดทำการเหมืองแร่ซูลแฟรมในที่ประทานบัตรแปลงนี้ขึ้นอีกชนิดหนึ่ง ที่ประชุมตกลงไม่ทักท้วงประการใด และให้นำความกราบบังคมทูลต่อไปได้¹⁰⁹

จากตัวอย่างดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะได้เริ่มมีการเสนอนโยบายเพื่อที่จะต้องการให้การทำเหมืองแร่ดีบุกอยู่ในมือคนไทย ดังเช่นที่ปรากฏในการเสนอร่างพระราชบัญญัติควบคุมแร่ดีบุก พุทธศักราช 2477 แต่คนจีนก็ยังคงมีความพยายามที่จะขอสัมปทานการทำเหมืองแร่ดีบุกจากรัฐไทย และรัฐไทยเองก็ยังคงผ่อนผันโดยมีการอนุญาตให้คนจีนได้รับสัมปทานในการทำเหมืองแร่ดีบุก จึงทำให้คนจีนยังคงรักษาบทบาทในการทำเหมืองแร่ดีบุกเอาไว้ได้ ดังจะเห็นได้จากรายงานเกี่ยวกับจำนวนเหมืองแร่ดีบุกในเมืองไทย ในวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2480 ซึ่งปรากฏว่าเหมืองแร่ในเมืองไทยนั้นยังคงเป็นเหมืองแร่ของคนจีนเป็นจำนวนมากที่สุด ดังปรากฏว่ามีเหมืองแร่ของบริษัทต่างประเทศทั้งหมด 54 แห่ง เหมืองของคนจีนที่ใช้เครื่องสูบ 29 แห่ง เหมืองของคนจีนที่ทำโดยวิธีอื่นนอกจากเครื่องสูบ 185 แห่ง เหมืองที่ถูกหลานจีนใช้เครื่องสูบ 9 แห่ง เหมืองของคนไทยที่ใช้เครื่องสูบ 3 แห่ง และเหมืองของคนไทยที่ทำโดยวิธีการอื่นนอกจากเครื่องสูบ 5 แห่ง¹¹⁰

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะได้มีความพยายามในการควบคุมการทำเหมืองแร่ของคนจีน โดยได้มีการสงวนโควตาดีบุกไว้ให้คนไทยรับช่วงไปทำต่อ¹¹¹ แต่จากการที่รัฐไทยตระหนักดีว่าคนไทยยังไม่สามารถที่จะทำเหมืองแร่แทนที่คนจีนได้ทั้งหมด และคนจีนเองก็ยังคงมีความพยายามที่จะขอสัมปทานการทำเหมืองแร่อยู่โดยตลอด จึงทำให้รัฐยังคงอนุมัติให้การขอสัมปทานเหมืองแร่เพิ่มเติมของคนจีน จึงทำให้คนจีนยังคงรักษาบทบาทในการ

¹⁰⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 26/2479, เรื่อง กระทรวงเกษตรราธิการขอออกและโอนประทานบัตรทำเหมืองแร่ วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2479.

¹¹⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 6/2480, เรื่อง บริษัทไซมิตินไมนส์ขอให้รัฐบาลร่วมมือนในการบังเกิดดีบุก วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2480.

¹¹¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 66/2477, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจำกัดแร่ดีบุกแก้ไขเพิ่มเติม, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477.

เป็นผู้ทำเหมืองแร่ที่สำคัญของไทยอยู่ได้ทั้งที่บทบาทดังกล่าวของคนจีนน่าจะลดลงจากการที่รัฐได้มีเงื่อนไขเพิ่มมากขึ้นต่อการที่จะให้สัมปทานกับคนจีน

ตัวอย่างของความพยายามในการรักษาบทบาทสำคัญในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอีกด้านของคนจีนก็คือ การพยายามรักษาบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ประมูลอากรรังนก ทั้งนี้เนื่องจากคนจีนได้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ประมูลอากรรังนกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ที่ได้รับสัมปทานรังนกนับตั้งแต่ช่วงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นมักจะเป็นคนจีน ดังเช่น หลวงบันจงวานิช (เหล่านุ่นโชย - - ต้นสกุลพิศลยบุตร) คนจีนฮกเกี้ยน เป็นผู้รับสัมปทานรังนกในเขตพื้นที่เมืองไชยา ปะทิว ชุมพร และบางนางรม ในปี พ.ศ.2482¹¹² หลวงบันจงวานิช ทำอากรรังนกที่ชุมพรอยู่ 13 ปี จนกระทั่งถึงแก่กรรมในปี พ.ศ.2395 จีนยืมซึ่งเป็นบุตรชายจึงได้ทำอากรรังนกในเขตพื้นที่เดิมต่อบิดา โดยจีนยืมได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนปักษาสไยวานิช” และทำอากรรังนกต่อมาอีก 5 ปี (พ.ศ.2396 – 2400) หลังจากนั้นได้แพ้ประมูล¹¹³ ต่อมาในปี พ.ศ.2413 ผู้ที่ได้ขายอากรรังนกในเขตพื้นที่เมืองไชยา ปะทิว ชุมพร และบางนางรม ก็คือ พระยาเจริญราชชน หรือจีนเท่ง คนจีนฮกเกี้ยน¹¹⁴

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนจีนได้เป็นผู้มีบทบาทในการเป็นผู้ประมูลอากรรังนกมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงอาจจะทำให้คนจีนมีความชำนาญและมีรายได้จากการดำเนินการดังกล่าว คนจีนจึงต้องการที่จะรักษาบทบาทของตนในการเป็นผู้ได้รับการประมูลอากรรังนก และอาจจะประกอบกับการที่คนไทยและรัฐไทยอาจจะยังไม่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินการดังกล่าวอย่างเพียงพอ จึงทำให้รัฐไทยยังคงอนุญาตให้คนจีนสามารถที่จะรักษาบทบาทในการเป็นผู้ประมูลอากรรังนกเอาไว้โดยตลอด ดังจะเห็นได้จากการรายงานในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2475 ถึงการที่นายอากรรังนกคนเดิมได้ทำผิดสัญญา จึงได้ให้มีการประมูลอากรรังนกใหม่นั้น ก็ปรากฏว่าทั้งนายอากรรังนกคนเก่าและนายอากรรังนกคนใหม่นั้นก็เป็นคนจีน ดังใจความว่า

ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายลิ้มยืมคือ เป็นนายอากรรังนก (งวดตุลาคม พ.ศ.๒๔๗๓ ถึงกันยายน พ.ศ.๒๔๗๖) นั้น บัดนี้ นายลิ้มยืมคือได้ทำผิดสัญญาไม่ส่งเงินอากรรังนกตามกำหนด เจ้าพนักงานได้เลิกสัญญากับนายลิ้ม

¹¹² รัชดาพร ศรีภิบาล, “กงเอี้ยนเกาะงาม การผูกขาดสัมปทานรังนกของชาวจีน” เมืองโบราณ. ปีที่ 26 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน 2543), หน้า 62.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁴ หจข, หนังสือกราบบังคมทูล ร.5 มร.5 นก/12 เลขที่ 117 เรื่อง หลวงบำรุงราชกร หลวงเจริญราชชน กราบบังคมทูล เรื่องทำอากรรังนกและอากรฝิ่นฝ่ายเหนือ, ไม่ปรากฏวันที่.

ยืมค้ำและจัดการว่าประมุขใหม่ นายกังเลียงฮึงให้เงินอากรสูงกว่าผู้อื่น ได้ตกลง
ให้ นายกังเลียงฮึงเป็นนายอากรวังนง¹¹⁵

นอกจากนั้นแล้ว ยังปรากฏว่ารายชื่อผู้ที่เข้าประมูลอากรวังนงส่วนใหญ่ยังเป็นคนจีนอีก
ด้วย ดังที่ปรากฏในบัญชีรายการแสดงรายนามผู้ยื่นประมูลอากรวังนงและจำนวนเงินอากร¹¹⁶
ด้านล่าง

เลขที่	รายนามผู้ยื่น	ระยะที่ ๑ ให้เงิน ประมูล	ระยะที่ ๒ ปีที่ ๑	ให้เงิน ประมูลปีที่ ๒	รวม ๒ ระยะ เป็นเงิน อากร
๑	นายเคียงเล็ง	๑๒๓,๒๕๐	๑๔๒,๒๕๐	๑๔๒,๒๕๐	๔๐๗,๗๕๐
๒	นายเทียนเป่า	๖๐,๖๐๐	๑๒๑,๖๐๐	๑๒๑,๖๐๐	๓๐๓,๘๐๐
๓	นายเป็กฮั่ว	๑๐๒,๕๐๐	๑๔๕,๐๐๐	๑๔๕,๐๐๐	๓๙๒,๕๐๐
๔	นายจื่อทวง	๘๑,๕๐๐	๑๕๐,๗๕๐	๒๐๑,๕๐๐	๔๓๓,๗๕๐
๕	นายซิวเต็ก	๑๔๑,๕๐๐	๑๖๑,๕๐๐	๑๖๑,๕๐๐	๔๖๔,๕๐๐
๖	ขุนเศรษฐีภักดี	๑๓๓,๑๕๐	๑๕๓,๑๕๐	๑๕๓,๑๕๐	๔๓๙.๔๕๐
๗	นายกังเลียงฮึง	๑๖๕,๐๐๐	๑๖๕,๐๐๐	๑๖๕,๐๐๐	๔๙๕,๐๐๐
๘	นายลิ้มยิมค้อ	๑๔๕,๐๐๐	๑๔๕,๐๐๐	๑๔๕,๐๐๐	๔๓๕,๐๐๐

จากบัญชีรายนามการประมูลอากรวังนงและรายงานถึงนายอากรวังนงคนใหม่ที่มีผู้ที่เข้า
ประมูลอากรวังนงส่วนใหญ่เป็นคนจีนและผู้ชนะการประมูลเป็นคนจีนนั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า
คนจีนน่าจะเป็นผู้ที่มิบทบาทสำคัญอยู่ในเป็นนายอากรวังนง มีความรู้ความชำนาญทั้งในวิธีการ
ประมูลและการคิดคำนวณจำนวนเงินในการประมูลที่คาดหวังได้ว่าตนเองจะได้กำไรจากการเป็น
นายอากรวังนง จึงทำให้มีคนจีนเป็นผู้ที่เข้าแข่งขันในการประมูลอากรวังนงเป็นส่วนใหญ่ และจาก
การที่รัฐไทยได้ตกลงให้นายกังเลียงฮึงเป็นนายอากรวังนงก็แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้มีการกีดกัน
คนจีนในการที่จะเป็นนายอากรวังนงแต่อย่างใด

นอกจากนั้นแล้วการประมูลอากรวังนงที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อมา เนื่องจาก
สัญญาผูกขาดอากรวังนงกำลังจะสิ้นสุดลง ก็ยังคงปรากฏว่าคนจีนก็คือ นายตัน

¹¹⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/1 หนังสือพระยามโนปกรณ์นิติธาดากราบบังคมทูล
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ, ลงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2475.

¹¹⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/1 บัญชีรายการแสดงรายนามผู้ยื่นประมูลอากรวังนงและจำนวน
เงินอากร.

จีฮ็อง แซ่ตัน เป็นผู้ประมูลอาคารวังนกได้ในวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2478 ซึ่งรัฐไทย
ก็มิได้แสดงความเห็นคัดค้านการที่คนจีนเป็นผู้ประมูลอาคารวังนกได้แต่อย่างใด¹¹⁷

จากผลของการประมูลได้สะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้มีการกีดกันคนจีนในการที่จะเข้า
ประมูลอาคารวังนกแต่อย่างใด และรัฐไทยยังเห็นชอบด้วยกับการที่คนจีนจะเป็นผู้ที่ชนะการประมูล
อาคารวังนกหากคนจีนนั้นสามารถที่จะให้ผลประโยชน์กับรัฐไทยได้ในอัตราที่สูง นอกจากการที่รัฐ
ไทยจะมีได้ชัดขวางการที่คนจีนจะรักษาบทบาทในการดำเนินการทางเศรษฐกิจแล้ว รัฐไทยยัง
แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐตระหนักดีถึงการที่ต้องพึ่งพาคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจอยู่
ดังจะเห็นได้จากกรณีของการประมูลอาคารวังนกที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นว่าการจะประมูลอาคารวัง
นกนั้นจะต้องแจ้งให้คนจีนจำนวนมากทราบด้วย โดยให้มีการแจ้งความในหนังสือพิมพ์ภาษาจีน
เพื่อที่จะให้คนจีนได้ทราบข่าวเกี่ยวกับการประมูลดังกล่าวปรากฏในรายงานฉบับวันที่ 9 ตุลาคม
พ.ศ.2478 ที่กล่าวว่า หากจะต้องประมูลอาคารวังใหม่ เนื่องจากผู้ที่ประมูลได้ไม่สามารถทำได้นั้น ก็
ให้ประมูลใหม่โดยเป็นการประมูลแบบเปิดและให้แจ้งความในหนังสือพิมพ์ภาษาจีนด้วย ดัง
ใจความว่า

ถ้านายเอี้ยเก็งหงวน ทอดทิ้งไม่ยอมเป็นนายอาคาร หรือฐานะไม่เป็นที่
พอใจ ก็ให้กระทรวงการคลังดำเนินการประมูลโดยเปิดเผยใหม่อีกครั้งหนึ่ง และ
การประมูลโดยเปิดเผยครั้งนี้ให้ประกาศทางหนังสือพิมพ์ทั้งภาษาจีนและ
ภาษาไทย ๕ วัน¹¹⁸

จากความเห็นของรัฐไทยดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้มีการกีดกันคนจีนในการ
จะเข้าประมูลอาคารวังนก และยังคงการที่จะให้คนจีนได้รับทราบข่าวเกี่ยวกับการประมูล เพื่อที่
อาจจะทำให้มีคนจีนเข้าร่วมการประมูลอาคารวังนกเป็นจำนวนมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐ
ไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง จะได้มีความพยายามที่จะลดบทบาทของคนจีนในทาง
เศรษฐกิจก็ตาม แต่รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงการที่ต้องพึ่งพาคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจใน
บางประเภทอยู่ เนื่องจากรัฐและคนไทยยังไม่พร้อมที่จะเข้าดำเนินการในกิจการนั้นๆ ด้วยตนเอง
รัฐไทยจึงยังให้ความสำคัญกับคนจีนในการที่จะให้คนจีนที่มีศักยภาพเพียงพอเป็นผู้มีบทบาทใน
การดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไป

จากที่ยกตัวอย่างการประมูลอาคารวังนกได้แสดงให้เห็นว่า การที่รัฐไทยยังคงมีการผ่อนผัน
ให้ลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งคนจีนเองก็ตระหนักดีถึงการผ่อนผันของรัฐดังกล่าว คน

¹¹⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 70/2478, เรื่อง กระทรวงการคลังเสนอผลการประมูลอาคาร
วังนก วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2478.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

จีนจึงได้รักษาลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจด้วยการเข้าร่วมในการขอเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจจากรัฐไทย อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมากลับปรากฏว่าคนจีนไม่ยอมเข้าร่วมการประมูลอาคารวังนก ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2481 จึงทำให้รัฐไทยเกิดความไม่พอใจและเห็นว่าหากคนจีนไม่ต้องการที่จะเข้าร่วมการประมูล รัฐก็น่าจะเข้าดำเนินการในการทำวังนกเสียเอง ดังใจความว่า

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังรายงานว่า ได้จัดการเรียกประมูลอาคารวังนกโดยเปิดเผยตามมติคณะรัฐมนตรีแล้ว ไม่มีใครเข้าสู้ประมูล...เขานัดไม่มาประมูลอย่างนี้ คนเก่าก็อยากทำเพราะวังนกที่มีอยู่เก็บไว้เสีย เขาคิดว่ารัฐบาลจะง้อเขา ฉะนั้นเราควรเริ่มลงมือทำ แล้วขายให้ถูกกว่าของเขา เพื่อให้เขารู้ว่าเราไม่ง้อเขา¹¹⁹

แต่รัฐไทยก็ยังคงเป็นกังวลว่าหากรัฐทำเองแล้วคนจีนที่เป็นผู้รับซื้อวังนกไม่ยอมซื้อรัฐก็จะประสบปัญหา ดังที่รัฐไทยได้กล่าวไว้ว่า "... ถ้าเขาไม่ซื้อเราก็ลำบาก"¹²⁰ แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยตระหนักดีถึงการที่รัฐยังไม่สามารถที่จะเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจทั้งหมดเองได้หากไม่ได้รับความร่วมมือจากคนจีน ทำให้แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะได้มีความเข้มงวดในการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจเพิ่มมากยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยก็ยังคงต้องมีการผ่อนผันให้กับคนจีนเพื่อที่จะไม่ทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทต่างๆ

ดังจะเห็นได้จากในที่สุดแล้ว รัฐไทยก็ยังคงต้องยอมให้คนจีนเป็นนายอาคารวังนกต่อไป แม้ว่ารายได้ที่ได้จากนายอาคารวังนกคนเดิมที่เป็นคนจีนอาจจะยังไม่เป็นที่พอใจของรัฐเท่าใด ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐตระหนักดีว่าไม่สามารถที่จะทำวังนกแทนที่คนจีนได้ ดังใจความในรายงานจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรีในเรื่องการประมูลอาคารวังนก ในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2481 ว่า

ในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ เดือนนี้ ท่านเสนอว่า ตามที่คณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการในการที่จะทำวังนกและให้มอบให้กระทรวงการคลังดำเนินการต่อไปนั้น บัดนี้ได้ปรึกษาหารือเจ้าหน้าที่แล้ว เห็นว่าการทำวังนกลักษณะนั้นทำได้ แต่เกรงว่าจะขายไม่ได้ เพราะไม่ทราบว่าจะตลาดได้ที่ไหน และไม่มีผู้ชำนาญที่เข้าใจในเรื่องนี้ดี ทั้งได้พยายามสอบถามพ่อค้าจีนถึงวิธีการขายแล้วก็ไม่มีความสำเร็จ ประจวบกับผู้ประมูลราย ๗๑,๐๐๐ บาทต่อปี คือ นายฮะ แซ่เจี๋ย เสนอขึ้นค่าอากรให้อีก ๑,๐๐๐ บาท เป็นปีละ ๗๒,๐๐๐ บาท ฉะนั้นจึงขอ

¹¹⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 35/2481, เรื่อง การประมูลอาคารวังนก วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2481.

¹²⁰ เรื่องเดียวกัน.

เสนอเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษา
มติอนุมัติให้กระทรวงการคลังรับประมูลรายนายสะ แซ่เจีย ปีละ ๗๒,๐๐๐ บาท
ได้¹²¹

จากรายงานดังกล่าวยิ่งเท่ากับเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของคนจีนในการ
เป็นนายอกร้างนง เนื่องจากการที่คนจีนมีความรู้และความชำนาญทั้งในเรื่องการประมูล การเก็บ
รังนกและการที่คนจีนมีตลาดที่จะจำหน่ายรังนกที่เก็บได้อยู่แล้ว ในขณะที่รัฐไทยขาดความรู้ความ
ชำนาญและไม่รู้แหล่งตลาดที่จะทำการขายรังนก ทำให้รัฐไทยไม่สามารถที่เข้าทำรังนงด้วยตนเอง
ได้ ด้วยเหตุดังนี้ จึงทำให้แม้ว่ารัฐไทยต้องการที่จะลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจหรือ
ต้องการที่จะตอบโต้การที่คนจีนไม่ยอมให้ความร่วมมือกับรัฐ แต่รัฐไทยก็ไม่สามารถที่จะ
ดำเนินการได้ด้วยตนเอง จึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาคนจีน ซึ่งคนจีนเองก็อาจจะตระหนักถึงการที่รัฐ
ยังคงต้องอาศัยคนจีนดังกล่าว จึงอาจจะมีส่วนที่ทำให้คนจีนให้เงินในการประมูลอกร้างนงใน
อัตราที่ต่ำกว่าช่วงที่ผ่านมา เพราะตระหนักดีว่าอย่างไรรัฐก็ยังต้องให้คนจีนเป็นผู้ทำรังนงต่อไป

จากการที่ในท้ายที่สุดแล้วรัฐไทยก็ต้องยอมให้กับการดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนจีน
แม้ว่ารัฐอาจจะมีใจไม่พอใจในตัวคนจีนและไม่พอใจในรายได้ที่ได้รับจากการประมูลอกร้าง
นงก็ตาม ก็ยิ่งกลับไปช่วยเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ
ของไทยที่จะทำให้การดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทต่างๆ สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีหรือ
จะต้องสะดุดหยุดลง ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังคงมีการผ่อนผันให้กับคน
จีนในทางเศรษฐกิจ ประกอบกับการที่คนจีนเองก็พยายามที่จะรักษาบทบาทในการเป็น
ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ จึงทำให้คนจีนยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอยู่ในระบบเศรษฐกิจของไทย

นอกจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้ยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ
ประเภทดังกล่าวแล้ว รัฐไทยยังได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐยังคงต้องอาศัยคนจีนในการก่อสร้างอีก
ด้วย ดังจะเห็นได้จากเมื่อรัฐไทยต้องการที่จะสร้างโรงไฟฟ้าสาขาของกรมเกษตรและการประมง
นั้น รัฐไทยก็ยังต้องอาศัยบริษัทก่อสร้างของคนจีน เนื่องจากบริษัทของคนจีนตั้งราคาในการก่อสร้าง
ต่ำที่สุด และใช้ระยะเวลาสั้นที่สุดด้วย รัฐไทยจึงใช้บริษัทของคนจีน โดยมีได้มีการตั้งข้อกีด
กันว่าเป็นบริษัทของคนจีนจึงไม่สมควรจะชนะการประมูลแต่อย่างใด และรัฐไทยก็ได้ตั้งเงื่อนไข
กับบริษัทนั้นเป็นพิเศษที่รัฐเคยได้กำหนดไว้ในระเบียบในการจ้างเหมาทำของ, ทำการก่อสร้าง
และการจ้างซ่อมแซมในหน่วยงานของรัฐบาลว่า ผู้ที่จะได้รับจ้างงานต่างๆ ดังกล่าวของรัฐบาลได้

¹²¹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/4 หนังสือเลขากิจการคณะรัฐมนตรี ถึงรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการคลัง, 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2481.

ต้องใช้กรรมกรที่เป็น “คนไทย”¹²² โดยจะเห็นได้ว่ารัฐไทยมิได้กล่าวถึงเงื่อนไขดังกล่าวในการอนุญาตให้บริษัทคนจีนได้รับการก่อสร้างในครั้งนี้ ดังใจความในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2479 ว่า

ปรึกษาเรื่องกระทรวงเกษตรราธิการรายงานว่าได้เปิดประมูลการก่อสร้าง โรงหีบฝ้ายของกรมเกษตรและการประมงแล้ว กรรมการเปิดซองประมูลได้ วินิจฉัยเห็นควรให้ยี่ห้อคงก็เป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง เพราะเป็นผู้ยื่นราคาถูกที่สุด กำหนดเวลาก่อสร้างสั้นที่สุด และให้แบบแปลนอันเป็นที่พอใจ สำหรับโรงหีบฝ้าย ศูนย์กลางผู้รับเหมาได้ยื่นราคา ๔๐,๐๐๐ บาท ซึ่งอยู่ภายในวงเงินงบประมาณ ที่ตั้งไว้ ๔๕,๐๐๐ บาท นับว่าเป็นการสะดวก แต่สำหรับโรงหีบฝ้ายสาขา ผู้รับเหมาได้ให้ราคา ๑๗,๐๐๐ บาท ซึ่งสูงกว่างบประมาณที่ตั้งไว้ ๑๐,๐๐๐ บาท ไป ๗,๐๐๐ บาท จึงเสนอมารเพื่อคณะรัฐมนตรีพิจารณาและอนุมัติให้ขยายวงเงิน ค่าก่อสร้าง โรงหีบฝ้ายสาขาที่ต้องเพิ่มนี้เสียก่อน แล้วจึงจะได้จัดหาหรือตั้งเงินไป เพิ่มจ่าย เพื่อจัดการก่อสร้างได้ต่อไป¹²³

จากรายงานดังกล่าว อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีการกำหนดนโยบายหรือ เงื่อนไขในการดำเนินการทางเศรษฐกิจในประเภทต่างๆ โดยเฉพาะงานของรัฐบาล เพื่อเป็นการให้ ความช่วยเหลือคนไทยในทางเศรษฐกิจ แต่หากว่ารัฐไทยเห็นว่าเงื่อนไขต่างๆ ยังไม่สามารถที่จะ ดำเนินการได้ หรือหากดำเนินการตามเงื่อนไขแล้วอาจทำให้รัฐต้องสูญเสียผลประโยชน์ รัฐก็ยังคง มีการผ่อนผันให้กับคนจีนให้สามารถที่จะได้รับงานของรัฐบาล เพื่อรักษาผลประโยชน์ของรัฐ

จากการที่รัฐจะดำเนินนโยบายใดๆ นั้น รัฐจะต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์ของรัฐเป็น สำคัญดังกล่าว ทำให้แม้ว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจะมีนโยบาย “ชาตินิยมไทย ทางเศรษฐกิจ” แต่ก็เป็นการดำเนินการที่สัมพันธ์กับผลประโยชน์ของรัฐเป็นสำคัญ จึงอาจจะเป็น สาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐไทยยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐไม่สามารถที่จะ ดำเนินการตามนโยบายในทางเศรษฐกิจที่กำหนดไว้ได้อย่างจริงจังมากนัก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ คนจีนยังคงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอยู่ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของไทย ดังจะเห็นได้จากตัว อย่างในการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่คนจีนยังคงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอยู่ได้ดังที่ได้กล่าวข้างต้น

¹²² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2478, เรื่อง ระเบียบการจ้างเหมา วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.

¹²³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 64/2479 เรื่อง กระทรวงเกษตรราธิการขออนุมัติขยายวงเงิน ก่อสร้างโรงหีบฝ้ายสาขา วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2479.

หรือดังที่จะเห็นได้ถึงบทบาทในการเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของคนจีนที่ปรากฏออกมาในนวนิยายไทยเรื่อง “ชัยชนะของหลวงนฤบาล” ของ ดอกไม้สด (ม.ล.บุปผา นิมามานเหมินท์) ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2478 ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเจริญของสังคมเมืองในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีคนจีนเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจที่สำคัญประเภทต่างๆ ดังใจความว่า

มองเข้าไปในร้านทุกร้าน ที่เต็มแน่นด้วยสินค้าเบ็ดเตล็ดทั้งภาชนะ ผ้าแพร หนึ่ง จะได้เห็นเจ้าของร้านล้วนแต่เป็นจีน ร้านตัดผมไม่ต่ำกว่า ๓ ร้าน ช่างจีนเป็นผู้ตัด ร้านทำฟันใหญ่โตสะอาด ช่างจีนเป็นผู้ทำ ร้านถ่ายรูปครึกครื้นด้วยภาพถ่ายในท่าที่เก๋และหรูของหนุ่มสาวชาวไทย ช่างจีนเป็นคนถ่าย ไฮเทิลใหญ่ที่สุดในจังหวัดนับชั้นได้ถึง ๑๐ ชั้น นับห้องได้สักครึ่งร้อยห้อง คนจีนเป็นผู้จัดการ โรงน้ำแข็งที่จำหน่ายไปตามบ้านตามร้านทั้งหมด คนจีนเป็นเจ้าของและผู้ทำ¹²⁴

ภาพสะท้อนจากนวนิยายไทยเรื่องนี้ แสดงให้เห็นถึงการที่คนจีนยังคงเป็นผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจของไทยในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองที่รัฐมีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ซึ่งนอกจากตัวอย่างต่างๆ จะแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยได้มีการผ่อนผันในการดำเนินการทางเศรษฐกิจให้กับคนจีนแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงการคงอยู่ของกิจการของคนจีนในประเภทที่หลากหลาย ที่น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่คนจีนยังคงพยายามที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาล เพื่อที่จะสามารถรักษาบทบาททางเศรษฐกิจของตนเองไว้ให้ได้ โดยการแสดงให้เห็นว่า การดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนจีนนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่รัฐไทย ซึ่งอาจจะเห็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้คนจีนยังคงเป็นผู้ที่ครอบงำอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยอยู่ได้แม้ว่าจะยังมิได้รับอนุญาตให้มีการแปลงสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมายในช่วงเวลานี้ก็ตาม

ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นรัฐไทยอาจจะมีมุมมองเกี่ยวกับการแปลงสัญชาติของคนจีนที่แตกต่างออกไป โดยเห็นว่าควรที่จะยอมให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยในสมัยนี้การดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมายนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับรัฐไทยในช่วงเวลานี้ ดังจะเห็นได้จากรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2486 ที่ได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐบาลไม่เห็นด้วยกับมติในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรที่ให้มีการออกพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่า พุทธศักราช 2486 นั้น รัฐไทยได้แสดง

¹²⁴ ดอกไม้สด, ชัยชนะของหลวงนฤบาล, (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2516), หน้า 79.

ความเห็นที่ว่า “สมัยนี้จะคุ้มกันโดยกฎหมาย...”¹²⁵ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการออกกฎหมายเพื่อมาบังคับใช้เพื่อให้การดำเนินการต่างๆ เป็นไปตามแนวทางที่รัฐต้องการ

ดังนั้นเมื่อรัฐไทยในสมัยนี้มีนโยบายที่จะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทย จึงอาจจะเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยในสมัยนี้เห็นว่าการดึงคนจีนที่เข้ามาเป็นคนไทย “ความเป็นคนไทย” ของคนจีนคนนั้นแล้วก็ควรจะให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางกฎหมาย และอาจจะประกอบกับการที่รัฐไทยเห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นมีคนจีนมาขออนุญาตเพื่อแปลงสัญชาติเป็นจำนวนมากขึ้น เนื่องจากการที่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากขึ้น ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481 ถึงความเห็นของรัฐไทยเกี่ยวกับการที่รัฐไทยเห็นว่าคนจีนได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินการของรัฐไทย จึงทำให้คนจีนมาขอแปลงสัญชาติเป็นจำนวนมาก มีใจความว่า

เวลานี้อาชีพของคนจีนก็งวดเข้ามามากแล้ว โดยเหตุที่เราแย่งอาชีพมา

ให้คนไทย คนจีนอยากมาเป็นคนไทยจำนวนมาก¹²⁶

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยเองก็ตระหนักดีว่าการที่รัฐไทยได้ดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากขึ้นนั้นได้ส่งผลให้คนจีนจำนวนหนึ่งต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงผลกระทบอันเกิดจากการดำเนินการของรัฐไทย และเมื่อประกอบกับการที่รัฐไทยเองก็มีความต้องการพลเมืองเพิ่มมากขึ้น รัฐไทยในสมัยนี้จึง “เห็นชอบด้วยในนโยบายที่จะให้คนต่างประเทศขอแปลงชาติได้ทุกๆ ชาติ...”¹²⁷ ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้คนจีนสามารถที่จะขออนุญาตในการแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ จึงทำให้คนจีนส่วนหนึ่งได้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยตามกฎหมายเพื่อที่จะมีต้องได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐ

ตัวอย่างของคนจีนที่ขอแปลงสัญชาติตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนด เพื่อให้สามารถรักษา “ผลประโยชน์” ของตนเองเอาไว้ได้ จะเห็นได้จาก กรณีของม้าเลียบคุน (หรือเลียบคุง แซ่หม่า ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อ-สกุลเป็น นายมา บุญกุล) เป็นคนจีนกวางตุ้งรุ่นที่สอง ที่เกิดที่อำเภอท้อยซัน มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน ในเดือนพฤษภาคม ปี พ.ศ.2440 ได้เดินทางเข้ามาเมืองไทยในปี พ.ศ.2459 เพื่อมารับช่วงสืบทอดกิจการของบิดา และได้ขยายกิจการออกไปเป็นการขนส่งออกข้าวและการ

¹²⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ -/2486, เรื่อง ตั้งกัมการตามพระราชบัญญัติควบคุมค่าเช่า วันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2486.

¹²⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2481 (ตอน 2), เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาวางเงื่อนไขในการแปลงชาติ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

¹²⁷ เรื่องเดียวกัน.

เดินเรือ ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งและมั่นคง ทำให้ในปี พ.ศ.2473 ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีน¹²⁸

จากการที่นายม้าเลียบคุน ถือได้ว่าเป็นคนจีนคนหนึ่งที่ได้ดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลานานและเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง จึงน่าจะส่งผลให้นายม้าเลียบ คุน พร้อมทั้งจะดำเนินตามนโยบายของรัฐบาลไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการขอแปลงสัญชาติเป็นไทย ซึ่งได้รับอนุมัติให้แปลงสัญชาติได้ในเดือนมีนาคม พ.ศ.2485 นอกจากนั้นนายม้าเลียบคุน ยังได้ขอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ช่วยตั้งนามสกุลให้ ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้ตั้งให้ว่า “บุลกุล” และเปลี่ยนชื่อเป็น “มา” ด้วย¹²⁹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นายม้าเลียบคุน พร้อมทั้งจะยอมรับและปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐกำหนดเป็นอย่างดี โดยการดำเนินการตามขั้นตอนที่รัฐไทยได้เปิด “ช่องทาง” ไว้ให้เพื่อให้เกิดการยอมรับลักษณะของคนจีนของเขาในสายตาของรัฐไทย

นอกจากนี้แล้ว ก็ยังมีตัวอย่างอื่นๆ ของคนจีนที่ได้รับผลจากการดำเนินการของรัฐไทยแล้ว ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง อันได้แก่ กลุ่มคนจีนที่ขอแปลงสัญชาติจากสัญชาติจีนเป็นสัญชาติไทย ที่แสดงให้เห็นการยอมรับและปฏิบัติตามการเปลี่ยนแปลง “ความเป็นคนจีน” ของตนตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนด ซึ่งกลุ่มคนจีนที่ขอแปลงสัญชาติจากสัญชาติจีนเป็นสัญชาติไทยที่มีจำนวนมากพอสมควร เช่น ขุนศรีศาลารักษ์ อายุ 63 ปี ได้อยู่อาศัยในเมืองไทยมาเป็นเวลา 32 ปี พูดภาษาไทยได้ดี เป็นกำนันที่ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และยังได้ประกอบอาชีพเป็นพ่อค้าค้าขายข้าวเปลือกและเป็น เอเยนต์น้ำมัน หรือ นายเตี้ยว แซ่ตัน อายุ 53 ปี อยู่อาศัยในเมืองไทยมาเป็นเวลา 32 ปี พูดภาษาไทยได้ดี เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 17 ตำบลฉิมพาลี และได้ให้เช่าที่นาห้องแถว หรือ นายบุนฮั่ว อัครวานิชย์ อายุ 38 ปี อยู่อาศัยในเมืองไทยมาเป็นเวลา 22 ปี รู้หนังสือไทยพออ่านออกเขียนได้ ประกอบอาชีพในทางการค้าขายสุรา ทำนา และเป็นเจ้าของโรงสีไฟ ตลาด และโรงมหรสพ¹³⁰ หรือนายเซีย แซ่เตี้ยว อายุ 35 ปี รู้ภาษาไทยพออ่านออกเขียนได้ ประกอบอาชีพในการค้าขายเสา, ไม้กระดาน สังกะสี และสิ่งของเบ็ดเตล็ด หรือนายเต็กซี จ้าวตระกูล อายุ 41 ปี อยู่ในเมืองไทยมาประมาณ 27 ปี มีพื้นความรู้ภาษาไทยสอบไล่ได้ชั้น ม.5 แห่งโรงเรียนกรุงเทพฯ คริสเตียนวิทยาลัย เป็นเจ้าของและผู้จัดการร้านขายเครื่องยนต์และ

¹²⁸ หนังสืองานศพ นายมา บุลกุล, 2517. อ้างถึงใน เออิจิ มูราชิม่า, การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 –1945, วรศักดิ์ มัทธโนบล , (แปลและบรรณาธิการ), (กรุงเทพฯ : ศูนย์จีนศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539), หน้า 187.

¹²⁹ ประชาชาติ ฉบับวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2484

¹³⁰ สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.82.2/1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม ลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2476 – 19 กันยายน พ.ศ.2483

เครื่องอาหฺลัยรยนต์ หรือนายเชียวยู่ แซ่โค้ว อายุ 49 ปี อยู่ในเมืองไทยมาประมาณ 34 ปี พูดภาษาไทยได้ดี ประกอบอาชีพในทางขายส่งผ้าต่างๆ¹³¹ เป็นต้น

นอกจากการที่รัฐไทยมีการดำเนินการที่เข้มงวดและรุนแรงกับคนจีนจะทำให้คนจีนมีการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้ว ยังมีตัวอย่างของคนจีนที่แม้จะมีลักษณะของคนไทยในทางกฎหมายเนื่องจากการเกิดในเมืองไทยแล้วแต่ยังคงลักษณะบางประการของคนจีนก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของตนเอง ก็คือการที่คนจีนที่เกิดในเมืองไทยแต่คงยังมีชื่อเป็นภาษาจีนอยู่ อันเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการรักษาลักษณะของคนจีนบางประการเอาไว้ ซึ่งอาจจะทำให้เขายังได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทยได้ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนชื่อให้เป็นสำเนียงไทยซึ่งเป็นการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยอย่างชัดเจนเป็นอย่างมาก ดังที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยให้ความสำคัญกับการที่คนจีนที่จะขอแปลงสัญชาติควรที่จะเปลี่ยนชื่อให้เป็นภาษาไทย ในการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2482 ว่า

การเปลี่ยนชื่อให้ประสานกับสำเนียงไทยนี้เป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่จะผูกพันให้ผู้แปลงชาติมีน้ำใจเป็นไทยจริงๆ และจะทำให้เขาระลึกว่าเขาเป็นไทยแล้ว ในเมื่อได้ยื่นชื่อของเขา เพราะแม้ข้าราชการของเราเอง รัฐบาลก็มีนโยบายให้เปลี่ยนชื่อเป็นสำเนียงไทยอยู่แล้ว จึงมีบัญชาให้กระทรวงการต่างประเทศพิจารณาแก้ไขระเบียบที่วางไว้ในข้อนี้เสีย โดยยกมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการอนุญาตให้แปลงชาติ และการเปลี่ยนชื่อนี้ ควรเปลี่ยนก่อนที่จะกราบบังคมทูลขออนุญาตให้แปลงชาติขึ้นมา¹³²

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับการที่คนจีนรวมถึงบุตรหลานคนจีนที่ยังคงมีชื่อจีนให้มีการเปลี่ยนชื่อให้เป็นภาษาไทยเป็นอย่างมาก รัฐจึงได้กำหนดเป็นเงื่อนไขสำคัญข้อหนึ่งในการพิจารณาว่าจะอนุญาตให้แปลงสัญชาติได้หรือไม่ และรัฐไทยยังได้มีคำสั่งให้ข้าราชการที่มีชื่อเป็นภาษาต่างประเทศ รวมทั้งภาษาจีนเปลี่ยนชื่อเป็นไทยด้วย ดังที่ได้ปรากฏคำสั่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เรื่อง “ให้ผู้ที่มิชานามตัวหรือนามสกุลเป็นภาษาต่างด้าวให้เปลี่ยนเป็นภาษาไทย...”¹³³ ซึ่งจากคำสั่งดังกล่าวได้ส่งผลให้ข้าราชการสังกัดกระทรวงกลาโหมที่มีชื่อและ/หรือชื่อ

¹³¹ สจข. เอกสาร (2) สร0201.82/6 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับไทย, วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2484 – 30 พฤษภาคม พ.ศ.2485.

¹³² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 27/2482, เรื่อง เงื่อนไขในการแปลงชาติ วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2482.

¹³³ แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/84 เรื่อง พ.จ.ท.สนอง ชู้นพงษ์ ขอเปลี่ยนนามสกุลใหม่, 30 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

สกุลเป็นภาษาจีนได้มีการขอเปลี่ยนชื่อและชื่อสกุล เพื่อที่จะทำให้สามารถรับราชการต่อไปได้หรืออย่างน้อยที่สุดก็เพื่อที่จะไม่ให้เกิดผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นจากความไม่พอใจของรัฐไทย

ดังเช่นในกรณีของจ่าตรีเป็ง บุญก่อเกื้อ ได้ยื่นคำร้องขอเปลี่ยนชื่อตัวใหม่ต่อคณะกรรมการอำเภอแก่ง จังหวัดระยอง ซึ่งทางการก็ได้อนุมัติให้ใช้ชื่อใหม่ว่า “จ่านงค์” ตามที่ได้ขอเปลี่ยน¹³⁴ หรือในกรณีของพลทหารแจ้ง สิงควนิช ก็ได้มีการขออนุญาตเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นภาษาไทยว่า “จริน” ซึ่งทางการไทยก็อนุญาตให้เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทยได้¹³⁵ หรือเช่นที่ปรากฏในการรายงานเรื่องข้าราชการสังกัดทหารเรือขอเปลี่ยนชื่อใหม่ ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้อนุญาตแล้ว โดยมีรายชื่อของผู้ที่มีชื่อภาษาจีนขอเปลี่ยนชื่อในครั้งนี้อย่างต่อไปนี้

นายทองหยู ปรงพริกส์	เปลี่ยนชื่อตัว	“ทองหยู”	เป็น	“วิชัย”...
นายทองหยู พึ่งวงศ์	เปลี่ยนชื่อตัว	“ทองหยู”	เป็น	“หยู”...
นายกุ่ม จันทรสำราญ	เปลี่ยนชื่อตัว	“กุ่ม”	เป็น	“แก้ว”...
นายต่วน ได้เร็กส์ไกร	เปลี่ยนชื่อตัว	“ต่วน”	เป็น	“อนันท์”...
นายตุ้ คล้ายวิเสส	เปลี่ยนชื่อตัว	“ตุ้”	เป็น	“วิเสส”...
นายเอียน พริกเหลี่ยม	เปลี่ยนชื่อตัว	“เอียน”	เป็น	“ไพโรจน์” ¹³⁶

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้งหมดได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยให้ความสำคัญกับการมีชื่อเป็นภาษาไทยค่อนข้างมากจึงทำให้รัฐไทยมีคำสั่งให้ข้าราชการที่มีชื่อเป็นภาษาต่างประเทศรวมถึงภาษาจีนต้องมีการเปลี่ยนชื่อให้เป็นภาษาไทย ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยเห็นว่าการมีชื่อและชื่อสกุลเป็นภาษาไทยนั้นเป็นการแสดงออกอย่างชัดเจนถึงลักษณะของคนไทยของบุคคล ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มีชื่อภาษาจีนที่ได้เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทยสามารถที่จะรักษาตำแหน่งหน้าที่ทางราชการของตนเอาไว้ได้ นอกจากข้าราชการแล้วก็มีคนจีนอื่นๆ ที่มีชื่อภาษาจีนมาขอเปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทยตามนโยบายของรัฐบาล เพื่อที่จะทำให้ไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐและอาจจะเป็นไปเพื่อต้องการที่จะได้รับผลประโยชน์ในการดำเนินกิจการร่วมกับรัฐไทยอีกด้วย

ดังจะเห็นได้จากกรณีของนายเจียร วานิช ซึ่งมีชื่อเดิมว่า “เอียบกิมเจียน” ซึ่งเป็นบุตรของนายฮวด และนางอิ๋วอื่น คนจีนฮกเกี้ยน ที่ได้เดินทางเข้ามาอยู่ในเมืองไทย เมื่อปี พ.ศ.2439 นายเจียร วานิช นั้น เกิดในเมืองไทย เมื่อปี พ.ศ.2449 ซึ่งน่าจะทำให้เขามีสัญชาติไทยตามกฎหมาย

¹³⁴ แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/76 เรื่อง เปลี่ยนชื่อ - นามสกุล, 15 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

¹³⁵ แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/98 เรื่อง ขอเปลี่ยนชื่อตัว - สกุล, 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486.

¹³⁶ แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/100 เรื่อง ข้าราชการและทหารขอเปลี่ยนชื่อ - ชื่อสกุล, 3 มกราคม พ.ศ.2487.

แต่การที่เขายังคงมีชื่อเป็นภาษาจีนนั้นอาจจะเป็นอุปสรรคกับการดำเนินกิจการของเขา เนื่องจาก การที่เขาได้เข้าเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างสถานที่ราชการต่างๆ และสร้างเรือยนต์ขนส่งสินค้าและ ผู้โดยสารระหว่าง พังงา - ภูเก็ต - กันตัง - ปีนัง และสิงคโปร์¹³⁷ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากรัฐบาล ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เขาได้เปลี่ยนชื่อเป็นภาษาไทยก็คือ เจียร วานิช ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่า เขาพร้อมที่จะสละลักษณะของคนจีน และแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยไว้วางใจในตัวเขาและทำให้ได้เข้าเป็นผู้ดำเนินการในกิจการของรัฐบาล

นอกจากนั้นแล้วการที่นายเจียร วานิช ได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวเองให้มีการแสดงออกถึง ลักษณะของคนไทยอย่างชัดเจนมากขึ้นนี้ก็น่าจะมีส่วนที่ทำให้เขาเป็นหนึ่งในคนจีนที่รัฐไทยใน สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามเลือกให้เข้ามาเป็นผู้ที่ให้ความช่วยเหลือรัฐในการดำเนินการทาง เศรษฐกิจ โดยได้เข้ารับตำแหน่งเป็นผู้จัดการบริษัทพังงาพาณิชย์จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทของรัฐบาล เนื่องจากทางราชการได้มองเห็นความสำคัญและให้ความเชื่อถือในตัวเขา¹³⁸ เพราะไม่ปรากฏ หลักฐานว่าเขาได้เข้าเกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีนอย่างเปิดเผย จึงทำให้รัฐ ไทยในสมัยจอมพล ป. มีความเชื่อถือในตัวเขาและมีได้ดำเนินการใดๆ กับตัวเขา ทำให้เขายังคง รักษาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้และยังทำให้เขาได้รับผลประโยชน์เพิ่มมากขึ้น จากการได้รับความไว้วางใจจากรัฐไทยอีกด้วย

จากประวัติในการขอแปลงสัญชาติและการเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีลักษณะของคนไทยที่ ชัดเจนมากยิ่งขึ้นของคนจีนกลุ่มนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ก่อนที่คนจีนกลุ่มนี้จะแปลงสัญชาตินั้น คน จีนในกลุ่มนี้ได้ได้อยู่อาศัยในเมืองไทยมาเป็นเวลานาน ซึ่งอาจจะแสดงให้เห็นว่าคนเหล่านี้ต้องการ ที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยอย่างถาวร และมีอาชีพการงานที่มั่นคงทั้งในการดำเนินการทาง เศรษฐกิจหรือการรับราชการ ดังนั้นเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยและประกอบอาชีพ ต่างๆ ต่อไปได้อย่างราบรื่น จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้ยอมรับและเปลี่ยนแปลงตนเองตามแนวทางที่รัฐ ไทยได้เปิดโอกาสไว้ให้สำหรับคนจีนที่ไม่ต้องการได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทย

เมื่อคนจีนกลุ่มนี้ยอมรับในการเปลี่ยนแปลงตนเองตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนดโดยการ ขอแปลงสัญชาติแล้ว ทำให้คนจีนกลุ่มนี้สามารถที่จะดำเนินชีวิตได้ตามปกติและรักษาการดำเนินการทาง เศรษฐกิจของตนไว้ได้อย่างมั่นคง นอกจากนั้นแล้วในบางครั้งคนจีนในกลุ่มนี้ยังได้รับการ ยกย่องและได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากรัฐเพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังเช่น กรณีของนายมา บุญกุล

¹³⁷ หนังสืออนุสรณ์วันพระราชทานและเครื่องขมาศพ นายเจียร วานิช บ.ช. ณ สุสานตระกูลวานิช อำเภอ เมือง จังหวัดพังงา วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2524, ชีวประวัติย่อ เจียร วานิช.

¹³⁸ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิพาณิชย์ และประสิทธิ์ ชินการณ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544), หน้า 199.

ที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลให้เป็นผู้จัดการบริษัทชาวไทย อันเป็นกิจการของรัฐ ในปี พ.ศ.2481 แม้ว่าการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวจะเกิดขึ้นก่อนการแปลงสัญชาติของเขา แต่จากการที่เขาได้รับเลือกให้เป็นผู้จัดการของบริษัทชาวจีนนั้น ก็น่าจะแสดงให้เห็นว่านายม้าเลียบคุน จะต้องปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐกำหนดในการให้ความร่วมมือกับรัฐในทางเศรษฐกิจ ตามที่รัฐบาลได้วางนโยบายเอาไว้ว่าจะให้ความช่วยเหลือ “ชาวจีนใจไทย” ซึ่งก็คือ คนจีนที่แสดงตนตามลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจตามที่รัฐกำหนด ให้เข้าดำเนินกิจการต่างๆ ก่อนคนจีนแท้¹³⁹

ต่อมานายม้าเลียบคุนจึงได้เปลี่ยนแปลงตนเองในทางกฎหมายให้เป็นไปตามแนวทางที่รัฐกำหนดอย่างชัดเจน ก็ยิ่งทำให้เขาได้รับการยอมรับจากรัฐมากขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อม้าเลียบคุนได้มีการโอนสัญชาติเป็นไทยและเปลี่ยนชื่อสกุลเป็นไทยแล้วนั้น ทำให้เขาได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัท ไทยเศรษฐกิจประกันภัย จำกัด ที่เป็นบริษัทของรัฐบาลอีกด้วย¹⁴⁰

ในกรณีของนายเจียร วานิช ที่ได้รับอนุญาตให้เปลี่ยนชื่อและสกุลเป็นไทยแล้วก็จะเห็นได้ว่าสามารถที่จะรักษาสถานะทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้ และยังสามารถได้รับความไว้วางใจของรัฐบาลในการให้เข้ารับตำแหน่งผู้จัดการในกิจการบริษัทจังหวัดของรัฐอีกด้วย และสำหรับคนจีนคนอื่นๆ เมื่อได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติจากจีนเป็นไทยแล้ว ก็อาจจะมีลักษณะเช่นเดียวกันกับคนจีนทั้งสองที่ยังสามารถดำเนินชีวิตและรักษาบทบาททางเศรษฐกิจของตนต่อไป โดยมีได้รับการต่อต้านจากรัฐบาล เนื่องจากไม่ถือว่าเป็น “คนต่างด้าว” ที่จะได้รับผลกระทบจากกฎหมายฉบับต่างๆ ที่แสดงการต่อต้านลักษณะของคนจีนในการเมืองด้วยการมีสัญชาติจีนของรัฐบาลไทยอีกต่อไป

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนจีนที่ยอมรับและมีการเปลี่ยนแปลงตนเองตามแนวทางตามที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. กำหนดนั้น จะเป็นกลุ่มคนจีนที่อยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลานาน จนอาจจะทำให้มีความตั้งใจที่จะตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรภายในเมืองไทย และการที่คนจีนกลุ่มนี้ไม่มี “ผลประโยชน์” ที่ผูกพันอย่างใกล้ชิดกับเมืองจีน รวมถึงเป็นคนจีนที่มีฐานะทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคมที่ค่อนข้างจะมั่นคง จึงไม่ต้องการที่จะกระทำการที่ขัดต่อนโยบายของรัฐบาลไทย อันจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของตนและครอบครัวโดยตรง จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของคนจีนในการเมืองไปตามแนวทางที่รัฐกำหนดและต้องการที่จะให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีนในเมืองไทย ทั้งในทางกฎหมายและในทางปฏิบัติ และหันมาเน้นในการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจอันเป็นแนวทางที่รัฐไทยมีการผ่อนผันให้ ทำให้คนจีนเหล่านี้สามารถที่จะรักษาสถานะ

¹³⁹ สจข. เอกสาร (2) สร0201.57.1/2 เรื่องกระทรวงเศรษฐกิจเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว หนังสือของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2480.

¹⁴⁰ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, 55 ตระกูลดัง ภาค 1, (กรุงเทพฯ : บริษัทเนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป มหาชน จำกัด, 2537), หน้า 7.

ต่างๆ ของตนไว้ได้ และไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐ รวมถึงในบางครั้งยังทำให้ได้รับผลประโยชน์จากการให้ความร่วมมือกับรัฐมากขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย

นอกจากนี้การที่คนจีนกลุ่มนี้ได้เปลี่ยนแปลงลักษณะของคนจีนทั้งในทางกฎหมายและทางปฏิบัติ อันสัมพันธ์กับความต้องการของรัฐไทยในสมัยนี้แล้ว ก็อาจจะส่งผลให้ความตระหนักรู้และความผูกพันกับเมืองจีนของคนจีนกลุ่มนี้ลดน้อยลงไป เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเมืองจีนแทบจะไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของพวกเขา จึงน่าจะส่งผลให้คนจีนกลุ่มนี้ไม่ดำเนินการเคลื่อนไหวใดๆ ที่สัมพันธ์กับการเมืองที่เกิดขึ้นในเมืองจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลานี้ก็คือการดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้คนจีนกลุ่มนี้นอกจากจะไม่ต่อต้านญี่ปุ่นแล้ว คนจีนกลุ่มนี้ยังอาจจะถือว่าการที่จะมีผลประโยชน์ร่วมกับญี่ปุ่นนั้นเป็นเรื่องปกติธรรมดาอีกด้วย¹⁴¹

ดังเช่น กรณีของนายม้าเลียบคุน ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้จัดการบริษัทข้าวไทยนั้น ก็เป็นการดำเนินการที่มีการให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น เนื่องจากบริษัทนี้เป็นบริษัทที่จัดตั้งขึ้นโดยการผลักดันของญี่ปุ่น และญี่ปุ่นเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการเข้ามาควบคุมการดำเนินการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ญี่ปุ่น¹⁴² ซึ่งในฐานะผู้จัดการบริษัท นายม้าเลียบคุนย่อมจะต้องมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือและร่วมมือกับญี่ปุ่นเป็นอย่างดี จึงจะทำให้การดำเนินการในธุรกิจการค้าข้าวของญี่ปุ่นประสบความสำเร็จ

จากการที่นายม้าเลียบคุนให้ความช่วยเหลือญี่ปุ่นนี้ แสดงให้เห็นว่าไม่ว่านายม้าเลียบคุนจะยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตนเอาไว้หรือไม่ก็ตาม แต่การที่นายม้าเลียบคุนได้แสดงให้เห็นถึงความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีลักษณะของคนไทยในทุกๆ ด้านจนได้รับความไว้วางใจจากรัฐไทยที่ทำให้เขาสามารถรักษาสภาพและการดำเนินการทางเศรษฐกิจของตนเองเอาไว้ได้ และยังสามารถได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมในกิจการของรัฐนั้น ก็ทำให้เขาได้แสดงออกให้รัฐไทยเห็นถึงการละทิ้งลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของเขาโดยการให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่นซึ่งถือได้ว่าเป็น “ศัตรู” ของคนจีนในขณะนั้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวิธีการของรัฐไทยที่เปิดโอกาสให้คนจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองในทางกฎหมายที่ทำให้ได้รับผลประโยชน์จากรัฐเช่นคนไทยโดยทั่วไปนั้น ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐไทย เพราะนอกจากจะทำให้รัฐไทยได้ประชากรที่เป็นกลุ่มที่มีอำนาจทาง

¹⁴¹ เอลิจี มูราซิม่า. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 – 1945, หน้า 185.

¹⁴² พรรณี บัวเล็ก. ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457 – 2482 : บทเรียนจากความรู้จรรยาวิชาเศรษฐศาสตร์, (กรุงเทพฯ : พันธกิจ, 2545), หน้า 440 – 441.

เศรษฐกิจมาเป็น “พลเมือง” ของรัฐเพิ่มมากขึ้นแล้ว ยังทำให้คนจีนเหล่านั้นพร้อมที่จะแสดงออกให้เห็นถึงการละทิ้งลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับรัฐในทุกๆ เรื่อง แม้จะเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของเมืองจีน ซึ่งก็อาจจะส่งผลให้เขาถอยออกจากลักษณะของคนจีนและผูกพันเข้ากับลักษณะของคนไทยมากยิ่งขึ้นซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยในสมัยนี้ต้องการให้เกิดขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ก็ตาม แต่เนื่องจากการที่เงื่อนไขในการที่จะอนุญาตให้คนแปลงสัญชาตินั้นมีค่อนข้างมาก เนื่องจากการที่รัฐไทยต้องการที่จะมั่นใจได้ว่าคนจีนที่จะอนุญาตให้แปลงสัญชาติมีลักษณะของคนไทย และมีความจงรักภักดีต่อเมืองไทยอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงทำให้แม้ว่าจะมีคนจีนที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทยและต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองในทางกฎหมายไปตามแนวทางที่รัฐกำหนดเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่รัฐไทยก็ไม่อาจที่จะอนุญาตให้คนจีนทุกคนได้แปลงสัญชาติหากรัฐยังไม่มีเชื่อมั่นในการเป็นคนไทยของคนจีนเหล่านั้น

ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากที่รัฐไทยในสมัยนี้เห็นว่าคนจีนในขณะนั้นกำลังเกิดความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” จึงทำให้ผสมกลมกลืนกับลักษณะของคนไทยได้ยากขึ้นกว่าเดิม ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482 ที่ได้กล่าวถึงการที่แรงงานในเมืองไทยส่วนมากมักจะเป็นคนจีน ซึ่งรัฐไทยมีความเห็นว่ากลายเป็นคนไทยได้ยากขึ้น เนื่องจากการที่เกิดลัทธิชาตินิยมจีน รัฐไทยจึงเห็นว่าไม่สามารถที่จะพึงพิงแต่คนจีนได้ดังเช่นเมื่อก่อน มีใจความว่า

แรงงานต่างๆ จึงต้องอาศัยคนต่างด้าวเป็นส่วนมาก มาบัดนี้คนต่างด้าว
ได้มีลัทธิชาตินิยมไม่ยอมกลายเป็นคนไทยเหมือนแต่ก่อน หากจะพึงคนต่างด้าว
ดังแต่ก่อนแล้ว ภัยอันใหญ่หลวงก็จะบังเกิดแก่ชาติและความเจริญในทาง
เศรษฐกิจก็จะหยุดชะงักลง¹⁴³

ถึงแม้ว่าในรายงานนี้จะมีได้ระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าคนต่างด้าวนั้นคือคนชาติใด แต่จากการที่รัฐกล่าวถึงบทบาทของคนต่างด้าวนี้ว่าเป็นแรงงานที่สำคัญของไทย ก็น่าจะทำให้เข้าใจได้ว่าหมายถึง คนจีน หรือที่รัฐไทยได้มีการพิจารณาใหม่ถึงการที่จะให้สิทธิในการถือครองที่ดินแก่คนจีนหรือไม่นั้นรัฐจะต้องมีความระมัดระวังให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากรัฐเห็นว่าคนจีนในสมัยนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปไม่เหมือนคนจีนในอดีตที่กลายเป็นไทยได้ จึงได้รับสิทธิถือครองที่ดินเสมือนกับคนไทย ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482 มีใจความว่า

¹⁴³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2482, เรื่อง การส่งเสริมสมรรถภาพของชาติ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

ที่เป็นปัญหาต้องพิจารณาเป็นพิเศษก็มีแต่ “จีน” จะควรให้หรือไม่ให้สิทธิเพียงใด จีนเคยได้รับผลปฏิบัติเสมือนคนไทยในการที่ล่วงมาแล้วตามนโยบายในสมัยหนึ่ง เพราะมีทางกลับกลายเป็นคนไทยได้ แต่ในสมัยหลังนี้ การได้เปลี่ยนแปลงผิดกับเก่ามา จึงต้องระวังมากขึ้น¹⁴⁴

จากรายงานดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการที่รัฐไทยไม่ไว้วางใจคนจีนในสมัยนี้ เนื่องจากการที่คนจีนมิได้กลายเป็นคนไทยได้ง่ายเช่นแต่ก่อน ดังนั้นการที่รัฐจะให้สิทธิประโยชน์ใดๆ กับคนจีนนั้น รัฐไทยจะต้องมีการพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อน ซึ่งการที่คนจีนที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติก็จะทำให้ได้รับสิทธิหลากหลายประการที่เสมือนเป็นคนไทยคนหนึ่ง ทำให้การที่รัฐจะอนุญาตให้คนจีนคนใดแปลงสัญชาติเป็นไทยได้นั้นรัฐจะต้องมีความมั่นใจว่าคนจีนนั้นต้องการเป็นคนไทยอย่างแท้จริง จึงต้องมีการพิจารณากันอย่างละเอียดรอบคอบ ทำให้คนจีนที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยอาจจะมีจำนวนไม่มากนักในช่วงเวลานี้

ดังนั้นจากการที่รัฐไทยต้องมีการพิจารณาถึงลักษณะของคนไทยของคนจีนที่ขออนุญาตแปลงสัญชาติอย่างละเอียดรอบคอบ แต่รัฐไม่อาจที่จะอนุญาตให้กับคนจีนที่ขอแปลงสัญชาติได้ทั้งหมด จึงทำให้รัฐไทยได้มีเปิด “ช่องทาง” อื่นไว้ให้สำหรับคนจีนที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการดำเนินการกับคนจีนของรัฐ โดยให้เน้นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจตามแนวทางที่รัฐกำหนดที่รัฐเห็นว่าแม้ว่าจะยังไม่มีเปลี่ยนแปลงตนเองตามกฎหมาย แต่ก็ยังมีลักษณะของคนไทยเพียงพอที่รัฐจะอนุญาตให้คนจีนนั้นดำเนินชีวิตในเมืองไทยต่อไปได้อย่างราบรื่นและสามารถที่จะรักษาบทบาททางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้ โดยที่รัฐเรียกคนจีนที่มีลักษณะดังกล่าวว่า “ชาวจีนใจไทย”

การที่รัฐจะผ่อนผันให้กับคนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ให้สามารถที่จะรักษาการดำเนินการทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้ เพื่อที่จะเป็นการรักษา “ผลประโยชน์” ของรัฐโดยส่วนรวมเอาไว้ นั่น ก็น่าจะเป็นสิ่งที่คนจีนตระหนักรู้ได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เปิดโอกาสให้คนจีนสามารถที่จะเข้าร่วมการดำเนินการทางเศรษฐกิจกับรัฐได้ ดังเช่น ในกรณีของกิจการของบริษัทข้าวไทย ที่รัฐยังคงต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ และความชำนาญของคนจีน ทั้งนายม้าเลียบคุน ในฐานะผู้จัดการของบริษัท และนายเจียร กอวิธนา ในฐานะกรรมการของบริษัท ซึ่งการที่บุคคลทั้งสองได้รับตำแหน่งดังกล่าวในบริษัท

¹⁴⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง กรรมการร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการถือที่ดินของชนต่างด้าว และพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยฐานะของวัดบาทหลวงโรมันคาทอลิกกับพิจารณาร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการถือที่ดินต่างๆ ไป ขอทราบนโยบายที่ดิน วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

ชาวไทยนั้น ก็เนื่องมาจากความรู้และความชำนาญของบุคคลทั้งสองในธุรกิจการค้าข้าวและโรงสีข้าว อันเป็นลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจ บุคคลทั้งสองจึงสามารถที่จะนำโรงสีของตนเข้าดำเนินการในนามของบริษัทชาวไทย ทำให้กิจการโรงสีข้าวของบุคคลทั้งสองยังสามารถดำเนินการต่อไปได้¹⁴⁵ และบุคคลทั้งสองนี้ยังได้รับการยอมรับจากรัฐไทยอีกด้วย

ในกรณีของบริษัทอื่นๆ ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นมา แม้ว่าจุดประสงค์เริ่มแรกจะต้องทำให้เป็นบริษัทของคนไทย แต่รัฐก็ยังคงต้องอาศัยคนจีนในการเข้าช่วยเหลือ ดังเช่นที่ปรากฏในรายชื่อคณะกรรมการบริษัทเรือลำเลียง จำกัด ซึ่งได้จัดตั้งในปี พ.ศ.2485 เพื่อควบคุมการขนส่งสินค้าจากเรือที่จอดกลางแม่น้ำไปยังเกาะสีชังเพื่อรอการขนถ่ายสินค้าส่งไปยังต่างประเทศต่อไปนั้น¹⁴⁶ ก็ยังคงมีคนจีนเป็นกรรมการของบริษัทอยู่ ได้แก่ นายมา บุณกุล นายสงหน้า แซ่อู่ นายหมุยเก๋ แซ่เหยี่ซึ่งเป็นบุตรบุญธรรมของเหยี่ยวงเอี่ยมที่ได้เดินทางมาจากเมืองจีนเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองไทย ในปี พ.ศ.2467¹⁴⁷ และนายเจียร กอว์หนา¹⁴⁸ หรือในบริษัทเกลือไทยนั้นก็ยังคงมีผู้จัดการบริษัทเป็นคนจีนอยู่ ก็คือ นายฉั่นจี้เส็ง¹⁴⁹ ทั้งนี้เนื่องจากการที่บริษัทเกลือไทยทำการค้าเกลือไปยังต่างประเทศโดยมีสาขาอยู่ที่ฮ่องกงจึงยังคงมีความจำเป็นที่ต้องอาศัยคนจีนในการดำเนินการเพื่อติดต่อการค้าที่ฮ่องกงอยู่¹⁵⁰

หรือในกรณีของบริษัทจังหวัดที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนการค้าของรัฐตามจังหวัดต่างๆ ก็ได้อาศัยคนจีนในการดำเนินการ เช่น บริษัทพลังงานจังหวัดพณิชย จำกัด ก็ได้ขอร้องให้ นายเจียรวานิช มาเป็นผู้จัดการของบริษัท¹⁵¹ หรือ บริษัทจังหวัดพิจิตรจำกัด สาขาหัวดง ก็ได้โกเต็ง (พี่ชายของเฉลียว อญูวิทยา) ลูกจีนไหหลำ ดำรงตำแหน่งผู้จัดการบริษัท¹⁵² แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยก็ยังคง

¹⁴⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.02101.57.3/3 รายงานจากรถมนตรีว่ากะของพานิช ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรื่องกัมการบริษัทข้าวไทย จำกัด, ลงวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2486.

¹⁴⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 34/2485, เรื่อง ปัญหาเรือลำเลียงขนส่งในแม่น้ำและเกาะสีชัง, วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2485.

¹⁴⁷ อัมพร เอี่ยมสุริย์, รัชชาติยั้งชีพ: ชีวิตประวัติเหยี่ยวงเอี่ยม, หน้า 56 – 57.

¹⁴⁸ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/17 รายชื่อกัมการบริษัทเรือลำเลียง จำกัด (ตามหนังสือบริคณห์สนธิบริษัท), วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2487.

¹⁴⁹ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/17 รายชื่อกัมการบริษัทเกลือไทย, วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2487.

¹⁵⁰ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/10 รายงานการประชุมคณะกัมการพิจารณาปรับปรุงกัมการบริษัทต่างๆ ที่รัฐบาลมีหุ้น, วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2485.

¹⁵¹ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิปาณิชย์ และประสิทธิ์ ชิดการณ, จีนที่กษิณ: วิถีและพลัง, หน้า 199.

¹⁵² ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2, (กรุงเทพฯ : บริษัทเนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป มหาชนจำกัด, 2537), หน้า 316.

อาศัยคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งการที่รัฐได้อาศัยคนจีนในกิจการที่ต้องการจะให้ เป็นบริษัทของคนไทย ก็น่าจะทำให้คนจีนได้ตระหนักถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในเศรษฐกิจด้วยเช่นเดียวกัน

นอกจากการดำเนินการในทางปฏิบัติที่จะทำให้คนจีนตระหนักได้ถึงการที่รัฐไทยได้มีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจแล้ว สุนทรพจน์ของบุคคลสำคัญในรัฐบาล ก็ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของคนจีนในทางเศรษฐกิจของไทย ดังเช่น สุนทรพจน์ทางวิทยุกระจายเสียงของพ.อ. พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ในวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2481 นั้น ที่ได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีคนไทยเข้าดำเนินการในกิจการที่สำคัญของประเทศ ดังความว่า

จากสาเหตุหลายประการซึ่งทำให้ประเทศของเราไม่ร่ำรวยหรือเจริญ

ในทางเศรษฐกิจ เท่าที่ควรจะเจริญได้นั้นอยู่ที่เหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ “ชาวเราไม่ทำการค้า” เมื่อพวกเราปล่อยช่องโหว่ซึ่งเป็นช่องทางสำคัญ ช่องทางหาเงินเสียเช่นนี้ คนอื่นเขาก็จะทำเสียหมด ซึ่งเป็นของธรรมดา พวกท่านท่านนา ได้ข้าวเปลือกแล้วต้องขายให้ใคร? มีชาวไทยล่องเรือข้าวก็คน? ตลอดทางรถไฟมีฉางข้าวของพวกเราก็ฉาง? ในจำนวนโรงสีข้าว ๘๕๐ โรงในประเทศเราใครเป็นผู้ลงทุนสีข้าวบ้าง? มีคนไทยบ้าง หรือไม่ที่ส่งข้าวไปขายต่างประเทศ? มีเรือสยามอันแท้จริงบ้างหรือไม่ ซึ่งบรรทุกข้าวไปขายในต่างประเทศ? มีคนไทยบ้างไหมซึ่งตั้งโรงแฉางข้าวในต่างประเทศ¹⁵³

ถึงแม้ว่าสุนทรพจน์ดังกล่าวจะมีได้กล่าวกับคนจีนโดยตรง แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนจีนเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลอย่างมากในทางเศรษฐกิจของไทย ซึ่งน่าจะมีส่วนที่ทำให้คนจีนได้ตระหนักถึงความสำคัญของพวกตนในทางเศรษฐกิจ และทำให้เห็นว่ารัฐไทยยังคงต้องพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจอยู่ จึงทำให้คนจีนส่วนหนึ่งที่ยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงตนเองในทางกฎหมายได้เลือกที่จะดำเนินการตามแนวทางของการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็น “ชาวเงินใจไทย” ซึ่งมีความหมายถึง ลูกจีน หรือจีนที่มีภรรยาไทยและมีความรู้สึกเป็นไทย เพื่อที่จะสามารถดำเนินชีวิตและดำเนินการทางเศรษฐกิจในเมืองไทยต่อไปได้อย่างราบรื่น

ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยถือว่าคนที่ “เกิดในดินแดนไทยก็เป็นไทย”¹⁵⁴ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยถือว่าลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยนั้นมีลักษณะของคนไทย ดังนั้นรัฐไทยจึงจะมีการผ่อนผันให้ในการดำเนินการต่างๆ หรือจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยแสดงการให้การยอมรับคนจีนที่มีภรรยาเป็น

¹⁵³ สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/1, สุนทรพจน์ เรื่อง “การพาณิชย์” ของ พ.อ.พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจแสดงทางวิทยุกระจายเสียง, ลงวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2481.

¹⁵⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง พระราชบัญญัติทะเบียนคนต่างด้าว (ฉบับที่...) พุทธศักราช 2482 วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482.

ไทยว่ามีลักษณะของคนไทย ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2486 มีใจความว่า

นาย ว. วิจิตรวาทการ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ - - ผู้เขียน): มันมีปัญหาเรื่องจีนมีเมียไทย จะจดทะเบียน แต่เขามีเมียเมืองจีนไว้แล้ว จะมาจดทะเบียนเมียไทยก็ไม่ได้

จอมพล ป. พิบูลสงคราม: แก่กดหมาย ให้ชาวต่างประเทศที่มีเมียไทยให้เป็นไทย

นายเดือน บุนนาค (รัฐมนตรี - - ผู้เขียน): ในทางกดหมายไปทางแปลงชาติได้ ถ้าแกมีเมียไทย ก็ให้แปลงได้

นาย ว. วิจิตรวาทการ: เรายึดอกไน้ชเมียไทย จะลองร่างกดหมายเสนอที่ประชุมตกลง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศรับไปพิจารณา ร่างกดหมายเสนอต่อไป¹⁵⁵

หรือการที่รัฐไทยในสมัยนี้มีความเห็นว่าคนที่ถือได้ว่าเป็นคนไทยในสายตาของรัฐไทย นั้น นอกจากที่จะคนไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติแล้ว รัฐไทยยังเห็นว่า “คนไทยมีหลายอย่าง เช่น...คนที่ผ่านโรงเรียนไทยมา ซึ่งบางทีเจ้าหน้าที่ของเราไม่เฉลียวใจคิด ว่าเป็นคนไทย จึงใคร่จะขอให้ระมัดระวังมากสักหน่อย...”¹⁵⁶ ทั้งนี้การที่รัฐไทยถือว่าคนที่ผ่านโรงเรียนไทยก็มีลักษณะของคนไทยนั้นก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐเห็นว่าการศึกษาแบบไทยน่าจะมีส่วนกลม่อมเกลาจิตใจให้คนเหล่านั้นเข้าใจและการตระหนักสำนึกใน “การเป็นคนไทย” จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. มีความเห็นว่าคนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ไม่ว่าจะด้วยการเป็นลูกจีน มีภรรยาเป็นคนไทย หรือมีความรู้สึกเป็นไทยนั้นก็ล้วนแล้วแต่มีลักษณะของคนไทยในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง จึงถือได้ว่าเป็นคนไทยคนหนึ่ง ฉะนั้นคนจีนเหล่านี้จึงไม่ได้รับผลกระทบจากการที่รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีน

นอกจากการที่คนจีนที่ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะการเป็น “ชาวจีนใจไทย” จะทำให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยได้อย่างราบรื่นแล้ว ยังทำให้คนจีนเหล่านี้สามารถที่จะรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ได้ด้วย ถ้าหากไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย ก็จะมีการผ่อนผันให้สามารถดำเนินกิจการต่างๆ ต่อไปได้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของคนจีน

¹⁵⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ -/2486, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับคนจีน วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2486.

¹⁵⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 16/2482, เรื่อง การบรรจุข้าราชการวิสามัญในกรมศิลปากร วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2482.

ในทางเศรษฐกิจที่รัฐไทยจะมีการผ่อนผันให้ จึงทำให้แม้ว่ารัฐไทยจะมีการต่อต้านลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างจะเข้มงวดและจริงจัง แต่หากการรักษาลักษณะดังกล่าวของคนจีนนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อรัฐจนมากเกินไปแล้ว รัฐไทยก็เลือกที่จะให้คนจีนผู้นั้นสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจต่อไปได้มากกว่าที่จะผลักดันคนจีนผู้นั้นออกจากสังคมไทย

ดังนั้นคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่ตระหนักดีถึงการผ่อนผันให้กับคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของรัฐไทยด้วยการแสดงออกให้รัฐไทยเห็นถึงการเป็น “ชาวจีนใจไทย” ก็อาจจะเลือกการแสดงออกในลักษณะนี้เพื่อที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยต่อไปได้อย่างราบรื่น ซึ่งคนจีนกลุ่มนี้ในบางส่วนนอกจากจะมีการแสดงออกถึงการเป็น “ชาวจีนใจไทย” เพื่อที่จะได้รับความไว้วางใจจากรัฐไทยแล้ว ก็อาจจะยังคงมีการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ด้วย เพียงแต่จะไม่แสดงลักษณะดังกล่าวโดยเปิดเผยนัก เพื่อมิให้เกิดการขัดแย้งกับรัฐไทย

ตัวอย่างของคนจีนในกลุ่มนี้ เช่น ต้นซิวเม้ง หวังหลี่ บุตรชายคนที่ 2 ของนายตันลิบบิว และนางแห่งซิวอี้ หวังหลี่ ได้รับการสืบทอดกิจการที่มีขนาดใหญ่ของบิดา ซึ่งมีทั้งโรงสีข้าวขนาดใหญ่หลายโรง กิจการเดินเรือกลไฟกับเมืองท่าต่างประเทศ สาขาทำการค้าข้าวที่ย่องกง สิงคโปร์ ฮ่องกง และไต้หวัน ทั้งยังได้จัดตั้งธนาคารหวังหลี่ และจัดตั้งบริษัทหวังหลี่ประกันภัยอีกด้วย เนื่องจากการที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคง ทำให้ต้นซิวเม้งได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีนในปี พ.ศ.2475-เดือนมีนาคม พ.ศ.2477 และได้รับตำแหน่งอีกครั้งในปี พ.ศ.2485¹⁵⁷ ซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นได้เข้ามาตั้งกองทัพในเมืองไทยแล้ว ต้นซิวเม้งได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลไทยและกองทัพญี่ปุ่นเป็นอย่างดี ดังเช่น การที่ต้นซิวเม้งได้มีบทบาทสำคัญในการจ้างและจัดส่งกรรมกรจีนไปทำงานในการสร้างทางรถไฟทหารเพื่อเชื่อมระหว่างไทยกับพม่าของญี่ปุ่น ทำให้การสร้างทางรถไฟของญี่ปุ่นนั้นสามารถที่จะดำเนินการต่อไปได้อย่างราบรื่น¹⁵⁸

การที่ต้นซิวเม้งตระหนักดีถึงการต่อต้านการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. เขาจึงมิได้แสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวอย่างเปิดเผย และได้ใช้ “ช่องทาง” ที่รัฐเปิดไว้ให้สำหรับการที่รัฐต้องพึ่งพาคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งเขาก็ถือเป็นผู้ที่มีลักษณะของคนจีนตามที่รัฐกำหนดก็คือ การเป็นลูกจีนที่เกิดในเมืองไทย เขาจึงได้รับการสนับสนุนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจ ทำให้เขาได้ให้ความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับรัฐบาลไทยและกองทัพญี่ปุ่น ในฐานะที่เขาที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” จึงทำให้เขายังคงรักษาสถานะและผล

¹⁵⁷ ประวัตินายต้นซิวเม้ง หวังหลี่ และนางทองพูล หวังหลี่ หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายต้นซิวเม้ง หวังหลี่ และนางทองพูล หวังหลี่ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันจันทร์ที่ 10 มกราคม พ.ศ.2515.

¹⁵⁸ พรพรณี บัวเล็ก, จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 – 2 (พ.ศ.2452 – 2484), (กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ, 2540), หน้า 214 - 217.

ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้อย่างมั่นคง โดยมีได้ผลกระทบหรือการเพ่งเล็งจากรัฐและการดำเนินการของญี่ปุ่นต่อคนจีนในเมืองไทยแต่อย่างใด ทำให้เขาสามารถที่จะรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของเขาเอาไว้ได้ โดยมีได้รับการปราบปราม ทั้งนี้การที่เขาที่เป็นลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยแต่ยังคงมีลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ก็อาจจะเป็นผลอันเนื่องมาจากการที่ต้นซิวเม้งได้รับการศึกษาในเมืองจีน จึงทำให้ต้นซิวเม้งยังคงมีความผูกพันกับเมืองจีนและตระหนักสำนึกในความเป็น “พลเมืองจีน” ของตนที่มีหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือบ้านเมือง

ต้นซิวเม้งจึงได้มีการเคลื่อนไหวทางการเมืองสัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีน ด้วยการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับๆ ในเมืองไทย โดยที่เขาได้เข้าเป็นฝ่ายของเจียงไคเช็คผู้นำรัฐบาลของพรรคก๊กมินตั๋งของจีน และได้เป็นหนึ่งในจำนวน 24 คน ของคณะกรรมการชายพันธมิตรรัฐบาลในสมัยสงคราม ที่มีเจียงไคเช็คเป็นประธาน ใน พ.ศ.2482 ซึ่งเขาได้แถลงว่า เขาสามารถขายพันธบัตรให้กับรัฐบาลของเจียงไคเช็คได้ถึง 1 ล้านเหรียญจีน¹⁵⁹ การให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีนของต้นซิวเม้ง แสดงให้เห็นว่าเขายังคงมีความผูกพันกับเมืองจีนที่ต้องการจะให้ความช่วยเหลือเพื่อให้เมืองจีนสามารถที่จะต่อสู้กับญี่ปุ่นได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเขายังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง เพียงแต่เขาจะไม่แสดงลักษณะดังกล่าวอย่างเปิดเผย เนื่องจากอาจจะเกรงว่าส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเขา และอาจจะทำให้การเคลื่อนไหวเพื่อช่วยเหลือเมืองจีนจะต้องเผชิญกับอุปสรรคมากยิ่งขึ้น ถ้าหากว่าถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาล ดังนั้นการที่เขาจะออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจตามแนวทางของรัฐ และรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้อย่างไม่เปิดเผยนั้น ก็น่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งกับตัวต้นซิวเม้งและกับเมืองจีนมากกว่าการที่เขาจะแสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองออกมาอย่างชัดเจน

ในกรณีของ นายสัท มหาคุณ หรือนายเตี้ยลั้งซึ่ง ลูกจีนที่เกิดในเมืองไทยก็เป็นการแสดงออกในลักษณะของคนจีนในกลุ่มนี้เช่นเดียวกัน สัท มหาคุณเป็นบุตรคนที่สองของนายชกไชและนางซุ่น โดยบิดามารดาได้ประกอบการค้าไม้และอุปกรณ์การก่อสร้าง เมื่อเขามีความรู้ความชำนาญในกิจการของบิดามารดาพอสมควรแล้ว จึงได้ประกอบกิจการค้าด้วยตนเอง โดยจัดตั้งบริษัทง่วนเลียงไถ่ จำกัด ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริษัทมหาคุณ ประกอบกิจการด้านการรับเหมาก่อสร้าง กิจการของเขาเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างดี¹⁶⁰

¹⁵⁹ เอลิ จูราซิมา. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 –1945, หน้า 45.

¹⁶⁰ ประวัติ นายสัท มหาคุณ หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสัท มหาคุณ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2504.

จากฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงของเขา ทำให้ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมพาณิชย์จีน ในปี พ.ศ.2483 ซึ่งเขาได้มีบทบาทในการเป็นผู้ที่ประนีประนอมกับรัฐบาลและให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น โดยเขาได้รับหน้าที่เป็นผู้จัดหากรรมกรจีนไปสร้างทางรถไฟทหารสายไทย - พม่าของญี่ปุ่น และธุรกิจส่วนตัวของเขาเองก็ยิ่งเข้าไปเกี่ยวข้องกับกองทัพญี่ปุ่นด้วย โดยเฉพาะการรับเหมาย่อยหินเพื่อนำไปใช้ในการสร้างทางรถไฟทหารของญี่ปุ่น การแสดงออกในลักษณะดังกล่าวของเขา ได้แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตามลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ซึ่งตรงกับลักษณะของเขาที่เป็นลูกจีนที่เกิดในเมืองไทย และให้ความร่วมมือกับรัฐบาลและไม่ต่อต้านพันธมิตรของรัฐบาลทำให้เขาสามารถที่จะรักษาสถานะทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมไปถึงการได้รับการสนับสนุนจากรัฐในทางเศรษฐกิจอีกด้วย

การที่นายสัท มหาคุณ ปฏิบัติตนตามลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น ส่วนหนึ่งอาจจะเกิดจากที่ฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงของเขานั้น เป็นผลมาจากการรับเหมาก่อสร้างให้กับกิจการของรัฐบาล เช่น การก่อสร้างประตูน้ำของกรมชลประทานหลายแห่ง การก่อสร้างทางรถไฟสายอีสานบางตอนไปถึงนครราชสีมา การก่อสร้างตึกทำการไปรษณีย์กลาง สถานีตำรวจนครบาลพลับพลาไชย ตึกที่ทำการปทุมวัน และสนามบินดอนเมือง เป็นต้น¹⁶¹ ทำให้เขาจำเป็นที่จะต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาล นอกจากนั้นแล้วการให้ความร่วมมือกับรัฐบาลและญี่ปุ่นก็จะทำให้เขาได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

ในขณะที่นายสัท มหาคุณ ได้แสดงออกให้รัฐบาลไทยและญี่ปุ่นเห็นถึงการปฏิบัติตามตนตามลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น เขาก็ได้แสดงบทบาทของคนจีนผู้หนึ่งที่มีความรักเมืองจีนและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีน โดยได้มีบทบาทในการเป็นผู้รับบริจาคเงินของคนจีนกลับไปสนับสนุนรัฐบาลเจียงไคเช็ค ในปี พ.ศ.2484¹⁶² ทั้งนี้การที่เขายังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ก็อาจจะสืบเนื่องมาจากการที่เขาเป็นนายกสมาคมพาณิชย์จีนซึ่งเป็นสมาคมที่ถือได้ว่าเป็น “ตัวแทน” ของคนจีนในเมืองไทยและได้รับการรับรองจากรัฐบาลจีน ทำให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาลจีน ความมั่นคงของสมาชิกและสมาคมนี้ก็ขึ้นอยู่กับความมั่นคงของรัฐบาลจีนด้วย สมาคมนี้อาจได้ให้การสนับสนุนกิจการต่างๆ ของรัฐบาลจีนมาโดยตลอด¹⁶³

¹⁶¹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁶² เอลิ จูราซิม่า. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 - 1945, หน้า 195.

¹⁶³ มนทิรา เตชะมโนดม, “เสียงหอย : การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ.2452 - 2460)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขามนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), หน้า 94 - 137.

ดังนั้นเมื่อนายสัทท มหาคุณ แม้ว่าจะเกิดและเติบโตในเมืองไทย ซึ่งน่าจะมีความผูกพันกับเมืองจีนลดลง แต่ได้ดำรงตำแหน่งประธานของสมาคมแห่งนี้ จึงย่อมจะทำให้เขาเข้าไปมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาลจีน และย่อมต้องมีการเคลื่อนไหวที่จะให้การสนับสนุนรัฐบาลจีน เพื่อความมั่นคงของสมาคมและสถานะในการเป็น “ผู้นำ” คนจีนในเมืองไทยของตัวเอง ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเขายังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้แต่จะไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย เนื่องจากอาจจะส่งผลกระทบต่อฐานะและบทบาททางเศรษฐกิจของตนได้

หรือในกรณีของเหี้ยกวงเอี่ยม ที่เกิดที่เกาะหน่าโปลยิว เขตแต้จิ๋ว ในปี พ.ศ.2422 และได้เดินทางเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ในปี พ.ศ.2445 โดยได้เริ่มทำงานที่โรงงานฝักดองเซียงกี ต่อมาเมื่อเก็บสะสมเงินได้มากขึ้นเขาจึงได้เปิดกิจการขนส่งสินค้าขึ้นเอง และด้วยความสามารถและประสบการณ์ของเขาทำให้ธุรกิจการเดินเรือและการค้ากับต่างประเทศของบริษัทของเขาขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของเขาดีขึ้นเป็นอย่างมาก ต่อจากนั้นเขาจึงได้ขยายการลงทุนเข้าไปดำเนินธุรกิจที่มีความสำคัญก็คือ โรงสีข้าว ทำให้เขามีฐานะมั่นคงอยู่ในกลุ่ม “เจ้าสัว”¹⁶⁴

หลังจากที่เขาสร้างฐานะทางเศรษฐกิจจนมั่นคง ทำให้เขาได้รับการยอมรับในชุมชนคนจีนมากยิ่งขึ้น เขาจึงได้รับเลือกให้เป็นประธานสมาคมพาณิชย์จีนในปี พ.ศ.2479 ซึ่งสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เขาได้รับเลือกเป็นประธานสมาคมพาณิชย์จีนก็คือ การที่เขาสามารถที่จะรักษาความสัมพันธ์อันดีกับรัฐบาลและประชาชนไทย รวมไปถึงการที่เขายังทำงานเพื่อรับใช้สังคม โดยให้การสนับสนุนทั้งการศึกษาทั้งของโรงเรียนจีนและโรงเรียนอื่นๆ ที่มาขอความช่วยเหลือ และยังให้ความช่วยเหลือในงานสังคมสงเคราะห์ โดยได้รับเลือกให้เป็นประธานมูลนิธิป่อเต็กตึ้งคนแรกในปี พ.ศ.2480 ซึ่งทำให้เขาได้มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทั้งชุมชนคนจีนและคนไทยมากยิ่งขึ้น¹⁶⁵

การที่เหี้ยกวงเอี่ยมเป็นคนจีนที่เกิดในเมืองจีน และได้เป็นผู้นำของสมาคมพาณิชย์จีน ซึ่งเป็นสมาคมที่เปรียบเสมือนเป็น “ตัวแทน” ของรัฐบาลจีนในเมืองไทย จึงทำให้เป็นการยากที่เขาจะละทิ้งลักษณะของคนจีนในทางการเมืองได้ อย่างไรก็ตาม การที่เขาได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดกับรัฐบาลไทย ในฐานะที่เป็นเสมือน “ผู้นำ” ชุมชนคนจีน ซึ่งน่าจะได้มีการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ ประกอบกับการที่เห็นการดำเนินการที่จริงจังของรัฐต่อคนจีนที่แสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างชัดเจน ก็น่าจะทำให้เขาได้ตระหนักดีว่ารัฐไทยต้องการที่จะให้คนจีนแสดงลักษณะดังกล่าวอย่างเปิดเผย

¹⁶⁴ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, (เขียน), รักชาติยิ่งชีพ : ชีวิตประวัติเหี้ยกวงเอี่ยม, หน้า 27 – 41.

¹⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 77 – 89.

ดังนั้นเมื่อเกิดสงครามระหว่างจีนและญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.2480 นั้น เขาจึงได้เคลื่อนไหว เพื่อให้ความช่วยเหลือเมืองจีนอย่างไม่เปิดเผยมากนัก โดยการใช่วิธีการรับบริจาคและขาย พันธบัตร และเพื่อที่จะมิให้เปิดเผยมากนัก เขาจึงใช้วิธีส่งคนออกเรียไรเงินและขายพันธบัตรตาม บ้าน¹⁶⁶ ก็เพื่อมิให้กระทบกระเทือนความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทย และแสดงให้เห็นถึงการให้ความ ร่วมมือกับรัฐบาลในการที่จะไม่แสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างเปิดเผย ที่ อาจจะส่งผลกระทบต่อ “ผลประโยชน์” ทางเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตในเมืองไทยของเขาและ ครอบครัวที่ค่อนข้างจะมีความมั่นคงแล้วในเมืองไทย

หรือตัวอย่างของ ขุนเศรษฐภักดี มีชื่อเดิมว่า เงินสง (จิ้งชั่ง) ชื่อรองว่า กงผู้ (กงผ่อ) แซ่เลี้ยว เป็นบุตรของพระยาประดิมันท์ภูมิมิตร (เลี้ยวเชียงสุน) ซึ่งเกิดที่อำเภอเชิงไห่ มณฑลกว่าง ตง ประเทศจีน พระยาประดิมันท์ภูมิมิตรนี้ได้เดินทางเข้ามาในเมืองไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าฯ และได้ภรรยาเป็นชาวนครศรีธรรมราช ได้ให้กำเนิดบุตรในวันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2435 ซึ่งก็คือ ขุนเศรษฐภักดี ในวัยเยาว์นั้นขุนเศรษฐภักดีได้รับการศึกษาทั้งภาษาไทยและ ภาษาจีน เพียงอายุ 15 ปี ขุนเศรษฐภักดีก็สามารถช่วยเหลือกิจการงานด้านค้าขายของบิดาเป็น อย่างดี โดยได้รับมอบหมายจากบิดาให้ดูแลการสร้างตลาด, โรงสีไฟ, โรงเลื่อยจักร, โรงน้ำแข็ง, โรงภาพยนตร์ ในสมัยบุกเบิกเมืองบ้านดอน และได้รับผูกขาดการเก็บรังนกนางแอ่นตามเกาะ ต่างๆ ทางบักชีใต้ด้วย ทำให้รากฐานการค้าขายนับวันขยายตัวกว้างขวางเป็นปีกแผ่นยิ่งขึ้น และ ด้วยความดีความชอบที่มีต่อทางราชการ ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนเศรษฐภักดี”

เมื่อเกิดสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.2480 นั้น ขุนเศรษฐภักดีได้ร่วมกับผู้นำ สังคมคนจีนในประเทศไทย อันได้แก่ เขียววงเยี่ยม, แต่จือปิง, ตั่งเก้งซ่วง และอ้อจือเหลียง เป็นอุป นายก “สมาคมกิจกรรมระดมเงินทุน (สาขาประเทศไทย)” ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเมืองจีน ในยามสงคราม ซึ่งมีนายเซียวฮุดเสง ดำรงตำแหน่งนายกสมาคม ทำให้การช่วยเหลือเมืองจีน ของสมาคมประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

นอกจากนั้นขุนเศรษฐภักดี ในฐานะที่เป็นอุปนายกสมาคมแต่ใจในช่วงสงครามต่อต้าน ญี่ปุ่น ที่ทำให้บริเวณเมืองเฉาซัน คือ เมืองเฉาโจว (แต่จิว) และซันโถว (ซัวเถา) เกิดขาดแคลน เสบียงอาหาร ประชาชนประสบภาวะอดอยากอย่างมาก ยังได้ร่วมมือกับผู้รับผิดชอบ พร้อมกับ ผู้นำทางปัญญาในองค์กรพลังกลุ่มทั้งหลาย จัดตั้ง “บริษัทแต่จิวค้าข้าวราคาเยา” จัดซื้อข้าวสาร บรรทุกเรือไปยังเมืองเฉาซันแล้วจัดจำหน่ายข้าวในราคาถูกลง ด้วยการตรึงราคาข้าวสารไว้ เพื่อไม่ให้ ราคาแพงมากเกินไป หรือข้าวสารถูกกักตุนไว้หวังเก็งกำไรจนเกิดการขาดแคลน ซึ่งกิจกรรมนี้

¹⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

ดำเนินไปอย่างราบรื่นชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่ต้องหยุดชะงักเมื่อกองทัพญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองเมืองเฉาซันอย่างสิ้นเชิง¹⁶⁷

จากการเคลื่อนไหวของขุนเศรษฐิกัดนั้น แสดงให้เห็นว่า เขายังรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอยู่ เพียงแต่เขาจะไม่แสดงออกอย่างเปิดเผยและรุนแรงมากนัก แต่เขาจะแสดงออกในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือทางสังคมต่อคนจีนในเมืองจีน โดยมีได้มีการเคลื่อนไหวใดๆ ในลักษณะที่รุนแรง ที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับรัฐไทย จึงทำให้เขาสามารถดำเนินชีวิตและดำเนินการเศรษฐกิจในเมืองไทยต่อไปได้อย่างราบรื่น

หรือในกรณีของอ้อจือเหลียง หรือจือเหลียง แซ่อ้อ หรืออีกนามหนึ่ง หยู่จือเหลียง คนจีนแต่จิ่ว เกิดเมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2442 ณ ตำบลอึ้งกึ่ง อำเภอเหยี่ยวเพ็ง เมืองกึ่งจิ่ว มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน ในปี พ.ศ.2461 อ้อจือเหลียงได้เดินทางเข้ามาในเมืองไทยโดยได้เริ่มต้นการทำงานด้วยการเป็นลูกจ้างในร้านขายสีของเพื่อน แต่ใช้ระยะเวลาไม่นานเขาก็ผันตัวเองเป็นเจ้าแก่ในการกิจการค้าสีย้อมผ้า ด้วยการร่วมทุนกับเพื่อนคนหนึ่งชื่อ “อ้อยงซอ” จัดตั้ง บริษัทอ้องวนกั จำกัด ขึ้นในปลายปี พ.ศ.2467 เพื่อจำหน่ายสีย้อมผ้าตราสิงโต ตรานางละครคู่ และสตาจู่คู่ อีกด้วย ทำให้บริษัทของอ้อจือเหลียงสามารถควบคุมตลาดสีย้อมผ้าไว้ได้เกือบทั้งหมด ทำให้ในเวลาไม่นาน ฐานะของอ้อจือเหลียงก็รุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งสามารถขยายกิจการค้า ไม่เพียงแต่เป็นตัวแทนบริษัทต่างประเทศจำหน่ายสีย้อมผ้าในประเทศไทย แต่ยังสามารถขยายการลงทุนไปในธุรกิจการค้าหลายประเภท ที่สำคัญได้แก่การจัดตั้งบริษัทอ้อเต็กกั จำกัด เพื่อจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคหลากหลายประเภท นอกจากนั้นเขายังมีธุรกิจโรงพิมพ์ โรงเลื่อย โรงสีข้าว และกิจการทอผ้าอีกด้วย ซึ่งทำให้อ้อจือเหลียงมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งมากขึ้นที่จัดได้ว่าอยู่ในระดับ “เจ้าสัว”¹⁶⁸

ในขณะที่ธุรกิจการค้าของอ้อจือเหลียงกำลังเจริญรุ่งเรืองและประสบความสำเร็จอย่างสูงนั้น เป็นช่วงเดียวกับที่เมืองจีนเกิดสงครามกับญี่ปุ่น ในช่วงปี พ.ศ.2480 อ้อจือเหลียงจึงได้ให้ความช่วยเหลือเมืองจีนทั้งการบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวเพื่อช่วยเหลือในการทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น และได้เป็นรองประธานจัดตั้งหาทุนทรัพย์ เพื่อหาทุนในการอุดหนุนช่วยเหลือรัฐบาลจีนอีกด้วย¹⁶⁹ ซึ่งการที่อ้อจือเหลียงเป็นคนจีนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงและเป็นเจ้าของธุรกิจหลากหลายประเภทที่มีความสำคัญกับฐานะทางเศรษฐกิจของเมืองไทย จึงอาจจะเป็นเหตุผลที่ทำให้รัฐไทยมี

¹⁶⁷ สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิปาณิชย์ และประสิทธิ์ ชินการณ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง, หน้า 243-244.

¹⁶⁸ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2, หน้า 400 – 404.

¹⁶⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 405.

ได้ดำเนินการไต่ถามข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเขา แม้ว่าเขายังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองด้วยการเคลื่อนไหวดังกล่าว ทั้งนี้ นอกจากจะเป็นเพราะการที่รัฐจะมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจแล้ว ยังอาจจะเป็นเพราะการแสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของเขานั้น เป็นเพียงการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน ที่อาจจะมีได้ส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยภายในมากนัก และมีได้เป็นการแสดงออกอย่างเปิดเผยมากนัก จึงทำให้เขาสามารถที่จะรักษาบทบาททางเศรษฐกิจอยู่ได้โดยมิได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐ

นอกจากการที่คนจีนในกลุ่มนี้ จะไม่แสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองออกมาอย่างเปิดเผย เพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐไทยแล้ว คนจีนกลุ่มนี้ยังได้ให้ความร่วมมือกับการดำเนินการต่างๆ ของรัฐบาล เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่า ได้ปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐกำหนดคือการเป็น “ชาวจีนใจไทย” ที่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองไทย ดังจะเห็นได้จาก การที่คนจีนกลุ่มนี้ได้ร่วมกับบริจาคเงินเพื่อซื้อปืนกลให้กับรัฐบาล ในงานรัฐธรรมนุญเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2482 โดยแกนนำที่บริจาคเงินเพื่อซื้อปืนกลหนักคนละหนึ่งกระบอก เช่น นายตันซิวตึง นายตันเกงซ้วน นายเหียงกงเอี่ยม นายโล้วเต็กชวน และแกนนำที่บริจาคเงินเพื่อซื้อปืนกลเบาคนละหนึ่งกระบอก เช่น นายก๊วยซิดซิว (กัณทร วิสุทธีผล) นายเลียงกงโพ้ว นายอ้อจือปิง นายอ้อจือเหลียง นายยิบอินซอย และนายเตี้ยลั้งซิ่ง (นายสัท มหาคุณ) เป็นต้น¹⁷⁰ เพื่อแสดงให้เห็นว่า พวกตนต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐ ในสิ่งที่จะก่อให้เกิดประโยชน์กับรัฐไทย ซึ่งเท่ากับเป็นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจตามแนวทางที่รัฐกำหนดที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองไทย

นอกจากการบริจาคเงินเพื่อซื้ออาวุธ ที่แสดงให้เห็นว่าคนจีนกลุ่มนี้ได้แสดงออกถึงลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐกำหนดแล้ว การยอมปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลไทย แม้คำสั่งนั้นจะขัดต่อความต้องการที่จะแสดงออกตามลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวของคนจีนกลุ่มนี้ ดังตัวอย่างของการดำเนินงานของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง* ที่ได้จัดตั้งหน่วยแพทย์ที่จะไปสร้างเป็นหน่วยพยาบาลเข้าไปช่วยกองทัพในเมืองจีนท่าสงครามกับญี่ปุ่น แต่เมื่อจะส่งไปนั้น รัฐไทยไม่อนุญาต คนจีนกลุ่มนี้ก็ปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลไทยโดยมิได้

¹⁷⁰ ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2482.

* รายนามกรรมการมูลนิธิฮั่วเคี้ยวป้อเต็กเซียงตึ๊ง สมัยที่ 1 (พ.ศ.2480) ได้แก่ นายเหียงกงเอี่ยม (ประธานกรรมการ), นายอุเทน เตชะไพบูลย์ (รองประธานกรรมการ), นายเป็ไก่อู้ (กรรมการเลขาธิการ), นายกุยคิม สงวนดี (กรรมการเหรัญญิก), นายแต้แก้งฮุ้น (กรรมการ), นายตั้งแก้งชวน (กรรมการ), นายเอี้ยงมเส่า (กรรมการ) นายโง้วเพ็กง่า (กรรมการ), นายสงวน บุญรักษ (กรรมการ), นายเอี้ยงเก็กฮุย (กรรมการ), นายอ้อบั้งฮุ้น (กรรมการ), นายตั้งฮั้งจี้ (กรรมการ), นายลีแก้งเซ็ง (กรรมการ), นายลีจือเซ็ง (กรรมการ), ผู้แทนหนังสือพิมพ์มินกั๊กหยิดป้อ (กรรมการ), ผู้แทนหนังสือพิมพ์ฮั่วเคี้ยวหยิดป้อ (กรรมการ).

ส่งหน่วยแพทย์นี้ไป แต่ได้มีการปรับปรุงโดยทำเป็นหน่วยปฐมพยาบาล ทำคลอดภายในเมืองไทย และเป็นที่มาของโรงพยาบาลหัวเฉียว¹⁷¹ นั้น แสดงให้เห็นว่าคนจีนกลุ่มนี้ไม่ต้องการที่จะขัดแย้งกับรัฐบาลไทยโดยการยืนยันที่จะแสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของพวกเขา แต่กลับยอมที่จะปิดบังลักษณะของคนจีนของตน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐไทย และการปรับหน่วยแพทย์มาใช้ในเมืองไทย ก็ยังเป็นการแสดงให้รัฐไทยเห็นว่าคนจีนกลุ่มนี้มีความปรารถนาดีต่อเมืองไทย โดยการที่จะให้ความช่วยเหลือในการรักษาพยาบาลในเมืองไทย อันเป็นลักษณะของคนไทยที่รัฐไทยต้องการ

อย่างไรก็ตาม คนจีนเหล่านี้ก็ยังให้การสนับสนุนรัฐบาลจีนและมีการเคลื่อนไหวที่ต่อต้านญี่ปุ่นในเมืองไทยเพียงแต่จะเป็นกระทำอย่างลับๆ ดังเช่น การที่นายอ้อจือเหลียง ได้จัดประชุมบรรดาแกนนำคนจีนในเมืองไทยขึ้นในปี พ.ศ.2484 โดยคนจีนที่เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ อาทิเช่น นายตันเกงซ้วน นายเลียงกงโฟ้ว นายอังก่ำแท้ง และนายอั้งเตียงลิว (หรือนายเทียน อังสะนันท์) เป็นต้น ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนต่างยืนยันในลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของพวกเขา โดยต่างมีอารมณ์ที่เต็มไปด้วยความรู้สึกต่อต้านญี่ปุ่น และมีความพร้อมที่จะต่อสู้กับญี่ปุ่นอยู่เสมอ และเห็นว่าหากไม่อาจรับใช้เมืองจีนจนสุดความสามารถแล้ว ก็นับว่าเป็นเรื่องที่น่าละอายใจมาก และจากการประชุมครั้งนี้ คนจีนกลุ่มนี้ได้ให้สัญญาว่า แม้จะตกอยู่ในสถานการณ์ที่เลวร้ายเพียงใด ทุกคนก็จะรักษาความรักเมืองจีนเอาไว้จนถึงที่สุด และจะไม่ยอมให้ญี่ปุ่นแม้แต่หยอก และทุกคนจะเสียสละทรัพย์สินเงินทองส่วนตัวเพื่อรับใช้ชาติตลอดไป¹⁷²

จากมติของที่ประชุมคนจีน แสดงให้เห็นถึงการยังคงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่มีความจงรักภักดีและต้องการให้ความช่วยเหลือเมืองจีนของคนจีนกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดี เพียงแต่คนจีนกลุ่มนี้จะแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวภายในกลุ่มของตน โดยพยายามจะไม่เปิดเผยและไม่ให้การแสดงออกของพวกเขาส่งผลกระทบให้รัฐบาลไทยเกิดความไม่พอใจ

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนจีนกลุ่มนี้นั้นจะเป็นกลุ่มคนจีนที่รู้จักประสาน “ผลประโยชน์” ทั้งของตนเอง “ชาติไทย” และ “ชาติจีน โดยการที่จะแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนจีนในทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการที่ตระหนักดีว่ารัฐไทยยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในทางเศรษฐกิจ และรัฐเองก็ได้เปิด “ช่องทาง” ไว้สำหรับคนจีนที่อาจจะยังไม่ได้เปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยในทาง

¹⁷¹ กรรณิการ์ ตันประเสริฐ, (บรรณาธิการ). ร้อยคำบอกเล่าเรื่องมูลนิธิปอเต็กตึ้ง, (กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2543), หน้า 240.

¹⁷² หนังสืองานศพของอ้อจือเหลียง, (กรุงเทพฯ : 21 เซ็นจูรี่ จำกัด, 2519), อ้างถึงใน เออิจิ มูราซิม่า. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 –1945, หน้า 195.

กฎหมายแต่ต้องการที่จะรักษาสถานะทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ คนจีนกลุ่มนี้จึง “เลือก” ปฏิบัติตนตามแนวทางของการแสดงการเป็นคนจีนในการดำเนินการทางเศรษฐกิจที่รัฐกำหนด โดยการแสดงออกซึ่งความเป็น “ชาวจีนใจไทย” ที่คำนึงถึงการให้ความช่วยเหลือและรักษา “ผลประโยชน์” ของเมืองไทย แต่ในขณะเดียวกันคนจีนกลุ่มนี้ก็ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่ ยังคงมีความรักความผูกพันและต้องการให้ความช่วยเหลือเมืองจีนให้ปลอดภัยจากการรุกรานของ “ศัตรู” ภายนอกเอาไว้ด้วย แต่จะไม่แสดงลักษณะดังกล่าวอย่างเปิดเผยมากนัก

การประสาน “ผลประโยชน์” ของทั้ง “ชาติจีน” และ “ชาติไทย” ของคนจีนกลุ่มนี้จะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวของเหี้ยกวงเอี่ยมที่แสดงให้เห็นว่าเขายังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองโดยการเคลื่อนไหวในด้านๆ ต่างเพื่อให้การช่วยเหลือกิจการในเมืองจีน แต่ในขณะเดียวกันเขาก็ได้คำนึงถึงการดำเนินการเพื่อ “ผลประโยชน์” ของ “ชาติไทย” และได้มีความเอาใจใส่อย่างมากต่อการส่งเสริมมิตรภาพอันดีระหว่างประชาชนไทยและจีนอีกด้วย ดังที่ อัมพร เอี่ยมสุรีย์ บุตรชายของเขาได้กล่าวในหนังสือ “รักชาติยิ่งชีพ: ชีวิตประวัติเหี้ยกวงเอี่ยม” ว่า

ท่านพูดเสมอว่า เรามาอยู่เมืองไทย กินข้าวไทย ทำมาหาเลี้ยงชีพบนผืนแผ่นดินไทย ก็ควรจะต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนไทย... ในช่วงที่พ่อดำรงตำแหน่งประธานหอการค้าไทย-จีน ท่านยังให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มากเป็นพิเศษ โดยมักจะเข้าร่วมและให้การสนับสนุนกิจกรรมที่จัดโดยองค์กรสาธารณกุศลของไทยอย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังให้บริจาคเงินร่วมการกุศลครั้งละหลายๆ พ่อมักเข้าพบเยี่ยมเยียนบุคคลสำคัญในรัฐบาลไทยเพื่อส่งเสริมมิตรภาพอันดีระหว่างคนไทยและคนจีน¹⁷³

การที่คนจีนกลุ่มนี้มีการประสาน “ประโยชน์” ของทั้งสองชาตินั้น อาจจะเป็นเพราะว่า คนจีนกลุ่มนี้มักจะเป็นกลุ่มที่เป็นแกนนำของคนจีนในเมืองไทยและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง รวมทั้งบางคนยังเป็นคนจีนที่เกิดในเมืองไทย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานที่มั่นคงในเมืองไทยแล้ว จึงทำให้ไม่ต้องการที่จะเกิดการขัดแย้งกับรัฐบาล อันจะส่งผลกระทบต่อฐานะทางเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตในเมืองไทย คนจีนกลุ่มนี้จึงเลือกที่จะแสดงออกถึงการเป็นคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันการที่คนจีนเหล่านี้ก็ยังมีผูกพันกับเมืองจีนอยู่ อาจจะเป็นเนื่องมาจากการเป็นที่เกิดในเมืองจีน เช่น เหี้ยกวงเอี่ยม หรืออาจจะเกิดจากการที่คนจีนเหล่านี้ได้รับการศึกษาแบบจีนทั้งในเมืองจีนและในเมืองไทย เช่น ต้นชีวมัง หรืออาจจะเกิดจากการที่คนจีนกลุ่มนี้เป็นสมาชิกขององค์กรที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเมืองจีน ดังเช่น สมาคมพาณิชย์จีน ที่ทำให้คนจีนกลุ่มนี้ยังคงตระหนักสำนึกในความเป็น “พลเมืองจีน” ของตนอยู่ หรืออาจจะเกิดมาจาก

¹⁷³ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, (เขียน), รักชาติยิ่งชีพ : ชีวิตประวัติเหี้ยกวงเอี่ยม, หน้า 105 –106.

การอบรมสั่งสอนภายในครอบครัวที่ทำให้คนจีนกลุ่มนี้ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทาง
การเมืองของตนไว้ ทำให้คนจีนกลุ่มนี้ยังมีการดำเนินการเคลื่อนไหวต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือ
ในการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของเมืองจีน

จากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีการผ่อนปรนให้กับคนจีนในทาง
เศรษฐกิจเป็นอย่างมากนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่คนจีนในเมืองไทยตระหนักรับทราบเป็นอย่างดี จึงทำให้คน
จีนในกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งเลือกที่จะเน้นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจอย่าง
ชัดเจน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของรัฐไทยในการที่จะดำเนินชีวิตและดำเนินการทางเศรษฐกิจอยู่ใน
เมืองไทยต่อไป และในขณะเดียวกันคนจีนกลุ่มนี้ก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนจีน
แสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมือง จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้ที่แม้จะยังคงรักษาลักษณะ
ของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ แต่จะไม่แสดงออกอย่างเปิดเผย เพื่อมิให้กระทบกระเทือนถึงการ
ดำเนินชีวิตของตนในเมืองไทย จึงอาจจะถือได้ว่าคนจีนกลุ่มนี้มีการประสาน “ผลประโยชน์” ทั้ง
ของ “ชาติไทย” ในการฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญของเมืองไทย และของ “ชาติ
จีน” ในฐานะที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีน

นอกจากการที่คนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” จะดำรงอยู่ในสังคมไทยโดยมิได้รับ
ความกระทบกระเทือนจากนโยบายของรัฐบาลไทยแล้ว คนจีนกลุ่มนี้ยังมิได้รับการลงโทษที่
รุนแรงจากรัฐไทยทั้งที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง และมีการเคลื่อนไหวทาง
การเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองจีนอยู่บ้าง ดังจะเห็นได้จากการที่คนจีนกลุ่มนี้ได้มีการเคลื่อนไหวทาง
การเมืองที่สัมพันธ์กับเมืองจีนนับตั้งแต่การที่จีนได้ทำสงครามกับญี่ปุ่นในปี พ.ศ.2480 เรื่อยมา แต่
ก็จะมีได้รับการลงโทษอย่างไรจากรัฐบาลไทย ซึ่งจะผิดกับคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่จะได้รับการลงโทษ
ถึงขั้นเนรเทศ ทำให้คนจีนกลุ่มนี้สามารถที่จะดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยได้อย่างราบรื่น จนกระทั่ง
เมื่อญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่ภาคใต้ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้ อันได้แก่ ชุน
เศรษฐกิจดี และพรรคพวกรวม 13 คน อาทิเช่น ตั้งเก่งซ้วน ถูกทหารญี่ปุ่นจับกุม¹⁷⁴ เนื่องจากทาง
ญี่ปุ่นอ้างว่า

มีเอกสารหลักฐานเพียงพอที่สามารถชี้ชัดว่า ท่านเคยเป็นสมาชิกหัวเรี่ยว
หัวแรงของขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นซึ่งมีความผิดที่จะต้องรับโทษร้ายแรง แต่เราจะ
ให้โอกาสแก่ท่าน เพื่อจะได้กลับใจปรับเปลี่ยนอุดมการณ์ อุทิศพลังสร้างสรรค์
ให้แก่โครงการรวมวงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเซียบูรพาทันเถิด¹⁷⁵

¹⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 103.

¹⁷⁵ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิปาณิชย์ และประสิทธิ์ ชิดการณ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง, หน้า

แต่คนจีนกลุ่มนี้ไม่ยอม จึงทำให้ถูกตัดสินใจให้คุมขังไว้โดยไม่ระบุกำหนดเวลา จนกระทั่ง ฎีปุ่นยอมแพ้สงครามโดยปราศจากเงื่อนไขในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2488 แล้ว คนจีนกลุ่มนี้จึงได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระ หรือในกรณีของอ้อจือเหลียง และแต่จื่อปิง (บิดาของอุเทน เตชะไพบูลย์) ก็เช่นเดียวกัน ที่ได้มีการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองแต่มิได้มีการแสดงออกอย่างเปิดเผยนัก ประกอบกับการที่ได้ทำประโยชน์ให้กับรัฐไทยทำให้มิได้รับการลงโทษใดๆ จากรัฐไทย แต่เมื่อฎีปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในเมืองไทยแล้ว ก็ได้มีการพยายามจับกุม ทำให้อ้อจือเหลียงต้องหลบหนีไปอยู่ที่ปีนัง แต่ในที่สุดก็ถูกทหารฎีปุ่นจับได้ และกลายเป็นเชลยศึกหรือนักโทษของฎีปุ่นทันทีที่ถูกจับกุม และถูกคุมขังอยู่ในคุกจนกระทั่งฎีปุ่นพ่ายแพ้สงคราม ในปี พ.ศ.2488 จึงได้รับอิสรภาพ¹⁷⁶

สำหรับในกรณีของแต่จื่อปิงนั้น ก็ต้องหลบหนีการจับกุมของฎีปุ่นเช่นเดียวกัน โดยในตอนแรกนั้นเขาจะเดินทางกลับไปยังบ้านเกิดที่เตี้ยเฉีย ประเทศจีน แต่ไม่อาจจะเดินทางไปได้ จึงได้ย้อนกลับมาเข้ากรุงเทพฯ และถูกทหารฎีปุ่นบังคับให้เป็นผู้ควบคุมกิจการสมาคมจีนในประเทศไทย แต่เขาปฏิเสธและได้หลบหนีไปอยู่ต่างจังหวัด และจากการที่ต้องเดินทางอยู่ในป่าทุกวันจนร่างกายอ่อนเพลียและถูกโรคภัยไข้เจ็บคุกคาม ไม่มียารักษาโรค ทำให้เขาไม่อาจจะทนสภาพความป่วยไข้ได้ จึงเป็นเหตุให้ต้องเสียชีวิตลงในวันที่ 14 สิงหาคม พ.ศ.2487¹⁷⁷

หรือตัวอย่างจากการให้สัมภาษณ์ของคุณปิยวดี สีบุญเรือง บุตรสาวของนายเซียงทองซิม ซึ่งมีตำแหน่งทางราชการที่สำคัญอยู่ในเมืองจีนในขณะนั้น ก็ได้กล่าวถึงการทำตนเองและครอบครัวได้ดำเนินชีวิตในเมืองไทยได้อย่างราบรื่นมาโดยตลอด จนกระทั่งเมื่อฎีปุ่นได้เข้ามาในเมืองไทย จึงทำให้ตนและพี่น้อง รวมทั้งคนดูแลบ้านถูกฎีปุ่นจับกุม แต่เนื่องจากการที่ครอบครัวของตนได้รับการความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐไทย โดยมีได้แสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมือง จึงทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไทยทำให้ได้รับการปล่อยตัวในที่สุด¹⁷⁸

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยเองนั้นมิได้ต้องการที่จะลงโทษใดที่รุนแรงต่อการแสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างไม่เปิดเผยมากนักหรือการมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจีนของคนจีนกลุ่มนี้ ที่มีได้ส่งผลกระทบร้ายแรงใดต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของรัฐไทย แต่การลงโทษคนจีนกลุ่มนี้เกิดจากการกระทำของฎีปุ่น ช่วยย้ำให้เห็นว่า รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับคนจีน ที่มีการแสดงออกถึงลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” เป็นอย่างมาก ถึงแม้คนจีนเหล่านี้จะยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ แต่ตราบใดที่คนจีนไม่แสดงลักษณะของ

¹⁷⁶ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, *ห ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2*, หน้า 406 – 407.

¹⁷⁷ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, *55 ตระกูลดัง ภาค 1*, หน้า 178.

¹⁷⁸ คำสัมภาษณ์คุณปิยวดี สีบุญเรือง เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2549.

คนจีนในทางการเมืองอย่างชัดเจนแล้ว ก็จะไม่ได้รับการลงโทษที่รุนแรงจากรัฐไทย นอกจากนั้นแล้ว ในกรณีที่คนจีนกลุ่มนี้ได้ทำประโยชน์ให้กับเมืองไทย ก็ยังได้รับการยกย่องจากรัฐไทยอีกด้วย ดังเช่น กรณีของตันซิวเม้ง ที่รัฐไทยก็ได้ขอพระราชทานเหรียญตราเพื่อยกย่องคุณงามความดีเพื่อเป็นเกียรติแก่เขา¹⁷⁹

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้คนจีนทั้งสองกลุ่มที่กล่าวถึงข้างต้นจะมีการ “เลือก” วิธีการในการหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นในรูปแบบที่แตกต่างกัน กล่าวคือ คนจีนในกลุ่มแรกนั้นจะเป็นกลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยในทางกฎหมายตามแนวทางที่รัฐกำหนด ส่วนคนจีนกลุ่มที่สองนั้น แม้จะมีได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงตนเองในทางกฎหมาย แต่ได้ปฏิบัติตนตามแนวทางที่รัฐกำหนดในแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจ ที่อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความ เป็น “ชาวจีนใจไทย” ซึ่งเป็นลักษณะของคนจีนที่รัฐไทยอนุญาตให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ แต่คนจีนทั้งสองกลุ่มก็ได้มีการเคลื่อนไหวในหลายๆ ส่วนที่คล้ายคลึงกัน เช่น การได้รับการยอมรับให้ดำรงบทบาทและฐานะทางเศรษฐกิจของตนในเมืองไทยต่อไปได้เหมือนกัน หรือการที่ได้รับการยกย่องจากรัฐไทยเหมือนกันในกรณีที่ทำประโยชน์ให้แก่รัฐ

การที่คนจีนทั้งสองกลุ่มที่มีการปรับเปลี่ยนลักษณะของตนในรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่มีการเคลื่อนไหวในหลายๆ ส่วนที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับการยอมรับในสายตารัฐไทยนั้น แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยนั้นผ่อนปรนให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ถ้าหากว่าคนจีนเหล่านั้นได้แสดงให้เห็นถึงความ “ตั้งใจดี” ที่มีต่อเมืองไทยในการดำเนินกิจการต่างๆ แล้ว รัฐไทยก็จะให้การยอมรับและให้การสนับสนุนคนจีนเหล่านั้น ไม่ว่าจะคนจีนเหล่านั้นจะได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อเข้าสู่การเป็นคนไทยโดยการแปลงสัญชาติหรือไม่ก็ตาม

การที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. มีการผ่อนปรนให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้นยังจะเห็นได้จากการที่คนจีนยังคงสามารถเป็นผู้ประกอบการเศรษฐกิจหรือคนจีนบางคนยังสามารถที่จะสร้างฐานะทางเศรษฐกิจของตนขึ้นมาได้ในสมัยจอมพล ป. ดังเช่น การขึ้นมามีฐานะทางเศรษฐกิจของ เฮงเทียม แซ่ลี่ (หรือลีเฮงเทียม หรือ เทียม โชควัฒนา) “ลูกจีน” ที่เกิดในเมืองไทยเมื่อ 14 มกราคม พ.ศ.2459 ที่ได้มีกิจการขยายกิจการค้าของตน โดยเปิดร้านเฮียบเซ่ง ในปี พ.ศ.2485 แม้ว่าภาวะสงครามจะทำให้เขาต้องประสบความยากลำบากในการค้าขาย แต่เขาก็ยังสามารถที่จะดำเนินกิจการค้าและขยายการค้าโดยการไปซื้อสินค้าญี่ปุ่นมาขายจนทำให้กิจการค้าของเจริญรุ่งเรืองมากยิ่งขึ้น จนเป็นที่มาของสหพัฒน์ปิบูล จำกัดในปัจจุบัน¹⁸⁰

¹⁷⁹ “ข่าวพายุในประเทส”, ตงจ้งวน, ฉบับวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

¹⁸⁰ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, 55 ตระกูลดัง ภาค 1, หน้า 124.

หรือการดำเนินการทางเศรษฐกิจของเจี๋ย เอ็กซอ คนจีนโพ้นทะเลที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ.2464 และได้มีการนำพันธบัตรคุณภาพดีเข้ามาจำหน่ายในกรุงเทพฯ ต่อมาในปี พ.ศ.2482 เจี๋ย เอ็กซอ ก็ได้ขยายกิจการของรายเจี๋ยไต่ของตนออกไปที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยได้เปิดร้านเล็กๆ ที่ถนนนิพัทธ์อุทิศ 3 ชื่อร้านเจี๋ยไต่จั้น ซึ่งกิจการที่ร้านนี้ได้ดำเนินไปด้วยดี ทำให้เขาได้ใช้ร้านที่หาดใหญ่เป็นฐานในการขยายกิจการของเขาไปยังมาเลเซียและสิงคโปร์ รวมทั้งดินแดนอื่นๆ ใกล้เคียงอีกด้วย¹⁸¹

หรือในกรณีของตั้งเพี้ยกซิ่ง หรือเพี้ยงซิ่ง แซ่ตั้ง (หรือชิน โสภณพนิช) “ลูกจีน” ที่เกิดในเมืองไทย เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ.2453 ที่ได้เริ่มดำเนินกิจการโดยการร่วมทุนเปิด บริษัทเซียมเฮงล้ง จำกัด ในปี พ.ศ.2482 เพื่อจำหน่ายวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้าง นับเป็นบริษัทที่มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างรวดเร็ว และเป็นที่รู้จักมักคุ้นอย่างแพร่หลายของผู้อยู่ในวงการก่อสร้างยุคนั้น จนกลายเป็นบริษัทที่มีชื่อทางด้านจำหน่ายอุปกรณ์ก่อสร้างครบวงจร และทำให้เขาสามารถที่จะไปลงทุนในกิจการของตนเองในช่วงต้นของสงครามมหาเอเชียบูรพา โดยการเปิดร้านค้า ใช้ชื่อยี่ห้อว่า เอเซีย เพื่อจำหน่ายสินค้าหลากหลายทั้งจำหน่ายเครื่องเหล็ก วัสดุก่อสร้าง ของเบ็ดเตล็ด ซึ่งกิจการทั้งสองทำให้เขามีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและเป็นที่รู้จักมากขึ้น จนทำให้เขาได้เข้าร่วมทุนในการก่อตั้งธนาคารกรุงเทพ ในปี พ.ศ.2487¹⁸²

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. นั้นมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ให้คนจีนสามารถที่จะดำเนินการทางเศรษฐกิจหรือขยายกิจการทางเศรษฐกิจของตนออกไปได้ ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่คนจีนเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความชำนาญในการดำเนินการทางเศรษฐกิจของเมืองไทยมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงเป็นการยากที่รัฐไทยจะขจัดคนจีนในทางเศรษฐกิจ รัฐไทยจึงได้เปิดช่องทางไว้ให้สองแนวทางทั้งการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยตามกฎหมายและการแสดงออกถึงการเป็น “ชาวจีนใจไทย” เพื่อให้คนจีนสามารถที่จะมีบทบาททางเศรษฐกิจต่อไปได้อันเป็นการรักษาผลประโยชน์ของรัฐไทยโดยส่วนรวม

คนจีนส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยก็ได้ตระหนักรับรู้ถึงช่องทางที่รัฐไทยได้เปิดไว้ให้ จึงได้มีการเลือกที่จะดำเนินการในแนวทางที่เห็นว่ามีเหมาะสมกับตนเองและได้รับการเห็นชอบจากรัฐไทย จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับจากรัฐไทย และสามารถที่จะรักษาบทบาทและสถานะทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้ แม้ในบางครั้งคนจีนเหล่านี้จะมีการเคลื่อนไหวที่แสดงให้เห็นถึงการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองแต่ถ้ามิได้ส่งผลกระทบต่อรัฐมากจนเกินไป ก็มิได้รับการลงโทษจากรัฐไทย และคนจีนกลุ่มนี้ยังสามารถที่จะเข้า

¹⁸¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102 – 103.

¹⁸² ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2, หน้า 244 – 250.

ร่วมการดำเนินการทางเศรษฐกิจกับรัฐไทยได้ และหากคนจีนในกลุ่มนี้ได้แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการได้เป็นอย่างดี ก็ยังได้รับรางวัลเพื่อเป็นการยกย่องคุณความดีจากรัฐ นอกจากนั้นแล้ว การที่คนจีนกลุ่มนี้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเองไปตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนด และอาจจะประกอบกับนโยบายของรัฐไทยที่ต้องการจะดึงคนจีนให้มาเป็นคนไทยนั้น ยังทำให้คนจีนกลุ่มนี้ได้รับสิทธิประโยชน์บางประการเสมือนกับคนไทยจากรัฐไทยอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากเมื่อรัฐไทยออกพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 ที่ไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวที่ไม่มีสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับไทยถือครองที่ดินในเมืองไทย ซึ่งจะทำให้คนจีนไม่อาจจะถือครองที่ดินได้นั้น แต่รัฐไทยก็เห็นว่าควรที่จะผ่อนผันให้กับคนจีนที่แปลงชาติและลูกจีนให้สามารถที่จะถือครองที่ดินได้เสมือนกับคนไทย

ดังปรากฏในรายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2487 ที่ได้มีการปรึกษากันเกี่ยวกับการที่จะให้ลูกจีนและคนจีนที่แปลงชาติมีสิทธิถือครองที่ดินหรือไม่ ซึ่งในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีก็เห็นสมควรที่จะให้ลูกจีนและคนจีนที่แปลงชาติมีสิทธิในที่ดิน เนื่องจากการที่รัฐไทยมีนโยบายที่จะให้บุตรของคนต่างด้าวมาเป็นคนไทยและเห็นว่าคนที่แปลงชาติแล้วแม้ อาจจะรักชาติไทยไม่เท่าชาติจีนแต่ถ้ามีความจงรักภักดีและซื่อสัตย์ต่อเมืองไทย รัฐไทยก็ควรที่จะให้สิทธิประโยชน์แก่คนเหล่านี้ด้วย ดังใจความว่า

ปรึกษาเรื่องกะชวงมหาดไทยหาเงื่อนไขที่ที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าวมา ความว่าพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 เปิดโอกาสให้บุตรของชนชาติจีนที่เกิดในเมืองไทย ซึ่งเป็นคนไทยตามกฎหมายทำการซื้อที่ดินทำนองเป็นตัวแทนกันได้ จะสมควรกีดกันหรือปล่อยให้ไปประการใด...

พล.ต.อ. อ. อุดลเดชจรัส (รัฐมนตรีช่วยว่าการกะชวงมหาดไทย - - ผู้เขียน): ในความเห็นของผม ถ้าเป็นไปได้ตามพระราชบัญญัติสัญชาติแล้ว ก็ควนให้เขา เขาจะซื้อหรือรับโอนหญ้าไปป้องกันเลย เพราะมันเป็นที่ดินหย่างไรๆ มันก็คงหยุดในเมืองไทย เอาไปไหนไม่ได้ ผิดกับพวกที่มันจะบินไปได้ เช่น เพชร ทอง จึงต้องระวัง ถ้าเป็นไทยหยุดแล้วตามพระราชบัญญัติสัญชาติควนยอมได้ เมื่อเราต้องการหย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนไหญ่แล้ว ส่วนน้อยก็ควนยอมให้เขาไปบ้าง...

นายดิเรก ชัยนาม (รัฐมนตรีว่าการกะชวงการต่างประเทศ - - ผู้เขียน): ต่างประเทศเขาถือว่า คนที่แปลงชาตินั้น รักชาติที่แปลงมาใหม่น้อยกว่าชาติที่เกิด

จอมพล ป. พิบูลสงคราม: ผมเห็นว่า หยุดที่ว่า มาหยุดโดยไม่ซื่อสัตย์ ถ้าแกเป็นคนดีต่อเรา ซื่อสัตย์ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากินแล้ว เราก็ควนยอมให้เขา...ผมเห็นว่าต้องมีคณะกรรมการพิจารณาเรื่องนี้ เรื่องซื้อที่ดินนั้นแกทำประโยชน์จึงใหม่

แล้วไม่เป็นภัยแก่ชาติไทยด้วย ให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจ คำนวณจะให้ขนาดแก่คนกะม
การ แม้คนต่างประเทศเองถ้าแกเชื้อสตัยก็ควนให้...

ที่ประชุมตกลง มอบให้เลขาธิการคณะกัมการกริสดีการรับไปร่างกตหมาย
ขึ้น เพื่อให้อำนาจคณะกัมการพิจารณาในการโอนและรับโอนที่ดิน ดังได้รับชานบ
โยบายไปแล้ว¹⁸³

จากการแสดงความเห็นของคณะรัฐมนตรีนั้น สะท้อนให้เห็นว่าการที่คนจีนกลุ่มนี้ได้
แสดงออกตามวิถีทางที่รัฐไทยต้องการในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเอง จึงทำให้ได้รับ
ผลประโยชน์จากรัฐเสมือนกับคนไทย ซึ่งอาจจะส่งผลให้คนจีนเหล่านี้ตระหนักถึงการที่รัฐได้ดูแล
คนจีนเหล่านี้เหมือนกับคนไทย ที่จะทำให้คนจีนได้แสดงออกถึงความจงรักภักดีและให้การ
ช่วยเหลือกิจการของรัฐไทยเพื่อเป็นการแสดงความเป็นคนไทยของตนด้วย นอกจากนี้แล้วการที่
คนจีนกลุ่มนี้ได้รับผลประโยชน์เพิ่มมากยิ่งขึ้นจากรัฐไทย ก็อาจจะมีส่วนในการชักจูงให้คนจีนอื่นมี
การแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐกำหนดได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่านอกจากรัฐไทยจะอนุญาตให้คนจีนที่ได้มีการแสดงออกตามแนวทางทั้ง
สองที่รัฐกำหนดสามารถที่จะดำเนินชีวิตในเมืองไทยได้อย่างราบรื่นและสามารถที่จะรักษาบทบาท
ในทางเศรษฐกิจของตนเองไว้ได้ รวมไปถึงการได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มมากยิ่งขึ้นจาก
การดำเนินกิจการร่วมกับรัฐไทยแล้ว รัฐไทยยังอนุญาตให้คนจีนในกลุ่มนี้ได้รับสิทธิประโยชน์บาง
ประการที่ถึงแม้รัฐจะแสดงให้เห็นถึงการตัดสิทธิของคนจีนในทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัตินั้นรัฐ
ไทยก็มีการผ่อนผันให้กับคนจีนทั้งที่มีการเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทยและที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจ
ไทย” ให้ยังได้รับสิทธิประโยชน์เหล่านั้นเสมือนกับคนไทยเพื่อที่จะดึงคนจีนเหล่านี้ให้เป็นคนไทย
ตามนโยบายของรัฐบาล

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าจากการที่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจัง
มากยิ่งขึ้น ทำให้คนจีนส่วนหนึ่งที่ต้องการจะหลีกเลี่ยงผลกระทบมีการแสดงออกถึงลักษณะของ
ตนเองไปตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการ โดยการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตนเองในสองแนวทาง อัน
ได้แก่ การขออนุญาตแปลงสัญชาติเป็นไทยและการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็น “ชาวจีนใจ
ไทย” ซึ่งทำให้คนจีนกลุ่มนี้สามารถที่จะดำเนินชีวิตและรักษาบทบาทและสถานะทางเศรษฐกิจของ
ตน รวมไปถึงการได้รับสิทธิประโยชน์ต่างๆ เพิ่มมากยิ่งขึ้นจากรัฐไทยอีกด้วย ซึ่งสะท้อนกลับไปให้
เห็นว่ารัฐไทยในช่วงเวลานี้แม้จะมีการดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจังกับคนจีนมากยิ่งขึ้น แต่รัฐก็
มิได้ต้องการที่จะขจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐไทยเองก็ยังคงตระหนักถึง

¹⁸³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2487, เรื่อง ที่ดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนต่างด้าว วันที่ 25
มกราคม พ.ศ.2487.

การที่รัฐยังคงต้องพึ่งพิงคนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้รัฐไทยมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจค่อนข้างมากด้วยการกำหนดแนวทางทั้งสองแนวทางไว้ ซึ่งคนจีนส่วนหนึ่งที่ต้องการดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยต่อไปก็ได้ตระหนักดีถึงการผ่อนผันของรัฐไทยจึงได้เลือกที่จะแสดงออกถึงลักษณะของตนเองตามแนวทางที่รัฐไทยเปิดโอกาสให้ทั้งสองแนวทาง ซึ่งจะเน้นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจที่รัฐไทยผ่อนผันให้เป็นสำคัญ

5.2.2 คนจีนกับความพยายามในการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง: ทางเลือกของคนจีนที่รัฐไทยไม่พึงปรารถนา

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนจะทำให้คนจีนจำนวนหนึ่งเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยตามกฎหมาย แต่ก็ยังคงมีคนจีนอีกส่วนหนึ่งที่ถึงแม้ว่าจะต้องได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทย แต่ก็ยังคงต้องการที่จะรักษาไว้ซึ่งลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่ยังคงความจงรักภักดีต่อเมืองจีนและให้ความช่วยเหลือเมืองจีนอยู่โดยตลอด ซึ่งความช่วยเหลือที่เมืองจีนต้องการจากคนจีนในเมืองไทยก็คือ ความช่วยเหลือในทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงทำให้คนจีนในเมืองไทยได้แสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตนเอง โดยการส่งเงินไปให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีน ดังเช่นที่ปรากฏในการรายงานถึงการที่โรงเรียนจีนมีการเรียโรเงินพ่อค้าหบทิดจีน ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2477 ซึ่งรัฐไทยเห็นว่าการดำเนินการเรียโรเงินของโรงเรียนจีนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม¹⁸⁴

รัฐไทยจึงได้พยายามที่จะดำเนินการกับการเรียโรเงินพ่อค้าของโรงเรียนจีน โดยรัฐไทยได้อาศัยการดำเนินการที่รัฐบาลอังกฤษได้ใช้กับการเรียโรเงินของโรงเรียนจีนในสหรัฐอเมริกา ที่อังกฤษได้สั่งห้ามปรามการเรียโรเงินอย่างกวัดข้น รัฐไทยจึงมีความเห็นว่า รัฐไทยก็ควรที่จะมีความเข้มงวดในการเรียโรเงินของโรงเรียนจีนด้วย¹⁸⁵ รัฐไทยจึงต้องการที่จะนำกฎหมายที่อังกฤษได้บังคับใช้กับโรงเรียนจีนในมลายูที่มีความเข้มงวดกับการเรียโรเงิน มาร่างไว้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ เพื่อที่จะทำให้สามารถควบคุมการเรียโรเงินของโรงเรียนจีนได้อย่างจริงจัง และเพื่อที่จะให้การนำกฎหมายของมลายูมาใช้ในพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ของไทยสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี รัฐไทยจึงได้มีการตั้งกรรมการเพื่อกวัดข้นโรงเรียนจีนที่เรียโรเงินพ่อค้าขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่ในการร่างกฎหมาย¹⁸⁶

¹⁸⁴ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 7/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่องกระทรวงธรรมการขอให้กวัดข้นโรงเรียนจีนบางแห่งที่เรียโรเงินพ่อค้า วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2477.

¹⁸⁵ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸⁶ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่องตั้งกรรมการพิจารณาเรื่องกระทรวงธรรมการขอให้กวัดข้นโรงเรียนจีนบางแห่งที่เรียโรเงินพ่อค้า วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2477.

แม้ว่าคนจีนจะมีการใช้โรงเรียนจีนเพื่อหลบเลี่ยงรัฐไทย แต่รัฐก็ยังคงทราบความเคลื่อนไหวในการเรียไ้เงินของคนจีนและมีความไม่เห็นด้วยกับการเรียไ้เงินของโรงเรียนจีน แม้ว่าโรงเรียนจีนอาจจะอ้างว่าจะนำเงินที่ได้จากการเรียไ้เงินไปใช้ในการบำรุงกิจการของโรงเรียนก็ตาม แต่รัฐไทยก็ยังคงเห็นว่า โรงเรียนจีนไม่มีอำนาจหน้าที่ในการเรียไ้เงินเพื่อนำมาบำรุงกิจการของโรงเรียน การเรียไ้เงินของโรงเรียนจีนจึงเป็นการกระทำที่ไม่เหมาะสมที่รัฐไทยควรจะจัดการไม่ให้เกิดขึ้น อีก¹⁸⁷ จึงทำให้รัฐไทยได้มีการดำเนินการอย่างเข้มงวดและจริงจังกับโรงเรียนจีน ทั้งในการพยายามปรับปรุงกฎหมายที่จะนำมาใช้กับโรงเรียนจีนและการดำเนินการกับโรงเรียนจีนในทางปฏิบัติที่ทำให้มีการปิดโรงเรียนจีนจำนวนหนึ่ง

นอกจากการเรียไ้เงินผ่านโรงเรียนจีนแล้ว คนจีนส่วนหนึ่งที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ก็ยังสามารถเคลื่อนไหวในลักษณะอื่นๆ เพื่อที่จะเรียไ้เงินส่งไปยังเมืองจีนอีกด้วย ดังจะเห็นได้จาก รายงานของกระทรวงมหาดไทยถึงนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2475 ถึงการที่มีคนจีนได้มีการเรียไ้เงินส่งไปยังเมืองเชียงไห้เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือเมืองจีนในการทำสงครามกับญี่ปุ่น ดังใจความว่า

ด้วยได้รับโบบอกสมุหเทศาภิบาลมณฑลปราจีนว่า เจ้าหน้าที่จังหวัดชลบุรีสืบทราบว่ามีคนจีนในอำเภอบางปลาสร้อยทำการเรียไ้เงินส่งไปเมืองเชียงไห้ ผู้ที่รับเงินไว้มีหนังสือตอบมาเป็นอักษรจีน แต่อัดเป็นรูปโปสการ์ด สมุหเทศาภิบาลจึงส่งรูปโปสการ์ด สมุหเทศาภิบาลจึงส่งรูปโปสการ์ดอักษรจีน ๑ ฉบับเข้ามาหารือยังกระทรวงมหาดไทยว่าจะควรจัดการประการใด กระทรวงมหาดไทยได้ให้เจ้าหน้าที่แปลอักษรจีนในรูปโปสการ์ดนั้น ได้ความว่าเป็นหนังสือของกองทัพจีนที่ ๑๙ ตอบขอบใจผู้ที่ส่งเงินและสิ่งของไปให้เป็นการแก้กองทัพที่ต่อสู้กับญี่ปุ่น¹⁸⁸

รายงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คนจีนยังได้มีการเรียไ้เงินผ่านตัวแทนของคนจีนที่สามารถทำการติดต่อกับรัฐบาลจีนหรือผู้แทนรัฐบาลจีนในเมืองจีนได้ เพื่อที่จะส่งต่อไปยังรัฐบาลจีนได้อย่างสะดวก ซึ่งได้ปรากฏตามรายงานฉบับเดียวกันนี้ว่า ที่โปสการ์ดฉบับดังกล่าวได้มีลายคุณเป็นตัวอักษรภาษาไทยตรงมุมล่างซ้ายซ้ายว่า “ฉายาจัน กวง ตำบลวัดตึก ถนนเจริญกรุง” จึงทำให้รัฐไทยมีความคิดเห็นว่า

¹⁸⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 7/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่องกระทรวงธรรมการขอให้กวัดขันโรงเรียนจีนบางแห่งที่เรียไ้เงินไปค่า วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2477.

¹⁸⁸ สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 หนังสือผู้ทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถึงนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2475.

ต้นฉบับภาษาจีนคงได้มาจากประเทศจีน แล้วอัดที่ฉายาฉันทงทาง
กรุงเทพฯ ออกแจกจ่ายไปยังผู้ที่ออกเงินช่วย แล้วใช้ตราของคุณเรียโรเงินช่วย
ทุกชกัย ซึ่งมีอยู่ในประเทศสยามประทับ¹⁸⁹

จากความเห็นของรัฐบาลไทยก็ช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่าผู้แทนจีนที่ทำการเรียโรเงินในครั้งนี้น่าจะมี
การติดต่อกับรัฐบาลจีนหรืออย่างน้อยที่สุดก็ผู้แทนของรัฐบาลจีนในเมืองจีน จึงทำให้ได้รับโปสดี
การ์ตชอบใจฉบับภาษาจีนมาจากเมืองจีน และยังยังสะท้อนให้เห็นว่า คนจีนได้พยายามหลีกเลี่ยง
การพึ่งเล็งจากรัฐไทยในการที่จะเรียโรเงินส่งไปช่วยเหลือเมืองจีน โดยอ้างว่า เป็นการเรียโรของ
คณะเรียโรเงินช่วยทุกชกัย ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อ ให้รัฐไทยเห็นว่าการเรียโรเงินนั้นเป็นการนำไป
ให้ความช่วยเหลือเมืองจีนทางด้านสังคม เพื่อแก้ปัญหาในการตกทุกข์ได้ยากของคนจีนในเมืองจีน
มิใช่เป็นการนำเงินไปช่วยเหลือเมืองจีนทางด้านการเมืองที่สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักสำนึก
ลักษณะของคนจีนในทางการเมือง คนจีนจึงได้ใช้ตราประทับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการ
ช่วยเหลือเมืองจีนทางสังคมที่รัฐไทยมิได้ห้ามปราม เพื่อที่จะทำให้สามารถเรียโรเงินจากคนจีนได้
โดยมิได้รับการขัดขวางจากรัฐไทย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนจีนจะพยายามหลีกเลี่ยงการพึ่งเล็งจากรัฐไทยในการส่งเงินไปช่วย
เมืองจีนทำสงครามต่อสู้กับญี่ปุ่นแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากการที่รัฐไทยให้ความสำคัญกับการ
เคลื่อนไหวในทางการเมืองเป็นอย่างมาก ดังนั้นเมื่อคนจีนมีการเรียโรเงิน รัฐไทยจึงให้ความสนใจ
และนำไปสการ์ตฉบับภาษาจีนมาแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งทำให้ได้ทราบว่า การเรียโรเงินนั้นมิได้เป็น
การเรียโรเพื่อไปช่วยคนจีนที่ประสบทุกข์ชกัย แต่เป็นการนำเงินไปช่วยเหลือเมืองจีนในการทำ
สงครามกับญี่ปุ่น อันเป็นการแสดงออกถึงการตระหนักสำนึกในลักษณะของคนจีนทางการเมืองซึ่ง
เป็นสิ่งที่รัฐไทยต่อต้านและไม่ต้องการให้เกิดขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว การที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนจีนเรียโรเงินยังอาจเกิดจากการที่รัฐไทย
เกรงว่าการที่คนจีนในเมืองไทยเกิดการตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทางการเมือง จะ
ก่อให้เกิดความวุ่นวายในเมืองไทย จากการที่รัฐบาลจีนได้มีการกระตุ้นสำนึกดังกล่าวผ่าน
สถานการณ์การที่ญี่ปุ่นรุกรานจีน ดังเช่นข้อความในโปสการ์ตแสดงขอบคุณในการเรียโรเงินไป
ช่วยเหลือเมืองจีนในครั้ง นี้ ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐบาลจีนได้ใช้สถานการณ์ที่ญี่ปุ่นรุกรานจีน
กระตุ้นให้คนจีนรู้สึกถึงการเป็นคนจีนที่มีหน้าที่จะต้องร่วมกันต่อต้านศัตรูของชาติ ดังใจความว่า

ด้วยเมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พวกโจรญี่ปุ่นบุกรุกเมืองเซียงไฮ้ ข้าพเจ้ากับ
พวกถือความชอบธรรมในการรักษาเขตแดนและป้องกันประเทศ จึงกุมกองทัพ
ที่ ๑๙ เข้าต้านทานที่ระวังตำบลลูซงกับจำปัก เวลานั้นเพื่อนร่วมชาติชายหญิงทั้ง

¹⁸⁹ เรื่องเดียวกัน.

ผู้ใหญ่น้อยพากันส่งเงินกับสิ่งของและเสบียงอาหารไปเป็นกำลังแก่กองทัพ และทำให้นักรบมีน้ำใจนับไม่ถ้วน แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีมานะด้านทาน ศีตรูพร้อมกัน นักรบทั้งหลายมีความขอบคุณในความกรุณาของท่าน ได้ต่อสู้สําหรับ ประหยัดการบริโภคอุปโภคและตั้งหน้าต่อสู้ศัตรูจนพวกศัตรูมีความย่อท้อไม่กล้าหึกเหิมแล้ว¹⁹⁰

จากข้อความดังกล่าว น่าจะมีส่วนที่ทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความภาคภูมิใจที่ได้ ช่วยเหลือชาติบ้านเมืองและมีความรู้สึกไม่พอใจญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจจะทำให้คนจีนในเมืองไทย เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นในเมืองไทยเช่นที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว* ที่จะก่อให้เกิดความ วุ่นวายภายในและอาจจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้ หนังสือของสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีน ผู้ส่งไปสภาการัดแสดงความขอรับใจฉบับ ภาษาจีนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2475 มีความว่า

พวกจีนในอำเภอบางปลาสร้อยทำการเรียไรเงินส่งไปเมืองเชียงไฮ้ ผู้ที่รับ เงินไว้มีหนังสือตอบมาชะนิดไปสภากาศอัครรูปถ่าย หนังสือตอบเป็นตัวอักษรจีน ข้อ ความจะกว่าประการใดยังมีได้ความ เป็นเหตุให้สงสัยว่าหนังสือนี้มีข้อความ อันเป็นทางกระทบกระเทือนแห่งความสงบสุขบังเกิดขึ้นได้ในท้องที่ จึงได้ส่งไปส

¹⁹⁰ สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 คำแปลหนังสือจีนถ่ายไว้ในไปสภากาศ, วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2475.

* คนจีนในเมืองไทยได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นมาแล้ว อย่างน้อยที่สุด 5 ครั้ง โดยในครั้งแรก เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2452 เนื่องจากการที่ญี่ปุ่นได้เรียกร้องผลประโยชน์ในเมืองจีนเพิ่มมากยิ่งขึ้นจากการที่จีนพ่ายแพ้สงครามต่อญี่ปุ่น ครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2458 เนื่องจากการที่ญี่ปุ่นได้ยื่นคำขาด 21 ข้อ อันจะทำให้จีนมีสถานะเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่น ครั้งที่ 3 เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2462 เนื่องจกมติในที่ประชุมสันติภาพแวร์ซายส์ ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้วินิจฉัยยกมณฑลชานตุงของจีนให้ญี่ปุ่นเต็มตามที่ญี่ปุ่นเรียกร้อง ครั้งที่ 4 เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2466 เนื่องจากการที่คนจีนในเมืองเทียนสินได้มีการจัดการประชุมและมีการเดินขบวนในวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2465 (การนับปีปฏิทินแบบเดิม) เพื่อเป็นการเรียกร้องการโอนท่าเรือพอร์ตอาเธอร์และแหลมตาลีเยนวันซึ่งญี่ปุ่นได้เข้าจากจีนคืนมา และเรียกร้องให้ยกเลิกข้อเรียกร้อง 21 ข้อของญี่ปุ่นทำให้คนจีนในเมืองไทย ได้เกิดการตื่นตัวตามกระแสการเคลื่อนไหวของคนจีนในเมืองจีนและมีการปิดสินค้าญี่ปุ่นในเมืองไทย และครั้งที่ 5 เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2471 เนื่องจากการที่ญี่ปุ่นได้ยกกองทัพมาขัดขวางการที่เจียงไคเช็ค ผู้นำพรรคก๊กมินตั๋งจะทำ สงครามเพื่อรวมประเทศจีน อันเท่ากับเป็นการขัดขวางการรวมประเทศจีนให้เป็นหนึ่งเดียว. รายละเอียดใน พิสุทธิ อินทภิรมย์, เชียวสุดแสง สืบญเรื่อง: ทัศนคติและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย, หน้า 33, 113, 128, 138 และ 294.

กาศที่อัศจรรย์จีน ๑ ฉบับมายังมณฑล ข้าพเจ้าได้พิจารณาแล้ว สงสัยว่าพฤติกรรมการแห่งเรื่องนี้อาจจะเกี่ยวพันและกระทบกระเทือนแก่การปกครองอยู่บ้าง¹⁹¹ ประกอบกับการรายงานของผู้ทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยที่กล่าวถึงการเรียไโรเงิน ในวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2475 ที่ได้แสดงให้เห็นถึงว่า ประเทศไทยไม่ต้องให้คนจีนทำการเรียไโรเงินไปช่วยเหลือเมืองจีนเพราะอาจจะกระทบความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นได้ ดังใจความว่า

การเรียไโรเงินส่งออกไปช่วยจีนต่อสู้กับญี่ปุ่นในประเทศจีนคราวที่แล้วมานี้ กรมตำรวจได้ระแวงระวังอย่างกวดขันมิให้พวกจีนกระทำ เพราะถือว่าการกระทำเป็นปฏิปักษ์แก่ชาติที่มีสัญญาทางพระราชไมตรีต่อประเทศสยาม แต่ก็มีพวกจีนแอบเรียไโรเงินส่งออกไปเป็นการลับได้¹⁹²

นอกจากนั้นความเห็นของเจ้าหน้าที่ของประเทศไทย ยังได้สะท้อนให้เห็นถึงความสนใจที่ประเทศไทยมีต่อการเคลื่อนไหวของคนจีนในเมืองไทยที่เมื่อเห็นพฤติกรรมใดๆ ของคนจีนที่เชื่อว่าน่าสงสัยก็จะมีการนำหลักฐานมาตรวจสอบเพื่อที่จะได้ทราบว่า คนจีนได้มีการเคลื่อนไหวอย่างไรเพื่อที่จะได้ควบคุมการเคลื่อนไหวที่รัฐไม่ต้องการให้เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที ประเทศไทยจึงได้ติดตามความเคลื่อนไหวของสถานการณ์ในเมืองจีนและคนจีนอย่างเข้มงวดกวดขันมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าประเทศไทยจะเพิ่มความเข้มงวดในการติดตามการเรียไโรเงินของคนจีนแล้วก็ตาม แต่การที่คนจีนในเมืองไทยยังคงยึดมั่นในความจงรักภักดีต่อเมือง จึงทำให้คนจีนพยายามที่จะหลบเลี่ยงการตรวจตราของประเทศไทย โดยการใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งการใช้โรงเรียนจีนเป็นสื่อกลางในการเรียไโร หรือการใช้ตัวแทนจีนในการเรียไโรโดยแสดงผลในการเรียไโรว่าเป็นการเรียไโรเพื่อนำเงินไปช่วยคนจีนที่ประสบทุกข์ภัยในเมืองจีน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า คนจีนในเมืองไทยส่วนหนึ่งยังคงยึดมั่นในลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตน ซึ่งคงจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่น่าจะเกิดในเมืองจีนจึงทำให้มีความผูกพันกับเมืองจีนในฐานะที่เป็นบ้านเกิดเมืองนอนและอาจจะยังคงมีญาติพี่น้องอยู่ในเมืองจีนจึงทำให้ความผูกพันและการช่วยเหลือเมืองจีนมีเพิ่มมากขึ้น เพื่อความมั่นคงและปลอดภัยของญาติพี่น้องของตน และหากเป็นคนจีนที่มีได้เกิดขึ้นในเมืองจีนก็อาจจะเกิดจากการได้รับการศึกษาแบบจีนไม่ว่าจะเป็นการกลับไปศึกษาในเมืองจีน ในเมืองไทย หรือสถานที่อื่นๆ ที่มีการจัดการศึกษาแบบจีนก็ตาม ก็น่าจะทำให้คนจีนได้รับรู้ประวัติศาสตร์ความ

¹⁹¹ สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 หนังสือสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนบุรี ขอประทานกราบเรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2475.

¹⁹² สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 หนังสือผู้ทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถึงนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2475.

เป็นมาของเมืองจีนและเกิดความภาคภูมิใจในเมืองจีนรวมไปถึงเกิดความชื่นชมลักษณะของคนจีนของตนจากการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของคนจีนและต้องการที่จะแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวเมื่อมีโอกาสที่จะทำได้

นอกจากนั้นแล้ว การที่คนจีนกลุ่มนี้ยังคงยึดมั่นในลักษณะของคนจีนทางการเมือง อาจจะเกิดจากการที่ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับองค์กรทางการเมืองหรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองใดๆ ในเมืองจีน ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนมีส่วนในความเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อเหตุการณ์หรือความเคลื่อนไหวใดๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนจึงทำให้ยังคงรักษาและแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตน และอาจจะรวมไปถึงการที่คนจีนนั้นอาจจะได้รับแรงกระตุ้นจากสถานการณ์ในเมืองจีนหรือกลุ่มคนจีนอื่นๆ ถึงหน้าที่ความรับผิดชอบที่มีต่อเมืองจีนอันอาจจะทำให้คนจีนนั้นเกิดการตระหนักรู้และแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตน

แม้ว่าในสมัยจอมพล ป. ประเทศไทยจะได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะปราบปรามลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างจริงจังและรุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่ารัฐไทยในช่วงก่อนหน้านี้ก็ตาม แต่ก็ยังคงมีคนจีนส่วนหนึ่งยังคงรักษาและแสดงออกซึ่งลักษณะของคนจีนทางการเมืองโดยไม่เกรงกลัวการดำเนินการของรัฐบาล ซึ่งกลุ่มคนจีนที่แสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของตนโดยเปิดเผยนั้น ดังตัวอย่างของคนจีนที่ถือได้ว่าเป็นบุคคลระดับแกนนำของคนจีนที่อยู่ในกลุ่มนี้ที่มีชื่อเสียง อย่างเช่น นายล้วน ว่องวานิช เกิดที่เกาะไหหลำ ประเทศจีน เมื่อปี พ.ศ.2434 และเดินทางเข้ามาในเมืองไทยพร้อมกับพี่เขย ในปี พ.ศ.2446 ได้รับการศึกษาสูงสุดชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่งของโรงเรียนอัสสัมชัญ เมื่อพี่เขยเสียชีวิตก็ต้องออกมาหางานทำโดยได้ทำงานอยู่ในห้างขายยา 2-3 แห่ง และมีหุ้นอยู่ในร้านขายยากับบั้งลู อ้าว (โกศล บังศรีวงศ์) นายล้วน ว่องวานิช เริ่มสร้างฐานะทางเศรษฐกิจได้ในปี พ.ศ.2471 เมื่อเขาจับช่วงซื้อกิจการห้างขายยาจากชาวอังกฤษและดำเนินกิจการภายใต้ชื่อ “ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู)” โดยนายล้วน ว่องวานิช ได้เข้าเป็นสมาชิกคนหนึ่งของกองเหมิงฮุย ตั้งแต่ปี พ.ศ.2451 ซึ่งเป็นองค์กรที่สนับสนุนการปฏิวัติของซุนยัตเซนตั้งแต่ช่วงที่การดำเนินการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสาธารณรัฐของจีนยังไม่ประสบความสำเร็จ และเขาได้เป็นสมาชิกขององค์กรที่ให้การสนับสนุนซุนยัตเซนและพรรคก๊กมินตั๋งมาโดยตลอด

ดังนั้นเมื่อเกิดสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ในปี พ.ศ.2480 นายล้วน ว่องวานิช จึงได้บริจาคเงินเพื่อส่งเยาชนจีนในเมืองไทยกลับไปต่อต้านญี่ปุ่นในเมืองจีน และได้จัดตั้งอาสาสมัครของตนขึ้นเพื่อให้การช่วยเหลือในการต่อต้านญี่ปุ่นของรัฐบาลจีน รวมทั้งได้จัดส่งยาจากห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ไปช่วยเหลือคนจีนในเมืองจีนอีกด้วย¹⁹³ ซึ่งจากการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่

¹⁹³ 100 ปีทอง ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู), (กรุงเทพฯ: บริษัทอิคอนนิวิล์, 2535), หน้า 66.

เด่นชัดของเขา ทำให้เขาถูกจับกุมและเนรเทศไปเมืองจีนในเดือนมีนาคม พ.ศ.2483 ในข้อหาก่อตั้ง “สมาคมนักอันเป็นภัยต่อสังคม” พร้อมกับแกนนำคนจีนรวมกว่า 200 คน¹⁹⁴ ซึ่งถึงแม้ว่านายล้วนจะได้มีการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเพื่อขอพระมหากรุณางดการเนรเทศ หรืออย่างน้อยที่สุดให้เป็นการเนรเทศแบบกำหนดเวลาเพื่อที่เขาจะเดินทางกลับเข้ามาในเมืองไทยได้อีก แต่รัฐไทยก็ไม่อนุญาตให้นายล้วนได้รับพระมหากรุณา ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2483 มีใจความว่า

ปรึกษาเรื่องนายล้วน ว่องวานิช ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาขอพระมหากรุณางดการเนรเทศ หรือขอให้กำหนดเวลาการเนรเทศ แต่เพียงเล็กน้อยเพื่อมีโอกาสกลับประเทศไทย เรื่องนี้กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาแล้ว เห็นว่ายังไม่เป็นเหตุอันสมควรที่ผู้ฎีกาจะได้รับการผ่อนผันการเนรเทศหรือกำหนดเวลาการเนรเทศแต่เพียงเล็กน้อยประการใด¹⁹⁵

การที่นายล้วนได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากการที่เขาไม่ชอบคร่ำและกิจการที่ยังคงอยู่ในเมืองไทยทำให้ถึงแม้เขาจะได้เขาไปเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีนแต่ก็ยังคงต้องการกลับมาดำเนินชีวิตในเมืองไทย สะท้อนให้เห็นว่าคนจีนที่ได้เข้ามาอยู่ในเมืองไทยนั้นได้ตระหนักรับรู้ถึงช่องทางที่รัฐไทยเปิดไว้ให้สำหรับการผ่อนผันให้กับคนจีนที่ถูกเนรเทศ ทำให้เมื่อนายล้วนได้รับการเนรเทศก็ได้ดำเนินการตามช่องทางที่รัฐไทยได้เปิดไว้ให้ดังกล่าวเพื่อที่จะขอผ่อนผันการลงโทษ ที่จะไม่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเขามากนัก ซึ่งการที่คนจีนก็ตระหนักรับรู้ถึงช่องทางในการของดการเนรเทศนั้น อาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้คนจีนในเมืองไทยที่ยังคงตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทางการเมือง มีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภายในเมืองจีนแม้จะตระหนักดีถึงการดำเนินการอย่างเข้มงวดของรัฐไทย เพราะคาดว่าอาจจะใช้ช่องทางผ่อนผันการเนรเทศทำให้ตนเองไม่ต้องได้รับการลงโทษจากรัฐไทยได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะเปิดช่องทางเพื่อขอผ่อนผันการเนรเทศได้ แต่รัฐไทยก็มีได้จะอนุญาตให้กับคนจีนทุกคน ทั้งนี้ที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นว่าในการงดการเนรเทศนั้น รัฐไทยมักจะอนุญาตกับคนจีนที่ “...มีเมียเป็นไทย ลูกเป็นไทยเราก็ดั้งเนรเทศตามกฎหมาย แต่แล้วก็ตั้งรกรากเนรเทศไว้” ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยจะมีการผ่อนผันให้กับคนจีนที่มีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ซึ่งเป็นลักษณะของคนจีนที่รัฐต้องการ ซึ่งนายล้วนอาจจะมีการมาเป็นคนจีนที่มีสัญชาติจีน

¹⁹⁴ หอจดหมายเหตุการทูต, กระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น, A. 6.0.0. 1-27, “เรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศต่างๆ : กรณีประเทศไทย เล่ม 2”. (ภาษาญี่ปุ่น), อ้างถึงใน เออิจิ มูราซิม่า. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 –1945, หน้า 53.

¹⁹⁵ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 10/2483, เรื่อง นายล้วน ว่องวานิช ขอพระมหากรุณางดการเนรเทศ วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2483.

จึงอาจจะทำให้เขาไม่มีลักษณะของคนจีนที่รัฐจะมีการผ่อนผันให้จึงทำให้เขาไม่ได้รับอนุญาตให้
งดการเนรเทศ หรืออาจจะเกิดจากการที่นายล่วนเป็นคนจีนที่มีสัญชาติจีนและมีเป็นสมาชิกของ
องค์กรทางการเมืองภายในเมืองจีนที่ทำให้เขามีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับเมืองจีนมาโดยตลอด
และการเป็นการเคลื่อนไหวที่เปิดเผย และอาจจะรวมไปถึงการที่นายล่วนมิได้มีความสัมพันธ์
ใกล้ชิดหรือให้ความช่วยเหลือรัฐไทยเช่นคนจีนอีกกลุ่มหนึ่ง จึงทำให้เขาไม่ได้รับการงดเว้นการ
เนรเทศ

จากการที่นายล่วน ว่องวานิช เป็นคนจีนสัญชาติจีนและยังคงตระหนักสำนึกถึงลักษณะ
ของคนจีนในทางการเมืองของตนนั้น น่าจะมีส่วนที่ทำให้เขาไม่พบอุปสรรคในการกลับไปดำเนิน
ชีวิตอยู่ในเมืองจีนหลังจากที่เขาได้รับการเนรเทศออกจากเมืองไทยมานาน ดังปรากฏว่าเมื่อเขา
ได้เข้าไปอยู่ในเมืองจีน เขาก็ได้นำความรู้ที่ได้เขาได้รับจากกิจการในเมืองไทยกลับไปเปิดร้านขาย
ยาขึ้นที่นั่น และได้ช่วยเหลือ Dr.Chu Yoon Sim โดยสมัครเป็นแพทย์ที่โรงพยาบาลของสภา
กษัตริย์ของมณฑลกวางสีที่เมืองลิ่ว โดยทำหน้าที่รักษาผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากการสู้รบและผู้ป่วย
จากโรคภัยต่างๆ¹⁹⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การที่นายล่วนของดการเนรเทศนั้นอาจจะเกิดจากต้องการที่
จะดำเนินการตามช่องทางที่รัฐได้เปิดไว้ให้ หากได้รับการอนุญาตก็จะทำให้เขาสามารถที่จะอยู่ใน
เมืองไทยได้ต่อไปและจะไม่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเขาในเมืองไทย แต่หาก
รัฐไทยไม่อนุญาต เขาก็ยังคงสามารถกลับไปอยู่เมืองจีนและให้ความช่วยเหลือเมืองจีนอยู่ต่อไป

ด้วยเหตุที่คนจีนมักจะอาศัยช่องทางผ่อนผันการเนรเทศเพื่อให้สามารถอยู่ในเมืองไทย
ต่อไปได้ โดยมีได้ละทิ้งการให้ความช่วยเหลือเมืองจีนนั้นอาจจะเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งที่ทำให้ในการ
ที่รัฐไทยจะพิจารณาผ่อนผันการเนรเทศให้กับคนจีนคนใดนั้น รัฐไทยต้องมีการพิจารณาอย่าง
ละเอียดถี่ถ้วนถึงความสัมพันธ์ที่เขามีในเมืองไทยและความสัมพันธ์ที่เขามีต่อเมืองจีน เพราะหาก
รัฐผ่อนผันให้กับคนที่ยังคงมีความผูกพันอยู่กับเมืองจีนเป็นอย่างมาก ก็อาจจะทำให้เขายังคงมี
การเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับเมืองจีนอยู่ต่อไป อันจะทำให้รัฐไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์จากการ
ที่รัฐได้เปิดช่องทางไว้เพื่อให้ความช่วยเหลือคนจีนที่มีลักษณะที่รัฐต้องการ ดังนั้นรัฐไทยจึง
ค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับการพิจารณาเพื่องดการเนรเทศให้กับคนจีนเป็นอย่างมาก ดังที่รัฐ
ไทยไม่ผ่อนผันให้กับนายล่วน แม้ว่านายล่วนจะได้มีกิจการที่มีความมั่นคงและมีครอบครัวตั้งถิ่น
ฐานในเมืองไทยก็ตาม

หรือการที่มีอาจารย์ของโรงเรียนจีนในจังหวัดภูเก็ตถูกเนรเทศ และผู้ประศาสน์การของ
โรงเรียนอีก 6 นายต้องถูกคุมขัง ซึ่งรัฐบาลจีนได้เข้าแทรกแซงการด้วยการให้เอกอัครราชทูตจีน
ประจำกรุงปารีสติดต่อขอผ่อนผันผ่านอัครราชทูตไทย ประจำกรุงปารีส แต่รัฐไทยก็ได้ยืนยันถึงการ

¹⁹⁶ 100 ปีทอง ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู), 67.

เนรเทศและคุมขังคนจีน ดังปรากฏในหนังสือของอัครราชทูต ประจำกรุงปารีส ในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2482 ว่า

เรื่องที่ว่าเจ้าหน้าที่ได้จัดการไปตามกฎหมายแก่คนจีน เพราะรู้สึกว่ารัฐบาลจีนที่จู่โจมเคยเผยแพร่ข่าวกล่าวหาว่ารัฐบาลไทยในข้อเท็จจริง อยู่เสมอ ข้าพเจ้าได้พูดถึงเรื่องหนังสือพิมพ์หรือโรงเรียนไทยและต่างประเทศอื่นๆ ว่า ที่ฝ่าฝืนกฎหมายก็ต้องถูกปิด หรือผู้ใดเรียกรายเงินและส่งออกนอกประเทศโดยฝ่าฝืนกฎหมายก็ต้องได้รับโทษ และการดำเนินการอื่นๆ เช่น ตั้งสมาคมเป็นอั้งยี่ ก็ย่อมต้องถูกปราบปรามตามสมควร และว่าการที่รัฐบาลปฏิบัติไปนั้น นอกจากจะเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนแล้ว ก็ยังเป็นการคุ้มครองชาวจีนที่ประกอบอาชีพต่างๆ โดยชอบด้วยกฎหมายอันเป็นส่วนมากของชาวจีนในประเทศไทยด้วย เพราะปรากฏว่าชาวจีนที่ประกอบอาชีพดังกล่าวนั้น ได้ถูกชาวจีนในจำนวนส่วนน้อยขู่ขู่ขู่และทำร้ายอยู่เนืองๆ¹⁹⁷

แสดงให้เห็นว่า แม้ว่าการสังเวยคนจีนของรัฐไทยจะได้รับการเรียกร้องจากรัฐบาลจีนเพื่อให้มีการผ่อนผัน แต่เมื่อรัฐไทยเห็นว่าคนจีนคนนั้นมีการกระทำที่ผิดกฎหมายของไทย รัฐไทยก็จะยังคงยืนยันในการสังเวย และจากรายงานดังกล่าวยังเน้นย้ำให้เห็นว่ารัฐไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการเพื่อกระตุ้นการตระหนักสำนึกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองหรือความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” ผ่านโรงเรียนจีนและหนังสือพิมพ์ภาษาจีน หรือการดำเนินการกับการเรียกรายเงินเพื่อส่งไปช่วยเหลือเมืองจีน รวมไปถึงการรวมกลุ่มสมาคมของคนจีนในลักษณะอั้งยี่ที่มักจะมีการดำเนินการเคลื่อนไหวเพื่อให้ความช่วยเหลือเมืองจีนในรูปแบบต่างๆ ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวของคนจีนล้วนแล้วแต่เป็นการเคลื่อนไหวอันสัมพันธ์กับการตระหนักถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้รัฐไทยจึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองอย่างเข้มงวดและจริงจัง

นอกจากนายล้วน ว่องวานิช แล้วยังมีคนจีนอีกคนที่อยู่ในกลุ่มนี้และได้รับการจับกุมและถูกเนรเทศพร้อมกัน ก็คือ นายบั้งลู้อ้ว หรือ บี.เอ็ล.ฮั่ว.หรือ โกศล บังศรีวงศ์ เป็นคนจีนที่เดินทางมาจากเกาะไหหลำเข้ามายังสิงคโปร์ แล้วจึงเดินทางเข้ามาในเมืองไทยในเวลาต่อมา นายบั้งลู้อ้วได้สร้างฐานะทางเศรษฐกิจจนได้เป็นเจ้าของร้านขายยา บี.เอ็ล.ฮั่ว. นายบั้งลู้อ้วก็เช่นเดียวกับนายล้วน ว่องวานิช ก็คือได้เข้าเป็นสมาชิกของกงเหมิงฮ่วย และเมื่อองค์กรนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นพรรคก๊ก

¹⁹⁷ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 หนังสืออัครราชทูตจีน ณ กรุงปารีส ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2482.

มินตั้ง เขาก็เขาเป็นสมาชิกและกรรมการในสาขาของพรรคการเมืองนี้มาโดยตลอด และได้รับการแต่งตั้งให้เป็น 1 ในคณะกรรมการขายพันธบัตรกู้ชาติให้กับเมืองจีน¹⁹⁸

สำหรับสาเหตุในการเนรเทศนายบั้งลู่อ้วนนั้น ได้ปรากฏตามเอกสารของญี่ปุ่นที่ได้บันทึกเอาไว้ว่า นายบั้งลู่อ้วนได้กล่าวต่อบรรดาแกนนำคนจีนในเมืองไทยขณะนั้นว่า คนจีนในเมืองไทยน่าจะรำลึกถึงเหตุการณ์การหยุดค้าขายในปี 1910 (พ.ศ.2453) เมื่อได้ถูกรัฐบาลบีบบังคับใช้รัฐูปการกับคนจีน การประท้วงด้วยการหยุดค้าขายในทุกกิจการของคนจีนในครั้งนั้น ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับคนไทยเป็นอย่างมาก เพราะไม่อาจหาซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคได้ จนเกิดเป็นความวุ่นวายขึ้น และการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ได้ทำให้รัฐบาลสยามตระหนักในพลังของคนจีนโพ้นทะเลแล้ว เป็นพลังที่จะถูกมองข้ามไม่ได้ แต่ปัจจุบันนี้ รัฐบาลไทยได้ลืมบทเรียนในครั้งนั้น โดยได้ใช้มาตรการต่างๆ บีบบังคับคนจีนอีกครั้งหนึ่ง ฉะนั้นคนจีนควรที่จะร่วมมือกันแสวงหามาตรการตอบโต้ที่ได้ผลอีกครั้งหนึ่ง จากการทำบั้งลู่อ้วนได้มีการเคลื่อนไหวโดยการเป็นแกนนำปลุกเร้าความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” อย่างค่อนข้างจะเปิดเผยจะเป็นสาเหตุที่ทำให้เขาถูกเนรเทศจากเมืองไทยพร้อมกับนายล้วนและคนจีนอื่นๆ อีกจำนวนมาก¹⁹⁹

การที่รัฐไทยได้ทราบถึงการที่คนจีนได้มีการชุมนุมและกล่าวปราศรัยนั้น เป็นเพราะรัฐไทยมีความไม่ไว้วางใจในตัวของนายบั้งลู่อ้วนอยู่แล้ว เนื่องจากการที่รัฐไทยทราบดีถึงการที่เขาเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองในเมืองจีน รัฐไทยได้คอยสอดส่องพฤติกรรมของเขาอยู่โดยตลอด ทำให้ทราบถึงการชุมนุมของคนจีน ดังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการที่รัฐไทยมีความไม่ไว้วางใจนายบั้งลู่อ้วน หรือปี.แอล.ฮั่ว. ที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง โดยการเป็นผู้แทนของรัฐบาลจีน ซึ่งทำให้รัฐไทยเห็นว่าการที่คนจีนยังมีการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับเมืองจีนเป็นปัญหาของคนจีนในทางการเมืองที่มีสำคัญซึ่งรัฐควรจะให้ความระมัดระวัง ในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2483 มีใจความว่า

พวกเป็นจีนใหม่สำคัญมาก เช่น ปี.แอล.ฮั่ว. ตัวแกเป็นจีนและเป็นผู้แทน
จุงกิง ลูกเป็นไทยเป็นอาจารย์จุฬาย เรื่องเช่นนี้มีอีกหลายต่อหลายแห่ง ลูกจีนที่
เข้ารับราชการก็มี ฉะนั้นปัญหาเรื่องคนจีนหรืออิทธิพลของจีนในเมืองจีน
สำคัญมาก²⁰⁰

¹⁹⁸ เออจิ มูราชิม่า. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 –1945, หน้า 187.

¹⁹⁹ มียาฮาร่า ทาเกโอบ, บทรำลึกในสายลมกับบางเรื่องในเมืองไทย, (โตเกียว : โอคาคุวะ โชโบ, 1940), หน้า 81 – 82. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 188.

²⁰⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2483, เรื่อง พระราชบัญญัติพรรคการเมือง วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยให้ความสนใจกับการเคลื่อนไหวของนายบั๋งผู้ขี้ว้ออยู่แล้ว จึงทำให้รัฐทราบถึงการที่นายบั๋งผู้ขี้ว้อนั้นเป็นผู้แทนของรัฐบาลจีนที่จุงกิง อันแสดงถึงการยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองของเขาจึงทำให้รัฐไทยเห็นว่าควรจะต้องให้ความสนใจและคอยระมัดระวัง ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะทำให้เมื่อรัฐไทยได้ทราบถึงการเคลื่อนไหวของเขา รัฐจึงได้มีคำสั่งให้เนรเทศนายบั๋งผู้ขี้ว้อออกจากเมืองไทย ถึงแม้ว่าเขาจะมีลูกเป็นไทย อันอาจจะทำให้เขามีลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ก็ตาม แต่จากการแสดงออกและการเคลื่อนไหวของเขาได้ทำให้รัฐไทยเห็นว่าเขามีลักษณะของคนจีนมากกว่าลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ดังนั้นจากกรณีของนายบั๋งผู้ขี้ว้อ อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีการเปิดช่องทางที่จะผ่อนผันให้กับคนจีนที่มีลักษณะที่รัฐไทยต้องการ แต่หากรัฐเห็นว่าคนจีนนั้นแม้ว่าจะมีลักษณะบางประการของ “ชาวจีนใจไทย” แต่เมื่อปรากฏว่ายังคงมีการแสดงออกที่แสดงให้ถึงการรักษาและแสดงถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างจะเปิดเผยที่อาจจะก่อให้เกิดผลกระทบกับรัฐไทยได้ รัฐก็จะไม่มีการผ่อนผันให้กับคนจีนนั้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยมีความเข้มงวดและจริงจังในการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง

การเคลื่อนไหวของบุคคลทั้งสองในการช่วยเหลือเมืองจีนนั้น เป็นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างจะเปิดเผย ดังจะเห็นได้จาก กรณีของนายล้วน ว่องวานิช นั้นก็ได้มีการจัดตั้งองค์กรอาสาขึ้นมา ซึ่งการที่มีการจัดตั้งองค์กรที่มีขนาดค่อนข้างใหญ่ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการแบ่งออกเป็นหน่วยย่อยๆ ถึง 6 หน่วยด้วยกัน แสดงว่าต้องมีสมาชิกขององค์กรมากพอสมควร ซึ่งสะท้อนว่าการเคลื่อนไหวของเขามีได้เป็นการดำเนินการอย่างลับๆ และด้วยเหตุที่เป็นการเคลื่อนไหวขนาดใหญ่ทำให้ยากที่จะปิดบังนี่เอง จึงทำให้นายล้วน ว่องวานิช ได้รับการจับกุมและเนรเทศออกจากเมืองไทย หรือในกรณีของนายบั๋งผู้ขี้ว้อ ก็ได้มีการกล่าวปราศรัยที่แสดงความไม่พอใจการกระทำของรัฐบาลไทยอย่างเปิดเผย จึงทำให้เขาได้รับการจับกุมและถูกเนรเทศเช่นเดียวกัน และด้วยการแสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างเปิดเผย ในขณะที่รัฐไทยได้ให้เห็นถึงความต้องการที่จะปราบปรามคนจีนในทางการเมือง จึงทำให้รัฐไทยไม่สามารถที่จะอนุญาตให้บุคคลทั้งสองมีการเคลื่อนไหวที่ขัดกับนโยบายของรัฐอยู่ในเมืองไทยได้

นอกจากบุคคลทั้งสองแล้ว ยังมีคนจีนที่จัดได้ว่าอยู่ในกลุ่มที่ยังคงแสดงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างเปิดเผยอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งก็คือกลุ่มคนจีนที่ได้รับการจับกุมพร้อมกับบุคคลทั้งสอง เนื่องจากมีการเคลื่อนไหวเพื่อให้การสนับสนุนทางการเมืองในเมืองจีน เช่น นายไซวจงเจ็ก อดีตเลขาธิการของนายเหี้ยกวงเฉี่ยม นายเคยต่าย หรือหลวงสิทธิสุโรปกรณ์ เจ้าของร้านหกเฮ้งหลี มีอาชีพจัดหาแรงงานกุลี นายเหี้ยอาทัง หัวหน้ากุลีโรงสีไฟต่างๆ และเป็นแกนนำ

สมาคม “สามแตรัม” นายตั้งเอ็กมั้ง อดีตนักข่าวหนังสือพิมพ์กัวมินยิดป้อ และนายเอี้ยสั่ง หัวหน้าสมาคมลับฮังยี่ “เลือดกับเหล็ก” และครูใหญ่โรงเรียนหมิงกวาง²⁰¹

นอกจากนี้ยังมีผู้นำสมาคมของคนจีนต่างๆ อีกหลายคนที่ได้รับการจับกุม เช่น สมาคมจีนแต้จิ๋ว สมาคมจีนไหหลำ และสมาคมจีนฮกเกี้ยนแห่งประเทศไทย เป็นต้น²⁰² รวมไปถึง นายองไท ยี่ ผู้จัดการธนาคารโอเวอร์ซี ไชนีสแบงกิงคอปอเรชั่น และนายเซ่ง เซ่งฮี้ ผู้ช่วยผู้จัดการธนาคารแห่งเดียวกัน ที่ถูกจับกุมโดยข้อหาว่าเป็นสมาชิกในพรรคก๊กมินตั๋ง และเป็นพรรคพวกของสมาคมลับก่อความไม่สงบโดยมีการบังคับขู่เข็ญมิให้จำหน่ายสินค้าญี่ปุ่นและเรียกรงเงินโดยมิได้รับอนุญาต²⁰³ รวมไปถึงเข้าไปสนับสนุนช่วยเหลือทางการเงินด้วยการทำการจำหน่ายพันธบัตรให้แก่รัฐบาลจีน²⁰⁴ และแม้ว่าภายหลังจากที่บุคคลทั้งสองถูกจับกุมนั้น ทางรัฐบาลจีนจะได้พยายามเข้าเกี่ยวข้องกับเพื่อขอให้รัฐไทยอนุญาตให้บุคคลทั้งสองได้รับการประกันตัวในระหว่างการสืบและการสอบสวน แต่รัฐไทยก็ได้อนุญาตแต่อย่างใด

ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากรัฐไทยเห็นว่าบุคคลทั้งสองได้ถูกตั้งข้อหาหลายข้อหาด้วยกัน และในแต่ละข้อหานั้นก็มีความผิดที่สัมพันธ์กับการตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและอาจจะประกอบกับการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้รัฐบาลจีนเข้าเกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นตัวอย่างให้แก่ชาวจีนอื่นๆ ที่จะดึงรัฐบาลจีนเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และอาจจะรวมถึงการที่รัฐไทยมีหลักฐานเกี่ยวกับความผิดของบุคคลทั้งสองอย่างค่อนข้างจะชัดเจน นอกจากนั้นแล้วอาจจะเกิดจากรัฐไทยเห็นว่ารัฐมีการผ่อนผันให้กับบุคคลทั้งสองได้มีโอกาสพบกับบุคคล ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของธนาคาร และให้โอกาสไปเปิดและปิดห้องเงินของธนาคาร²⁰⁵ ที่น่าจะทำให้กิจการธนาคารสามารถจะดำเนินต่อไปได้อันจะไม่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจแล้ว รัฐไทยจึงไม่อนุญาตให้บุคคลทั้งสองได้รับการประกันตัว

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยค่อนข้างที่จะมีความเข้มงวดและจริงจังในการดำเนินการกับคนจีนที่มีการเคลื่อนไหวอันเกี่ยวกับการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองโดยจะไม่มีมีการผ่อนผันซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยไม่ต้องการให้ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองดำรงอยู่ในสังคมไทยจึง

²⁰¹ เออิจิ มูราชิม่า. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 - 1945, หน้า 187 - 188.

²⁰² ภูวดล ทรงประเสริฐ, “นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - 2500)”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2519), หน้า 102.

²⁰³ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่อง จีนมาสอบถามข้อความบางอย่าง, 12 สิงหาคม พ.ศ.2482.

²⁰⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.02.01.33/5 เรื่อง เนรเทศของไทย, ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482.

²⁰⁵ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่อง จีนมาสอบถามข้อความบางอย่าง, 12 สิงหาคม พ.ศ.2482.

ได้ดำเนินการปราบปรามอย่างค่อนข้างจะเข้มงวดและจริงจัง ประเทศไทยจึงได้ดำเนินการกับบุคคลทั้งสองอย่างเข้มงวดและจริงจัง ดังปรากฏหลักฐานว่าบุคคลทั้งสองและคนจีนอื่นๆ อีก 5 คน ได้แก่ นายแอนโทนี่ จิว, นายมั่งซังเยียง, นายไช้ หรือซิงจุกชอย, นายไลฟุงเกาะ และนายล่าซือก หรือซี้เอ็ก ที่ได้กระทำความผิดในกรณีเดียวกันกับเจ้าหน้าที่ธนาคารทั้งสอง ได้ถูกเนรเทศออกจากเมืองไทย ในฐานะที่เป็นบุคคลต่างด้าวอันไม่พึงปรารถนา ตามกฎหมายเนรเทศ ร.ศ.131 มาตรา 1 ในวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ.2482²⁰⁶

การที่คนจีนทั้ง 7 คนดังกล่าวได้รับการเนรเทศเนื่องจากความผิดในข้อหาที่พวกเขายังคงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีนนั้น แสดงให้เห็นว่าคนจีนทั้ง 7 คนยังคงยึดมั่นในลักษณะของคนจีนทางการเมืองจึงได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อให้ความช่วยเหลือเมืองจีนแม้จะขัดต่อกฎหมายไทยก็ตาม ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นว่าคนจีนเหล่านี้ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของเมืองจีนเป็นอย่างมากโดยไม่ได้นึกถึงการดำเนินการเพื่อเมืองจีนนั้นจะส่งผลกระทบต่อตนเองหรือต่อเมืองไทยอย่างไรบ้าง ประเทศไทยจึงได้ลงโทษคนจีนกลุ่มนี้อย่างเด็ดขาด

นอกจากกรณีของคนจีนทั้ง 7 คนที่ได้แสดงให้เห็นถึงการยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองทำให้ได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาดจากรัฐไทยแล้ว ก็ยังปรากฏหลักฐานถึงคนจีนอื่นที่มีการเคลื่อนไหวที่สะท้อนให้เห็นถึง การรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง อันได้แก่นาย คีฟอง แซ่ลิ้ม และนายซันเซา หรือฉอน แซ่โต ซึ่งปรากฏหลักฐานว่าได้เข้าเป็นสมาชิกของพรรคก๊กมินตั๋ง และได้มีขู่อภัยทำร้ายพ่อค้าที่จำหน่ายสินค้าญี่ปุ่น ประเทศไทยจึงได้มีคำสั่งเนรเทศบุคคลทั้งสองออกจากเมืองไทย²⁰⁷ และสำหรับนายซันเซา แซ่โตนั้นเป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยแล้วก่อนหน้านี้ แต่เมื่อปรากฏหลักฐานอย่างแน่ชัดถึงการกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าว ประเทศไทยจึงได้มีคำสั่งให้เพิกถอนการแปลงสัญชาติของเขาด้วย ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482 มีใจความว่า

พฤติการณ์ของนายซันเซา หรือฉอนผู้นี้เป็นบุคคลอันไม่พึงปรารถนา กระทรวงมหาดไทยจึงได้มีคำสั่งให้เนรเทศบุคคลผู้นี้ และได้มีกล่าวไว้ในคำสั่งเนรเทศด้วยว่า เนื่องด้วยนายซันเซา หรือฉอน หรือซ้วน แซ่โต ผู้นี้เป็นผู้ที่ได้รับอนุญาตให้แปลงชาติเป็นคนไทย ฉะนั้นอำนาจตามพระราชบัญญัติว่าด้วยเนรเทศ ร.ศ.๑๓๑ มาตรา ๕ จึงให้เลิกถอนหนังสือสำคัญสำหรับการแปลงชาติ

²⁰⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่อง การเนรเทศผู้จัดการธนาคารจีนในกรุงเทพฯ, ลงวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2482.

²⁰⁷ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง เลิกถอนสัญชาติของนายซันเซา หรือฉอน วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482.

ของนายซันเซา หรือชอน หรือซวน แซ่ไต ผู้นี้เสียด้วย กระทรวงการต่างประเทศได้พิจารณาเรื่องนี้โดยถี่ถ้วนแล้ว เห็นว่า สมควรที่จะเพิกถอนการแปลงชาติของบุคคลผู้นี้เสียตามคำสั่งเนรเทศของกระทรวงมหาดไทย²⁰⁸

จากการที่รัฐไทยได้มีคำสั่งให้เพิกถอนสัญชาติแก่คนจีนนั้น สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยจะมีช่องทางเพื่อที่จะผ่อนผันให้กับคนจีนได้เปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทย แต่หากรัฐไทยเห็นว่าคนจีนที่ได้รับการผ่อนผันนั้นยังคงแสดงออกอย่างค่อนข้างชัดเจนถึงการยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง รัฐไทยก็พร้อมที่จะลงโทษคนจีนนั้นอย่างเด็ดขาดและจริงจัง ด้วยการเนรเทศออกจากเมืองไทยและเพิกถอนการแปลงสัญชาติของคนจีนนั้น

ทั้งนี้คงจะเป็นไปตามเงื่อนไขในการแปลงสัญชาติของรัฐไทยที่ได้กำหนดไว้ว่า แม้จะเป็นคนจีนที่รัฐเห็นว่ามีความเหมาะสมที่ได้รับการแปลงสัญชาติเป็นไทยแล้วก็ตาม “...ถ้าไม่ดีก็ถอนสัญชาติและเนรเทศได้”²⁰⁹ อันเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่าหากคนจีนที่ได้รับการแปลงสัญชาติยังคงมีการเคลื่อนไหวที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างค่อนข้างชัดเจน รัฐไทยก็จะไม่ผ่อนผันให้

จากการที่ตัวอย่างของคนจีนที่ถูกจับกุมและได้รับการเนรเทศเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดจากการที่คนจีนเหล่านี้มีการเคลื่อนไหวในการให้การสนับสนุนกิจการทางการเมืองในเมืองจีนอย่างค่อนข้างจะเปิดเผย จึงทำให้รัฐไทยมีอาจที่จะปล่อยให้คนจีนเหล่านี้ดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยต่อไปได้ แม้ว่าคนเหล่านี้บางคนจะมีลักษณะบางประการที่รัฐไทยต้องการ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับอนุญาตให้แปลงสัญชาติเป็นไทยหรือการเป็น “ชาวจีนใจไทย” ก็ตาม แต่เมื่อแสดงออกถึงความต้องการเป็นคนจีนมากกว่าเป็นคนไทย รัฐไทยก็จะไม่มีการผ่อนผันให้แต่อย่างใด สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยมีความเข้มงวดและจริงจังในการปราบปรามคนจีนในทางการเมืองเป็นอย่างมาก

จากประวัติของคนจีนกลุ่มนี้ ยังทำให้เห็นถึงสาเหตุที่ทำให้คนจีนในกลุ่มนี้ยังคงแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองโดยเปิดเผย ทั้งๆ ที่น่าจะตระหนักดีถึงนโยบายที่เข้มงวดและจริงจังของรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า อาจเกิดจากการที่คนจีนกลุ่มนี้ไม่มีโอกาสเข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองในเมืองจีน ทำให้มีโอกาสที่จะเข้าไปใกล้ชิดและมีส่วนร่วมทางการเมืองของเมืองจีนและได้รับทราบความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายในเมืองจีนอยู่โดยตลอด ประกอบกับการที่คนจีนกลุ่มนี้มักจะเป็นคนจีนที่เกิดในเมืองจีนจึงยังคงสัญชาติจีนทำให้เขาไม่มีสิทธิทางการเมืองภายในเมืองไทยนั้น ตามพระราชบัญญัติเลือกตั้ง พ.ศ.2475 -

²⁰⁸ เรื่องเดียวกัน.

²⁰⁹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ -/2486, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับคนจีน วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2486.

2476 ซึ่งให้สิทธิเฉพาะผู้ที่มีสัญชาติไทยตามกฎหมายเท่านั้น²¹⁰ จึงไม่ได้รับสิทธิทางการเมืองในเมืองไทย คนจีนกลุ่มนี้จึงกลับไปเคลื่อนไหวทางการเมืองในเมืองจีนเมื่อมีโอกาส

ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของคนจีนในกลุ่มนี้นั้นแทบจะทุกคนได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองในเมืองจีน ทำให้ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองภายในเมืองจีน ซึ่งน่าจะมีส่วนที่ทำให้พวกเขายังคงตระหนักสำนึกลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและมีความผูกพันกับเมืองจีน รวมถึงให้ความสำคัญและความสนใจกับความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนเป็นอย่างมาก และรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองที่จะต้องให้ความช่วยเหลือเมืองจีน เพราะความมั่นคงของเมืองจีนก็อาจจะส่งผลถึงความมั่นคงขององค์กรของพวกเขา อันหมายถึงบทบาทและฐานะทางการเมืองของพวกเขาในการเป็นสมาชิกอีกด้วย

จากการเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองทำให้พวกเขา “เลือก” ที่จะรักษาและ “กล้า” ที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างเปิดเผย แม้ว่ากาให้ความช่วยเหลือเมืองจีนนั้นจะส่งผลให้ได้รับการปราบปรามอย่างรุนแรงจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. จนทำให้พวกเขาต้องถูกเนรเทศกลับไปอยู่เมืองจีน แต่พวกเขาก็มิได้ย่อท้อ และเมื่อพวกเขากลับไปเมืองจีนแล้ว ก็ยังคงเคลื่อนไหวเพื่อให้การช่วยเหลือเมืองจีนต่อไป จนกระทั่งทำให้คนจีนบางคนในกลุ่มนี้ได้รับตำแหน่งทางการเมืองในเมืองจีนอีกด้วย ดังเช่นนายล้วน ว่องวานิช ได้รับตำแหน่งจากรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐจีนให้เป็น “ข้าหลวงจีนแห่งภาคโพ้นทะเล” (Oversea Chinese Commissioner)²¹¹ และนายบั้งลู่อู๊ว ก็ได้รับตำแหน่งเป็นข้าหลวงที่คอยให้คำแนะนำกับคนจีนต่างดาวที่ได้กลับไปยังประเทศจีน²¹²

จากตัวอย่างการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนที่อยู่ในกลุ่มนี้ที่ยังคงรักษาและแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอย่างเปิดเผย โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของตนเอง นั้น ได้แสดงให้เห็นว่า คนจีนกลุ่มนี้ให้ความสำคัญกับ “ผลประโยชน์” ของ “ชาติจีน” เป็นอย่างมาก จึงได้มีการดำเนินการเพื่อที่จะช่วยในการรักษาสถานะและความมั่นคงของเมืองจีนเอาไว้ โดยมีได้

²¹⁰ วิลเลียม จี สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, (กรุงเทพฯ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529), หน้า 242.

²¹¹ ล้วน ว่องวานิช, สาธารณรัฐจีน นายล้วน ว่องวานิช, (กรุงเทพฯ : สว่างศิลป์, 2508), หน้า ชิวประวัติ โดยย่อ.

²¹² บันทึกรักชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ, 2505), (ภาษาจีน). หนังสืองานศพบั้งลู่อู๊ว อดีตผู้ว่าราชการมณฑลยูนนาน (กรุงเทพฯ: ไทยวิสิทการพิมพ์, 2511), (ภาษาจีน) และประวัติของข้าพเจ้า : ปี.เอ็ด.ฮั่ว., (กรุงเทพฯ : บันควง, 2500). อ้างถึงใน เออิจิ มูราชิม่า, การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ค.ศ. 1924 –1945, หน้า 188.

คำนี้ว่าเป็นการดำเนินการที่ขัดต่อนโยบายของรัฐไทย อันอาจจะส่งผลกระทบต่อสถานะและความมั่นคงของ “ชาติไทย” รัฐไทยจึงไม่อาจที่จะให้ดำเนินชีวิตอยู่ในเมืองไทยต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะมีการดำเนินการอย่างเข้มงวดและจริงจังกับคนจีนกลุ่มนี้ที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและมีการแสดงออกที่ค่อนข้างจะชัดเจนถึงการรักษาลักษณะดังกล่าวเอาไว้ จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้ได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาดจากรัฐไทยด้วยการเนรเทศ แต่สำหรับการดำเนินการทางเศรษฐกิจของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ที่มีอยู่ในเมืองไทยนั้น กลับไม่ได้รับการลงโทษจากรัฐไทย ดังจะเห็นได้จาก กิจการห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ของนาย ล้วน ว่องวานิช ก็ยังคงสามารถที่จะดำเนินกิจการต่อไปได้ โดยได้อยู่ในความดูแลของบุตรธิดาและพนักงานของห้างขายยาที่มีประสบการณ์ ดังที่ปรากฏในหนังสือ 100 ปีทอง ห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ว่า

ในช่วงที่หมอล้วนต้องลี้ภัยอยู่ที่ฮ่องกง กิจการห้างขายยาอังกฤษ (ตรางู) ดำเนินไปด้วยความยากลำบาก โดยก่อนหน้านี้นายบุญยงจะเดินทางกลับมารับช่วงดูแลกิจการแทนบิดา ได้มี ป้าฮู้ด วยาจุก พนักงานท่านหนึ่งที่หมอล้วนเรียกว่า เจ๊ ได้เข้ามาแบกรับภาระช่วยดูแลกิจการ...แต่ถึงกระนั้น สินค้าของห้างก็ยังคงขายได้ ถึงแม้จะไม่รุ่งเรืองเหมือนเมื่อครั้งก่อนสงคราม แต่ก็ไม่ถึงกับต้องปิดกิจการ²¹³

แสดงให้เห็นว่าในการดำเนินการกับคนจีนนั้น รัฐไทยมีการแยกแยะลักษณะหรือการเคลื่อนไหวของคนจีนที่รัฐเห็นว่าควรจะได้รับจัดการอย่างจริงจัง กับลักษณะอื่นๆ ที่รัฐเห็นว่าสามารถที่จะผ่อนผันให้มีการดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งรัฐจะไม่เข้าไปจัดการใดๆ กับลักษณะดังกล่าว ดังที่จะเห็นได้จากกรณีของนายล้วน ที่แม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคง แต่ได้แสดงออกถึงการรักษาลักษณะของคนจีนทางการเมืองอันเป็นสิ่งที่รัฐไม่ต้องการอย่างชัดเจน จึงทำให้รัฐไม่อาจปล่อยให้การเคลื่อนไหวของนายล้วนดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ รัฐไทยจึงได้เนรเทศนายล้วนออกไป ในขณะที่การดำเนินการทางเศรษฐกิจของนายล้วนนั้นกลับไปรับการผ่อนผันให้ดำเนินกิจการต่อไปได้โดยมิได้รับผลกระทบใดๆ ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยนั้น รัฐจะมีการแบ่งแยกในการดำเนินการ กล่าวคือ รัฐจะมีความเข้มงวดและจริงจังกับคนจีนในทางการเมือง โดยแทบจะไม่มีผ่อนผันให้ แม้ว่าคนจีนนั้นจะเป็นผู้ที่มีบทบาทและสถานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างมั่นคงอยู่ในเมืองไทย ในขณะที่รัฐจะมีการผ่อนผันให้กับการดำเนินการในทางเศรษฐกิจ แม้ว่าเจ้าของกิจการจะได้รับการลงโทษอย่างจริงจังจากรัฐก็ตาม แต่กิจการของเขาก็สามารถดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยให้ความสำคัญกับการ

²¹³ 100 ปีทอง ห้างขายยาอังกฤษตรางู, (กรุงเทพฯ: บริษัทอีคอนนิวส์, 2535), หน้า 35 – 36.

แสดงออกถึงการรักษาและแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนทางการเมืองเป็นอย่างมาก จึงทำให้รัฐ
ได้จัดการอย่างเด็ดขาดกับคนจีนที่รักษาและแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวแม้ว่าคนจีนนั้นจะเป็นผู้
ที่มีทุนทางเศรษฐกิจอย่างค่อนข้างจะมั่นคงอยู่ในเมืองไทยก็ตาม

จากที่กล่าวทั้งหมดถึงการแสดง“ตัวตน” ของคนจีนนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า ทุนทาง
เศรษฐกิจหรือฐานะทางเศรษฐกิจของคนจีนไม่ได้มีผลมากนักกับการดำเนินการของรัฐไทย ดังจะ
เห็นได้ว่า แม้คนจีนจะมีทุนทางเศรษฐกิจหรือมีกิจการทางเศรษฐกิจที่มั่นคง แต่ถ้าหากมีการ
แสดงออกถึงการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง รัฐก็จะดำเนินการกับคนจีนนั้นอย่าง
เข้มงวดและจริงจัง แต่สำหรับทุนทางสังคมเดิมหรือการดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจนั้นรัฐยังคง
ผ่อนผันให้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐตระหนักถึงความจำเป็นที่รัฐยังคงต้องอาศัยคนจีนในทาง
เศรษฐกิจ รัฐจึงยังคงอนุญาตให้กิจการของคนจีนที่แม่เจ้าของจะถูกเนรเทศออกจากเมืองไทยไป
แล้วให้สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวม

5.2.3 คนจีนกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและ วัฒนธรรม: ทางเลือกของคนจีนที่รัฐไทยไม่แทรกแซง

เนื่องจากรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นั้น ยังมีได้มีนโยบายหรือการ
ดำเนินการที่ชัดเจนกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม จึงทำให้สันนิษฐานได้ว่าการดำเนินชีวิต
หรือการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นน่าจะเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ใน
สังคมไทยได้อย่างเป็นปกติ ดังจะเห็นได้จากองค์กรต่างๆ ของคนจีน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน สมาคม
ศาลเจ้าต่างๆ ยังคงสามารถดำเนินการอยู่ได้ ดังนั้นก็น่าจะทำให้องค์กรต่างๆ เหล่านี้ยังคงมีการ
อบรมสั่งสอนและถ่ายทอดเรื่องราว รวมถึงการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการรักษาและแสดงออกถึง
ลักษณะของคนจีนทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการดำรงอยู่ของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม
นี้อาจจะเห็นได้จากการดำรงอยู่ของลักษณะของคนจีนทางสังคมและวัฒนธรรมในสมัยต่อมา

ดังเช่นจะเห็นได้จากกรณีของการใช้ภาษาจีนซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึง
ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ที่หากรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเข้า
แทรกแซงการใช้ภาษาจีนของคนจีนก็น่าส่งผลกระทบในการใช้ภาษาจีนของคนจีนที่อาจจะทำให้มี
การใช้น้อยลงหรือใช้กันอย่างปิดบังเป็นความลับภายในชุมชนของตนมากขึ้น แต่กลับมิได้เป็น
เช่นนั้นเพราะยังคงปรากฏหลักฐานในสมัยต่อมาถึงการที่คนจีนยังคงใช้ภาษาจีนอย่างเปิดเผยที่
เห็นอย่างชัดเจนก็คือ ตามป้ายร้านค้าของคนจีนนั้นก็ยังคงใช้ชื่อร้านเป็นภาษาจีนอยู่ ซึ่งทำให้รัฐ
ไทยในสมัยต่อมารู้สึกกังวลใจที่ในบริเวณชุมชนที่มีคนจีนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นนั้น มีแต่ป้าย
ร้านค้าที่เต็มไปด้วยภาษาจีน “...จนแลดูตามถนนคล้ายกับไม่ใช่ประเทศไทย สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ได้
ห่อหุ้มเบียดบังความสำคัญของภาษาไทยเสียสิ้น แม้ที่สุดไปสำคัญรับเงิน บัญชีห้างร้าน ตลอดจน

จดหมายติดต่อกันในทางกรงาน ก็เป็นภาษาอื่นใช้กันแพร่หลายคล้ายกับว่าคนต่างดาวเข้ามาอยู่ในเมืองไทยแม้ไม่รู้ภาษาไทยก็หากินได้...”²¹⁴

แสดงให้เห็นว่าคนจีนยังคงมีการใช้ภาษาจีนได้กันอย่างเปิดเผยแม้ในสมัยต่อมา ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นว่าการใช้ภาษาจีนน่าจะได้รับการแทรกแซงจากการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง และนอกจากนั้นยังไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการที่รัฐไทยได้เข้าไปควบคุมหรือดำเนินการกับการใช้ภาษาจีนของคนจีนแต่อย่างใด รวมไปถึงรัฐไทยก็มีความกังวลใจเกี่ยวกับการที่อาจจะเกิดการขาดแคลนผู้มีความรู้ภาษาจีน เนื่องจากการปิดโรงเรียนจีนที่มีการกระทำที่ผิดกฎหมายเป็นจำนวนมากพอสมควร จึงต้องการที่จะเปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนของรัฐไทยเอง ก็แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่น่าจะแทรกแซงการใช้ภาษาจีนในชีวิตประจำวันของคนจีน

นอกจากนั้นแล้วอาจจะเห็นถึงการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมิได้เข้าแทรกแซงคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมจากการที่สมาคมจีนต่างๆ ยังคงดำรงอยู่และได้มีการดำเนินการในด้านต่างๆ ที่รัฐไทยเองก็ให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือในด้านต่างๆ โดยมีได้แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะกีดกันสมาคมของคนจีนแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากการที่สมาคมฮกเก้ง ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความสามัคคี แลกเปลี่ยนความรู้ อบรมให้อยู่ในศีลธรรมอันดี และบำรุงความสุขความสำราญและการกีฬาต่างๆ ของคนจีน ที่ได้เริ่มก่อตั้งครั้งแรกในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2478 และต่อมาในปี พ.ศ.2480 สมาคมนี้ก็ยังได้ดำเนินการอยู่และมีการติดต่อกับรัฐไทยเพื่อขอเปลี่ยนแปลงการชุดใหม่ ซึ่งก็ได้รับการอนุมัติจากรัฐไทยโดยมิได้แสดงการกีดกันแต่อย่างใด²¹⁵

หรือสโมสรสามัคคีจีนสยาม หรือ เขียมตงวาคินชั้นหวย แปลว่า สมาคมสามัคคีจีนในสยาม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมความสามัคคี บำรุงความสุขความสำราญและการกีฬาต่างๆ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือในการกุศลและการมรดกกรรมที่ได้เริ่มก่อตั้งขึ้นตั้งปี พ.ศ.2457 นั้นก็ยังคงมีการดำเนินการอยู่ต่อมาโดยจะเห็นได้จากสโมสรได้มีการติดต่อกับรัฐไทยในปี พ.ศ.2478 เพื่อเปลี่ยนข้อบังคับและกรรมการใหม่ รวม 15 นาย ซึ่งก็ได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการต่อไปได้จากรัฐไทย²¹⁶ หรือสมาคมจีนแคะ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อความสามัคคีธรรมในระหว่างคนจีนแคะที่อยู่ในเมืองไทย ตลอดจนประเทศอื่นๆ ให้มีความสนิทสนมกัน และเพื่ออุดหนุนกันทางหาเลี้ยงชีพหรือการค้าระหว่างกัน ก็ยังคงดำรงอยู่ ดังจะเห็นได้จากการติดต่อกับรัฐไทยในเดือน

²¹⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.24.5/4 บันทึกโครงการดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่ชั้นวางรากฐาน และขยายงาน, ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2483.

²¹⁵ แผนก 4 สมาคม ตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฮกเก้ง”, วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

²¹⁶ แผนก 4 สมาคม ตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสโมสรสามัคคีจีนสยาม”, วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

พฤษภาคม พ.ศ.2481 เพื่อที่จะขอเปลี่ยนข้อบังคับใหม่ และเพิ่มเติมชื่อสมาคมเป็น “สมาคมจีนและแห่งสยาม” ซึ่งรัฐไทยมีความเห็นเกี่ยวกับการขอเปลี่ยนแปลงสมาคมจีนและว่า “...ข้อบังคับที่เปลี่ยนแปลงใหม่ไม่ขัดกับกฎหมาย จึงได้รับจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงไว้”²¹⁷ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยมิได้มีการขัดขวางสมาคมของคนจีน และยังให้ความร่วมมือในการที่สมาคมได้มีการติดต่อกับรัฐ อันทำให้กิจการของสมาคมของคนจีนสามารถที่จะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นอีกด้วย

จากตัวอย่างของการคงอยู่ของสมาคมของคนจีนนั้นน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองมิได้เข้าแทรกแซงการดำเนินการของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของสมาคมนั้นล้วนแล้วแต่เป็นสมาคมที่มีวัตถุประสงค์ในทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชีวิตความเป็นอยู่และการกุศลต่างๆ อันน่าจะมีส่วนที่ทำให้คนจีนได้มีการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของจีน ซึ่งรัฐไทยก็มิได้มีการควบคุมการดำเนินการของสมาคมเหล่านี้แต่อย่างใด ทำให้คนจีนสามารถรักษาและแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ได้ในสมัยต่อมา

แม้ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการกับคนจีนอย่างหลากหลายและมีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นก็ตาม แต่การที่รัฐไทยในสมัยนี้ก็ไม่เข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม โดยจะปล่อยให้คนจีนสามารถที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมได้ ซึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่คนจีนตระหนักรู้เป็นอย่างดีดังจะเห็นได้จาก การเปลี่ยนแปลงบทบาทของสมาคมและองค์กรต่างๆ ของคนจีนในสมัยนี้ โดยการเปลี่ยนแปลงจากบทบาทในการเป็นองค์กรทางการเมือง ที่มีการเคลื่อนไหวที่สัมพันธ์กับการเมืองในเมืองจีนมาเป็นบทบาทในด้านการสังคมสงเคราะห์²¹⁸ ด้วยการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชนคนจีนที่เป็นพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนและเป็นกิจกรรมที่ช่วยรักษาลักษณะของคนจีนในทางทางวัฒนธรรมเอาไว้ให้ดำรงอยู่ในชุมชนคนจีน

การปรับเปลี่ยนการดำเนินการของสมาคมและองค์กรของคนจีนมาเป็นการช่วยเหลือทางด้านสังคมนั้น ดังจะเห็นได้จาก การปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาคมพาณิชยจีนโดยได้หันมาให้ความช่วยเหลือทางสังคมแก่คนจีนตลอดจนชุมชนกรุงเทพฯ โดยส่วนรวมหลายประการ เช่น การจัดตั้งหน่วยบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยทางอากาศ และการบรรเทาทุกข์ภัย ในปี พ.ศ.2485 โดยสมาคมพาณิชยจีนได้ร่วมกับสมาคมคนจีนหลายแห่งและโรงพยาบาลเทียนหัว จัดตั้งคณะ

²¹⁷ แผนก 4 สมาคม ตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนและ”, วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2481.

²¹⁸ วีรวัดย์ งามสันติกุล, “ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย พ.ศ.2420 – 2513”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543), หน้า 115.

กรรมการบรรเทาอุทกภัย โดยรวบรวมเงินทองและข้าวมาร่วมกับรัฐบาลไทยเพื่อทำการแจกจ่ายไปยังจังหวัดต่างๆ²¹⁹ หรือการที่สมาคมวางตั้ง หันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาโรงพยาบาล เนื่องจากกิจการโรงพยาบาลนั้นเป็นกิจการประเภทเดียวที่รัฐไทยมีความหวาดระแวงน้อยที่สุด²²⁰ ประกอบกับการที่ในขณะนั้นเป็นระยะของสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้มีผู้ที่บาดเจ็บจากภัยสงครามจำนวนมาก กิจการโรงพยาบาลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้นแล้วสมาคมวางตั้งยังได้แสดงบทบาทในการให้การช่วยเหลือทางด้านสังคมสงเคราะห์อื่นๆ อีก เช่น ได้สร้างหลุมหลบภัยเพื่อป้องกันภัยทางอากาศ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2485 ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2486 สมาคมวางตั้งได้ช่วยเหลือทางราชการปรับปรุงตรอกจันทน์ และเมื่อมีการโจมตีทางอากาศซึ่งทำให้ชาววางตั้งบางคนไม่มีที่พักอาศัย สมาคมได้จัดหาที่อยู่ชั่วคราวและช่วยเหลือคนยากจน²²¹

หรือในกรณีของสมาคมแต่จิวก็ได้เปลี่ยนแปลงบทบาทมาเน้นหนักในกิจกรรมทางด้านสังคม เพื่อให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองชุมชนคนจีนเป็นสำคัญเช่นเดียวกัน อันได้แก่ ในปลายปี พ.ศ.2485 นั้น เนื่องจากการที่กรุงเทพฯ ได้ประสบอุทกภัยครั้งใหญ่ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์ สมาคมแต่จิวจึงได้ร่วมกับสมาคมพาณิชย์จีน และสมาคมกลุ่มภาษาอื่นๆ ช่วยเหลือในเรื่องการให้เสื้อผ้าและอาหาร โดยมีการจัดตั้งองค์การรับบริจาคข้าว และแจกจ่ายข้าวแก่ผู้ประสบภัยมากถึง 160,000 คน และ ในปี พ.ศ.2486 เมื่อคนจีนต้องอพยพออกจาก “เขตหวงห้าม” ตามที่รัฐไทยกำหนด สมาคมแต่จิวซึ่งได้สำนึกว่า “เราอยู่เรือลำเดียวกัน ต้องช่วยเหลือกัน” จึงได้มีการจัดตั้งกรรมการขึ้นดูแลและให้มีที่พักอาศัยแก่คนเหล่านั้น โดยมีการดำเนินงานอยู่นานหลายเดือน²²²

การปรับเปลี่ยนบทบาทของสมาคมและองค์กรของคนจีนได้แสดงให้เห็นว่าคนจีนได้ตระหนักถึงภารกิจที่ไม่แทรกแซงการแสดงออกถึงการเป็นคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมของรัฐไทย สมาคมและองค์กรของคนจีนจึงได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านสังคมสงเคราะห์ในชุมชนคนจีน อันอาจจะถือได้ว่าเป็นการแสดงถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากมีส่วนทำให้คนจีนยังคงมีการช่วยเหลือ ติดต่อกันอย่างมาก ก็ย่อมจะมีผลต่อการคงอยู่ของลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม เพราะอย่างน้อยที่สุดก็ทำให้คนจีนได้สื่อสารกัน และการสื่อสารโดยใช้ภาษาจีนก็ย่อมจะทำให้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนได้รับการ

²¹⁹ “มูลนิธิฮั่วเคี้ยวปอเด็กเซียงตั้งแห่งประเทศไทย ฉบับที่ระลึกครบรอบ 40 ปี” มูลนิธิฮั่วเคี้ยวปอเด็กเซียงตั้งแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป., หน้า 5 อ้างถึงใน ปวารณา โกเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488”, หน้า 336.

²²⁰ “บันทึกความจำ 40 ปีสมาคมวางตั้ง” อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปีของสมาคมวางตั้ง, หน้า 38 –39. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 350.

²²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 351.

²²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 353.

รักษาไว้ต่อไปดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ความสำคัญกับการใช้ภาษาได้ก็จะทำให้เป็นคนชาตินั้น เพราะภาษาเป็นสิ่งที่ทำให้คนผูกพันกับชาติของตน²²³ ดังนั้นการที่คนจีนยังคงสามารถใช้ภาษาจีนสื่อสารกันภายในครอบครัวหรือชุมชนของตนได้ ก็น่าจะทำให้ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมยังคงดำรงอยู่

นอกจากนั้นแล้วการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมยังอาจจะเกิดขึ้นจากการได้รับการศึกษา ถึงแม้ว่าในสมัยนี้รัฐบาลไทยจะได้ดำเนินการปิดโรงเรียนจีน แต่จากการที่ศาลเจ้าจีนมิได้รับการปิดหรือควบคุมไปด้วย ก็อาจจะทำให้ศาลเจ้าซึ่งเป็นที่ชุมนุมของคนจีนอยู่แล้ว ได้ใช้เป็นที่ศึกษาของคนจีนเช่นเดียวกับในสมัยก่อนหน้าที่จะมีการตั้งโรงเรียนจีน²²⁴ ดังมีรายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดร้อยเอ็ด ในวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2486 เกี่ยวกับการลักลอบเรียนหนังสือจีนของเด็กลูกจีน ดังความว่า

มีการสอนหนังสือจีน และมีเด็กลูกจีนพยายามเรียนหนังสือจีน โดยมีผู้จัดให้มีครูสอนมีจำนวนไม่เกิน 7 คน เพื่อหลีกเลี่ยงกตมหาย ขอให้เจ้าหน้าที่ศึกษาธิการร่วมมือหาทางป้องกัน²²⁵

แสดงให้เห็นว่าคนจีนมีความพยายามที่จะให้การเรียนการสอนหนังสือจีนดำเนินต่อไปได้ แม้ว่าจะไม่มีโรงเรียนจีน เนื่องจากการเรียนหนังสือจีนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมให้สืบต่อไปยังบุตรหลานของตน จึงได้มีการลักลอบเรียนกันตามศาลเจ้าจีน นอกจากการเรียนตามศาลเจ้าจีนแล้ว คนจีนบางคนที่มีฐานะก็จะมีครูจีนมาสอนเป็นกลุ่มที่บ้าน ดังประวัติของกำจาย เขียมสุริย์ ซึ่งเป็นบุตรของเหียงวงเขียมได้กล่าวไว้ว่า ในช่วงที่โรงเรียนจีนถูกปิดในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มารดาของเขาได้จ้างครูจีนชื่อครูใจ และครูเอี่ยมมาสอนหนังสือทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ โดยจัดตั้งเป็นโรงเรียนกวดวิชาขึ้น ใช้ชื่อว่า “ลักเทียนจ้อออก” แปลว่า “บ้านหนังสือหรรษา” เพื่อให้บุตรหลานได้เรียนหนังสือจีนต่อไปได้²²⁶ ทั้งนี้นอกจากจะเป็นไปเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาต่อไปในขณะที่โรงเรียนจีนถูกปิดแล้ว ก็คงจะเป็นไปเพื่อให้บุตรหลานได้รับการศึกษาถึงเรื่องของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมที่น่าจะมีผลต่อการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเอาไว้ แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้โรงเรียนจีนจะถูกรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ปิดไปแล้ว แต่คนจีนก็ยังคงมีความพยายามที่จะให้บุตร

²²³ อิศวพาหุ, “ความเป็นชาติโดยแท้จริง”, ไทย, ฉบับวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2458.

²²⁴ พิชัย รัตนพล, วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน, หน้า 27.

²²⁵ หจข, เอกสาร (2) สร.0201.98/11 เรื่องรายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดและอำเภอ, ลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2486.

²²⁶ อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายกำจาย เขียมสุริย์ วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2541, (กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2541), หน้า 57.

หลานของตนได้เรียนหนังสือจีน ซึ่งจะเป็นช่วยรักษาลักษณะของคนจีนอย่างน้อยที่สุดก็ในทางสังคมและวัฒนธรรมเอาไว้

นอกจากนั้นแล้ว คนจีนก็ยังได้มีการส่งบุตรหลานไปเรียนโรงเรียนจีนภายนอกประเทศ ดังเช่น การที่เหี้ยกวงเอี่ยมส่งบุตรธิดาบางคนของเขา ได้แก่ กานดา เกษม กำธร และอัมพร เอี่ยมสุรีย์ ไปเรียนโรงเรียนจีนที่ไช่ฮั่น ประเทศเวียดนาม โดยกานดาเข้าเรียนระดับมัธยมปลายที่โรงเรียนจือยง ส่วนเกษม กำธรและอัมพร เข้าเรียนที่โรงเรียนหลิงหนัน ซึ่งเป็นสาขาของมหาวิทยาลัยหลิงหนันที่มีชื่อเสียงในเมืองกวางเจา ประเทศจีน²²⁷ ซึ่งน่าจะทำให้มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับเรื่องของ “ความเป็นคนจีน” แบบเดียวกันกับโรงเรียนในเมืองจีน ดังนั้นการได้รับการศึกษาแบบจีนของบุตรหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยก็ย่อมจะมีผลต่อการรักษาลักษณะของคนจีนอย่างน้อยที่สุดในทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่คนจีนในเมืองไทยให้ดำรงอยู่ได้ต่อไป

การที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้คนจีนยังคงสามารถปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตนได้ ซึ่งทำให้เกิดการอบรมสั่งสอนถ่ายทอดลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งต่อมาได้ จึงทำให้คนจีนยังคงรักษาและแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมของตนอยู่ต่อไป คนจีนจึงยังคงปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของตนภายในชุมชนคนจีน ดังจะเห็นได้จากที่กล่าวถึงในบทที่แล้ว ถึงการปฏิบัติตามประเพณีในการประกอบพิธีกรรมในไหว้วินญาณบรรพชนของคนจีน²²⁸ หรือการที่สมาคมจีนแต่จิวยังคงทำหน้าที่ในการดูแลรับผิดชอบและทำนุบำรุงรักษาศาลเจ้าเล่าปึงเก้าของคนจีนแต่จิว²²⁹ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนจีนแต่จิวยังคงเคารพสักการะบูชาเทพเจ้าในศาลเจ้าอยู่ สมาคมแต่จิวจึงต้องดูแลรักษาศาลเจ้าให้อยู่ในสภาพที่ดีเพื่อให้คนแต่จิวสามารถมาสักการะบูชาเทพเจ้าได้อย่างสะดวก

การดำเนินการของสมาคมและองค์กรคนจีนเป็นการย้ำให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้น มิได้ต่อต้านคนจีนทั้งหมด โดยที่ลักษณะของคนจีนที่รัฐในสมัยนี้ต่อต้านก็คือ ลักษณะของคนจีนในทางการเมือง จึงทำให้สมาคมและองค์กรของคนจีนไม่แสดงบทบาททางการเมืองของตนออกมาอย่างเปิดเผย เนื่องจากเกรงว่าจะถูกปราบปรามจากรัฐไทย แต่กลับจะแสดงบทบาททางด้านสังคมอันสัมพันธ์กับลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากตระหนักดีว่ารัฐไทยจะไม่เข้าแทรกแซงลักษณะดังกล่าวของคนจีน

²²⁷ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, (เขียน). รักษาติยั้งชีพ : ชีวิตประวัติเหี้ยกวงเอี่ยม, หน้า 151.

²²⁸ “ข่าวภายในประเทศ”, ตงจั้ง, ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2487.

²²⁹ ปรรารถนา โกเมน, “สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488”, หน้า 353.

การที่คนจีนยังคงปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอยู่นั้น ก็สะท้อนกลับให้เห็นว่าคนจีนตระหนักดีว่ารัฐไทยจะมีเข้าแทรกแซงการดำเนินการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม คนจีนจึงยังคงยึดมั่นในการประกอบพิธีกรรมและทำนุบำรุงรักษาสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของตน นอกจากนี้การที่คนจีนยังคงสามารถที่จะแสดงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมได้ตามที่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีน ก็อาจจะแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจีนที่เป็นการดำเนินการภายในครอบครัว หรือภายในชุมชนคนจีน ที่มีได้ส่งผลกระทบต่อคนไทยโดยส่วนรวมก็น่าจะมีได้รับการขัดขวางจากรัฐบาลไทยด้วย เช่น การใช้ภาษาจีนกันเป็นการเฉพาะภายในครอบครัวและชุมชนคนจีน ดังที่ นายอัมพร เอี่ยมสุรีย์ บุตรชายของเหี้ย กวงเอี่ยม ได้กล่าวถึงการใช้ภาษาจีนภายในชุมชนคนจีนในช่วงที่บิดาของเขาได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง (พ.ศ.2480 – 2482) ว่า

ในขณะนั้นมีคนจีนอยู่ในประเทศไทยมากถึง ๒-๓ ล้านคน ในจำนวนนี้ประมาณร้อยละ ๗๕ เป็นคนแต่จิว ภาษาแต่จิวจึงกลายเป็นภาษาหลักที่ใช้พูดกันในถิ่นคนจีน ไม่ว่าจะเป็ในย่านธุรกิจหรือย่านที่อยู่อาศัย เช่น บริเวณถนนเยาวราช ถนนเจริญกรุง ถนนทรงวาด และสำเพ็ง จะใช้ภาษาแต่จิวเป็นส่วนใหญ่²³⁰

ถึงแม้ข้อความดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงเฉพาะการใช้ภาษาจีนแต่จิวภายในชุมชนคนจีนเท่านั้น แต่อย่างน้อยที่สุดก็ได้แสดงให้เห็นว่า ภายในชุมชนคนจีนนั้น คนจีนก็ยังคงใช้ภาษาจีนในการติดต่อสื่อสารกัน โดยมีได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทยแต่อย่างใด แต่เนื่องจากการที่คนจีนแต่จิวเป็นกลุ่มภาษาที่มีจำนวนมากสุดจึงทำให้ภาษาจีนแต่จิวเปรียบเสมือน “ภาษากลาง” ภายในชุมชนคนจีนไป อย่างไรก็ตาม จากข้อความดังกล่าวก็อาจจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่า ถ้าเป็นในครอบครัวหรือในชุมชนที่มีคนจีนกลุ่มภาษาอื่นเป็นจำนวนมาก ก็น่าจะมีการใช้ภาษาจีนนั้นๆ ในการสื่อสารกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม

หรือจะเห็นถึงการที่รัฐไทยน่าจะมิได้แทรกแซงการใช้ภาษาจีนหรือการศึกษาภาษาจีนของคนจีนในเมืองไทย ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยเองก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องจีน โดยเฉพาะภาษาจีนในการทำงานในด้านต่างๆ อยู่ ดังจะเห็นได้จากที่รัฐไทยได้มีการจ้างคนจีน ชื่อ Dr. Yuan Kai Huang ให้เข้ามารับราชการ ในเดือนมกราคม พ.ศ.2481²³¹ แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยในสมัยนี้มีความต้องการคนจีนให้เข้ามาทำงานให้กับรัฐ จึงได้มีการ

²³⁰ อัมพร เอี่ยมสุรีย์, รัชชาติยิ่งชีพ : ชีวิตประวัติเหี้ยกวงเอี่ยม, หน้า 101.

²³¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2481, เรื่อง การจ้าง Dr. Yuan Kai Huang วันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2481.

ผ่อนผันให้กับคนจีนทั้งๆ ที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยในสมัยนี้กลับจ้างคนจีนให้เข้ารับราชการ โดยที่ "...การจ้างชาวจีนไม่เคยมีกรณีตัวอย่างที่ว่าจ้างมาก่อน..."²³² สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้คำนึงถึงความรู้ความสามารถของผู้ที่จะรับเข้ามาทำงานให้กับรัฐมากกว่าที่จะคำนึงถึงการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากการทำงานที่เขาเป็นคนที่เดินทางมาจากเมืองจีนจึงน่าจะทำให้เขายังคงแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวแต่รัฐไทยก็มีได้เกิดขึ้นในการที่จะให้เข้าทำงานให้แก่รัฐแต่อย่างใด น่าจะแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมแม้ว่าคนจีนนั้นจะเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐไทยก็ตาม

หรือในการที่รัฐไทยต้องการที่จะส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำสำนักงานพาณิชย์ต่างประเทศ ที่เมืองฮ่องกง และสิงคโปร์ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2482 นั้น รัฐไทยก็ได้เลือกที่จะส่งนายสง่า สุวรรณศรีไปรับตำแหน่งเจ้าหน้าที่ดังกล่าว เนื่องจาก "...นายสง่า สุวรรณศรี ข้าราชการวิสามัญกรมพาณิชย์ มีคุณวุฒิเหมาะสมแก่หน้าที่ เพราะได้ศึกษาวิชาการค้าจากโรงเรียนพาณิชย์กิจวิทยาลัย และศึกษาภาษาจีนจากโรงเรียนเองแล้ว..."²³³ แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยได้มีหน่วยงานของรัฐอยู่ในเมืองที่มีการใช้ภาษาจีนค่อนข้างมาก ผู้รู้ภาษาจีนจึงมีความจำเป็นในหน่วยงานของรัฐ จึงทำให้รัฐต้องจ้างเข้าทำงาน ซึ่งนอกจากการจ้างผู้ที่มีความรู้ภาษาจีนคนนั้นแล้ว รัฐไทยก็น่าจะจำเป็นที่จะต้องจ้างผู้ที่มีความรู้ภาษาจีนคนอื่นๆ เพื่อที่จะส่งไปทำงานในสำนักงานในเมืองที่ใช้ภาษาจีน ที่สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของรัฐไทยที่ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ภาษาจีนในการทำงานให้กับรัฐ

จากการที่รัฐไทยยังคงมีความต้องการใช้ผู้ที่ได้รับการศึกษาภาษาจีน น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้ต้องการที่จะเข้าแทรกแซงการเรียนภาษาจีนของคนจีน ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยมิได้ห้ามปรามการที่ศาลเจ้าหรือตามบ้านหรือในสถานที่ต่างๆ ของคนจีนจะจัดการเรียนการสอนภาษาจีนหากมีผู้เรียนไม่เกิน 7 คน ซึ่งน่าจะทำให้คนจีนยังคงสามารถที่จะเรียนภาษาจีนอยู่ได้ ซึ่งอาจจะช่วยกลับไปเน้นย้ำให้เห็นว่า การปิดโรงเรียนจีนของรัฐนั้นมิได้เกิดจากไม่ต้องการให้เรียนภาษาจีน หากเกิดจากการที่โรงเรียนจีนมีส่วนในการกระตุ้นการตระหนักสำนึกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมือง อันขัดกับนโยบายของรัฐไทย

การที่รัฐไม่แทรกแซงการเรียนและการใช้ภาษาจีนนั้น ก็คงจะเนื่องมาจากการเรียนและการใช้ภาษาจีนของคนจีนนั้นยังคงเป็นสิ่งจำเป็นที่คนจีนโดยทั่วไปจะใช้ติดต่อสื่อสารกัน และหากเป็นการใช้ภาษาจีนเพื่อการติดต่อสื่อสารในการดำเนินชีวิตประจำวันตามปกตินั้นก็มิได้ส่งผล

²³² เรื่องเดียวกัน.

²³³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 3/2482, เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจขออนุมัติส่งเจ้าหน้าที่ไปประจำสำนักงานพาณิชย์ต่างประเทศ ณ เมืองฮ่องกง และสิงคโปร์ วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

กระทบต่อรัฐไทยแต่อย่างไรก็ตาม ภายใต้อาณัติของรัฐไทยก็อาจจะมี ความไม่พอใจในการเรียนการสอน และการใช้ภาษาจีนอยู่บ้าง เนื่องจากการที่มีการใช้ภาษาจีนในการกระตุ้นการค้าระหว่างกันถึง ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและปลุกกระแส “ชาตินิยมจีน” ให้เกิดขึ้นในหมู่คนจีนในเมือง ไทยซึ่งขัดกับนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐ แต่ถ้าเป็นการเรียนและการใช้ภาษาจีนตามปกติใน ชีวิตประจำวันของคนจีนที่ถึงแม้จะเป็นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนอย่างชัดเจน รัฐไทยใน สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามก็ได้เข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากการใช้ภาษาจีนภายในครอบครัวและชุมชนคนจีนแล้วคนจีนก็น่าจะยังคง สามารถที่จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีนอื่นๆ ได้เช่นกัน อาทิ การเคารพบรรพบุรุษ และ การกินอยู่แบบจีน เป็นต้น ดังปรากฏหลักฐานจากคำบอกเล่าเกี่ยวกับนายหยกเตี้ยว แซ่แป๊ะ คน จีนฮกเกี้ยน ที่เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ.2441 และได้มีเป็นผู้ที่อยู่ร่วมสมัยในสมัยจอม พล ป. พิบูลสงครามด้วย เนื่องจากเขาได้เสียชีวิตในปี พ.ศ.2510 ว่า

แป๊ะหยกเตี้ยว แซ่แป๊ะ มีความเคร่งครัดในประเพณีจีน ในบ้านมีโต๊ะบูชา แบบจีน มีป้ายชื่อบรรพชน และมีปฏิมากรเทพเจ้าในพงศาวดารจีนไว้บูชา ระเบียบแบบแผนการรับประทานอาหารยังนิยมรับประทานร่วมกันกับสมาชิกใน ครอบครัว ใช้ตะเกียบพู่ข้าว และรับประทานอาหารไม่เผ็ดจัด²³⁴

แสดงให้เห็นว่าคนจีนยังสามารถแสดงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม โดย การดำเนินวิถีชีวิตและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีนภายในครอบครัวและชุมชนคนจีน โดยมีได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทยแต่อย่างไรก็ตาม นอกจากการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี จีนในการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว คนจีนก็ยังสามารถที่จะประกอบพิธีกรรมอื่นๆ ตามความเชื่อ ของตนภายในชุมชนคนจีนได้อีกด้วย อาทิเช่น การประกอบพิธีศพตามความเชื่อเดิมก็คือ การฝัง ภายใต้อุสสานของตนเอง ดังจะเห็นได้จากการที่ในสมัยนี้ยังมีการประกอบพิธีศพภายใต้อุสสานของ สมาคมจีนและของมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง ดังเช่น ในปี พ.ศ.2485 มีหลักฐานว่าเนื่องจากภัยของสงคราม จึงทำให้การปฏิบัติตามความเชื่อในการประกอบพิธีศพด้วยการฝังในอุสสานนั้นไม่สามารถรองรับ จำนวนคนจีนได้ จึงต้องมีการปลงศพไม่มีญาติประมาณ 2,000 ศพ²³⁵ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนจีน

²³⁴ คำสัมภาษณ์นายเองเต็ก แซ่ตัน หลานปู่ของนายหยกเตี้ยว แซ่แป๊ะ อายุ 72 ปี อยู่บ้านเลขที่ 113 ถนนกลาง ตำบลตลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต อ้างถึงใน สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิพาณิชย์ และ ประสิทธิ์ ชินการณ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง, หน้า 214.

²³⁵ วีรวัลย์ งามสันติกุล, “ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย พ.ศ.2420 – 2513”, หน้า

ยังคงสามารถจะปฏิบัติตามความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบพิธีศพของตนได้ แต่เนื่องจากเหตุจำเป็นของภัยสงครามจึงทำให้ต้องมีการปลงศพเพื่อให้มีพื้นที่สำหรับการฝังศพคนจีนอื่นๆ ได้อีก

การที่คนจีนยังคงสามารถที่จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของตนภายในครอบครัวและชุมชนคนจีนได้นั้น แสดงให้เห็นว่า การแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นสิ่งที่รัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซง ซึ่งคนจีนเองก็คงจะตระหนักถึงการดำเนินการในลักษณะดังกล่าวของรัฐได้เป็นอย่างดี คนจีนจึงได้มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานของสมาคมและองค์กรของคนจีนให้มีการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมแทนที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมือง

นอกจากนั้นแล้ว การคงอยู่ของสมาคมของคนจีนที่ยังคงปรากฏหลักฐานในการดำเนินกิจการด้วยการติดต่อเพื่อขอดำเนินการในเรื่องต่างๆ ของรัฐไทยก็น่าจะเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ดังตัวอย่างของสมาคมของคนจีนที่ยังคงดำเนินกิจการอยู่ในช่วงเวลานี้ เช่น สมาคมกวีวงศ์หวู่ยู่กุน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงมิตรภาพและสามัคคีธรรม แลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยเหลือการกุศลและมรดกกรรม, จัดตั้งและบำรุงโรงเรียน, โรงพยาบาล, สุสานและการกีฬาาระหว่างคนจีนกวางตุ้งซึ่งได้มีการติดต่อกับรัฐไทยเพื่อที่จะขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ²³⁶ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2485 รัฐไทยก็ได้ "...รับอนุญาตให้จดทะเบียนเปลี่ยนแปลงไว้"²³⁷ แสดงให้เห็นถึงการที่สมาคมของคนจีนสามารถที่จะดำรงอยู่ได้และมิได้รับการกีดกันในการติดต่อกับรัฐ ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้มีการแทรกแซงคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม

หรือการที่สมาคมจีนแคะยังคงสามารถที่จะดำเนินการต่อมาได้ และได้มีการติดต่อกับรัฐไทยในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482 เพื่อขอเปลี่ยนนามสมาคมใหม่จาก "สมาคมจีนแคะแห่งสยาม" เป็น "สมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย"²³⁸ เพื่อให้สอดคล้องกับการที่มีการเปลี่ยนชื่อประเทศจาก "สยาม" เป็น "ไทย" อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการที่สมาคมคนจีนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐไทย ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาคมจีนสามารถที่จะดำเนินกิจการต่อไปได้ นอกจากนี้ในการติดต่อกับรัฐไทยในครั้งนี้ทางสมาคมจีนแคะยังได้มีการขอแก้ไขข้อบังคับเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการของสมาคม ที่

²³⁶ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, "ทะเบียนสมาคมกวีวงศ์หวู่ยู่กุน", วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2485.

²³⁷ เรื่องเดียวกัน.

²³⁸ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, "ทะเบียนสมาคมจีนแคะแห่งสยาม", วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ. ศ.2482

ทางรัฐไทยเห็นว่า “...ข้อบังคับที่แก้ไขใหม่ไม่ขัดกับกฎหมายและระเบียบการจดทะเบียนสมาคมอย่างใด จึงได้รับจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงไว้”²³⁹

ต่อมาในวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2482 สมาคมจีนแคะยังได้มีการติดต่อกับรัฐเพื่อที่จะขอเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อบังคับข้อที่ 3 โดยมีการเพิ่มเติมวัตถุประสงค์เข้าไปจากวัตถุประสงค์เดิม ที่ว่าเพื่อความสามัคคีธรรมในระหว่างคนจีนแคะที่อยู่ในเมืองไทย ตลอดจนถึงที่อื่นๆ ให้มีความสนิทสนมกัน และเพื่ออุดหนุนกันทางเลี้ยงชีพ หรือการค้าระหว่างกัน และได้เพิ่มเติมข้อความว่า “...อนุเคราะห์บรรดาผู้ป่วยไข้ให้ได้รับการรักษาพยาบาล โดยไม่คิดมูลค่า...”²⁴⁰ แสดงให้เห็นว่าสมาคมของคนจีนแห่งนี้มีวัตถุประสงค์ในทางสังคมและวัฒนธรรมโดยให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในระหว่างคนจีนแคะ ซึ่งรัฐไทยก็มีได้เข้าแทรกแซงการดำเนินงานของสมาคมแห่งนี้ รัฐไทยจึงเห็นว่า “...ข้อบังคับที่แก้ไขใหม่ ไม่ขัดกับกฎหมาย...ได้รับจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงไว้แล้ว”²⁴¹

นอกจากนั้นสมาคมจีนแคะยังได้พยายามแสดงให้เห็นถึงการที่จะดำเนินการตามนโยบายและความเห็นชอบของรัฐไทยอย่างเคร่งครัด ดังจะเห็นได้จากเมื่อทางสมาคมจีนแคะได้มีการเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ของสมาคมซึ่งถึงแม้จะเป็นการรักษาฟรี แต่เมื่อรักษาแล้วผู้รับการรักษาจะต้องนำไปส่งยาไปซื้อยาตามร้านขายยาเอง ทำให้คนจีนที่มีฐานะยากจนบางคนไม่สามารถที่จะไปซื้อยามารักษาได้ คนจีนที่มีฐานะบางคนจึงต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือด้วยการออกเงินค่ายาให้อันเป็นลักษณะหนึ่งของการบริจาคเงิน ซึ่งทางสมาคมจีนแคะตระหนักดีถึงการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนจีนมีการเรียไรเงิน เนื่องจากเกรงว่าคนจีนจะนำเงินไปช่วยเหลือเมืองจีน จึงทำให้รัฐไทยได้ออกพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไรเงิน พุทธศักราช 2480 ดังนั้นเมื่อมีผู้ต้องการจะบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือรักษาคนจน สมาคมจีนแคะจึงเกรงว่าอาจจะทำให้รัฐไทยไม่พอใจหากสมาคมจะมีการเรียไรเงินโดยพลการและอาจจะทำให้รัฐไทยเห็นว่าสมาคมจีนแคะอาจจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับการเมืองในเมืองจีน สมาคมจีนแคะจึงได้มีการสอบถามความเห็นมายังรัฐบาลไทยก่อนถึงการที่สมาคมจะรับบริจาคเงินว่าทางสมาคมสามารถที่จะดำเนินการได้หรือไม่ ดังปรากฏในหนังสือของประธานสมาคมจีนแคะถึงรองอธิบดีกรมตำรวจ ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2483 มีใจความว่า

บัดนี้ได้มีผู้ใจบุญบางท่านเห็นบุคคลที่ยากจนอันไม่สามารถจะหาทรัพย์มาซื้อยาได้ ได้แสดงความประสงค์มายังสมาคมว่าขอให้สมาคมจัดพิมพ์บัตรยาฟรีขึ้น โดยให้ผู้ป่วยที่ยากจน เมื่อได้รับการตรวจและตำรายาจากแพทย์ของ

²³⁹ เรื่องเดียวกัน.

²⁴⁰ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนแคะแห่งสยาม”, วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

²⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

สมาคมแล้วนำบัตรนั้นไปรับยาได้ตามร้านขายยาซึ่งจะได้ระบุชื่อไว้ในบัตรนั้น โดยไม่ต้องเสียค่ายา และร้านขายยานั้นจะได้ไปคิดเงินกับผู้ที่มิใช่กุลศลอันเต็มใจ จะออกแทนให้ต่อไป การกระทำดังกล่าว ข้าพเจ้าจึงขอเรียนปฏิบัติว่า จะเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร พุทธศักราช ๒๔๘๐ หรือไม่ประการใด ถ้าหากว่าเป็นการขัดต่อพระราชบัญญัติ ข้าพเจ้าอยากขอเรียนถามต่อไปว่า ทางสมาคมจะต้องปฏิบัติอย่างไร จึงจะเป็นการชอบด้วยกฎหมาย²⁴²

แสดงให้เห็นว่าคนจีนตระหนักดีถึงการออกกฎหมายของรัฐไทยในการที่จะนำมา ดำเนินการกับคนจีน ดังนั้นเพื่อที่จะกิจการของสมาคมดำรงอยู่ต่อไปได้โดยไม่สร้างความไม่พอใจ ให้กับรัฐไทย สมาคมของคนจีนจึงต้องแสดงให้เห็นถึงการเคารพและปฏิบัติตามนโยบาย ของรัฐไทย สมาคมจีนแคะจึงได้สอบถามมายังรัฐไทยก่อนที่จะมีการรับบริจาคเงิน นอกจากนี้ ทางสมาคมยังได้ขอแนวทางในการปฏิบัติเพื่อที่จะดำเนินการให้ถูกต้องตามกฎหมายจากรัฐไทย อีกด้วย ทั้งนี้ก็คงจะเป็นไปเพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าสมาคมมิได้ต้องการดำเนินการใดๆ ที่ขัด ต่อนโยบายของรัฐไทย เพื่อที่จะทำให้รัฐเกิดความไว้วางใจ เพื่อให้สมาคมของคนจีนดำรงอยู่ได้

จากการที่สมาคมจีนแคะได้พยายามแสดงให้เห็นว่าสมาคมจีนแคะไม่ต้องการที่จะ ขัดกับนโยบายของรัฐไทย ก็อาจจะมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยเห็นว่าสมาคมของคนจีนยินดีที่จะให้ความ ร่วมมือในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย รัฐไทยจึงได้เสนอแนะแนวทางในการที่สมาคมจะ สามารถรับบริจาคเงินได้ ดังปรากฏในหนังสือของหัวหน้าแผนกสมาคม เอกสาร และหนังสือพิมพ์ ถึงประธานสมาคมจีนแคะ ในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2483 ถึงแนวทางในการดำเนินงานของ สมาคมในเรื่องดังกล่าวว่า

บัดนี้ กรมตำรวจได้พิจารณาแล้ว เห็นว่า กรณีเช่นนี้ต้องตามความหมาย แห่งการวิเคราะห์ศัพท์ มาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร พุทธศักราช ๒๔๘๐ ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตต่อเจ้าหน้าที่ก่อนจึงจะทำได้²⁴³

จากการเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการของรัฐไทย แสดงให้เห็นว่าถึงแม้รัฐไทย จะต้องการควบคุมการเรียไรเงินของคนจีน แต่หากรัฐเห็นว่าการเรียไรเงินนั้นเป็นการเรียไรที่เป็น ประโยชน์และมีได้นำเงินไปให้การช่วยเหลือกิจการในเมืองจีนซึ่งเป็นการดำเนินการที่ผิดพระราช บัญญัติแล้ว รัฐไทยก็มีขอผ่อนผันให้คนจีนสามารถเรียไรเงินเพื่อให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกันใน

²⁴² แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, หนังสือประธานสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย ถึง รองอธิบดีกรมตำรวจ, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2483.

²⁴³ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, หนังสือหัวหน้าแผนกสมาคม เอกสารและ หนังสือพิมพ์ถึงประธานสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย, วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2483.

ทางสังคมได้ ซึ่งอาจจะสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น แต่รัฐไทยก็ยังคงมีการผ่อนผันและไม่แทรกแซงการดำเนินการของคนจีนที่เป็นลักษณะของการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางสังคมและวัฒนธรรม

ดังที่จะเห็นได้จากการที่รัฐไทยยังคงอนุญาตให้สมาคมที่มีวัตถุประสงค์ทางด้านสังคมและวัฒนธรรมดำรงอยู่และสามารถที่จะให้ความช่วยเหลือสมาชิกในสมาคมของตนต่อไปได้ รวมไปถึงรัฐไทยยังให้ความช่วยเหลือในการเสนอแนะแนวทางเพื่อให้การดำเนินกิจการของสมาคมเป็นไปได้ อย่างราบรื่นอีกด้วย ถึงแม้ว่าสมาคมของคนจีนจะทำให้คนจีนได้เข้ามารวมตัวกันและได้มีปฏิสัมพันธ์กันที่นำจะมีผลต่อการรักษาลักษณะของคนจีนอย่างน้อยที่สุดในทางสังคมและวัฒนธรรมเอาไว้ แต่รัฐไทยในสมัยนี้ก็มิได้เข้าแทรกแซงแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ารัฐไทยจะแสดงให้เห็นว่ารัฐมิได้เข้าแทรกแซงของสมาคมของคนจีนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แม้ว่าอาจจะจะมีผลต่อการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมก็ตาม แต่ถ้าหากการดำเนินกิจการของสมาคมได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวพันกับลักษณะของคนไทยหรือ “ความเป็นไทย” ที่อาจจะทำให้บุคคลที่ตามมากฎหมายเป็น คนไทยเกิดการตระหนักสำนึกถึงการเป็นคนจีน ก็ทำให้รัฐไทยต้องเข้าแทรกแซงการดำเนินกิจการของสมาคมของคนจีน ดังจะเห็นได้จากการที่สมาคมจีนและได้มีการขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับภายในครั้งแรกขอให้บุคคลภายนอกเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมได้จากแต่เดิมที่สมาคมจะรับสมาชิกเฉพาะคนจีนและซึ่งหมายถึง คนจีนที่ยังมีสัญชาติจีนเท่านั้น ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากการที่สมาคมได้เคยยื่นขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการของสมาคม ซึ่งปรากฏว่าในคณะกรรมการที่ขอเปลี่ยนแปลงนี้มีบุคคลที่มีสัญชาติไทย รวมอยู่ด้วย 3 คน คือ นายจูลินทร์ ล้าช้า, นายชัย เหล่ากเสม และนาย อึ้งปึกหล่ม รัฐไทยจึงไม่อนุญาตให้บุคคลทั้งสามเป็นคณะกรรมการเนื่องจากขัดกับข้อบังคับของสมาคมที่จะรับสมาชิกเฉพาะคนจีนและ สมาคมจีนและจึงแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก ซึ่งรัฐไทยตระหนักดีถึงเหตุผลของการขอแก้ไขก็เพื่อที่จะให้บุคคลทั้งสามได้เข้าเป็นคณะกรรมการ รัฐไทยจึงไม่อนุญาต²⁴⁴

ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยไม่ต้องการให้คนไทยที่ถึงแม้จะมีบรรพบุรุษเป็นคนจีน เข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการของสมาคมคนจีน เพราะอาจจะจะมีผลทำให้คนไทยเหล่านี้เกิดการตระหนักสำนึกในการเป็นคนจีนของตนมากยิ่งขึ้นจากการที่ได้เข้าไปรวมกลุ่มและให้ความช่วยเหลือซึ่งกัน รวมไปถึงการมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นคณะกรรมการก็อาจจะทำให้คนไทยเหล่านั้น

²⁴⁴ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนแคะ”, วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2484.

เกิดความรู้สึกที่คับข้องใจในหน้าที่ที่จะให้ความช่วยเหลือคนจีนมากยิ่งขึ้นซึ่งรัฐไทยคงจะไม่ต้องการให้คนไทยกลับกลายเป็นคนจีน รัฐไทยจึงได้เข้าแทรกแซงการดำเนินกิจการของสมาคมด้วยการไม่อนุญาตให้สมาคมจีนและเปลี่ยนแปลงข้อบังคับในเรื่องสมาชิกได้

การปฏิเสธของรัฐไทยก็อาจจะทำให้สมาคมจีนและได้ตระหนักว่ารัฐไทยอาจจะไม่ต้องการให้คนทั่วไปโดยเฉพาะคนไทยเข้าเป็นสมาชิกของสมาคม แต่ทางสมาคมก็ยังคงมีความต้องการที่จะให้บุคคลทั้งสามได้ดำรงตำแหน่งของสมาคม และอาจจะต้องการที่จะให้สมาคมมีสมาชิกเพิ่มมากยิ่งขึ้น สมาคมจีนและจึงได้ขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับของสมาคมในเรื่องสมาชิกใหม่อีกครั้ง ในวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2486 โดยกำหนดให้ “บุคคลที่จะเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมต้องเป็นคนจีนและ หรือมีเชื้อสายมาจากชาวจีนและ หรือบรรพบุรุษเป็นคนจีนและ จะถือสัญชาติใดก็ตาม...”²⁴⁵ ซึ่งสมาคมจีนและคงจะเห็นว่าหากกำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่าสมาชิกเป็นเชื้อสายของคนจีนและมีได้กำหนดกว้างๆ เช่นแต่เดิมที่เป็นคนทั่วไป ก็น่าจะทำให้รัฐไทยอนุญาตเพราะอย่างน้อยที่สุดสมาชิกก็เป็นผู้ที่อาจจะถือได้ว่าเป็นคนจีนและ เพราะมีเชื้อสายหรือบรรพบุรุษเป็นคนจีนและที่อาจจะเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมได้

อย่างไรก็ตาม รัฐไทยก็ตระหนักดีถึงสาเหตุที่สมาคมจีนและได้ขอเปลี่ยนแปลงข้อบังคับในเรื่องสมาชิกดังกล่าวที่จะทำให้คนที่มีสัญชาติไทยแต่มีเชื้อสายจีนและสามารถที่จะเข้าไปสมาชิกของสมาคมได้ไม่แตกต่างจากข้อบังคับที่ขอแก้ไขเดิม รัฐไทยจึงยืนยันถึงการไม่อนุญาตให้สมาคมจีนและแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับในเรื่องนี้²⁴⁶ ทั้งนี้การที่รัฐไทยปฏิเสธในการที่สมาคมจีนและจะให้คนที่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมอยู่โดยตลอดนั้น ก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยไม่ต้องการที่จะให้คนไทยที่มีเชื้อสายจีนเกิดการตระหนักสำนึกในการเป็นคนจีนมากกว่าการเป็นคนไทย ซึ่งขัดกับนโยบายของรัฐไทยที่ต้องการจะให้คนไทยแสดงออกถึง “ความเป็นคนไทย” และให้การช่วยเหลือเมืองไทย

จากการที่รัฐไทยได้เข้าแทรกแซงในการไม่อนุญาตให้สมาคมจีนและมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อบังคับเกี่ยวกับสมาชิกที่จะทำให้คนไทยเข้าไปเกี่ยวข้องกับสมาคมของคนจีนนั้น น่าจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยให้ความสำคัญกับ “ความเป็นไทย” เป็นอย่างมาก รัฐไทยจึงไม่ต้องการให้คนที่ถือความเป็นคนไทยตามกฎหมายเข้าร่วมองค์กรที่จะก่อให้เกิดการตระหนักสำนึกใน “ความเป็นคนจีน” รัฐไทยจึงได้เข้าแทรกแซงการดำเนินการของสมาคมของคนจีนเมื่อมีการดำเนินการที่จะ

²⁴⁵ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เรื่องสมาคมจีนและแห่งประเทศไทยขอจดทะเบียนแก้ไขข้อบังคับ, วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2486.

²⁴⁶ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เรื่องไม่อนุญาตสมาคมจีนและแห่งประเทศไทยจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ, วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2486.

ก่อให้เกิดการแบ่งแยกคนไทย แม้ว่ารัฐไทยจะได้แสดงให้เห็นอยู่โดยตลอดว่าจะไม่แทรกแซงสมาคมของคนจีนที่เกี่ยวข้องกับการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม

การที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงสมาคมของคนจีนที่มีการดำเนินการในทางสังคมและวัฒนธรรม ยังจะเห็นได้จากการดำรงอยู่ของสมาคมฝ่าหยิน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อ “ก.การสมาคม ข.การกีฬา และ ค.ความให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในการอาชีพ”²⁴⁷ ซึ่งได้มีการติดต่อกับรัฐไทยเพื่อขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการของสมาคม ในวันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2485 ที่รัฐไทย “...รับอนุญาตให้จดทะเบียนเปลี่ยนแปลงไว้...”²⁴⁸ แสดงให้เห็นว่าสมาคมฝ่าหยินที่ได้ก่อตั้งในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2477²⁴⁹ ยังคงดำรงอยู่ได้เรื่อยมาจนกระทั่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมาคมก็คงจะยังมีการดำเนินกิจการในด้านต่างๆ อยู่ สมาคมจึงได้มีการติดต่อกับรัฐไทยเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบของรัฐในการจดทะเบียนสมาคม และเพื่อจะแสดงให้เห็นว่าสมาคมจีนแห่งนี้ยังคงมีการดำเนินกิจการอยู่ ซึ่งรัฐไทยก็ให้ความร่วมมือด้วยการอนุญาตให้จดทะเบียนเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการได้โดยมิได้เข้าแทรกแซงหรือขัดขวางการขอจดทะเบียนเพื่อที่จะทำให้สมาคมต้องล้มเลิกกิจการแต่อย่างใด

การติดต่อกันระหว่างสมาคมของคนจีนกับรัฐไทยเพื่อขอดำเนินการในเรื่องต่างๆ นั้น นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงการดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีนในช่วงเวลาที่รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อสมาคมคนจีนอีกด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่สมาคมของคนจีนที่มีวัตถุประสงค์ทางสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ที่ได้มีการติดต่อกับรัฐไทยนั้น ไม่ว่าจะเป็นการขอเปลี่ยนชื่อของสมาคม การขอแปลงข้อบังคับ หรือการขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการนั้น รัฐไทยก็มิได้เข้าแทรกแซงหรือขัดขวางห้ามปรามการดำเนินการของสมาคมของคนจีน

อาจจะสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามยังคงมีการผ่อนผันและไม่แทรกแซงการดำเนินการของคนจีนที่มีผลต่อการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่ถ้าเมื่อใดสมาคมที่แม้จะมีวัตถุประสงค์ในทางสังคมและวัฒนธรรมได้แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการของสมาคมอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการทางการเมืองหรือการรักษาการตระหนักสำนึกในลักษณะของคนจีนในการเมืองแล้ว รัฐไทยก็จะเข้าแทรกแซงและห้ามปรามมิ

²⁴⁷ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฝ่าหยิน”, วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2477.

²⁴⁸ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฝ่าหยิน”, วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2485.

²⁴⁹ แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฝ่าหยิน”, วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2477.

ให้เกิดการดำเนินการได้ ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยในสมัยนี้ให้ความสำคัญกับลักษณะของ คนจีนในทางการเมืองเป็นอย่างมากจึงไม่ต้องการให้สมาคมจีนที่โดยปกติรัฐจะไม่เข้าแทรกแซง เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง

นอกจากการดำรงอยู่ของสมาคมของคนจีนแล้ว การที่รัฐไทยได้แสดงให้เห็นว่า การที่ บุตรหลานจีนที่ได้รับการศึกษาแบบจีนจากภายนอกประเทศอันมีผลต่อการรักษาลักษณะของคน จีนอย่างน้อยที่สุดในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่รัฐห้ามปรามคนจีนไม่ได้ ก็เป็นอีกสิ่ง หนึ่งที่น่าจะสะท้อนให้เห็นว่าหากเป็นการดำเนินการของคนจีนเพื่อที่จะรักษาหรือปลูกฝังลักษณะ ของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว รัฐไทยก็ไม่เห็นว่าเป็นภัยอันตรายที่รัฐจะต้องเข้า แทรกแซงเพื่อห้ามปรามแต่อย่างใด ดังที่ปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2483 ที่นายเอื้อน สวัสดิปาณี ผู้แทนราษฎรจังหวัดตรังได้ตั้งถามว่ารัฐบาลจะ ดำเนินการอย่างไรเกี่ยวกับการที่คนจีนในภาคใต้ส่งบุตรหลานไปเข้าศึกษาในโรงเรียนที่ป็นักัน หมด ทำให้ “พวกเจ๊กคงเป็นเจ๊กอยู่ตลอดไป”²⁵⁰ ซึ่งรัฐบาลไทยก็ได้ชี้แจงว่ารัฐบาลได้ให้โรงเรียนใน ภาคใต้เปิดถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หมดทุกจังหวัดแล้วเพื่อที่จะไม่ให้เด็กต้องออกไปเรียนที่อื่น ส่วน ในเรื่องของคนจีนส่งบุตรหลานไปเรียนที่ป็นักันเพื่อให้เกิดการศึกษาระบบจีนอันมีผลต่อการรักษา ลักษณะของคนจีนนั้น “...เราจะห้ามเขาไม่ได้”²⁵¹

จากการชี้แจงของรัฐไทย แสดงให้เห็นว่า หากคนจีนต้องการที่จะรักษาและปลูกฝัง ลักษณะของคนจีนให้กับบุตรหลานโดยการส่งไปรับการศึกษาแบบจีนภายนอกเมืองไทยนั้น รัฐ ไทยก็จะไม่เข้าแทรกแซง ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากเรื่องดังกล่าวเป็นสิทธิของคนจีนแต่ละคนที่พึงจะ กระทำได้และเป็นการดำเนินการภายนอกเมืองไทยซึ่งรัฐไทยไม่มีอำนาจห้ามปราม รวมไปถึงการที่ คนจีนนิยมส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาแบบจีน เพราะต้องการให้เรียนเกี่ยวกับการค้าขาย²⁵² ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนอยู่ รัฐจึงมิได้ห้ามปราม นอกจากนั้นแล้วการที่รัฐไม่แทรก แซงยังอาจจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่รัฐไทยเห็นว่าถ้าเป็นเพียงการศึกษาที่จะทำให้บุตรหลานจีนคง ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่เป็นอันตรายต่อรัฐ รัฐไทยก็ไม่มีควมจำเป็นที่ จะต้องเข้าแทรกแซง ซึ่งจากการตอบข้อซักถามของรัฐไทยก็อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่รัฐไทยได้ ดำเนินการตามนโยบายที่จะไม่ห้ามการส่งบุตรหลานจีนให้ได้รับการศึกษาแบบจีนในที่อื่น ๆ

²⁵⁰ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 19/2483, เรื่อง ความเห็นผู้แทนราษฎรจังหวัดตรัง วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2483

²⁵¹ เรื่องเดียวกัน.

²⁵² เรื่องเดียวกัน.

นอกจากนั้นแล้วการที่รัฐไม่แทรกแซงการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคม และวัฒนธรรมยังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยยังคงอนุญาตให้จิวซึ่งเป็นศิลปะที่แสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างค่อนข้างจะชัดเจนสามารถที่จะทำการแสดงอยู่ได้เรื่อยมาทั้งในช่วงรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองและรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ถึงแม้จะมีการควบคุมการแสดงละครที่ค่อนข้างจะเข้มงวดแต่รัฐไทยก็ยังอนุญาตให้จิวสามารถที่จะเปิดการแสดงอยู่ได้เพียงแต่ต้องขออนุญาตจากรัฐไทยในการทำการแสดง เช่นเดียวกับการแสดงอื่นๆ ของไทย ซึ่งการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงการแสดงจิวนั้น ก็น่าจะเป็นสิ่งที่คนจีนตระหนักรับรู้เป็นอย่างดีจะเห็นได้จากการที่คนจีนยังคงนำจิวมาแสดงในงานฉลองรัฐธรรมนูญ ในปี พ.ศ. ปี พ.ศ.2480 ที่แสดงให้เห็นถึงการคงอยู่ของคณะจิวหลายคณะด้วยกัน ดังใจความในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ในวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2482 ว่า

ในงานฉลองรัฐธรรมนูญปีนี้จะมีจิวแสดงในสวนสราญรมย์ คือ วันที่ 8 - 9 ธันวาคม จิวยี่ห่อเล่าเจียงเทียนเฮียงประชันกับจิวเล่าไป๋ซุ่นเฮง วันที่ 10 - 11 ธันวาคม จิวยี่ห่อเล่าจี้ไล่ซุ่นประชันกับจิวยี่ห่อตงเจ็กก็เฮียง วันที่ 12 - 13 ธันวาคม จิวยี่ห่อเล่าบ้วยเจียงประชันกับจิวยี่ห่อเล่าไซโบฮง วันที่ 14 ธันวาคม จิวยี่ห่อเซียคะจี้กประชันกับจิวยี่ห่อซิมเซีย²⁵³

การที่คนจีนได้นำการแสดงจิวมาจัดแสดงในงานฉลองรัฐธรรมนูญนั้น ยังอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าการที่คนจีนได้เลือกการแสดงจิวมาจัดแสดงในงานฉลองรัฐธรรมนูญที่เป็นงานของคนไทยก็อาจจะเป็นเพราะคนจีนต้องการที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ให้เป็นที่ประจักษ์แก่คนไทยและคนจีนว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร มีความยิ่งใหญ่สวยงามเพียงใด และที่สำคัญเป็นลักษณะที่ดำรงอยู่ได้อย่างเปิดเผยและได้รับการยอมรับในสังคมไทยซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าคนจีนก็ตระหนักดีว่าลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่สามารถแสดงออกได้อย่างเปิดเผยในเมืองไทย

นอกจากนั้นการที่คณะจิวยังคงมีการดำเนินการเพื่อขออนุญาตจัดการแสดงจิวจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังเช่น คณะจิวบ้วยเจียงเฮง ได้ยื่นเรื่องเพื่อขอจัดแสดงจิวเรื่อง ซิยีนกู่ย ต่อกรมศิลป์กรด้วย²⁵⁴ หรือการที่หนังสือพิมพ์ไทยฮั้ว ได้รายงานว่ามีจิวไปแสดงที่จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรายได้งาม²⁵⁵ ก็แสดงให้เห็นว่าคนจีนได้ตระหนักดีว่าการแสดงจิวที่เป็นการแสดงออก

²⁵³ “จิวในงานรัฐธรรมนูญ”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2480.

²⁵⁴ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.29/25 หนังสือจากเลขานุการกรมศิลปากร ถึงผู้จัดการแสดงละคอนคณะบ้วยเจียงเฮง, ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2487.

²⁵⁵ “ข่าวพายนในประเทศ”, ไทยฮั้ว, ลงวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2487.

ถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นสามารถที่จะจัดการแสดงอยู่ได้ โดยที่รัฐไทยมิได้เข้าแทรกแซงมากไปกว่าการจัดการแสดงละครประเภทอื่น คนจีนจึงยังคงมีการดำเนินการเพื่อขออนุญาตจัดการแสดงและเปิดการแสดงงิ้วอยู่เช่นเดิม รวมไปถึงการที่ยังคงปรากฏถึงการดำรงอยู่ของโรงงิ้วอื่นๆ ที่ยังคงมีการจัดการแสดงงิ้ว รวมทั้งหมด 6 โรง อันได้แก่ คณะเล่าปี่ซุ่นเฮียง, คณะเล่าปี่ว้ยเจี๋ยเฮง, คณะตงเจ็กเกีเฮียง, คณะอีไต้ซุ่น, คณะตกเจี๋ยซุ่น และคณะลู๋ หน่า²⁵⁶ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคณะงิ้วของคนจีนหลายคณะด้วยกันยังคงสามารถที่จะดำรงอยู่ได้ในเมืองไทย นอกจากนั้นแล้วผู้แสดงงิ้วซึ่งก็น่าจะเป็นคนจีน เนื่องจากการแสดงต้องใช้ภาษาจีนก็ยังคงได้รับใบอนุญาตการเป็นศิลปินจากกรมศิลปากรอีกด้วย²⁵⁷ แสดงให้เห็นว่า คนจีนก็น่าจะตระหนักถึงการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงการแสดงงิ้วของคนจีน จึงทำให้โรงงิ้วของคนจีนยังดำรงอยู่เช่นเดิมและยังคงมีการส่งผู้แสดงงิ้วไปทดสอบเพื่อขอใบอนุญาตการเป็นศิลปินจากรัฐไทย เพื่อที่จะได้เปิดการแสดงงิ้วต่อไปได้ตามระเบียบในการจัดการแสดงละครที่ใช้กับละครทุกประเภทของรัฐไทย

การที่คนจีนตระหนักถึงการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซงการรักษาและแสดงออกถึงการเป็นคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านต่างๆ น่าจะมีส่วนทำให้คนจีนหันมาแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อที่จะรักษาเอาไว้ภายในชุมชนของคนจีนและให้มีการถ่ายทอดไปยังบุตรหลานของตน ดังจะเห็นได้จากการที่คนจีนยังคงมีการติดต่อสื่อสารกันด้วยภาษาจีนเป็นหลักภายในชุมชนคนจีน หรือการที่ครอบครัวของคนจีนยังคงต้องการที่จะให้บุตรหลานของตนได้รับการศึกษาภาษาจีน และการที่สมาคมจีนได้มีการหันมาแสดงบทบาทในทางสังคมและวัฒนธรรม

ที่น่าจะมีผลต่อความสนิทสนมกลมเกลียวกันในหมู่คนจีนที่น่าจะมีส่วนช่วยในการรักษาลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม รวมไปถึงการที่คนจีนยังคงมีการจัดการแสดงงิ้วตามสถานที่สาธารณะต่างๆ และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของคนจีนในเรื่องต่างๆ อย่างเปิดเผย อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมในรูปแบบหนึ่ง เพื่อที่จะแสดงให้เห็นว่าลักษณะของคนจีนดังกล่าวเป็นลักษณะที่ดำรงอยู่ได้ในเมืองไทยอย่างค่อนข้างจะเปิดเผยเพื่อที่จะทำให้คนจีนมีการรักษาและถ่ายทอดรวมไปถึงแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นลักษณะของคนจีนที่ไม่ได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทย เพื่อที่จะรักษาลักษณะของการเป็นคนจีนอย่างน้อยที่สุดก็ในทางสังคมและวัฒนธรรมในหมู่คนจีนในเมืองไทยเอาไว้

²⁵⁶ สจข. เอกสาร (2) สร.0201.29/25, เรื่อง รายงานการตรวจงิ้ว จาก นางจำหัดจิต สิ้นฐานวา ถึง นายยิ้ม ปันทยางกูร หัวหน้าสาย 1, ลงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2486.

²⁵⁷ เรื่องเดียวกัน.

5.3 บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นในหลากหลายด้าน โดยเฉพาะการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองนั้น คนจีนเองก็ได้ตระหนักรับรู้ถึงการดำเนินการของรัฐเป็นอย่างดี ซึ่งทำให้คนจีนได้มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐออกมาในหลายรูปแบบขึ้นอยู่กับลักษณะการดำเนินการของรัฐไทย ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นกับคนจีน และลักษณะของคนจีนแต่ละคนที่มีผลประโยชน์ที่ความแตกต่างกัน ดังนั้นผลที่เกิดจากการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนจึงปรากฏออกมาในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป

ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐไทยมีดำเนินการกับคนจีนที่ค่อนข้างจะมีความเข้มงวดและจริงจังที่ส่งผลกระทบต่อคนจีนได้รับความเดือดร้อนค่อนข้างมาก คนจีนก็จะมีปฏิกิริยาตอบโต้การดำเนินการของรัฐไทยออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ ในลักษณะแรกนั้นคนจีนก็จะดำเนินการเพื่อขอผ่อนผันการดำเนินการของรัฐไทย ซึ่งเป็นวิธีการที่แสดงให้เห็นถึงการที่คนจีนต้องการที่จะประนีประนอมกับรัฐไทยและพยายามแสดงให้เห็นว่าคนจีนมีความเคารพในนโยบายของรัฐ เพียงแต่การดำเนินการบางประการที่เห็นว่ามีผลกระทบต่อคนจีนจนเกินไปคนจีนก็ขอผ่อนผันในการดำเนินการนั้นให้ลดความรุนแรงลงบ้าง ทั้งนี้คงจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนจีนไม่ต้องการก่อให้เกิดความขัดแย้งกับรัฐในทางที่จะทำให้รัฐไทยเกิดความไม่พอใจคนจีนมากยิ่งขึ้นจนอาจจะนำไปสู่การดำเนินการของรัฐที่มีความจริงจังที่จะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนจีนในเมืองไทยมากยิ่งขึ้น

สำหรับปฏิกิริยาตอบสนองในลักษณะที่สองก็จะเป็นการแสดงออกถึงความไม่พอใจที่มีต่อการดำเนินการของรัฐไทย ด้วยการมีปฏิกิริยาตอบโต้และการพยายามที่ตั้งรัฐบาลจีนให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับดำเนินการของรัฐไทย ซึ่งก็คงจะเกิดขึ้นเนื่องจากการที่คนจีนรู้สึกว่าคุณค่าตนได้รับความเดือดร้อนจากการปกครองของรัฐไทย จึงต้องการแสดงออกถึงความไม่พอใจของตนและต้องการให้รัฐบาลจีนในฐานะเมืองแม่เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อดูแลคนจีนแทนรัฐบาลไทย หรืออย่างน้อยที่สุดก็เพื่อที่จะกดดันให้รัฐบาลไทยผ่อนคลายการดำเนินการต่างๆ ของรัฐ และคงจะประกอบกับการที่คนจีนเองก็ตระหนักดีถึงการที่รัฐบาลจีนต้องการการสนับสนุนจากคนจีนในเมืองไทย ดังนั้นหากคนจีนในเมืองไทยได้ร้องเรียนต่อรัฐบาลจีนแล้ว รัฐบาลน่าจะให้ความช่วยเหลือพวกตนเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าคนจีนจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการดำเนินการที่มีความเข้มงวดและรุนแรงของรัฐไทยออกมาในสองลักษณะทั้งในทางพยายามประนีประนอมกับรัฐและในทางกดดันเพื่อให้รัฐไทยลดความเข้มงวดในการดำเนินการต่างๆ ลงนั้น รัฐไทยก็มักจะมีได้ตอบสนองต่อการดำเนินการของคนจีนเท่าใดนัก ทั้งนี้คงจะเป็นเพราะไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการของคนจีนในลักษณะใดก็ตาม รัฐไทยก็ตระหนักดีว่าการดำเนินการในทั้งสองลักษณะไม่มีอำนาจและศักยภาพ

เพียงพอที่จะก่อให้เกิดผลกระทบใดๆ ต่อรัฐไทยในช่วงเวลานั้นได้ เนื่องจากคนจีนก็เป็นเพียงคนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย แม้ว่าจะเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่ในการดำเนินการทางเศรษฐกิจก็ยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาความสัมพันธ์อันดีกับรัฐ ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะเป็นสาเหตุที่ทำให้การขอผ่อนผันมักจะไม่ค่อยเกิดผลในทางปฏิบัติเท่าใดนัก หรือแม้แต่การดำเนินการของรัฐบาลจีนเองก็ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากรัฐไทยที่จะดำเนินการตามที่รัฐบาลจีนร้องขอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังจะเห็นได้ว่ารัฐไทยในสมัยจอมพล ป. ปฏิเสธการร้องขอของรัฐบาลจีนแทบจะในทุกๆ เรื่อง โดยรัฐไทยจะพยายามแสดงให้รัฐบาลจีนเห็นว่ารัฐไทยได้ปกครองดูแลคนจีนส่วนใหญ่เป็นอย่างดีอยู่แล้ว ดังนั้นไม่มีความจำเป็นที่รัฐบาลจีนจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับกรปกครองคนจีนของรัฐไทย

การที่รัฐไทยมักจะปฏิเสธการร้องขอของรัฐบาลจีนนั้นก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยตระหนักดีถึงสถานะที่ไม่มีความมั่นคงและขาดเสถียรภาพของรัฐบาลจีนที่กำลังเผชิญกับการคุกคามจากทั้งภายในและภายนอกประเทศที่มีผลทำให้รัฐบาลจีนในช่วงเวลานั้นยังไม่มีวามเข้มแข็งเพียงพอที่จะกดดันให้รัฐบาลไทยดำเนินการตามที่รัฐบาลจีนร้องขอ ซึ่งรัฐบาลจีนเองก็คงจะเข้าใจถึงการที่รัฐไทยตระหนักดีถึงศักยภาพของรัฐบาลจีน จึงทำให้รัฐบาลจีนเองก็มีการลดเรื่องราวที่ต้องการจะร้องขอจากรัฐไทย จากที่รัฐบาลจีนมักจะขอเจรจาทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีเพื่อที่จะได้มีผู้แทนในระดับทูตหรือกงสุลระหว่างไทยและจีน แต่ต่อมารัฐบาลจีนก็ได้ลดการร้องขอเพียงการขอมีผู้แทนชนิดไม่ใช่การทูต แต่รัฐไทยก็ยังคงปฏิเสธการร้องขอของรัฐบาลจีน รัฐบาลจีนจึงขอเพียงแค่ส่งผู้แทนเข้ามาเยี่ยมเยียนคนจีนเท่านั้นซึ่งได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีจากรัฐไทยในสมัยพระยาพหลพลพยุหเสนา แต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากรัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

จากการตอบสนองของรัฐไทยที่มีต่อการดำเนินการของรัฐบาลจีนนั้นแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยในทั้งสองช่วงเวลามีนโยบายที่แน่นอนชัดเจนเหมือนกันในเรื่องที่ไม่ต้องการที่จะทำสนธิสัญญาสัมพันธไมตรีกับรัฐบาลจีน หรือแม้แต่จะให้รัฐบาลจีนมีผู้แทนที่ไม่ใช่ทูตเข้ามาดูแลคนจีนในเมืองไทย ซึ่งจะทำให้การดูแลคนจีนในเมืองไทยต้องเปลี่ยนแปลงไปอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐบาลจีนที่จะส่งผลให้รัฐไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์ทั้งในเรื่องของจำนวนประชากรและอำนาจทางเศรษฐกิจ

นอกจากการดำเนินการของรัฐไทยกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นจะส่งผลให้คนจีนเกิดปฏิกิริยาตอบสนองต่อการดำเนินการต่างๆ ของรัฐในสองลักษณะดังกล่าวแล้ว การดำเนินการของรัฐไทยที่มีความเข้มงวดและจริงจังยังได้ส่งผลให้คนจีนต้องเลือกที่จะแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของตนเองในลักษณะที่แตกต่างกันขึ้นขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนจีนแต่ละคนอีกด้วย กล่าวคือ ในช่วงก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่รัฐไทย

ยังมีได้มีการอนุญาตให้คนจีนสัญชาติจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยนั้น คนจีนสัญชาติจีนที่อยู่ในกลุ่มนี้ก็จะเน้นการแสดงออกให้รัฐไทยเห็นถึงลักษณะของการเป็นคนไทยของพวกเขาด้วยการให้ความช่วยเหลือในกิจการต่างๆ ของรัฐไทยหรือเข้าร่วมองค์กรที่แสดงว่าเป็นองค์กรของไทย เพื่อที่จะทำให้ได้รับการยอมรับและไว้วางใจจากรัฐไทย และสำหรับคนจีนในบังคับตะวันตกที่สามารถขอแปลงสัญชาติเป็นไทยได้นั้นส่วนหนึ่งก็จะมีการขอแปลงสัญชาติเป็นไทยเพื่อเป็นการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทยอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทยทั้งสองแนวทางของคนจีนทั้งสองกลุ่มนั้นก็ทำให้คนจีนในกลุ่มนี้ไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทย และสามารถที่จะรักษาบทบาทในทางเศรษฐกิจของตนเอาไว้ได้

ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อรัฐไทยอนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้แล้วนั้น หากเป็นคนจีนที่เกิดและเติบโตในเมืองไทยหรืออยู่ในเมืองไทยมาเป็นระยะเวลาอันนานและได้ตั้งถิ่นฐานอย่างมั่นคงในเมืองไทย หรือได้รับการศึกษาแบบไทย รวมไปถึงมีผลประโยชน์ร่วมกับรัฐไทย คนจีนนั้นก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐไทยได้เปิดโอกาสไว้ให้โดยคนจีนส่วนหนึ่งที่มีลักษณะตามที่รัฐกำหนดไว้ในเงื่อนไขการแปลงสัญชาติก็จะมีมีการขอแปลงสัญชาติเพื่อที่จะแสดงให้รัฐไทยเห็นถึงลักษณะของการเป็นคนไทยตามกฎหมาย

สำหรับคนจีนอีกส่วนหนึ่งก็อาจจะมีความสมบัติไม่เหมาะสมในการขอแปลงสัญชาติหรืออาจจะยังไม่ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองในทางกฎหมายก็จะมีมีการดำเนินการในอีกลักษณะหนึ่งที่รัฐไทยได้เปิดช่องทางไว้ให้ก็คือการแสดงออกให้รัฐไทยเห็นถึงลักษณะของการเป็น “ชาวจีนใจไทย” ซึ่งการที่คนจีนในกลุ่มนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนดนั้นก็นอกจากจะทำให้ไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการจากรัฐไทย และยังสามารถรักษาบทบาททางเศรษฐกิจและการดำเนินชีวิตในเมืองไทยได้อย่างราบรื่น นอกจากนั้นแล้วยังอาจจะทำให้ได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นจากการร่วมมือในการดำเนินการทางเศรษฐกิจกับรัฐไทย รวมไปถึงยังได้รับการผ่อนผันในการลงโทษหากมีการกระทำผิดที่รัฐเห็นว่าไม่ร้ายแรงหรือส่งผลกระทบต่อรัฐไทยมากจนเกินไปอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ก็ยังคงมีคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่ถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐ แต่ยังคงเลือกที่จะรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่คนจีนในกลุ่มนี้มักจะเป็นคนจีนรุ่นแรกที่เดินทางมาจากเมืองจีน จึงทำให้ความผูกพันและความจงรักภักดีต่อเมืองจีนในฐานะเมืองแม่ยังคงมีอยู่มาก นอกจากนั้นแล้วคนจีนในกลุ่มนี้ก็มักจะเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองในเมืองจีน ทำให้คนจีนในกลุ่มนี้รู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของตนเองที่จะต้องให้ความช่วยเหลือเมืองจีน คนจีนในกลุ่มนี้จึงไม่ละทิ้งลักษณะของคนจีนในทางการเมืองแม้จะตระหนักว่าการรักษาลักษณะดังกล่าวอาจจะทำให้ได้รับการลงโทษจากรัฐไทยก็ตาม ทำให้คน

จีนในกลุ่มนี้มักจะได้รับการลงโทษจากรัฐไทยอย่างค่อนข้างจะเข้มงวดและจริงจังด้วยการเนรเทศออกจากเมืองไทย โดยแทบจะไม่ได้รับการผ่อนผัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการเมือง ได้ส่งผลให้คนจีนจะมีการเลือกการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของตนเองในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง กล่าวคือ การเลือกที่จะแสดงลักษณะของคนจีนในทางเศรษฐกิจอันเป็นแนวทางที่รัฐได้มีการผ่อนผันให้ โดยจะไม่แสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนจีนในทางการเมืองด้วยการเปลี่ยนแปลงตนเองทั้งการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทย ตามกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงตนเองให้มีการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทย หรือเลือกที่จะรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองแม้ว่าจะได้รับการลงโทษอย่างเข้มงวดจากรัฐไทยก็ตาม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และรูปแบบในการดำเนินชีวิตของคนจีนแต่ละคน

ลักษณะการแสดงตนเองของคนจีนดังกล่าวนั้นก็เป็นที่สอดคล้องกับสิ่งที่รัฐไทยเองก็ตระหนักถึงเป็นอย่างดี ดังปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2485 ที่ได้กล่าวถึงลักษณะของคนจีนในเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ว่า

คนจีนแบ่งได้เป็น ๓ ประเภท คือ ๑.จีนไทย มีเมียคนไทย ลูกปนททาน พวกนี้ขอแปลงชาติกันมาก บางคนบวช เมืองจีนปนหย่างไรไม่วิตก พวกนี้ไม่เกี่ยวกับการเมือง ๒.พวกจีนนานกิง และ ๓.จีนจุงกิง ซึ่งมีอยู่มากเหมือนกัน เมื่อยี่ปุนตีได้มากจีนจุงกิงก็สงบ อ่อนน้อม แต่เลือกรักชาติยังมีอยู่มาก²⁵⁸

สะท้อนให้เห็นว่า จากการที่รัฐไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นประกอบกับสถานการณ์สงครามมหาเอเซียบูรพาที่เกิดขึ้นในเมืองไทย รวมไปถึงการเปิดโอกาสให้คนจีนในเมืองไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองของรัฐไทยนั้นได้ส่งผลให้คนจีนในเมืองไทยได้มีการแสดงตัวตนออกมาในลักษณะดังกล่าว ซึ่งคงจะเป็นที่รับรู้กันเป็นอย่างดีภายในสังคมไทยในช่วงเวลานี้ที่ทำให้รัฐไทยเองได้ตระหนักถึงการแสดงตัวตนของคนจีนที่แตกต่างกันจึงได้มีนโยบายและดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่แตกต่างกันตามการแสดงตัวตนของคนจีน

นอกจากนั้นแล้วคนจีนยังมีทางเลือกที่จะหันไปแสดงลักษณะของคนจีนในอีกทางหนึ่งก็คือ การแสดงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม เนื่องจากรัฐไทยได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยไม่เข้าแทรกแซง ซึ่งคนจีนก็ตระหนักถึงการไม่แทรกแซงของรัฐไทยเป็นอย่างดี คนจีนจึงได้มีการหันมาแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งในการเปลี่ยน

²⁵⁸ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 32/2485, เรื่อง บันทึกกะชวงการต่างประเทศเรื่องกองทัพไทยเคลื่อนเข้าสู่แดนพม่า และเรื่องรับรองรัฐบาลนานกิง วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2485.

แปลงบทบาทของสมาคมจากการเน้นบทบาททางด้านการเมืองก็หันมาเน้นการแสดงบทบาทในการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางสังคมและวัฒนธรรม และคนจีนเองก็ยังคงมีการแสดงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างค่อนข้างจะเปิดเผย ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาจีนในการติดต่อสื่อสาร การจัดการแสดงงิ้วอันเป็นศิลปะที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างค่อนข้างจะชัดเจน รวมไปถึงการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีในเรื่องต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นว่าหากเป็นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมแล้ว คนจีนยังคงสามารถที่จะแสดงออกได้อย่างค่อนข้างจะเปิดเผยโดยมิได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแม้ว่าผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนจะสามารถแบ่งออกเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ ก็คือ ปฏิกริยาตอบสนองของคนจีนต่อการดำเนินการของรัฐไทย และผลที่เกิดกับการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของคนจีนแต่ละคนก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนในทั้งสองลักษณะใหญ่ๆ นั้นก็จะพบว่า ผลที่เกิดเป็นปฏิกริยาตอบสนองต่อเหตุการณ์ของคนจีนนั้น น่าจะสอดคล้องกับผลที่เกิดการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของคนจีนในแต่ละคน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็นผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนในสองลักษณะด้วยกัน

กล่าวคือ คนจีนในลักษณะแรกหรือในกลุ่มแรกก็คือคนจีนที่เมื่อได้ตระหนักถึงการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นแล้วก็จะเลือกที่จะรักษาความสัมพันธ์ที่ดีด้วยการแสดงปฏิกริยาตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐด้วยการขอผ่อนผันในเรื่องต่างๆ อันเป็นแนวทางที่ไม่ต้องการให้เกิดความขัดแย้งกับรัฐไทยอันอาจจะนำมาซึ่งผลกระทบในการดำเนินชีวิตของพวกเขาในเมืองไทย และเมื่อคนจีนในกลุ่มนี้ไม่ต้องการได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทยก็หน้าที่จะทำให้คนจีนในกลุ่มนี้เลือกที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการก็คือ การดำเนินการทางเศรษฐกิจ โดยละทิ้งการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการละทิ้งในทางกฎหมายด้วยการขอเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทยหรือการละทิ้งในทางปฏิบัติโดยการแสดงลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ก็ตาม

สำหรับผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนในลักษณะที่สองก็คือ การที่คนจีนกลุ่มนี้เลือกที่จะมีปฏิกริยาตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐด้วยการแสดงความไม่พอใจโดยจะมีปฏิกริยาตอบโต้หรือการพยายามดึงรัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับปกครองของรัฐไทย ซึ่งน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงการที่คนจีนกลุ่มนี้ยังคงมีความผูกพันกับเมืองจีนและคงจะยังไม่ละทิ้งลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและอาจจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับรัฐบาลจีน ที่น่าจะทำให้คนจีนกลุ่มนี้เลือกที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่ต้องการให้ความช่วยเหลือเมืองจีน แม้ว่าอาจจะได้รับการลงโทษจากรัฐไทยก็ตาม

นอกจากผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนในสองลักษณะดังกล่าวที่ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์และรูปแบบการดำเนินชีวิตของคนจีนแต่ละคนแล้ว ก็ยังมีผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนในอีกลักษณะหนึ่งซึ่งน่าจะเป็น

ผลที่เกิดกับคนจีนโดยส่วนรวม เนื่องจากเป็นลักษณะที่คนจีนทุกคนสามารถที่จะแสดงออกได้โดยมิได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทย นั่นก็คือ การหันมาเน้นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ก็คงจะเกิดจากการที่คนจีนเองก็ยังคงต้องการที่จะรักษาและถ่ายทอดลักษณะของคนจีนให้คงอยู่ต่อไปในครอบครัวและชุมชนของตน ดังนั้นเมื่อลักษณะของคนจีนในลักษณะอื่นไม่อาจจะแสดงออกได้อย่างชัดเจนมากนักเพราะรัฐไทยมีการดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจัง คนจีนจึงหันมาเน้นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่ได้รับการแทรกแซงจากรัฐไทย

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนนั้น ได้ส่งผลให้คนจีนมีการดำเนินการหรือการแสดงออกในสามลักษณะใหญ่ๆ ด้วยกัน กล่าวคือ ในลักษณะแรกก็คือคนจีนที่อาจจะเกิดและเติบโตในเมืองไทยหรืออยู่ในเมืองไทยเป็นระยะเวลาานาน รวมไปถึงคนจีนที่ได้รับการศึกษาแบบไทย ซึ่งคนจีนกลุ่มนี้จะมีการแสดงออกให้เห็นถึงการประนีประนอมกับรัฐไทย โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงตนเองไปตามแนวทางที่รัฐเปิดโอกาสให้ ทั้งการแปลงสัญชาติเป็นไทย และการแสดงออกถึงการเป็นคนไทยหรือการแสดงออกตามลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” สำหรับในลักษณะที่สองนั้นก็จะเป็นคนจีนที่ยังคงมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อเมืองจีน เนื่องจากการเป็นคนจีนรุ่นแรกหรือการได้รับการศึกษาแบบจีน รวมไปถึงการเข้าเป็นสมาชิกองค์กรต่างๆ ในเมืองจีน ที่ทำให้คนจีนกลุ่มนี้จะได้แสดงความไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐและมีความพยายามตั้งรัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับปกครองของรัฐไทยและยังคงรักษาการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและสำหรับในลักษณะที่สามซึ่งน่าจะเป็นลักษณะร่วมกันของคนจีนนั่นก็คือการที่คนจีนหันไปเน้นการแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าที่จะแสดงออกถึงลักษณะอื่นๆ ของคนจีน เนื่องจากรัฐไทยไม่แทรกแซงการแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวของคนจีน

อย่างไรก็ตาม การสรุปดังกล่าวนี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นเท่าที่ปรากฏในหลักฐานที่พบในขณะนี้และเป็นข้อสรุปที่เกิดจากการแสดงออกที่ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนของคนจีนเท่านั้น ซึ่งอาจจะมีการตีความของคนจีนที่แสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการเป็นคนจีนในลักษณะหนึ่ง แต่ภายในหรือการแสดงออกที่ไม่ปรากฏในหลักฐานหรือยังไม่พบหลักฐานอาจจะมีการแสดงออกในอีกลักษณะหนึ่งก็เป็นได้ แต่อย่างน้อยที่สุดจากการแสดงออกอย่างชัดเจนของคนจีนนั้นก็น่าจะสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่เขาต้องการจะแสดงให้รัฐไทยเห็นอันเป็นวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ที่ต้องการจะศึกษาถึงผลที่เกิดจากการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทย ดังนั้นการที่จะศึกษาถึงผลจึงได้เน้นการศึกษาถึงลักษณะที่คนจีนแสดงออกให้รัฐไทยเห็นอย่างชัดเจนอันน่าจะเป็นสิ่งที่สะท้อนกลับจากการที่รัฐไทยในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

บทที่ 6

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2481 – 2487) นั้นได้มีนโยบายและการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยที่เกิดขึ้นทั้งจากภายในประเทศไทยเองที่รัฐในระบอบการปกครองแบบใหม่จำเป็นต้องสร้างศูนย์กลางของความเป็น “ชาติ” ขึ้นใหม่ เนื่องจากไม่สามารถที่จะใช้ศูนย์กลางเดิม คือ พระมหากษัตริย์ได้ ประเทศไทยในช่วงเวลานี้จึงได้พยายามสร้างศูนย์กลางขึ้นใหม่ ด้วยการให้รัฐธรรมนูญ ธงชาติไทย เพลงชาติไทย หรือโครงการอบรมเพื่อปลูกใจให้ราษฎรรักชาติ และเพื่อที่จะกระตุ้นให้คนไทยเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการให้ความร่วมมือกับรัฐในระบอบการปกครองใหม่ในการดำเนินกิจการต่างๆ ประเทศไทยจึงได้ดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทย” เพื่อที่จะกระตุ้นความรู้สึกใน “การเป็นเจ้าของประเทศ” ของ “คนไทย” ที่พึงจะรักษาสิทธิและผลประโยชน์ของตนเอง

เพื่อที่จะกระตุ้นสำนึกใน “ความเป็นคนไทย” นั้น ประเทศไทยได้ใช้ “สัญชาติไทย” เป็นตัวกำหนด ซึ่งทำให้คนจีนที่มีสัญชาติจีนถูกแบ่งแยกออกไปอย่างชัดเจน จึงทำให้คนจีนนอกจากจะไม่ได้รับสิทธิของคนไทยแล้ว ยังได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐ ที่เน้นที่จะให้ความช่วยเหลือคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจตามนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” เพื่อให้คนไทยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามหลักข้อ 3 ในหลัก 6 ประการอันเป็นนโยบายสำคัญของคณะราษฎรในการปกครองประเทศ ซึ่งทำให้คนจีนซึ่งถือเป็น “คนกลุ่มอื่น” ที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายของประเทศไทย

นอกจากปัจจัยภายในเมืองไทยจากแนวคิดและอุดมการณ์ดังกล่าวของประเทศไทยแล้ว ปัจจัยภายนอกจากสถานการณ์ของเมืองจีนที่ต้องประสบปัญหาทั้งความแตกแยกภายในและการรุกรานจากภายนอกประเทศ ทำให้รัฐบาลกลางของจีนไม่ค่อยมีเสถียรภาพและความมั่นคงเท่าที่ควร อันเป็นสิ่งที่ประเทศไทยเองก็ได้ตระหนักรับรู้ถึงสถานการณ์ของรัฐบาลจีนเป็นอย่างดี จึงทำให้ประเทศไทยสามารถใช้โอกาสที่รัฐบาลจีนไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของประเทศไทยนั้น ทำให้ประเทศไทยนั้นดำเนินการกับคนจีนได้อย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นแล้ว การที่ประเทศไทยเห็นว่าคนจีนในเมืองไทยเองก็เป็นปัญหาสำคัญที่ยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง ทั้งในเรื่องการที่คนจีนเป็น “คนกลุ่มอื่น” ที่มีจำนวนมากที่สุดในสังคมไทย และเป็นกลุ่มที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจของไทยเอาไว้ ในขณะที่คนไทยซึ่งเป็น “เจ้าของประเทศ” กลับไม่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากนัก ประเทศไทยจึงต้องดำเนินการกับคนจีนเพื่อให้การช่วยเหลือคน

ไทยให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นอกจากนั้นการที่คนจีนมีบทบาททางเศรษฐกิจมากก็อาจจะทำให้คนจีนใช้เป็นช่องทางเพื่อเข้ามามีอำนาจทางการเมืองในช่วงนี้ที่เป็นการเมืองในระบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่างๆ มีส่วนร่วมทางการเมืองได้

นอกจากนั้นแล้วการที่คนจีนในช่วงเวลาผสมกลมกลืนเป็นไทยได้ยากขึ้นกว่าแต่ก่อน เนื่องจากการสถานการณ์ความวุ่นวายภายในเมืองจีนได้ทำให้รัฐบาลจีนและกลุ่มการเมืองต่างๆ ในเมืองจีนพยายามที่จะปลูกกระแส “ชาตินิยมจีน” ในหมู่คนจีนในเมืองไทยอยู่โดยตลอด ซึ่งได้ส่งผลให้คนจีนที่แม้ว่าจะเกิดและเติบโตในเมืองไทยที่มีฐานะเป็นคนไทยตามกฎหมาย แต่ก็กลับแบ่งแยกตัวเองออกจากการเป็น “คนไทย” และหันไปผูกพันและจงรักภักดีต่อเมืองจีน จึงทำให้รัฐไทยเกิดความไม่ไว้วางใจว่าบุตรหลานจีนเหล่านี้จะมี “ความเป็นคนไทย” รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงต้องการที่จะแก้ปัญหาที่คนจีนยังคงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่มีความจงรักภักดีและให้การช่วยเหลือเมืองจีนเพื่อที่จะทำให้คนจีนได้มีการแสดงถึงลักษณะของคนไทยหรือน้อยที่สุดก็เป็นลักษณะของคนจีนตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนดไว้ จึงทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น

จากสาเหตุและปัจจัยดังกล่าวข้างต้นนั้นทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้นอกจากจะเกิดจากสาเหตุและปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ยังประกอบกับการที่นโยบายของรัฐไทยในช่วงนี้มีแนวคิดเกี่ยวกับ “ชาตินิยมไทย” ที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการที่รัฐไทยได้รับอิทธิพลจากลัทธิฟาสซิสต์และนาซีของอิตาลีและเยอรมนีตามลำดับ จึงทำให้รัฐไทยต้องการ “สร้างชาติไทย” ที่ยิ่งใหญ่และมีความเป็นอารยะประเทศ รัฐไทยในช่วงนี้จึงได้มีนโยบายและการดำเนินการต่างๆ ที่ให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ของ “ชาติไทย” และ “คนไทย” ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นสำคัญเพื่อแก้ไขสิ่งต่างๆ ในสังคมไทยที่รัฐเห็นว่า ทำให้รัฐไทยล้าหลัง ไม่ทัดเทียมชาติตะวันตก เกิดการแตกแยกและประกอบกับสถานการณ์ภายในเมืองจีนในขณะนั้นที่มีความไม่มั่นคง รัฐไทยในสมัยนี้จึงได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามรัฐไทยก็ได้มีการดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เป็นการดำเนินการกับคนจีนที่มีลักษณะที่แตกต่างหลากหลายที่สัมพันธ์กับนโยบายและทัศนคติของรัฐไทยที่มีต่อลักษณะของคนจีนในแต่ละด้าน

การดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นได้ แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยนั้นมีความแตกต่างหลากหลายอย่างน้อยที่สุดใน 3 ลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ รัฐไทยค่อนข้างที่จะมีความเข้มงวดและจริงจังในการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมือง เพื่อที่จะขจัดความรู้สึกผูกพันและจงรักภักดีที่คนจีนมีต่อเมืองจีน เพื่อที่จะช่วยทำให้คนจีนเหล่านี้ผสมกลมกลืนเข้ากับคนไทยได้โดยง่ายเช่นในอดีต หรือให้

เกิดความรู้สึกจงรักภักดีต่อเมืองไทยอย่างแท้จริง แต่สำหรับการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้น รัฐไทยค่อนข้างจะมีการผ่อนผันให้แม้ว่ารัฐไทยจะใช้ประเด็นการที่คนจีนเข้ามาครอบงำเศรษฐกิจของไทยในการโจมตีคนจีน เพื่อปลุกเร้าให้คนไทยเกิดการตื่นตัวในการเป็นคนไทยของตนที่จะร่วมมือกันในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจแทนที่คนจีน

ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่การครอบงำทางเศรษฐกิจของคนจีนเป็นสิ่งที่คนไทยตระหนักรับรู้กันเป็นอย่างดี และเป็นสิ่งที่คนไทยเสียเปรียบคนจีนมาโดยตลอดจึงน่าจะเป็นประเด็นที่ใช้ปลุกกระตุ้นการตื่นตัวในการเป็นคนไทยที่จะให้ความร่วมมือกับรัฐได้โดยง่าย รัฐไทยจึงเลือกใช้ใช้ประเด็นการครอบงำทางเศรษฐกิจของไทยในการโจมตีคนจีน แต่ในทางปฏิบัติแล้ว รัฐไทยค่อนข้างจะผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ ซึ่งก็คงจะเนื่องมาจากการที่รัฐไทยเองก็ตระหนักถึงการที่รัฐยังคงต้องพึ่งพิงคนจีนในทางเศรษฐกิจอยู่เป็นอย่างมาก เพราะคนไทยเองก็ยังไม่มีความรู้ความชำนาญและความสามารถอย่างเพียงพอที่จะเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่คนจีนได้ทั้งหมด ดังนั้นจึงทำให้แม้ว่ารัฐไทยจะมีนโยบายออกมาเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะลดบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีน และส่งเสริมบทบาทของคนไทยในทางเศรษฐกิจเข้าแทนที่ แต่ก็มักจะปรากฏว่าทั้งในต้นนโยบายและในทางปฏิบัติที่รัฐไทยก็ยังคงเปิดช่องทางในการผ่อนผันไว้ เพื่อให้คนจีนยังสามารถที่จะดำเนินการในทางเศรษฐกิจต่อไปได้

ดังนั้นการที่รัฐไทยมีนโยบายในทางเศรษฐกิจออกมาอย่างชัดเจนที่แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการดำเนินการเพื่อลดบทบาทของคนจีนในทางเศรษฐกิจนั้นก็เป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงการที่รัฐไทยพิจารณาเห็นว่าการใช้ประเด็นการครอบงำทางเศรษฐกิจของคนจีนนั้น สามารถปลุกเร้าการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐต้องการให้เกิดขึ้นได้โดยง่าย โดยการที่รัฐได้แสดงออกให้คนไทยโดยทั่วไปได้เห็นอย่างชัดเจนถึงความต้องการที่จะให้ความช่วยเหลือคนไทยในทางเศรษฐกิจอย่างจริงจัง ด้วยการออกกฎหมายเป็นจำนวนมากเพื่อส่งเสริมบทบาทของคนไทย ซึ่งทำให้คนไทยตื่นตัวและเห็นถึงความปรารถนาดีของรัฐไทยที่มีต่อคนไทย อันจะส่งผลให้คนไทยให้ความร่วมมือกับรัฐในการดำเนินการในด้านต่างๆ

ดังนั้น การที่รัฐไทยมีนโยบายในทางเศรษฐกิจออกมาเป็นจำนวนมาก เพื่อแสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการดำเนินการกับคนจีนจึงเป็นประโยชน์กับรัฐ เพราะนอกจากจะมีส่วนในการกระตุ้นความรู้สึก “ชาตินิยมไทย” เพื่อให้ร่วมมือกับรัฐแล้ว การออกนโยบายดังกล่าวของรัฐไทยยังเป็นการแสดงให้เห็นว่ารัฐไทยภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ดำเนินการตามหลัก 6 ประการที่รัฐได้ประกาศไว้กับคนไทย ซึ่งจะส่งผลให้คนไทยเกิดความรู้สึกว่ารัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ดำเนินการตามนโยบายที่ให้สัญญาไว้กับคนไทย ซึ่งก็จะทำให้ภาพลักษณ์ของรัฐไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นภาพลักษณ์ที่ดีและเป็นที่ยอมรับ

ใจของคนไทย อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ และยังช่วยลดความรู้สึกไม่พอใจของคนบางกลุ่มที่มีต่อรัฐภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองลงได้อีกด้วย

จากประโยชน์ที่รัฐจะได้รับจากการออกนโยบายทางเศรษฐกิจที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความช่วยเหลือคนไทยดังกล่าว จึงมีส่วนที่ทำให้รัฐไทยได้มีการออกนโยบายเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะแสดงให้เห็นถึงการดำเนินการกับคนจีนในทางเศรษฐกิจ แต่สำหรับในทางปฏิบัติแล้วรัฐไทยยังคงมีการผ่อนผันให้กับคนจีน เนื่องจากรัฐไทยและคนไทยยังไม่สามารถที่ดำเนินการได้เองทั้งหมด คนจีนจึงยังสามารถที่จะรักษาบทบาทในการเป็นผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจที่สำคัญของไทยอยู่ได้

สำหรับการดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แทบจะไม่แทรกแซง ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นมิได้มีนโยบายที่ชัดเจนในการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมและคนจีนเองก็ยังคงสามารถที่จะแสดงออกถึงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของตนได้โดยไม่ได้รับการห้ามปรามหรือควบคุมแต่อย่างใด และองค์กรทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนก็ยังคงสามารถที่จะดำรงอยู่ได้เช่นเดิม

แม้ว่าต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐไทยจะมีนโยบายในทางสังคมและวัฒนธรรมออกมาค่อนข้างมาก แต่นโยบายต่างๆ ของรัฐไทยนั้นก็มิได้แสดงให้เห็นถึงการที่รัฐไทยต้องการที่จะดำเนินการกับคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม แต่กลับเป็นนโยบายที่รัฐไทยออกมาเพื่อใช้ควบคุมลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของคนทุกกลุ่มภายในสังคมไทยเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบแบบแผนตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการ และจะเห็นได้ว่า คนจีนยังสามารถที่จะแสดงออกถึงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของตนได้อยู่ในลักษณะเดิมหากการแสดงออกนั้นไม่ส่งผลกระทบต่อระเบียบของสังคมที่รัฐไทยได้วางไว้ดังกล่าว

ถึงแม้ว่ารัฐไทยในสมัยนี้จะมีการควบคุมการดำเนินกิจการขององค์กรต่างๆ อย่างค่อนข้างจะเข้มงวด แต่ก็เห็นได้ว่า รัฐไทยยังคงอนุญาตให้องค์กรทางสังคมและวัฒนธรรมของคนจีนดำรงอยู่ได้โดยให้อยู่ภายใต้ระเบียบของการจัดตั้งองค์กรที่รัฐไทยได้วางไว้เพื่อใช้กับองค์กรของทุกกลุ่มชนในสังคมไทยเท่านั้น ซึ่งจะแตกต่างจากองค์กรทางการเมืองของคนจีนที่ค่อนข้างจะถูกควบคุมจากรัฐไทย จึงทำให้องค์กรทางการเมืองของคนจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมขององค์กร โดยหันมาเน้นกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้องค์กรทางการเมืองของคนจีนดำรงอยู่ได้โดยมิได้รับการควบคุมจากรัฐไทย

การที่รัฐไทยมิได้มีการแทรกแซงคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น อาจจะเป็นเพราะลักษณะดังกล่าวเป็นลักษณะที่ติดตัวคนจีนมาแต่กำเนิด จึงเป็นสิ่งที่เปราะบางและยากที่จะขจัดออกไป ซึ่งถ้าหากรัฐไทยมีการดำเนินการที่แสดงให้เห็นถึงการที่จะขจัดหรือควบคุมลักษณะดัง

กล่าวอย่างชัดเจนแล้วก็อาจจะทำให้เกิดกระแสความไม่พอใจและการต่อต้านได้โดยง่าย ประกอบกับการที่คนจีนมักจะแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวภายในครอบครัวหรือชุมชนของตนเอง จึงมิได้ส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดปัญหาที่รุนแรงใดๆ ต่อรัฐหรือคนไทย ดังนั้นการที่รัฐไทยไม่แทรกแซงการรักษาและแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นประโยชน์ต่อรัฐไทยมากกว่าที่จะมีการดำเนินการใดๆ เพราะนอกจากจะทำให้รัฐไทยมิได้รับการต่อต้านจากคนจีนแล้ว การที่รัฐไทยไม่แทรกแซงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนจีน ยังอาจจะทำให้คนจีนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อรัฐ ซึ่งก็อาจส่งผลให้รัฐได้รับความร่วมมือจากคนจีนในการดำเนินการต่างๆ โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐไทยยังคงต้องการอีกด้วย

จากการที่รัฐไทยไม่แทรกแซงลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม มิได้ต้องการที่จะกำจัดคนจีนทั้งหมดออกจากสังคมไทย ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐไทยมิได้แสดงให้เห็นว่ารัฐไทยต้องการที่จะขจัดลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการใช้ภาษาจีน การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีจีน หรือการแสดงตามศิลปวัฒนธรรมของจีน อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงการเป็นคนจีนอย่างค่อนข้างจะชัดเจน แต่รัฐไทยกลับอนุญาตให้สิ่งต่างๆ ที่แสดงความเป็นคนจีนเหล่านี้ดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย

แต่สิ่งที่รัฐไทยต้องการดำเนินการหรือต้องการที่จะขจัดออกจากสังคมไทยก็คือลักษณะของคนจีนในบางประการที่รัฐไทยไม่ต้องการ ซึ่งก็คือ ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่ยังคงมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อเมืองจีน นอกจากนั้นแล้ว ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองยังเป็นสิ่งที่ทำให้คนจีนซึ่งหมายรวมถึงบุตรหลานจีนที่ถือเป็นคนไทยตามกฎหมาย มีการแบ่งแยกตนเองออกจากคนไทยและสังคมไทย อันเป็นสิ่งที่ขัดกับนโยบายของรัฐไทยที่ต้องการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ “คนไทย” ประกอบกับการที่รัฐไทยยังคงต้องการความร่วมมือจากคนจีน โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ แต่การที่คนจีนแบ่งแยกตนเองออกไปก็อาจจะส่งผลกระทบต่อความร่วมมือกับรัฐในด้านต่างๆ ได้และอาจจะรวมไปถึงการที่ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองหรือความรู้สึก “ชาตินิยมจีน” นั้นเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐ รัฐไทยในช่วงเวลานี้จึงไม่ต้องการที่จะให้คนจีนรักษาหรือปลูกฝังลักษณะดังกล่าว

ดังนั้นรัฐไทยจึงดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่แตกต่างหลากหลายอย่างน้อยที่สุดได้ใน 3 แนวทางอันเป็นการดำเนินการที่สัมพันธ์กับทัศนคติและนโยบายของรัฐ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวของรัฐก็ได้ส่งผลกระทบต่อกรดำเนินการและการแสดงตัวตนของคนจีนในลักษณะที่แตกต่างกันตามลักษณะของคนจีนแต่ละคนตามไปด้วย ซึ่งสามารถแบ่งผลกระทบที่มีต่อคนจีนได้เป็นสองลักษณะใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ ปฏิกริยาตอบสนองของคนจีนที่มีต่อการดำเนินการของรัฐและการแสดงออกถึงลักษณะของตนเองของคนจีนแต่ละคน

ในลักษณะแรกนั้น จากการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อคนจีนได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของประเทศไทยแล้วก็จะมีการแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็นสองแนวทางด้วยกัน อันได้แก่ แนวทางแรกนั้นคนจีนจะมีการเรียกร้องต่อรัฐไทยโดยตรงเพื่อให้รัฐไทยผ่อนผันในการดำเนินการต่างๆ กับคนจีน ซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นปฏิกิริยาของคนจีนที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของรัฐไทย แต่หากรัฐไทยไม่มีการผ่อนผันให้ โดยเฉพาะการดำเนินการในทางการเมือง คนจีนในกลุ่มนี้ก็จะโอนอ่อนในการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐไทย แต่สำหรับปฏิกิริยาของคนจีนในแนวทางที่สองนั้น ก็อาจจะเกิดขึ้นเมื่อการดำเนินการในลักษณะแรกไม่ประสบความสำเร็จก็จะมีคนจีนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่เห็นสมควรโอนอ่อนตามนโยบายของรัฐไทย จึงได้มีการเคลื่อนไหวต่อเพื่อต้องการให้รัฐไทยผ่อนผันหรือยุติการดำเนินการกับคนจีน หรืออาจจะเกิดขึ้นจากคนจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่แยกจากคนจีนที่มีปฏิกิริยาในแนวทางแรก โดยการที่คนจีนในกลุ่มนี้จะมีการแสดงการตอบโต้ต่อการดำเนินการของรัฐและบางส่วนจะมีการร้องเรียนไปยังรัฐบาลจีนถึงการดำเนินการของรัฐไทย เพื่อที่จะให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยต้องการให้รัฐบาลจีนเข้ามาปกครองดูแลคนจีนในเมืองไทย ซึ่งถือได้ว่าเป็นปฏิกิริยาของคนจีนกลุ่มนี้เป็นการเคลื่อนไหวภายนอกขอบเขตของรัฐไทยด้วยการแสดงให้เห็นว่าไม่ต้องการที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยโดยตรง

ปฏิกิริยาของคนจีนทั้งสองแนวทางอันเป็นผลจากการที่รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะที่แตกต่างกันของคนจีนในเมืองไทย กล่าวคือ คนจีนส่วนหนึ่ง ได้แสดงให้เห็นถึงการยอมรับที่จะอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐไทยด้วยการเคลื่อนไหวภายใต้ขอบเขตของรัฐไทย เมื่อเห็นว่ารัฐไทยมีการดำเนินการกับพวกตนที่รุนแรงเกินไป ในขณะที่คนจีนอีกส่วนหนึ่งได้แสดงให้เห็นถึงการยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองด้วยการพยายามดึงรัฐบาลจีนให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทยเพื่อที่จะได้กลับไปอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของรัฐบาลจีน อย่างไรก็ตาม ลักษณะของคนจีนทั้งสองกลุ่มดังกล่าวนี้ อาจจะมิได้แบ่งแยกกันอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เนื่องจากอาจจะมีความคนจีนบางส่วนที่อยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลานานหรือเป็นผู้นำชุมชนคนจีน ทำให้เมื่อเห็นว่ารัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนที่รุนแรงเกินไปก็ทราบถึงวิธีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายใต้ขอบเขตของกฎหมายไทยโดยการขอผ่อนผันต่อรัฐไทยโดยตรง

ในขณะที่เดียวกัน จากการที่คนจีนเหล่านี้ยังคงมีการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐบาลจีน ทำให้เมื่อการเรียกร้องภายใต้ขอบเขตของรัฐไทยไม่ประสบความสำเร็จ จึงอาจจะเรียกร้องไปยังรัฐบาลจีนเพื่อให้รัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทยด้วยก็เป็นได้ แต่การที่กล่าวถึงปฏิกิริยาของคนจีนแบ่งแยกออกจากกันเป็นสองแนวทางนี้ ก็เนื่องมาจากว่าน่าจะมีคนจีนที่มีปฏิกิริยาในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเท่านั้น ที่ช่วยสะท้อนให้เห็นว่า คนจีนในเมืองไทยเองก็มีลักษณะความผูกพันและความสำนึกในความเป็นตัวตนของตนเองที่แตกต่างกัน โดยคนจีนส่วนหนึ่งมีความผูกพันและความสำนึกในความเป็นตัวตนของตนเองที่อยู่ภายใต้อำนาจของรัฐไทย จึงทำให้คนจีนส่วนนี้

มีการเคลื่อนไหวอยู่ภายในของเขตของรัฐไทย แต่คนจีนอีกส่วนหนึ่งมีความผูกพันและสำนึกในความเป็นตัวตนของตนเองอยู่ภายใต้รัฐบาลจีน จึงทำให้คนจีนกลุ่มนี้มีความพยายามที่จะดึงรัฐบาลจีนให้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทย

การแบ่งแยกลักษณะการเคลื่อนไหวของคนจีนออกเป็นสองแนวทางนั้นก็เพื่อที่จะช่วยเน้นย้ำให้เห็นว่า การที่คนจีนมีลักษณะที่แตกต่างกันในสองแนวทางดังกล่าวนี้ก็น่าจะเป็นอีกส่วนหนึ่งที่ทำให้รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนที่แตกต่างกันและช่วยสะท้อนให้เห็นว่า จากการที่มีคนจีนส่วนหนึ่งที่ยังคงมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อเมืองจีนที่มีการดึงรัฐบาลจีนเข้ามาเกี่ยวข้องกับการปกครองของรัฐไทย จึงทำให้รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนในทางการเมืองที่มีความเข้มงวดและจริงจัง เพื่อที่จะขจัดลักษณะของคนจีนดังกล่าวออกไปจากสังคมไทย เนื่องจากลักษณะดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดความแตกแยกภายในสังคมไทยทั้งในระหว่างคนจีนด้วยกันเองและในระหว่างคนจีนกับคนไทย ด้วยการที่คนจีนมีการตระหนักสำนึกที่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกตนเอง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทั้งกับรัฐไทยทั้งในทางการเมืองการปกครองที่จะทำให้รัฐไทยต้องสูญเสียพลเมืองและปัญหาในทางเศรษฐกิจที่จะทำให้รัฐไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่อยู่ในการควบคุมของคนจีนอีกด้วย รัฐไทยจึงไม่ต้องการที่จะให้ลักษณะของคนจีนในทางการเมืองดำรงอยู่ในสังคมไทย

สำหรับผลที่เกิดกับคนจีนในลักษณะที่สองก็คือ การที่คนจีนมีการแสดงลักษณะของตนเองหรือความเป็นตัวตนของตนเองออกมาในลักษณะที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับภูมิหลัง ความเป็นมา วิถีชีวิต และผลประโยชน์ของคนจีนแต่ละคน โดยอาจจะแบ่งได้เป็นสองลักษณะ ก็คือ คนจีนที่มีการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนไทยหรืออย่างน้อยที่สุดมีการปรับตัวไปตามแนวทางของการแสดงออกถึงการเป็นคนไทยตามที่รัฐไทยกำหนด กับคนจีนที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองเอาไว้

สำหรับคนจีนที่มีการแสดงตัวตนของตนเองในลักษณะแรกนั้นก็คือ กลุ่มคนจีนที่เลือกที่จะมีการแสดงออกถึงความเป็นคนไทยของตนเอง ทั้งนี้คงจะเนื่องมาจากการที่คนจีนในกลุ่มนี้เป็นคนจีนที่เกิดและเติบโตในเมืองไทยหรืออยู่ในเมืองไทยมาเป็นเวลานานทำให้มีการดำเนินชีวิตและอาจจะมีผลประโยชน์ส่วนใหญ่อยู่ในเมืองไทย การเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงใดๆ ในเมืองจีนจึงอาจจะไม่ส่งผลกระทบต่อคนจีนในกลุ่มนี้ โดยในช่วงเวลาก่อนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามที่รัฐไทยยังมีได้อินญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทย คนจีนกลุ่มนี้ก็จะพยายามแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทยด้วยการให้ความร่วมมือกับรัฐไทยในด้านต่างๆ และปฏิบัติตามแนวทางและนโยบายของรัฐไทยเป็นอย่างดี รวมไปถึงการเข้าร่วมองค์กรที่ถือว่าเป็นองค์กรของคนไทย เพื่อที่จะแสดงให้รัฐไทยเห็นถึงการปฏิบัติตนตามแนวทางที่รัฐไทยต้องการ

ต่อมาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่อนุญาตให้คนจีนแปลงสัญชาติเป็นไทยได้ คนจีนในกลุ่มนี้ก็จะมีการดำเนินการเพื่อขอแปลงสัญชาติเป็นไทย เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่า พวกเขา

ต้องการเป็นคนไทยอย่างแท้จริงโดยการที่พร้อมที่จะละทิ้งลักษณะของคนจีนในทางการเมือง ซึ่งก็คือ สัญชาติจีนที่เป็นเครื่องผูกพันพวกเขากับรัฐบาลจีน อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ตามกฎหมาย ซึ่งนอกจากจะทำให้พวกเขาสามารถที่จะดำเนินชีวิตต่อไปได้อย่างราบรื่นโดยไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของประเทศไทยแล้ว ยังอาจจะทำให้คนจีนในกลุ่มนี้ได้รับผลประโยชน์จากรัฐไทยในฐานะที่เป็นคนไทยอีกด้วย

คนจีนอีกส่วนหนึ่งที่อาจจะถือได้ว่าอยู่ในกลุ่มนี้ถึงแม้จะมีได้มีการเปลี่ยนแปลงตนเองโดยการขอแปลงสัญชาติเป็นไทย แต่คนจีนในส่วนนี้ก็จะมีการปรับเปลี่ยนตนเองโดยการแสดงถึงลักษณะของการเป็นคนไทยของตนตามแนวทางที่รัฐไทยได้เปิดช่องทางไว้ให้ ซึ่งก็คือ การแสดงลักษณะของ “ชาวจีนใจไทย” ที่พร้อมจะให้ความร่วมมือช่วยเหลือรัฐไทยอันเป็นการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อเมืองไทยในลักษณะหนึ่ง ซึ่งก็จะทำให้คนจีนที่แสดงตนในลักษณะนี้สามารถดำเนินชีวิตในเมืองไทยต่อไปได้อย่างราบรื่นเช่นเดียวกัน ซึ่งในบางครั้งคนจีนในกลุ่มนี้บางส่วนแม้จะแสดงตนว่ามีลักษณะของชาวจีนใจไทย แต่ก็ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีน เนื่องจากที่การเป็นคนจีนรุ่นแรกหรือเป็นผู้นำชุมชนหรือองค์กรของคนจีนที่ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับรัฐบาลจีนอยู่โดยตลอด หรือเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาแบบจีน แต่คนจีนในกลุ่มนี้มักจะไม่ได้แสดงการให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีนอย่างเปิดเผย ทำให้คนจีนในกลุ่มนี้มักจะไม่ได้รับผลกระทบหรือการลงโทษจากรัฐไทย และในบางครั้งยังได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นจากความร่วมมือกับรัฐ และได้รับการยกย่องจากรัฐไทยอีกด้วย

จากผลที่เกิดขึ้นกับคนจีนจากการดำเนินการของประเทศไทยที่ทำให้มีคนไทยบางส่วนพยายามแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนไทยของตน ก็อาจจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่า การปลูกกระแส “ชาตินิยมไทย” เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในสังคมไทยของรัฐในช่วงเวลานี้ ประสบผลสำเร็จพอสมควรจากการที่สามารถดูดกลืนคนจีนส่วนหนึ่งให้เข้ากับ “ความเป็นไทย” ได้อย่างไรก็ตาม แม้ว่ารัฐไทยจะดำเนินการกับคนจีนอย่างเข้มงวดและจริงจังเพื่อที่จะให้คนจีนดำเนินการตามแนวทางที่รัฐกำหนดแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีคนจีนอีกส่วนหนึ่งยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอันเป็นลักษณะที่รัฐไทยไม่ต้องการให้ดำรงอยู่ในสังคมไทยเอาไว้

ทั้งนี้ก็คงจะเนื่องมาจากการที่คนจีนในกลุ่มนี้มักจะเป็นคนจีนรุ่นแรกๆ ที่เดินทางมาจากเมืองจีนทำให้ยังคงมีความผูกพันและตระหนักรู้ในการเป็นคนจีนในทางการเมือง ประกอบกับการที่คนจีนในกลุ่มนี้อาจจะได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองในเมืองจีน จึงทำให้ทราบความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเมืองจีนอยู่โดยตลอด และเกิดความรู้สึกว่า เป็นหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกขององค์กรที่ต้องให้ความช่วยเหลือรัฐบาลจีน คนจีนในกลุ่มนี้จึงยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมืองและพร้อมที่จะแสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวออกมาอย่างเปิดเผยหากรัฐบาลจีนต้องการความช่วยเหลือ แม้จะตระหนักว่าการแสดงออกถึงลักษณะ

ดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่รัฐไทยไม่ต้องการให้เกิดขึ้นก็ตาม จึงทำให้คนจีนในกลุ่มนี้มักจะได้รับ การลงโทษจากรัฐไทยอย่างเด็ดขาดและจริงจัง

นอกจากการที่คนจีนจะมีการแสดงถึงความเป็นตัวตนของตนเองในลักษณะที่แตกต่างกัน เป็นสองลักษณะดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีการแสดงถึงความเป็นตัวตนของคนจีนในอีกลักษณะ หนึ่งที่อาจจะถือได้ว่าเป็นการแสดงออกถึงความเป็นคนจีนร่วมกันของคนจีนในเมืองไทย ซึ่งก็คือ ความเป็นคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมที่คนจีนในเมืองไทยที่แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันใน การแสดงออกถึงความเป็นตัวตนในทางการเมืองที่จะเลือกในการแสดงออกถึงการเป็นคนไทยหรือ การรักษาการเป็นคนจีนในทางการเมืองเอาไว้ แต่คนจีนทั้งสองกลุ่มก็มีการแสดงออกถึงลักษณะ ของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกัน ทั้งนี้นอกจากจะเนื่องมาจากลักษณะดังกล่าวเป็นสิ่งที่ ติดตัวและมีการถ่ายทอดภายในครอบครัวและชุมชนคนจีนแล้ว ยังอาจจะเป็นเพราะการ แสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวมิได้รับการแทรกแซงหรือห้ามปรามจากรัฐไทย จึงทำให้คนจีนที่ ได้รับการดำเนินการอย่างเข้มงวดและจริงจังโดยเฉพาะในทางการเมือง จึงหันมาแสดงออกถึง ลักษณะของคนจีนในทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อที่จะทำให้ลักษณะดังกล่าวอันเป็นที่สะท้อน ถึงการเป็นคนจีนได้อย่างชัดเจนดำรงอยู่ต่อไปในหมู่คนจีนในเมืองไทย

จากการศึกษาถึงทั้งการดำเนินการของรัฐไทยและผลที่มีต่อคนจีน ได้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าในภาพรวมของนโยบายและการดำเนินการของรัฐไทยในช่วงเวลานี้นั้น อาจจะทำให้เห็นว่า รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังเป็นอย่างมาก แต่จากการศึกษาทำให้ เห็นว่ารัฐไทยจะมีการดำเนินการกับคนจีนที่แตกต่างหลากหลายที่สัมพันธ์กับทัศนะและ นโยบายของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนในแต่ละด้าน กล่าวคือ รัฐไทยจะมีความเข้มงวดและจริงจังกับคน จีนในทางการเมือง แต่จะมีการผ่อนผันให้กับคนจีนในทางเศรษฐกิจ และแทบจะไม่แทรกแซงคน จีนในทางสังคมและวัฒนธรรม

ดังนั้น การศึกษาเรื่องรัฐไทยกับคนจีน (พ.ศ.2475 – 2487) ทำให้เห็นว่าจากปัจจัยภายใน ของรัฐไทยที่ต้องการปลุกกระแส “ชาตินิยมไทย” ในความหมายใหม่ที่ใช้สัญชาติไทยเป็นตัว กำหนดการเป็นคนไทยและการดำเนินนโยบาย “ชาตินิยมไทยทางเศรษฐกิจ” ประกอบกับปัจจัย ภายนอกก็คือ สถานการณ์ความไม่มั่นคงของรัฐบาลจีน รวมไปถึงคนจีนในเมืองไทยเองที่รัฐไทย เห็นว่าเป็นปัญหาที่ยังมิได้รับการแก้ไขอย่างจริงจัง จึงทำให้รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมาก ยิ่งขึ้น แต่การดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในช่วงเวลานี้มิได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่เป็นอัน หนึ่งอันเดียวกันในการที่จะขจัดคนจีนหรือลักษณะของคนจีนออกจากเมืองไทยทั้งหมด แต่รัฐไทย จะมีการดำเนินการที่แตกต่างหลากหลายกันออกเป็น 3 แนวทางอันสัมพันธ์กับทัศนะและนโยบาย ของรัฐไทยและลักษณะการแสดงออกที่แตกต่างกันของคนจีนเองด้วย และการดำเนินการกับคน

จีนของรัฐไทยก็ได้ส่งผลต่อคนจีนทั้งในลักษณะของปฏิกริยาตอบสนองของคนจีนที่มีสองแนวทาง อันได้แก่ การขอผ่อนผันและการแสดงความไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐไทย และลักษณะการแสดงตัวตนของคนจีน ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นสองลักษณะใหญ่ๆ ก็คือ คนจีนที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะของการเป็นคนไทย และคนจีนที่ยังคงรักษาลักษณะของคนจีนในทางการเมือง

นอกจากนั้นแล้วจากการศึกษาถึงการดำเนินการของรัฐไทยที่มีต่อคนจีนในช่วงเวลานี้ยังช่วยสะท้อนให้เห็นว่าการที่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นนั้นน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐไทยในช่วงเวลานี้ ก็คือ การพยายามสร้าง “ความเป็นไทย” หรือลักษณะของการเป็นคนไทยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ซึ่งลักษณะของการเป็นไทยที่รัฐไทยในช่วงเวลานี้กำหนดอาจจะมีได้ต้องการให้เกิดขึ้นเฉพาะในหมู่ “คนไทย” เท่านั้น แต่ต้องการที่จะให้ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นกับคนกลุ่มอื่นในสังคมไทยด้วย โดยการกำหนดแนวทางในการแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทยของคนแต่ละกลุ่ม ซึ่งคนจีนก็เป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ได้รับการกำหนดแนวทางที่จะแสดงออกถึงลักษณะของการเป็นคนไทยด้วย และหากคนจีนได้แสดงออกถึงลักษณะดังกล่าวตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนดก็จะทำให้คนจีนนั้นได้รับการยอมรับจากรัฐไทยและสามารถที่จะดำเนินชีวิตในเมืองไทยต่อไปได้อย่างราบรื่น แต่ถ้าคนจีนคนใดไม่ยอมแสดงออกตามลักษณะดังกล่าว และยังคงรักษาลักษณะของคนจีนที่ไม่เป็นที่ต้องการของรัฐไทยก็จะทำให้คนจีนนั้นได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทย และอาจจะทำให้คนจีนนั้นได้รับการลงโทษอย่างเด็ดขาดจากรัฐไทยจนทำให้ไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตในเมืองไทยต่อไปได้

แสดงให้เห็นว่า รัฐไทยในช่วงเวลานี้ค่อนข้างที่จะให้ความสำคัญกับการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยตามแนวทางที่รัฐไทยกำหนดของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคมไทย โดยเฉพาะคนจีนที่รัฐไทยได้มีนโยบายและการดำเนินการออกมาเป็นจำนวนมากเพื่อที่จะให้คนจีนเลือกที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยที่มีความจงรักภักดีและให้ความช่วยเหลือกิจการต่างๆ ของเมืองไทยแทนที่จะแสดงออกถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองที่รักษาความจงรักภักดีต่อเมืองจีน รัฐไทยจึงได้มีการดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจังเพื่อที่จะขจัดลักษณะดังกล่าวของคนจีน ในขณะที่ลักษณะของคนจีนในด้านอื่นๆ ทั้งในทางเศรษฐกิจและในทางสังคมและวัฒนธรรมที่อาจจะถือได้ว่าเป็นลักษณะที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการแสดงออกถึงลักษณะของคนไทยที่มีความจงรักภักดีและให้ความช่วยเหลือเมืองไทยและยังเป็นลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐรวมไปถึงเป็นลักษณะที่มีได้ก่อให้เกิดอันตรายใดๆ ที่รุนแรงต่อรัฐไทยนั้น รัฐไทยก็จะยังคงมีการผ่อนผันหรือไม่แทรกแซงเพื่อให้ลักษณะดังกล่าวยังคงดำรงอยู่ได้ในสังคมไทย ดังนั้น จึงทำให้รัฐไทยมีการดำเนินการกับคนจีนที่แตกต่างกันหลากหลายอันสัมพันธ์กับทัศนคติและนโยบายดังกล่าวของรัฐไทย ซึ่งส่งผลให้คนจีนได้มีการเลือกแสดงออกถึงลักษณะของตนแตกต่างกันออกไปตามภูมิหลังและผลประโยชน์ของคนจีนแต่ละคน

อย่างไรก็ตาม จากการที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีนโยบายและการดำเนินการในทางปฏิบัติที่มีความเข้มงวดและจริงจังมากยิ่งขึ้นต่อคนจีน ได้ส่งผลให้คนจีนส่วนหนึ่งรู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐและเกิดความรู้สึกไม่พอใจรัฐไทยและคนไทยที่ทำให้การดำเนินชีวิตของพวกเขาต้องประสบความยากลำบากมากยิ่งขึ้น แต่ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาที่คนจีนยังไม่สามารถที่จะแสดงปฏิกิริยาตอบโต้หรือแสดงความไม่พอใจของตนออกมาในลักษณะที่รุนแรงได้ ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสถานการณ์ภายในที่รัฐบาลไทยค่อนข้างจะมีอำนาจและความเข้มงวดกวดขัน และสถานการณ์ภายนอกที่รัฐบาลจีนยังไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะต่อรองกับรัฐบาลไทย

แต่เมื่อสถานการณ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปภายหลังจากที่จีนเป็นฝ่ายชนะสงครามภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2488 นั้น ได้ส่งผลให้จีนเป็น 1 ใน 5 มหาอำนาจของโลกในเวลานั้น จึงทำให้คนจีนในเมืองไทยเกิดความตื่นตัวและความภาคภูมิใจในความยิ่งใหญ่ของชาติจีน จึงทำให้คนจีนที่รู้สึกว่าคุณค่าตนเองได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้แสดงการตอบโต้การดำเนินการของรัฐไทยและประกาศความยิ่งใหญ่ของชาติจีนด้วยการทำร้ายคนไทยที่อยู่ในบริเวณเป็นชุมชนคนจีน เช่น เขาวราช, ราชวงศ์, ทรงวาด, พาดสาย เป็นต้น อย่างรุนแรงจนลูกหลานกลายเป็นเหตุการณ์ความวุ่นวายที่เรียกว่า “เลี้ยะพะ” อยู่เป็นระยะเวลาาน ทำให้ทางการไทยต้องใช้กำลังเข้าปราบปรามอย่างจริงจัง เหตุการณ์ดังกล่าวจึงได้สงบลง¹

จากเหตุการณ์ความวุ่นวายอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของคนจีนที่มีต่อคนไทยนั้น อาจจะช่วยสะท้อนกลับไปให้เห็นว่า รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งเป็นรัฐบาลในช่วงก่อนหน้าที่จะเกิดเหตุการณ์ในครั้งนี้ น่าจะมีการดำเนินนโยบายที่มีความเข้มงวดและจริงจังกับคนจีนที่มีลักษณะหรือการดำเนินการที่ไม่เป็นที่ต้องการของรัฐ ทำให้คนจีนที่ได้รับผลกระทบเกิดความรู้สึกไม่พอใจต่อการดำเนินการของรัฐไทย จึงได้มีการแสดงออกถึงความไม่พอใจต่อรัฐไทยและคนไทยอย่างเปิดเผยและรุนแรงดังกล่าว

จากการศึกษาถึงการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยในครั้งนี้ ก็น่าจะมีส่วนช่วยในการสะท้อนให้เห็นว่า ในการดำเนินนโยบายของรัฐนั้นไม่ควรที่จะมีความเข้มงวดกวดขันกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมากเกินไป เพราะอาจนำไปสู่เหตุการณ์ความรุนแรงเช่นเดียวกับกรณีของคนจีนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ได้แสดงออกถึงความไม่พอใจต่อรัฐไทยและคนไทย ดังนั้น จาก

^{*} อันประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา, อังกฤษ, ฝรั่งเศส, สหภาพโซเวียต และจีน.

¹ “อึ้งย้งกวนเมือง “เลี้ยะพะ” หลังสงครามมาดจีนมหาอำนาจ” ใน คนจีน 200 ปี ภายใต้อาณาจักร สมภาร ภาค 2, (กรุงเทพฯ: สหมิตรการพิมพ์, 2530), หน้า 320 – 323.

ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในสังคมไทยนั้น อาจจะแสดงให้เห็นว่า การที่รัฐไทยจะมีนโยบายและการดำเนินการกับคนกลุ่มใดในสังคมนั้น รัฐไทยก็ไม่ควรที่จะดำเนินการอย่างเข้มงวดและเด็ดขาดจนเกินไป เพราะอาจจะทำให้คนกลุ่มนั้นรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการดำเนินการของรัฐ ซึ่งอาจจะทำให้เมื่อเขาสามารถที่จะตอบโต้การดำเนินการของรัฐได้ ก็ทำให้เกิดการใช้ความรุนแรงและก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในสังคมไทยได้

อย่างไรก็ตาม จากการที่เหตุการณ์ความรุนแรงในครั้งนี้เป็นภาระกระทำของคนจีนเพียงส่วนหนึ่งก็อาจจะช่วยสะท้อนให้เห็นว่า รัฐไทยมิได้ดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่เข้มงวดกดดันแต่เพียงอย่างเดียว แต่รัฐไทยได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่หลากหลายที่มีทั้งการผ่อนผันและการไม่แทรกแซง จึงทำให้คนจีนอีกส่วนหนึ่งที่รู้สึกว่าคุณไม่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินการของรัฐไทย จึงมิได้มีปฏิกิริยาที่รุนแรงต่อรัฐและคนไทย ดังนั้นทำให้เห็นได้ว่า การที่รัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่หลากหลาย ได้ส่งผลให้คนจีนมีการแสดงออกต่อรัฐและคนไทยในลักษณะที่แตกต่างกันออกไปด้วย

จากการศึกษาถึงการดำเนินการของรัฐไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงให้เห็นว่า การดำเนินการของรัฐไทยต่อคนจีนนั้นส่วนหนึ่งเกิดมาจากการที่รัฐในช่วงเวลานี้มีนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ที่ต้องการปลูกกระแส “ความเป็นคนไทย” เพื่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการดำเนินการ “สร้างชาติไทย” ที่เจริญก้าวหน้าเป็นอารยะประเทศทัดเทียมกับชาติตะวันตก ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจาก “คนไทย” ทั้งประเทศ รัฐไทยจึงได้นำนโยบาย “ชาตินิยมไทย” มาใช้ในการกระตุ้นให้คนไทยให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจการต่างๆ กับรัฐ ทำให้รัฐได้มีการดำเนินการกับคนจีน ซึ่งเป็นคนอีกกลุ่มที่มีความสำคัญ ซึ่งก็น่าจะถือได้ว่าการดำเนินการตามนโยบาย “ชาตินิยมไทย” ของรัฐไทยนั้นประสบความสำเร็จพอสมควรทั้งในการกระตุ้นให้ “คนไทย” ตื่นตัวใน “ความเป็นคนไทย” ดังที่จะเห็นได้จากการพยายามแสดงออกถึง “ความเป็นคนไทย” ในการดำเนินกิจการต่างๆ เช่น การจัดตั้งหอการค้าไทย หรือการริเริ่มการดำเนินธุรกิจที่เป็นของคนไทย และการเกิดกระแสการตื่นตัวในความรู้สึกถึงการที่คนจีนเข้ามาครองงานเศรษฐกิจไทย ซึ่งก่อให้เกิดความตื่นตัวในการเข้าดำเนินการทางเศรษฐกิจของคนไทยอันเป็นส่วนหนึ่งที่จะสามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามนโยบาย “การสร้างชาติ” ได้ ดังนั้นจากการศึกษานี้ก็อาจจะกล่าวได้ว่า รัฐไทยประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งในการใช้นโยบาย “ชาตินิยมไทย” เพื่อที่จะนำไปสู่นโยบายที่ใหญ่กว่านั่นก็คือ “การสร้างชาติไทย”

นอกจากนั้นการที่รัฐได้มีการดำเนินการกับคนจีนในลักษณะที่แตกต่างหลากหลายออกเป็น 3 ลักษณะดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ก็อาจจะถือได้ว่าการดำเนินการของรัฐประสบความสำเร็จพอสมควรดังที่จะเห็นได้จากการที่คนจีนเองก็ได้ตอบสนองต่อการดำเนินการของรัฐ โดยได้มีปฏิกิริยาและการ

แสดงความเป็นตัวตนของตนเองในลักษณะที่สอดคล้องกับการดำเนินการของรัฐด้วยการที่จะเน้นการแสดงผลถึงลักษณะของคนจีนทางเศรษฐกิจและทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งเป็นลักษณะที่รัฐไทยมีการผ่อนผันและไม่แทรกแซงในการแสดงผลของคนจีน ในขณะที่คนจีนส่วนใหญ่จะพยายามหลีกเลี่ยงการแสดงผลอย่างเปิดเผยถึงลักษณะของคนจีนในทางการเมืองอันเป็นลักษณะที่รัฐไทยมีการดำเนินการที่เข้มงวดและจริงจัง สะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินการกับคนจีนของรัฐไทยนั้นเป็นสิ่งที่ตระหนักรู้กันภายในสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

“กรมตำรวจอนุญาตให้จุดประทัดตรุษจีนได้”, ประชาชาติ, 15 สิงหาคม พ.ศ.2483.

กวรรณิการ์ ต้นประเสริฐ และคณะ. ป๊อเด็กตั้ง: บนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ; มติชน, 2545.

กวรรณิการ์ ต้นประเสริฐ,(บรรณาธิการ). ร้อยคำบอกเล่าเรื่องมูลนิธิป๊อเด็กตั้ง. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์, 2543.

ก้องสกล กวินรวีกุล. การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในรัชสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ.2481-2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

“กระทรวงธรรมการให้โรงเรียนกวดขันการขายอาหาร”, ไทยใหม่, 23 ธันวาคม พ.ศ.2481.

การค้าภายใน, กรม. บันทึกเรื่องเงินส่งเสริมร้านค้าย่อย ของพนะท่านนายกรัฐมนตรี.

การค้าต่างประเทศ, กระทรวง. เลขที่แฟ้ม พพ.2/2:8 ความตกลงทางการค้าและเรื่องเกี่ยวกับการเงินกับญี่ปุ่น, “เรื่องจำนวนหนังสือที่กำหนดไว้ในร่างความเข้าใจกัน ว่าด้วยการค้ากับญี่ปุ่น (ลับ-ด่วน)”, ไม่ปรากฏวันที่.

การค้าต่างประเทศ, กระทรวง. เลขที่แฟ้ม 2/7.1 เศรษฐกิจทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทย พ.ศ.๒๔๘๒ - ๒๔๙๒, “บันทึกเรื่องการกำหนดบริเวณให้คนไทยทำการค้าในพระนคร – ธนบุรี (ลับ).

กฎเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2474 ว่าด้วยการกำกับตรวจตราคนต่างด้าวเข้าประเทศสยาม ตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ.2474, ราชกิจจานุเบกษา (แผนกกฎหมาย) เล่มที่ 48 ภาค 1 – 2 พ.ศ.2474.

ขวานฟ้า “ปากกาหายไป” ประมุข, ฉบับวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

“ข่าวประชาคม”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2480.

“ข่าวพายนในประเทศ”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

“ข่าวพายนในประเทศ” ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

“ข่าวพายนในประเทศ”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2487.

“ข่าวพายนในประเทศ”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2487.

“ข่าวพายนในประเทศ”, ไทยฮั่ว, ลงวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ.2487.

“ข่าวพายนในประเทศ”, ไทยฮั่วเซียมป้อ, ฉบับวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

“ข่าวพายนในประเทศ” ไทยฮั่วเซียมป้อ, ฉบับวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

- “ข่าวพายนในประเทศ” ไทยฮั้วเทียมป้อ, ฉบับวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2487.
- “ข่าวพายนในประเทศ, ไทยฮั้วเทียมป้อ, ฉบับวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2487.
- เขียน อธิวิทย์. วิวัฒนาการการปกครองของจีน. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2509.
- “คำแถลงการณ์คณะกรรมการราษฎรเกี่ยวแก่พระราชบัญญัติสมุด เอกสาร และหนังสือพิมพ์ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475”, ราชกิจจานุเบกษา (แผนกกฎหมาย) เล่มที่ 49 พ.ศ.2475.
- “คำพูดรัฐมนตรี” ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- คำสั่งกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ม.๖๑๐๑/๒๔๘๒ “เรื่องสนับสนุนให้ข้าราชการเบี้ยบำนาญ ทำการค้าข้าวสารของบริษัทข้าวไทย” จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๔๘๒.
- คำสั่งกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ฉบับที่ อ.7599/2485, “เรื่องอนุมัติจ่ายเงินกู้ในประเทศ เพื่อประกอบการอุตสาหกรรมเพื่อจัดทำโรงงานฟอกหนัง” จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม, ลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2485.
- คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 261/2484 “เรื่องการช่วยอาชีพและวิชาชีพของคนไทย” จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ถึงคณะกรรมการจังหวัดทุกจังหวัด (เว้นจังหวัดพระนคร และธนบุรี), ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484.
- คำสั่งอธิบดีกรมตำรวจ, เลขที่ 28/2486, ลงวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.
- คำให้การต่อศาลอาชญากรรมสงครามของพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าทิพอาภา. 19 ตุลาคม พ.ศ.2488.
- โฆษณาการ, กรม. คู่มือพลเมือง. พระนคร: อักษรนิติ, 2479.
- “จิวในงานรัฐธรรมนูญ”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2480.
- “เงินไทยในเมืองไทย”, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2481.
- จรรยา สุภาพ. สารานุกรมรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2518.
- จอห์น เค. แฟร์แบงก์, เอ็ดวิน ไอโรชาเวอร์ และแอลเบิร์ต เอ็มเครท. เอเชียตะวันออกยุคใหม่ เล่ม 3. กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยโชค จุลศิริวงศ์, แปล. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- “จะให้นักเรียนหญิงขายอาหารข้าราชการ”, ศรีกรุง, วันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- “จับพ่อค้าจีนนักร้อย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2482.
- “เงินกับญี่ปุ่นเกิดยิงกันขึ้นที่ภูเขาเขียว”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2480.
- “เงินปั๊กซี่ได้แรงส่งลูกไปพันเมือง เกิดมีเสียงลือประหลาดทางสงขลาหาดีใหญ่”, กรุงเทพฯ วารสาร, ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2477.
- “แจ้งความ”, ตงจ้วน, ฉบับวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

“จำไม่พอใจที่จับเลี้ยงโยนนํ้า ถอดเสื้อก่าแสดงกิริยาฮึดฮัด”

“ช่วยพ่อค้าไทยซื้อสินค้า”, สตรีกรุง, ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2486.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช และชัตติยา กรวรรณสูตร (รวบรวม). เอกสารการเมืองการปกครองไทย
(พ.ศ.2417 – 2477). กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิภัลย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ.
บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. ประวัติการเมืองไทย 2475 – 2500. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคม
ศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2544.

เชวง เรียงสุวรรณ. การจัดตั้งองค์การรัฐวิสาหกิจ 2513. พระนคร: ชุมนุมสหกรณ์การซื้อและการ
ขาย, 2513.

“เซนเซอร์หว่านเฉียว”, ประชาชาติ, วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2480.

“เชี่ยวชาญเรื่องกบฏในเมืองซีอาน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

ณรงค์ พวงพิศ. นโยบายเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้า
อยู่หัว. ปริญญานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514.

ณรงค์ เพชรประเสริฐ. สมาคมการค้าและหอการค้าในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหา
บัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518, (อัดสำเนา).

ดอกไม้สด. ชัยชนะของหลวงนฤบาล. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2516.

เดือน บุญนาค. ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก. กรุงเทพฯ : โพลีสามตันการ
พิมพ์, 2517.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. จดหมายเหตุประกอบเรื่องไถลบ้าน,
พระนคร: พระจันทร์, 2505.

“ตรวจคดีพ่อค้าจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

“ตื่นเถิดชาวไทย”, ผดุงชาติ, ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2481.

“ถูกแทงตายเพราะคิดว่าติดต่อกับญี่ปุ่น”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ.2480.

แถมสุข นุ่มนนท์. “การสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2” ธรรม
ปาฐกถาจากสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย พ.ศ.2520 – 2521. กรุงเทพฯ : สมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2526. หน้า 26 – 35.

แถมสุข นุ่มนนท์. “เมืองไทยยุคเชื้อผู้นำ” วารสารธรรมศาสตร์. ปีที่ 6 เล่มที่ (1 มิถุนายน –
กันยายน), พ.ศ.2519. หน้า 112 - 124.

ทรงศรี อัจฉอรุณ. การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย, 2506.

ทวี ธีระวงศ์เสรี. สถานภาพทางกฎหมายของชาวจีนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์,
2517.

ทวีป วรดิกล. ประวัติศาสตร์จีน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ, 2538.

“ทัพจีนญี่ปุ่นปะทะกันแล้ว” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

“ท่านนายกรัฐมนตรีปราศรัยกับชาวจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

ที่ดิน, กรม " พระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 " , รวมกฎหมาย
เกี่ยวกับที่ดิน. พระนคร : สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย , 2511.

“ทุนกู้ยืมจะเลิกไปถึงการค้า”, ไทยใหม่, วันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

เทอด ประชาธรรม. เหมาเจ๋อตงผู้นำจีนใหม่. กรุงเทพฯ: แสงตะวัน, 2518.

เทียมจันทร์ อ้าแหว. บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.
2475 - 2487). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

“ไทยนิยมกำไรปีที่แล้วสี่แสนแสน”, ศรีกรุง, 21 มีนาคม พ.ศ. 2486.

ธรรมการ, กระทรวง. ประมวลการศึกษาพิเศษ ภาค 1 ตอนที่ 2 ประมวลการสอนชั้นมัธยมต้น,
พระนคร: ช่างพิมพ์วัดสังเวช, 2480.

“ธรรมการกำลังจะขับเงินออกไปจากกระทรวงในเร็ววันนี้”, ไทยใหม่, วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2481.

“ธรรมการมิได้กวดขันชนต่างด้าวนัก” ไทยใหม่, วันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2481.

“ธรรมการออกคำสั่งห้ามควบคุมการขายอาหาร”, ไทยใหม่, 5 มกราคม พ.ศ.2481.

ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. ตำนานชีวิตเจ้าสัว 55 ตระกูลดัง ภาค 2. กรุงเทพฯ : บริษัทเนชั่นมัลติมีเดีย
กรุ๊ป มหาชนจำกัด, 2537.

ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์. 55 ตระกูลดัง ภาค 1. กรุงเทพฯ : บริษัทเนชั่นมัลติมีเดียกรุ๊ป มหาชน
จำกัด, 2537.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบการปกครองสยามระหว่าง
พ.ศ. 2470 - 2480. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, “พลังของแนวคิดชาติ-ชาตินิยม กับการเมืองไทยในสมัยแรกเริ่มของรัฐ
ประชาชาติ”, รัฐศาสตร์สาร. ปีที่ 21 ฉบับที่ 3, 2542, หน้า 55 - 67.

นางเยาว์ จิตตะปุตตะ, “บทพระราชนิพนธ์เรื่องพวกยิวแห่งบูรพทิศ : แนวทางการปลูกฝังอุดมการณ์
ชาตินิยม” วารสารอักษรศาสตร์ ศิลปากร. ปีที่ 4 ฉบับที่ 2, 2524. หน้า 120 – 129.

“นายพันโทของเขียนฟ้องหนังสือพิมพ์จีน ในข้อที่ลงข่าวเท็จหาว่าเป็นคนขายชาติ”, ประชาชาติ,
ฉบับวันที่ 6 มิถุนายน พ.ศ.2481.

“นายพลกวางตั้งพูดชมเชยรัฐบาลสยามว่ามุ่งจะส่งเสริมไมตรีระหว่างไทยกับจีน”, ประชาชาติ,
ฉบับวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2481.

“นายกษ ปราศรัย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

“นายกษ ปราศรัย”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

“นายกรัฐมนตรีว่าพยายามหาอาชีพให้ขอให้ประชาชนชาวไทยช่วยกันรักษา”, ไทยใหม่, ฉบับวันที่
7 เมษายน พ.ศ.2482.

“เนรเทศหัวหน้าอั้งยี่ ๑๔ คนจากสยามแล้ว”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2480.

“แนวปฏิบัติส่งเสริมร้านค้าย่อย”, สตรีกรุง, 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486.

นิรัตน์ พงษ์สิทธิถาวร. บทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับความคิดทางการเมือง
เมืองของมาคิอาเวลลี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิต
วิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

“บริษัทไทยฟุ้งสู่ความนิยม”, สตรีกรุง, 5 กันยายน พ.ศ.2482.

บุญทอง เลขะกุล, (ผู้รวบรวมพิมพ์). คู่มือระบอบใหม่. พระนคร: สยามพาณิชย์การ, 2477.

ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. “พระราชดำรัสคราวเสด็จเยี่ยมโรงเรียนจีน”, พระราช
ดำรัสและพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. พระนคร: ป.พิศนา
ดิการพิมพ์, 2507.

“ประกาศกระทรวงธรรมการเรื่องห้ามไม่ให้ใช้สมุดหนังสือเป็นเครื่องศึกษาในโรงเรียน”, ราชกิจจานุ
เบกษา เล่มที่ 53 พ.ศ.2479.

“ประกาศกระทรวงมหาดไทยห้ามมิให้สิ่งตีพิมพ์เข้ามาในสยาม”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ภาค
1 พ.ศ.2478.

“ประกาศห้ามสิ่งตีพิมพ์ภาษาจีนเข้ามาในสยาม” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 53 พ.ศ.2479.

“ประชาชนคับคั่งฟังปาฐกถารัฐมนตรี” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2482.

ประชาชาติ ฉบับวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2484

ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2481.

“ประชาชาติกับมนุษยธรรม” ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2476.

ประมวลสถิติ, กอง กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, สถิติพยากรณ์รายปีประเทศไทย, บรรพที่ 20, พ.ศ.2480 - 2481. ม.ป.พ.: ม.ป.ป.

ประวัตินายตันซิวเม้ง หวังหลี่ และนางทองพูล หวังหลี่ หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายตันซิวเม้ง หวังหลี่ และนางทองพูล หวังหลี่ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันจันทร์ที่ 10 มกราคม พ.ศ.2515.

ประวัตินายสัท มหาคุณ หนังสืออนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายสัท มหาคุณ ณ เมรุ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2504.

ประเสริฐ ลีละยูวะ, "รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ", สยามนิกร, ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2481.

ประอรรัตน์ บุรณะมาตร์. วิเคราะห์บทบาทละครประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ประอรรัตน์ บุรณะมาตร์. หลวงวิจิตรวาทการกับบทละครประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : ธรรมศาสตร์, 2528.

ปรีศนี เกศบุตร. การจัดการศึกษาผู้ใหญ่กับนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481 - 2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

ปรารธนา โกเมน. สมาคมชาวจีน พ.ศ.2440 – 2488. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

"ปิดประกาศห้ามพ่อค้าจีนขายของญี่ปุ่นเคลื่อนกลาดตามถนน", สยามนิกร, ฉบับวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2481.

แปลก พิบูลสงคราม. อนุสรณ์ในพิธีบรรจจุลิจิ ๗พัน๗ จอมพล ป. พิบูลสงคราม. พระนคร : โรงพิมพ์ กักตึประดิษฐ์, 2502.

ผาณิต รวมศิลป์. นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่ พ.ศ.2481 ถึง 2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2521.

แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/76 เรื่อง เปลี่ยนชื่อ – นามสกุล, 15 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/84 เรื่อง พ.จ.ท.สนอง ชุ่่นพงษ์ ขอเปลี่ยนนามสกุลใหม่, 30 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/98 เรื่อง ขอลเปลี่ยนชื่อตัว – สกุล, 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486.

แผนกเอกสาร กองประวัติศาสตร์ โยธาธิการทหารเรือ เอกสาร 3.6/100 เรื่อง ข้าราชการและทหาร ขอลเปลี่ยนชื่อ – ชื่อสกุล, 3 มกราคม พ.ศ.2487.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ข้อบังคับของสมาคมก่องลิว, ไม่ปรากฏวันที่.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ข้อบังคับชั่วคราวแกกแกก, ไม่ปรากฏวันที่.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ข้อบังคับสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่องควบคุมสมาคม และองค์การต่างๆ, ลงวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, คำแปลข้อบังคับหนังสือเงินของสมาคมเกดเดอฮุยฮอ, ไม่ปรากฏวันที่.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมก่องลิวห่วยกุน”, วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2485.

แผนก 4 สมาคม ตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนแคะ”, วันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2481.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนแคะ”, วันที่ 28 เมษายน พ.ศ.2484.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนแคะแห่งสยาม”, วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมจีนแคะแห่งสยาม”, วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฝ่าหยิน”, วันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2477.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฝ่าหยิน”, วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2485.

แผนก 4 สมาคม ตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสมาคมฮงก๊ก”, วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2480.

แผนก 4 สมาคม ตำรวจสันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, “ทะเบียนสโมสรสามัคคีจีนสยาม”, วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2478.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เรื่องไม่อนุญาตสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทยจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ, วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2486.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เรื่องสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทยขอจดทะเบียน
แก้ไขข้อบังคับ, วันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2486.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สมาคมชิวเถาเกากงเก๊กจตทเบียนเปลี่ยนแปลงข้อ
บังคับ, ลงวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2486.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, หนังสือประธานสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย ถึง
รองอธิบดีกรมตำรวจ, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2483.

แผนก 4 สันติบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, หนังสือหัวหน้าแผนกสมาคม เอกสารและหนังสือ
พิมพ์ถึงประธานสมาคมจีนแคะแห่งประเทศไทย, วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2483.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.3 ก.3 ทะเบียนสมาคมเกงเดายู่ซ้อ, ลงวัน
ที่ 13 เมษายน พ.ศ.2487.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.3 ก.3 ทะเบียนสมาคมเกงเดายู่ซ้อ, ลงวัน
ที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2487.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.12 ทะเบียนสมาคมจงหวาก๊กกัหมินคลับ,
วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2457

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.16 ก.16 ทะเบียนสมาคม สมาคมพาณิชย์
จีนแห่งกรุงสยามขอเปลี่ยนนามสมาคม, วันที่ 31 สิงหาคม 2482.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ทะเบียนสมาคมฮกเกี้ยน, วันที่ 26
มีนาคม พ.ศ.2482.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ก.17 ทะเบียนสมาคมจีนฮกเกี้ยน, วันที่
12 มกราคม พ.ศ.2487.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.17 ก.17 สมาคมจีนฮกเกี้ยนขอจดทะเบียน
เปลี่ยนกัมการใหม่, วันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2487.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.61 ทะเบียนสมาคมกงเจอะอ้ายกู๊, วันที่ 29
ธันวาคม พ.ศ.2482.

แผนก 4 สมาคม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, เอกสาร จ.191 ทะเบียนสมาคมแต้จิ๋วแห่งกรุงสยาม,
23 ธันวาคม พ.ศ.2482.

“พ่อค้าจีนนับพันถูกสอบสวนอีก”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2482.

พ่อค้าไทย, สมาคม “ประวัติสมาคมพ่อค้าไทย”, ที่ระลึกเปิดอาคารสมาคมพ่อค้าไทย. พระนคร:
กรุงสยามการพิมพ์, 2514.

“พะยานไม้กัลมาศาลโดยกัลวอิทธิพล”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

“พระยาอนุমানราชธน ปาฐกถากินหมาก”, ประชาชาติ, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2484.

- “พระยาอนุমানราชชน ปาฐกถากินหมาก”, ประชาชาติ, วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2484.
- “พระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พ.ศ. 2485” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 59 ตอนที่ 38 พ.ศ. 2485.
- “พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2475” ราชกิจจานุเบกษา (แผนก กฤษฎีกา) เล่มที่ 49 พ.ศ. 2475.
- “พระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ พ.ศ. 2484” ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 58 ตอนที่ 64 พ.ศ.2484.
- “พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464”, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 34.
- “พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พุทธศักราช 2479” ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 55 พ.ศ.2480.
- พรณี บัวเล็ก. กฏีลากรรณกับประวัติศาสตร์แรงงานไทย. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2542.
- พรณี บัวเล็ก. จักรวรรดินิยมญี่ปุ่นกับพัฒนาการทุนนิยมไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 – 2 (พ.ศ.2452 – 2484). กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ปัญญาเพื่อพัฒนาประเทศ, 2540.
- พรณี บัวเล็ก. ลักษณะของนายทุนไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2457 – 2482 : บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม. กรุงเทพฯ : พันธกิจ, 2545.
- พรณี อวนสกุล. กิจการเหมืองแร่ดีบุกกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจภาคใต้ประเทศไทย พ.ศ.2411 – 2474. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- พลกุล อังกิ้นนทร์. บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2514.
- พทยา สายหู, “องค์ประกอบกำลังอำนาจของชาติทางจิตสังคม” สังคมศาสตร์. ปีที่ 6 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม พ.ศ.2512), หน้า 39 – 52.
- พิชัย รัตนพล. วิวัฒนาการการควบคุมโรงเรียนจีน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2512.
- “พูดกันวันว่าง” วารศัพท์, ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- เพ็ญพิสุทธิ์ อินทกริมย์. เที่ยวสุดแสง สืบญเรื่อง: ทัศนะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย, กรุงเทพฯ: ศูนย์ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทยกับประเทศในเอเชีย, 2547.
- ภูวดล ทรงประเสริฐ. นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - 2500). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2519.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ปกิณกะคดี. พระนคร: บรรณาการ, 2515.

มนตรีวา เตชะมโนดม. เชียงหวาย: การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ.2454 – 2460).

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

มัลลิกา เรื่องระพี. บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคม และศิลปกรรมไทย สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

มหาดไทย, กระทรวง. รายงานการประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด พุทธศักราช 2484 เล่ม 1.

ม.ป.ท.: ม.ป.ป.

มไหสวรรย์, พระยา “พระยามไหสวรรย์”, หนังสือที่ระลึกในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพพระยามไหสวรรย์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 9 กรกฎาคม พ.ศ.2518.

มานิตย์ นวลละออ. การเมืองไทยยุคสัญลักษณ์รัฐไทย. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองรัตน์พรินติ้ง จำกัด, 2540.

มีจิตตมีใจ, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2481.

ยุพา ชุมจันทร์, “พระบรมราชาบายในการใช้ลัทธิชาตินิยมของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 3/3 (เมษายน – มิถุนายน 2519), หน้า 23 - 31.

รัชดาพร ศรีภิบาล, “กงเอี้ยนเกาะงาม การผูกขาดสัมปทานรังนกของชาวจีน” เมืองโบราณ. ปีที่ 26 ฉบับที่ 2 (เมษายน – มิถุนายน) 2543, หน้า 58 - 65.

“รัฐบาลไม่รับผิดชอบในความคิดเห็นบุคคล” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

“รัฐบาลเริ่มการชุดแร่เหล็ก, นิกร, ฉบับวันที่ 26 กันยายน พ.ศ.2483.

รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520. ราชกิจจานุเบกษาเล่ม 44 กฤษฎีกา ภาค 1 – 2 พ.ศ. 2470.

“ร้านค้าไทยรับจะทำการขายโดยสุจริต”, นิกร, ฉบับวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2486.

ยุพเรศ มิลลิแกน. บทบาทของชาวจีนในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต แผนกวิชาปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510.

ราม วัชรประดิษฐ์. พัฒนาการของประวัติศาสตร์ชาติในประเทศไทย พ.ศ.2411 – 2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2475 วันที่ 17 สิงหาคมพ.ศ.2475.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 50/2475 เรื่อง จีนในเมืองไทย วันที่ 27 กันยายน

พ.ศ.2475.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 77/2475 เรื่อง พระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม
วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2475.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 98 / 2475 เรื่อง โรงเรียนชินหิมินส่งใบแจ้งความถึงผู้ปกครองนักเรียน วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2475.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 99/2475 เรื่อง พวกจีนจะยื่นคำร้องทุกข์ต่อสภาผู้แทน
ราษฎรเนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาในท้องที่จังหวัดพระนคร
และธนบุรี วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2475.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2476, เรื่อง ข้ำหลวงพาดินชยจีนขออนุญาตออก
หนังสือเดินทางให้แก่คนจีนที่จะกลับประเทศจีน วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 14/2476 เรื่อง โรงเรียนจ่านา วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2476, เรื่อง นายซีกิมฮะ จะไปประเทศญี่ปุ่น วันที่ 6
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2476 เรื่อง หน้าที่ราชการของสภาเศรษฐกิจ วันที่ 16
สิงหาคม พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2476 เรื่อง จีนร้องขอให้โรงเรียนปฏิบัติไปตามเดิม วัน
ที่ 28 เมษายน พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 19/2476, เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 14
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 28 / 2476 เรื่อง กระทรวงธรรมการเสนอตั้งโรงเรียนสอน
ภาษาจีนขึ้นเอง วันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2476 เรื่อง จีนลักลอบเข้าเมืองทางชายเขตต์แดนแม่
น้ำโขง วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 32 / 2476 เรื่อง ด้านตรวจคนเข้าเมือง วันที่ 30
พฤษภาคม พ.ศ.2476.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1/2477 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน
พ.ศ.2477.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 1 / 2477 เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาชาวจีน วันที่ 3
เมษายน พ.ศ.2477.

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2477, เรื่อง นายบุญจู้ต่วน ขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 7/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่อง กระทรวงธรรมการขอให้กวดขันโรงเรียนจีนบางแห่งที่เรียไรพ่อค้า, วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาเรื่องกระทรวงธรรมการขอให้กวดขันโรงเรียนจีนบางแห่งที่เรียไรพ่อค้า วันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 18/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่อง นายกิมลี้ย เคียงศิริ กับนายกิมฮ้อย เคียงศิริ ขอแปลงชาติ, วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 42/2477 เรื่อง หอการค้าไทยขออนุญาตมีงานออกร้าน วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 45/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477) เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 46/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477) เรื่อง กระทรวงธรรมการออกคำสั่งแถลงการณ์เรื่องปิดโรงเรียนจีน วันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 48 / 2477 เรื่อง ผู้จัดการโรงเรียนจีนร้องเรียนกระทรวงธรรมการสั่งให้สิ้นภาวะโรงเรียนประถมศึกษา วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 54/2477, เรื่อง นายบาจี้ แซ่โก ขอแปลงชาติ วันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 55/2477 (สมัยรัฐบาลวันที่ 22 กันยายน พ.ศ.2477), เรื่อง นายอั้งไซเจือ สังกัดชาติโปรตุเกส ขอแปลงชาติเป็นไทย, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 66/2477, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจำกัดแร่ดีบุกแก้ไขเพิ่มเติม, วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 71/2477, เรื่อง นายกิมลี้ย และนายกิมฮ้อย เคียงศิริ ขอแปลงชาติ วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 79/2477 เรื่อง โรงเรียนจีน วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2477.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3/2478 เรื่อง ระเบียบการจ้างเหมา วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2478, เรื่อง บำเหน็จความชอบในการปราบกบฏของ นายบุญสุข แซ่ฉั่ว วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 14/2478 เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนในประเทศไทยสยาม วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16 / 2478 เรื่อง สมาคมนักเรียนต่างด้าวเปิดประชุมเกี่ยวกับกาขึ้นภาษีข้าวสยาม วันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 21/2478 เรื่อง ข้อหาหรือจากข้าหลวงประจำจังหวัด เรื่อง ปลุกใจให้ราษฎรรักชาติ, วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 23/2478 เรื่อง จีนปิดข้าวสยาม วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 25/2478 เรื่อง ชาวจีนปิดข้าวสยาม วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 28/2478 เรื่อง คณะกรรมการพิจารณาเรื่องจีนปิดข้าวสยามเสนอรายงานการประชุม วันที่ 21 มิถุนายนพ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/2478 เรื่อง จีนปิดข้าวสยาม วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 34/2478 เรื่อง ขอกอกและโอนประทานบัตรเหมืองแร่ดีบุกและวุลแฟรม วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2476.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 39/2478 เรื่อง สมาคมพาณิชย์จีนยุ้งให้คนจีนบอยคอตสินค้าสยาม วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 41/2478 เรื่อง การเจริญทางพระราชไมตรี วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 41/2478 เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับจีน วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 41/2478 เรื่อง มั่นจูเกา วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 42/2478 เรื่อง การขออนุญาตให้ชนชาติญี่ปุ่นเป็นครูสอนวิชาการประมงในเขตต์จับสัตว์น้ำสยาม วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 47/2478 เรื่อง นายวิลาส โอสถานนท์ รายงานการไปประเทศจีน วันที่ 7 สิงหาคมพ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 58/2478 เรื่อง รัฐบาลจีนจะส่งข้าราชการเข้ามาเยี่ยม แสดงสันถวะไมตรี วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 61/2478, เรื่อง ขอโอนสัมปทานเช่าทำป่าไม้ และขอออก
และโอนประทานบัตรทำเหมืองแร่ดีบุก วันที่ 6 กันยายน พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 66/2478 เรื่อง ตั้งโรงเรียนการประมง วันที่ 18 กันยายน
พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 70/2478, เรื่อง กระทรวงการคลังเสนอผลการประมุล
อากรรั้งนก วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 74/2478, เรื่อง ประมุลอากรรั้งนก วันที่ 9 ตุลาคม
พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 75/2478 เรื่อง ระเบียบการชั่งทองคำสยาม, วันที่ 11
ตุลาคม พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 77/2478, เรื่อง การประมุลอากรรั้งนก วันที่ 23 ตุลาคม
พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79/2478 เรื่อง การปลูกใจให้ราษฎรรักชาติ, วันที่ 15
พฤศจิกายน พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 92/2478 เรื่อง รายงานอัครราชทูตสยามกรุงโตเกียวรายงาน
เกี่ยวกับนโยบายของปะเทศญี่ปุ่นในปะเทศจีนภาคเหนือ วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 95/2478 เรื่อง กฎกระทรวงกรรมการออกตามความใน
พระราชบัญญัติประถมศึกษา วันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 99/2478 เรื่อง กฎกระทรวงกรรมการออกตามความใน
พระราชบัญญัติประถมศึกษา วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 99/2478 เรื่อง อัครราชทูตสยามกรุงโตเกียวรายงาน
เกี่ยวกับนโยบายของญี่ปุ่นในปะเทศจีน วันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 105/2478 เรื่อง โรงเรียนการประมง วันที่ 10 มกราคม
พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 122/2478 เรื่อง พระราชบัญญัติตั้ง พุทธศักราช 2478, วัน
ที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 127/2478 เรื่อง ตั้งซ่อมกรรมการต่างๆ และยุบกรรมการ
บางคนะ วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2478.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 141/2478 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติลื้อเลื่อน วันที่ 28
มีนาคม พ.ศ.2478.

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 2/2479 เรื่อง ขอดอกและโอนประทานบัตรหมื่นแรมดีบุก
 วุลแฟรม และทองคำ วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 8/2479 เรื่อง รัฐบาลจีนจะส่งข้าราชการ 15 นายเข้ามา
 กรุงเทพฯ วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2479 เรื่อง ขอดอกและโอนประทานบัตรหมื่นแรมดีบุก
 และวุลแฟรม นายเง่า ทายชายกับพวกรวม 23 นายกับข้อสังเกตของอนุกรรมการ วันที่ 3
 มิถุนายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 12/2479 เรื่อง เงินค่าใช้จ่ายในการรับรองคณะข้าหลวง
 เศรษฐกิจจีน วันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 26/2479, เรื่อง กระทรวงเกษตรธิการขอดอกและโอน
 ประทานบัตรทำหมื่นแรม วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 36 / 2479 เรื่อง กระทรวงมหาดไทยขออนุมัติเปิดด่าน
 ตรวจคนเข้าเมืองตามจังหวัดชายแดน วันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 37 / 2479 เรื่อง กระทรวงมหาดไทยขออนุมัติตั้งแผนก
 ทะเบียนกลางคนต่างด้าวสังกัดกรมตำรวจ วันที่ 7 กันยายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 43/2479, เรื่องนายหลี่ทองเจียง หรือหลี่ทองเซียง สังกัด
 ชาตอังกฤษ ขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 51/2479 เรื่อง พระราชบัญญัติการจดทะเบียนและการ
 ออกใบอนุญาตเรื่องจับสัตว์น้ำ พ.ศ.2477 วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 55/2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียน
 และออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2479 วันที่ 23 ตุลาคม
 พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 57/2479 เรื่อง กระทรวงเศรษฐการเสนอที่ๆ จะจัดการโรง
 งานทำน้ำตาล วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 59/2479, เรื่อง กระทรวงมหาดไทยขอพระราชทาน
 เหยี่ยุทธาชนิคมให้แก่ นายกิมเฮง แซ่คู วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2479 เรื่อง กระทรวงเกษตรธิการขอดอกและโอน
 ประทานบัตรหมื่นแรมดีบุกและวุลแฟรม รวม 27 นาย วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 63/2479, เรื่อง กระทรวงเกษตรธิการขอดอกและโอน
 ประทานบัตรหมื่นแรมดีบุกและวุลแฟรม รวม ๒๗ ราย วันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ.2479.

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 64/2479 เรื่อง กระทรวงเกษตรราธิการขออนุมัติขยายวงเงินก่อสร้างโรงหีบฝ้ายสาขา วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 71/2479 เรื่อง กระทรวงเศรษฐการขออนุมัติจ่ายเงินช่วยเหลือหอการค้าไทย วันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 76 / 2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79/2479 เรื่อง กระทรวงเศรษฐการขอดำเนินงานอุตสาหกรรมสาวไหม และทำน้ำตาลเป็นแบบบริษัท วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2478.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79 / 2479 เรื่อง การเพิ่มด่านตรวจคนเข้าเมือง วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 79/2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติควบคุมการเรียไร วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 86 / 2479 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองและร่างพระราชบัญญัติจดทะเบียนคนต่างด้าวเข้าเมือง วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2479.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 3 / 2480 เรื่อง ร่างกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2474 วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ.2480.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 5/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2480.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 6/2480 (พิเศษ) เรื่อง บริษัทไซมิสทินไมนส์ขอให้รัฐบาลร่วมมือในการบังเกิดดีบุก วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ.2480.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2480 เรื่อง คนจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2480.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2480 (ตอนที่ 2), เรื่อง นายซัวเจ็ง กิติบุตร สังกัดชาติอังกฤษขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2480.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 15/2480 (ตอน 2) เรื่อง คำชี้แจงของกระทรวงการต่างประเทศในการที่ผู้แทนสยามถสันนิบาตชาติได้งดไม่ลงมติในปัญหาข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่น วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2480.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 15/2480 (ตอน 2) เรื่อง ส่งเสริมให้ราษฎรนิยมทำสวนครัวและเลี้ยงสัตว์ วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ.2480.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 17/2480 (ตอน 2) เรื่อง ชาวจีนขอแปลงชาติเป็นไทย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2480.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 22/2480 (ตอน 2) เรื่อง ชำระเงินกู้ปี 1905 และ 1907 วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2480.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 10/2480 (สมัยที่ 2) เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจการขออนุมัติหลักการในโครงการบางอย่าง วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2480.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 29/2480, เรื่อง คนจีนที่มีบรรดาศักดิ์ขอแปลงชาติเป็นคนไทย วันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2480.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2481, เรื่อง การจ้าง Dr. Yuan Kai Huang วันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2481 (ตอน 2), เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาวงเงินขอสินเชื่อในการแปลงชาติ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 11/80 (สมัย 2) เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจการขออนุมัติหลักการในโครงการบางอย่างสำหรับ พ.ศ.2481, วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2480.

รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2481, เรื่อง นโยบายของคณะรัฐบาล วันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2481 เรื่อง รัฐบาลจีนขอตั้ง agent ชนิดไม่เป็นการทูต วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2481, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรือสยาม พุทธศักราช 2481 วันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2481.

รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2481 (ตอนที่ 2), เรื่อง ตั้งกรรมการพิจารณาวงเงินขอสินเชื่อในการแปลงชาติ, วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2481, เรื่อง รัฐบาลจีนขอตั้ง agent ชนิดไม่ใช่เป็นการทูต วันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2481 เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจการขอทราบนโยบายเกี่ยวกับปัญหากรรมกร วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2481 เรื่อง การปรับปรุงกรรมกรในประเทศ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 11/2481 (ตอนที่ 2), เรื่อง เงินขอสินเชื่อในการแปลงชาติ, วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 11/2481 (ตอน 2), เรื่อง บัญชีการการประชุมคณะกรรมการ
พิจารณาวางเงื่อนไขในการแปลงชาติ, วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2481 เรื่อง การหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 20
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 13/2481 เรื่อง การออกกฎกระทรวงออกตามความในพระ
ราชบัญญัติว่าด้วยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตสำหรับเรือจับสัตว์น้ำสยาม พุทธ
ศักราช.2477 วันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 13/2481, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมง
ในเขตต์การประมงสยาม พุทธศักราช 2481 วันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2481 เรื่อง แก่การขนส่งให้อยู่ในมือคนไทย วันที่ 27
กุมภาพันธ์ พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 16/2481 เรื่อง ปรับปรุงภาษีอากร วันที่ 3 มีนาคม
พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 16/2481, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติเรือสยาม วันที่ 3
มีนาคม พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2481 เรื่องการหาอาชีพให้คนไทย วันที่ 6 มีนาคม
พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 22/2481 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติรถยนต์ ร่างพระราช
บัญญัติล้อเลื่อน และร่างพระราชบัญญัติการจราจรทางบกแก้ไขเพิ่มเติม วันที่ 17 มีนาคม
พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 29/ 2481 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองของ
นายเอื้อน ณ สงขลา วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 35/2481, เรื่อง การประมุลากรวังนก วันที่ 14 ตุลาคม
พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2481 เรื่อง จีนและยิวเข้ามาประเทศสยาม วันที่ 14
ตุลาคม พ.ศ.2481.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 3/2482, เรื่อง กระทรวงเศรษฐกิจขออนุมัติส่งเจ้าหน้าที่
ไปประจำสำนักงานพาณิชย์ต่างประเทศ ณ เมืองฮ่องกง และสิงคโปร์, วันที่ 1 พฤษภาคม
พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 4/2482 เรื่อง การเปลี่ยนนามประเทศ วันที่ 8 พฤษภาคม
พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2482, เรื่อง การส่งเสริมสมรรถภาพของชาติ วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 9/2482 เรื่อง ร่างบันทึกของรัฐบาลเรื่องคิดที่จะเปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นประเทศไทย วันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 12/2482 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจัดหางาน วันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 15/2482, เรื่อง การจัดตั้งบริษัทการค้าพืชผลไทย วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2482 เรื่อง การบรรจุข้าราชการวิสามัญในกรมศิลปากร วันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ.2482.

รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 20/2482, เรื่อง ปัญหาโรงเรียนจีน วันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 21/2482 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2482 วันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 27/2482 , เรื่อง เงื่อนไขในการแปลงชาติ วันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 28/2482 เรื่อง งบประมาณ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2482.

รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 31/2482, เรื่อง สมาคมและโรงเรียนคนต่างด้าวที่ไม่มีสนธิสัญญากับประเทศไทย วันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2482.

รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 33/2482, เรื่อง ธนาคารโอเวอร์ซี กับธนาคารกวางตุ้ง วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 35/2482 เรื่อง ท่านฮิตเลอร์เชิญนายพันโทประยูร ภมรมนตรีไปร่วมในงาน Congrès de la paix วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 37/2482 เรื่อง กรรมการท่าเรือ วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 45/2482 เรื่อง รัฐบาลจีนทาบทามการส่งคณะข้าหลวงมายังประเทศไทย วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 48/82 เรื่อง ความเห็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลพบุรี ให้ป้องกันภัยจากคนจีน วันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 48/2482 เรื่อง นายสำออง ศรีสวัสดิ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสนอความเห็น วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 56/2482, เรื่อง การป้องกันเงินออกนอกประเทศ, วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 58/2482, เรื่อง ส่งเสริมการค้า (บริษัทประมวลไทย พาณิชยกรรม จำกัด) วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 62/2482, เรื่อง ปัญหาคนจีน วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 64/2482 เรื่อง การส่งเสริมเครื่องอุปโภคบริโภคที่กำเนิดหรือประดิษฐ์ขึ้นในประเทศไทย วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 65/2482, เรื่อง สร้างโรงงานน้ำตาลที่จังหวัดอุดรธานี วันที่ 22 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 68/2482 เรื่อง การซื้อหุ้นของบริษัทประมวลไทยพาณิชย์ จำกัด จำกัด วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 69/2482, เรื่อง การตั้งบริษัทไทยในจังหวัดต่างๆ วันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 75/2482 เรื่อง การตั้งบริษัทไทยในจังหวัดต่างๆ, วันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 76/2482, เรื่อง การจับปลาทะเล, วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 76/2482, เรื่อง เครื่องแต่งกายผู้ขับขี่รถ ๓ ล้อ วันที่ 24 มกราคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 77/2482, เรื่อง บริษัทไทยนิยมพาณิชย์จำกัด ขอให้องค์การณของรัฐบาลช่วยเหลือบริษัท วันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 78/2482, เรื่อง ควบคุมคนจีนที่เข้ามาในเมืองไทย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง กรรมการยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการถือที่ดินของชนต่างด้าว และพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยฐานะของวัด บาดหลวงโรมันคาทอลิกกับพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยการถือที่ดินทั่วไป ขอทราบนโยบายที่ดิน วันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง การจำหน่ายหุ้นบริษัทข้าวไทย จำกัด, วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง พระราชบัญญัติทะเบียนคนต่างด้าว (ฉบับที่...) พุทธศักราช 2482 วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 85/2482, เรื่อง เลิกถอนสัญชาติของนายชันเซา หรือ ล่อน วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2482.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2483, เรื่อง พระราชบัญญัติพรกการเมือง วันที่ 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 10/2483, เรื่อง นายล้วน ว่องวานิช ขอพระมหากษัตริย์ การเนรเทศ วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ.2483.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2483, เรื่อง ร่างกฎกระทรวงเศรษฐกิจการออกตามความ ในพระราชบัญญัติเรือไทย พุทธศักราช ๒๔๘๑ (ฉบับที่ ๒) วันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2483 เรื่อง การจัดตั้งบริษัทจังหวัด วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 17/2483, เรื่อง การผ่อนผันให้บริษัทเดินเรือไทยใช้คน ประจําเรือชาวต่างประเทศ วันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2483.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 19/2483, เรื่อง ความเห็นผู้แทนราษฎรจังหวัดตรัง วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2483

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 38/2483 เรื่อง จินขอทาบตามทำสัญญาทางพระราช ไมตรี วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 1/2484, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่ง ประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช 24.. วันที่ 8 มกราคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 7/2484 เรื่อง การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ วันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 8/2484 เรื่อง เผยแพร่พุทธศาสนา วันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2484, เรื่อง ให้พิจารณาจัดการประสานงานบริษัท ต่างๆ ของรัฐบาล และการใช้สิทธิพลในหน้าที่ราชการ, วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 21/2484 เรื่อง ส่งผู้มีพื้นความรู้วิชาซีพีไปศึกษาต่อในต่าง ประเทศ, วันที่ 16 เมษายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 23/2484 เรื่อง การเปลี่ยนนามประเทศ วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 23/2484, เรื่อง อาชีพของไทยในประเทศไทย วันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 24/2484 เรื่อง พระราชบัญญัติควบคุมคนต่างด้าว, วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 24/2484 เรื่อง หลักเกณฑ์ที่กรมรถไฟวางโครงการช่วยเหลือกิจการค้าของบริษัทในอุปการะของรัฐบาล, วันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษ, ครั้งที่ 25/2484, เรื่อง พระราชบัญญัติอาชีพสงวน พุทธศักราช 2484 วันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 26/2484 เรื่อง กำหนดเขตต์หวงห้ามคนต่างด้าว วันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 30/2484, เรื่อง การค้ากำไรเกินควร วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 30/2484, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติกำจัดลัทธิคนไทยผู้กระทำการอันเป็นภัยแก่ชาติ พุทธศักราช 2484 วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 48/2484, เรื่อง พระราชบัญญัติจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 53/2484, เรื่อง พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตต์หวงห้ามคนต่างด้าว วันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 56/2484 เรื่อง หลวงศรีสุพรรณดิฐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ขอให้รับรองร่างพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 58/2484, เรื่อง การช่วยเหลือบริษัทไทยนิยม ในการเงิน, วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2484 เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2484 วันที่ 3 ธันวาคม 2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 123/2484 เรื่อง บริษัทค้าพืชผลไทย วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ.2484.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2485, เรื่อง การขาดแคลนเกลือทางภาคเหนือ วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2485.

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 15/2485, เรื่อง ให้กวดขันให้แต่งกายให้เรียบร้อยและให้รักษาความสะอาดของบ้านเมือง วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 21/2485, เรื่อง ตั้งกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมประเภทต่างๆ เพิ่มเติม วันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ), ครั้งที่ 22/2485, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพบางประเภทไว้สำหรับเป็นอาชีพและวิชาชีพของคนไทย พุทธศักราช 2485 วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 22/2485, เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพบางประเภทไว้สำหรับเป็นอาชีพและวิชาชีพเฉพาะคนไทย วันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 24/2485, เรื่อง ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องระเบียบที่เข้าสมาคมและการเข้าศึกษาของข้าราชการ วันที่ 22 เมษายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 25/2485, เรื่อง กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงพาณิชย์ วันที่ 29 เมษายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 27/2485, เรื่อง ขอรับนโยบายแนวการสอนภาษาต่างประเทศ วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 32/2485, เรื่อง บันทึกกระทรวงการต่างประเทศเรื่องกองทัพไทยเคลื่อนเข้าสู่แดนพม่า และรับรองรัฐบาลนานกิง วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 32/2485, เรื่อง บันทึกกระทรวงการต่างประเทศเรื่องรับรองรัฐบาลนานกิง วันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 34/2485, เรื่อง ปัญหาเรือลำเลียงขนส่งนมแม่และเกาะสีชัง, วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 37/2485, เรื่อง เกี่ยวกับการพาณิชย์ วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 37/2485, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับการพาณิชย์ วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 41/2485, เรื่อง การซื้อสวนยางของนายลิมี่ยมค้อ วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485.
- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 41/2485, เรื่อง นโยบายการให้สิทธิตรวจหาและทำเหมืองแร่ วันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ.2485.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 50/2485, เรื่อง การตั้งร้านค้าของคนไทยและการปันส่วน
เครื่องอุปโภคบริโภค วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 50/2485 เรื่อง โครงการอบรมนักเรียนพาณิชย์ วันที่ 14
ตุลาคม พ.ศ.2485.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 50/2485, เรื่อง ให้บริษัทแร่และยางไทยจำกัด ซื้อสวน
ยาง

ของนายลิ้มยิ้มค้อ วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 55/2485, เรื่อง กะชวงเกษตรราธิการขออนุมัติยืมเงินซื้อ
พันธุ์ปสุสัตว์, วันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2485.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 57/2485, เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครอง
ชีพ วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2485.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2486, เรื่อง พระราชกำหนดควบคุมการฟอกหนัง พุทธ
ศักราช 24.., วันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2486.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2486, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับคนจีน วันที่ 9 มิถุนายน
พ.ศ.2486.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2486, เรื่อง บังคับให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมมาจด
ทะเบียน วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ.2486.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2486, เรื่อง อพยพคนต่างด้าว วันที่ 22 กันยายน
พ.ศ.2486.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2486, เรื่อง ตั้งกัมการตามพระราชบัญญัติควบคุมค่า
เช่า วันที่ 29 กันยายน พ.ศ.2486.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 4/2487 เรื่อง ที่ดินในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว วันที่ 25
มกราคม พ.ศ.2487.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 5/2486, เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับคนจีน, วันที่ 9 มิถุนายน
พ.ศ.2486.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2487, เรื่อง การอนุญาตประทานบัตรทำเหมืองแร่ให้แก่
คนต่างด้าว วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 8/2487, เรื่อง ยกเลิกการสงวนอาชีพและวิชาชีพไว้
สำหรับคนไทย วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2487.

“รายงานพิเศษเศรษฐกิจนิยมไทย ยุคหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475”, ศิลปวัฒนธรรม,
ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (พฤศจิกายน), พ.ศ.2528. หน้า 75 - 84.

เรื่องวิทย์ ลิมปนาท. บทบาทของรัฐในระบบทุนนิยมของไทย (พ.ศ.2475 – 2500). วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2537.

“เรื่องเงินยิ่งกว่ายิว” สยามรีวิว, ฉบับวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

“โรงสีข้าวไทยกำลังสร้างใหม่อีกแห่ง”, ไทยใหม่, 11 มิถุนายน พ.ศ.2482.

ล้วน ว่องวานิช. สาธุชนนุสรณ์ นายล้วน ว่องวานิช. กรุงเทพฯ : สว่างศิลป์, 2508.

ลายไทย, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร, ฉบับ
วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.2481.

เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) ปี พ.ศ.2475.
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, พ.ศ.2475.

เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) พ.ศ.2476,
พระนคร: สำนักเลขาธิการรัฐสภา, 2476.

เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) พ.ศ.2477,
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2477.

เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร (สมัยสามัญ) ปี พ.ศ.2479.
พระนคร: สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2479.

เลือดเงินปนไทย, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร,
ฉบับวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ.2481.

เลือดสุวรรณภูมิ, “ปนภัยหรือไม่”, ชาตินิยม, ฉบับวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

วนิช ปานะนนท์. “ประวัตินายวนิช ปานะนนท์” ใน ที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพนายวนิช ปานะ
นนท์ วันที่ 27 มีนาคม พ.ศ.2490. กรุงเทพฯ: พระจันทร์, 2490.

วิลาศ โอสถานนท์. ความสืบเนื่องในงานฉลองรัฐธรรมนูญ บ.ป. 2482. พระนคร : ม.ป.พ., 2482.

วิลเลียม จี สกินเนอร์. สังคมจีนในประเทศไทย :ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. พรรณี ฉัตรพลรักษ์,
แปล. กรุงเทพฯ : มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529.

วิสามัญศึกษา, กรม. “โรงเรียนราษฎรเพื่อสอนภาษาจีน”, เอกสารการศึกษากรมวิสามัญศึกษา
ฉบับที่ 7. พระนคร: ช่างพิมพ์เพชรรัตน์, 2500.

วีรวัลย์ งามสันติกุล. ชาวจีนกับกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทย พ.ศ.2420 – 2513. วิทยา
นิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2543.

ว่างเวร, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร, ฉบับวัน

ที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

“วิธีการส่งเสริมให้คนไทยทำการค้า”, สตรีกรุง, ฉบับวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.

ศรีศักร วัลลิโภดม, “จีนในไทย”, ใน คนจีน 200 ปี ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร. พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: ศรีชัยการพิมพ์, 2525.

“ศาลรับพิจารณาคดีของนายพันเอกจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2481.

ศรีศักร ชูสวัสดิ์. ผูกปี้ : การจัดเก็บเงินค่าแรงแทนการเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตน

โกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล. “ควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง

(พ.ศ.2325-2435)” ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 13 ฉบับที่ 4 กุมภาพันธ์ 2535, หน้า 183 -194.

สตรีกรุง, ฉบับวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2475, หน้า 9.

เศรษฐการ, กระทรวง. เรื่องอุตสาหกรรมของประเทศไทย (ฉบับปรับปรุง). ม.ป.ท.: 2502.

ส. กิมฮวด “ปัญหาการทำสัญญาระหว่างจีนกับสยาม”, หลักเมือง, ฉบับวันที่ 4 มิถุนายน

พ.ศ.2478.

“ส่งให้สันติบาลสืบสวนคดีไปปลิวเถื่อนต่อไปอีก”, ประชามิตร, วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2481.

สจข. หนังสือกราบบังคมทูล รัชกาลที่ ๕ มร.๕ นก/๑๒ เลขที่ ๑๑๗ เรื่อง หลวงบำรุงราชกร หลวง

เจริญราชชน กราบบังคมทูล เรื่องทำอากรรังนกและอากรฝิ่นฝ่ายเหนือ, ไม่ปรากฏวันที่.

สจข. เอกสาร ร. 5 น.8.7 กองตระเวนแพนจิ้น กระทรวงนครบาล ร.ศ.127.

สจข. เอกสาร ร.5 น.8.7/8 หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยายมราช ลงวันที่ 9 มกราคม

ร.ศ.127.

สจข. เอกสาร ม.ท. 5.9/81 แนะนำสตรีเรื่องการแต่งกาย.

สจข. เอกสาร ศธ. 0701.29/5 ความสำคัญในการสร้างวัฒนธรรม.

สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/23 รายงานการประชุมเจ้าหน้าที่ควบคุมการสแดงละคอนและ

ดนตรี, มกราคม พ.ศ.2486.

สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/ 25 ระเบียบการกรมศิลปากรว่าด้วยการขออนุญาตและการควบคุม

การสแดงละคอน, ลงวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2485.

สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/ 25 รายงานการตรวจดู, วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2486.

สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/ 25 หนังสือเลขานุการกรมศิลปากรถึงผู้จัดการโรงมหรสพตั้งบู๊ไท่, ลง

วันที่ 9 มีนาคม พ.ศ.2486.

สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/26 หนังสือข้าหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีถึงอธิบดีกรมศิลปากร, ลงวันที่

26 มกราคม พ.ศ.2486.

- สจข. เอกสาร ศธ.0701.29/55 ระเบียบการกรมศิลปากรว่าด้วยการขออนุญาตและการควบคุม
การสแดงละครคน, วันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ.2485.
- หจข เอกสาร ส.บ.9.2.3/1 เรื่อง นายกษ พุดกับชาวจีน, ลงวันที่ 18 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- หจข เอกสาร ส.บ.9.2.3/1 เรื่อง นายกษ พุดกับชาวจีน, ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/1, สุนทรพจน์ เรื่อง “การพาณิชย์” ของ พ.อ.พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐ
หจข เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1 “แก้ตัวให้หลวงวิจิตร?”, ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “คนเอ๋ยคน”, หลักเมือง, ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1 “คำพูดของรัฐมนตรี” ประชามิตร ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม 2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “ชาวจีนในกรุงเทพฯ ว่าไทย-จีน แยกกันไม่ออกแม้แต่หลวงวิ
จิตรฯ”, สารสยาม, ฉบับวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1 “ประชาชนคับคั่งฟังปาฐกถารัฐมนตรี” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 19
กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, ผดุงชาติ, ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “ภาพจากข่าวหนังสือพิมพ์”, หน้า 2, 40 และ 41.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “ภาษิตวันนี้ หนอนบ่อน้ำไร่ร้างยิ่งกว่าสัตว์ภายนอก”, ชาตินิยม,
ฉบับวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1 “ย่อยข่าวหนังสือพิมพ์” ประชามิตร, ฉบับวันที่ 27 กรกฎาคม
พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “เรื่องไม่ดูละคร”, หลักเมือง, ฉบับวันที่ 23 กรกฎาคม
พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 1, “อย่าหุนหันพลันแล่น” ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 26 กรกฎาคม
พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 2, “ปัญหาการรักชาติ”, ดาวนคร, ฉบับวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 2 “เรื่องของคน”, วารศัพท์, ฉบับวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/3 ปีก 3, โบปลิวิทังตอนเข้ามิด, ลงวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร ส.บ.9.2.3/5 โบปลิวิทังตอนเข้ามิด, วันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร สร.0201.8/20 พระยาสุริยานุวัตร (พ.ศ.2475 – 2479).
- สจข. เอกสาร สร.0201.23/36 บันทึกรเรื่อง เรือลำเสียง, ลงวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร สร. 0201.103/12 เรื่องรูปท่านนายกรัฐมนตรีและทำเนียบรัฐบาล.

- สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.9.2.1/3 คำสัมภาษณ์นายกรัฐมนตรีแก่ผู้แทนหนังสือพิมพ์.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/3 รายงานการประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านราษฎร, ลงวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/15 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลครั้งพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นนายกรัฐมนตรี, วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/15 คำแถลงนโยบายของรัฐบาลในสภา, ลงวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2481.
- หจข เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คำกล่าวทางวิทยุกระจายเสียงของนายกรัฐมนตรี เนื่องในวันชาติ, ลงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2483.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คำปราศรัยของนายกรัฐมนตรีกล่าวแก่ประชากรของชาติโดยทางวิทยุกระจายเสียง ในโอกาสจิตสมัยแห่งวันทำยศก, วันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2482.
- หจข เอกสาร (2) สร.0201.10/50 คำกล่าวทางวิทยุกระจายเสียงของนายกรัฐมนตรี เนื่องในวันชาติ, ลงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2483.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.10/50 สาส์นวิงวอนของนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 20 กันยายน พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.10/115 ขอความร่วมมือคณะสงฆ์ ในการสั่งสอนอบรมประชาชน.
- สจข. เอกสาร (2) ส.ร. 0201.18/1 บทสนทนานายมัน ชูชาติ และนายคอง รักไทย.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.18/1 บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ กับนายคอง รักไทย แสดงทางวิทยุฯ, วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ.2484.
- หจข เอกสาร (2) สร.0201.18.1/1 บทสนทนารายการวิทยุนายมัน - นายคอง, ลงวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2484..
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.18.1/1 รายการสนทนานายมัน - นายคอง, วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.18.1/1 บทสนทนาระหว่างนายมัน ชูชาติ และนายคอง รักไทย ทางสถานีวิทยุฯ, วันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.21.3/14 รายงานการประชุมคณะกัมการการต่างประเทศประจำกระทรวงกลาโหม, วันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22/3 เรื่องโครงการเศรษฐกิจสมัยพระยามโนปกรณ์เป็นนายกรัฐมนตรี 18 มีนาคม พ.ศ.2475 – 6 ตุลาคม พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.22.2/20 เรื่องรายงานการประชุมกรรมการพิจารณางานอุตสาหกรรมของรัฐบาล, ลงวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2484.

- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.22.3/1 เรื่อง บันทึกการประชุมกรรมการสร้างอุตสาหกรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 12 , ลงวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.22.5/1 โครงการอุตสาหกรรมแห่งชาติ, ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร สร.0201.22.2.5/4 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ ถึงนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 27 เมษายน พ.ศ.2483.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.2.15/3 หนังสือ อธิบดีกรมตำรวจถึงผู้รักษาสถาบันแทนนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร สร.0201.22.3/5 โครงการโรงอุสาหกรรมแก้วและเครื่องหนังต่างๆ, ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.3/5 บันทึกการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรมไม้ขีดไฟ, วันที่ 17 เมษายน พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.22.5/1 บันทึกการประชุมคณะกรรมการส่งเสริมอุตสาหกรรม, 8 กรกฎาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.23/19 เรื่องโครงการของบริษัทสุวรรณ, วันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร สร.0201.23/28 นโยบายในการจัดตั้งบริษัทไทยก่อสร้าง, ลงวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร(2) สร.0201.24.2/1 บันทึกของพระสารสาสน์พลขันธ์ เรื่อง การถอนอนุมัติหลักสูตรฯลฯ ประถมศึกษา, ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร (2) สร0201.24/1 หนังสือปลัดกระทรวงธรรมการ ทูล ปลัดกระทรวงการต่าง
- สจข. เอกสาร(2) สร.0201.24.2/1 หนังสือผู้จัดการโรงเรียนมิชชันโรมันคาทอลิก กรุงเทพฯ ขอเรียน นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2477. ประเทศ, มีนาคม พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร(2) สร.0201.24.2/1 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เรียน เลขาธิการคณะรัฐมนตรี 28 มีนาคม พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.24.5/4 บันทึกโครงการดำเนินงานจัดการศึกษาผู้ใหญ่ ชั้นวางราถาน และขยายงาน, 20 พฤษภาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.24.5/4 หนังสือประธานกรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ ถึง นายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2483.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.24.5/7 บันทึกการประชุม เรื่องการปรับปรุงการศึกษาผู้ใหญ่, วันจันทร์ที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2486.

- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.29/25, เรื่อง รายงานการตรวจวัด จาก นางจำหัดจิต สิ้นฐานาวา ถึง นายยิ้ม บันพยางกูร หัวหน้าสาย 1, ลงวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.29/25 หนังสือจากเลขานุการกรมศิลปากร ถึงผู้จัดการแสดงละครคนคนนะบัวเยี่ยเฮง, ลงวันที่ 19 กรกฎาคม 2487.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02.01.33/5 เรื่อง เนรเทศของไทย, ลงวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) ส.ร. 0201.35/7 สุนทรพจน์และคำปราศรัยของบุคคลสำคัญเนื่องด้วยการขอปรับปรุงเส้นเขตแดนระหว่างไทย - อินโดจีน - ฝรั่งเศส.
- สจข. เอกสาร (3) สร.0201.45/8 เรื่องโครงการพาณิชย์การสงเคราะห์, 21 พฤศจิกายน - 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/3 บันทึกการตั้งบริษัทเดินเรือ, กันยายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/4 เรื่องหุ้นบริษัทค้าพืชผลไทย จำกัด, ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/5 เรื่อง การจัดตั้งบริษัทจังหวัด, ลงวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ.2483.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/5 หนังสือข้าราชการจังหวัดหนองคายถึงนายกรัชมุนตรี, ลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องบริษัทค้าพืชผลไทย, วันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องพิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล, ลงวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องพิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล, ลงวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/6 เรื่องให้พิจารณาจัดการประสานงานบริษัทต่างๆ ของรัฐบาล, ลงวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/10 รายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกัมการบริษัทต่างๆ ที่รัฐบาลมีหุ้น, วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/17 รายชื่อกัมการบริษัทเกลือไทย, วันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2487.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.51/17 รายชื่อกัมการบริษัทเรือลำเลียง จำกัด (ตามหนังสือบริษัทสนธิบริษัท), วันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2487.
- สจข. เอกสาร (2) 0201.51/22 เรื่องให้พิจารณาเลิกบริษัทต่างๆ ที่อยู่ในความควบคุม, ลงวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ.2488.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/2 โครงการชั่วคราว "สมาคมบำรุงสินค้าไทย", ลงวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ.2475.

- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/6 หนังสือผู้ทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียน นายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/6 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เรียนนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 31 มกราคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/15 รายงานผู้เริ่มก่อการ Siamese Chamber of Commerce และ นามบริษัทห้างร้านซึ่งประกอบอาชีพอยู่ในขณะนี้, ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.52/15 หนังสือพระยาภิรมย์ภักดี ประธานผู้เริ่มก่อการหอการค้าไทย ถึงนายเรือเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2476.
- สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.55/11 ส่งยูวชนทหารช่วยให้การกวาดล้างวัฒนธรรม.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.57.1/2 กระทรวงเศรษฐการเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว, 21 กรกฎาคม พ.ศ.2477 – 17 กันยายน พ.ศ.2492.
- สจข. เอกสาร (2) ส.ร. 0201.57.1/2 เรื่องกระทรวงเศรษฐการเสนอโครงการตั้งโรงสีข้าว หนังสือ ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ลงวันที่ 15 มกราคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.57.1/3 เรื่องการรวบรวมโรงสีข้าวมาเปนของไทย, ลงวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2486.
- สจข., เอกสาร (2) สร.02101.57.1/7 เรื่อง สำรวจโรงสีข้าวคนต่างด้าวทางภาคเหนือ 6 จังหวัดเพื่อ รับช่วงมาจัดการ (ม.ท.), ไม่ปรากฏวันที่.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.57.3/3 รายงานจากรัถมนตรีว่ากะชวงพานิช ถึงเลขาธิการคณะรัถ มนตรี เรื่องกัมการบริสัทข้าวไทย จำกัด, ลงวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2486.
- หจข เอกสาร (2) สร.0201.59/3 บริษัทแร่และยางไทย, วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.60/12 บันทึกที่ร่างประชุมโดยย่อ ร่างพระราชบัญญัติให้ร้อนและขุดหา แร่ พ.ศ.2477, ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.60/12 สำเนารายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 43/2478 วันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/1 MEMORANDUM ON REGISTRATION OF ALIENS, ลงวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2476.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/4 หนังสือของขุนอนุสนธิสารสี, ลงวันที่12 กรกฎาคม พ.ศ.2476.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/9 เรื่องกระทรวงมหาดไทยขอการสอบความรู้หนังสือคนต่างด้าว

- เข้าเมือง, ลงวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/10 การตรวจสอบบัญชีสถิติจากกองตรวจคนเข้าเมือง, ลงวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.76/14 เรื่อง ให้คนไทยทำการค้าแทนคนต่างด้าวที่อพยพออกไป, ลงวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/14 สำเนาคำสั่งท่านนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 27 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15 เรื่องชนชาติญี่ปุ่นไม่ยอมออกนอกเขตที่กำหนด, ลงวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15 สำเนาคำสั่งท่านนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.76/15, ให้คนต่างด้าวอพยพชั่วคราว, ลงวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 คำแปลหนังสือจีนถ่ายไว้ในโปสการ์ด, วันที่ 14 มกราคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2 รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62/2482, วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2 เรื่อง เสนอข่าวแถลงการณ์ปฏิเสธข่าวลือในจังหวัดสงขลาเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีอนุมัติ, ลงวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2 หนังสือผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 หนังสือผู้ทำการแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถึงนายกรัฐมนตรี, ลงวันที่ 30 มกราคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร(2) สร.0201.77/2 หนังสือสมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลปราจีนบุรี ขอประทานกราบเรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 12 มกราคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2.11 สำเนารายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 62 / 2482 วันศุกร์ที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/2.12 เรื่องการควบคุมชาวจีนในประเทศไทย ของนายวิจิตร วิจิตรวาทการ ลงวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/6 เรื่องตอบชี้แจงในการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีน, ลงวันที่ 25 มิถุนายน พ.ศ.2477.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/6 เรื่องตั้งกรรมการพิจารณาปัญหาเรื่องคนจีนในประเทศไทย, ลงวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2478.

- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/6 หนังสือเลขากิจการคณะรัฐมนตรี ทูล ประธานคณะกรรมการ
พิจารณาปัญหาคนจีนในประเทศสยาม, ลงวันที่ 26 มิถุนายน พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง รัฐบาลจีนขอตั้งเอเยนต์ชนิดไม่ใช่เป็นการทูตในประเทศ
ไทย, วันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง หนังสือเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอนถึงรัฐมนตรีว่า
กระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/10 เรื่อง เอกอัครราชทูตจีน ณ กรุงลอนดอน มาถามเรื่องการจับจีน
ในกรุงเทพฯ, ลงวันที่ 12 ตุลาคม พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 ข่าวกรมโฆษณาการ, 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 ข่าวคัดจากประชามิตร, วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 คำแปลโทรเลขจากเจียงไคเช็ค ประธานคณะมนตรีป้องกันชาติ
อันสูงสุดของจีน, 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 โทรเลขจากเลขากิจการคณะรัฐมนตรีถึงประธานสมาคมพาณิชย์
จีนแห่งประเทศไทย, วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 โทรเลขจากสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยถึงรัฐมนตรีว่า
การกระทรวงการต่างประเทศ, 8 สิงหาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 โทรเลขจากหลวงพิบูลสงครามถึงเจียงไคเช็ค, วันที่ 2 ธันวาคม
พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่องจีนมาสอบถามข้อความบางอย่าง, ลงวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ.
2482
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่อง จีนมาสอบถามข้อความบางอย่าง, 12 สิงหาคม
พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 เรื่อง การเนรเทศผู้จัดการธนาคารจีนในกรุงเทพฯ, ลงวันที่ 10
กันยายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/11 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึงอัครราชทูต
ณ กรุงลอนดอน, วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 คำปราศรัยนายกรัฐมนตรีแก่คนจีนทางวิทยุกระจายเสียง, วันที่
18 พฤศจิกายน พ.ศ.2884.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 โทรเลขจากเอกอัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน, วันที่ 25
พฤศจิกายน พ.ศ.2483.

- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 รายงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึง
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 รายงานของเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ, ลงวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 เรื่องรัฐบาลจีนใคร่จะส่งผู้แทนมาประเทศไทย, วันที่ 23
พฤษภาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 เรื่อง เอกอัครราชทูตจีนทาบตามขอให้แต่งตั้งผู้แทนทูตระหว่าง
ไทยกับจีน, วันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 หนังสือจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศถึง
เลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ.2483.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 หนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึงนายกรัฐมนตรี, วันที่ 23
พฤษภาคม พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/12 หนังสืออัครราชทูต ณ กรุงปารีส ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ, ลงวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 บันทึกของเอกอัครราชทูตจีน ณ กรุงวอชิงตัน ถึง อัครราชทูต ณ
วอชิงตัน, ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13, เรื่อง รัฐบาลจีนขอร้องให้ได้สวนเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อชนชาติ
จีนในประเทศไทย, วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 หนังสือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงอัครราชทูต
ไทย ณ กรุงวอชิงตัน, ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 หนังสืออัครราชทูตจีน ณ กรุงปารีส ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ, ลงวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.77/13 หนังสืออัครราชทูต ณ กรุงลอนดอน ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
การต่างประเทศ, ลงวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ.2484.
- สจข. เอกสาร (2) สร0201.82/6 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับไทย, วันที่ 26
พฤษภาคม พ.ศ.2484 – 30 พฤษภาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.82.2/1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม ลงวันที่ 9
มีนาคม พ.ศ.2476 – 19 กันยายน พ.ศ.2483
- สจข. เอกสาร (2) สร0201.82.2/1 คนในบังคับจีนขอแปลงชาติเป็นคนในบังคับสยาม, ลงวันที่ 22
สิงหาคม พ.ศ.2482.

- สจข. เอกสาร (2) ส.ร. 0201.88/22 เงินค่าส่งเสริมในการฝึกยุทธนาทหาร.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 ข่าวนั่งสื่อพิมพ์จีน, 29 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลข่าวนั่งสื่อพิมพ์ฮั่วเจียว เชียงไฮ้, ฉบับวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลจากหนังสือพิมพ์มินก๊ก, ฉบับประจำวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์ไต้กวงป้อ เมืองฮ่องกง, ฉบับวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์ไต้กวงป้อ เมืองฮ่องกง, ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์สิ้นป้อ เมืองเซียงไฮ้, ฉบับวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 คำแปลหนังสือพิมพ์สิ้นป้อ เมืองเซียงไฮ้, ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/9 เรื่อง ส่งความเห็นหนังสือพิมพ์จีน “มินก๊ก” มาเพื่อขอให้คณะกรรมการพิจารณาปัญหาคนจีนพิจารณา, ลงวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/13 คำแปลหนังสือพิมพ์ญวน, ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/14 ประกาศเลิกคำสั่งห้ามมิให้สิ่งพิมพ์เข้ามาในราชอาณาจักรสยาม, ลงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/14 เรื่อง ขอให้ประกาศยกเลิกการห้ามสิ่งพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์เข้ามาในราชอาณาจักรสยาม, ลงวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.92/33 เรื่อง ส่งข้อความตัดจากหนังสือพิมพ์พร้อมด้วยคำแปล, ลงวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2487.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/1 บัญชีรายการแสดงรายนามผู้ยื่นประมูลอาคารวังนงและจำนวนเงินอากร.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/1 หนังสือพระยามโนปกรณนิติธาดากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า, ลงวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2475.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/3 บัญชีจดจำนวนเงินประมูลอาคารวังนง พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.6/4 หนังสือเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2481.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.8/3 ความเห็นของเจ้าหน้าที่สรรพากรเกี่ยวกับการปรับปรุงค่า

- อาชญาบัตรฆ่าสัตว์, ลงวันที่ 21 เมษายน พ.ศ.2482.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.94.8/3 หนังสือของคณะกรรมการจังหวัดฉะเชิงเทราเรียนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง, ลงวันที่ 11 เมษายน พ.ศ.2478.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดนครราชสีมา, ลงวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2487.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98/9 เรื่องให้คณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการอำเภอประชุมหารือเกี่ยวกับการต่างประเทศ, ลงวันที่ 11 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98/11 เรื่องรายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดและอำเภอ, ลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) ส.ร.0201.98/16 รายงานการประชุมกรรมการจังหวัดฉะเชิงเทราเกี่ยวกับการต่างประเทศ, ลงวันที่ 30 กรกฎาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98/17 เรื่องการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศ จากรัฐมนตรีมหาดไทย ถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ลงวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/1, ทหาณยี่ปุ่นกะทำการไม่เป็นที่เหมาะสม, วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ.2485
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/1, พฤติการณ์ของทหาณยี่ปุ่น, วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ.2485
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/4, เรื่อง กองบัญชาการทหารญี่ปุ่นประจำกรุงเทพฯ มอบให้บริษัท มิตรชุบิชิ โซยี โภชยา จำกัด จัดการใช้เรือกลไฟเป็นเรือลำเลียงขนส่งข้าวระหว่างกรุงเทพฯ - สีซัง, 17 มีนาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดกำแพงเพชร, วันที่ 21 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดนครสวรรค์, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดและอำเภอ, วันที่ 2 มีนาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดอ่างทอง, วันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดอุดรธานี, วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร, วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485.

- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอศรี
สำโรง จังหวัดสุโขทัย, วันที่ 22 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมเกี่ยวกับการเมืองพายนใน จังหวัดจำปาศักดิ์
วันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมเกี่ยวแกกิจการต่างประเทศ, วันที่ 25
มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานเกี่ยวแกกิจการต่างประเทศ จังหวัดเพชรบุรี, วันที่ 25
มกราคม พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดสุราษฎร์ธานี, วันที่ 12
ธันวาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการจังหวัดน่าน, วันที่ 20 มกราคม
พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมคณะกรรมการอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร,
วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมจังหวัดชุมพร, วันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 รายงานการประชุมจังหวัดน่าน, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานการประชุมปรึกษารือการเมืองต่างประเทศพายนใน
จังหวัดจำปาศักดิ์, วันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9, รายงานคณะกรรมการจังหวัดและคณะกรรมการอำเภอประชุม
หารือเกี่ยวกับการต่างประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี, วันที่ 18 มกราคม พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/9 หนังสือจากข้าหลวงประจำจังหวัดลพบุรี ถึง ปลัดกระทรวง
มหาดไทย, ลงวันที่ 29 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.98.1/9 ปีก 3 เรื่อง ข้อประชุมลับ เกี่ยวกับการต่างประเทศ ประจำ
เดือนธันวาคม พ.ศ.2485.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.98.1/9 ปีก 3, เรื่อง ประชุมหารือเกี่ยวกับกิจการต่างประเทศ, ลงวันที่
9 มิถุนายน พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของจังหวัดและ
อำเภอ, วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอประจำ
กิ่งวาริชภูมิ จังหวัดสกลนคร, มีนาคม พ.ศ.2486.

- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอสินธุ์ สงครามชัย จังหวัดพิจิตรสงคราม, วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/11 หนังสือจากคณะกรรมการจังหวัดปราจีนบุรีถึงปลัดกระทรวงมหาดไทย, ลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/15, รายงานประชุมกรรมการอำเภอและ จังหวัดน่าน วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/16, รายงานการประชุมกรรมการอำเภอเมืองกำแพงเพชร, วันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2486
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/16, รายงานประชุมกรรมการอำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/16 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศของอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์, วันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.02101.98.1/16 เรื่อง การประชุมเกี่ยวกับการต่างประเทศภายในของจังหวัดและอำเภอ, ลงวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2486.
- สจข. เอกสาร (2) สร.0201.98.1/17 รายงานการประชุมเกี่ยวกับการการเมืองภายใน อำเภอเกรียงศักดิ์พิชิต จังหวัดพิจิตรสงคราม, วันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2486. สจข. เอกสาร (2) สจข. สมเกียรติ วันทะนะ. อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 2544.
- “สยามจะไม่ขึ้นค่าธรรมเนียมเข้าเมือง”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ.2480. สยามนิกร. วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2485.
- “สาส์นของนายก ถึงชนชาวจีน”, ผดุงชาติ, ฉบับวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2484.
- สารานุกรมประพันธ์, พ.ศ.หลวง “การป้องกันชาติ”, ยุทธโศภิต, 5: 1 (10 ตุลาคม), 2479. หน้า 21 - 27.
- สุชาติ ตันตสุรฤกษ์. โพยแก้ว: การส่งเงินกลับประเทศโดยชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์, ดิลก วุฒิปาณิชย์ และประสิทธิ์ ชินการณ. จีนทักษิณ: วิถีและพลัง. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.
- สุรวุฒิ ปัดไธสง. อำนาจและทรัพยากรทางการเมือง : ศึกษากรณีจอมพล ป. พิบูลสงคราม : รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544.
- เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 31 พ.ศ.2461. พระนคร: นิติเวช,

2478.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 40 พ.ศ.2470. พระนคร: นิติวณิช,
2477.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 45 พ.ศ.2475. พิมพ์ครั้งที่ 2.
พระนคร: นิติวณิช, 2483.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 46 พ.ศ.2476. พระนคร: นิติวณิช,
2477.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 47 พ.ศ.2477. พระนคร: นิติวณิช,
2478.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 48 พ.ศ.2478. พระนคร: นิติว
ณิช, 2478.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 49 พ.ศ.2479. พระนคร: เดลิเมล์,
2480.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 50 พ.ศ.2480. พระนคร: เดลิเมล์,
2480.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 50 ภาค 2 พ.ศ.2480. พระนคร:
เดลิเมล์, 2482.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 51 พ.ศ.2481. พระนคร: นิติวณิช,
2482.

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 52 พ.ศ.2482. พระนคร: นิติวณิช,
2483.

สนธิ เตชานันท์. แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : ศึกษา
เฉพาะกรณีการพัฒนาการเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (2453 – 2468). วิทยา
นิพนธ์ปริญญาดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2527.

สิรินทร กิรติบุตร. เพลงปลุกใจไทย (พ.ศ.1475 – 2525) : การวิเคราะห์ทางการเมืองไทย. วิทยา
นิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2528.

สุรพันธ์ บุญยมานพ. การสร้าฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม ศึกษาเฉพาะกรณี
การกวาดล้างปรักษทางการเมืองในปี พ.ศ.2481. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนก
วิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สุวดี เจริญพงศ์. ปฏิกริยาของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเคลื่อนไหวตามแนวความคิดประชาธิปไตยและสังคมนิยมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475.

วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สุวิมล พลจันทร์. กรมโฆษณาการกับการโฆษณาอุดมการณ์ทางการเมืองของรัฐ พ.ศ.2476 – 2478. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531.

เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 53 พ.ศ.2483. พระนคร: เดลิเมล์, 2484.

เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 54 พ.ศ.2484. พระนคร: เดลิเมล์, 2485.

เสถียร ลายลักษณ์, (รวบรวม). ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 56 พ.ศ.2486. พระนคร: นิติวอร์ช, 2497.

สำเนา (ฉบับ) ไปรษณีย์อากาศที่ ต.๑๑๘๘/๒๔๘๔ “เรื่องเอกอัครราชทูตจีนส่งคำร้องไปยังรัฐบาลไทย” จากอัครราชทูต ณ กรุงวอชิงตัน ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ, ลงวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ.2484.

สำราญ, “รวมความคิดเห็นของผู้อ่านในเรื่องปาฐกถาของหลวงวิจิตรวาทการ”, สยามนิกร, ฉบับวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2481. “เรื่องไทยกับจีน” ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

หนังสืออนุสรณ์วันพระราชทานและเครื่องหมาศพ นายเจียร วานิช บ.ช. ณ สุสานตระกูลวานิช อำเภอเมือง จังหวัดพังงา วันที่ 7 เมษายน พ.ศ.2524, ชิวประวัติย่อ เจียร วานิช.

“หญิงจีนซึ่งทำงานเย็บเสื้อผ้าสตรี ถูกสากลงโทษเพราะแย่งอาชีพคนไทย”, ประชาชาติ, วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2485.

“หลวงพิบูลฯ ตอบกระทู้เรื่องหลวงวิจิตร” ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2481.

“หลวงวิจิตรกล่าวทางวิทยุกระจายเสียงออกตัวว่าไม่มีอิทธิพลจะระงับข้อโต้เถียง”, สุภาพบุรุษ, วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2484.

“หลวงวิจิตรฯ กล่าวว่า จีนยิ่งกว่ายิวเสียอีก” สยามนิกร, ฉบับวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

“หลวงวิจิตร ถูกตำรวจเชิญไปไต่สวน สงสัยว่าเครื่องพิมพ์ดีดในกรมศิลปากรพิมพ์ใบปลิวว่าผู้แทน”, ประมุข, วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ.2481.

“หลวงวิจิตรฯ ยืนยันการมุ่งกางเกงว่าที่เปนแบบเดียวกันไม่แบ่งชั้นวรรณะด้วย”, ไทยราษฎร์, ฉบับวันที่ 14 เมษายน พ.ศ.2484.

“หลวงวิจิตรรับรองว่าผ่านู้งใจกระเบนเปนของไทย”, ประชามิตร, วันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2484.

หอการค้าไทย. บทบาทของหอการค้าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ. กรุงเทพฯ:

แผนกวิจัยและวางแผน หอการค้าไทย, 2525.

“เหลื่อมของนักการเมือง”, วารศัพท์, วันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

“ให้ประกันพ่อค้าจีน”, ประชาชาติ, ฉบับวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ.2481.

“ให้หลวงวิจิตรวาทการประกันตัวเองอาจได้ผู้ต้องหาอีกหลายคน”, ประชามิตร, วันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2481.

อัครพานู, “ความเป็นชาติโดนแท้จริง”, ไทย ฉบับวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ.2458.

อัครพานู, “ไทยผสม เป็นคนไม่พึงปรารถนา” ไทย, วันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2458.

อาชีวศึกษา, กรม. หน้าที่พลเมืองชั้นประถมปีที่ 3. พระนคร: โรงเรียนการพิมพ์สังเวศ 2485.

อุตสาหกรรม, กระทรวง. แฟ้ม ออก.4.10 โรงงานฟอกหนัง, “คำสั่งกระทรวงอุตสาหกรรมที่

1224/2485 เรื่องรายงานการตรวจตรายึดโรงงาน จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ถึงเสนาธิการกองทัพสนาม”, ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2485.

อุตสาหกรรม, กระทรวง. แฟ้ม ออก.4.10 โรงงานฟอกหนัง, “คำสั่ง ท.สนาม กองบัญชาการทหารสูง

สุดที่ 7190/2485 เรื่องโรงงานฟอกหนัง จากผู้บัญชาการทหารสูงสุด ถึงรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงอุตสาหกรรม, ลงวันที่ 17 กันยายน พ.ศ.2485.

อุตสาหกรรม, กระทรวง. อนุสรณ์ครบรอบ 25 ปี กระทรวงอุตสาหกรรม 5 พฤษภาคม 2510. พระ นคร: กระทรวงอุตสาหกรรม, 2510.

อุทัย สิ้นธุสาร. ธุรกิจของรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์ บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2496.

เอ็ม. เจ. อาร์มอน, (เขียน), ความคิดทางการเมืองจากเปลโตถึงปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 4. เสน่ห์

จามริก, (แปล), (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.

เออิจิ มุราซึมา. การเมืองจีนสยาม : การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย

ไทย ค.ศ. 1924 –1945. วรศักดิ์ มัทธโนบล , (แปลและบรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : ศูนย์จีน ศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539), หน้า 187.

100 ปีทอง ห้างขายยางอังกฤษ (ตรางู). กรุงเทพฯ: บริษัทอีคอนนิวิส์, 2535.

“555 กับผู้เขียน” วารศัพท์, ฉบับวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

555. “คนจีนเงินไทย”, ไทยใหม่, ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ.2481.

ภาษาอังกฤษ

Buss, Claude A. Asia in the Modern World: a history of China, Japan, South and

Southeast Asia. New York: Macmillan, 1964.

- Coughlin, Richard. Double Identity: The Chinese in Modern Thailand. Hong Kong: Hong Kong University Press, 1960.
- Cowan, C.D. The Economic Development of Southeast Asia: Studies in Economic History and Political Economy. London: George Allen and Unwin Ltd., 1964.
- Department of Secretary General of Council, Statistical Year Book of Kingdom of Thailand, No.18 (B.E.2476 – 2477).
- Graham, W.A. Siam a Handbook of Practical Commercial and Political Information. London: Alexander Morning Limited, The Dela More Press, 1912.
- Landon, Kenneth Perry. Siam in Transition. New York: Greenwood Press, Publishers, 1968.
- Landon, Keneth Perry The Chinese in Thailand. New York : Institute of Pacific Relation , 1941.
- Skinner, William G.. Chinese Society in Thailand, An Analytical History. Ithaca, New York: Cornell University Press, 1962.
- William, Lea E. The Future of Oversea Chinese in Southeast Asia. New York : McGraw – Hill Book Co., 1966.
- Jaing, Joseph P.L. “The Chinese in Thailand: Past and Present”, J S A H,7 (March, 1966), pp.46.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นางสาวเพ็ญพิสุทธิ์ อินทรภิรมย์ เกิดวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2520 สถานที่เกิดจังหวัด นครปฐม สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ภาควิชา ประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ปีการศึกษา 2541 (เกียรตินิยมอันดับ 1) สำเร็จการศึกษาปริญญาโทอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2544 คะแนนเฉลี่ย 3.88 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี การศึกษา 2545 เคยมีผลงานทางวิชาการ ได้แก่ การเขียนบทความร่วมกับ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรางค์ศรี ตันเสียงสม เรื่อง “ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างสยามกับญี่ปุ่นสมัยอยุธยา” ใน งานสัมมนา “การค้านานาชาติกับราชสำนักอยุธยา” จัดโดยภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษร ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2543 และเป็นผู้ช่วยในการค้นคว้าข้อมูล เอกสารด้านไทยเกี่ยวกับการเสด็จประพาสเบลเยียมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว เพื่อประกอบการทำหนังสือ “การเสด็จประพาสประเทศเบลเยียมของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” ของสถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมีผลงาน หนังสือเรื่อง “เชียวสุดแสง สืบญเรื่อง ทัศนะและบทบาทของจีนสยามในสังคมไทย” ซึ่งเป็น วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาโท

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย